Ilie Corfus

Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone

Secolul al XVII-lea

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA ROMÂNIEI
CULESE DIN ARHIVELE POLONE
SECOLUL AL XVII-LEA

Ilie Corfus

Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone

Secolul al XVII-lea

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București, 1983

Документы относительно истории Румынии, обнаруженные в польских архивах. XVII-ый век

Documents about Romania's history collected from the Polish archives. The XVIIth century

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717 București, Calea Victoriei 125

INTRODUCERE

Volumul de față, al doilea al culegerii noastre *, cuprinde în continuare acte poloneze din secolul al XVII-lea. Ele au fost descoperite de autorul acestor rînduri în scurtele sale perioade de cercetare din anii 1969, 1970 și 1974, precum și de unii specialiști de la Arhivele statului din București în depozitele de acte vechi din Varșovia, Cracovia, Wrocław, Kórnik, Torún și Lublin. Documentele au fost microfilmate, iar după microfilmele lor am copiat și pregătit pentru tipar pe cele mai multe care au intrat în volum. Unele însă le-am copiat la fața locului, iar pentru altele, a căror grafie ștearsă de vreme n-am putut-o descifra pe microfilm, sau ale căror microfilme n-au fost bine executate, am apelat, prin corespondență, la ajutorul specialiștilor din arhivele poloneze, pentru care le și aduc aici cele mai calde mulțumiri. Am reușit după o selecție minuțioasă, cercetînd în acest scop edițiile poloneze și cele românești de documente, să includ în volum, cu excepția unei singure piese, numai documente inedite, necunoscute pînă acum la noi și nici în Polonia.

Și pentru acest secol, cercetătorului relațiilor româno-polone și, în general, al istoriei popoarelor din nord estul Europei îi stă la dispoziție un bogat material documentar, publicat atît în Polonia, cît și în țara noastră. Dar edițiile poloneze de documente, care cuprind în paginile lor informații prețioase pentru istoria românilor, au rămas în cea mai mare parte necunoscute și nefolosite pînă acum în istoriografia noastră, deși cele mai multe din ele au o vechime de un secol și mai bine. Cauza este, firește, necunoașterea limbii poloneze, pe lîngă puținătatea unor asemenea publicații în bibliotecile de la noi. De aceea, semnalarea, cît de sumară, a actelor din aceste colecții care se referă la trecutul poporului nostru este pe cît de necesară pe atît de folositoare specialistului care deschide acest volum.

Seria edițiilor poloneze de documente din secolul al XVII-lea, a căror prezentare se face aici în ordinea cronologică a actelor cuprinse în ele, o deschide cea a lui A. Sokołowski, *Archiwum domu Radziwiłłów* (Arhiva casei Radziwiłł), publicată în *Scriptores rerum Polonicarum*, VIII, Cracovia, 1885, în care se inserează, între altele, o scrisoare a lui Ioan Zamoyski din 2 ianuarie 1601 cu privire la războiul purtat de el cu Mihai Viteazul (p. 158 – 159). Aspecte ale relațiilor româno-poloneze și româno-tătare din primii trei ani ai secolului se oglindesc în scrisorile

---

* Primul volum : *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, Edit. Acad., București, 1979, p. XXII + 448.

și jurnalele tipărite de K. Puławski sub titlul *Trzy poselstwa Ławrina Piaseczyńskiego do Kazi Gireja, hana Tatarów perekopskich, 1601—1603* (Trei solii ale lui Laurențiu Piaseczyński la Gazi Ghirai, hanul tătarilor de Perekop, 1601—1603), în „Przewodnik naukowy i literacki", XXXIX, Liov, 1911, p. 135, 244, 358, 467, 553, 645, 756, 845, 945. Șase scrisori conținînd știri privitoare la situația politică din țările române din anii 1601—1613 sînt publicate în colecția *Życia sławnych Polaków* (Viețile polonezilor celebri), I, Varșovia, 1805, p. 351 — 362, 382 — 384. Ele au fost retipărite în noua ediție a acestei colecții de J. N. Bobrowicz, IV, Lipsca, 1837, p. 221 — 259, la care a mai fost adăugată scrisoarea lui Ieremia Movilă din 1 septembrie 1601, cu amănunte interesante despre uciderea lui Mihai Viteazul (p. 225 — 226). Această scrisoare, ca și alte două ale Elisavetei Movilă din 1613 au fost republicate de K. J. Turowski în *Żywot Lwa Sapiechy* (Viața lui Leon Sapiecha), Sanok, 1885, p. 180 urm. În sfîrșit, scrisoarea în discuție a fost tipărită ulterior și de A. Prochaska în *Archiwum domu Sapiechów* (Arhiva casei Sapiecha), I, Liov, 1892, p. 295 — 296, pe lîngă o scrisoare a lui Leon Sapiecha din 1601 (p. 258 — 259), alte două ale lui Ieremia Movilă din 1602 (p. 303, 313 — 314) și o scrisoare a regelui Sigismund al III-lea din același an (p. 349), toate cu referiri la situația politică din țările române. A. Bielowski a inserat în *Pisma Stanisława Żółkiewskiego kanclerza koronnego i hetmana* (Scrisorile lui Stanislav Żółkiewski, cancelar și hatman al coroanei), Liov, 1861, un număr însemnat de acte relative la istoria raporturilor româno-poloneze din primele două decenii ale secolului (p. 242 — 246, 277 — 280, 355 — 357, 399 — 405, 413 — 420, 430 — 435, 455 — 458, 568 — 583). Aceleași relații se reflectă și în altă corespondență rămasă de la acest hatman polonez și care a fost editată de J. T. Lubomirski sub titlul *Listy Stanisława Żółkiewskiego 1584—1620* (Scrisorile lui Stanislav Żołkiewski, 1584—1620), Cracovia, 1868, și anume în cele trei scrisori ale acestuia din 1614, 1617 și 1620, toate cu amănunte despre români (p. 142 — 147). De asemenea, publicația lui M. Grabowski și Al. Przezdziecki, *Źródła do dziejów polskich* (Izvoare privitoare la istoria Poloniei), I, Vilna, 1842, cuprinde două scrisori ale unor magnați polonezi către rege din 1612, cu aprecieri asupra mazilirii lui Constantin Movilă (p. 89 — 94), alte două ale lui Żółkiewski tot către rege, una despre teama sa cu privire la acțiunea lui Ștefan Tomșa (p. 95 — 99), alta din 1619 despre înțelegerea sa cu Gaspar Grațiani împotriva turcilor (p. 102 — 103), apoi instrucțiunile date de rege în 1621 delegatului său la dieta provincială din Winnica, în care-și manifesta neîncrederea în mediația lui Alexandru Iliaș pentru încheierea păcii cu turcii (p. 26 — 31) și, în sfîrșit, o scrisoare a hatmanului de cîmp, Stanislav Koniecpolski, din 1623 către rege cu privire la atitudinea pașnică față de Polonia la care se aștepta din partea lui Radu Mihnea (p. 107 — 108). Despre neîncrederea cercurilor conducătoare poloneze în mediația lui Alexandru Iliaș stă dovadă și scrisoarea din 1621 a hatmanului Lituaniei către rege, publicată de Wł. Chomętowski în *Korrespondencye Jana Karola Chodkiewicza* (Corespondența lui Ioan Carol Chodkiewicz), Varșovia, 1875, p. 181 — 183. Anterior S. Barącz tipărise în *Pamiętnik dziejów polskich z aktów urzędowych lwowskich i z rękopisów* (Memoriu pentru istoria poloneză alcătuit din acte oficiale liovene și din manuscrise), Liov, 1855, chemarea adresată de Grațiani în 1619 negustorilor din Liov ca să vină la iarmaroacele din Moldova (p. 45). P. Żegota a inserat în *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621* (Memorii asupra expediției

de la Hotin din anul 1621), Cracovia, 1853, corespondența schimbată în septembrie 1621 între Radu Mihnea și marele hatman Ioan Carol Chodkiewicz, din care iese clar în evidență contribuția adusă de domnul Moldovei la încheierea păcii de la Hotin (p. 85 — 92, 163 — 164). Șase scrisori de-ale lui Miron Barnovschi din 1628 adresate regelui și unor demnitari polonezi și alte șapte schimbate între rege, dregătorii polonezi și sultan, cu referiri la acest domn român, au fost editate de Șt. Przyłęcki în *Ukrainne sprawy. Przyczynek do dziejów polskich, tatarskich i tureckich XVII wieku* (Chestiuni de la margine. Contribuție la istoria polonezilor, tătarilor și turcilor din secolul al XVII-lea), Liov, 1842, p. 22 — 75. Instrucțiunile solului Kochanowski din 1601, jurnalul soliei lui Zbaraski din 1622 și cel al soliei lui Miaskowski din 1641 la Poartă, toate cu ample referiri la țările române, au fost tipărite de J. U. Niemcewicz în *Zbiór pamiętników historycznich o dawnej Polsce* (Colecție de memorii istorice despre Polonia de altă dată), ediție nouă îngrijită de J. N. Bobrowicz, t. al II-lea, Lipsca, 1839, p. 35 — 54, 213 — 240, 289 — 293.

Atitudinea dușmănoasă a noului rege, Vladislav al IV-lea, și a marelui hatman, Stanislav Koniecpolski, față de Vasile Lupu în primii trei ani de domnie a acestuia, precum și încercarea de a-l înlocui cu Catargiu, cu Costin, tatăl viitorului cronicar Miron Costin, sau cu Ion Movilă, fiul lui Simion, își găsește ecoul în volumul lui A. Grabowski, *Władysława IV. króla polskiego w. xiążęcia lit. etc. listy i inne pisma urzędowe* (Scrisori și alte acte oficiale ale lui Vladislav al IV-lea, rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei etc.), Cracovia, 1845, p. 8 — 12, 32 — 33, 186 — 189, 204 — 206. Acte privind răscoala cazacilor și urmările ei asupra Moldovei au fost publicate de A. Z. Helcel în *Jakuba Michałowskiego ... Księga pamiętnicza* (Cartea memorială a lui Iacob Michałowski), Cracovia, 1864, din care merită menționate scrisorile lui Miaskowski, judecătorul Podoliei, din 9 august și 27 octombrie 1648 și 1 februarie 1649, cu amănunte asupra atitudinii lui Vasile Lupu față de polonezi și de cazaci (p. 154, 210 — 211, 364 — 365), scrisoarea noului rege, Ioan Cazimir, și cea a vicecancelarului polonez, ambele din 1650, către același domn al Moldovei (p. 553), scrisoarea lui Lupu din 18 septembrie 1651 către hatmanul N. Potocki în legătură cu trimiterea unei solii la ginerele său, Ianuș Radziwiłł (p. 648 — 649), scrisoarea hatmanului polonez din 4 octombrie același an către rege pentru a se da lui Lupu ajutor împotriva lui Bogdan Hmielnițki (p. 644 — 645), noutăți din Liov din 14 iunie 1652 despre oprirea prin daruri a tătarilor de a porni asupra Moldovei, după înfrîngerea polonezilor la Batoh (p. 656 — 657), scrisori și știri din 1653 din diferite locuri din Polonia despre asediul cetății Sucevei, sub zidurile căreia se îngropaseră cazacii cu Timuș Hmielnițki, de către trupele lui Gheorghe Ștefan, în cooperare cu cele trimise de Matei Basarab și de Gheorghe al II-lea Rákóczy, iar apoi și de regele polonez, precum și despre încercările succesive, dar zadarnice ale lui Vasile Lupu pe lîngă cazaci și tătari de a-și elibera doamna din cetatea asediată și de a-și redobîndi tronul (p. 664 — 700, 755). Urmează apoi a doua colecție a lui A. Grabowski, *Starożytności historyczne polskie* (Antichități istorice poloneze), în două volume, Cracovia, 1840. Primul volum conține știri despre lupta de la Țuțora (1620), cu referiri la ajutorul dat de Grațiani polonezilor, prin trecerea sa de partea lor (p. 129 — 130), jurnale asupra războiului de la Hotin (1621), cu mențiuni despre rolul lui Radu Mihnea în acțiunea de mediere a păcii (p. 131 — 154), informații despre solia lui Kutnarski, secretarul de limbă poloneză al lui Vasile Lupu,

din august 1651 la rege, cu daruri și felicitări din partea acestuia pentru victoria polonezilor de la Beresteczko asupra cazacilor și tătarilor (p. 290) și alte vești din toamna aceluiași an despre intenția lui Bogdan Hmielnițki de a se încuscri cu forța cu domnul Moldovei (p. 313, 353). În volumul al doilea găsim o scrisoare a lui Ioan Zamoyski din 4 aprilie 1607 (anul fiind redat greșit, deoarece acesta a murit la 3 iunie 1605) către rege, în care-și exprima dezacordul în legătură cu propunerea unor magnați polonezi de a-l așeza pe Dimitrie Wiśniowiecki pe tronul Moldovei (p. 476 — 477), patru scrisori trimise din Iași în toamna anului 1681 de diferiți polonezi regelui Sobieski, cu știri despre învestirea lui Gheorghe Duca în domnia (a treia) în Moldova și despre numirea lui în funcția de hatman al Ucrainei (p. 525 — 527), mai multe scrisori poloneze din 1692, cu referiri la situația garnizoanelor lăsate cu un an înainte de Sobieski în Moldova (p. 506 — 512) și, în sfîrșit, scrisoarea comandantului garnizoanei poloneze din Soroca din 1693 către rege, cu amănunte despre reprimarea de către Constantin Brîncoveanu a boierilor, care, la îndemnul lui Constantin Cantemir, s-au plîns împotriva lui la Poartă (p. 512 — 513). A treia colecție a lui A. Grabowski se intitulează *Ojczyste spominki w pismach do dziejów dawnej Polsce* ... (Amintiri despre patrie în scrisori privitoare la istoria Poloniei de altă dată...) tot în două volume, Cracovia, 1845, în cel dintîi fiind inserate instrucțiunile din 11 ianuarie 1654 ale solului polonez, N. Bieganowski, la Poartă, cu mențiuni relative la politica lui Hmielnițki de acaparare a țărilor romîne și la contraacțiunea poloneză (p. 91 — 96). Volumul al doilea cuprinde scrisori din 1649 despre situația din Moldova în urma răscoalei cazacilor (p. 20 — 21, 51), despre acțiunea diplomatică a lui Costin, fost hatman, refugiat în Polonia, avînd ca scop stimularea polonezilor la un război cu turcii și eliberarea țărilor române de sub dominația lor (p. 59 — 60), o scrisoare din 30 octombrie 1650 despre uciderea acestuia de către cazaci (p. 66 — 68), scrisori din 1671 cu vești despre ordinul dat de Poartă domnilor români ca să meargă în ajutorul lui Doroșenko, hatmanul Ucrainei, împotriva polonezilor (p. 144 — 145) și despre cererea făcută de Sobieski, pe atunci mare hatman și mareșal, lui Gheorghe Duca de a-i preda niște cazaci refugiați în Moldova (p. 335), alte scrisori din 1672, ca cea a lui Sobieski, despre urgia sultanului căzută asupra lui Duca și despre oamenii lui Hîncul, refugiați împreună cu acesta în Polonia și pe care îi recomanda să fie menținuți în armata poloneză pentru valoarea lor militară (p. 345 — 346), ca cea a lui Grigore Ghica, domnul Țării Românești, către Sobieski, prin care se oferea să medieze pacea, cu răspunsul afirmativ al acestuia (p. 177 — 179), precum și un mare număr de scrisori și relații din 1673, al căror cuprins se referă la luarea în stăpînire de către trupele turcești a cetății Hotinului, cu descrierea acesteia (p. 197), la ordinul primit de domnii români de a se pregăti de război împotriva polonezilor (p. 202 — 203), la solia lui Parcevich la regele polonez, cu misiunea de a-l asigura de ajutorul românilor (p. 206), la desfășurarea expediției turcești și la sarcinile impuse domnilor și țărilor române (p. 213 — 214, 224 — 225, 232, 243 — 244, 247), la informațiile date de Ștefan Petriceicu lui Sobieski asupra armatei turcești (p. 256 — 257, 350 — 351), la poporul Moldovei care aștepta sosirea armatei poloneze de eliberare (p. 257, 260 — 261), la dezideratele și condițiile formulate de Ștefan Petriceicu și Grigore Ghica în scrisoarea lor comună din 8 octombrie 1673 către rege în legătură cu intrarea țărilor române sub protecția poloneză (p. 264 — 267, 269), la trecerea lui Petriceicu de partea polonezilor

(p. 274 — 275), la victoria lui Sobieski de la Hotin și la instalarea unei garnizoane poloneze la Suceava (p. 276), la cererea boierilor munteni de a li se da de către polonezi domn pe Constantin Șerban în locul lui Ghica, care-i părăsise, plecînd la Poartă (p. 284), la călăreții (dragonii) proaspeți puși de boierii moldoveni și munteni la dispoziția polonezilor după victorie (p. 293), și în sfîrșit la ocuparea de către Sobieski a celor mai bune fortărețe din Moldova și la garnizoanele lăsate în ele (8 000 de soldați) (p. 294).

Relațiile româno-poloneze din aceeași perioadă își găsesc o largă bază de documentare și în colecția lui Fr. Kluczycki, *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego* (Scrisori referitoare la epoca și faptele lui Ioan Sobieski), un volum în două părți, ambele tipărite în *Acta historica res gestas Poloniae illustrantia*, II, partea întîi, Cracovia, 1880, partea a doua, 1881. Dintre scrisorile inserate în prima parte a volumului merită atenție cea a lui Sobieski din 21 iunie 1667, cu amănunte asupra situației din Moldova în timpul luptelor sale cu tătarii și cazacii lui Doroșenko (p. 226), instrucțiunile date de el la 16 aprilie 1668 lui Karwowski, trimisul său la pașa de Silistra, care în trecerea sa prin Moldova urma să sondeze opinia lui Iliaș Alexandru în privința cazacilor și tătarilor (p. 351), scrisoarea acestuia din urmă din 25 mai același an către Sobieski despre felul cum i-a primit solul (p. 376 — 377), scrisorile lui Petru Doroșenko și fratelui său, Grigore, din 20 iunie anul mai sus citat către domnul Moldovei, prin care i se cerea ajutor militar împotriva polonezilor (p. 378 — 381), știrea adusă din Iași la Hotin de Iancu, fratele lui Miron Costin, și transmisă la 5 iulie același an lui Sobieski în legătură cu primirea de către domn la Iași a solilor lui Doroșenko, la întoarcerea lor de la Poartă (p. 394 — 395) și trei scrisori de-ale lui Sobieski din 1671 despre atitudinea noului domn, Gheorghe Duca, față de polonezi (p. 682 — 684, 692). Partea a doua a volumului conține scrisori din 1672—1674 cu privire la luptele lui Sobieski cu turcii, la acțiunea militară și diplomatică a domnilor români, dar mai ales la evenimentele politice din Moldova din acești ani. Astfel, despre mazilirea lui Duca și înlocuirea lui cu Ștefan Petriceicu se vorbește în scrisoarea lui Sobieski din 10 septembrie 1672 (p.1067); despre sfatul dat de noul domn al Moldovei regelui Mihail Wiśniowiecki de a începe tratative de pace cu turcii, în scrisoarea mareșalului tribunalului polonez din 4 august 1673 (p. 1288); despre acțiunea diplomatică a domnilor români în legătură cu intrarea lor sub scutul Poloniei, în scrisoarea lui Sobieski din 27 septembrie același an; despre expediția și victoria polonilor de la Hotin și despre trecerea lui Petriceicu de partea lor, în alte scrisori de-ale marelui hatman polonez (p. 1318 — 1320, 1901), ca și în scrisorile domnului către acesta din urmă din toamna aceluiași an (p. 1317 — 1319); despre încercările lui Petriceicu de a se menține în domnie, în manifestul lui Sobieski din 22 ianuarie 1674 (p. 1403 — 1404) și, în sfîrșit, despre solia lui Miron Costin la Sobieski, într-o corespondență din Liov dintre 30 martie și 13 aprilie același an (p. 1424 — 1425). Dovadă a numelui bun ce și-l cîștigase pînă atunci Miron Costin în activitatea sa diplomatică în Polonia sînt și cele cinci scrisori adresate lui în 1677 de solul polon, Gniński, în trecerea lui prin Moldova la Poartă, precum și scrisoarea ce i-o aducea din partea prietenului său, Marcu Matczyński, toate publicate de Fr. Puławski, în *Źródła do poselstwa Jana Gnińskiego wojewody chełmińskiego do Turcyi w latach 1677—1678* (Izvoare privind solia lui Ioan Gniński, voievod de Culm, în Turcia în anii 1677—1678), Varșovia, 1907, p. 219 — 230.

La războaiele lui Sobieski cu turcii și la politica sa de cucerire a țărilor române, în special a Moldovei, se referă și informațiile ce se găsesc în colecția de documente tipărite (în traducere latină) de A. Chr. Załuski, *Epistolarum historico familiarum*, I, în două părți, Brunsberg, 1709. În partea întîi sînt publicate relațiile din 1673 ale lui Załuski, pe atunci cancelar, despre biruința lui Sobieski de la Hotin (p. 488 — 505), despre trecerea lui Petriceicu și Gr. Ghica de partea polonezilor (p. 494 — 495) și despre operațiile armatei poloneze în Moldova (p. 504), cu ample referiri la participarea și comportarea românilor în acest război (p. 535 — 554, 601 — 619). În partea a doua a volumului se află inserate scrisori și relații de la începutul anului 1684 despre prinderea lui Duca (p. 865 — 866), aducerea lui în Polonia (p. 873) și mărturisirile sale (p. 968 — 969), despre eforturile lui Petriceicu de a se menține în Moldova (p. 871 — 872, 874), despre fuga lui la Sniatin (p. 874 — 875) și despre situația din țară (p. 877 — 878, 901), o relație asupra campaniei lui Sobieski în Moldova din 1686, cu ample informații despre români (p. 959 — 968, 977 — 978), un fragment din jurnalul expediției lui Sobieski în Moldova din 1691 (de la 20 august pînă la 8 septembrie) (p. 1227 — 1231) și scrisoarea lui Matczyński din 19 septembrie același an către Załuski cu privire la această expediție și la atitudinea ostilă polonezilor a lui Constantin Cantemir (p. 1235—1238). Informații în legătură cu expediția lui Sobieski în Moldova din 1686 le furnizează și scrisoarea episcopului Cameniței din 4 octombrie același an din tabăra poloneză de lîngă Iași către rezidentul polonez pe lîngă curia papală, precum și o altă scrisoare din 29 ianuarie 1687 din Liov către același rezident, ambele editate de E. Rykaczewski în *Relacye nuncyuszów apostolskich i innych osób o Polsce. Od roku 1548 do 1690* (Relațiile nunțiilor apostolici și ale altor persoane despre Polonia. De la anul 1548 pînă la 1690), II, Berlin-Poznań, 1864, p. 446 — 453. Referitor la campania lui Sobieski în Moldova din 1691, J. Ostrowski Daneykowicz a tipărit în *Swada polska i lacińska, albo Miscellanea oratorskie* (Elocință poloneză și latină sau Miscellanee oratorice), I, Lublin, 1745, scrisoarea lui Sobieski din 20 octombrie 1691 din tabăra de pe rîul Moldova către nobilimea poloneză, pe care o convoca la seim și căreia-i anunța cucerirea cetății Neamțului (p. 1 — 2), scrisoare reprodusă apoi de A. Theiner în *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia*, III, Roma, 1863, p. 730 — 731. Dar cel mai amplu jurnal al ultimei expediții poloneze în Moldova a fost publicat de J. Woliński sub titlul *Kazimierz Sarnecki, Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego. Diariusz i relacje z lat 1691—1696* (Cazimir Sarnecki, Memorii din timpul lui Ioan Sobieski. Jurnal și relații din anii 1691—1696), Wrocław, 1958, p. 3 — 22, însoțit de scrisoarea lui Miron Costin din 2 — 5 octombrie 1691 către Marcu Matczyński și de răspunsul dat lui de Sobieski la altă scrisoare a sa din 2 octombrie același an, ambele în legătură cu încercările sale de a-și salva viața (p. 347 — 348), de rapoartele din 1692 și 1693 ale autorului jurnalului cu privire la încercările turcilor de a alunga pe polonezi și cazaci din Soroca (p. 234, 236), precum și de o corespondență poloneză din Sniatin (7 aprilie 1693) și din Liov (23 aprilie același an) despre moartea lui Constantin Cantemir, „marele dușman al Poloniei" (p. 349) și despre numirea lui Constantin Duca (p. 349 — 350) și, în sfîrșit, știri tot din Liov (21 și 29 decembrie 1695) în legătură cu atacurile acestuia din urmă împotriva garnizoanelor poloneze din Moldova (p. 387 — 388). Un număr de patru scrisori de-ale hatmanului Jabłonowski din 20 septembrie, 9

octombrie, 24 decembrie 1692 și din 1 aprilie 1693 către Sobieski cu privire la politica antipolonă a lui Constantin Cantemir au fost publicate de P. Jonsak în *Życie Stanisława Jabłonowskiego kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego* (Viața lui Stanislav Jabłonowski, castelan de Cracovia, mare hatman al coroanei), IV, Poznań, 1868, p. 23 — 32, iar E. Raczyński a tipărit în *Archiwum tajne Augusta II* (Arhiva secretă a lui August al II-lea), I, Wrocław, 1843, planul campaniei acestuia împotriva turcilor din 1698, cu numeroase referiri la români (p. 1 — 11). O mențiune specială merită publicația lui Z. Wdowiszewski, *Regesty przywilejów indygenatu w Polsce, 1519—1793* (Regeste de privilegii de indigenat în Polonia, 1519—1793), în „Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej", V, Buenos Aires — Paris, 1971, în care se dau numele domnilor și boierilor români care au primit cetățenia nobiliară poloneză în perioada 1593—1676 (p. 25 — 40), precum și *Katalog dokumentów tureckich* (Catalogul documentelor turcești) întocmit de S. Abramowicz, Varșovia, 1959, în care se dă rezumatul actelor turcești din arhivele poloneze, un mare număr din ele privind istoria țărilor române.

Între colecțiile de mai sus se cere a fi semnalată și cea editată de Institutul polonez de pe lîngă Vatican sub titlul *Elementa ad fontium editiones* și anume volumele III partea întîi, IV, VII, X, XIV, XVII—XXI, XXIII, XXVI partea a doua, XXVIII partea a treia și XXIX partea a cincea, Roma, 1961—1972, toate cuprinzînd informații despre țările române din secolul al XVII-lea. De menționat, în sfîrșit, publicațiile maghiare de documente ale lui Szilágyi Sándor, *Okmánitár II. Rákóczy György diplomacziai összeköttetéseihez* (Documente referitoare la relațiile diplomatice ale lui Gheorghe al II-lea Rákóczy), Budapesta, 1874, și *Erdély és az északkeleiti háború. Levelek és okiratok* (Transilvania și războiul nord- estic. Scrisori și documente), I—II, Budapesta, 1889—1891, ambele ediții furnizînd informații cu privire la legăturile dintre români și polonezi din anii 1648—1660.

În ceea ce privește edițiile românești de documente, pe primul loc se situează cea a lui I. Bogdan, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhive și biblioteci polone..., cu o traducere franceză a documentelor de I. Skupiewski*, în colecția Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, volumele II (1601—1640) și III (1641—1703), București, 1895, 1900. Urmează apoi documentele publicate de E. Hurmuzaki în colecția ce-i poartă numele și anume în volumele: IV partea întîi (1600—1649), partea a doua (1600—1650), V partea întîi (1650—1699), partea a doua (1650—1699), VIII(1376—1650), IX partea întîi (1650—1747), București, 1882—1897. În volumul al XVI-lea al aceleiași colecții, N. Hodoș a tipărit *Corespondență franceză și rapoarte consulare franceze (1603—1824)*, București, 1912, iar N. Iorga, *Acte relative la războaiele și cuceririle lui Mihai-Vodă Viteazul*, în volumul al XII-lea (1594—1602), București, 1903, precum și *Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene, (Bistrița, Brașov, Sibiu)*, în volumul al XV-lea, partea a doua (1601—1825), București, 1913. Tot lui N. Iorga i se datorează materialul documentar publicat în *Acte și fragmente*, I, București, 1895, p. 56—99, 183—310; II, 1896, p. 732—734, I în *Studii și documente*, IV, București, 1906, p. 239—262; XI, 1906, p. 179—183; XXIII, 1913, p. 113—456; în *Doamna lui Ieremia Vodă*, în „An. Ac. Rom.", s. II, t. XXXII, p. 1049—1077; și în *Legăturile românilor cu rușii apuseni și cu teritoriul zis „ucrainean"*, ibidem, t. XXXVIII, p. 777—790. În sfîrșit, un loc de frunte îl ocupă colecția editată de A. Veress, *Documente privi-*

toare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, VI—XI, București, 1933—1939.

Înainte de apariția acestor colecții românești de documente, A. Papiu Ilarian a publicat șase scrisori poloneze din 1616 și una a hanului tătarilor din 1657[1], iar B. P. Hasdeu a reprodus din volumele citate mai sus ale lui Bobrowicz, Żegota și Grabowski șapte scrisori din primele două decenii ale secolului și alte două din 1672[2], toate cu referiri la istoria țărilor române.

Documente poloneze din același secol au fost publicate apoi de istoricii români care au făcut cercetări în arhivele din Polonia, ca P. P. Panaitescu[3], T. Holban[4], Gh. Duzinchevici[5] și I. Corfus[6]. Opt scrisori de-ale lui Gheorghe Ștefan au fost tipărite anterior de Al. Lapedatu[7], trei de-ale lui Ieremia Movilă și una a lui Ștefan Tomșa au fost publicate apoi de I. Sułkowska[8], iar două ale lui Miron Costin, de E. Lintz[9]. În sfîrșit, noi surse pentru studiul relațiilor româno-polono-otomane au fost editate de M. A. Mehmed[10].

La edițiile de izvoare amintite mai sus se adaugă acum volumul de față, în care văd pentru prima oară lumina tiparului acte de o indiscutabilă valoare documentară pentru istoria noastră națională. El cuprinde 214 piese, în cea mai mare parte originale, începînd cu anul 1601 pînă la 1699 inclusiv. Prin caracterul lor inedit, ele lărgesc sfera informației și deschid noi capitole studiului unui șir de probleme politice, militare, economice, juridice culturale, legate de raporturile țărilor române, îndeosebi ale Moldovei, cu Polonia, dar și cu Turcia, Austria, Crimeea și Moscova. Aceste raporturi se desfășoară pe multiple planuri, într-o perioadă cînd Imperiul turcesc continua să se afle în plină ascensiune, atingînd în a doua jumătate a secolului al XVII-lea momentul culminant militar și teritorial

---

[1] În *Tesauru de monumente istorice pentru România*, II, București, 1863, p. 150—158; III, 1864, p. 78.

[2] În „Archiva istorică a Româniеi", I—1, București, 1865, p. 24, 90—92; II, p. 22—24; III, p. 38—47.

[3] *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 157—160; *Pribegia lui Constantin Șerban Basarab și a lui Ștefan Petriceicu și testamentul lor*, în „Ac. Rom., Mem. secț. ist.", s. III, t. XXI, București, 1939, p. 407—431, și Miron Costin, *Opere*, I, București, 1965, p. 198; II, p. XV—XVI.

[4] *Contribuții la istoria domniei muntenești a lui Simion Movilă*, în „Revista istorică", XXIII, 1937, nr. 4—6, p. 147—154; *Contribuție la pribegia lui Constantin Vodă Șerban*, ibidem, XXI, 1935, nr. 1—3, p. 48—54, și *Două acte despre lupta de la Hotin din 1672* ⟨corect: 1673⟩, ibidem, XXIV, 1938, nr. 4—6, p. 144—151.

[5] *Miron Barnovschi Moghilă și Polonia*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", Cluj, VII, 1936—1938, p. 196—222 (11 scrisori, dintre care șase retipărite din volumul citat al lui Przyłęcki) și *Ceva nou asupra legăturilor lui Sobieski cu Moldova*, în Ac. Rom., Mem. secț. ist.", s. III, t. XIX, București, 1937, p. 297—300.

[6] *Corespondență inedită asupra relațiilor dintre Mihai Viteazul și Polonia*, Cernăuți, 1935, p. 54—67; *Mihai Viteazul și polonii. Cu documente inedite în anexe*, București, 1938, p. 371—384; *Documente polone privitoare la domnia lui Simion Movilă în Țara Românească*, în „Codrul Cosminului", X, 1936—1939, p. 179—216; *O nouă scrisoare a lui Miron Costin*, în „Studii", 24, 1971, nr. 2, p. 246—252; *Odoarele Movileștilor rămase în Polonia*, în „Studii", 25, 1972, nr. 1, p. 37—59; *În legătură cu data morții lui Velicico și Miron Costin*, în „Revista de istorie", 30, 1977, nr. 1, p. 128—131, și *Pe urmele lui Moise Movilă și ale lui Gheorghe Ștefan în Polonia*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie « A. D. Xenopol »", XV, 1978, p. 297—305.

[7] *Din grijile și greutățile unei domnii. Opt scrisori ale lui Gheorghe Ștefan-Vodă către Ioan Kemény*, în „Ac. Rom., Mem. secț. ist.", s. III, t. XII, București, 1932, p. 11—27.

[8] *Noi documente privind relațiile româno-polone în perioada 1589—1622*, în „Studii", XII, 1959, nr. 6, p. 95—100.

[9] *Două scrisori inedite ale lui Miron Costin*, în „Studii", XI, 1958, nr. 5, p. 79—88.

[10] *Documente turcești privind istoria României*, I, 1455—1774, București, 1976, p. 145—201.

prin înfeudarea Ucrainei, pentru ca de la asediul Vienei (1683) înainte să-şi urmeze declinul, şi cînd Republica nobiliară poloneză, formată începînd din anul 1569 din „Coroana" (regatul polonez) şi Lituania, ajunsese în prima jumătate a aceluiaşi secol la cea mai mare expansiune politică şi teritorială spre răsărit, pentru ca odată cu răscoala cazacilor, cu invazia suedeză, cu războaiele purtate cu Moscova, apoi cu Turcia pentru Ucraina, şi odată cu agravarea disensiunilor interne, să pornească şi ea în a doua jumătate a secolului pe panta decăderii militare şi politice. Mărginite de teritoriile acestor două mari puteri, Principatele române continuă să se bucure, sub raport juridic internaţional, de un statut autonom, sub suzeranitatea Turcei. Practic, însă, ele îşi pierd începînd îndeosebi din a doua, jumătate a secolului şi puţina independenţă politică de care se bucuraseră pînă atunci. Domnii sînt numiţi din ce în ce mai des direct de Poartă, exploatarea economică turcească prin tribut, furnituri şi corvezi creşte, războaiele turco-poloneze din prima, dar mai ales din a doua jumătate a secolului, urmate de cele turco-austriece, ce se desfăşoară pe teritoriul lor, le accelerează decăderea politică şi economică şi provoacă mari suferinţe poporului român, împiedecîndu-i dezvoltarea firească.

Actele înmănunchiate în volum cuprind înainte de toate informaţii noi cu ajutorul cărora se pot studia mai clar şi mai amănunţit relaţiile dintre Moldova şi Polonia din secolul supus atenţiei noastre. Cele mai multe sînt scrisori schimbate între domnii, dregătorii şi boierii români, pe de o parte, şi regii, demnitarii şi nobilii polonezi, pe de alta, în probleme de natură politică, militară, economică, culturală, diplomatică etc. Nu puţine din ele au ca obiect anchetarea şi judecarea cu ajutorul comisiilor mixte a daunelor pricinuite de o parte şi de alta populaţiei de la hotar. Altele sînt scrisori de recomandaţie din partea regilor şi cancelarilor polonezi către domnii români pentru a permite şi înlesni trecerea solilor lor prin Moldova la turci sau la tătari, ţara românească de la răsărit de Carpaţi continuînd să ofere acestora drumul cel mai drept şi mai sigur spre Constantinopol şi Crimeea. Un mare număr din ele oglindesc însă eforturile depuse de domnii români pentru a obţine sprijinul diplomatic al Poloniei la Poartă în vederea menţinerii lor în scaun, precum şi ajutorul ei militar în lupta de eliberare a ţării de sub dominaţia turcească.

În primii 12 ani ai secolului aceste relaţii se desfăşoară pe fondul raportului de vasalitate al Moldovei faţă de Polonia, datorită căruia s-au putut menţine Movileştii la putere, în schimbul tributului plătit regelui polon, pe lîngă haraciul datorat sultanului şi darurile trimise hanului. Este perioada în care s-ar putea vorbi de un condominiu polono-otoman în Moldova. Primele 23 de acte din volum se referă la cheltuielile şi dificultăţile cu care a fost confruntat Ieremia Movilă în cei şase ani din urmă ai domniei sale, cînd a depus eforturi diplomatice şi materiale susţinute pentru a menţine pe fratele său, Simion, în domnia Ţării Româneşti, iar după pierderea acesteia, pentru redobîndirea ei, şi cînd i-a dat mult de furcă plata soldei mercenarilor polonezi din serviciul acestuia. Luptele pentru tron, care au urmat apoi între Mihăilaş, fiul lui Simion, numit domn de sultan, şi Constantin, fiul lui Ieremia, adus de ginerii polonezi ai acestuia din urmă, lupte care au dus ţara pe marginea anarhiei, alimentată de facţiunile boiereşti în lupta lor pentru putere, se pot urmări acum pe baza unor noi amănunte cuprinse în alte opt documente inserate în volum. Dintre acestea, jurnalul expediţiei poloneze, întreprinsă în pofida avertismentului sultanului în Moldova la cumpăna anilor 1607 şi

1608, vine cu o sumă de precizări referitoare la instalarea lui Constantin, în urma înfrîngerii trupelor vărului său, comandate de Vasile Stroici. Iar instrucțiunile soliei lui Nistor Ureche și Constantin Bucioc la regele polon și memoriile înaintate acestuia în 1611, care toate la un loc formează adevărate pagini de cronică românească scrisă în limba poloneză, aduc noutăți surprinzătoare cu privire la situația politică internă a țării, unde, sub regența instituită de același rege și încredințată doamnei Elisaveta, văduva lui Ieremia, marelui vornic Nistor Ureche și hatmanului Isac Balica, numiți în aceste texte și „guvernatori" ai Moldovei, puterea domnească trecea în această perioadă printr-o gravă criză, în timp ce marea boierime se sforța s-o limiteze pînă la anihilare, după modelul polonez.

Pentru a pune capăt prea marelui amestec al polonezilor în treburile interne ale țării, turcii au înlocuit pe Constantin Movilă cu Ștefan Tomșa și au cerut polonezilor să extrădeze pe domnul mazil și pe boierii săi refugiați la ei, fapt despre care cele două scrisori ale sultanului și cea a marelui vizir din 1612, introduse în volum, aduc noi precizări, mai ales cu privire la cauza acestei maziliri. Firește că înlăturarea omului lor și înlocuirea lui cu un domn numit direct de Poartă, fără consultarea lor, a nemulțumit pe polonezi, iar acest lucru se observă din scrisoarea din același an a cancelarului polonez către marele vizir, publicată și ea în volum. Căderea lui Constantin Movilă a lovit însă în primul rînd în mîndrii săi cumnați polonezi, Ștefan Potocki, Mihail Wiśniowiecki și Samuil Korecki. De aceea, Potocki, cu consimțămîntul tacit al regelui, dar contrar voinței marelui hatman, Stanislav Żółkiewski, care vedea în intervenția poloneză în Moldova o provocare la adresa turcilor, a pătruns din nou cu Constantin în țară, cu 3000 de mercenari din armata permanentă ce străjuia hotarul de miazăzi al regatului, dar înfrînt de Tomșa la Cornul lui Sas (1612), a căzut în mîinile acestuia, care l-a trimis la Constantinopol, iar Constantin, în cele ale unui tătar, înecîndu-se în Nipru pe cînd era tîrît în robie spre Crimeea. Acum abia putea respira în liniște Tomșa și trimite o solie la rege pentru a-și exprima dorința de a încheia cu el un tratat de pace (1613), instrucțiunile soliei fiind incluse în volum. Polonezii n-au încetat însă să-l sape la Poartă, dovadă fiind scrisoarea regelui către sultan (1613) și instrucțiunile date solului său la acesta din urmă (1614), ambele inserate în volum. În același timp Elisaveta, înverșunata mamă, care nu se lăsase zdrobită de catastrofa fiului ei mai mare, a strîns împreună cu ceilalți doi gineri, Wiśniowiecki și Korecki, mercenari pentru a înscăuna pe al doilea ei copil, Alexăndrel, lucru ce l-au și făcut numiții magnați polonezi intrînd în Moldova și alungînd pe Tomșa (1615). Turcii au considerat însă de astădată intervenția poloneză drept caz de război, astfel că Iskender pașa a intrat în țară și a înfrînt pe polonezi la Drăcșani (1616), luînd în robie pe Korecki (Wiśniowiecki murise mai înainte) și pe Elisaveta cu copiii ei, Alexăndrel și Bogdan. Aceste întîmplări, ca și schimbările de domnie din țările române intervenite între timp, la care se adaugă și mediația noului domn al Moldovei, Radu Mihnea, avînd de scop împăcarea polonezilor cu turcii, se oglindesc într-un număr de trei acte încorporate în volum, la care se alătură și scrisoarea lui Toma Zamoyski, pe atunci staroste de Szarogród, cunoscutul cancelar și mare hatman, despre apariția unui domnișor, care se dădea drept Constantin Movilă și care agita țara de jos a Moldovei împotriva lui Radu Mihnea (1619). Volumul cuprinde, în continuare, corespondența schimbată între noul domn, Gaspar Grațiani, Toma Zamoyski, Stanislav Żółkiewski și regele polon în legătură cu pregătirile tătarilor, la ordinul sultanului, împotriva polonezilor și cu

trecerea domnului de partea acestora din urmă în momentul începerii luptelor lor cu turcii și tătarii. Alte trei scrisori, ale căror autori au fost martori oculari ai dezastrului polonezilor de la Țuțora (1620), aduc amănunte proaspete cu privire la ajutorul dat acestora de Grațiani și la desfășurarea luptei ca atare, în care a căzut însuși Żółkiewski. Informații interesante despre mişcările ulterioare ale tătarilor le scot acum la lumină cele două scrisori adresate aceluiaşi Toma Zamoyski de către Teodor şi Mihail, pîrcălabii Sorocei, care înlesneau în acelaşi timp corespondenţa dintre numitul demnitar polon şi noul domn Alexandru Iliaş, scrisori din care rezultă că pîrcălabii români informau direct pe rege despre pregătirile de război ale turcilor şi tătarilor şi se aşteptau ca acesta să le trimită un sol pentru consultări (1621). Despre Ştefan Tomşa în a doua sa domnie volumul include trei scrisori din care se vede cum au reușit polonezii prin insistenţele lor la Poartă să-l înlocuiască cu Radu Mihnea, în a doua domnie a acestuia (1623), căruia regele și cancelarul i-au cerut apoi prin două scrisori deosebite să asigure trecerea prin ţară a solului lor trimis la turci pentru perfectarea tratatului de pace încheiat cu ei la Hotin în 1621. Urmează în volum 11 scrisori privind relaţiile dintre Miron Barnovschi şi Polonia, cele mai multe din ele fiind adresate unor înalţi demnitari polonezi, dintre care ultima a fost cea trimisă marelui hatman, Stanislav Koniecpolski, pe cînd domnul român se afla în drum spre Constantinopol pentru a obţine a doua oară domnia, dar unde-l aștepta un tragic sfîrșit (1633). La acestea se alătură alte 12 scrisori, dintre care zece schimbate între Moise Movilă, domnul Moldovei, și Matei Basarab, domnul Țării Românești, ambii aflaţi cu trupele lor alături de armata turcească de sub comanda lui Abaza pașa, pe de o parte, și Koniecpolski, pe de alta, precum și între acesta din urmă și comandantul turc, apoi o scrisoare a aceluiaşi hatman către cancelarul polon și în sfîrșit alta a domnului moldovean către un staroste polon de la margine, toate aducînd noutăţi cu privire la expediţia turcească din toamna anului 1633 împotriva Poloniei și la eforturile de conciliere depuse de domnii români, care au determinat în cele din urmă încetarea ostilităţilor.

Pentru domnia lui Vasile Lupu volumul pune în circulaţie 29 de acte noi, dintre care 12 sînt scrisori trimise de acest domn regelui polon și principalilor săi dregători și care conțin între altele ştiri despre înfrîngerea turcilor de către veneţieni (1646), răscoala ienicerilor şi schimbarea sultanului (1648), pregătirile de război ale tătarilor, aliaţi cu cazacii, împotriva Poloniei (1651), planurile lui Bogdan Hmielniţki, hatmanul cazacilor, împotriva aceleiași ţări, răscoala lui Gheorghe Ștefan și fuga lui Vasile Lupu la Hotin, reinstalarea acestuia de către cazacii de sub comanda ginerelui său, Timuș Hmielniţki, mediația sa în vederea încheierii păcii între cazaci şi polonezi și pierderea definitivă a domniei (1653). Între celelalte documente privind această domnie menţionăm scrisoarea primatului Poloniei către Vasile Lupu ca să stăruie pe lîngă tătari să elibereze din robie pe hatmanii polonezi (1648), cea adresată de Bogdan Hmielniţki lui Gheorghe al II-lea Rákóczy, principele Transilvaniei, ca să nu pornească război contra lui Lupu, cuscrul său, scrisorile schimbate între principele transilvănean și regele, cancelarul şi marele hatman polon pentru ca aceştia să nu dea ajutor lui Lupu, cele ale comandantului trupelor transilvănene venite în ajutorul lui Gheorghe Ştefan către dregătorii din Camenița şi către comandantul trupelor polone trimise în Moldova în același scop ca şi cele transilvane şi în sfîrşit diferite relaţii cu privire la

implicațiile războiului polono-căzăcesc asupra țărilor române și la cele ale războiului moldo-muntean asupra sfîrșitului domniei lui Vasile Lupu (1653).

Cele 46 de scrisori (între care 44 originale) adresate în decurs numai de un an și ceva regelui polon și principalilor săi colaboratori de către Gheorghe Ștefan și înmănunchiate în volum pun acum în adevărata sa lumină rolul jucat de acest domn, în alianță cu Țara Românească și cu Transilvania, iar apoi și cu Polonia, în lupta dusă de el pentru apărarea Moldovei și neutralizarea expansiunii căzăcești în țările române. Și tratatul încheiat de el cu țarul Moscovei își găsește în paginile acestor scrisori noi surse de documentare. Semnificativ este faptul că pentru toate aceste scrisori, care se păstrează intacte în Arhiva Coroanei din Varșovia, în arhivele din țara noastră nu se află nici o urmă de răspuns din partea acelora cărora le-au fost adresate. Răspuns a fost la toate, dar el s-a pierdut odată cu arhiva cancelariei domnești, luată, ca și tezaurul, de Gheorghe Ștefan în pribegia sa prin țări străine. Aceeași explicație pentru lipsa de răspuns din partea polonă este valabilă și pentru scrisorile lui Vasile Lupu. Vicisitudinile istoriei n-au îngăduit o păstrare mai îndelungată a actelor externe în cancelaria domnească de la noi.

De la Ștefăniță Lupu în volum apar instrucțiunile date solului său la rege în chestiuni personale și răspunsul primit, precum și o scrisoare a sa către suveranul polon pentru repararea daunelor pricinuite de polonezi supușilor săi de la hotar (1660), în timp ce despre cele trei domenii ale lui Gheorghe Duca în Moldova știri noi aduc opt acte, dintre care cinci semnate de acest domn și adresate succesiv regilor polonezi în problema privind relațiile dintre cele două țări și cele dintre polonezi și turci. Alte opt acte privesc prima și cea de a treia domnie a lui Ștefan Petriceicu, dintre care menționăm o scrisoare a acestui domn către rege, cu răspunsul acestuia și cel al cancelarului polon în chestiunea redeschiderii comerțului moldo-polon în urma încheierii păcii dintre polonezi și turci din 1672, o nouă scrisoare a lui Petriceicu trimisă hatmanului de cîmp, două scrisori ale lui Sobieski către Petriceicu și una către același hatman, toate în legătură cu eforturile depuse de domnul român pentru a se menține în scaun (1684). Urmează apoi o scrisoare adresată de vornicul Balș spătarului Dubău, aflat în Polonia, cu știri despre a treia instalare a lui Dumitrașcu Cantacuzino în domnie (1684), pentru ca volumul să includă, în continuare, cinci scrisori de-ale lui Constantin Cantemir către oficialitățile poloneze, dintre care trei adresate lui Sobieski, în ultimele două arătîndu-i motivele pentru care n-a trecut de partea sa în ultima-i expediție în Moldova din 1691. Volumul cuprinde apoi o lungă scrisoare — și ea o veritabilă filă de cronică munteană — a stolnicului Constantin Cantacuzino din 1690, către un înalt demnitar polon din anturajul lui Sobieski, în care se descrie starea jalnică în care ajunsese Țara Românească în urma incursiunii trupelor austriece sub Heissler și a intervenției tătarilor, se condamnă politica imperialilor și alianța cu ei, se relevă rolul jucat de Miron Costin în înlesnirea corespondenței dintre munteni și polonezi, împotriva restricțiilor impuse de Constantin Cantemir, și în fine se dau amănunte despre situația din Turcia. Printre ultimele acte inserate în volum semnalăm o scrisoare a lui Constantin Duca către Sobieski, cu cererea de a se opri incursiunile poloneze de pradă în țară (1694), alta a comandantului garnizoanei polone din cetatea Neamțului în legătură cu lupta dusă de acest domn pentru a recupera, cu ajutorul socrului său, Constantin Brîncoveanu, punctele ocupate și fortificate de poloni, o scrisoare a marelui hatman polon către Sobieski de recomandație a boierilor moldoveni,

rămași credincioși cauzei polone (1695), o scrisoare de felicitare adresată de Brîncoveanu noului rege polon, August al II-lea (1698), și în sfîrșit patru scrisori de-ale lui Antioh Cantemir către comisarii polonezi însărcinați cu evacuarea Camenițeí de turci și o scrisoare a hatmanului Lupul Bogdan către aceiași comisari în legătură cu vînzarea unei cantități de grîne în Polonia (1699).

Documentele tipărite în volum aduc contribuții inedite și la cunoașterea istoriei economice a Moldovei, a legăturilor sale comerciale cu Polonia și Lituania. Ele atestă existența și în secolul al XVII-lea, și anume în perioadele de liniște dintre numeroasele războaie, a unui întins export de vite din Moldova în aceste țări, precum și a unui viu comerț de tranzit de boi în țările din Europa apuseană. Comerțul de vite se făcea la iarmaroacele din Moldova, dar și la cele din Polonia, care se țineau la Liov, Jarosław, Zazłowiec și în alte orașe de la margine și care erau frecventate de negustori români. Numărul de vite ce se vindeau la aceste iarmaroace era mare, de vreme ce numai la Jazłowiec negustorii moldoveni au fost păgubiți în 1627 de către un staroste polon de 600 de boi de rasă podoliană. Cele mai multe vite de vînzare proveneau de pe moșiile marilor boieri. Vitele constituiau la acea epocă venitul de căpetenie al gospodăriei boierești. Ele formau în același timp, pe lîngă banii și obiectele de preț (tezaurele), principala avere mobilă a marii boierimi și chiar a unor domni. Cînd erau nevoiți să-și părăsească țara, toți aceștia își luau cu ei și vitele. De pildă, boierii lui Vasile Lupu, care s-au refugiat în 1653 împreună cu acesta în Polonia, și-au dus cu ei și hergheliile de cai și alte vite, care au fost însă oprite la frontieră și dăruite apoi de noul domn, Gheorghe Ștefan, comandantului trupelor polone care-i ajutase să ia cetatea Sucevei. Iar Gheorghe Duca, la vestea mazilirii din prima sa domnie (1661), și-a împărțit din vreme, înainte de a părăsi țara pentru a se duce la Constantinopol, vitele, oile și alte bunuri mobile pe la mănăstiri și pe la boierii săi de încredere. Vitele cornute, dar mai ales caii, erau foarte scumpi. Pe lîngă vite mari, în Polonia se mai vindeau oi, cherestea, salitră și mai rar cereale. Tratatele dintre Moldova și Polonia, precum și cele dintre această din urmă țară și Turcia, încheiate pe parcursul acestui secol, au continuat să prevadă libertatea comerțului pentru negustorii moldoveni, munteni și transilvăneni în Republica nobiliară polonă, iar pentru cei polonezi în țările române și în Imperiul otoman, cu plata vămii obișnuite și cu folosirea drumurilor mari, publice, pe care evaziunea de la plata taxelor vamale nu putea avea loc. Vama încasată la trecătorile de pe Nistru aducea un venit important cămării domnești. Firește că evaziunea de la plata vămii și încărcările peste vama legală au afectat și în decursul acestui secol desfășurarea normală a comerțului moldo-polon. Uneori și negustorii turci erau păgubiți în Polonia, iar ponosul îl trăgea Moldova, care fără nici o vină era nevoită să-i despăgubească pentru daunele suferite, așa cum s-a întîmplat în 1672 pe timpul lui Petriceicu. Dezvoltarea comerțului a stat totuși mereu în atenția domnilor români și a regilor polonezi. Ea a fost însă împiedicată de exploatarea economică turcească în continuă creștere, însoțită de un șir tot mai lung de abuzuri și ilegalități.

Actele adunate în volum servesc de bază documentară și pentru studiul istoriei diplomației medievale românești. Diplomația își continuă în secolul al XVII-lea specializarea și diversificarea. În același timp se dezvoltă și cancelaria domnească. În prima jumătate a secolului limba slavă este eliminată în mare parte din cancelaria curții, din cea a diferitelor dregătorii, din biserică și din corespondența particulară, în locul ei răspîn-

dindu-se cu vigoare limba românească, scrisă și tipărită însă mai departe cu litere chirilice. În raporturile cu străinătatea se menține limba latină, iar în cele cu Polonia se folosește tot mai mult limba polonă și mai rar cea latină. Domnii își au secretarii de limbă polonă, poloni de origine, care joacă în același timp un rol important în cancelarie, la curte și în societate, mulți dintre ei fiind trimiși în misiuni diplomatice în Polonia. Dintre aceștia amintim pe Pavel Łącki, secretarul lui Ieremia Movilă, pe Gheorghe Kutnarski, secretarul lui Vasile Lupu și sol al acestuia în două rînduri, în Polonia (1651, 1653), de la care provin interesante scrisori, introduse în volum, despre evenimentele politice și militare din țară, dar mai ales pe Stanislav Kienarski, care a rămas succesiv în funcția de secretar sub mai mulți domni și anume sub Gheorghe Ștefan, Gheorghe Duca, Iliaș Alexandru și din nou Gheorghe Duca, fiind trimis în solii la curtea din Varșovia (1666, 1669) și aflîndu-se în același timp în solda regelui pentru informațiile ce i le transmitea din Moldova. În misiuni diplomatice sau în alte afaceri în Polonia se folosesc însă tot mai mulți români, cunoscători ai limbii polone sau ai celei latine, ca boieri mari din sfatul domnesc, alți boieri cu ranguri mai mici, pîrcălabi din cetățile de la hotar, secretari din cancelarie, ofițeri etc. Documentele volumului scot la lumină un șir lung de asemenea soli, ca Nistor Ureche mare vornic, tatăl cronicarului Grigorie, și Petriceicu al doilea logofăt, trimiși de Ieremia Movilă la rege, la seim (1603); același Nistor Ureche tot mare vornic și Constantin Bucioc paharnic, soli ai lui Constantin Movilă la același rege (1611); Gheorghe Balș logofăt și Nicoară spătar, trimiși de Ștefan Tomșa la suveranul polon (1613); Iancu Costin al doilea logofăt, tatăl cronicarului Miron, sol al lui Miron Barnovschi la rege (1627); Grama stolnic, trimis de Moise Movilă la marele hatman polon (1633); Ionașcu cupar, pîrcălab de Hotin, sol al lui Vasile Lupu la ginerele său, Ianuș Radziwiłł, în Lituania (1651), trecut apoi de partea lui Gheorghe Ștefan și trimis de acesta în solie la regele polon, apoi în fruntea unui detașament de călăreți în ajutorul aceluiași rege împotriva cazacilor (1653); Andreiaș Ianovici medelnicer, fost mare șetrar sub Gheorghe Ștefan, care l-a delegat în comisia mixtă moldo-polonă de la hotar (1657), ca unul care vorbea și scria în poloneză, și folosit apoi în misiuni la Varșovia de Ștefăniță Lupu (1660), de Iliaș Alexandru (1666) și de Gheorghe Duca (1669), cînd se afla în întinse relații comerciale în Polonia care ajungeau pînă la Gdańsk; Iliaș al lui Gheorghe, căpitan, trimis de Gheorghe Duca la rege în două rînduri în același an (1671); Prodan Drăgușescul sol al lui Ștefan Petriceicu la același rege (1673), Damian al treilea logofăt, sol al lui Constantin Cantemir la M. Matczyński (1687) și Ion Costin serdar, fiul cronicarului ,trimis de Constantin Duca la Sobieski (1693).

Unii nobili polonezi intră în serviciul domnilor, devenind „slugi" ale acestora, adică boieri. Aceasta se întîmplă mai ales atunci cînd amestecul și influența politică a Poloniei sînt mai puternice, ca de pildă la începutul secolului, pe timpul Movileștilor. Astfel Ieremia Movilă are în funcția de cămăraș (copil de casă) un polon, Łukowski, pe care-l trimite în solie la rege (1603), iar fiul său, Constantin ține la curtea sa un ofițer polon, Ujazdowski, precum și pe polonul Anibal, acesta cu rang de stolnic, ambii luptînd alături de trupele poloneze pentru instalarea acestui domn copil în scaun (1607—1608). Constantin Cantemir îl are pe Radomirski, pe care-l trimite în misiune la marele hatman polon (1690). Și unii mari boieri foloseau polonezi la curtea lor, ca bunăoară hatmanul Lupul Bogdan,

care trimite pe „sluga" sa, Wolczyński, în afaceri comerciale în Polonia (1699).

Secolul al XVII-lea este perioada în care relațiile culturale dintre români și polonezi au ajuns la cea mai amplă dezvoltare. Influența poloneză asupra culturii românești a atins acum culmea. În viața spirituală a Poloniei acest secol a fost dominat de curentul Contrareformei, reprezentat și propagat de iezuiți în toată țara, ba și peste hotarele ei, ca de exemplu în Moldova. Este vorba de curentul de combatere a Reformei, care în veacul anterior deschisese larg porțile libertății de gîndire și dăduse naștere unei culturi originale în țările Europei occidentale, ca și în Polonia. Contrareforma, care a încătușat libertatea de gîndire și care a păstrat din umanism doar cultul pentru antichitatea clasică, a avut totuși un însemnat rol cultural. Iezuiții, sprijiniți de rege, au umplut Polonia și chiar regiunile ei sud-estice, populate cu ruteni ortodocși, cu școlile lor, ducînd cultura latină în cele mai îndepărtate unghiuri ale țării. Astfel au fost înființate colegii iezuite la Liov în Rutenia, la Camenița și Bar în Podolia, în care se preda, pe lîngă limba polonă, limba latină, filozofia, teologia și matematica, dar mai ales retorica. Așa a învățat nobilimea polono-ruteană latinește, așa se explică împestrițarea limbii și scrierii acesteia cu cuvinte și citate latinești. La aceste școli au studiat și tinerii români, fii de boieri din Moldova. Printre aceștia primul loc îl ocupă în ordine cronologică Grigore Ureche, care a învățat probabil la colegiul din Liov, apoi Simion Dascălul și Miron Costin, acesta din urmă făcîndu-și studiile la colegiul din Bar, toți trei ctitori ai istoriografiei românești în limba națională. Astfel au început românii să ia contact cu cultura occidentală prin intermediul școlilor iezuite polone, iar în domeniul istoriografiei să cerceteze mai intens originea latină a poporului nostru. Acest contact a fost alimentat și de școlile înființate de iezuiți în Moldova, la care au învățat latinește și tineri români, fii de boieri de aici. Călugării catolici din Iași și Cotnari s-au bucurat de libertatea de a se folosi în voie de bisericile și de bunurile lor imobile, fapt confirmat de Poartă în urma intervenției polone, ordinul sultanului din 1678 în acest sens fiind tipărit în volum. Episcopul catolic din Moldova înlesnește contactul dintre oficialitățile polone și boierii polonofili de aici, ca și cel dintre aceste oficialități și acei boieri din Țara Românească ce se gîndeau la posibilitatea unei eventuale eliberări a țării lor de către polonezi, în cazul victoriei acestora asupra turcilor.

Sub aceste auspicii s-au creat legături multiple între boierimea din țările române și nobilimea polono-ruteană. Tot mai mulți boieri moldoveni, mai ales cei ce îndeplineau funcția de pîrcălabi ai cetăților de la margine, învață limba poloneză și poartă corespondență în această limbă cu dregătorii polonezi. Și scrierea lor, ca și cea a secretarilor domnești de limbă polonă, este împînzită la tot pasul de cuvinte și citate din limba latină, uneori erudite (ca cele din scrisoarea stolnicului Constantin Cantacuzino), dovadă a influenței stilului epistolar polon la modă, produs al școlii latine din Polonia. Ca exemplu de corespondență românească în limba polonă poate servi scrisoarea din 1621 a lui Teodor, pîrcălabul Sorocei, către vicecancelarul Toma Zamoyski, cea din 1632 a lui Toderașco Vartic, pîrcălabul aceleiași cetăți, către un ofițer al aceluiași domnitor polon, scrisoarea din 1624 a lui Dumitru căpitan din Țara Românească adresată aceluiași Zamoyski, de fapt un răspuns la scrisoarea acestuia, cea din 1633 a domnului Moise Movilă către starostele de Rașkov și cea din 1646 a logofătului Ștefan, pîrcălab de Soroca, trimisă judecătorului

Podoliei, toate autografe, încorporate în volum. Rezultatul însuşirii în şcolile latine polone a retoricii şi a cunoştinţelor despre antichitatea clasică îşi găseşte expresia şi în scrisoarea în limba latină adresată în 1673 de hatmanul Lupul Bogdan şi vistierul Iordache Ruset regelui polon, în care se vorbeşte de „divus rector Olympi", care i-a ajutat să scape cu viaţa în Polonia. Este vremea cînd relaţiile de prietenie şi de rudenie dintre boierimea românească şi nobilimea poloneză se lărgesc tot mai mult, cînd familia domnitoare a Movileştilor se înrudeşte cu cele mai ilustre case de magnaţi polonezi şi ruteni, cînd Ieremia Movilă îşi cumpără un întins domeniu (Uście) în Polonia, la hotar, iar ginerii săi polonezi primesc de zestre moşii în Moldova, cînd Vasile Lupu îşi dă o fiică după principele lituanian, Ianuş Radziwiłł, a cărei zestre se ridica la „450 000 de zloţi polonezi, bani gheaţă, precum şi bijuterii atît de multe şi altă zestre", după cum o aprecia fratele ei, Ştefăniţă, într-un act menţionat mai sus, şi cînd bogatul lor tată căuta în anul pierderii domniei, poate presimţind aceasta, să-şi cumpere, tot pentru adăpost în Polonia, orăşelul Jazłowiec, lîngă hotar. Pe de altă parte, tot mai mulţi boieri şi domni moldoveni obţin cetăţenia nobiliară poloneză (indigenatul), pentru ca la nevoie să se poată bucura de scutul regelui chiar în propria lor ţară, sau de adăpost în Polonia, precum şi de privilegiile şi libertăţile nobilimii poloneze. Aceste privilegii şi libertăţi sînt înşirate în memoriul „indigenilor" Nistor Ureche şi Isac Balica din 1611 către rege, iar obligaţiile persoanelor care obţineau indigenatul sînt cuprinse în jurămîntul lui Miron Barnovschi faţă de rege din 1629, ambele acte reproduse în volum.

În afara materialului documentar privitor la multiplele raporturi româno-polone, între actele volumului se înşiră apoi unele tratate încheiate în decursul acestui secol între Polonia şi Turcia, instrucţiunile unor soli polonezi la Poartă, precum şi o interesantă corespondenţă diplomatică purtată de regii şi cancelarii polonezi cu sultanii şi vizirii otomani în problema statutului juridic al ţărilor române, şi în special al Moldovei, asupra căreia Polonia a continuat să-şi revendice „dreptul" de a recomanda sau chiar de a numi domni, să-şi menţină influenţa politică şi economică în această ţară, ba chiar să încerce s-o cucerească la sfîrşitul secolului, sub pretextul eliberării ei de sub turci. Pe lîngă aceasta, în primele trei decenii ale secolului diplomaţia poloneză a depus repetate eforturi la Poartă (1606, 1609, 1624) în vederea alungării tătarilor din Moldova, din Bugeac şi din cîmpurile Oceakovului, pentru ca Polonia să scape în felul acesta de incursiunile lor. Turcii însă au admis doar alungarea celor din Moldova (1624). Nici intervenţia diplomatică poloneză pe lîngă turci de a nu urca mereu tributul Moldovei, ci de a se reveni la cel plătit la timpul său de Alexandru Lăpuşneanu, intervenţie iniţiată la cererea lui Ieremia Movilă în 1597 şi 1598 şi repetată în ultimul an al domniei sale, n-a avut succes.

În sfîrşit, un număr de acte înglobate în volum cuprind informaţii referitoare la eforturile depuse de ţările române pentru a-şi păstra autonomia politică şi a-şi apăra integritatea teritorială faţă de tendinţele de dominaţie şi acaparare a celor trei mari puteri vecine : Turcia (cu teribilul ei instrument de teroare, tătarii), statul polono-lituanian şi Austria, la care s-au alăturat la mijlocul secolului şi cazacii, după răscoala şi desprinderea lor de polonezi. Lupta poporului român de eliberare de sub dominaţia turcească şi pentru redobîndirea independenţei sale continuă pe tot parcursul secolului şi ea răzbate cu vigoare din paginile volumului.

*

Dintre actele incluse în acest volum, 190 sînt redactate în limba polonă, 23 în latinește și unul în limba slavă. La copierea textelor polone am păstrat întocmai limba lor veche, fără a o moderniza. Actele scrise în limba polonă le-am tradus în românește, iar traducerea am dat-o imediat după textul polon. Între acesta și traducere am trecut inițialele arhivei sau bibliotecii polone în care se păstrează actul, cele ale fondului din care a fost extras și cele ale arhivei românești în care se află în custodie microfilmul, aceasta în cazul cînd documentul a fost copiat la aparatul de proiecție după microfilm, și în sfîrșit numărul rolei și al cadrului acestui microfilm. Cheia inițialelor este dată în lista de prescurtări. Documentele le-am înșirat în volum în ordine cronologică, le-am numerotat și am adăugat înaintea fiecăruia locul și data emiterii, numele emițătorului și cel al destinatarului, precum și rezumatul actului. Documentele latinești le-am prefațat cu rezumate mai ample. În textul polon am intervenit cu note numai cînd a fost nevoie de a semnala o eroare de grafie. Într-adevăr, copie făcută după altă copie, unele texte polone abundă în erori de limbă și în pasaje greu de descifrat. Întregirile efectuate în textul polon și în traducerea românească au fost închise în paranteză unghiulară. Identificările de nume de persoane și de locuri, precum și alte lămuriri privind textele polone le-am dat în notele ce însoțesc traducerile lor în limba română. Fiecare piesă își are, dacă e cazul, propria numărătoare a notelor sale, adunate, toate, la sfîrșitul ei.

Unele acte, între care mai ales tratatele polono-otomane, precum și unele scrisori și relații polone au fost redate fragmentar, adică numai părțile ce conțin informații despre români. În altele, îndeosebi scrisori domnești către oficialitățile poloneze, au fost omise, cînd se repetau, formulele stereotipe de adresare și de încheiere a lor, trimițîndu-se la primul model. Cuvintele, citate și fragmentele de fraze latinești din textele poloneze apar în traducerea românească în litere cursive. O listă a documentelor și un indice toponomastic și pe materii înlesnesc folosirea volumului.

ILIE CORFUS

LISTĂ DE PRESCURTĂRI

Arhive și biblioteci din care au fost extrase actele volumului

AGW Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (Arhiva centrală de acte vechi din Varșovia).
APK Archiwum Państwowe Miasta Krakowa (Arhiva de stat a orașului Cracovia).
BCK Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (Biblioteca Czartoryski din Cracovia).
BJK Biblioteka Jagiellońska w Krakowie (Biblioteca Jagiellonă din Cracovia).
BK Biblioteka Kórnicka (Biblioteca din Kórnik).
BNW Biblioteca Narodowa w Warszawie (Biblioteca națională din Varșovia).
BOW Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (Biblioteca Institutului național „Ossoliński" din Wrocław).
BPANK Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (Biblioteca Academiei Polone de Științe din Cracovia).
WAP-OT Wojewódzkie Archiwum Państwowe. Oddział w Toruniu (Arhiva voievodală de stat. Filiala Toruń).
WAPL-KML Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie. Księgi Miasta Lublina (Arhiva voievodală din Lublin. Registrele orașului Lublin).

Fonduri

AKW Archiwum Koronne Warszawskie (Arhiva coroanei din Varșovia).
APP Archiwum Publiczne Potockich (Arhiva publică Potocki).
AR Archiwum Radziwiłłow (Arhiva Radziwiłł).
AZ Archiwum Zamoyskich (Arhiva Zamoyski).
BOZ Biblioteka Ordynacji Zamoyskich (Bibliotec Majoratului Zamoyski).
LL Libri Legationum (Condicile soliilor).
TN Teki Naruszewicza (Mapele lui Naruszewicz).
TPN Towarzystwo Przyjaciół Nauk (Asociația prietenilor științelor).
ZR Zbiór Rusieckich (Colecția Rusiecki).

dz. dział (fond).
k. karton (carton).
koz. kozacki (căzăcesc).
m.i.w. mołdawski i wołoski (moldovenesc și muntenesc).
s. siedmiogrodzki (transilvănean).
t. teczka (mapă mică).
tat. tatarski (tătăresc).
tur. turecki (turcesc).

Microfilme

ASB Arhivele statului din București
MP Microfilme din Polonia.

r. rola.
c. cadrul.

DOCUMENTE

1 **〈Începutul anului 1601〉.**

UN SENATOR POLON CĂTRE CANCELARIA REGATULUI

În urma discuțiilor purtate cu Ieremia Movilă, acesta s-a obligat să dea 40 000 de zloți roșii pentru armata polonă și tribut anual regelui. Este de părere să se pună în cetățile Moldovei ofițeri și infanterie polonă, cu leafă de la domn.

Za cięszkoscią na płacą woisku o pieniądze y uraganiem od wielu, ze rzeczpospolita zadnego z ziemie wołoskiey nie ma pozytku, mowiłem z panem woiewoda, wołoskim sam ssiebie okolo oby tych rzeczy : zeby y pieniędzy na zapłatę woisku drugiey czwierczi dał y summę iaką na kazdy rok do skarbu jego kro. mci y rzeczypospolitey postąpieł.

Z strony pieniedzy na woisko przekładał, z dziwnemi obtestatiami, ze roschody wielkie miawszy, namniey gotowych nie ma, takze o tribucie, ze wzhlędem tych roschodow, iako na upominki tureckie, tak tatarskie y ine nie wie iakoby iey mogł podołać, a tak, aby radniey powinien był ludzi co dawac jego kro.mci przeciw Niemcom, Tatarom y Moskwie, gdyby tego portrzeba.

Ukazowałem mu zatem, ze czyniąc tak wiele jego kro.mc y rzeczpospolita dla obrony tey tam ziemie, musi tesz chciec za to iakiego pozytku, y ze bess tego, aby nie miał czego dać, dydz nie moze, isz ichmc pany rady besz pochyby o to jego kro.mc solicitować będą, y ze iemu samemu wiadomo iest, ze po seÿmikach ryczerstwa byly mowy, aby na daremno na obronę tey ziemie się nie nakładało. O ludzie powiedziałem, isz ich w Polscze więcey y ze nie mamy woyny z Niemczy. Z Moskwą posłać raczył jego kro.mc za uchwałą seymową pokoj stanowić. Więc ze na roschody składa, isz napilnieysza tam dać skąd mu się nawięcey dobrego dzieie y ze moze bydz isz teras Turczyn, uwazywszy trudy y koszty, ktore jego kro.mc dla tey ziemie raczy podeymowacz, ustąpi swoich z niey upominkow, iesli nie wiecznie, tedy do iakiego czasu.

Przysłał potem do mnie pana łogofeta, podawaiąc na woisko dwadziescia pięc tysięcy czerwonych złotych, ze po uspoieniu ziemie w niedziel sześć chciał ie dać, do skarbu zas na kazdy rok postępuiąc po piąci tysięcy czerwonych zlotych, a mnie, ratione kosztom y za pirszą y na teraznieyszą drogę podiętych, pietnascie tysięcy czerwonych złotow obiecuiąc w tem roku. Rzekłem zem ia poslednia potrawa, ze mniey o mie, y lubo mie y ona pirsza y ta droga kosztuie y kosztować będzie sieła,

y by to było na kupie, mogłbym nie nagorszey posteritati in privatis consulere, ale ze dobre jego kro.mci y oyczyzny u mnie nayprzednieysze y dla niego nie iedno fortunas, ale y siebie nie załuię.

Zatem sam pan woiewoda do mnie przyszedł, podaiąc na płacą woisku czterdziesci tysięcy czerwonych złotych, ktoerych gdzieś w Turczech chce na lichwę, powieda, dostać w sześć niedziel, po uspokoieniu ziemi, 25m, a 15m za dwanascie niedziel. A około roczniey dani przekładaiąc ze nie baczy aby mogł wiele postąpić, tak zeby temu podołał, raz w raz o roschodach wielkich powiedaiąc. Ja ukazałem mu aby na jego kro.mc samego uwazanie w tem się puscieł, ze jego kro.mc uzrzawszy intratę y roschody jego, uczynicz w tem raczy decisią. I tak tu mowa miedzy nami stanęla. Mowił ze pewien laski jego kro.mci isz go obciązyć nie będzie raczył nad to co mozna. To co postępuie na woisko nie zła przedsie iest pomoc. Więcey ci wprawdzie na samę zaplatę iedney czwierci przychodzi, mianowicie iako widzę z rachunku Brodeckiego cz. zl. 103167/20, mimo ine expensas woiennych y takze summę ieszcze iaką na Kozaki zaporoskie, bo nie tozumiem aby iakiego iem więtszego datku mogło się usć y takze podarek iaki uiscz polskich Kozakom. Ale otoli doydzeli ta summa od pana woiewody dobrą uczyni pomoc y iesli ku czasowi płacey woiskuby z nią poomieszkal, na potem zeydzie się jego kro.mci. A terasz z poborow y skąd moze bydz trzeba pieniądze gotować.

Przypomniał tesz pan woiewoda ze y ine ziemie, do ktorych uspokoienia za tem zawodem da Bog przyidzie, mogą sie dobrze przyłozyć do czego. A tak zeby nań tem więcey wzgląd byl imany. Odpowiedziałem ze acz około tych ziem nie mam ieszcze od jego kro.mci roskazania dostatecznego, ale uspokaiali sie, tedy nie iedna czwierć iest w rok. Tego tedy iusz daley potrzeba aby jego kro.mc raczył do mnie kazać list, zlecaiącz mi wedle woley swey iako mam daley y tey zapłaty woisku y dani doroczniey popierać y na czem stanąć, zebym z niem o tem zniosszy się s pany senatori, ktorzy w woisku będą, domawiał. A zaraz y tegoby w temze liscie dołozyc, ze dla bespiecznieyszego iego na tem tam miescu trwania y zeby tak czesto kłocić się dla obrony ziemie tamtey nie przychodziło, potrzeba tameczne zamki biegłemi, rycerskimi ludzmi, capitany narodu polskiego osadzić y piechotą polską wedle potrzeby, na ktore aby on zołd dawał. O tem wszystkiem proszę abym iako narychley miał jego kro. mci naszego mciwego pana naukę. Około dostania pienędzy na tę drugą czwierć, raczy jego kro.mc pisać, zem obiecał staranie czynić, tak iest, y będę starał sie abym do dwudziestu czterech tysięcy mogł pozyczyć, ktore mam mieć z rat arend. Więcey nie mogę, gdysz mi tesz samemu trzeba teras pieniądzmi sypać.

AGW — AZ, 3028, p. 167—169. Copie. ASB—MP, r. 8, c. 188—191.

Din cauza greutăţilor cu privire la banii pentru plata oştirii şi în urma săpunelii din partea multora, că republica[1] n-are nici un folos din ţara Moldovei, am vorbit singur de la sine [2] cu domnul voievod al Moldovei [3] în legătură cu amîndouă aceste lucruri adică, pe de o parte, să dea bani pentru plata sfertului al doilea pentru oaste, iar pe de alta, să verse în fiecare an o sumă oarecare în vistieria m.s. regelui[4] şi a republicii.

În ceea ce priveşte banii pentru oaste, a spus, cu rugăminţi curioase, că avînd mari cheltuieli n-are nici un ban gheaţă; la fel şi despre tribut; avînd în vedere aceste cheltuieli atît pentru darurile turcilor, cît şi pentru cele ale tătarilor şi altele, nu ştie cum le va putea face faţă; şi astfel s-ar

îndatora mai bucuros să dea m.s. regelui ceva oameni împotriva germanilor, tătarilor şi Moscovei, dacă va fi nevoie.

I-am arătat, aşadar, că m.s. regele şi republica, făcînd atît de mult pentru apărarea acestei ţări, trebuie să vrea pentru aceasta un cîştig oarecare, şi fără de acesta, că n-ar avea ce să dea, nu se poate, fiindcă dumnealor domnii senatori vor cere aceasta fără îndoială m.s. regelui, şi lui însuşi ⟨voievodului⟩ îi este cunoscut că după dietele provinciale ale nobilimii de arme a fost vorba ca să nu se cheltuiască degeaba pentru apărarea acestei ţări. Cît despre oameni, i-am spus că în Polonia sînt mai mulţi, şi că n-avem război cu Germania. Cu Moscova, m.s. regele a binevoit să trimită, în urma votului seimului, să se încheie pace. Iar că dă vina pe cheltuieli, ⟨i-am spus⟩ că cel mai grabnic este să dea acolo, de unde i se face cel mai mult bine, şi că se poate întîmpla că acum turcul, ţinînd seama de ostenelile şi de cheltuielile pe care m.s. regele binevoieşte să le facă pentru această ţară, îi va ceda darurile sale din ea, dacă nu pe vecie, atunci cel puţin pentru un timp oarecare.

A trimis apoi la mine pe domnul logofăt [5], oferind pentru oaste 25 000 de zloţi roşii, că vrea să-i dea în timp de şase săptămîni după liniştirea ţării, iar pentru vistierie să verse cîte 5 000 de zloţi roşii pe fiecare an, şi mie făgăduindu-mi în acest an 15 000 de zloţi roşii *în contul* cheltuielilor făcute şi cu primul şi cu actualul drum. I-am spus că eu sînt o mîncare de rînd, că mai puţin este vorba de mine, şi că deşi acel drum dintîi şi acesta de acum mă costă şi mă va costa foarte mult, şi de-ar fi la un loc, aş putea nu cel mai rău *să mă îngrijesc în viitor de treburile mele particulare*, dar că la mine cel mai însemnat lucru este binele m.s. regelui şi al republicii şi pentru el nu-mi pare rău nu numai de *averi*, ci şi de mine însumi.

Ca urmare, a venit la mine însuşi domnul voievod, oferind pentru plata oştirii 40 000 de zloţi roşii, pe care vrea să-i ia de undeva din Turcia cu camătă, spune, 25 000 în curs de şase săptămîni după liniştirea ţării şi 15 000 după 12 săptămîni; iar în privinţa tributului anual zice că nu vede că ar putea da mult, ca să-i facă faţă, vorbind neîncetat de cheltuielile sale mari. Eu i-am spus să se lase în această privinţă în seama m.s. regelui însuşi, că m.s. regele, văzînd venitul şi cheltuielile lui, va binevoi să ia hotărîrea. Şi aşa convorbirea dintre noi s-a oprit aici. A spus că este sigur de graţia m.s. regelui, că măria sa nu va binevoi să-l încarce peste ceea ce se poate.

Ceea ce dă pentru oştire, nu-i rău, este într-adevăr un ajutor. Ce-i drept, aceştia depăşesc suma pentru plata unui sfert, şi anume, după cum văd din socoteala lui Brodecki, 103167/20 de zloţi roşii, afară de alte *cheltuieli* militare; şi încă o sumă oarecare pentru cazacii zaporojeni, căci nu cred că li s-ar putea acorda un dar mai mare, şi să se dea un dar oarecare şi cazacilor polonezi. Dar la oricît s-ar urca, această sumă de la domnul voievod este de mare ajutor, iar dacă la data plăţii oştirii s-ar întîrzia cu ea, ea va ajunge pe urmă la m.s. regele. Iar acum trebuie pregătiţi banii din încasări de la contribuabili şi de unde se poate.

A amintit, de asemenea, domnul voievod că şi alte ţări, la a căror liniştire va da Dumnezeu să se ajungă cu aceşti mercenari, vor putea contribui bine la aceasta, aşa că să fie îndreptată cu atît mai mult atenţia asupra lor [6]. I-am răspuns că, deşi în privinţa acelor ţări n-am încă poruncă îndestulătoare de la m.s. regele, dar dacă se vor linişti, atunci într-un an nu este numai un sfert. Mai este nevoie ca m.s. regele să bine-

voiască a porunci să mi se trimită o scrisoare, recomandîndu-mi, după voia sa, cum urmează să pledez mai departe şi pentru această plată a oştirii şi pentru tributul anual şi la ce să mă opresc, ca, înţelegîndu-mă cu el în această privinţă, să termin de vorbit cu domnii senatori care se vor afla în oştire. Şi să se adauge îndată în aceeaşi scrisoare că, pentru o mai sigură rămînere a lui în acel loc [7] şi pentru ca să nu se ajungă să ne certăm atît de des pentru apărarea ţării aceleia, trebuie ca în cetăţile de acolo să fie puşi oameni iscusiţi de arme, căpitani de neam polon şi infanterie polonă după trebuinţă, cărora să le plătească el leafa. Pentru toate acestea rog să am cît mai grabnic învăţătura m.s. regelui, domnului nostru milostiv. În privinţa găsirii banilor pentru acest al doilea sfert, m.s. regele binevoieşte să-mi scrie că eu am făgăduit să stărui. Aşa este. Şi voi stărui ca să pot lua cu împrumut pînă la 24 000 ⟨zloţi roşii⟩, pe care îi voi recupera din ratele arenzilor. Mai mulţi nu pot, căci eu însumi trebuie acum să împrăştii bani.

---

[1] Statul polono-lituanian, format prin unirea efectivă a Poloniei şi Lituaniei de la Lublin din 1569.

[2] Ar putea fi vorba de Marcu Sobieski, voievod de Lublin. După bani a fost trimis în Moldova Radoszowski (vezi I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. II, p. 12—13).

[3] Ieremia Movilă (4 septembrie 1595 — 18 mai 1600; începutul lui septembrie 1600 — iunie 1606).

[4] Sigismund al III-lea Wasa (1587—1632).

[5] Luca Stroici.

[6] Aluzie la Ţara Românească, unde fusese instalat de polonezi Simion Movilă, fratele domnului Moldovei.

[7] Adică în scaunul Moldovei.

2 **⟨Decembrie, 1601⟩.**

IOAN POTOCKI CĂTRE AGA IENICERILOR

A pus din nou pe Simion Movilă în scaunul Ţării Româneşti. Îi cere să nu strice pacea dintre Polonia şi Poartă, aducînd alt domn.

Żadnej znajomosci zadnego pisania od wm nie majac, ale iako sluga najasnieiszego krola polskiego pana mego m-o będac tu zeslany z ludzmi przy wielmoznym panie Symeonie woiewodzie multanskim, widzac pisanie wm, naprzod z wielkiego urzedu na wielki urzad od cesarza jego mczi iestes wm powolany, a nim kto naywietszy urzad ma, tym nawiecey upatrowac spraw pana swego madrze ma. Wiedziec wm raczysz ze za prozba cesarza jego mczi tureczkiego pana wm naiasnieyszy krol polsky pan moy m., com pismo widzial nie iedno ras ale y kilka powtarzajac, aby woysku swemu kazal Symeona na panstwo multanskie wsadzic, a Mihala nieprzyaciela spolnego wyniszczyc y wypędzic. Przyazn stara y dawna panow naszych od kilku set lat cale dodzierzana to sprawila, ze jasnie wielmozny pan canclerz y hetman coronny z woysky najasnieyszego krola polskiego wszedszy w woloską ziemię wyparl woyska Mihalowe, potym wszedszy do ziemie multanskiey samego Mihala z woyski iego pogromil y w niwecz rosproszyl. Mnie iako sludze naywyszego krola polskiego pana mego m-o jasnie wielmozny pan canclerz y hetman coronny iako zolnierzowi kazal na panstwo prowadzic za blogoslawienstwiem bozym za szczęsciem najasnieiszego krola polskiego pana mego m-o nie tylko Symeona woiewodę na panstwie osadzilo woysko jego krola m.ze mną, ale y Mihala z panstwa iego wygnalo, ktory mial iescze ufalych

kilkanascie tysiecy ludzi kolo siebie. Za pomocą bozą y za szczęsciem najasnieiszego krola polskiego pana mego m-o Udrę hetmana iego pod Ardzeszem gromilo woysko jego kr.m. pana mego m-o, takze y Mihala samego, ktory byl w Rudzie, woysko wyparlo ze asz przes gory uciec musial, y tak ziemia uspokoiona zostala.

Po odiezdzie mym wielmozny Symeon woiewoda na poslugę cesarza jego msczi na pomoc Zygmuntowi poslal ludzie. Zdraycy tey ziemie upatrzywszy z ziemie onego wyparli, czego dowiedziawszy sie naiasnieyszy krol polskj pan moy mo. kazal mi isc abym go uspokoil. Idac z ludzmi naiasnieiszego krola polskiego pana mego msczciwego potkalem sie w drodze, roziechalismy sie w zgodzie, zastalem Alli baszę z woyskiem cesarza jego msczi z ktorym w zgodzie pogromiwszy te ludzie Buzowskie przeweotne ktorzy z Niemcy rozumieli, iedno w zgodziem sie roziechal y na stolicę przyprowadzil. Stąd wm rozumic ze iest pod obroną Simeon woiewoda multansky najasnieiszego krola polskiego pana mego m-o z pierwszego y teraznieyszego przyprowadzenia na panstwo y woysko tedy jego kr.m. pana mego m-o ustąpienia ztad nie dopusczi, gdysz o tym zadnego roskazania nie ma od jego kr.m., alie gdzie cesarz jego mscz z najasnieyszym krolem polskim o tym sie porozumie, a rozkazanie jego kr. msczi przystąpi zebychmy ustąpili, tey godziny ustąpimy, alie mimo to iako slugom naiasnieyszego krola jego msczi ani sie godzi ani uczynic nie mozemy.

Przeto wm iako pan madry y laską cesarza jego msczi na urzad wielki powołany tak w to potrafiay, iakobys wm dawną przyazn miedzy pany naszymi twierdzil, a nie rosparał, gdysz ludzie najasnieyszego krola polskiego zadney przyczynj ani wm ani zadnemu nie dają. Nie daleko elderska ziemia, w ktorey tusz ten nieprzyaciel naciera do tey ziemie. J tych zdradziec co byly przy Mihalu nie dzierz wm przy sobie, co są z tey ziemie, bo są zdraycy y wm na rozerwanie przyazni tak dawney nie naciray, bo w tym sam wm winien zostaniesz a nie kto inny.

⟨*Pe dosul scrisorii* :⟩ Copia listu do janczar agi do Dziurdziowa.

AGW—AZ, 634. ASB—MP, r. 24, c. 429

Neavînd nici o știre, nici o scrisoare de la domnia ta, dar ca slugă a preastrălucitului rege al Poloniei, stăpînul meu milostiv, fiind trimis aici cu oameni pe lîngă puternicul domn Simeon[1], voievodul Munteniei, văzînd ⟨acum⟩ scrisoarea domniei tale, ⟨constat⟩ mai întîi că domnia ta ești chemat de m.s. împăratul[2] dintr-o funcție mare într-un post mare, și cu cît cineva are o funcție mai mare, cu atît mai mult trebuie să caute cu înțelepciune de treburile stăpînului său. Domnia ta binevoiești să știi că m.s. împăratul, stăpînul domniei tale, a rugat nu o dată, ci de mai multe ori — scrisoarea am văzut-o eu — pe preastrălucitul rege al Poloniei, stăpînul meu, să dea poruncă oștirii sale ca să așeze în domnia Munteniei pe Simion voievod, iar pe Mihai[3], dușmanul comun, să-l distrugă și să-l alunge. Vechea și de cîteva sute de ani păzita prietenie dintre stăpînii noștri a făcut ca preaputernicul domn cancelar și hatman al coroanei[4], intrînd cu oastea preastrălucitului rege al Poloniei în țara Moldovei, să alunge pe Mihai, apoi intrînd în țara Munteniei, să înfrîngă pe Mihai însuși și oștile sale și să le împrăștie. Preaputernicul domn cancelar și hatman al coroanei mi-a poruncit mie, ca unei slugi a preastrălucitului rege al Poloniei și ca unui soldat, să conduc ⟨pe Simion⟩ la domnie. Cu blagoslovirea Domnului și cu norocul preastrălucitului rege al Poloniei,

stăpînului meu milostiv, oastea m.s. regelui, cu mine, nu numai că a așezat pe Simion în domnie, ci a alungat și pe Mihai din țara sa, care mai avea în jurul său vreo cincisprezece mii de oameni credincioși. Cu ajutorul lui Dumnezeu și spre norocul preastrălucitului rege al Poloniei, stăpînului meu milostiv, oastea m.s. regelui, stăpînului meu milostiv, a biruit pe Udrea, hatmanul său, lîngă Argeș, precum și pe Mihai însuși, care era la Rugi, i-a alungat oastea, astfel că a trebuit să fugă peste munți, și așa a fost liniștită țara.

După plecarea mea, puternicul Simion voievod a trimis, pentru a sluji pe m.s. împăratul, oameni în ajutor lui Sigismund[5]. Trădătorii acestei țări[6], prinzînd momentul, l-au alungat din țară. Ceea ce aflînd preastrălucitul rege al Poloniei, stăpînul meu milostiv, mi-a poruncit să merg ca să-l liniștesc. Mergînd cu oamenii preastrălucitului rege polon, stăpînului meu milostiv, ne-am întîlnit pe drum, ne-am despărțit în înțelegere, l-am găsit pe Ali pașa cu oastea m.s. împăratului, cu care de comun acord înfrîngînd pe acești oameni subversivi, Buzeștii, care s-au înțeles cu nemții, m-am despărțit în bună voie de el, și l-am condus 〈pe Simion〉 în capitală.

De unde domnia ta înțelegi că Simion voievodul Munteniei este sub scutul preastrălucitului rege al Poloniei, stăpînului meu milostiv, din cea dintîi[7] și din cea de acum aducere a sa la domnie[8], și deci că oștirea m.s. regelui, stăpînului meu, nu va îngădui retragerea de aici, pentru că despre aceasta n-are nici o poruncă de la m.s. regele. Cînd însă m.s. împăratul se va înțelege asupra acestui lucru cu preastrălucitul rege polon și cînd va veni porunca m.s. regelui ca să ne retragem, în aceeași clipă ne vom retrage, dar fără aceasta nici nu ni se cuvine, nici n-o putem face, ca slugi ale preastrălucitului rege.

Prin urmare, domnia ta, ca un domn înțelept și chemat prin grația m.s. împăratului într-o funcție înaltă, vei nimeri în așa fel, ca să întărești, iar nu să strici vechea prietenie dintre stăpînii noștri, deoarece oamenii preastrălucitului rege polon nu dau nici un motiv pentru aceasta nici domniei tale, nici nimănui. Nu-i departe țara Ardealului, din care foarte aproape acest dușman[9] asaltează această țară. Și pe acei trădători, care au fost cu Mihai, nu-i ține pe lîngă domnia ta, pe cei ce sînt din țara aceasta, căci sînt trădători, și domnia ta nu face presiuni pentru ruperea unei prietenii atît de vechi, căci numai domnia ta și nu altul vei rămîne vinovat de aceasta.

〈*Pe dosul scrisorii* :〉 Copia scrisorii către aga ienicerilor la Giurgiu.

---

[1] Simion Movilă, domn al Țării Românești (1600—1602, cu întreruperi).

[2] Mehmed al III-lea (1595—1603).

[3] Mihai Viteazul, domn al Țării Românești (1593—1600), al Transilvaniei (1599—1600) și al Moldovei (1600).

[4] Ioan Zamoyski.

[5] Sigismund Báthory, a treia oară voievod al Transilvaniei (1601—1602).

[6] Aluzie la boierii Buzești, răsculați.

[7] Adică de la 20 octombrie 1600.

[8] Adică de la 15 august 1601.

[9] Radu Șerban, cu Buzeștii.

CAPUGI-AGA CĂTRE SIMION MOVILĂ

Îi cere să părăsească scaunul și să facă loc lui Radu Mihnea.

Kapudzi aki list do pana woiewody.

Dobrego zdrowia od pana Boga wm zyczę a proszę abys wm wyrozumiał pisanie moie. Przes tego pirwszego kapudzieia cos wm pisał, tom wszytko wyrozumiał y z listu pana Hyeremy woiewody, ktory był podany do czausza, ktory na stolicę miał iechac, wyrozumiałem y z listu wm. Pisał wm do mnie kiedy Mihal woiewoda był i ze mu Raduł o panstwo nie prosił, prawda iest. Raduł woiewoda nie pragnie tego panstwa, ale za prozbą chłopską y za skargą przed cesarzem, za to iednych dał na galery, drugich do więzenia. Potym przyszli panowie, ktorzy wołali prosząc za Radułem o woiewodztwo. Pisali o szkodach do cesarza ktore się dzieią od wm. Skupili się baszowie w iedno y patrzyli co za szkody się im działy, y to upatrzyli ze lepiey abys wm s panstwa ustąpił. Widząc cesarz takie ciezary, dał Radułowi panstwo. Dlatego nas z Radułem posłał, o czym Raduł nigdy nie myslił. Zadnemu nigdy nie dano darmo iako temu, iedno za płaczem ludzkim to mu dano. Piszesz wm ze my skupiamy woysko. Pan Bog wie ze my o tym nie myslimy. Cesarz nie prosi nigdy do woyska, iedno roskazuie kiedy potrzeba. A iako widzimy ze bes tego teras byc nie moze. Po tey słuzbie naszey przyniesiono mi janczarstwo, janczarowie wiedząc o tym iadą do nas, witaiąc nas czaykami. My wm nie znamy aby wm był zdraycą cesarzskim, ani ludzie mowią, o tym do tego czasu, ani po bracie wm, ani po wm nie znac tego było, y nie godzi się wm zwac zdraycą. Do tego czasu y o panu Hyeremy woiewodzie y o wm iako o prawdziwych ludziach u Porty rozumieią. Iest iusz dwadziescia dni iako czekamy na odiazdu wm w Dziurdziowie, a wm siedzisz w ziemi, a listy przynoszą abysmy dali znacz. My czekaiąc wm, nie chcielismy dac znac cesarzowi, folguiąc wm, abysmy nie psowali dzierzenia wm, zebys wm na się nie wział gniewu od cesarza, od tego czasu wiedzi, ze dano znac. Piszesz wm w liscie do mnie ze na odpisy na posłance swe od Porty czekasz. Wm nie chcesz słuchac cesarzskiego listu, abys ustąpił, na granicy czekał tego wszytkiego, iesli będzie panstwo wm, nie cięszko nam będzie y z Radułem iechac nazad, y wtenczas będziesz miał pomoc od nas y będziesz miał słowo dobre zes wm słuchał cesarzskiego listu. Iesli wm nie wstaniesz wiele panow znowu chcą isc do Porty skarząc się na wm, y będzie ta skarga cięszka na wm y na brata wm. Wm się ukazuiesz byc sługą prawdziwym cesarzskim, a nie chcesz słuchac roskazania iego. Tak te panstwa idą. A to Jmbraim basza y Alli basza mieli siostry cesarskie, a pobrano im panstwa. Iesli panstwo wm wzięto, moze pan Bog dac do serca cesarskiego ze wietsze moze wm dac. Było agostwo ukochanego sługi cesarskiego, a przedzsie mnie ie dano, tak na swiecie byc mnoź. A iesli wm uczynisz, takze poydziesz do cesarza albo do brata swego, będziesz prawdziwym slugą iego. Ukaze się to zes ⟨nie⟩ iest zdraycą cesarzskim. Jesli to uczynysz będziesz czynil ucciwosc bratu swemu y nam do smierci przyiacielem będziesz, barzo ukazesz przyiacielstwo wielkie y będziesz z nas miał u Porty wielkiego przyiaciela. Pan Bog wie ze się staramy dla waszego dobrego. Godzi się wm na ten list zebys wm ustąpił, bo gdy poydziesz do Porty nie zabawisz się, zas od panstwa od dzisieyszego dnia zebys ustąpił, bo posłałem czausza z tysiącem ludzi do Bukoresztu. My nie

mysliny zebysmy się bic mieli z wami, a iesli wy myslicie, wy lepiey wiecie. Iesli wasz umysł taki będzie, damy znac do Porty. Wtenczas zrozumiemy zes iest zdraycą. Co będzie wola wm daway wm znacz. Nim posłaniec wm przyidzie do nas trzeba zebys wm byl na graniczy. A iesli przyidzie wiesc ze na panstwie zostaniesz, panie Boze day aby szczęsliwie. A iesli Radułowi wola cesarzska iest. Tych ludzi co byli z kapudzeiem nie dobresczie uczynili zescie ich w więzenie wzięli, gdysz są słudzy cesarza. Iesli ich będziesz męczył albo głowy zdeymiesz, posłowy nie trzeba nic wyrządzac. Wmscz posłow, by y sto przyszlo, wolno odeydą. Nie godziło się to naszym było ludziom cirpiec, ale to czas zniosł zły.

⟨*Pe dos:*⟩ Copia listu od kapudzi aga do h.j.m.

AGW–AZ, 3208, p. 172–174. ASB–MP, r. 8, c. 183–186.

Scrisoarea lui capugi-aga către domnul voievod [1].

Doresc domniei tale sănătate bună de la Domnul Dumnezeu și rog ca domnia ta să înțelegi scrisoarea mea. Ceea ce domnia ta ai scris prin capugiul cel dintîi, totul am înțeles, și din scrisoarea domnului Ieremia voievod [2], care a fost dată ceaușului ce urma să plece în capitală, am înțeles, și din scrisoarea domniei tale. Ceea ce mi-ai scris domnia ta că atunci cînd a fost Mihai voievod[3], Radu[4] nu i-a cerut domnia, este adevărat. Radu voievod nu dorește această domnie, ci ⟨aceasta i se dă⟩ la cererea țăranilor și la plîngerea lor înaintea împăratului, pentru care pe unii i-a dat la galere, pe alții la închisoare. Au venit apoi boierii care au strigat, cerînd domnia pentru Radu. Au scris împăratului despre pagubele ce se fac de domnia ta. S-au adunat pașalele laolaltă și au cercetat ce fel de daune li s-au făcut și au chibzuit că-i mai bine ca domnia ta să ieși din domnie. Văzînd împăratul asemenea împovărări, a dat domnia lui Radu. De aceea ne-a trimis cu Radu, la care lucru Radu nu s-a gîndit nicicînd. Nimănuia nu i s-a dat vreodată degeaba ⟨domnia⟩ ca acestuia. Numai în urma plînsetului oamenilor i s-a dat aceasta. Scrii domnia ta că noi strîngem oaste. Domnul Dumnezeu știe că noi nu ne gîndim la aceasta. Împăratul nu roagă niciodată la oaste, ci dă poruncă numai cînd trebuie. Și după cum vedem, fără aceasta acum nu se poate. Pentru această slujbă a noastră mi s-au adus ieniceri. Ienicerii aflînd aceasta, vin la noi cu bărcile, salutîndu-ne. Noi pe domnia ta nu te știm să fii trădător al împăratului, nici oamenii nu vorbesc pînă acum despre aceasta, și nu știu că ar fi așa nici fratele domniei tale, nici domnia ta, și nu se cade domniei tale să te numești trădător. Pînă acum la Poartă vă țin atît pe domnul Ieremia voievod, cît și pe domnia ta de oameni adevărați. Sînt acum douăzeci de zile de cînd așteptăm la Giurgiu plecarea domniei tale, iar domnia ta stai în țară, și ni se aduc scrisori ca să dăm de știre ⟨împăratului⟩. Noi, așteptîndu-te pe domnia ta, n-am vrut să dăm de știre împăratului, dîndu-ți răgaz, ca să nu stricăm stăpînirea domniei tale, ca să nu te alegi cu urgia împăratului asupra domniei tale, care știe deja, căci i s-a dat de veste. Scrii domnia ta în cartea către mine că aștepți răspuns de la Poartă la solii domniei tale. Domnia ta nu vrei să asculți de cartea împărătească, ca să te retragi și să aștepți acestea toate la graniță. Dacă domnia va fi a domniei tale, nu ne va fi greu să mergem înapoi cu Radu, și atunci vei avea ajutor de la noi și vei avea cuvînt bun, că ai ascultat de cartea împărătească. Dacă domnia ta nu te vei ridica, mulți boieri voiesc să meargă din nou la Poartă și să se plîngă împotriva domniei tale, și va fi această jalbă grea împotriva domniei

tale și a fratelui domniei tale. Domnia ta te arăți că ești slugă adevărată a împăratului, dar nu voiești să asculți de porunca lui. Așa merg lucrurile acestea : și Ibrahim pașa și Ali pașa au ținut surori de-ale împăratului, și ⟨totuși⟩ li s-au luat domniile. Dacă domniei tale ți s-a luat domnia, Domnul Dumnezeu poate înmuia inima împăratului, că poate să-ți dea una mai mare. Agia a fost a unei slugi iubite a împăratului, și totuși ea mi s-a dat mie; așa sînt multe pe lume. Iar dacă domnia ta vei face și vei merge la împărat sau la fratele domniei tale, vei fi adevărata sa slugă. Se va arăta că ⟨nu⟩ ești un trădător al împăratului. Dacă vei face aceasta, vei face cinste fratelui domniei tale, iar nouă ne vei fi prieten pînă la moarte ; vei arăta mult o prietenie mare și vei avea în noi un mare prieten la Poartă. Domnul Dumnezeu știe că ne străduim pentru binele vostru. Se cade domniei tale ca, la această scrisoare, să te retragi, căci dacă vei merge la Poartă, nu vei zăbovi ⟨acolo⟩ ; iar din domnie să te retragi începînd cu ziua de astăzi, căci am trimis un ceauș cu o mie de oameni la București. Noi nu ne gîndim să ne batem cu voi, iar dacă voi vă gîndiți, voi știți mai bine. Dacă gîndul vostru va fi astfel, noi vom da de știre la Poartă; atunci vom înțelege că ești un trădător. Care va fi voia domniei tale, dă-ne de știre. Înainte însă ca trimisul domniei tale să ajungă la noi, trebuie ca domnia ta să fii la graniță. Iar dacă va sosi vestea că vei rămîne în domnie, să dea Domnul Dumnezeu să fie cu noroc. Iar dacă ⟨va sosi⟩ lui Radu, voia împăratului este. Pe acei oameni, care au fost cu capugiul, n-ați făcut bine că i-ați băgat la închisoare, căci sînt slugi de-ale împăratului. Dacă-i vei căzni sau le vei lua capul, solului nu trebuie să i se facă nici un rău. Solii domniei tale, chiar de ar veni o sută, vor merge înapoi în voie. Nu s-ar fi căzut ca oamenii noștri să sufere, dar ceasul rău a adus aceasta.

⟨*Pe dos* :⟩ Copia scrisorii de la capugi-aga către măria sa domnul [1].

---

[1] Simion Movilă.
[2] Ieremia Movilă.
[3] Mihai Viteazul.
[4] Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul.

4 **⟨Ianuarie, 1602⟩.**

IEREMIA MOVILĂ CĂTRE MEHMED AL III-LEA

Îi cere să lase pe Simion, fratele său, mai departe în domnia Țării Românești și să nu-l înlocuiască cu Radu Mihnea.

Copia listu hospodara woloskiego do cesarza tureckiego.

S pisania w.c.m. co wasza c.m. przes czausza teraznieiszego do mnie przisłał oznaimuiąc mi ze hospodarstwo multanskie daczesz raczeł Radułowi synowi Michna woiewody, a bratu naszemu Simeonowi woiewodzie roskazaczesz raczeł aby iachał do Porty w.c.m. y tam sluził przi Porczie do czasu iakiego, zaczemby mu sie occasia takowa zas ukazała, albo zeby przi nas mieszkał, zrozumiałem y wdzieczne nam beło pisanie w.c.m. naszego m-o pana, takze y roskazanie w.c.m. nie mniei nas ruszyło i godziłoby się nam iako w inszych sprawach, tak i w tei wola i roskazanie w.c.m. czinić i pełnić, iakobysmy laski w.c.m. niwczem sobie nie naruszył, ale iednak wiedząc w.c.m. panem y cesarzem wielkiem miłosiernem i

sprawiedliwem i raczisz wszitkie rzeczi upatrować, mamy tedi nadzieie w Panu Bogu a potem w łasce w.c.m. ze w.c.m. raczysz weirzeć i w the sprawe. Abowiem brath masz na to panstwo nie szedł bez woli, bez dozwolenia w.c.m., ale w.c.m. racziłes posiłac czauszow swoich z listami do naiasnieiszego krola jego m. polskiego, ządaiąc jego k.m. zeby zesłał woiska swe, a wipedzili tego nieprziaczela w.c.m. Mihala woiewdę, a gdiby go wipedził zebi brata naszego na panstwie posadził. Dla prziiazni tedi jego k.m. ktora ma s w.c.m. i dla czestego pisania w.c.m. i dla uspokoienia tych ziem posłał jasnie wielmoznych p.p. hetmanow z woiskami swemi, ktorzi wignali Mihala woiewo<dę> i woiska iego iako z moldawskiei ziemie tak z multanskiei i posadzili brata naszego hospodarem, iako przedtem tak i teras gdi bel wipedzonem od Buzowskich y od inszich prziiacziol Mihalowich. Potem zas dla tei prziizni ktora ma jego k.m. z w.c.m. wiec i dla dostoienstwa i sławy swei wygnawsa <?>[1] nie pośle w.c.m. znowu posadzili brata naszego na tem tam panstwie z wielkiem nakladem y z wielką trudnością i rozlaniem krwie niemałem i beł tei nadzieie ze iusz zatem w pokoiu miał bydz. Za wolą y roskazaniem w.c.m. nie iako pierwei teras iesth odmienna. Poki tam nieprzyiaciel w.c.m. beł, zaden się o to panstwo nie chciał kusic, ani ządał od w.c.m., ale gdi dopiero nieprzyiacieła wyrzuczono y gdy się brat spodziewał pokoiu i odpoczinku na tem panstwie i ulzenia trudnosczi i długow, tedi inszego no gotowe spokoine panstwo sadzać, zda mi szię zeby to niesluszпie beło i nad prawo. Dlatego unizenie proszemy i ządamy w.c.m. zebis w.c.m. weirzeć w te sprawe raczeł, wspomniawaszy na ziczliwe zaslugi nasze iakom sluzili w.c.m. A iesli nie są wazne zaslugi nasze, tedy iednak w.c.m. racz uwarzac prziiazn jego k.m. ktora iest w.c.m. naipotrzebnieysza nizli dwoie albo troie takich panstw. Nie wadpie ze w.c.m. to wszitko na dobrem baczeniu będziesz raczel miec, iako cesarz wielki, p<an> mądry i miłosierny. Mnie się godzi, iako wiernemu i ziczliwemu sludze i iako temu, ktory przestrzega pokoiu, prziiazni, takze dobrego sąsiectwa miedzi w.c.m. a jego k.m., za ktorem pokoiem i dobrą prziiaznią te nedzne ziemie zeby w pokoiu bydz mogly. A w.c.m. będziesz raczeł czinic co wola w.c.m. będzie.

AGW–AZ, 3028, p. 170. ASB–MP, r. 8, c 188–189.

Copia scrisorii domnului Moldovei [2] *către împăratul turcesc* [3].

Din scrisoarea măriei voastre împărătești, pe care măria voastră mi-a trimis-o prin ceaușul de față, anunțîndu-mi că ai binevoit să dai domnia Munteniei lui Radu, fiul lui Mihnea voievod, iar că fratelui meu, lui Simion voievod [4], ai binevoit să-i poruncești sa meargă la Poarta măriei voastre și să slujească acolo, la Poartă, un timp anumit pînă ce i se va ivi o *ocazie* asemănătoare, sau să locuiască la noi, am înțeles și cu recunoștință ne-a fost scrisoarea măriei voastre, stăpînului nostru milostiv, la fel și porunca măriei voastre ne-a mișcat nu mai puțin. Ni s-ar cădea să facem și să împlinim, precum în alte treburi, așa și în aceasta, voia și porunca măriei voastre, ca să nu clintim întru nimic îndurarea măriei voastre către noi. Dar, știindu-te pe măria voastră un stăpîn și un împărat mare, îndurător și drept și că binevoiești să chibzuiești toate lucrurile, avem deci nădejde în Domnul Dumnezeu, apoi în mila măriei voastre că măria voastră vei binevoi să privești și în această treabă. Aceasta, pentru că fratele nostru n-a mers în această domnie fără voia, fără încuviințarea măriei voastre, ci măria voastră ai binevoit să trimiți ceaușii voștri cu scrisori la preastrălucitul rege al Poloniei, cerîndu-i să trimită oștile sale

ca să alunge pe acel dușman al măriei voastre, pe Mihai voievod [5], iar dacă-l va alunga, să așeze ⟨în scaun⟩ pe fratele nostru. Atunci m.s. regele, pentru prietenia ce o are cu măria voastră și pentru cinstita scrisoare a măriei voastre și pentru liniștirea acestor țări, a trimis pe preaputernicii domni hatmani [6] cu oștile lor, care au alungat pe Mihai voievod și oștile lui atît din țara Moldovei, cît și din cea a Munteniei, au așezat pe fratele nostru domn atît mai înainte [7], cît și acum [8], cînd a fost izgonit de Buzești [9] și de alți prieteni de-ai lui Mihai. Apoi însă, pentru această prietenie pe care o are m.s. regele cu măria voastră, deci și pentru demnitatea și slava sa ...[1] nu va trimite măriei voastre, au pus din nou pe fratele nostru în acea domnie, cu mare cheltuială și cu mare greutate și cu nu mică vărsare de sînge, și cu aceasta ⟨Simion⟩ nădăjduise de acum că va fi în pace, cu voia și porunca măriei voastre, care acum, nu ca la început, este schimbată. Atîta vreme cît dușmanul măriei voastre [5] a fost acolo, nimeni n-a voit să încerce să obțină această domnie, nici n-a cerut-o de la măria voastră. Cînd însă, după ce dușmanul a fost alungat de acolo și cînd fratele nostru se aștepta la pace, la odihnă în această domnie și la ușurarea greutăților și datoriilor, atunci a pune pe altul într-o domnie gata pregătită, liniștită, mi se pare că-i nedrept și fără dreptate.

De aceea ne rugăm preaplecat și cerem măriei voastre ca măria voastră să binevoiască a cerceta această pricină, aducîndu-vă aminte de meritele noastre binevoitoare, cum am slujit măriei voastre. Iar dacă meritele noastre nu sînt însemnate, atunci totuși măria voastră binevoiește să iei în considerare prietenia m.s. regelui, care este mai trebuincioasă măriei voastre decît două sau trei asemenea domnii. Nu mă îndoiesc, că măria voastră vei binevoi să ai toate acestea în bună băgare de seamă, ca un împărat mare, ca un stăpîn înțelept și îndurător. Mi se cuvine aceasta, ca unei slugi credincioase și binevoitoare și ca aceluia care păzește pacea, prietenia și buna vecinătate între măria voastră și m.s. regele, prin care pace și bună vecinătate aceste sărmane țări să poată avea liniște. Iar măria voastră vei binevoi să faci cum va fi voia măriei voastre.

---

[1] Un cuvînt iligibil, care n-a putut fi descifrat nici cu ajutorul binevoitor al specialistelor din arhiva poloneză.
[2] Ieremia Movilă.
[3] Mehmed al III-lea.
[4] Simion Movilă.
[5] Mihai Viteazul.
[6] Ioan Zamoyski mare hatman și Stanislav Żółkiewski hatman de cîmp.
[7] La 20 octombrie 1600.
[8] La 15 august 1601.
[9] La 3 iulie 1601.

5 **Iași, 5 mai 1602.**

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

A înmînat lui Ieremia Movilă scrisoarea regelui. A aflat de la el că sultanul a trimis daruri hanului ca să-i vină în ajutor în Ungaria. Hanul este bolnav, iar locțiitorul său se află fugit la Poartă. Nistor Ureche s-a întors din Țara Românească și a spus că aceasta a fost liniștită. Buzeștii se mențin la hotarele Transilvaniei. Tătarii ce se întorceau din Țara Românească au fost distruși de moldoveni în timp

ce prădau țara de jos. Domnul a refuzat să primească în slujbă cazaci zaporojeni.

Naiasnieszi mcziwy kroliu, panie panie moi mcziwy.

Po wyiachaniu moim z Vilna, iusz bendącz w Lublinie, pissałem do j.m.x. podcanclerzego coronnego około drogi moiey s posły tatarskiemi i o upominkach, ktore jego m. pan podskarbi coronni maiącz gotowe, tym posłom ukazacz roskazał, iako to iusz j.m.x. podcanclerzi w.k.m. doniosł. W Lublinie według roskazania w.k.m. dano im ulaphe na dwie niedzieli, przes ktore tam odpoczneli i ode mnie za pieniądze w.k.m. z skarbu W. X. Lith. dane solenniter czestowani, z czego contenci są.

Zatim pusczielismi szie na droge, ia z Belza, porucziwszi posły Szachmancirowi tlumaczowi w.k.m. i przidawszy kilka słuzek moich i tlumacza, kazałem ich do Kamienca prowadzicz i dobrze są przeprowadzeni, a sam musiałem do chałupy my troche wstąpicz dlia dosiezenia słuzek, koni i inszich rzeczi na te droge potrzebnich. A wziąwszi wiadomoscz z Ukraini, dlaczegom beł iescze z Vilna wiprawieł, ze car iest chori w ordzie, a woiska szie gotuią do Wegier, zarazem bieglem za nimi do Kamienca, aliem iusz ich tam nie zastał, pospieszeli szie do Iass i tu mię chetliwie doczekali.

Die 29 aprilis biłem u pana woiewodi wołoskiego i list w.k.m. oddał iemu, ktori mi szie chetliwie stawicz offiarował, dawaiącz sprawe ze od cesarza tureckiego upominki wielkie carowi prekopskiemu poslane, zacziagaiącz go na expeditią do Wegier. Alie on poczuwaiacz ze Salamet Girei galga i inszi zbiegowie iego są u Porti cesarskiei, ocziąga szie s ordi wiwiscz, abi mu kto inszi gniazda nie zasiadł, y na tho stęka barzo. A ysz pan woiewoda wołoski co godzini spodziewał szie z ordi poslanca swego, radzieł mi abim kilka dni w Iassiech odpoczął, iakosz die prima may ten posłaniecz przibiezał. Tedi sam pan woiewoda dał mi taką sprawe ze od cesarza tureckiego possel wielki człowiek zacni, Aly aga, podstoli cesarski, przi ktorim czterdziesci kapuczyiow to iest odzwiernich u nich liudzi znacznich, szablie barzo kosztowna y insze upominki od cesarza carowi oddal, i snacz car iest na tim ze poidzie do Wegier. Woiska ma gotowe, iednak iako szie richlo ruszi nie wiedzą. A to tesz prawdziwa ze car barzo chori iest, snacz od swoich zon, y kunas sczarowani, o co ich trzi albo czteri teras dał straczicz, nie stało iędzi cudzich dzieczi, wiecz iusz swoie gryzie, i przed wyiachaniem swim mało szie nie oskromi. Tusza ze iesce kogos da ud⟨l⟩awicz etc.

Salamet Girei galga wielie rzeczi naprasnych napowiadał turkom, iakobis w.k.m. miał miecz zmowe z carem prekopskim przeciwko cesarzowi tureckiemu, i iest ten galga w łasce u cesarza i u bassow, wszakze go natenczas posłano za morze do Bitiniei, abi car na niebespiecznoscz swoie od niego nie oglądaiacz szie do Wegier szedł.

O Karai Jasyczyiu ktori wielie złego w Turech broił, słichacz z Turek ze umarł swoią smiercią. Alie snacz do teyze iego bursy drugi iego potomek iesce gorszi przilączìwszy szie sprawi tego przodka swego wikoniwa.

Z Multan przyiachał do pana woiewodi wołoskiego ieden iego radni pan Ureki, ktori bił przełozonim w iego woisku, ten o uspokoieniu multanskim sprawe daie, o czim iusz w.k.m. od jego m. pana starosti kamienieckiego dostateczną wiadomoscz miecz raczisz. W Multaniech szie od Tatarow wielkie spustoszenie stało i pewnobi do konca zniszczała ta ziemia i kto inszi od Turkow na niei posadzon bił, bi jego m.p. starosta kamie-

niecki z ricerstwem w.k.m. tym rzeczom nie zabiegł, ktori tam iescze zabawicz szie musi pogłądaiącz na wszistkie stroni.

Tatarowie tesz timi czasi wracaiącz szie z Multan gdi w Wołoszech w doliesznici ziemi szkodi wielkie poczinieli są od Wołochow pogromieni.

Z siedmigrodski ziemi są tu glosi iakobi pan Batori z Niemci do iakies compositiey przyszedł i zone mu vroczicz obiecano. Tamze Tatarow ktorzi na posłudze iego beli pogromiono. Do cesarza tureckiego o pomocz przeciwko Niemcom posłano. Namowieli tesz Siedmigrodzanie przyiacz lige z Poliaki i do wolnosczi koronnich przistąpicz. Wiecz naszim Poliakom wszistkim z woiska niemieckiego y z siedmigrodskiei ziemi słuzbe wypowiedzieli. A o Buzowskich pissali do panow woiewod multanskiego i wołoskiego iakobi oni ich pogromicz mieli, a oni ich i teras z ich woiski przechowuią przi granicach swoich, wiesz to pan Bog co szie daliei z takich rzeczi sobie przecziwnich urodzi. Tkniono mie tesz od pana woiewodi multanskiego abim tego spustoszenia Multan przes Tatari przi poselstwie w.k.m. przed carem nie zamilczał, na co ia instructiej w.k.m. nie mam, nede iednak pogliądał na czas i pogodi.

To tesz tu słychacz ze Kozaci Nizowi barzo szie kupią i armuią i skoro car s ordi wyidzie z woiskiem przecziw Niemcom, chcą orde burzicz. Tichze Kozakow Nizowich około dwu tysiecu iazdi położiwszi szie nad rzeczką Kamienicą za Bracławiem, słali tu do pana woiewodi wołoskiego ieslibi ich potrzebował do słuzbi. Za checz im podziekowano a odprawiono ze ich natenczas nie potrzeba.

W ty słuzbie od w.k.m. mego m. pana mnie naniszszemu sludze zleconei stoiącz przi instructiey y pogłądaiącz na te wszistkie rzeczi iako szie toczą, badalem szie u starszego posła tatarskiego cobi o tym rozumiał, z iaką mie checzia car przymie gdybym do niego bez upominkow w.k.m. teras przyiachał, rozmawiaiącz z nim pierwei opatraznie po przyiacielsku, i z zarti, potim podpoiwszy go. A gdim timi spossobi nic na niem wiczerpnącz nie mogł, ucziekłem szie do trzecziego remedium, rozgniewałem go troche umislnie. Tosz dopiero starzecz iako na męce wszistko wirzucził, mowiącz ze szie nie sczerze z carem obchodziczie, te upominki carowi tilko iako miesa iastrzebowi ukazuieczie a z rąk nie pusczaczie. Ale skoro ty do cara przyiedziesz, tedi bąd tego pewien ze tak długo bendziesz zatrziman asz szie car z Wegier wroczi i poki wszistkie upominki oddaczie i iescze co wiedziecz iesli teras idącz do Wegier zarazem z woiskiem was nie nawiedziemi. Na co mu pacato animo slusnie replici dawszi, umitigowałem go zesmi znowu s sobą atoli w prziiazn wstąpieli. I tak siebie trzimaiącz szie spolnie do ordy iedziem, iesli mie gdzie w drodze nie odbieze ta moia compania usiłnie abim zaras upominki do ordi z sobą prowadził. Lecz ia nad instructią w.k.m. pana mego m. nicz nie uczinie, zwlascza pogłądaiącz na status rzeczi tatarskich iako tu wyzei opisano. J nie chcieli stąd iachacz asz z upominkami. Zaras po finali musiałem szie deklarowacz ze ich teras nie poprowadze, alie pierwy u cara bicz musze według tego iako y wam przi odprawie od k.i.m. powiedziano. Barzo na to stari poseł sarkał y nie pochwalał, iednak iusz tego nie mowieł, iako pierwi rozgniewawszi szie, tilko to przipominał ze iusz od kilku liat czterem poslom carskim obiecaliscie te upominki dacz, a nie dali, nie wiem tego iako car przymowacz bendzie. Com ia skromnie odprawieł y zniosł. Pospieszami szie tedi dliatego do cara abi on w tym czasie o prziiazni w.k.m. nicz nie wątpiwszi, a maiącz woiska gotowe incursiej iakiei do panstw w.k.m. nie uczinieł. Ze mną cokolwiek tam padnie iusz ia godow wszistko zniescz.

W.k.m. pan moi m. o tym wszistkim ode mnie naniszszego sługi swego wiedzacz bendziesz to raczeł uwazycz y tych rzeczey według woliei swej panskiej ostrzecz i ieslibym w ordzie od cara bił zatrziman, iak iako mi ten iego posseł practicował, unizenie prosze zebi w.k.m. pan moi m.o. mnie naniszym słudze y poddanem swym mcziwie radzicz raczeł. Liubo iesliby te upominki iedne wedlie instructiei w.k.m. y postepku rzeczi tatarskich musiał w Kamiencu albo gdzie w Woloszech oddacz, a na ostatek y do ordi prowadzicz abim przedsie miał o tym ossobliwą informatią na lisczie w.k.m. pana mego m. w Kamiencu u pana podstarosczziego, albo u pana woiewodi woloskiego, a niechaibi iusz te upominki pogotowiu w Kamiencu bily, ktore i.m.p. podskarbi koronni zlecził prowadzicz słudzie swemu p. Belczickiemu gdysz ia iescze dotąd o nich nie wiem iezli iusz tam są, bo mi Tatarowie y to na oczy wimiataią zes ty cara upewnił ze upominki iescze tak rok miały bydz w Kamiencu, ktorich dotąd niemasz. Zbiwam iako nasnadne moge, ich samich winniącz ze tak długo nie sczerze szie z w.k.m. naszem m. panem obchodzą, a przemierza slusznego zbraniaią szie dacz. Zatym y powtore naniszsze sluzbi etc. Dan z Iass dnia 5 maia roku 1602. W.k.m. pana mego m. naniszszi sługa y wierni poddani, Lawrin Piaszeczinski podkomorzi bracławski.

AGW–AZ, 3036, p. 376–380. Copie. ASB–MP, r. 7, c. 286–291.
BNW, ms. III. 3086, f. 102–103ᵛ. Copie.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu milostiv.

După plecarea mea din Vilna, fiind acum în Lublin, am scris reverendului părinte vicecancelar al coroanei [1] în privința drumului meu, cu solii tătari, și despre darurile pe care dumnealui domnul vistier al coroanei [2], avîndu-le pregătite, a poruncit să fie arătate acestor soli, după cum reverendul părinte vicecancelar a informat deja pe măria voastră. În Lublin, li s-a dat, potrivit poruncii măriei voastre, diurnă pentru două săptămîni, în cursul cărora s-au odihnit acolo și au fost cinstiți *solemn* de către mine din banii măriei voastre, dați din vistieria marelui principat al Lituaniei, de care sînt mulțumiți.

Cu aceasta, ne-am pornit la drum, eu lăsînd, din Belz, pe soli în seama lui Șahmancir, tîlmaciul măriei voastre, și mai dînd cîteva slugi de-ale mele și tîlmaciul, le-am poruncit să-i ducă la Camenița, și sînt bine conduși, iar personal a trebuit să trec puțin pe acasă pentru a lua slugi, cai și alte lucruri trebuincioase pentru acest drum. Și luînd știre din Ucraina, pentru care lucru pornisem încă din Vilna, că hanul [3] este bolnav în hoardă, iar oștile se pregătesc pentru Ungaria, am alergat îndată după ei la Camenița, dar nu i-am mai găsit acolo, căci s-au grăbit la Iași și aici m-au așteptat cu plăcere.

În ziua de 29 aprilie am fost la domnul voievod al Moldovei [4] și i-am dat scrisoarea măriei voastre, care mi s-a oferit să intervină bucuros, dîndu-mi de știre că din partea împăratului turcesc [5] au fost trimise hanului daruri mari, atrăgîndu-l la expediția în Ungaria. Dar el, simțind că Selamet Ghirai calgai [6] și alți fugari de-ai săi se află la Poarta împărătească, tărăgănează să iasă din hoardă, ca nu cumva altul să-i ocupe cuibul, și de aceea geme tare. Iar fiindcă domnul voievod al Moldovei aștepta în fiece clipă sosirea trimisului său de la hoardă, m-a sfătuit să mă odihnesc cîteva zile în Iași, și într-adevăr *în ziua de întîi mai* acest trimis a sosit. Atunci domnul voievod m-a informat astfel, că un sol mare, om însemnat, Ali aga,

stolnic împărătesc, cu care se află 40 de capugii, adică portari, la ei oameni însemnați, a înmînat hanului din partea împăratului turcesc o sabie foarte scumpă și alte daruri, și se spune că hanul este hotărît să meargă în Ungaria. Oștile le are gata, dar cît de repede va porni, nu știu. Și aceasta-i adevărat, că hanul este foarte bolnav, poate din partea soțiilor sale, și cumătru-i vrăjit, din care pricină a dat acum să fie ucise trei sau patru dintre ele; nu i-a fost de ajuns că mănîncă copii străini, acum îi mușcă și pe ai săi, și înainte de plecarea sa cu greu se va astîmpăra. Se așteaptă că va mai da încă pe cineva să fie sugrumat etc.

Selamet Ghirai calgai a spus turcilor multe lucruri deșarte, cum că măria voastră ar fi avut înțelegere cu hanul de Perekop [7] împotriva împăratului turcesc, și acest calgai se află în grație la împărat și la pașale, cu toate acestea l-au trimis deocamdată peste mare, în Bitinia, pentru ca hanul, fără a se gîndi la vreo primejdie din partea sa, să plece în Ungaria.

Despre Kara Iasigi, care a urzit multe rele în Turcia, se aude din Turcia că a murit de moartea sa. Poate însă ca alt urmaș al său, și mai rău încă, atașîndu-se la aceeași bursă a sa, să săvîrșească treburile acestui înaintaș al său.

Din Muntenia a sosit la domnul voievod al Moldovei un sfetnic al său, domnul Ureche [8], care a fost comandant în oastea sa; acesta informează despre liniștirea din Muntenia, despre care lucru măria voastră binevoiește să aibă deja știre îndestulătoare de la dumnealui domnul staroste al Cameniței [9]. În Muntenia s-a făcut mare pustiire de către tătari și de bună seama că ei ar fi distrus cu totul această țară și ar fi fost pus de turci altcineva în ea, dacă dumnealui domnul staroste al Cameniței, cu oastea măriei voastre, n-ar fi prevenit aceste lucruri, care ⟨staroste⟩ este nevoit să mai zăbovească acolo, privind în toate părțile.

Tătarii, de asemenea, întorcîndu-se în timpul acesta din Muntenia, au fost distruși de moldoveni, cînd au făcut mari daune în Moldova, în țara de jos.

Din țara Transilvaniei sînt aici zvonuri cum că domnul Báthory [10] a ajuns cu nemții la o oarecare *împăcare* și i-au promis să-i dea înapoi soția. Tot acolo au fost nimiciți tătarii, care au fost în slujba sa. S-a trimis după ajutor la împăratul turcesc împotriva nemților. Și transilvănenii s-au înțeles să accepte liga cu polonii și să treacă la sistemul libertăților coroanei. Au fost concediați toți polonii noștri din oastea germană și din cea a țării Transilvaniei. Iar despre Buzești, au scris domnilor voievozi ai Munteniei [11] și Moldovei [4] cum că-i vor nimici, dar ei și acum îi păstrează, cu oștile lor, la granițele lor; Domnul Dumnezeu știe ce se va naște mai departe din asemenea lucruri potrivnice lor. Am fost îmboldit și din partea domnului voievod al Munteniei ca în timpul prezentării soliei măriei voastre să nu trec sub tăcere în fața hanului această pustiire a Munteniei de către tătari, pentru care lucru eu n-am instrucțiuni din partea măriei voastre; voi vedea totuși cum va fi timpul și vremea.

Se mai aude aici că nizovii [12] se adună și se înarmează tare și voiesc să distrugă hoarda, îndată ce hanul va ieși din hoardă cu oastea împotriva germanilor. Aproape două mii de călăreți din aceiași cazaci nizovi, așezîndu-se pe pîrîul Kamieniec dincolo de Brațlav, au trimis aici, la domnul voievod al Moldovei, dacă are nevoie de ei în slujbă. Li s-a mulțumit pentru bunăvoință și li s-a răspuns că deocamdată nu-i nevoie de ei.

În acest serviciu, comandat de măria voastră, domnul meu milostiv, mie, prea plecatei ⟨sale⟩ slugi, respectînd instrucţiunile şi privind la toate aceste lucruri cum se desfăşoară, am cercetat pe solul mai mare tătar: ce ar crede, cu ce chef mă va primi hanul, cînd voi sosi acum la el, fără darurile măriei voastre, discutînd cu el mai întîi cu băgare de seamă, prieteneşte, şi cu glume, apoi îmbătîndu-l. Şi cînd cu aceste mijloace n-am putut obţine nimic de la dînsul, am recurs la al treilea *remediu*, l-am mîniat puţin în mod intenţionat. Abia atunci a aruncat bătrînul, ca la caznă, totul, zicînd că „nu vă purtaţi sincer cu hanul; aceste daruri le arătaţi hanului numai ca eretelui carnea, dar n-o lăsaţi din mîini; îndată ce însă tu vei sosi la han, fii sigur că vei fi reţinut atîta timp, pînă cînd hanul se va întoarce din Ungaria şi pînă ce veţi da toate darurile; şi încă să vedem dacă acum, mergînd cu oastea în Ungaria, nu vă vom vizita". La care eu, dîndu-i *cu sufletul împăcat* replici juste, l-am *îmblînzit*, ca să intrăm din nou în prietenie unul cu altul. Şi aşa, ţinîndu-ne laolaltă, mergem împreună la hoardă, dacă această *companie* a mea nu-mi va cere stăruitor undeva pe drum să duc imediat cu mine darurile la hoardă. Eu însă nu voi face nimic peste instrucţiunile măriei voastre, domnului meu milostiv, privind îndeosebi la *situaţia* lucrurilor tătăreşti, cum s-a descris aici mai sus. Şi n-au voit să plece de aici decît cu darurile. *Pentru a isprăvi*, a trebuit îndată să mă declar că „acum nu le duc, ci mai întîi trebuie să fiu la han, după cum vi s-a spus şi vouă la plecare de la m.s. regele". Tare a bombănit la aceasta bătrînul sol şi n-a lăudat-o, dar n-a mai spus-o ca la început, cînd s-a mîniat; a amintit doar că „de cîţiva ani aţi făgăduit la patru soli de-ai hanului să daţi aceste daruri şi n-aţi dat nimic; nu ştiu cum va primi hanul aceasta". La aceasta eu am răspuns cu modestie şi am răbdat. Ne grăbim deci la han, pentru ca el, neîndoindu-se în acest timp deloc de prietenia măriei voastre şi avîndu-şi oştile gata, să nu facă vreo incursiune în ţările măriei voastre. Cu mine, orice s-ar întîmpla acolo, sînt gata să îndur toate. Măria voastră, domnul meu milostiv, va binevoi să ştie de la mine, preaplecata sa slugă, despre toate acestea şi să chibzuiască şi să preîntîmpine aceste lucruri, după voia sa de stăpîn, şi dacă voi fi reţinut în hoardă de han, după cum mi-a spus-o acest sol al său, rog plecat ca măria voastră, domnul meu milostiv, să binevoiască să hotărască în mod milostiv în privinţa mea, preaplecata sa slugă şi supus. Iar dacă unele din aceste daruri ar trebui date, după instrucţiunile măriei voastre şi după mersul înainte al lucrurilor tătăreşti, în Cameniţa sau undeva în Moldova, iar la urma urmei duse şi la hoardă, să am despre aceasta o informaţie deosebită în scrisoarea măriei voastre, domnul meu milostiv, în Cameniţa, la domnul substaroste [13], sau la domnul voievod al Moldovei, şi să fie acum gata în Cameniţa aceste daruri, pe care dumnealui domnul vistier al coroanei le-a recomandat slugii sale, d. Belczycki, să le ducă acolo, căci eu pînă acum nu ştiu dacă sînt deja acolo, deoarece tătarii şi aceasta îmi bagă în ochi, „că tu ai asigurat pe han că darurile încă acum anul aveau să fie în Cameniţa, care pînă acum nu sînt". Îi combat cît pot mai bine, învinuindu-i pe ei înşişi că se poartă de atît de multă vreme nesincer cu măria voastră, domnul meu milostiv, şi că refuză să dea un tratat just de pace. Cu aceasta şi repetate, preaplecate slujbe etc. S-a dat din Iaşi, în ziua de 5 mai, anul 1602. Al măriei

voastre, domnului meu milostiv, preaplecată slugă și credincios supus, Laurenţiu Piaseczyński, șambelan de Braţlav.

---

[1] Petru Tylicki, episcop de Culm.
[2] Firlej de Dąbrowica.
[3] Gazi Ghirai, hanul Crimeii (1588–1596, 1596–1608).
[4] Ieremia Movilă.
[5] Mehmed al III-lea.
[6] Calgai (kalgay), moștenitorul tronului la tătarii din Crimeea ; de obicei calgai era fratele hanului.
[7] Adică hanul Crimeii.
[8] Nistor (Nestor), tatăl cronicarului Grigore Ureche.
[9] Ioan Potocki.
[10] Sigismund Báthory.
[11] Simion Movilă.
[12] Cazacii de la pragurile Niprului ; cazacii zaporojeni.
[13] Petru Borzysza (Borzysłowski) de Miełkowicz, substarostele Cameniței.

6 Ciubărciu, 8 mai 1602.

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE IEREMIA MOVILĂ

A fost condus la Ciubărciu de pîrcălabii Avram și Durac. Știri despre tătari.

Jasnie wielmozny mciwy hospodaru. Unizone sluzby moie w mciwą laskę w. hospodarskiei mci mego mciwego pana pilnie zaliecam.

Wedlug roszkazania w. hospodarskiei mci pan Avram y pan Durak porkolabowie we szrodę odprowadzili nas do Czoburczy s taką pilnoscią iako sie godziło. Za taką mciwą laskę wm memu mciwemu panu powinien będę i aby ci panowie porkolabowie iako liudzie uczciwi làskę w. hospodarskiei mci znali pilnie prosze. Nowin zadnych inszych tu niemasz, tilko rozne glowy rozne rzeczy mowią. Z strony carskiei drogi do Węgier iedni tuszą, a drudzy nie, zeby mial iachac do Węgier. Tylko pogliądaiącz na ich postempki waruię sie zeby szkodi iakiei w panstwach kro. jego mci pana mego mciwego w kradkiem nie uczinili. Zaty i powtore unizone sluzby moie w mciwą, laskę w. hospodarskiei mci mego mciwego pana pilnie oddawam. Dan sz Czoburczy die 8 maii anno Domini 1602. W. hospodarskiei mci mego mciwego pana unizony sluga, Lawrin Piaseczinski podkomorzi braclawski, kro. iego mci secretarz i posel do cara przekopskiego.

BNW. ms. III. 3086, f. 106^{v}. Copie.

Preaputernice milostive domnitorule. Recomand stăruitor plecatele mele slujbe grației milostive a măriei tale, domnului meu milostiv.

Potrivit poruncii măriei tale, domnul Avram și domnul Durac, pîrcălabii, ne-au condus miercuri la Ciubărciu cu stăruință, după cum s-a cuvenit. Pentru o asemenea grație milostivă voi rămîne îndatorat măriei tale, domnului meu milostiv, și rog stăruitor ca acești pîrcălabi să cunoască, ca niște oameni cinstiți, grația măriei tale. Alte noutăți nu sînt nici una, doar capete felurite spun lucruri diferite. În privința plecării hanului [1] în Ungaria, unii se așteaptă să plece acolo, iar alții nu. Numai urmărindu-se acțiunile lor, se va evita ca ei să facă vreo daună în țările m.s. regelui, domnului meu milostiv, în jafuri. Cu aceasta încredințez din nou stăruitor plecatele mele slujbe milostivei grații a măriei tale, domnu-

lui meu milostiv. S-a dat din Ciubărciu, *în ziua de 8 mai, anul Domnului 1602.* Al măriei tale, domnului meu milostiv, plecată slugă, Laurenţiu Piaseczyński, şambelan de Braţlav, secretar şi sol al m.s. regelui la hanul de Perekop.

[1] Gazi Ghirai.

7 **Cetatea Albă, 12 mai 1602.**

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE IEREMIA MOVILĂ

Îl roagă să transmită o scrisoare a sa regelui. Hanul este sănătos. Trupele sale stau gata în hoardă şi în jurul Cetăţii Albe. Acestea din urmă au prădat în Ţara Românească şi în Moldova. Să nu se încreadă în tătari.

...Ktemu to w. hospodarskiei mci memu mciwemu panu oznaimuie, ze woiska tatarskie są gotowe, iedne w ordzie, a drugie okolo Bialogrodu, na cara czeka, ktore w multanskiei i w hospodarskiei mci ziemie szkody poczynilo i samemu carowi cali okręt więzniow prowadzą. Cara samego zapewnie zdrowym byc twierdzą i skoro odprawiwszy bairam w Przekopie okolo swiąt naszych ma sie ruszyc ... Takze y w. hospodarskiei mci ziemi zewsząd radziby co oberwali, potrzeba byc w ostroznosci, nie spuszczaiąc sie na ich przyiazn, gdyz iako u nas mowią ze glodny wilk i prochno gryzie, co wszytko mądremu uwazeniu wm memu mciwemu panu poruczam ... Dan z Białogrodu die 12 maii anno Domini 1602. Lawrin Piaseczyński etc.

BNW, ms. III 3086, f. 108v.

... Pe lîngă aceasta, fac cunoscut măriei tale, domnului meu milostiv, că oştile tătare sînt gata, una în hoardă, iar alta aşteaptă pe han în jurul Cetăţii Albe, care a făcut daune în ţara Munteniei şi în cea a măriei tale şi care aduce hanului o corabie plină de prizonieri. Se afirmă că hanul este cu siguranţă sănătos şi că are să pornească îndată după ce va sărbători bairamul la Perekop, în jurul sărbătorilor noastre... Şi în ţara măriei tale ar răpi cu chef din toate părţile ; trebuie să fii cu băgare de seamă, neîncrezîndu-te în prietenia lor, căci, după cum se spune la noi, „lupul flămînd şi praful muşcă" ; ceea ce încredinţez totul chibzuinţei înţelepte a măriei tale, domnului meu milostiv ... S-a dat din Cetatea Albă, în ziua de *12 mai, anul Domnului 1602.* Laurenţiu Piaseczyński etc.

8 **Iaşi, 18 iunie 1602.**

IEREMIA MOVILĂ CĂTRE L. PIASECZYŃSKI

Trimite în solie la tătari pe postelnicul Trifon. Îi cere informaţii despre ei.

Mciwy panie Piaseczyński. Przyiacielskie chęci i słuzby nasze zaliecamy w łaskę wm.

Posylaiąc tam w niektorych potrzebach Tryfona postelnika naszego, nawidzamy przezen pissanim naszym dobre zdrowie wmci. List ktores wm do jego kro. mci posłac raczył iuzesmy go jego kro. mci posłali. Ządamy przythym cobys wm rozumiec raczył nam potrzebnego stamtąd

oznaimic, abys wm uczynic tego nie zaniechał. My tez iesli się co takiego trafi dac znac wm nie zaniechamy. Zaliecamy przythym zyczliwosci nasze do łaski wm. Datum w Jasiech dnia 18 junii anno M°DC°II°.

Wm zyczliwy przyiaciel, Hieremii Mohila z łaski bozei woiewoda i hospodar ziem mołdawskich.

Tytuł na wierchu: Jego mci panu Lawrinowi Piaseczinskiemu, posłowi kro. jego mci polskiego do hana tatarskiego etc. panu przyiacieliowi nam mciwie łaskawemu naliezy.

BNW, ms. III. 3086, f. 114. Copie.

Milostive domnule Piaseczyński. Recomandăm grației domniei tale bunele intenții și slujbele noastre prietenești.

Trimițînd acolo în unele trebuințe pe Trifon, postelnicul nostru, cercetăm prin el cu scrisoarea noastră buna sănătate a domniei tale. Scrisoarea pe care domnia ta ai binevoit s-o trimiți m.s. regelui, am expediat-o deja măriei sale. Pe lîngă aceasta dorim ca ceea ce domnia ta vei crede de trebuință să ne înștiințezi de acolo, să nu pregeți s-o faci. Noi la fel nu vom pregeta să-ți dăm de știre domniei tale, dacă s-ar întîmpla ceva asemănător. Cu aceasta, recomandăm bunele noastre intenții grației domniei tale. S-a dat în Iași, în ziua de 18 *iunie, anul 1602.*

Al domniei tale prieten binevoitor, Ieremia Movilă, din mila lui Dumnezeu voievod și domn al țării Moldovei.

Adresa pe copertă: Domniei sale domnului Laurențiu Piaseczyński, solul m.s. regelui polon la hanul tătar etc., domnului și prietenului nostru milostiv se cuvine.[1]

---

[1] Scrisoarea a fost primită de acesta la 29 iunie 1602 (BNW, ms. III. 3086, f. 114).

9 **Cracovia, 13 august 1602.**

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Hanul a promis turcilor să recupereze țările române. Ieremia caută, prin daruri, să obțină ajutor de la el pentru Simion, care s-a retras în fața Buzeștilor spre Moldova. În Transilvania Sigismund Báthory domnește la umbra lui Basta.

... Tegom tez tam ex secretis dochodził, że <car> obiecał Turkom wołoską, multanską i siedmigrodzką ziemie rekuperować. Tedy posłał posly swe: Alexandra Greka do woiewody wołoskiego, a Kazi bieja Tatarzyna do multańskiego i siedmigrodzkiego wojewod, którzy posłowie carcy ze mną do Białogrodu zeglowali, żebi ci woiewodowie żadnego Polaka u siebie nie mieli, a jemu żywności, mosty sporządzili i z ludźmi swymi do jego wojska przyłączyć się gotowi byli, ktemu żeby wszystkiego przeszpiegowali co się w tych ziemiach i u nas w Polsce dzieje.

Wojewoda też wołoski, gdym ja jeszcze w ordzie był, słał do cara posła Trifona postelnika swego, z kilką fasek talarów i karetką z sześcią woźników cisawych, także upominki murzom, usilnie pociągaiąc cara do siebie, jakoby na pomoc bratu, woiewodzie multańskiemu, swoje też ludzie ma wszystkie gotowe u Jas.

Tenże to Trifon dał sprawę carowi, że nasze granice są puste, do Inflant ludzie wyszli, czas na nas ukazując. Widzę, że Wołoszy niemasz komu wierzyć.

Przy odprawie mojej mówiłem p. wojewodzie wołoskiemu, aby w.k. mść ostrzegł, dokąd by się car obracał. Rzekł mi ze nie wiem, ale powiadał go już być z tej strony Dniestru, zapewne w polach — ktory wszędzie żywność i mosty w pogotowiu sobie mieć kazał. I to mi na ostatek mówił, zem był zawzdy krola jego mci życzliwym sługą, ale widzę, że teraz inaczei o mnie rozumieją, inaczej niż przedtem z Polski piszą. Jam na to mówil, żeby w w.k. mości łasce nic przeciwnego nie rozumial, a ostatecznie w wierze i powinności swej trwał.

Widziałem też w Wołoszech pana Łysakowskiego, który za instrukcyą w. k. mości od jego mości pana wojewody lubelskiego poslan o sumę, ktorą wojewoda wołoski dać pewnie w. k. mości obligował się — najmniej się jeszcze do tego nie miało, aby co miał dać, tylko widzę, czas się zwłóczy, aż co inszego nastąpi.

Wojewoda multanski dał znać, iż die 27 julii już ustąpił ze stolicy do Buzowa ku Seretowi przed wojsk Buzowskich, które z posiłkami niemieckiemi następuią z siedmigrodzkiej ziemi.

A pana Batorego zapewne powiada być wojewoda wołoski ze jest w Braszowie i Dzurdz Baszta z wojskiem niemieckim przy nim. Pytałem jesliby był w więzieniu. Powiedział ze nie, bo pod jego tytułem wszystkie sprawy w tej prowincyi idą; Baszta go weneruje, pod rękę prowadzi; dalej trudność była od kogo dowiedzieć <się>, bo wszystkie przejścia przez gory snać Niemcy opatrzyli, a o panu Batorym mowiąc, nie wiem długo li to sitko na tym kołku Niemcy podzierzą.

Pana starosty kamienieckiego juzem w Kamiencu nie zastał, szedł za Dniestr — ktorego w tych rzeczach co się godziło wiedzieć ostrzegłem. D. 2 augusti odpisał mi, ze naszym w Multaniech skwarno, ochranialo się bitwy dać dotąd, czekając na mnie, nie wiem co się dalej w tych dniach tam stalo. Jednak nie pisze mi jeśli się zaraz tam bierze, bo niewiele ludzi przy nim powiadają.

Kozaków z Górskim pod tysiąc potkałem pod Jasy i tych ostrzegłem ile się godziło. Także i p. Klickiego, rotmistrza na Chocimiu, ktory o naukę w.k. mości prosi, coby czynić miał takiemi niebespiecznościami nadchodzącemi ...

BNW, ms. III. 3086, f. 126ᵛ—127. Copie. Rezumat la K. Puławski, *op cit.*, *loc. cit.*, p. 766—768, 845—849 (cu data însă de 17 august 1602).

... Am mai aflat acolo [1] *în secret* că <hanul> a făgăduit turcilor să recupereze țara Moldovei, a Munteniei și a Transilvaniei. Deci a trimis solii săi: pe Alexandru, un grec, la voievodul Moldovei [2], iar pe Gazi bei, un tătar, la voievozii Munteniei [3] și Transilvaniei [4], care soli ai hanului au navigat cu mine la Cetatea Albă, ca acei voievozi să n-aibă nici un polon la ei, iar lui să-i pregătească hrană și poduri și să fie gata să se alăture cu oamenii lor la oastea sa; pe lîngă aceasta să spioneze totul ce se petrece în aceste țări și la noi, în Polonia.

Și voievodul Moldovei [2], cînd eu eram încă în hoardă, a trimis la han un sol, pe Trifon, postelnicul său, cu cîteva putini de taleri și cu o caretă cu șase cai murg-castanii, de asemenea daruri mîrzacilor, atrăgînd puternic pe han de partea sa, ca să zicem așa în ajutorul fratelui său, voievodului Munteniei[3]; și oamenii săi îi are pregătiți pe toți la Iași.

Același Trifon a informat pe han că granițele noastre sînt goale, că oamenii au plecat în Livonia, indicînd timpul împotriva noastră. Văd că moldovenii, n-ai în cine să te încrezi.

La plecarea mea am vorbit cu domnul voievod al Moldovei ca să anunțe pe măria voastră încotro s-ar îndrepta hanul. Mi-a spus că: „Nu știu”. Dar a zis că se află deja de această parte a Nistrului, desigur în cîmpii, și că a poruncit să aibă pretutindeni hrană și poduri pregătite. Și aceasta mi-a spus-o la urmă că: „Eu am fost întotdeauna o slugă binevoitoare a măriei sale regelui, dar văd că acum altfel se înțelege despre mine, altfel decît mai înainte se scrie din Polonia”. La aceasta eu i-am spus să nu vadă nimic potrivnic în grația m.s. regelui, și în sfîrșit a rămas în credința și în îndatorirea sa.

Am văzut, de asemenea, în Moldova pe domnul Łysakowski, care a fost trimis, potrivit instrucțiunilor măriei voastre, de dumnealui domnul voievod de Lublin [5] după suma pe care voievodul Moldovei s-a obligat s-o dea cu siguranță măriei voastre; acesta încă nu s-a arătat cîtuși de puțin că ar avea de dat ceva; văd numai că termenul se tărăgănează pînă cînd va interveni altceva.

Voievodul Munteniei [3] a dat de știre că *în ziua de 27 iulie* s-a retras deja din capitală la Buzău, către Siret, în fața oștilor Buzeștilor, care înaintează din țara Transilvaniei, cu ajutoare germane.

Iar domnul Báthory [4], spune voievodul Moldovei că se află cu siguranță la Brașov și că Gheorghe Basta, cu oastea germană, este cu el. Am întrebat dacă a fost în închisoare. Mi-a răspuns că: „Nu, căci sub titlul lui merg toate treburile în această provincie [6]; Basta îl venerează și îl duce de mînă; altceva a fost greu de aflat de la cineva, căci toate trecătorile prin munți le-au ocupat desigur nemții, iar vorbind despre domnul Báthory, nu știu dacă nemții vor ține mult această strecurătoare într-acest par”.

Pe domnul staroste de Camenița [7] nu l-am mai găsit în Camenița, plecase peste Nistru; căruia i-am atras atenția asupra a ceea ce s-ar cuveni să știe în aceste lucruri. *În ziua de 2 august* mi-a răspuns prin scrisoare că: „La ai noștri le-a fost cu zăduf în Muntenia, s-au ferit să dea lupta pînă acum, așteptîndu-mă pe mine; nu știu ce s-a mai întîmplat acolo în aceste zile”. Dar nu-mi scrie dacă pleacă îndată acolo, căci se spune că are puțini oameni cu el.

Pe cazaci, cu Górski, sub o mie, i-am întîlnit aproape de Iași; și pe aceștia i-am făcut atenți, cît s-a cuvenit. De asemenea și pe domnul Klicki, rotmistrul din Hotin, care cere instrucțiuni de la măria voastră: ce trebuie să facă cu aceste primejdii care vin ...

---

[1] În Crimeea.
[2] Ieremia Movilă.
[3] Simion Movilă.
[4] Sigismund Báthory.
[5] Marcu Sobieski.
[6] Adică în Transilvania.
[7] Ioan Potocki.

10 **Cracovia, 25 august 1602.**

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE AL. OSTROGSKI, VOIEVODUL VOLINIEI

Știri despre situația din Transilvania și Țara Românească.

... W tym czasie siedmigrodzką ziemię Niemcy okupowali z samym Batorym, ktory już i do cesarza do Pragi poprowadzon. Zaczem i

Radul, syn Mihna woiewody multańskiego, co byl przed Michałem, z Barowski < !> i z ludźmi niemieckimi przyszedłszy, Siemiona wojewodę z Multan wyciska i z naszymi, co przy nim są, nie wiedzieć co się dzieje, i już ten to Radul pisał do Hieremija woiewody wołoskiego, mianuiąc się hospodarem woiewodą multańskim za przejrzeniem bożem a za wolą cesarza chrześcijańskiego tam posadzonym, a dowiadując się od niego, iako iest chętnym cesarzowi chrześcijańskiemu i też jemu, żeby się z tem prędko deklarował, grożąc ze ma u siebie lud tak chętny, którego długo wstrzymać nie może ...

BNW, ms. III 3086, f. 130. Copie.

...În acest timp nemţii au ocupat ţara Transilvaniei cu Báthory cu tot, care a fost condus deja şi la împărat [1], la Praga. Iată de ce şi Radu, fiul lui Mihnea voievodul Munteniei [2], care a fost înaintea lui Mihai [3], sosind cu Buzeştii şi cu trupe germane, îl împinge pe Simion voievod [4] din Muntenia, şi cu ai noştri, care sînt cu dînsul, nu se ştie ce se întîmplă; şi acest Radu a scris deja lui Ieremia, voievodul Moldovei, numindu-se domn şi voievod al Munteniei, aşezat acolo din mila lui Dumnezeu şi din voia împăratului creştin [1], şi căutînd să afle de la el dacă este binevoitor împăratului creştin şi lui de asemenea, să se declare grabnic, ameninţîndu-l că are la el oameni atît de dornici de luptă, pe care nu-i poate opri multă vreme ...

---

[1] Rudolf al II-lea (1576–1611).
[2] În realitate, nu este vorba de Radu Mihnea, ci de Radu Şerban.
[3] Mihai Viteazul.
[4] Simion Movilă.

11 — Iaşi, 19 decembrie 1602.

IEREMIA MOVILĂ CĂTRE L. PIASECZYŃSKI

Tătarii de la graniţa Moldovei fac mari stricăciuni în ţară.

...O hanie oznaimuiemy wm ze iest pod Budzynem z woiskiem swym i tam bendzie zimował. Częsc woiska iego tu iest blisku granic wołoskich, ktorzy szkody czynią nie małe w ziemi wołoskiey ... Dan w Jasiech die XIX decembris anno M°DC°II°.

BNW, ms. III. 3086, f. 154v. Copie.

... Despre han înştiinţăm domniei tale că se află cu oastea sa sub Buda şi acolo va ierna. O parte din oştirea sa se află aici, aproape de graniţele Moldovei, care face stricăciuni nu mici în ţara Moldovei ... S-a dat din Iaşi, *în ziua de 19 decembrie, anul 1602*[1].

---

[1] Vezi şi scrisoarea lui Pavel Paleolog, pîrcălab de Cotnari, din Iaşi, 17 decembrie 1602, către L. Piaseczyński, prin care-i răspunde că în Transilvania stăpînesc turcii; precum şi scrisoarea lui Pavel Łącki, secretarul lui Ieremia, către acelaşi, tot din Iaşi, 20 decembrie 1602, cu ştiri despre prezenţa hanului la Buda şi despre intrarea armatei turceşti în Transilvania pentru a aşeza în scaun pe Moise Székely (BNW, ms. cit., f. 154v–155).

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Informații în chestiunea mercenarilor poloni din slujba lui Simion Movilă, care s-a stabilit la Cotnari.

... Z strony spraw multanskich i wołoskich, takze zołnierzow zołdu i zapłaty ich, wiec szkod na obie stronie tam podietych i inszych rzeczy, we wszystkim według roskazania w. k. mci postempowac bedę i obwiescіłem zaraz panom zolnierzom w tym co im naliezy. Takze jego moi p. halickiemu pod ktorego regimentem natenczas w ziemi kiiowskiei liezą i jego mci p. straoscie kamienieckiemu oznaimiłem.

Pan woiewoda wołoski bratu swemu Semionowi multanskiemu woiewodzie dał wychowanie w Kutnarze, a działa i wszytka strzelbe co była przy niem u siebie zostawił ... Dan z Kamienca die 29 decembris anno 1602. L. Piaseczyński.

BNW. ms. III. 3086, f. 157. Copie.

... În privința treburilor muntenești și moldovenești, precum și a soldei mercenarilor și a plății lor, ca și a daunelor suferite acolo de ambele părți, și în privința altor lucruri, în toate voi proceda după porunca măriei voastre [1], și am înștiințat îndată pe domnii mercenari despre ceea ce li se cuvine. Am făcut cunoscut aceasta și dumnealui domnului de Halici [2], sub a cărui comandă stau ei în bivuac în țara Kievului, și dumnealui domnului staroste al Cameniței [3].

Domnul voievod al Moldovei [4] a pus la dispoziția fratelui său, lui Simion, voievodul Munteniei, mijloace de întreținere în Cotnari, iar tunurile și toate puștile ce se aflau la dînsul le-a lăsat la el ... S-a dat din Camenița, *în ziua de 29 decembrie*, *anul 1602.* L. Piaseczyński.

---

[1] Instrucțiunile date lui L. Piaseczyński de rege la 14 decembrie 1602, la I. Corfus, *Documente polone...*, *loc. cit.*, p. 213—216. Tot acolo, p. 197—213, instrucțiunile date în octombrie 1602 de Simion Movilă și de boierii săi solilor munteni la rege.

[2] Castelanul de Halici : Gheorghe Struś.

[3] Ioan Potocki.

[4] Ieremia Movilă.

13 **⟨Înainte de 14 ianuarie 1603⟩.**

MERCENARII POLONI CĂTRE IEREMIA MOVILĂ

Mercenarii din unitatea lui Tarnowski cer, prin L. Piaseczyński, plata soldei pentru serviciul prestat lui Simion Movilă în Țara Românească.

Ceduła zliecenia do p. woiewody wołoskiego od p. zolnierzow w Chocieniu mnie oddana przez pana Mikołaia Zatorskiego a pana Woiciecha Woiakowskiego.

Nie za wdzieczne tho wszytko rycerstwo od wa. ho. mci przyimuią, ze wa. ho. mc miasto spolnego obmysliawania z jego mcią panem woiewodą multanskim zaplaty naszei, nas niesłusznie Bog widzi do kro. jego mci pana naszego i r.p.za rozboiniki i złupiezce ziemie moldawskiei udawac raczysz, czegobysmy słusznie za krwawe zasługi swe odnosic nie mieli.

Jakosz i tego mnimania wszytko rycerstwo są, ze podobno wm panowie woiewodowie obadwa takowem udawaniem nas, wytrącac nam chcecie krwawe zasługi nasze. Bo iesli pod pretextem naszego bycia w ziemi moldawskiei szkody poczynione są, latwie się tego w.h.mc.w ziemi swei dowiedziec mozesz, dliaczego my iako na sławie naszei, tak i na zasłuzonym swym szkodowac nie powinni.

Jesliby kozackie złączenie z nami przypominano byc umyslnie uczynione na szkode ziemie wołoskiei, tedy iako nie pospołu zaciąg ich był z nami na posluge jego mci p. woiewody multanskiego, ani gwoli nam tam byli przyszli, tak toz zadnego takowego s polku z nami nie mieli ktoryby miał byc ku szkodzie ziemie mołdawskiei, i owszem przez starszego naszego zabiegało się temu, aby czegosmy im zabraniac nie mogli poblizu z nami chodzac szkod w ziemi w.h. mci nie czynili. O czym podobno i w. h. mc sam dobrze raczysz wiedziec. Jasy chociaz pustkami zostawszy, tam nie tylkoby szkody od nas czynione byc miały, alie dlia Kozakow sam p. Bobowski rotmistrz koleiną w miescie straz odprawował.

A ze jego mci p. woiewodzie multanskiemu, bratu w.h. mci, sluząc, tu teraz w Moldawie upominaią się u w.h. mci zasluzonego swego i dliaczego przez p. Krukietnickiego, i pierwsze posly swe do w. h. mci o thym, oznaimili. Dlia ktorych rzeczy, ze są słuszne, i teraz prosimy abysz w.h.mc, zaniechawszy przedsiewzietei niecheci przeciwko nam, slugom swym zaplate nam rychlą pospołu z iego mcią p. woiewodą multanskim obmysliac raczyl, ktory z ziemie tei, gdziesmy za wiadomoscią jego kro. mci z ramienia jego mci p. hetmana coronnego na posludze r.p. i ego mci samego bylismy, postawieni, skarby niemałe i przez dumine jego mci tu do Mołdawy wyniosł.

Wiec i ci panowie woloscy ktorzy przy iego mci p. woiewo. multanskim przez ten czas tam byli, iako pan Ureki, p. Cunaki, p. wister i inszy, wielie tysiecy stada bydla i pieniedzi s tamtei ziemie tu do Mołdawy wyniesli, skąd nasza zapłata byc miała.

A iesliby powiedziano ze za ich poslugi nagradzaiac wolno to bylo jego mci p. woiewodzie im dac, powiedziec : dlia takowei wolnosci iego mci p. woiewoda ⟨ !⟩ multanski ⟨ !⟩, tamta ziemia tak wielkiego spustoszania nie powinna cierpiec dlia zbytniei nagrody kilku osob, mimo nas, stamtąd, tedysmy to krwawie zasługowali. Co wszytko ze się tu z iego mcią panem woie. multan. panem naszem w Moldawie w ziemi w.h.m. zostało.

Słusznie od w.h. mci tu zaplaty naszi prosimy, bo ieslibysmy według obligatiei od jego mci p. woiewody multan. nam daney sposobow tam niezabronnych do dochodzenia zaplaty swei chcieli zaziwac mimo wiadomosc w.h. mci musialyby takie trudnosci w ziemi w.h. mci i w.h. m. samo obchodzic czego i sami sobie nie zyczemi.

A iesliby te obligatiią chciano widziec jego mc p. woiewoda multanski dobrze pamiętac iaką dał na się ktora komu naliezy iest to w dobrym schowaniu.

Mamy nadzieię w jego kro. mci panu naszym ze do koncach o nas slugach obmysliwac będzie raczył, ktory to jego mci panu podkomorzemu braclaw. zlecie raczyl porozumiec się z wmcią o sposobie zaplaty naszei. Woliemy cierpliwie do więtszei wiadomosci jego kro. mci i r.p. ukrziwdzenie nasze od jego mci p. woie. multan. i od w.h.mci przinioszy, potym znaczniei tei dochodzic krwawei zaslugi swei, nie roschodząc się s kupy, do czego aby nam nie przichodzilo i iako tego sobie zyczemi

tak i pilnie prosimy abys w. h. mc pospolu z iego mcią p. woie. multan. czym prędzy zaplate obmysliawac raczył nam, ktorzi tego tak długo czekaiąc bez sluzby iakie koszty niewinnie dlia jego mci p.wo. mul. i owa w.h. mci podeimuiemy, sam w.h. mc latwie to baczyc mozesz, czego nie wątpiemy, ze nam dluzei w.h.m. podeimowac zyczyc nie będziesz raczył.

Jakoz wziąwszy iuz częsc tego zasluzonego swego od w.h. mci przez jego mc p. woie. lubelskiego, baczemy ze to i w.h.mc sam placic nam potrzebno widziec raczysz.

Dostatek abysmy niemieszkanie mogli miec pilno prosimy. A iesliby powiedziano ze i to nie względem zaplaty waszei, alie dlia niepustoszenia ziemie wam dano, powiedziec ze iako do spustoszenia i szkod iakich poczynienia w ziemi w.h. mci nie znamy się, ani słusznie na nas tego nik<t> pokazac moze, tak i ze po kilka zlotych od w.h. mci na woisko nasze względem zasluzonych swoich wzielismy, czego i z recognitii p. rotmistrzów naszych w.h. mc mozesz się sprawic, i ukazac recognitiią ktore p. podkomorzemu poslowi kro. jego mci pro finali prosic, porozumiewaiąc się z nim aby wedlug roskazania jego kro. mci o tym staranie pilnie czynil, aby zwloki nam w zasluzonem naszym wielkiei nie czyniono, widząc teraz w tym wielkie podeimowanie kosztu tu naszego za takowym nas ukrziwdzeniem od ichmci panow woiewodow przerzeczonych.

BNW, ms. III. 3086, f. 162—163. Copie.

Ţidulă, cu recomandarea către domnul voievod al Moldovei [1], dată mie [2] în Hotin din partea domnilor mercenari prin domnul Nicolae Zatorski şi domnul Adalbert Wojakowski.

„Nu cu recunoştinţă primeşte nobilimea de arme toate acestea din partea măriei tale domneşti, că măria ta, în loc de o chibzuire comună cu dumnealui domnul voievod al Munteniei [3] pentru plata noastră, binevoieşti să ne dai pe nedrept, Dumnezeu vede, în faţa măriei sale regelui, stăpînului nostru, şi a republicii drept hoţi şi jefuitori ai ţării Moldovei, ceea ce cu adevărat n-am fi meritat pentru sacrificiile noastre de sînge. Într-adevăr, toată nobilimea de arme este de părerea aceasta, că probabil domniile voastre, amîndoi voievozii, voiţi prin asemenea încondeiere a noastră să nu ne recunoaşteţi sacrificiile noastre de sînge. Căci, dacă sub pretextul prezenţei noastre în ţara Moldovei s-au făcut daune, măria ta poţi afla uşor în ţara ta de ce noi nu trebuie să aducem prejudicii nici renumelui nostru, nici dreptului nostru".

Dacă s-ar aminti că joncţiunea cazacilor cu noi a fost făcută intenţionat în dauna ţării Moldovei, atunci <să se răspundă> că : „Detaşamentul lor n-a fost împreună cu noi în slujba dumnealui domnului voievod al Munteniei şi nici n-a venit acolo de dragul nostru; la fel n-am avut cu noi pe nici unul din polcul lor care să fi fost în dauna ţării Moldovei, ci, dimpotrivă, s-a evitat de comandantul nostru ca, mergînd cu noi aproape, lucru ce nu le-am putut interzice, să facă pagube în ţara măriei tale. Despre care lucru probabil că însuşi măria ta binevoieşti să ştii bine. Iaşii, deşi rămînînd pustii, acolo nu numai că nu s-au făcut pagube de noi, ci însuşi domnul Bobowski rotmistrul a pus în oraş pază cu rîndul pentru cazaci".

„Iar că slujind dumnealui domnului voievod al Munteniei, fratelui măriei tale, cerem acum aici, în Moldova, de la măria ta dreptul nostru, am făcut cunoscut aceasta prin domnul Krukietnicki şi prin cei dintîi trimişi ai noştri la măria ta. Pentru care lucruri, că sînt îndreptăţite, şi acum rugăm ca măria ta ca, lăsînd la o parte dezgustul manifestat faţă de noi, slugile tale, să binevoieşti să îngrijeşti, împreună cu domnia sa dom-

nul voievod al Munteniei, de grabnica noastră plată, căci din țara aceea, unde am fost lăsați cu știrea m.s. regelui, în numele dumnealui domnului hatman al coroanei [4], pentru slujba republicii și a domniei sale însuși [3], s-au adus aici, în Moldova, tezaure destul de mari, și de doamna [5] domniei sale".

„La fel și acei boieri moldoveni, care au fost în acel timp acolo cu domnia sa domnul voievod al Munteniei, ca domnul Ureche [6], domnul Conache, domnul vistier și mulți alții, au adus aici, în Moldova, mii de cirezi de vite și de bani din țara cealaltă, de unde trebuie să se facă plata noastră".

Iar dacă s-ar zice că domnia sa domnul voievod [3] a fost liber să le dea, răsplătindu-i pentru serviciile lor, se va spune : „Pentru o asemenea libertate a domniei sale domnului voievod al Munteniei țara aceea n-a trebuit să sufere o pustiire atît de mare pentru o răsplătire exagerată de acolo a cîtorva persoane, cu excepția noastră, care am slujit cu sîngele nostru. Acestea toate au rămas aici, în Moldova, în țara măriei tale, cu domnia sa domnul voievod al Munteniei, stăpînul nostru".

„Cerem pe drept plata noastră aici, de la măria ta, căci dacă am fi voit să folosim acolo, potrivit actului de datorie dat nouă de domnia sa domnul voievod al Munteniei, mijloace neoprite pentru dobîndirea plății noastre, fără știrea măriei tale, ar fi trebuit ca și măria ta să încerce asemenea greutăți în țara măriei tale, lucru ce nici noi nu-l dorim".

Iar dacă ar voi să vadă acest act de datorie, domnia sa domnul voievod al Munteniei își amintește bine cum l-a dat cui se cuvine, și care se află în bună păstrare.

„Avem nădejde în m.s. regele, stăpînul nostru, că va avea grijă pînă la capăt de noi, slugile sale, și care a binevoit să recomande domnului șambelan de Bratlav [2] să se înțeleagă cu măria ta în privința plății noastre. Voim cu răbdare să facem cunoscută mai bine m.s. regelui și republicii dauna suferită de noi din partea domniei sale domnului voievod al Munteniei și din partea măriei tale, apoi să căutăm mai bine această slujbă a noastră de arme, fără a ne împrăștia din grămadă; la care lucru, ca să nu ajungem, și după cum dorim, tot așa rugăm stăruitor ca măria ta să binevoiască să îngrijească, împreună cu domnia sa domnul voievod al Munteniei, cît mai grabnic de plata noastră, care, așteptînd atît de mult, fără slujbă, ce cheltuieli facem fără vină din pricina domniei sale domnului voievod al Munteniei și a măriei tale, însuși măria ta poți socoti ușor, de care fapt nu ne îndoim că nu vei binevoi să ne amîi mai mult".

„Într-adevăr, luînd deja o parte din acest drept de la măria ta prin dumnealui domnul voievod de Lublin[7], vedem că și măria ta binevoiești să vezi că trebuie să ni se plătească".

Rugăm stăruitor ca să putem avea fără întîrziere satisfacție. Iar dacă se va zice că : „Și aceasta vi s-a dat, nu ca plată a voastră, ci pentru a nu pustii țara", să se spună că : „După cum nu recunoaștem că am pustiit și am făcut oarecare daune în țara măriei tale, și nimeni nu poate arăta cu dreptate aceasta împotriva noastră, tot așa ⟨recunoaștem⟩ că am luat cîte cîțiva zloți de la măria ta pentru oastea noastră, respectiv pentru cei ce au slujit măriei tale, lucru ce măria ta îl poți verifica și din dovada domnilor rotmiștri ai noștri" — și să se arate dovada, care să fie cerută *în acest scop* de la domnul șambelan [2], solul m.s. regelui — înțelegîndu-se cu el ca să depună cu insistență stăruințe, după porunca m.s. regelui, ca să

nu se facă întîrziere mare în achitarea dreptului nostru, văzînd acum marea noastră cheltuială ce o facem aici [8] din cauza unui asemenea prejudiciu al nostru din partea dumnealor domnilor voievozi mai sus numiţi [9].

---

[1] Ieremia Movilă.

[2] Adică lui L. Piaseczyński, care se afla la Hotin, în drum spre Iaşi, de unde anunţa la 14 ianuarie 1603 pe mercenari că le-a primit ţidula şi-i sfătuia să trimită soli în Moldova din partea tuturor roatelor care au servit în Ţara Românească, cu informaţii complete, din care să se poată vedea pentru cîte trimestre şi pentru cît serviciu nu li s-a plătit (BNW, ms. III. 3086, f. 163v).

[3] Simion Movilă.

[4] Ioan Zamoyski.

[5] Marghita, după căsătorie : Melania.

[6] Nistor Ureche, mare vornic.

[7] Marcu Sobieski, bunicul viitorului rege Ioan Sobieski.

[8] În ţinutul Kievului, unde se aflau cartiruiţi.

[9] Ajuns la Iaşi, Piaseczyński a aflat că mercenarii, fără să aştepte rezultatul anchetei, intenţionează să intre în Uście, domeniul lui Constantin, fiul lui Ieremia Movilă, pentru a-şi lua de acolo plata, fără a ţine seama că domeniul şi stăpînul său se aflau sub protecţia regelui şi a celor doi hatmani ; i-a sfătuit să nu facă aceasta, ci să aştepte hotărîrea regelui (vezi scrisoarea lui Piaseczyński din Iaşi, 24 ianuarie 1603, către mercenari, în BNW, ms. III. 3086, f. 164)i Mercenarii au intrat totuşi în Uście, stîrnind protestul locuitorilor de acolo ; regele le-a dat ordin să iasă de pe domeniu şi să se împrăştie ; ei au condiţionat însă plecarea de satisfacerea cererii lor de către domnul Moldovei, la care au trimis doi soli (Kaczkowski şi Lubiniecki) pentru a arăta ce sumă li se datorează şi a da relaţii asupra pagubelor de care erau învinuiţi (vezi scrisoarea mercenarilor din Uście, 29 ianuarie 1603, către Piaseczyński, *ibidem*, f. 169).

14 — Iaşi, 15 ianuarie 1603.

IEREMIA MOVILĂ CĂTRE IANUŞ RADZWIŁŁ

Îi scuteşte de vamă lucrurile cumpărate de la Constantinopol de trimisul său şi pe care le transportă prin Moldova.

Jasnie wielmozne mcziwe xże, panie a prziaczielu nasz. Zalecziwszy prziaczelskie nasze słuzby w mczi etc.

Posłaniec wmczi, ktory nam oddał list od wmczi, będąc w Constantinopolu po sprawach wm, nazat się wroczil, ktoremu, wedle ządania listownego wmczi mytnikom naszem roskazalismy te wszitkie potrzeby na wmczi pokupione bez myta wolno przepusczic. Iakosz nie t<y>lko w them, lecz y w czem znaczneiszem, prziaczelskie wm zachowac sie będzem zawsze chczeli, kthoremu oddawamy się laskawę prziazni. Datt w Jasiech die XV° january A°M° D° CIII° .Wmczi prziacziel, słuzy rad, Hieremiei Mohila woiewo. z bozei laski hospodar ziem moldawskich.

Єрнмнй Воєвода

Jasnie wielmoznemu panu panu Januszowi Radziwilowi, xciu na Bierzach i Dubnikach, podczaszemu w° x^{wa} litt°. etc., naszemu mcziwemu panu prziiaczelowi.

AGW—AR, dz. III, 304, nr. 3. Original. ASB—MP, r. 38, c. 132—133.

Preaputernice milostive principe, domnul şi prietenul nostru. Recomandînd slujbele noastre prieteneşti milostivei etc.

Trimisul domniei tale, care ne-a predat scrisoarea domniei tale, aflîndu-se la Constantinopol după treburile domniei tale, s-a întors înapoi,

pe care, potrivit cererii domniei tale, exprimată în scrisoare, am poruncit vameșilor noștri să-l lase să treacă, fără vamă, toate aceste lucruri cumpărate de domnia ta. Într-adevăr, nu numai în această afacere, dar și în altele mai însemnate, vom dori să ne purtăm cu domnia ta totdeauna prietenește, în a cărui binevoitoare prietenie ne încredințăm. S-a dat în Iași, *în ziua de 15 ianuarie a⟨nul⟩ 1603.*

Al domniei tale prieten și bucuros de a te sluji, Ieremia Movilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei.

Erimii voevoda.

⟨Adresa:⟩ Preaputernicului domn, domnului Ianuș Radziwiłł, principe de Birże și Dubinki, paharnic al marelui principat al Lituaniei, milostivului nostru domn și prieten.

15 — Iași, 28 ianuarie 1603.

CLERUL ȘI BOIERII MOLDOVEI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Cer ca mercenarii polonezi, care au servit lui Simion Movilă în Țara Românească, să fie opriți de a mai săvîrși excese în țară.

Наꙗсненши милостивїи кролю пане и добродїю нам милостиви.

Вѣрне поданство наше и ꙋнижони слꙋжби наше ꙗко напилне залицами вашеи крꙋлевскои милости, пана и добродїꙗ нашего милостивего.

Писане вашеи к. милости, пана и добродїꙗ нашего милостивего дошло нас и вдѣчне прїꙗвщи, непомало потѣшени есми били, из ласки таковои, которою ваша к. милост наш милостивїи пан рачиш показовати над нами и над тою ꙋтрапленою землю, же ваша к. милост рачиш перестереХати таковиХ злиХ речи и ꙋтиснене тоеи ꙋбогои и ꙋтрапленнои земли, что се стало от жолниров, что слꙋжили его милости Симеонꙋ воеводѣ мꙋлтѣнскомꙋ. За правдь милостивїи кролю, пане и доброїю наш, силаби нам пришло ѡ том писашї до вашеи к. милости, але и без писанѧ нашего може вашл к. милост ѡ всем се вивѣдати ꙗко из его милости пана Песечинского посла вашеи к. милости также и из послов его господарскои милости и нашиХ которїи сꙋт послани до вашеи к. милості нашего милостивого пана, которим ваша к, милост може дат вѣрꙋ ѡ всем что ꙗк что било. Ꙗ если жеби кто иначеи кто мел пред вашѧ к. милосчѧ ꙋдавали, рач ваша королевскаꙗ милост кого иншого ꙋмислане дла того зослатї. Не ватпими в милостиви ласче вашеи к. милости, иж вашѣ к. милост пан и добродїи наш, ꙗко пан Хрестїꙗнекїи, бꙋдеш в тое рачит възрет ꙗкоби таковое своволноство позаХамоване било и далеи таковии избитки тои ꙋтрапленои землі се не дїꙗл, ѡчо покорне и ꙋнижене просим. Ꙗ ми за таковою милостивою ласкꙋ ватеи к. милости всполок из господарем его милости повинни бꙋдем господа бога просит и повінности слꙋжбъ и поданости нашиХ, завжди вѣрне вашеи к. милости панꙋ и добродінѡви нашемꙋ милостивомꙋ ѡтдатї. Ѡ чо то и повторе ꙋнижене и покорне до милостивои ласки вашеи к. милости се ꙋтекаем. Затим повторе ꙋнижоне слꙋжби и вѣрне подданство наше ꙗко напилне залецами до милостивои ласки вашеи к. милості пана и добродїꙗ нашего милостивого. Писан в Ꙗсех, ген. кй лѣта спосителѧ нашего ахг.

Вашеи к. милости пана и добродїꙗ нашего богомолеци слꙋги и поддани въсе дꙋХовенство и въси ѡбивателе земли молдавскои чолом бїют вашеи к. милості.

Наіяснѣншемꙋ королови Зигмꙋнтови третемꙋ з милости божиє королови полскомꙋ и великаго кнѧства литевского, рꙋского, мазовескаго, прꙋского, змидзкого, инфлатского и шведзкого, готского, вандалского дедичнемꙋ королꙋ панꙋ а панꙋ и добродѣємꙋ нашемꙋ милосчивемꙋ належит.

BK, ms. 290, nr. 30, p. 179. Original ASB— MP, r. 26, c. 59.

Preastrălucite milostive rege, domnul și binefăcătorul nostru milostiv. Recomandăm cît mai stăruitor supunerea noastră credincioasă și slujbele noastre preaplecate măriei voastre regești, domnului și binefăcătorului nostru milostiv.

Cartea măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru milostiv, a ajuns la noi și primind-o cu recunoștință, nu puțin ne-am bucurat de asemenea îndurare, pe care măria voastră, domnul nostru milostiv, binevoiești s-o reverși asupra noastră și asupra acestei chinuite țări, că măria voastră binevoiești să înlături asemenea lucruri rele și impilarea acestei sărace și necăjite țări care s-au întîmplat din partea mercenarilor care au slujit măriei sale lui Simion, voievodului Munteniei. Într-adevăr, milostive rege, domnul și binefăcătorul nostru, ne-ar fi venit greu să scriem măriei voastre, dar și fără cartea noastră măria voastră poate lua știință atît de la dumnealui domnul Piaseczyński, solul măriei voastre, cît și de la solii măriei sale domnului[1] și de la ai noștri, care sînt trimiși la măria voastră[2], domnul nostru milostiv, cărora măria voastră poate să le dea crezare în toate, ce și cum a fost. Iar dacă cineva ar fi spus altfel în fața măriei voastre, binevoiește măria voastră să trimiți pe altcineva într-adins pentru aceasta. Nu ne îndoim de grația milostivă a măriei voastre, că măria voastră, domnul și binefăcătorul nostru, ca un domn creștin, vei binevoi să îngrijești ca asemenea dezmăț să fie oprit și să nu se mai facă asemenea excese acestei chinuite țări, ceea ce rugăm preaplecat și preasupus. Iar noi, pentru o astfel de îndurare milostivă a măriei voastre, vom fi datori, împreună cu măria sa domnul, să rugăm pe Domnul Dumnezeu și să arătăm măriei voastre totdeauna cu credință datoria, slujba și supunerea noastră. În care pricină apelăm din nou preaplecat și preasupus la îndurarea măriei voastre. Cu aceasta, recomandăm din nou cît mai stăruitor slujbele noastre preaplecate și supunerea noastră credincioasă milostivei grații a măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru milostiv. S-a scris în Iași, ianuarie 28, anul Mîntuitorului nostru 1603.

Ai măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru, rugătorii de Dumnezeu, slugile și supușii, tot clerul și toți cetățenii[3] țării Moldovei ne închinăm măriei voastre.

⟨*Adresa* :⟩ Preastrălucitului rege Sigismund al treilea, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei și ⟨mare principe⟩ al marelui principat al Lituaniei, Ruteniei, Mazoviei, Prusiei, Samogiției, Livoniei, rege moștenitor al suedezilor, goților, vandalilor, domnului și domnului și binefăcătorului nostru milostiv se cuvine.

⟨*Sub adresă* : șapte peceți mici timbrate⟩.

---

[1] Ieremia Movilă.

[2] La 30 ianuarie 1603, Łącki, secretarul lui Ieremia Movilă, comunica din Iași lui Piesecczyński că domnul îi cere să anunțe pe rege că nu și-a trimis pînă atunci solii la seim, deoarece „nu vrea să-i trimită cu mîna goală", ci „cu banii care îi datorează regelui și care pleacă în curînd" (BNW, ms. III. 3086, f. 167v).

[3] Citește : boierii.

MERCENARII POLONI CĂTRE IOAN ZAMOYSKI

Îi cer să le ia apărarea în litigiul ce îl au cu Movileştii pentru soldă.

Jasnie wielmozni panie, panie nasz miełościwi. Unizone sluzbi nasze oddawszi do mciwi laski wm naszego mciwego pana etc.

Zaciąg nasz ktorizmi mieli z iego m. panem woiewodą, multhanskim y spolnie z iego m. panem woiewodą wołoskim, taini nie iest wm naszemu mciwemu panu, gdisz na roskazanie wm naszego mciwego pana ten zacząg od nas bel uczinioni. Theras iako się nam od ichmciow panow woiewod nagradza, wm nasz mciwi pan dobrze wiedziec raczisz, gdisz miasto nagrodi ktorezmi sie za prace nasze spodziewaly i krwawego naszego zasluzonego nie odnioszj, udanie niesluszne do jego k. mczi naszego mielosciwego pana i wszitki rzeczjpospolitei cierpiemi. Ufaiac mi iednak nadzieie w jego k. mci panu naszim mielosciwim do thego czasu czekalismi w kupie zaplati naszi. Theras, iak roskazanie jego mci pana woiewodi lubelskiego, ktore do nas imieniem jego k.m. pana naszego mielosciwego bilo, zebizmi sie rozesli, tak thes narzekanie obiwatelow tamtecznich braci naszi sliachcicow wicisnelo to na nas zezmi do maietnosci ichm panow woiewod ktorimezmi sluzeli wiachac musielj. Prosiem thedi wm naszego mciwego pana abis wm nasz m. pan mielosciwą radą y pomocą w dochodzeniu naszich zaslug nam bidz raczel, gdisz mi inszi nadzieie, oprocz mielosciwj laski wm naszego mielosciwego pana, nie mamy. A my thę mielosciwą laske wm naszego mciwego pana zawsze wszisci zaslugowac bendziem. Oddawami przithim powtore unizone sluzbi nasze do mielosciwi laski wm naszego mciwego pana. W Usczie 2 febr. roku 1603.

Wm naszego mciwego pana unizeni y gothowi sludzj, ricerstwo wszitko ktore z Multhan wiszlo.

Jasnie wielmoznemu panu panu Janowi Zamoiskiemu z Zamoscia kanczlierzewi y hathmanowj wielkiemu koronnemu, belskiemu, derpskiemu, ⟨knyszyńskiemu, międzyrzeckiemu, gr⟩ odedkiemu[1], malborskiemu, jaworowskiemu etc., etc., etc., staroscie, ⟨panu⟩ panu nam wielce mielosciwemu.

AGW—AZ, 705. Original. ASB—MP, r. 24, c. 484.

Preaputernice domn, domnul nostru milostiv. Încredinţînd slujbele noastre plecate milostivei graţii a domniei tale, domnului nostru milostiv.

Angajarea noastră, pe care am făcut-o cu domnia sa domnul voievod al Munteniei [2] şi împreună cu domnia sa domnul voievod al Moldovei [3], nu este necunoscută domniei tale, domnului nostru milostiv, că din porunca domniei tale, domnului nostru milostiv, a fost făcută această angajare de către noi. Acum domnia ta, domnul nostru milostiv, binevoieşti să ştii bine cum ni se răsplăteşte de către domniile lor domnii voievozi, căci în loc de răsplata, la care ne aşteptam pentru serviciile noastre, nu se ia în seamă meritul nostru de arme, ci suferim o încondeiere nedreaptă în faţa m.s. regelui, domnului nostru milostiv, şi în faţa întregii republici. Totuşi noi, avînd nădejde în m.s. regele, domnul nostru milostiv, am aşteptat pînă acum, în grămadă, plata noastră. Acum, atît porunca domniei sale domnului voievod de Lublin [4], pe care ne-a dat-o în numele m.s. rege-

lui, domnului nostru milostiv, ca să ne împrăştiem, cît şi plîngerea cetăţenilor de acolo[5], a fraţilor noştri nobili, au presat asupra noastră că a trebuit să intrăm în proprietăţile domniilor lor domnilor voievozi, cărora le-am slujit. Te rugăm deci pe domnia ta, domnul nostru milostiv, ca domnia ta, domnul nostru milostiv, să binevoieşti să ne fii sfetnic şi ajutor milostiv la cercetarea serviciilor noastre, căci noi altă nădejde nu avem în afară de graţia milostivă a domniei tale, domnului nostru milostiv. Iar noi toţi vom răsplăti această milostivă graţie a domniei tale, domnului nostru milostiv. Cu aceasta, încredinţăm din nou plecatele noastre slujbe graţiei milostive a domniei tale, domnului nostru milostiv. În Uście, *2 februarie*, anul 1603.

Ai domniei tale, domnului nostru milostiv, umili şi gata de slujbă, toată nobilimea de arme care a ieşit din Muntenia.

⟨*Adresa* :⟩ Preaputernicului domn, domnului Ioan Zamoyski de Zamość, cancelar şi mare hatman al coroanei, staroste de Bełz, Dorpat, Knyszyn, Międzyrzec, Gródek, Malbork, Jaworów etc., domnului nostru mult milostiv.

---

1 Hîrtia ruptă.

2 Simion Movilă.

3 Ieremia Movilă.

4 Marcu Sobieski.

5 Din ţara Kievului.

17 **Iaşi, 11 februarie 1603.**

IEREMIA MOVILĂ CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Darurile pentru tătari, aduse de Piaseczyński, au fost expediate la Cetatea Albă. Trimite, împreună cu fratele său, Simion, soli, cu jalbă împotriva mercenarilor poloni, care, pentru a primi o plată neîndreptăţită, au intrat în Uście, domeniul fiului său, Constantin.

Naiasnieiszy mciwy kroliu panie i dobrodzieiu moi mciwy. Naniższe sluzby moie i wierne poddanstwo w mciwą łaskę w. k. mci pana i dobrodzieia mego mciwego zaliecam.

Sekretarz i poseł w. kro. mci pana i dobrodzieia mego mciwego jego mc p. Piaseczinski podkomorzy braclawski odprawiwszy sie sam z oddaniem upominkow posłowi hanowemu, chciał był iachac ku domowi swemu, ale uzyłem jego mci aby prosto z Jas iachał do w. kro mci pana i dobrodzieia mego mciwego z posły moimi i brata mego p. woiewody multanskiego, dliatego is zolnierze multanscy pulku p. Tarnowskiego wiachaly w maietnosc Usciecką Constantego syna mego, o czem dałem iuz znac w. kro. mci panu i dobrodzieiowi memu mciwemu iz są prawie na drodze i na goscincu tem ktoredy posłowie iadą, aby tak pospołu iadąc z posłem w. kro. mci bezpieczniei przesc mogli krom zadnego przenagabania od tych zolnierzow. O ktorych raczyłes w. kro. mc zlecic jego mci p. Piaseczinskiemu wiadomosc doskonałą wziąc iakiei zaplaty u p. woiewody multanskiego upominaią się, tedy temu wszytkiemu iako niesłusznei zapłaty, tak tez przyczynam wszeliakiem ich ode mnie i od brata mego p. woiewody multanskiego i od panow multanskich skargom przys-

łuchac się raczył. O czym wszytkiem tak rozumiemy iz dostatecznie w. kro. mci sprawe dac bedzie umiał jego msc p. Piaseczinski.

Z strony oddania upominkow hanowi według pisania i woli w. kro mci pana i dobrodzieia mego mciwego, co było potrzeba i iakom nailiepiei mogl i rozumiał pospołu z jego mcią panem posłem takesmy posla tego hanowego odprawili z upominkami, ktore upominki podwodami memi kazałem odprowadzic do Białogrodu. W inszych rzeczach ktore jego ms pan posel od w. kro. mci pana i dobrodzieia mego mciwego miał do mnie w zleceniu, tenze ustnie o wszytkiem w. kro. mci panu i dobrodzieiowi memu mciwemu dostateczną sprawę odniesie. Zaliecam przytym powtore unizone sluzby moie w mciwą łaskę w. kro. mci pana mego mci wego. Dan z Jas die XI februarÿ anno Domini MDCIII.

W. kro. mci pana i dobrodzieia mego mciwego wierny poddany i unizony sługa, Hieremiei Mohila woiewoda z bozei łaski hospodar ziem mołdawskich.

Sacrae ac serenissimae maiestati regiae Poloniae et Sueciae principi, magno duci Lit⟨uaniae⟩, Russiae, Prussiae, Livoniaeque ect. domino domino clementissimo.

BNW, ms. III. 3086, f. 172. Copie.

Preastrălucite milostive rege, domnul şi binefăcătorul meu milostiv. Recomand preaplecatele mele slujbe şi credincioasa mea supunere graţiei milostive a măriei voastre regeşti, domnului şi binefăcătorului meu milostiv.

Secretarul şi solul măriei voastre, domnului şi binefăcătorului meu milostiv, dumnealui domnul Piaseczyński, şambelan de Braţlav, isprăvindu-şi solia cu predarea darurilor ⟨în mîinile⟩ solului hanului [1], voise să se ducă spre casa sa, dar l-am rugat să plece din Iaşi de-a dreptul la măria voastră, domnul şi binefăcătorul meu milostiv, cu solii mei şi ai fratelui meu, domnul voievod al Munteniei [2], pentru faptul că mercenarii din polcul domnului Tarnowski, care au fost în Muntenia, au intrat în proprietatea Uście a fiului meu Constantin, despre care lucru am dat deja de veste măriei voastre domnului şi binefăcătorului meu milostiv, şi pentru faptul că ei se află aproape pe acel drum şi pe acea cale, pe care se duc solii, ca aceştia, mergînd aşa împreună cu solul măriei voastre, să poată trece mai în siguranţă, fără nici o supărare din partea acestor mercenari. Despre care lucru măria voastră ai binevoit să porunceşti dumnealui domnului Piaseczyński să ia ştiinţă desăvîrşită despre ce plată cer ei de la domnul voievod al Munteniei, şi dînsul a binevoit să cerceteze toate acestea, atît nedreapta plată, cît şi orice pretenţie a lor, precum şi plîngerile din partea mea şi din cea a fratelui meu, domnului voievod al Munteniei, şi din cea a boierilor munteni. Despre care toate acestea înţelegem că dumnealui domnul Piaseczyński va şti să dea un raport îndestulător măriei voastre.

În ceea ce priveşte predarea darurilor hanului, după scrisoarea şi voia măriei voastre, domnului şi binefăcătorului meu milostiv, ce a fost de trebuinţă şi cum am putut mai bine şi m-am înţeles cu dumnealui domnul sol [3], aşa am trimis înapoi pe solul acesta al hanului cu darurile, care daruri am poruncit să fie duse cu carele mele la Cetatea Albă. În celelalte lucruri, pe care dumnealui domnul sol [3] le-a avut recomandate de către măria voastră, domnul şi binefăcătorul meu, la mine, acelaşi va da verbal relaţie îndestulătoare despre toate măriei voastre, domnului şi binefăcătorului meu milostiv. Cu aceasta, recomand din nou

preaplecatele mele slujbe grației milostive a măriei voastre, domnului meu milostiv. S-a dat din Iași, *în ziua de 11 februarie, anul Domnului 1603.* Al măriei voastre, domnului și binefăcătorului meu milostiv, supus credincios și slugă preaplecată, Ieremia Movilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țărilor Moldovei.

⟨*Adresa* :⟩ *Sacrei și serenisimei maiestăți regești, principelui Poloniei și Suediei, marelui duce al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei și Livoniei etc., domnului, domnului preamilostiv.*

---

[1] Gazi Ghirai.

[2] Simion Movilă.

[3] L. Piaseczyński.

18 **Liov, 21 februarie 1603.**

L. PIASECZYŃSKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

A predat darurile pentru han. Îi face cunoscut modul cum s-a desfășurat disputa între delegații mercenarilor și Movilești. Aceștia trimit la seim soli, iar Ieremia bani și niște cai turcești.

Naiasnieiszy msciwy kroliu, panie, panie moi mciwy. Nanizsze słuzby i wierne poddanstwo moie w mciwą łaskę wa. kro. mci p. mego m-o pokornie oddawam.

Wczora przede Lwowem komornik p. woie. wołoskiego Łukowski potkawszy się ze mną, oddał mi list wa. k. mci p. mego m-o zebym upominki posłowi cara przekopskiego Aly murzie za iego quitem oddał. Tedy pogliądaiąc na ninieiszy postepek rzeczy uczynilem to ieszcze die 24 januarÿ. W czym iako się postąpiło, takze z strony p. zołnierzow multanskich co się naonczas działo, tez o oblig od pana woiewody wołoskiego wa. kro. mci dany i o posliech iego die 31 januari z Jas do wa. kro. mci pisałem i to pisanie przez komornika p. woie. wołoskiego poslal. Dziwno mi ze to tak długo wa. kro. mci nie doszło. Co wszytko do ustnego dania sprawy zostac musi. Tego tylko trochę dotkne iaką odprawe ci p. zolnierze od pana woiewody wołoskiego odniesli.

Przy bytnosci posłow zolnierskich p. woiewoda wołoski długimi słowy wywodził, ze oni iemu nigdy nie słuzyli, ani obligu zadnego nań nie maią. Skarby tez zadne z Multan do niego ani do wołoskiei ziemie nie są ni przez kogo wprowadzone, i nikomu nie winien. Przyczym barzo ieszcze na nie narzekał o spustoszenie wołoskiei ziemie. Alie sam brat Semion iesli co komu winien, niech płaci, i powiada iesli on co do Wołoch wprowadził, albo wieli o takowem. Wiec przekładał u wielkim zaliem szkody Uscieckie, gdzie ostatnią ucieczkę swą w przypadku nieszczęnym pod obrone wa. kro. mci miec miał.

Tamze zaraz Semion multanski lamentowal tez dosyc długo o doliegłosci swoie od nich. A iz wszytek zołd nie iedno według postanowienia iego mci p. hetmana coronnego, alie i nadto zawzdy płacil i zosobna zywnoscią opatrował, a nic im winien nie został, iednak od szkod ziemia multanska przez nie nie była wolna; na koniec i on prze nieporządek i nizgode ich iuz to po dwa kroc z Multan liada iako wyparty; a nie iedno stamtąd skarbow niiakich nie wyniosł, ani ci co przy niem byli, lecz swoie wlasne i ratunki brata Hieremiego straciwszy, zaliedwie sam z zywotem uszedł;

i skąd ten oblig p. zolnierzom urosł ukazował. Zaczym i siebie i brata omawiał ze nic nie winien.

Mieli tez p. zolnierze na to repliki swoie, a podobno te iakie iuz wa. kro. mci naszemu m-u panu doniesli. O czym na obie stronie da się szyrzei ustna sprawa do własnego uwazenia wa. kro. mci p. moiego m-o.

Teraz posyłaią do wa. kro. mci posły ci woiewodowie wołoski Ureka dwornika wielkiego a Petryczaika logofeta wtorego, mołdawskich, a Semion multanski takze metropolit, Dan dwornik wielki i inszy panowie multanscy ktorzy przy niem w Wołoszech są, Wasilia kliuczara a Woika wisternika, multanskich, ktorzy przy odprawie moiei declarowali się ze naiwiecei s tym do wa. kro. mci posyłaią chcąc dodzierzec raz poszlubionei wiary a łaski, ratunku y obrony wa. kro. mci potrzebuiąc. Iakie słowa byly takie wa. kro. mci panu moiemu m-u donoszę. A iz na seim nie rychło wyiachali, to się stało ze posłowie od p. zolnierzow nie zaraz przybyli. Więc trwoga Usciecka ze się zgoła iachac zolnierzow wystrzegali. A chociabym ia dawno u wa. kro. mci mogł byc, tedy spolnie z niemi (co oni bespieczniei sobie byc rozumieią) iachach muszę. Ku temu p. woiewoda wołoski, według obligu swego, a roskazania wa. kro. mci przez nie chciał z golemi rekoma posłow swych wyprawic, jakoz przy bytnosci moiei włozon był pobor na ziemie, s ktorego częsc summy obligowanei zebrawszy, trzydziesci tysiecy złotych polskich iuz przy mnie wiozą. Wiecy skoro sposobiwszy, posłac offiarowano, koni kilka tureckich prowadzą wa. kro. mci, ktore dawno wprzod wyprawiono. Na ostatek i droga barzo zła nie dopuszcza ... Dan ze Lwowa die 21 februarÿ, anno 1603. Lawrin Piaseczyński etc.

BNW, ms. III. 3086, f. 181—182. Copie.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu milostiv. Încredinţez umil preaplecatele mele slujbe şi credincioasa mea supunere milostivei graţii a măriei voastre regeşti.

Ieri Łukowski, cămăraşul domnului voievod al Moldovei [1], întîlnindu-se cu mine înainte de Liov, mi-a dat scrisoarea măriei voastre, domnului meu milostiv, ca să predau lui Ali mîrza, solului hanului de Perekop [2], darurile, în schimbul chitanţei sale. Privind deci la mersul actual al lucrurilor, am făcut acesta încă *din ziua de 24 ianuarie.* Despre felul cum s-a procedat şi ce s-a întîmplat atunci din partea mercenarilor care au slujit în Muntenia, precum şi despre actul de recunoaştere din partea domnului voievod al Moldovei [1] a datoriei, act dat măriei voastre, cît şi despre solii săi, am scris măriei voastre din Iaşi, *în ziua de 31 ianuarie* [3], iar această scrisoare am trimis-o prin cămăraşul domnului voievod al Moldovei. Mă mir că n-a ajuns de atîta vreme la măria voastră. Deci totul trebuie să rămînă pînă la prezentarea raportului meu verbal. Mă voi ocupa doar puţin de răspunsul cu care s-au ales aceşti domni mercenari din partea domnului voievod al Moldovei.

În prezenţa solilor mercenarilor, domnul voievod al Moldovei a declarat prin vorbe lungi că ei lui nu i-au slujit nicicînd şi nici un act de datorie asupra sa nu au, şi nici o comoară din Muntenia n-a fost adusă de nimeni la el, nici în ţara Moldovei, şi nimănui nu-i este dator. Pe lîngă aceasta, s-a mai plîns tare împotriva lor de pustiirea ţării Moldovei. „Ci, numai fratele meu Simion, dacă-i dator cuiva cu ceva, să plătească — şi spune — dacă el a adus ceva în Moldova", sau multe asemenea. A înfă-

țișat, de asemenea, cu mare jale daunele pricinuite de ei în Ușcie, unde și-ar fi avut la caz de nenorocire ultimul său refugiu, sub scutul măriei voastre.

Tot acolo îndată s-a plîns destul de mult timp și Simion al Munteniei de suferințele sale îndurate din partea lor, și deși totdeauna le-a plătit întreaga soldă, nu o dată, potrivit hotărîrii dumnealui domnului hatman al coroanei[4], ci și pe deasupra, și osebit le-a dat și hrană și nu le-a rămas cu nimic dator, totuși țara Munteniei n-a fost cruțată de daunele făcute de ei ; în sfîrșit, și el, din cauza dezordinii și neînțelegerii lor, a fost alungat deja de două ori, ca un om azvîrlit din casă ; și de acolo nu numai că n-a adus nici un tezaur, și nici cei ce au fost cu dînsul, ci și pe ale sale proprii și ajutoarele bănești ale fratelui său, Ieremia, pierzîndu-le abia a putut scăpa singur cu viața ; și de unde s-a ivit și a apărut această obligație a sa pentru domnii mercenari? Prin urmare, s-a apărat pe sine și pe fratele său, că nu este dator cu nimic.

La acestea au avut și domnii mercenari replicile lor, firește acelea pe care le-am adus deja la cunoștința măriei voastre, domnului meu milostiv. Despre care lucru se va prezenta mai pe larg un raport verbal asupra ambelor părți, pentru propria chibzuire a măriei voastre, domnului meu milostiv.

Acum acești voievozi trimit la măria voastră soli ; cel al Moldovei pe Ureche mare vornic[5] și pe Petriceicu al doilea logofăt, moldoveni, iar Simion al Munteniei pe mitropolitul, pe Dan mare vornic și pe alți boieri munteni, care se află cu el în Moldova, pe Vasile clucerul și pe Voicu vistiernicul, munteni. Care voievozi au declarat la plecarea mea că cel mai mult pentru aceasta trimit la măria voastră, că doresc să-și țină pînă la capăt credința o dată jurată, avînd nevoie de grația, ajutorul și apărarea măriei voastre. Ce vorbe au fost, acelea le aduc la cunoștința măriei voastre, domnului meu milostiv. Iar că ⟨solii⟩ n-au plecat repede la seim, aceasta s-a întîmplat pentru că n-au sosit îndată solii din partea domnilor mercenari. Și spaima de cele ce se petrec în Ușcie și nevoia de a se feri de mercenari i-au făcut să nu plece de la început. Și deși eu aș fi putut fi demult la măria voastră, dar trebuie să merg împreună cu ei (ceea ce ei cred că le este mai cu siguranță). Pe lîngă aceasta, domnul voievod al Moldovei, după îndatorirea sa și după porunca măriei voastre, n-a vrut să-și trimită solii cu mîinile goale, și într-adevăr a fost instituit, în prezența mea, un impozit pe țară, din care strîngînd o parte din suma datorată, 30 000 de zloți polonezi sînt aduși acum cu mine. Mai mult, s-a oferit să trimită îndată ce va face rost ; se aduc măriei voastre cîțiva cai turcești, care au fost trimiși mult mai înainte. În sfîrșit, și drumul este foarte rău, nu îngăduie. ⟨*În continuare, știri despre turci și tătari*⟩. S-a dat din Liov, *în ziua de 21 februarie, anul 1603.* Laurențiu Piaseczyński etc.[6].

---

[1] Ieremia Movilă.

[2] Gazi Ghirai, hanul Crimeii.

[3] Scrisoarea, la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. II, p. 250.

[4] Ioan Zamoyski.

[5] Nistor Ureche.

[6] Vezi și scrisoarea lui L. Piaseczyński din același loc și din aceeași zi către P. Tylicki, vicecancelarul regatului, ca să dea dispoziții în vederea pregătirii gazdelor pentru solii moldoveni și munteni care vin la seim (BNW, ms. III. 3086, f. 182).

FRAGMENT DIN JURNALUL LUI L. PIASECZYŃSKI

Cum s-a desfășurat discuția la Iași dintre trimișii mercenarilor poloni și Ieremia cu Simion Movilă. Solii domnului Moldovei la Cracovia și banii dați de el regelui în contul obligațiilor sale de vasal.

Anno 1603 die 3 februarÿ. Posłowie p. zołnierzow multanskich p. Kaczkowski i p. Liubiniecki p. woiewode wołoskiego witali. A gdy mu słuzby zaliecieli, pozdrowili i list credenc podali od wszytkiego towarzystwa, tedy ia znowu to poselstwo kro. jego mci przy nich powtorzyłem, do ktoregom ich był według roskazania jego kro. mci obwiescił. A zatym ci posłowie poselstwo sprawowali wedlie tei ceduły w Chocieniu mne danei, iako tu wyszei iest wypisana za credencem ich. Ktorego poselstwa p. woiewoda wołoski wysłuchawszy, obiecał im na to respons dac i odprawic, iakoz i oni predkiei odprawy domawiali się. A w tym czasie deliberatie i rady swoie, na co się odzywał, odprawował i znosił sie z Semionem woiew. multanskim.

Die 11. Odprawa tych zolnierzow od p. woiewodi wołoskiego. Gdy ci posłowie zolnierscy przyszli po odprawę do woie. wołoskiego, gdzie iuz i Semion był, j czynili obmowe aby ni mal⟨ !⟩ za złe ze do niego iako do p. swego od towarzystwa pisma ani roskazania nie mieli, daiąc przyczynę ze nie wiedzieli o niem zeby tu natenczas byc miał, obruszył się tym ze go wzdy privatim sami tu przyiachawszy nie nawiedzili, znaiąc iego chęci wszyscy i kozdy poiedynkiem. Zatym upominali się thei odprawy i zapłaty swei.

Na tho p. woiewoda wołoski powiedział. Upominacie się zapłaty u mnie, a mniescie iako zywo nigdy nie słuzyli, chybabych wam za to płacic miał, zescie mi maietnosc wszytke tu w Wołoszech spliądrowali, złupili i wniwecz obrocili, i o te szkodę na koniec przyprawili. Zem chcąc bratu memu p. woiewodzie multanskiemu ratunek dac za własne pieniądze moie zolnierzow i Kozakow sposobiwszy, posłałem z swoimi w Wołochy, a wy iako sami zadney pomocy p. Semionowi, ani uczciwosci nie uczynili, tak i tych Kozakow za moie pieniądze sposobnych od niego odwiedli. Na ostatek i na tym nie dosyc maiący, oto ieszcze w maietnosc syna mego Constantina Usciecką a coronie polskiei, ktora s tym synem moim iest w opiece i obronie kro. iego mci i r.p. takze i ich mci p. hetmanow coronnych obudwu i inszych p. przednich, wiechali y postoszycie, ktorei nabyłem dlia ucieki s tych kraiow niebezpiecznych czasu przygody od pogan i inszych nieprzyiacioł, a teraz iuz i tam niczego sie nie spodziewam, co wszytko na kro. jego mci p. moiego i r.p. włozę, gdyz syn moi s tą maietnoscią iest pod prawem coronnym. Byłliby co komu winien godziło się iego prawem szukac.

Panowie zolnierze powiedzieli : Mamy obligatią od p. woie. multanskiego, wie iegomc iako sie nam obligował i za co.

P. woiewoda wołoski na to powiedział : Dosyc iuz mało nie wszytkiei maietnosci moiei zbyłem, ratuie brata w Multaniech, a ieszczebych miał za iego obligatie byc winien poniewolnie. I pytał ich : iesli macie iaką obligatią moie, albo iesli obligatia p. Semionowa na mnie się sciąga, i słusznie sciągac moze, pokazcie tu przed p. posłem iego kro. mci zeby to wszytko iego kro. mci doniosł.

Panowie zolnierze powiedzieli ze : twoiei obligatiei zadnei nie mamy, iedno p. Siemionowe, o ktorei on liepiei wie. My tu iei nie mamy, ani copiei z niei, alie iest w dobrym schowaniu. Gdy kogo zeslie tam iemu one pokazem. A iz się u ciebie zaplaty upominamy, czinimy to słusznie s tych przyczyn ktoresmy przy sprawowaniu poselstwa naszego pomienili, a miedzy inszymi ze p. Semion przez domne swoie i przez insze osoby, takze p. Wołoscy, ktorzy byli przy nim z ramenia twoiego, wszytkie skarby, takze stada, bydła i wszeliakie dostatki multanskie tu wyprowadzili do ziemie mołdawskiei, gdzie teraz on ze wszytkim iest, a nam s tych dobr multanskich zaplata przychodzi.

Pan woiewoda wołoski mowił do mnie : Poniewasz ani obligu, ani zadnei słusznosci do mnie nie maią, a tak niesłusznie do mnie tu, y syna moiego w Usciu skrzywdzieli, alie niechai szkody w ziemi moiei poczynione nagrodzą, a chocam nic nie winien, i we dwoie nizli mianuią im zapłace. Alie zrozumiei p. poslie z Semiona woiewo. co się z nim od tych p. zołnierzow działo, iako dlia nich ziemia multanska zgineła, i ta mało nie przepadła, gdyz i sam byłem w wielkim niebezpieczenstwie, bo wszytka ziemia się była wzruszyła na mie samego i na panow moich i ziemia dolna chciała się poddac hanu tatarskiemu, i by nie to ze miedzy Wołochy mam powinnych sila i zachowalych, to mie ratowało, iuzby i ta ziemia odeszła. Strzegłem w tym sławy iego kro. mci i sławy imienia polskiego. Jesli iakie skarby z Multan Semion woiewo. albo p. Multanscy i moie Wołochowie wynieszli, niechai woie. Semion i p. Multanscy sami powiedzą, aby do kro. iego mci to odnies.

Tu iuz Semion woiewoda dawał sprawę o wszytkiem, o potym mytropolith i p. Multanscy, co i na pismie autentice podali.

A gdy zadnych skarbow aby z Multan wywiesc mieli nie powiedzieli y nie przyznali, tedy tatym p. woiewoda wołoski posłow zolnierskich tak odprawił. Naprzod chciał mnie zaciągac zebym sententią moie ferowal j z iego w te zapłate niesluszni wciągaią. Jam powiedział nie posłał mie jego kro. mc pan moi bych rzeczy sądzic, iedno to co mi zliecono tobie doniesc, a o tym zołdzie ich co winno, takze o szkodach i o inszych okolicznosciach wywiedziec się. Ja słucham zobudwa stron czym się ktora strona wyprawuie. To wszytko i czego się dowiem prawdziwie panu moiemu odniose.

Zatym p. woie. wołoski powiedział : Czegom nie winien, ani obiecował tego płacic nie mogę. Alie o tho z Semionem woiewodą niechai się wiedzą, ktoremu słuzyli i kto się im obligował. I z iakiego musu ia bezwinie i za brata szkody ponoszę w Multaniech i w Wołoszech. A na ostatek o to i w maietnosci coronnei syn moi nad prawo, wolnosc coronną i wszeliaką słusznosc skzoduie. Co wszytko na kro. jego mci p. moiego m-o wkładam, ktorego iesli łaska nie bedzie iako p. chrzescianskiego, ia nie wiem gdzie się daliei uciekac i co czynic z sobą mam.

Zatym iego zolnierze pozegnali, a list obiecał im do gospod odesłac, j mnie prosił abym to wszytko do kro. iego mci doniosł.

Tegoz dnia 11 februarii zaras przythym odprawil mnie p. woiewoda wołoski na te poselstwą kro. jego mci i wedlug obligu kro. jego mci danego iszcząc sie zaraz pięndziesiąt tysecy złotych posłał, i posly swoie p. Urekiego i Petriczaika wyprawył i do krolia iego mci odpisał.

Tego dnia 11 februarÿ anno 1603 pozegnałem p.p. woiewod wołoskiego i multanskiego. Anno 1603 12 februarÿ wyiachalem z Jas do Polski. Die 15 Chocien. Die 16 Kamieniec. Die 20 do Lwowa przyiachawszy, rozprawę

s p. zolnierzmi multanskimi miałem. I tegoz dnia do kro. jego mci do Krakowa poslal naprzod list do kro. iego mci ode mnie. Die 26 przyiachalem do Krakowa na skonczeniu seimu. Die 27 witałem kro. jego mci i poselstwa referował. Die 2 martÿ posłowie wołoscy i multanscy poselstwo u kro. iego mci sprawowali.

Die 4 oddałem pieniądze retenda od upominkow tatarskich, takze i od woiewo. wołoskiego piecdziesiąt tysiecy złotych do skarbu kro. iego mci.

BNW, ms. III. 3086, f. 169v—171, 172v, 181, 183.

În anul 1603, în ziua de 3 februarie, trimişii domnilor mercenari care au servit în Muntenia, d. Kaczkowski şi d. Lubiniecki, au salutat pe domnul voievod al Moldovei[1]. Iar cînd şi-au recomandat slujbele, i-au urat sănătate şi i-au înfăţişat cartea de împuternicire din partea tuturor mercenarilor, atunci eu[2] am repetat solia m.s. regelui la ei, de care i-am fost anunţat, potrivit poruncii măriei sale. Şi cu aceasta aceşti trimişi şi-au prezentat solia după acea ţidulă, dată mie în Hotin[3], după cum este trecută mai sus[4], după actul lor de împuternicire. Care solie ascultînd-o domnul voievod al Moldovei, le-a făgăduit să le dea răspuns la ea şi să-i trimită înapoi, după cum şi ei au cerut o grabnică concediere a lor. Iar în acest timp ⟨au avut loc⟩ deliberările şi sfaturile sale, la care a adresat, a conferit şi s-a înţeles cu Simion, voievodul Munteniei.

În ziua de 11 ⟨februarie⟩. Răspunsul dat acestor mercenari de către domnul voievod al Moldovei. Cînd aceşti trimişi ai mercenarilor au sosit pentru răspuns la voievodul Moldovei, unde se afla şi Simion, şi s-au rugat să nu li se ia în nume de rău că n-au avut scrisoare şi nici poruncă din partea mercenarilor la el ⟨Simion⟩, ca la stăpînul lor, motivînd că n-au ştiut de el că avea să se afle în acel timp aici, ⟨el⟩ s-a supărat că, sosind aici, nu l-au vizitat măcar *în mod particular*, cunoscînd toţi laolaltă şi fiecare în parte bunăvoinţa sa. Cu aceasta, au cerut răspuns şi plata lor.

La aceasta, domnul voievod al Moldovei a spus : „Cereţi plată de la mine, iar pe mine cît am trăit nu m-aţi slujit, afară doar că aş avea să vă plătesc pentru că mi-aţi prădat, mi-aţi jefuit şi mi-aţi distrus toată averea aici, în Moldova, şi că aţi făcut, în sfîrşit, această pagubă. Că, vrînd să-i dau ajutor fratelui meu, domnului voievod al Munteniei, angajînd pe banii mei proprii mercenari şi cazaci, i-am trimis cu ai mei în Ţara Românească, iar voi singuri nu i-aţi dat nici un ajutor domnului Simion şi nici cinste nu i-aţi arătat, încît şi pe aceşti cazaci, angajaţi pe banii mei, i-aţi atras de la el. La urmă, neavînd destul nici cu aceasta, iată că aţi intrat şi în proprietatea fiului meu, Constantin, în Uście, în regatul Poloniei, proprietate care se află, cu acest fiu al meu, sub scutul şi apărarea m.s. regelui şi a republicii, precum şi a amînduror dumnealor domnilor hatmani ai coroanei[5] şi a altor domni de frunte, şi o pustiiţi, pe care am cumpărat-o ca adăpost la caz de fugă din aceste ţări ameninţate de primejdie în vreme de grea încercare din partea păgînilor şi a altor duşmani, iar acum şi acolo nu mă mai aştept la nimic, ceea ce toate le las în seama m.s. regelui, domnului meu, şi a republicii, căci fiul meu, cu această proprietate, se află sub dreptul coroanei. De-ar fi fost el dator cuiva, se cuvenea să fie căutat pe baza acestui drept”.

Domnii mercenari au spus : „Avem act de recunoaştere a datoriei din partea domnului voievod al Munteniei, ştie domnia sa cum ni s-a obligat şi pentru ce”.

Domnul voievod al Moldovei a spus la aceasta : „Nu destul că mi-am cheltuit aproape toată averea, ajutîndu-mi fratele în Muntenia, dar să mai fiu și dator, fără voia mea, pentru obligația sa?". Și i-a întrebat : „Dacă aveți vreun act de datorie de-al meu, sau dacă actul de datorie al domnului Simion se întinde asupra mea și se poate întinde cu dreptate, arătați-l aici, în fața domnului sol[2] al m.s. regelui, ca să aducă toate acestea la cunoștința măriei sale".

Domnii mercenari au zis că : „N-avem nici o obligație a ta, ci numai a domnului Simion, despre care el știe mai bine. Noi nu o avem aici, nici copie după ea, dar ea se află în bună păstrare. Dacă va fi trimis cineva acolo, i-o vom arăta. Iar că de la tine cerem plata, facem pe drept aceasta, din acele pricini, pe care le-am pomenit cu prilejul prezentării soliei noastre, iar, între altele, pentru că domnul Simion, prin doamna sa și prin alte persoane, precum și boierii moldoveni, care au fost cu el în numele tău, au adus toate comorile, precum și turmele, vitele și orice bogății muntenești aici, în țara Moldovei, unde el se află acum cu toate, iar nouă ne revine plata din aceste bunuri muntenești".

Domnul voievod al Moldovei a zis către mine[2] : „Deoarece n-au nici act de datorie și nici o dreptate față de mine, și fiindcă m-au prejudiciat atît de pe nedrept, pe mine aici și pe fiul meu în Uście, totuși hai să mă despăgubească pentru daunele pricinuite în țara mea, și, cu toate că nu sînt dator cu nimic, le voi plăti îndoit decît spun ei. Află însă, domnule sol, de la Simion voievod ce s-a întîmplat cu el din partea acestor domni mercenari, cum din cauza lor s-a pierdut țara Munteniei, iar aceasta ⟨a Moldovei⟩ aproape că nu s-a dus de rîpă, căci și eu însumi am fost în mare primejdie, pentru că țara întreagă s-a fost mișcat împotriva mea și a boierilor mei, iar țara de jos a vrut să se supună hanului tătarilor, și dacă nu faptul că am printre moldoveni o mulțime de credincioși și prevenitori — aceasta m-a scăpat — și această țară s-ar fi dus deja. Am păzit cu aceasta slava m.s. regelui și slava numelui polon. Dacă Simion voievod sau boierii munteni și ai mei, moldoveni, au adus vreo comoară din Muntenia, să spună însuși voievodul Simion și boierii munteni și să aduci aceasta la cunoștința m.s. regelui".

Aici Simion voievod a dat relație despre toate, apoi mitropolitul și boierii munteni, lucru ce l-au prezentat *autentic* și în scrisoare.

Iar cînd n-au spus și n-au recunoscut că au adus din Muntenia vreo comoară, domnul voievod al Moldovei a răspuns trimișilor mercenarilor așa. Mai întîi a vrut să mă atragă, ca prin sentința mea să arăt că ei cer pe nedrept de la dînsul această plată. I-am spus : „M.s. regele, stăpînul meu, nu m-a trimis ca să judec lucrurile, ci numai să-ți aduc la cunoștință ceea ce mi-a recomandat și să mă informez despre acea soldă a lor : ce li se cuvine? precum și despre daunele ⟨pricinuite de mercenari⟩ și alte împrejurări. Eu ascult ambele părți, fiecare cu ce vine. Acestea toate și ceea ce voi afla adevărat voi raporta stăpînului meu".

După aceasta, domnul voievod al Moldovei a zis : „Ce nu sînt dator și nici n-am făgăduit, aceea nu pot plăti. Să se descurce cu Simion voievod, căruia i-au slujit și care s-a obligat față de ei. Și de ce nevoie să sufăr eu, fără vină, daune și pentru fratele meu în Muntenia și în Moldova? Iar la urma urmelor, să fie prejudiciat pentru aceasta fiul meu chiar într-o proprietate din regat, împotriva dreptului, a libertății coroanei și împotriva oricărei dreptăți? Toate acestea le las în seama m.s. regelui, domnu-

lui meu milostiv, a cărui grație, dacă nu va fi ca a unui domn creştin, eu nu știu unde să mă mai îndrept şi ce să fac cu mine".

Cu acestа, mercenarii şi-au luat rămas bun de la dînsul, iar el le-a făgăduit să le trimită scrisoare la gazdele lor, şi pe mine m-a rugat să aduc toate acestea la cunoștința m.s. regelui.

În aceeaşi zi, *11 februarie*[6], domnul voievod al Moldovei mi-a dat îndată răspuns la această solie a m.s. regelui şi, potrivit titlului de creanță dat lui de m.s. regele, vărsîndu-se imediat, a expediat 50 000 de zloți; a trimis şi solii săi, pe domnii Ureche și Petriceicu, și a răspuns la scrisoarea m.s. regelui.

În aceeaşi zi, *11 februarie, anul 1603*, mi-am luat rămas bun de la domnii voievozi ai Moldovei şi Munteniei. *În anul 1603, 12 februarie*, am plecat din Iași în Polonia. *În ziua de 15* — Hotin. *În ziua de 16* — Camenița. *În ziua de 20*, ajungînd la Liov, am avut o discuție cu domnii mercenari care au servit în Muntenia. Şi în aceeaşi zi am trimis înainte m.s. regelui o scrisoare din partea mea[7]. *În ziua de 26* am ajuns la Cracovia, la sfîrşitul seimului. *În ziua de 27* am salutat pe rege şi am referit asupra soliei. *În ziua de 2 martie* solii moldoveni și munteni şi-au prezentat solia la m.s. regele. *În ziua de 4* am restituit banii rămaşi din darurile pentru tătari. De asemenea am predat în vistieria m.s. regelui 50 000 de zloți din partea voievodului Moldovei[8].

---

[1] Ieremia Movilă.
[2] Adică L. Piaseczyński.
[3] Vezi nr. 13.
[4] În ms. III. 3086 din Biblioteca Narodowa, Varşovia.
[5] Adică a lui Ioan Zamoyski, mare hatman şi Stan. Żółkiewski, hatman de cîmp.
[6] Cînd Piaseczyński a scris mercenarilor în Polonia că n-a putut obține nimic de la Ieremia (BNW, ms. III. 3086, f. 172).
[7] Vezi nr. 18.
[8] Litigiul dintre Movileşti şi mercenari s-a stins abia la 28 ianuarie 1604 prin plata soldei acestora din urmă în sumă de 25 000 de zloți, avansați la Liov de logofătul Luca Stroici prin amanetarea bunurilor sale din Polonia(vezi actul de asigurare dat la acea dată de Stanislav Żółkiewski, castelan de Liov şi hatman de cîmp al coroanei, şi de Ioan Swoszowski, notar funciar al Liovului, la A. Bielowski, *op. cit.*, p. 161—162).

20 **Cracovia, 29 octombrie 1603.**

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE IEREMIA MOVILĂ

Nu poate lua o decizie în legătură cu reinstalarea lui Simion Movilă în Țara Românească. Aşteaptă să vadă ce-i va spune în această privință ceaușul trimis de sultan.

Zygmunth trzeci etc. Iasnie wielmozny uprzeimie nam mily. W tych rzeczach o ktorycz uprz. was. do nas natenczasz piszes, iuzesmy chosz niewali przedtym od uprz. was. pissywania y listy, wszytkie w tym okolicznosci uwazywszy, est na co się na obie stronie obeyrzecz, y dlatego odkładalismy skuteczne o tym czynienie do uprz. was. nasze na dalszy czasz, a umyslilismy beli poslac do czess⟨arza⟩ tureckiego, ieno zatrudnienia niektore w tem zaszly. Kiedy będzie thu czausz, ktorego gdy wysłuchamy, iesliby się podalo co s poselstwa iego do dalszego tych rzeczy y spraw zrozumienia, s p.p. radami się zniewszy, nie zaniechalibysmy uprz. waszey o them wiadomem thesz uczynic. Oznaimowanie o rzeczach y sprawach, ktore uprz. waszę dochodzą, iest nam wdzięczne, nie zaniechyway uprz.

was. y daliey tego czynic, a o naszey chęnczy y zycznosci wszytko dobrze zawzdy sobie obiecny. Zyczemy zatym uprz. was. zdrowia etc. Dan w Krakowie 29 octobris 1603, panowania etc.

AGW—AZ, 36, p. 143. Copie.

Sigismund al treilea etc. Preaputernice nouă sincer drag. În aceste lucruri, despre care domnia ta ne scrii acum, deşi am avut deja mai înainte scrisori şi cărţi de la domnia ta [1], ţinînd seama însă de toate împrejurările, este pentru ce să te uiţi în amîndouă părţile, şi de aceea am amînat pentru altă dată acţiunea noastră eficientă la domnia ta şi ne-am fost gîndit să trimitem la împăratul turcesc, numai că între timp au intervenit unele dificultăţi. Cînd va fi aici ceauşul, pe care cînd îl vom asculta, dacă se va prezenta ceva din solia sa pentru înţelegerea mai departe a acestor lucruri şi afaceri, punîndu-ne în legătură cu domnii senatori, nu vom pregeta să facem cunoscut domniei tale despre aceasta. Înştiinţarea despre lucrurile şi chestiunile, pe care domnia ta le afli, o primim cu recunoştinţă. Nu pregeta domnia ta să faci aceasta şi mai departe, iar despre bunăvoinţa şi simpatia noastră, totul este bine şi totdeauna prezent pentru domnia ta. Cu aceasta, dorim domniei tale sănătate etc. S-a dat din Cracovia, *29 octombrie 1603*, al domniei etc.

[1] Este vorba de scrisorile lui Ieremia Movilă către rege din 28 iunie, 28 iulie şi 30 septembrie 1603, publicate de I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. II, p. 288, 290—291, 302—304.

21 **Cracovia, 29 octombrie 1603.**

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE SIMION MOVILĂ

La cererea sa de a fi pus din nou în scaunul Ţării Româneşti va afla răspuns de la fratele său, Ieremia Movilă.

Zygmunth trzeci etc. Iasnie wielmozny uprzeimie nam mily. O tych rzeczach, o ktorych uprz. was. do nas piszesz, zesmy thesz od brata uprz. waszey mieli pissanie, s niem się w tey mierze znosiemy y znoszic chczemy. Od brata thedy swego bendziesz uprz. was. zawzdy o wszitkiem miał wiadomoscz. Zyczemy zatym uprz. was. zdrowia etc. Dan w Krakowie 29 octobris 1603, panowania etc.

AGW—AZ, 36, p. 144. Copie.

Sigismund al treilea etc. Preaputernice nouă sincer drag. Despre aceste lucruri, despre care ne scrii domnia ta[1], fiindcă am avut scrisoare şi de la fratele domniei tale, cu el ne vom înţelege şi voim să ne înţelegem în această privinţă. Deci de la fratele domniei tale vei avea totdeauna ştire despre toate. Cu aceasta, dorim domniei tale sănătate etc. S-a dat din Cracovia, *29 octombrie 1603*, al domniei etc.

[1] Din Iaşi, la 29 septembrie 1603 (la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. II, p. 299—300).

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE IEREMIA MOVILĂ

Nu-i poate răspunde nimic precis în legătură cu reinstalarea fratelui său, Simion, în domnia Țării Românești. Cînd se va întoarce solul din Moldova îi va da un răspuns mai amplu.

Zygmunth III etc. Jasnie wielmozny uprzeimie nam miły. To, o czym uprz. wa. natenczass do nas piszesz, iusz y przedtym po kilka raz oznaimowaleś nam uprz.wa.y dosiegaleś w tem zdania naszego. W ktorey sprawie na wielesmy sie rzeczy ogliądali, a naiwięcey na to, aby za iakiem w tym początku y iakoby daniem od uprz. wa. przyczyny y sama uprz.wa. y ziemia tamta mołdawska nie przyszła w zatrudnienie y niebespieczenstwo. Iakosz co nas w tem dochodzieło, na co sie zanosieło y s czem sie opowiedano, dalismy o tym iusz znac, umyslnie w tem Krzewskiego slugę naszego do uprz.wa. posławszy. Do tego sie własnie mialo, do czego y przedtym niedawno było przyszło. S czego wszystkiego obaczyć sie moze co z liepszem y na co sie tesz obawiać potrzeba. Idzie z iedney strony o zatrzymanie mnimania y uchronienia sie na potem trudnosczi, w czem iednak ukazanie własnego domowego niebespieczenstwa słusznie ma mieć mieisce. Idzie z drugiey strony o obeczne iusz prawie zatrudnienie, aby chcąnc w tamtem sobie dogodzić, nie wprawić sie w trudnosczi y blotnią, a my natenczas iestesmy innemi nie małemi trudnosciami rozerwani y na dalsze obawiać sie nam przychodzi. Alie o tem, gdy sie Krzewski wroczi y z niego o sprawie tey y spossobach ktore w niey zachodzić mogą wyrozumiemy, dostateczniey potym odpisać mozemy. Zyczemy zatym uprz. wa. dobrego od P. Boga zdrowia. Dan w Krakowie dnia VI miesiąca maia roku pańskiego MDCIIII°, panowania krolestw naszych polskiego XVII, szweckiego XI.

AGW—AZ, 36, p. 146. Copie.

Sigismund al III-lea etc. Preaputernice nouă sincer drag. Lucrul, despre care domnia ta ne scrii acum, ni l-ai mai făcut cunoscut de cîteva ori mai înainte și ai primit părerea noastră în această privință. În care chestiune am ținut seama de multe lucruri, dar mai ales de faptul că, dînd domnia ta pricină la acest început, să nu ajungi atît domnia ta, cît și țara aceea a Moldovei în dificultate și în primejdie. Într-adevăr, ceea ce am aflat în această privință, ce s-a întrezărit și ce s-a spus, ți-am dat deja de știre, trimițînd intenționat la domnia ta în acest scop pe Krzewski, sluga noastră. Ne aflăm tocmai acolo, unde am fost ajuns nu de mult mai înainte. Din toate acestea se poate vedea ce-i mai bun și de ce trebuie să ne temem. Este vorba, pe de o parte, de păstrarea conjuncturii și de ferirea pe viitor de greutăți, în care apariția propriei domniei tale primejdii interne urmează să-și aibă totuși în mod just locul. Este vorba, pe de altă parte, de dificultatea deja aproape prezentă, că vrînd să te mulțumești cu cealaltă ⟨țară⟩, să nu intri în greutăți și în noroi, iar noi sîntem deocamdată confruntați cu alte dificultăți destul de mari și trebuie să ne temem și de altele în viitor. Dar despre aceasta vom putea să-ți răspundem apoi mai cu îndestulare cînd se va întoarce Krzewski și cînd vom afla de la el despre această afacere și despre mijloacele ce pot interveni în ea. Cu

aceasta, dorim domniei tale sănătate bună de la Domnul Dumnezeu. S-a dat în Cracovia, în ziua de 6 luna mai, anul Domnului 1604, al domniei peste regatele noastre, al Poloniei 17, al Suediei 11.

23 **Varşovia, 3 aprilie 1606.**

INSTRUCŢIUNILE LUI ADAM STADNICKI, SOL LA POARTĂ

În ceea ce priveşte Moldova, solul va stărui ca turcii să recunoască drepturile Poloniei asupra acestei ţări, între care îndeosebi acela de a aşeza domni în scaunul ei. Acum Ieremia Movilă să rămînă domn pe viaţă şi să nu fie înlocuit prin Ştefan Bogdan, pretendentul ce se dă drept fiul lui Iancu Sasu. Să nu se urce mereu tributul ţării, ci să se revină la cel plătit la timpul său de Alexandru Lăpuşneanu.

Instrukcja wielmoznemu Adamowi Stadnickiemu ze Żmigrodu kasztelanowi przemyskiemu, posłowi naszemu do Turek, dana w Warszawie die 3 aprilis 1606.

...Przypomni przytym cesarzowi y baszy prawo nasze na wołoską ziemię y iakośmy po kilka kroć przeciwko nieprzyiaciołom cesarskim z wielką nienawiścią u wszech panow chrzescianskich wielkie koszty w uspokojaniu iey podięli. Przypomnieć może Michała, Rozwana, przeciwko ktorym iakie woyska, z iakim kosztem zwodziliśmy. Zaczym tez od oyca iego zadaliśmy, aby był za takowe chęci nasze wdzięczność swą ku nam tym przed ludzmi oswiadczył, zeby tham był wołoską ziemię, ktora nam własnie należy, wolno puscił. W czym iż oycu iego smierc chęci swey ku nam oswiadczyć nie dopuscila, niechby cesarz, iako wielkich monarchow potomek, Wielkiego Alexandra y Rzymianow w tym nasladował, ktorzy nie tylko takowych prowincyi, ale y całych krolestw tym, ktorzy im przyiaźni dotrzymywali, pozwalali. Czym pokaze cesarz, ze panem iest wielkiego animuszu y każdy do przyiaźni iego ubiegać się będzie. To iednak podawać będzie iesliby czas baczył y pogodę do przewiedzienia, a nie żeby zatrudnić miało te to dawne y zwykłe pakta y odprawę iego. Starać się iednak będzie, żeby podług dawnego zwyczaiu woiewoda do Wołoch, albo iako oni zowią Bogdaniey, był od nasz y potomkow naszych dawany, żeby y ten teraznieyszy przy hospodarstwie spokoynie był do zywota zachowany, azeby od Porty ani ten, ktory się synem Jwoniego bydz mieni, ktory snadźby się miał starać o hospodarstwo (ani żaden inszy nie był nasadzon na tę prowincyą mimo nas y prawo nasze), ktore na podawanie tego to hospodarstwa staremi y nowemi pakty iest utwierdzone. Takze y o to starać się będzie, zeby dani z tey tam prowincyey nie podnoszono nad tę ktorą Alexander dawał za Solimana, gdyż tym podwyzszaniem dani niszczeie, ludzie ubożeją, a zatym bez ludzi trudno ziemia ma pożytek czynić. W czym posel nasz dalszą sprawę moze wziąc od pana woiewody wołoskiego...

Iesliby wspomniano do Wołoch niedawno przysłane woyska, powie że iako wołoskie woiewody przodkowie nasi według pakt dawnych nasadzali na hospodarstwa, tak y kiedy bywała tego potrzeba zatrzymali y okrzepiali siłami swemi. Wszakże będzie iako naymędrszy takowych o tym disceptacyi zażywał, referuiąc się na stare pakta, na ich stare y zwykłe rozumienie y zachowanie. A to przyda, że dosyć w tym wspolney przyjaźni czyniemy, ze lubo od swychże chrześcian, ktorym religia y z wielu inszych miar iesteśmy obowiązani, od ktorych często i gęsto bywamy

wiela szrodkow pożytecznych nam sięgani, y przeto ze tak statecznie przyiaźni cesarzowi dotrzymywamy, wielką nienawiść u nich sobie iednamy, my iednak od pakt dawnych ruszyć się pókąd nam będą trzymane nie dopuszczamy y w niczym cesarzowi zaciągow iego nie przeszkadzamy. Cośmy y teraz swieże, gdy nasz krol perski przez posła swego zaciągał do przyiaźni pokazali.

AGW—TN, 9, f. 163—168. Copie. ASB—MP, r. 33, c. 961—971.

Instrucțiunile date din Varșovia *în ziua de 3 aprilie 1606* puternicului Adam Stadnicki de Żmigród, castelan de Przemyśl, solul nostru în Turcia.

⟨Trimis în calitate de sol mare pentru a reînnoi tratatul de pace și prietenie, solul va cere ca sultanul să nu lase pe tătari să prade în Polonia, după cum au făcut-o recent de mai multe ori; ca sangeacul Cenerlei Abdi bei să fie mutat din Cetatea Albă, pentru că trimite mereu beșlii și tătari să calce ţinuturile polone; ca hanul să nu treacă în Ungaria prin teritoriul polon; ca trupele turcești să nu se apropie de cetăţile Hust, Muncaci și Košice, care aparţin Poloniei; ca tătarii să fie mutaţi din Cetatea Albă și Tighina, din cîmpiile dintre Bug și Nipru și din Oceakov, iar în locul lor să fie așezaţi supuși de-ai regelui, aceasta pentru a se pune capăt incursiunilor căzăcești în aceste ţinuturi și a se restabili vechea graniţă de pe timpul cînd Cetatea Albă și Tighina aparţineau Moldovei⟩.

... Va aminti pe lîngă aceasta împăratului[1] și pașalei[2] de dreptul nostru asupra ţării Moldovei și cum am făcut de cîteva ori cheltuieli mari împotriva dușmanilor împăratului, cu mare ură la toţi domnii creștini, pentru liniștirea ei. Poate aminti de Mihai[3], de Răzvan[4], împotriva cărora, ce oști și cu ce cheltuială le-am dus! De aceea, și de la tatăl său[5] am cerut ca să-și arate, pentru o asemenea bunăvoinţă a noastră, recunoștinţa sa faţă de noi înaintea acelor oameni, ca să ne lase nouă ţara Moldovei, care doar ne aparţine ⟨sic⟩. În care chestiune, fiindcă moartea tatălui său nu i-a îngăduit să-și manifeste bunăvoinţa faţă de noi, hai ca împăratul, ca urmaș al marilor monarhi, al lui Alexandru cel Mare și al romanilor, să-i imite în această privinţă, ⟨monarhi⟩ care au îngăduit acelora, care le-au păstrat prietenia, nu numai asemenea provincii, ci și regate întregi. Prin care lucru va arăta împăratul că este un domn de mare suflet și fiecare îi va căuta prietenia. Aceasta însă va prezenta-o numai dacă va găsi momentul și timpul potrivit, iar nu să îngreuneze vechile și obișnuitele pacte și trimiterea sa înapoi. Va stărui totuși ca, după vechiul obicei, voievodul să fie dat pentru Moldova, sau după cum îi zic ei Bogdania, de noi și de urmașii noștri; ca și acesta de acum[6] să fie păstrat în domnie liniștit pe viaţă; ca nici acesta[7], care se dă drept fiul lui Ioan[8] și care stăruie, fără îndoială, pentru domnie și nici altul careva să nu fie instalat în această provincie, împotriva noastră și a dreptului nostru, care este întărit, în ceea ce privește acordarea acestei domnii, prin acte vechi și noi. Va stărui, de asemenea, ca tributul din acea provincie să nu fie urcat peste cel pe care l-a dat Alexandru[9] pe timpul lui Soliman[10], fiindcă prin această urcare a tributului ţara se distruge, oameni sărăcesc și, ca urmare, fără oameni e greu ca pămîntul să dea rod. Despre care lucru solul nostru poate lua în continuare informaţii de la domnul voievod al Moldovei.

⟨Dacă vizirul sau sultanul vor aminti de ajutorul dat de poloni lui Ștefan Bocskay, voievodul Transilvaniei, împotriva împăratului Germaniei, solul va răspunde că așa ceva se întîmplă în particular între vecini, dar

că Polonia nu este datoare să dea ajutor Porții în războiul ei cu imperialii, deoarece în tratatele polono-otomane nu stă scris ca părțile să-și dea una alteia ajutor⟩.

Dacă s-ar aminti de oștile trimise nu demult în Moldova, va spune că după cum înaintașii noștri au așezat în domnie, potrivit vechilor pacte, pe voievozii Moldovei. tot așa și cînd a fost nevoie i-au păzit și i-au întărit cu forțele lor. Totuși ⟨solul⟩ se va arăta cît mai cuminte în asemenea *discuții* pe această temă, referindu-se la vechile tratate, la vechea și obișnuita lor interpretare și păzire. Și va adăuga că noi satisfacem în această privință prietenia comună, că deși din partea creștinilor noștri, cărora le sîntem îndatorați prin religie și din alte multe privințe și din partea cărora ni se acordă adesea și din plin multe mijloace folositoare, totuși, pentru că păstrăm pînă la capăt atît de statornic împăratului prietenia, ne alegem cu mare ură din partea lor; noi însă nu ne vom îngădui să ne clintim de la vechile pacte atîta timp cît ele vor fi păzite și față de noi și cu nimic nu vom împiedica împăratului folosirea oștilor sale. Ceea ce am arătat și acum, recent, cînd regele Persiei ne-a îndemnat prin solul său la prietenie.

⟨Solul va arăta apoi că ungurii au intervenit pe lîngă rege pentru a intermedia o împăcare între Ștefan Bocskay și împăratul german și că regele este dispus să mijlocească și pacea între turci și imperiali. Va căuta apoi ca în titulatura sultanului să nu fie inclusă și cea de „domn al cîmpiilor Oceakovului", după cum i s-a fost recomandat și solului Stanislav Gulski în 1597. În sfîrșit, va căuta ca în scrisorile sultanului să i se zică regelui "padișah", căci și el este "domn singur stăpînitor"⟩.

---

[1] Ahmed I (1603–1617).
[2] Adică marelui vizir: Lala Mehmed pașa (1604–1606).
[3] Mihai Viteazul.
[4] Ștefan Răzvan (1595).
[5] Sultanul Mehmed al III-lea (1595–1603).
[6] Ieremia Movilă.
[7] Ștefan Bogdan.
[8] Iancu Sasu (1579–1582).
[9] Alexandru Lăpușneanu (1552–1561, 1564–1568).
[10] Soliman I Magnificul (1520–1566).

24 ⟨Noiembrie, 1607⟩.

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE AHMED I

I-a primit scrisoarea prin ceaușul Keivan în legătură cu numirea lui Mihail Movilă; sultanul știe cît de sincer a respectat pînă acum prietenia și tratatul, așa că și regele se așteaptă, la rîndu-i, ca și el să păzească cele stabilite cu tatăl său și cu el în privința numirii domnului în Moldova, în vederea promovării prieteniei și siguranței acestei țări; este de dorit ca cel ce domnește în ea să respecte prietenia și tratatul; trimite un sol, care-l va informa mai pe larg despre cele expuse anterior prin ceaușul Mehmed.

Exemplum literarum s⟨acrae⟩ r⟨egiae⟩ m⟨aiestatis⟩ ad imperatore⟨m⟩ Turcarum quibus respondetur superioribus[1].

Reddidit nob⟨is⟩ l⟨ite⟩ras ser⟨enita⟩tis v⟨estrae⟩ Keyvan czaussius quibus defuncto Simeoni palatino filium ipsius Michaelem [2] in palatinatu

Moldaviae a se substitutu⟨m⟩ nobis significat. Quam arcta semper ab antiquissimis temporib⟨us⟩que amicitiae et foederu⟨m⟩ iura cum ser⟨enissi⟩ma Ottomanica domo, ditionibusque Turcicis maiorib⟨us⟩que n⟨ost⟩ris regnique Poloniae intercesserint, quamquam sincere ea culta hucusque fuerint non potest e⟨ss⟩e ignotum ser⟨enitati⟩ v⟨est⟩rae. Id institutu⟨m⟩ cum n⟨ost⟩ra ex parte sancte omni ratione colamus, persuademus nobis ser⟨enita⟩tem v⟨estram⟩ suo quoque officio ea in re non defutura⟨m⟩, atque in constituendo Moldaviae principatu eam ratione⟨m⟩ initura⟨m⟩ quam et pactis foederibusque utrinque constitutis fideique tam ser⟨enita⟩tis v⟨estrae⟩ defuncti parentis quam ipsius etiam ser⟨enita⟩tis v⟨estrae⟩ literis [3] obligata conveniat, pacemque et incolumitate⟨m⟩ provinciae illique promotura et ab omni periculo et contentione immune⟨m⟩ praestitura sit. Quod a potissimu⟨m⟩ ratione procurabitur si is praeficietur palatinus provinciae illius, qui amicitia n⟨ost⟩ra, foederibusque cum ser⟨enita⟩te v⟨est⟩ra, ditionibusque illius tuendis et conservandis qua⟨m⟩ maxime est opportunus. Hac allisque nonullis de causis, quod nuper etiam per Mechmet czaussiu⟨m⟩ ser⟨enita⟩ti v⟨estrae⟩ significavimus, mittimus ad ser⟨enita⟩tem v⟨est⟩ram nuntium n⟨ost⟩rum qui ea uberius n⟨ost⟩ro nomine ser⟨enita⟩ti v⟨est⟩rae exponet.

BCK, ms. 245, f. 407—407^{v}. Copie. ASB—MP, r. 26, c. 204—205.

---

[1] Adică scrisorii sultanului către rege din 12—21 octombrie 1607, prin care l-a fost anunțat că după moartea lui Simion Movilă a dat, la cererea boierilor, domnia fiului acestuia, Mihail, și i-a fost cerut să nu dea ajutor lui Constantin, fiul lui Ieremia, retras în Polonia, pentru a-l înlătura din scaun (traducerea latină a scrisorii, în AGW—AKW, dz. tur., k. 71, t. 291, nr. 536. ASB—MP, r. 24, c. 424 ; publicată, ca dată numai cu anul 1607) de N. Iorga, *Doamna lui Ieremia-Vodă*, p. 33.

[2] Mihail (Mihăilaș) Movilă, domn al Moldovei (septembrie—decembrie 1607).

[3] Aluzie la tratatul polono-turc din 1598 (la M. A. Mehmed, *op. cit.*, p. 142—143).

25 ⟨15 decembrie 1607—15 februarie 1608⟩.

JURNALUL EXPEDIȚIEI POLONE ÎN MOLDOVA

Instalarea lui Constantin Movilă de către nobilii Potocki și Mihail Wiśniowiecki, în urma înfrîngerii trupelor lui Mihăilaș Movilă, comandate de Vasile Stroici, la Ștefănești.

Status rzeczy w Woloszech po smierci Hieremiego woiewody woloskiego.

Pod ten czasz gdy P.B. plagam rosterkow, buntow y zamieszania wielkiego r.p. oiczyzne, matke nasze, nawiedziecz karac raczeł, pan cznotliwy Hieremia woiewoda woloskj Mohiła s tym sie swiatem rozstał. Po ktorego zejsciu absque ulla dificultate Siemion rodzony brat iego, woiewoda multanskj, nastampil, ktory tilko rok zył na miesczu brata. Małzonka pozostała Siemionowa, chciała szyna swego wzadzic na oiczowskjm mieisczu, prezekinela do siebie kilku przednich. Hetmanem był Stroiczj, ktorego siostra była tu w Polsce za Wasianskjm. Pozostała dumna, Hieremiego małzonka, maiacz tu czorky w Polsce za ludzmi wielkiemi, za Stephanem Potoczkjm starostą felinskjm, drugam za xiazeciem Mihalem Wisniowieczkjm, trzeciam potjm za ksiazeciem Koreczkjm, udała sie do zieczow. Zaciągneli Potoczcy woisko y Wisniowieczkj.

Poszedł wsistek pulk p.p. Potoczkjch. Czwarta była Anna w siedmi lat, ktora posła potjm za Przerem<bskiego> cast<elana> sieradzkiego.

15 decemb<ris> przyslichmy do Chocimia, sciągało się woisko pod Chocim.

17 decemb<ris> hetman potomkow Siemionowych probował sczescia z strazam naszam. Siaszly rot<y> kozaczkj ludzi p. podczaszego koronnego Sieniawskie ego, ten ich na sobie dlugo trzymał, nikogo nie wypusczono na harcz, tilko pułmile uszedszy, na kobelnichmy staneli.

18 decemb<ris> ruszylichmy sie w sprawie iak do potrezby. Wyslał woisko swe Stroicz przeciwko nam kilka tysieczy, nasz prawie wtenczasz zataczano oboz. Bielczkj stary, Anibal siaszly, ci na sobie ich zatrzymywali, ubili kilku Wolochow, nocz w tym zaszła, mychmy tysz do obozu posli.

19 decemb<ris> choragiew pod ktoram y ia sluzyłem, pana Andrzeia Potockiego cast<elana> kamienieczkiego, poszla na straz, y pana Mikołaia Małynskiego. Ta nocz spokoinie sie odprawiła. Jeden Woloszyn sie do nasz przedał, ktory powiedział iz sie nieprzyjaciel brał w droge y ucieczkam pachneli < !>. Skoro dzien woisko sie ruszyło tym porządkiem: siasly Kozakow 200, Anibal Kozakow 100, Zaorowski < !> Kozakow 100, xiazecia Wsniowieczkiego pulk 600, rotmistrze iego byli Kłodniczkj, Malinskj, Borek i inszy, za niemi pulk pana star<osty> białokamienskiego Jakuba Potoczkiego, iego roty uszara 170, p. Mikołaia Strusza usarza koni 200 star<osty> chmielniczkiego, pan Milowskj podstoli kamienieczkj, ludzi pana Sieniaw<skiego> podczaszego koronnego uszarzow 60, pan Tworzyanski usarzow 100, pulk pana woiew<ody> braczlaw<skiego> Jana Potoczkiego sperly< ?>usarzow iego koni 200, p. Marcina Kazanowskiego usarzow koni 100, p. Stephana Potoczkiego star<osty> felinskiego usarzow koni 150, pana Jana Potoczkiego mlodego usarzow koni 100, wbok tj choragwie pana Andrzeia Potoczkiego kastelana kamieniecz<kiego> Kozakow koni 50, tegosz choragiew usarska koni 140, pobok choragiew pana Uiazdowskiego dworu hospodarskiego koni 150, pana Bieleczkiego Kozakow 100, pana Stanislawskiego Kozakow koni 100, dopiero tabor w ktorym ten mlody chospodar był, Constantin, syn Hieremiego, miał lat dwanascie, piechotam, strzelbam dobrze opatrzony.

Gdyehmy tak sli, Stroicz nam stawił pole we 20 m. woiska, obozem do nasz szedł. Posczescil P.B. ze nasze piersze pułkj choc z kilkunastu dział do nich bito, tabor rozerwali i woisko pogromili. Zakryło sie bylo pobok w iednym parowie miedzy dolinami kilka tysieczy Tatarow, ktorych ta mens była w tył nam uderzyc y dokazaliby byli tego, gdyby nie przestroga była samego P.B. takjm sposobem. Gdychmy w trzjmaniu za nieprzyjacielem bezeli w sprawie, a iusz piersze pułkj walily nieprzyjaciela z koni, z pod choragwie p. Milowskiego z pacholkiem p. Zarowskiego kon w strone skoczył, wziawszy sie y na one zaszadzke go naniosl, czo ow pachołek obaczywszy przez nocz < ?> konia nawrocił i do swych nazad pobiezał, dał wiadomosc o nieprzyacielu. Jego m.p. woiewoda braczlawskj kazał sie kilkom choragwiom okrocic y miec pilne oko w te tam strone nad onym padolem. Skoczyła choragiew y druga nad onym padolem. Tatarowie wyszrneli sie w gure, napadli na usarzskam choragiew p. Uiazdowskiego. Ten skoczywszy, w nich wielkam dzure uczynił, a Kozaczy zatjm z niemi sie zmieszali y dobrze ich wstrzepali y s pola spedzyli. Ta potrzeba pod Stepanowczami była.

21 decemb⟨ris⟩ na Czoczore przyslichmy. Tam troche wytchnelichmy, Constantego do Jas wprowadzilichmy, y tam nan czapke hospodarskam wlozyło duchowienstwo niego. Potym nasz s pola spedzily.

20 jan⟨uarii⟩ choragiew nasza, to iest pana kamienieczkiego, za bukowine do Wasluia na stanovisko poszła.

15 febr⟨uarii⟩. Cis Tatarowie, ktorych był Stroicz zaciagnał, dla wielkj zimy nie mogli do Krymu przesc, ale tu koło Soroki zimowali. Pan Mikolai Strusz star⟨osta⟩ chmielniczkj z nimi zimował obok. Zaczym ze to nie dobrzy samsiadowie, iescze sie był z niemi Strusz nie poiednał, czo mu dwoch stryiow zabili byli pod Baworowem, tesknił z niemi w tym samsiecztwie Strusz. Prosil o posilkj. Kazano z kazdy choragwie po puł pocztu poblizszy. Pan Bog poblogosławił ze pod Łopusznam kilka zagonow nasi zbili y plonu niemało odieli, choc nasi (kiedy pocznanc gonic bez przestanku gonianc, a e concurrendo nie wprosis nazad) niecontentuiąc sie czo iusz P.B. był dał, posli na czwartam gure, na ktory sam kosz stał, a okrutnie wielkie nieznosne sniegi byly, w ktorych konie zbyt sie pomordowały naszym. Dopiero z kosza wyszypali sie Tatarowie na spraczowanych, tam naszych wiele zywczem wzieli spraczowanych y wielu pozabiali. Poimano p. Wictorzyna Lodzinskiego, p. Naborowskiego, p. Anibala stolnika hospodarskiego y inszych wiele. Pana Lipniczkiego zabito, w Kamienczu ciało iego pochowane. P. Chomentowskiego zabito y sieła inszych, rannych mocz. Wiekszam skode uczyniłoby bylo poganstwo w naszych, ale do taboru uslichmy, na ktory wielkim impetem nacierali Tatarowie, ale za sczesciem od P. B. z naszych ieden wyrychtowawszy hakownicze, uderzył wpół wodza ich przywodzaczego, ktorego oni z wielkjm okrzykiem i załosnym bardzo wziąwszy, w gure iak szarancza posli. Nocz w tym zaszła, a nasi tysz w Lopuszny troche wytchnowszy, do swych choragwi na chramym ⟨?⟩.

BK, ms. 201, f. 140–141. Copie. ASB–MP, r. 26, c. 74–76.

Starea lucrurilor din Moldova după moartea lui Ieremia, voievodul Moldovei.

În timpul cînd Domnul Dumnezeu s-a îndurat să pedepsească și să încerce republica, maica noastră, cu nenorocirea neînțelegerilor, răscoalelor și a marii tulburări [1], domnul virtuos, Ieremia Movilă, voievodul Moldovei, a părăsit această lume. După moartea căruia a urmat, *fără nici o greutate*, Simion, fratele său drept, voievodul Munteniei, care a trăit numai un an pe locul fratelui său. Soția rămasă în viață a lui Simion [2] a vrut să așeze pe fiul ei [3] pe locul părintesc; ea a atras la sine pe cîțiva boieri de frunte. Hatman era Stroici [4], a cărui soră a fost măritată aici, în Polonia, cu Wasiański. Doamna [5] rămasă, soția lui Ieremia, avîndu-și fiicele măritate aici, în Polonia, cu oameni mari — prima [6] cu Ștefan Potocki, staroste de Felin, a doua [7] cu principele Mihail Wiśniowiecki, a treia [8] mai pe urmă cu principele Korecki — s-a adresat ginerilor ei. Nobilii Potocki și Wiśniowiecki au năimit oaste. A plecat întregul polc al domnilor Potocki. A patra a fost Ana, de șapte ani, care se va mărita apoi cu Przerembski, castelan de Sieradz [9].

La 15 decembrie am sosit la Hotin; oastea s-a adunat sub Hotin.

La 17 decembrie, hatmanul [4] urmașilor lui Simion și-a încercat norocul cu straja noastră. Au încălecat cazacii din roata domnului paharnic al coroanei, Sieniawski; acesta i-a ținut vreme îndelungată asupra sa, n-a trimis pe nimeni la harță, ci numai oprindu-ne la o jumătate de milă, am stat pe cai.

La 18 decembrie, am pornit în formaţie ca pentru luptă. Stroici şi-a trimis oastea, cîteva mii, împotriva noastră şi între timp ne-a încercuit aproape tabăra. Bielecki senior, Anibal, au încălecat; aceştia i-au oprit asupra lor, au ucis cîţiva moldoveni; între timp s-a lăsat noaptea; noi de asemenea am mers la tabără.

La 19 decembrie, steagul sub care slujeam şi eu, al domnului Andrei Potocki, castelanul Cameniţei, s-a dus să facă de strajă, şi cel al domnului Nicolae Małyński. Această noapte a trecut în linişte. S-a predat nouă un moldovean, care a spus că duşmanul a luat-o la drum şi s-a pus pe fugă.

Îndată ce s-a făcut ziua, oastea a pornit în această ordine: au pornit 200 de cazaci, Anibal cu 200 de cazaci, Zarowski cu 100 de cazaci, polcul principelui Wiśniowiecki 600 de oameni — rotmiştrii săi erau Kłodnicki, Małyński, Borek şi alţii — , după ei polcul domnului staroste de Biały Kamień, Iacob Potocki, 170 de husari din roata sa şi 200 de călăreţi husari ai domnului Nicolae Struś, staroste de Chmielnik, domnul Miłowski, stolnic de Cameniţa, oamenii domnului Sieniawski, paharnicul coroanei, 60 de husari, domnul Tworzyański 100 de husari, polcul domnului voievod de Braţlav, Ioan Potocki, husarii săi 200 călăreţi; 100 călăreţi husari ai domnului Martin Kazanowski; 150 călăreţi husari ai domnului Ştefan Potocki, staroste de Felin; 100 călăreţi husari ai domnului Ioan Potocki iunior. Pe flanc, aceste steaguri ale domnului Andrei Potocki, castelanul Cameniţei, 50 de călăreţi cazaci şi steagul aceluiaşi de husari 140 de călăreţi. Pe celălalt flanc, steagul domnului Ujazdowski din curtea domnitorului 150 de călăreţi, cel al domnului Bielecki 100 de cazaci, cel al domnului Stanisławski 100 de călăreţi cazaci; abia după aceştia venea tabăra în care se afla acest tînăr domnitor, Constantin, fiul lui Ieremia; avea doisprezece ani şi era bine echipat cu pedestrime şi puşti.

Pe cînd mergeam aşa, Stroici ne-a ţinut calea cu 20 000 de ostaşi; a pornit cu tabăra împotriva noastră. Domnul Dumnezeu ne-a dat noroc, căci îndată ce primele noastre polcuri au tras din vreo cincisprezece tunuri asupra lor, ele au sfărîmat tabăra şi au zdrobit oastea. Pe flanc, într-o văgăună între văi, s-au fost ascuns cîteva mii de tătari, al căror *plan* a fost să ne lovească din spate, şi ar fi ajuns la aceasta, dacă n-ar fi fost prevenirea Domnului Dumnezeu însuşi în felul acesta. Cînd noi alergam în formaţie de luptă după duşman ca să-l ţinem, iar cele dintîi polcuri răsturnau acum pe duşman de pe cai, un cal din steagul domnului Miłowski a sărit cu un mercenar de rînd al domnului Zarowski într-o parte şi avîntîndu-se, l-a dus la acea capcană, ceea ce observînd acel mercenar de rînd, şi-a întors calul şi a alergat înapoi la ai săi, dîndu-le ştire despre duşman. Dumnealui domnul voievod de Braţlav a dat poruncă la cîteva steaguri să se întoarcă şi să aibă ochiul stăruitor în acea parte, asupra acelei văi. A sărit asupra acelei văi un steag şi al doilea. Tătarii au ţîşnit la deal şi au căzut asupra steagului de husari al domnului Ujazdowski. Acesta, sărind, a făcut o gaură mare în ei, iar cazacii după aceasta s-au amestecat cu ei şi i-au scuturat bine şi i-au alungat de pe cîmp. Această luptă a fost lîngă Ştefăneşti.

La 21 decembrie am ajuns la Ţuţora. Acolo ne-am odihnit puţin, am condus pe Constantin la Iaşi şi acolo clerul său i-a pus căciula domnească. Apoi pe noi ne-au trimis din cîmp.

La 20 ianuarie, steagul nostru, adică al domnului de Cameniţa [10], a mers dincolo de bucovină [11], la Vaslui, pe poziţie.

La 15 februarie, acei tătari, pe care-i năimise Stroici, n-au putut trece în Crimeea din pricina iernii mari, ci au iernat aici, în jurul Sorocei.

Domnul Nicolae Struś, staroste de Chmielnik, a iernat alături de ei. Deci, fiindcă aceasta nu era o vecinătate bună, iar Struś încă nu se împăcase cu ei, că-i uciseseră doi unchi după tată la Baworów, a dorit în această vecinătate ⟨să se bată⟩ cu ei. Struś a cerut întăriri. S-a dat poruncă să i se dea de fiecare steag cam cîte o jumătate de grupă. A blagoslovit Domnul Dumnezeu că ai noștri le-au distrus cîteva ceambuluri lîngă Lăpușna și le-au luat înapoi destul de mare pradă, cu toate că ai noștri (cînd începe să gonească și gonind fără încetare, *de la cel ce aleargă* să nu te aștepți să vină înapoi), nemulțumindu-se cu ceea ce le-a fost dat Domnul Dumnezeu, s-au dus pe cel de-al patrulea deal, pe care se afla însăși tabăra tătărească, și erau zăpezi îngrozitor de mari și nesuferite, în care prea li s-au obosit la ai noștri caii. Abia atunci s-au revărsat din tabără tătarii asupra alor noștri, extenuați; acolo au luat ei pe mulți de-ai noștri vii, surmenați, și pe mulți i-au ucis. L-au prins pe domnul Victor Łodziński, pe domnul Naborowski, pe domnul Anibal, stolnicul domnitorului [12] și pe mulți alții. Domnul Lipnicki a fost ucis, trupul i-a fost înmormîntat la Camenița. A fost omorît domnul Chomentowski și foarte mulți alții, iar răniți o mulțime. Ar fi făcut păgînătatea o pagubă și mai mare între ai noștri, dar am scăpat în tabără, pe care tătarii au atacat-o cu mare furie, dar spre norocul de la Domnul Dumnezeu unul dintre ai noștri, ochind cu archebuza cu cîrlig, l-a rupt în două pe căpetenia care-i comanda, pe care luîndu-l ei cu un strigăt mare și tare jalnic, s-au dus ca lăcustele la deal. Între timp s-a lăsat noaptea, iar ai noștri, odihnindu-se puțin în Lăpușna, s-au dus la steagurile lor.

---

[1] Aluzie la războiul civil din 1606, provocat de răzvrătirea lui Nicolae Zebrzydowski, voievodul Cracoviei, împotriva regelui Sigismund al III-lea.

[2] Margareta (Marghita), apoi Melania.

[3] Mihail (Mihăilaș).

[4] Vasile.

[5] Elisaveta; și polonii îi ziceau „dumna", adică „doamna".

[6] Maria, căsătoria ei avînd loc la începutul anului 1606.

[7] Regina (Chiajna), care s-a căsătorit la 25 mai 1603.

[8] Ecaterina, căsătorită cu Samuil Korecki în primăvara anului 1616.

[9] Căsătoria ei cu Maximilian Przerembski a avut loc în 1620.

[10] Al castelanului de Camenița (Andrei Potocki).

[11] Pădure de fag.

[12] Constantin Movilă.

26 1607.

TRATATUL POLONO-TURC

Reînnoit, din partea polonă, de N. Danilowicz și Gr. Kochański. Referitor la Moldova, se repetă că atît din partea domnului acestei țări, cît și din cea a regelui Poloniei și a supușilor săi nu se vor pricinui daune reciproce, iar cele săvîrșite vor fi despăgubite, făptașii lor fiind pedepsiți. Negustorilor moldoveni nu li se va lua în Polonia mai mult decît vama obișnuită, iar refugiații din Moldova vor fi extrădați. Domnii Moldovei vor păstra prietenia și tratatele cu regii poloni. Pentru mărfurile exportate se va lua numai trei la sută și vamă. Negustorii poloni vor trebui să folosească în Moldova numai drumurile publice, cunoscute.

Foedus inter regiam maiestatem et Turcarum imperatorem initum et constitutum per magnificum dominum Nicolaum Daniłowicz generalem castrorum regni praefectum et capitaneum Drohicensem, oratorem, interprete Georgio[1] Kochański sacrae regiae maiestatis secretario, anno Domini 1607.

⟨Se repetă punctele din tratatele anterioare despre ordinul dat de sultan hanului tătarilor să nu atace Polonia, dacă i se vor da însă daruri, dar nici cazacii să nu facă năvăliri de pradă în ţinuturile turceşti; despre prizonieri, despre negustori etc.⟩.

... Ex parte palatini Moldaviae illi subiectis nihil inferatur damni. Ditionibus ac subditis praedictis regis damnum vero illatum vel certo cognitum, mandato nostro resarciatur. Ex parte quoque regis Poloniae et subditorum illius quicquid damni ditionibus palatini Moldaviae au Tartaris illatum fuerit, damna resartiantur et damnorum illatores puniantur. Moldaviae quoque mercatores postquam pro more antiquitus recepto datia persolverint, nemo illis molestus importunusque esse possit. Ex Moldavia autem nonnulli aufugientes, qui in Poloniam sese recipere, posteaque variis modis provinciam illam intricare solent, tales requisiti restituantur et puniantur...

Palatini Moldaviae qualicunque conditione erga praeteritos reges Poloniae amicitiam exercuerunt, iisdem et in posternum insistentes amicitiae foederibusque nihil contrarium demonstrent, utriusque partis tricessimae et thelonea in pristino ordine maneant et ne augeantur, quicunque mercaturae exercendae causa in Moldaviam et alia loca dominii nostri venerint, non per cognatas et absconditas, sed publias et mercatoribus usitatas vias incedant.

⟨În sfîrşit, se repetă dispoziţiile cu privire la negustorii poloni care-şi desfăceau mărfurile în imperiul turcesc şi la cei otomani care făceau comerţ în Polonia⟩.

AGW—TN, 9, f. 250—256. Copie. ASB—MP, r. 33, c. 973—985.

---

[1] Corect: Gregorio.

27 **Cracovia, 29 aprilie 1609.**

INSTRUCŢIUNILE LUI GR. KOCHAŃSKI, SOL LA POARTĂ

Va trece pe la Constantin Movilă, domnul Moldovei, pentru a-l sfătui să anihileze prin daruri la Poartă acţiunea ambasadorului englez de a-l înlocui cu Ştefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasu. La Constantinopol va pleda împotriva acestui pretendent şi a susţinătorului său. Va cere apoi turcilor să nu permită lui Gabriel Báthory să năvălească în Moldova.

Instrukcya do Turek urpdzonemu Gregorzowi Kochnańskiemu, saekretarzowi jkmci dana w Kracowie die 29 aprilis 1609.

Posłaniec krola jmci ku Konstantynopolu iako naypilniey pospieszać będzie. Wstąpi jednak do hospodara wołoskiego, pozdrowi imieniem jkmci łaskę opowie, pieczą takze y obmyślanie o bespieczeństwie iego y pokoju ziemie wołoskiey, z ktorego pochodzi że między inszemi sprawami, dla których jego k.mc iego posyła, poruszył, y o tym pilne mieć staranie,

aby w pokoju trzymał hospodarstwo swe, a posła krola angielskiego, który o syna Iankulinego usilnie się snadź stara, zabiegi y praktyki rozrywać. Iakoby w tym postępować miał, niech hospodar albo gubernatorowie ziemie wołoskiey dodadzą nauki, ktorzy wiedzieć mogą w jakiey mierze rzeczy stanęły y co czynią tamci przeciwni temi czasy. Upomni ich imieniem jkmci aby upominkami jakiemi mogą baszę y ludzie na tym tam dworze celnieysze uymowali y do życzliwości przeciw hospodarowi sposobili. Do krola angielskiego pisać y posyłać raczył krol jmc, aby poseł iego poniechał miesząc y trudnić ziemi wołoskiey y hospodarstwa. Iż na to nie odniosł j.k.mc dostatecznego upewnienia, pośle znowu iesli tego hospodar potrzebować będzie y da znać o tym krolowi jmci, w czym aby nie omieszkać.Odprawiwszy się y wziąwszy informacyą u hospodara o rzeczach iego, przyspieszy ku Konstantynopolu...

Hospodara wołoskiego sprawę z strony syna Iankulinego poseł jkmci przed baszą y gdzie tego będzie rozumiał bydź potrzebę, pilno przełożyć nie zaniedba i ukaże y przypomni im to naprzod, jaki był ojciec iego y jako im wiary dotrzymał, a co większa jako ustawicznie cesarza tureckiego z przodkami jego krolewskiey mci y obywatelami koronę⟨ !⟩, aż na koniec złupiwszy tę tam ziemie z dostatkow wszystkich y skarby wielkie ztamtąd wywiozłszy, do Niemiec ziechać chciał, hospodarstwa odbieżał y tu do państw jego krolewskiey mci uciekł, gdzie potym na takowe swoje zdrodnie z rozkazania świętey pamięci krola Stefana na gardle karany był. Nie trzeba w tym wątpić, ze y syn oyca nie wyda y będzie sprawy iego chciał naśladował. A krolowi jmci o to naybardziey idzie, aby tam na tey ziemicy siedzieli ludzie dobry y spokoyni, ktorzyby pokoiu y dobrego sąsiedztwa jkmci z cesarzem jmcią życzyli y tego przestrzegali, aby z obu stron żadna przyczyna do zerwania dobrey przyiaźni nie była dana, gdyż wiele y cesarzowi tureckiemu y jkmci jako też y państwom zobopolnym na tym należy y tego zawzdy przodkowie ich pilno strzegli y w pismach przymierza iest to wyraźnie warowano. Więc idzie o słowo y powagę samego cesarza tureckiego, za ktorego pozwoleniem teraznieyszy hospodar po oycu swym na tym państwie usiadł, y nie byłaby to rzecz słuszna y przystoyna, aby kwoli tak lekkiemu czlowiekowi ten syn tego, ktory we wszystkim zawsze dogadzał przodkom cesarza tureckiego y ktory też wszystkę powinność cesarzowi tureckiemu, z tamtego państwa zrażany bydź miał. Starać się tedy o to z wielką pilnością posłaniec jego kmci ma aby hospodar teraźnieyszy spokoynie na tey tam ziemi siedział y nie był trudniony od tego tam Iankuły y tych co mu tamtego pomagaią, zwłaszcza od posła krola angielskiego, z ktorym też ma expostułować posłaniec y pokazać mu to ze przeciwną rzecz czyni przyiaźni krola jmci angielskiego z krolem jmcią. Ale to roztropnie niechay czyni, raczey baszy niech to uda, że ten poseł nie tak dobru cesarza jmci, jako raczey dla swego pożytku to czyni. Ukaże co to za człek, że w państwie jkmci urodzony, że złośliwie y chitrze chce roztargnąć przyiaźń starodawną y dobre sąsiedztwo z panstwy cesarza jmci wzruszyć, że za iego staraniem y przemysłami y tych dwu którzy w Konstantynopolu, Barba Albi y Junackiego, na zdrowie hospodara wołoskiego zdradliwe nasadzenia pokazowały. Dlaczego też hospodar musiał przy sobie zabawić dla obrony ludzi polskich, ktorych iednak już rozpuścił, y nie byli ci tak cięzcy ziemi wołoskiey iako udawano przed p. baszą. Aleć y to krola jmci dochodzi że wojewoda siedmigrodzki bierze się do tego aby tam w tę ziemię wtargnął, ktory iz iest pod zwierzchnoscią cesarza jmci tureckiego, słuszna aby był napomiony żeby tego zaniechał, gdyż za zniszczeniem y

splądrowaniem ziemi tamtey y cesarzowi tureckiemu araczu, ktory ztamtąd przychodzi, dawać nie mogły, a byłoby to pewnie nad to gdyby ludzie węgierscy do Wołochow nastąpili, przeszłoby pewnie w sąsiedztwie do zaczepki z poddanemi jkmci, a zatym do roztargnienia pokoju i przymierza, czego z obu stron przestrzegać rzecz jest słuszna. Za przestrogę o praktykach sąsiedzkich podziękuje wezyrowi imieniem jkmci, a żądać potym będzie, jeśliby co potym ⟨do⟩ wiadomości cesarza jmci tureckiego o takich rzeczach doszło, aby oznajmił jkmci, obiecując mu za to łaskę jkmci.

To wszystko według czasu i potrzeby roztropnie i dokładnie u baszy przełoży i starać się będzie, aby wszystko i przyjęto i miejsce dano tako obmowkom słusznych o Niżowcach, jako i żądaniu jkmci, a zatym z odprawą do kjmci pospieszać będzie, jako najpilniejsze uczyniwszy staranie, aby było ku myśli jkmci.

AGW–LL, 28, f. 76–80. Copie. AGW–TN, 9, f. 263–270v. Copie. ASB–MP, r. 33, c. 1001–1011.

Instrucţiunile date din Cracovia *în ziua de 29 aprilie 1609* nobilului Grigore Kochański, secretar al m.s. regelui, în Turcia.

Trimisul m.s. regelui se va grăbi cît mai repede spre Constantinopol. Va trece însă pe la domnul Moldovei [1], îl va saluta în numele m.s. regelui, îl va asigura de graţia, grija şi punerea la cale în legătură cu siguranţa sa şi a păcii ţării Moldovei, din care rezultă că, între alte treburi pentru care îl trimite m.s. regele, va atinge şi va avea grijă în mod stăruitor ca voievodul să-şi ţină domnia în pace, iar solul să dejoace eforturile şi uneltirile ambasadorului regelui Angliei [2], care stăruie, se vede, puternic pentru fiul [3] lui Iancu [4]. Cum urmează să procedeze în această privinţă? Să-i dea instrucţiuni suplimentare domnul sau guvernatorii ţării Moldovei, care pot şti în ce măsură au ajuns lucrurile şi ce fac acei adversari în acest timp. Le va cere, în numele m.s. regelui, să cîştige prin daruri cu care pot pe paşa [5] şi pe oamenii mai de seamă de la acea curte şi să-i facă să fie binevoitori faţă de domn. M.s. regele a binevoit să scrie şi să trimită la regele Angliei, ca ambasadorul său să renunţe de a tulbura şi de a face greutăţi ţării Moldovei şi domniei. Fiindcă m.s. regele n-a primit o asigurare îndestulătoare în această privinţă, el va trimite din nou, în caz că domnul va avea nevoie de aceasta, şi ⟨solul⟩ va da de ştire despre aceasta m.s. regelui, în care chestiune însă să nu se întîrzie.

Terminîndu-şi solia şi luînd informaţii la domn despre treburile sale, se va grăbi spre Constantinopol [6].

⟨Aici va da sultanului scrisoarea regelui şi va spune vizirului că regele a trimis armată împotriva cazacilor zaporojeni ca să-i pedepsească pentru jafurile săvîrşite de ei în ţinuturile turceşti, dar că aceştia s-au grăbit la pragurile Niprului, între stînci şi ape, unde nu pot fi prinşi. Ar putea fi însă mai lesne atacaţi dinspre Oceakov, dacă sultanul ar ceda regelui cîmpiile de acolo, lucru ce-l va cere solul, cu prudenţă însă. Acesta se va plînge împotriva noului han, Selamet Ghirai I, care şi-a trimis în cîteva rînduri tătarii să prade în Polonia⟩.

Solul m.s. regelui nu va pregeta să prezinte în mod stăruitor chestiunea domnului[1] în legătură cu fiul lui Iancu în faţa paşei[5] şi unde va crede că este nevoie, şi le va arăta şi aminti mai întîi cum a fost tatăl[4] său[3] şi în ce fel le-a păstrat credinţa, ba mai mult, cum a învrăjbit fără încetare pe împăratul turcesc cu înaintaşii m.s. regelui şi cu cetăţenii coroanei[7], pînă ce, în sfîrşit, jefuind acea ţară[8] de toate şi ridicînd de acolo mari comori, a vrut să meargă în Germania, şi-a părăsit domnia

și a fugit aici, în țările m.s. regelui, unde apoi pentru asemenea crime ale sale a fost pedepsit cu capul din porunca răposatului rege Ștefan[9]. Nu trebuie să ne îndoim că și fiul nu va fi mai prejos decît tatăl său și că va vrea să imite isprăvile sale. Iar pe m.s. regele îl interesează cel mai mult ca acolo, în acea țărișoară, să șadă oameni buni și liniștiți, care să dorească pacea și buna vecinătate dintre m.s. regele și m.s. împăratul și să păzească să nu fie dată nici o pricină din ambele părți pentru ruperea bunei prietenii, căci atît împăratul turcesc, cît și m.s. regele, precum și ambele lor state sînt interesate mult în această privință și înaintașii lor au păzit stăruitor aceasta și acest lucru este stipulat clar în cărțile tratatului. Este deci vorba de cuvîntul și de seriozitatea împăratului turcesc însuși, cu a cărui îngăduință actualul domn[1] s-a așezat, după tatăl său[10], în această domnie, și n-ar fi lucru drept și frumos să fie aruncat de dragul unui om atît de ușuratic din acea domnie acest fiu al aceluia, care a îndestulat totdeauna în toate pe înaintașii împăratului turcesc și care ⟨a arătat⟩ împăratului turcesc toată bunăvoința. Trimisul m.s. regelui urmează să stăruie deci cu mare sîrguință ca actualul domn să șadă liniștit în acea țară și să nu i se facă greutăți din partea acelui ⟨fiu al lui⟩ Iancu și a celor ce-i ajută, mai ales din partea ambasadorului regelui Angliei, cu care trimisul trebuie să aibă, de asemenea, o explicație și să-i arate că face un lucru potrivnic prieteniei dintre m.s. regele englez și m.s. regele. Să facă însă aceasta cu prudență; să spună mai curînd pașei că acest ambasador face aceasta nu atît pentru binele m.s. împăratului, cît pentru profitul său. Va arăta ce fel de om este acesta ⟨Ștefan Bogdan⟩, că, născut în țara m.s. regelui, vrea să strice în mod răutăcios și viclean străvechea prietenie și să tulbure buna vecinătate cu țările m.s. împăratului, că prin strădania lui și prin excrocheriile sale și ale celor doi, Barbă Albă și Junacki[11], aceștia au atentat în mod trădător la Constantinopol la viața domnului Moldovei. De aceea domnul a trebuit să rețină la el, pentru apărare, poloni, pe care însă i-a concendiat deja; și aceștia n-au fost atît de grei țării Moldovei, după cum s-a simulat înaintea domnului pașă. Dar și m.s. regele află că voievodul Transilvaniei[12] se apucă să năvălească acolo, în acea țară, care ⟨voievod⟩, fiindcă este sub suzeranitatea m.s. împăratului turcesc, este cu dreptate să fie avertizat să renunțe la aceasta, pentru că prin distrugerea și devastarea acelei țări ⟨moldovenii⟩ n-ar putea da nici împăratului turcesc haraciul, care vine de acolo, și pe lîngă aceasta ar fi sigur că dacă ungurii ar veni în Moldova, de bună seamă că ar ajunge, fiind în vecinătate, la încăierări cu supușii m.s. regelui și implicit la stricarea păcii și a tratatului, ceea ce, lucru este drept, trebuie ferit de ambele părți. Va mulțumi vizirului, în numele m.s. regelui, pentru că l-a făcut atent în privința uneltirilor vecinilor și-i va cere apoi ca dacă va mai ajunge pe urmă ceva la cunoștința m.s. împăratului turcesc despre asemenea lucruri să anunțe pe m.s. regele, făgăduindu-i, în schimb, grația măriei sale.

Toate acestea le va prezenta pașei în mod prudent și precis, după vreme și nevoie, și va stărui ca toate să fie, pe de o parte, acceptate, iar pe de alta, să se facă loc atît denigrărilor juste despre nizovi[13], cît și cererii m.s. regelui, iar cu aceasta se va grăbi cu răspunsul la m.s. regele, dîndu-și cea mai stăruitoare osteneală ca să fie pe gîndul măriei sale.

---

[1] Constantin Movilă (1607–1611).
[2] Iacob I (1603–1625).
[3] Ștefan Bogdan.

[4] Iancu Sasu.
[5] Adică pe marele vizir: Kuiugiu Murad pașa (1606–1611).
[6] Pînă aici, textul instrucțiunilor este publicat de A. Veress, în *Documente*, VIII, p. 65–66.
[7] Regatului polon.
[8] Moldova.
[9] Ștefan Báthory (1576–1586).
[10] Ieremia Movilă. În realitate, după un an de domnie a lui Simion Movilă.
[11] Poate: Ianachi, Enache.
[12] Gabriel Báthory (1608–1613).
[13] Cazacii de la Niž, adică din cîmpia de la pragurile Niprului; cazacii zaporojeni.

28 **Cracovia, 28 mai 1609.**

INSTRUCȚIUNILE LUI STANISLAV DOMARACKI, SOL ÎN TRANSILVANIA

Regele, aflînd despre planurile lui Gabriel Báthory de a năvăli în Moldova, îi cere să renunțe la această acțiune, deoarece pacea tulburată în această țară vecină ar avea urmări neplăcute și asupra regatului polon. Regele trebuie să vegheze la liniștea Moldovei atît potrivit tratatelor ce le are cu ea, cît și conform tratatului încheiat cu turcii, Constantin Movilă, domnul din această țară, fiind pus și confirmat de Poartă cu asentimentul său.

Instructio generoso Stanislao Domaracki aulico s⟨acrae⟩ r⟨egiae⟩ m⟨aiestatis⟩ ad palatinum Transilvaniae Gabrielem Bathoreum [1] nuncio data.

... Inire nimirum illustratis eius consilia de invadenda Valachia regiae maiestatis ditionibus vicina, iamque in eum finem copias conscribere. Quibus relationibus licet sacra r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ hactenus fidem non habuerit, consulte tamen et pro officio suo recte se facturam putavit, si quam primum ad illustratem eius nuncios ablegaret, qui quomodo se id habuerit, quod ad maiestatem eius defertur, coram ab illa ipsa cognosceret. Plurimas enim easque validissimas sacra r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ causas habet, propter quas tranquillitati Valachiae consulendum sibi existimat, cum, quod antiquissimo foedere regno maiestatis suae devincta sit, tum quod in ipsis quoque pactis cum imperatoribus Turcarum initis, diserte sit cautum ut illi tantum provinciae huic praesint, qui pacis conservandae studiosi sint. Tanta denique istarum provinciarum est coniunctio, ut mota Valachiae pace Poloniam quoque turbari necesse sit, fierique non possit, quin ex tumultibus illius aliquid mali in vicinam redundet Poloniam. Iam qui rerum isthic potitur [2], non tantum sacrae r⟨egiae⟩ maiestatis studio principatum assequutus est, sed ab imperatore quoque Turcarum approbatus, vexilloque ei transmisso confirmatus est si qui ut clientis sui, quod vix credibile est, nullam curam habeat. Suam tamen regiam maiestatem non posse non moleste ferre, pacem provinciae eius convelli, quae turbata ob nimiam vicinitatem, sui quoque regni tranquillitatem tractura et vehementer affectura sit. Cum itaque plurimum intersit pacis publicae in Valachia nihil moveri, postulat, amiceque petit sua r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩, ut illustras eius sua ita moderetur consilia, ne tam publicae cum regno hoc, quam privatae secum amicitiae vincula, ne sacrata bonae vicinitatis iura violentur, ne denique occasio tranquillitatis publicae lacessendae praebeatur. His expositis dabit operam ut disertum responsum accipiat, cauteque exploret quis rerum status, quae vires, quae copiae collectae istic sint, quid palatinus ille moliri velit. Quibus rebus uti potuerit, quanta

poterit maxima celeritate, ad nos se recipiet. Cracoviae die 28 maÿ anno 1609.

AGW—LL, 28, f. 103—104. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 66—69.

[1] 1607—1613.
[2] Constantin Movilă.

29 **⟨Iași, 16 octombrie 1611⟩.**

INSTRUCȚIUNILE LUI N. URECHE ȘI C. BUCIOC, SOLI ÎN POLONIA

Vor cere regelui să apere pe Constantin Movilă, domnul Moldovei, de acțiunea agresivă a lui Gabriel Báthory, a turcilor și tătarilor, care au prădat țara de jos, și să-i asigure adăpost în Polonia. Se vor plînge de jafurile trupelor din armata permanentă polonă de la hotar și de cele ale cazacilor, precum și de dezordinile mercenarilor poloni din slujba domnului. Vor mai cere regelui să interzică prădăciunile de la hotar; să trimită comisari pentru delimitarea pămînturilor stăpînite de poloni în țară; să oblige pe negustori la plata vămii pentru banii transportați și traficați la Constantinopol; să le interzică să transporte acolo scrisori, fără autorizația sa scrisă; să-și iscălească scrisorile trimise domnului; să lase domnului și țării veniturile trecătorilor peste Nistru; să trimită sol la Poartă pentru a contracara acțiunile lui Ștefan Bogdan și Ștefan Tomșa de a ocupa tronul. La sfîrșit, se redă conținutul acelor părți din instrucțiuni, care au fost modificate de Ștefan Potocki, precum și cel al scrisorilor boierilor, care au fost oprite de acesta să ajungă la cunoștința regelui.

Przepis instructiey hospodara jego m. Constantego woiewody moldawskiego do krola jego m. daney na seym w Warszawie, od p. starosty felinskiego w niektorych punktach odmienione.

Po oddaniu wiernego poddanstwa, unizonych sluzb naszych i po winszowaniu, poslowie naszy to imieniem naszym przelozyć jego kro. m. maią.

Naprzod Gabriela Batorego woiewody siedmigrodskiego przeciwko nam nieprzyjacielskie postemki opowiedziec maią, o ktorych dawalichmy znac jego k.m. zaraz s początku tych jego zamyslow przewrotnych i przez listy i przez posla naszego pod Smolensk poslanego.

Ten nieprzyyaciel iawną nieprzyaz ⟨!⟩, bez dania przyczyny naszey, teraz z Turki y Tatary practikuie, aby na hospodarstwo moldawskie inszego nasadziwszy, y przeciwko dostoienstwu jego k.m. i coronie to zaczął.

A isz się o dwie niebespieczenstwa od Turkow y od Tatarow, ktorych on upominkami, praktikami uiął, spodziewamy, unizenie prosic jego k. m. maią poslowie naszy, aby krol jego m. wziąwszy nas y ziemice nasze moldawską pod obronę y opieke krolewską, woysko nad Dniestr ku granicy pomknąc rozkazac raczyl, ktoreby niebespieczenstwom nastempuiącym odpor dac moglo.

Za praktiką tegosz Batorego, Tatarowie ziemie nasze dolizną splondrowali y w niwecz obrocieli, a na ostatek y urzednika swego w Reniu, miescie naszym nad Dunaiem leząccm, w ktorym myto mytnicy na nas

naszy brali, postawieli, to jego k.m. opowiedziec maią, gdysz y stąd niebespieczenstwo na nas nadchodzące widziemy.

Jezliby nagle niebespieczenstwo (czego P. Boze zachowai) na nas y ziemie nasze nastampielo, za ktorymby przyszlo nam, p.p. radnym naszym y obywatelom ziemie moldawskiey do panstw jego k.m. ustempowac, prosic maią jego k.m. aby listy swoie do starostw ukrainnych dac raczyl, za ktoremiby bespieczny przyazd y my obywatele ziemie naszey, z zonami, z dziatkami, z maietnosciami swemi do coronnych panstw mieli, bez wszelakiego szarpania y hamowania, gdysz będąc wiernemi jego k.m., strzesz Boze co przeciwnego, nigdziey się uciekac nie moglibysmy, iedno do panstw jego k.m., pod skrzydla y opieke jego k.m. pana naszego miłosciwego.

Nastempuiącemu niebespieczenstwu na nas od Batorego, wedlug prozby naszey, roskazac byl raczyl jego k.m., aby jego m.p. woiewoda ruski z zolnierzmi cuarcianemi zabiegal, ktorym dalismy przez ręce jego m. pietnascie tysiecy zlotych. Cy nie tylko aby nas ratowac mieli, ale wszedy w ziemie nasze w wlosci sorockiey y chocinskiey wielgie szkodi poczyniwszy, do panstw jego k.m. wzad wyszli, zold od nas przez ręce jego m. pana woiewody wziąwszy na potrzebe nasze, pilnie o to bądąc proszeni, nie stawieli się. Unizenie prosić maią, aby im to od jego k.m. zganiono, a te summe ktorą od nas wzieli, do skarbu jego k.m. oddaiemy.

Kielka tysiecy Kozakow zebralo się w Sniatynie, ktorzy przez ziemie nasze niespodziewanie przeszli na Ukraine y wszytke wlosc czarnowiecką y polowice chocinskiey wybrali. Unizenie prosic jego k.m.maią, aby jego k.m. przez mandati swe do starostw ukrainnych temu zabiezec raczyl.

Tu byl punkt w ktorym nam zlecono prosic o protectora moznego, poteznego, aby go jego k.m. ziemi wołoskiey dal, y mianowac kazano jego m.p. woiewode kiiowskiego, ktory nam p. starosta felinski wymazal.

Zolnierze ktorych zaciągami wedluk potrzeby na sluzbe nasze nie contentuiąc sie zoldem od nas po zlot 30 na kon, na cwierc danem, y zywnoscią pewną wedluk postanowienia z niemi, wielgie krzywdy ubogiem poddanym, gwałtem co się im podoba, czynią. Prosic jego k.m. maią o mandat do nich, aby wedluk postanowienia z nami swego sprawowali się, przeciwko ktoremu iezli co wystampią, aby karani byli.

Zabori za jakąkolwiek przyczyną naimnieyszą, gdy ⟨od⟩ obywatelow coronnych często się poddanym naszym dzieią, a nie tylko tym, ktorzy po kupiectwach w corony iezdzą, ale y zagranice obyczaiem nieprzyacielskim wpadaią, sprawiedliwosci od nas nie ządawszy, dobra poddanych naszych zabieraią, prosic jego k.m. maią, aby to zabroniono bylo.

Grunty ziemie moldawskiey z wielgich stron są od obywatelow coronnych pobrane, z ucisnieniem poddanych ubogich. Prosic jego k.m. maią, aby commissarze do uznania tych roznic w gruntach byly zeslani.

Ten punkt w przepisaniu drugiey instructiey p. starosta felinski wymazal, bo o iego maiętnosci szlo.

Kupcy koronni do Constantinopola, isz nie z zwyklemi kupiami iezdzą, opowiedziec to jego k.m. maią, gdysz miasto towarow, pieniądze gotowe potroyne a talerzy wozą, a tam za nie czerwone zlote biorą, zaczym pozytek sobie na kozdym czerwonem dziesiec groszy przywodząc, szkoda skarbowi k. jego m. y prowentom naszym czynią, s ktorychmy ludzie sluzebne narodu polskiego chowamy. Prosic o to jego k.m. maią, aby albo zwyklem sposobem wedluk praw coronnych towary częscią pienię-

dzy wozieli, albo od pieniedzy, ktorych w kozdym karawanie wielga summa bywa, myto dawali. A isz przy kozdem karawanie do Constantinopola wiele ludzi, tak kupcow, iako tesz slacheckiego stanu za listami do nas ich mosciow p.p. senatorow y ludzi wielgich obywatelow coronnych iezdzic zwyklo, przez ktore listy do Constantinopola jego k.m. dostoienstwu przeciwne y nam szkodliwe bywaią dawane, wiec y wielga tu szkoda w prowenciech naszych z myta stąd bywa, y prosic jego k.m. maią, aby jego k.m. list swoy dal nam raczyl, za ktorymby nam wolno bylo zadnego, zwlaszcza slacheckiego stanu, nie przepusczać do Turek, chyba tego, ktoryby mial list od jego k. m. do nas. Oddawszy za dobrodzieystwem jego k.m. pana y dobrodzieia naszego m-o nam z przodka naszego pokazanem wierne poddanstwo jego k.m., z ktorym pod opieke jego k.m. y ziemia moldawska iestesmy, zyczelibysmy tesz sobie tego, abi nic nie zostawało, coby nam wątpliwosci w jego k.m. lasce czynielo, a isz jego k.m. listy swe do nas daiąc, podpisowac ich ręką swą nie raczy, unizenie prosic jego k.m. maią, aby do nas iako wiernego poddanego swego y wolnosci r.p. coroney uczesnika, listy reką swą podpisowac raczyl, gdysz y to nas w unizoney wiernosci naszey jego k.m. oddaney utwierdzi.

Przewozy nad Dniestrem zdawna przy nas y ziemi naszey zostawaly, ktore isz teraz niektore osoby odeymuią, prosic maią krola jego m., aby za jego k.m. roskazaniem wedluk starozytnego zwyczaiu przez nas zostawaly.

Ten nieprzyaciel Batori widząc ze hospodar jego m. Radul, voiewoda multanski, za persuasiami naszemi, ktoresmy dla przyslugi krola jego m. czynieli, wiernie poddanstwo swoie przysiegą potwierdzone y ziemie swą k. jego m. oddal, praktikami swemi u Porty psuiąc, panstwa go pozbawiel, unizenie posłowie naszy k. jego m. imieniem naszym prosic maią, aby maiąc przed oczyma te iego powolnosc w tem iego niesczesciu ratowac go krol jego m. raczyl. A iesliby ta laska k. jego m. nastampila, dac Radulowi woiewodzie woyskiem swym ratunek, albo iezliby iacy sluzebni ludzie byli mu z korony pozwoleni, prosic o to k. jego m. maią, aby nie przez ziemie nasze, ktora iusz iest spustoszona, ale przez ziemie wegierską byli obroceni, gdyszby tym y do ostatka ziemia nasza byla znisczona.

Pilnie prosic maią, aby k. jego m. posla swego do Porty poslac raczyl w sprawach naszych, gdysz za praktiką Batorego, Iankulicz pilno się o panstwo woloskie stara, a kaimacham zas pilno kolo tego chodzi, aby Tomszy, ktory iest przy mnie, otrzymac to mogl. Mamy zupelną nadzieie w milosciwey lasce jego k.m., ze iako nas wziąl pod obrone y opieke swoie, y do konca o nas y o bespieczenstwie ziemie naszey bedzie raczyl oycowskie obmyslawac.

Mielismy to roskazanie iusz po instructiey nam poslaney, abysmy sie pilno starali u jego k.m. y rzptey, zeby woysko iako napredzy na granice woloską się pomknelo, gdysz pewnie to niebespieczenstwo nadchodzi, lecz p. starosta felinski nie kazal nam takich plotek siac y do uszu k. jego m. przynosic, (gdysz ie slowa są) prakticzki to są tych p.p., ktorzy balamutwy swemi chcą jego m.p. woiewode kiiowskiego zaciagnąc, y tak zadnych wiadomosci nie kazal nam, choc pewnych, odnosic, y zabroniel koniecznie, y listy do krola jego m. od p.p. woloskich pobral, y od Urekiego do k. jego m. potwarzal y inszych ich m.p.p. senatorow.

Ci zas p. p. obywatele woloscy, ktorych list do k. jego m.p. starosta felinski wziąl y otworzyl, to byli do k.j.m. zlecíelí :

Naprzod ze siela takich ludzi się znaydowalo, ktorzy dla swey woli, ktorą iem cy gubernatorowie od k. jego m. postawieni ganieli, bespiecznie wykonania na zdrowie ich nastampic umysleli byli y pewnie sie w tem w niem dotąd znaidowali, ze potwarzani zgubic ich chcieli, a zwlaszcza indigenow na gardlo nie ma sądzic bez commissarza jego k.m.na to wyslane, za ktorego uznaniem gotowi byli wszytko cierpiec. Aby im commissarz od k. jego m. byl dany, ktory z ich m. p. p. senatorow, a mianowicie prosieli jego k.m. o jego m.p. woiewode kiiowskiego, albo iesliby to bydz nie moglo, ktorego z ich m.p.p. Danielowiczow, ktoryby uznal kto iest jego k.m. wiernem, kto prowenta h. jego m. bierze, kto ziemie naszą lupi, kto przyczyne do rozerwania daie, a kto nie, y ktoryby się winien nalazl, aby byl na gardle karany. Aby jego k.m. obwarowac to raczyl pisaniem swym, zeby kazdy, a zwlascza indigene, ktorzy wiernosc swoie jego k.m. oswiadczyli, na urzedzie raz danym, wedluk postanowienia slawney pamięci jego m.p. canclerza coronnego, do zywota dawal, a iezli iaką przyczynę nan de degradowania iego kladziono, aby commissarz jego k.m. to uznawal iezli słuszna a nie słuszna przyczyna. O opatrzenie zamku soczawskiego prosieli, aby byl kto poslany z slachcicow polskich, biegly do spraw rycerskich, a przytym y pod to submittowaly, aby jego k.m. kogo swego poslac raczyl do wysluchania przysiegi purkolaba soczawskiego, Izaaka Balica hetmana indigeny corony polskiey, w ktoreyby to w sobie miala, ze czasu niebespieczenstwa na woloską ziemie nadchodząc, powinien ten purkolab się zamknąc z temi od krola jego m. posłanemi na Soczawie y dotrzymac gi poty, pokiby albo roskazanie jego k.m. nie bylo, albo posilek od k. jego m.poslany.

Tych rzeczy nie mogli poslowie odniesc jego k.m., bo im credens do krola jego m.od p.p. woloskich, takze od p. Urekiego, p. starosta felinski wziąl, iednak to Otphinowski jego m.p. woiewodzie kiiowskiemu odniosl, y iako te wszytkie oppressie insze, ktore sie im nad prawo, iako poslom, działy od p. starosty felinskiego, tak y niebespieczenstwo nadchodzące, za ktorem się hospodara jego m. Constantego nie spodziewal zastac na stolicy; prosiel aby jego k.m. opowiedziec raczyl co jego k.m. jego m.p. woiewoda na audientiey priwatney odniosl, czego p. starosta felinski wywiedziawszy się, temusz Otphinowskiemu poslowi odpowiedz posłał.

Przyczyna dla ktorey p. starosta felinski nam instructią odmieniel y punkt ten o jego m.p. woiewodzie kiiowskiem wyrzuciel y dlaczego nam zabroniel tego niebespieczenstwa odnosic do uszu k. jego m. ta iest:

Lozynski, purkolaba chocinskiego syn, brat dumny jey m., w nadzieie powinowactwa, zlą educatią maiąc, wszytko zle broiel, na P. Boga y na ucciwe nie pomniąc, gwalty, mordy, zabiiania czyniel, wsi ubogiem ludziom wydzieral, do 600 hultaistwa przy sobie maiąc, bebny, chorągwie rospusczal, leze im na ucisnienie ubossych dawal, na panstwa coronne na rozboi ich posylal, na co iest kielka powolania. Upominali go s tego starszy, on na to nic nie dbal, ale ieszce iemze samym despecti wyrządzal. A iz potym wladike romanskiego, gdy go z iego zlosci karal, pobiel, zeby mu wybiel buzdiganem, y nogami kopal, wszyscy p.p. radni woloscy ięli się za te krzywde y wszedszy do hospodara na pokoi y do domni, z wielgiem zalem to opowiedzieli y urzedy s siebie zlozyli y prosieli : aby w to weyrzal y tu, dumno, co brat twoy czyni, czego przedtym y hospodarowie naiwietszy tyranni nie czynieli, a znac ze sie on y na panstwo kasze, bo znaki hospodarskie iusz nosi, to iest bębny, trąbi, chorągwie, credensowac sobie kaze etc. Domna iey m., poruszona gniewem, roskazala zaraz trzem rotom

polskiem y przewodniki im dala, aby lekko się wybrawszy, w iednem monasterze go zbiegli y poimali y przywiedli go zywcem do Ias, albo iezliby się broniel, zabieli, iakoszby to bylo. Ale Kieryca postelnic, Greczyn, szwagier iego, przestrzegl go, ze uciekl. Panowie zas wszyscy pisali do jego k.m. pod Smolensk y rekami się swemi podpisali y pieczeciami zapieczetowali, te wszytkie iego zbrodnie oznaimuiąc y ukazuiąc co s tego idzie y prosząc aby jego k.m. temu zabiezec raczyl.

Respons taki jego k.m.w liscie swym napisac roskazac raczyl: Zlecielismy wielmoznemu woiewodzie kiiowskiemu etc. aby z woyskiem do Woloch uszedl y tego lotrzyka skaral etc.

Kiedy ten list hospodar przeczytal, domni się to donioslo y purkolabowey chocinskiey, matki iego, zaraz rade, zląkszy się o synka swowolnego, uczyniela, aby iako p. Urekiego, Balike y Biezka stracic, bądz przez trucizne, bądz przez potwarz, bądz tesz woyną. J poslal Lozynski do Kozakow zaporoskich, zaciągaiąc ich na sluzbe swoie, aby ich pogubiel, ktorego listu cy p. p. dostali. A isz się bali, aby jego m.p. woiewoda nie wszedszy z woyskiem, nie skaral go, praktikowali na seymie p. staroste felinskiego, aby wszytkiemi sposobami zabiegal temu, żeby jego m.p. woiewoda kiiowski y z woyskiem tam nie wchodził y protectorem ziemie tey nie byl, raczey zeby sam na się staral, czemu dosyc uczyniel, choc bylo conclusum w radzie aby jego m.p. woiewoda kiiowski (za czestemi listami od p.p. wołoskich o niebespieczenstwie oznaymuiącemi) z woyskiem do Woloch wszedl. Starosta felinski to rosprol, udaiąc przed k. jego m.ze tam niebespieczenstwa niemasz, telko to prakticzki p.p. wołoskich, y tego nam nie kazal do uszu k. jego m. przynosc. Co teraz wszytko przyszlo, za takiem iego postempkiem, ze sam to sprawy povariowal na te pany, ktorzy wiernie, cnotliwe, zyczliwie jego k.m. dostoienstwo y pokoi tamtey provinciey dzwigali, to obałał, czem swiadkiem iest P. Bog, ze nie są bynamniey winni.

AGW—LL, 28, f. 342v—349. ASB—MP, r. 20, c. 91—100.

Copia instrucţiunilor măriei sale domnului Constantin [1], voievodul Moldovei, date solilor săi [2] la măria sa regele [3], la seimul din Varşovia [4], modificate în unele puncte de starostele de Felin [5].

După ce îl vor asigura de supunerea noastră credincioasă şi de slujbele noastre preaplecate şi după urare, solii noştri vor expune, în numele nostru, acestea m.s. regelui.

Mai întîi vor spune despre acţiunile duşmănoase ale lui Gabriel Báthory, voievodul Transilvaniei [6], împotriva noastră, despre care am dat deja de ştire m.s. regelui îndată la începutul acestor planuri ale sale subversive, atît prin scrisori, cît şi prin solul nostru trimis sub Smolensk [7]. Acest duşman, fără a i se fi dat pricină din partea noastră, unelteşte acum cu turcii şi cu tătarii ca, aşezînd pe un altul în domnia Moldovei, să înceapă şi împotriva demnităţii m.s. regelui şi a coroanei.

Şi fiindcă ne aşteptăm la două primejdii, cea din partea turcilor şi cea din partea tătarilor, pe care el i-a cîştigat cu daruri şi cu uneltiri, solii noştri au să roage preaplecat pe m.s. regele, ca măria sa, luîndu-ne pe noi şi ţărişoara noastră a Moldovei sub scutul şi protecţia sa regească, să binevoiască a porunci să înainteze la Nistru către graniţă oastea, care să poată face faţă primejdiilor care vin.

Prin uneltirea aceluiaşi Báthory, tătarii au jefuit şi au distrus ţara noastră de jos, iar la urmă şi-au pus slujbaşul lor la Reni, oraşul nostru

așezat pe Dunăre, în care vameșii noștri luau vamă pentru noi. Căci și de acolo vedem primejdia venind asupra noastră.

Dacă ar veni asupra noastră și asupra țării noastre o primejdie (Doamne ferește), din care ar rezulta ca noi, boierii sfetnici și cetățenii[8] țării Moldovei, să ne retragem în țările m.s. regelui, ⟨solii⟩ au să roage pe măria sa să binevoiască a da scrisorile sale către staroștii din Ucraina, prin care să avem intrare sigură în țările coroanei și noi, cetățenii țării noastre, cu soțiile, cu copiii, cu averile noastre, fără nici o despuiere și împiedicare, căci noi, credincioși fiind m.s. regelui, ferească Dumnezeu de ceva dușmănos, n-am putea fugi nicăieri altundeva decît în țările măriei sale, sub aripile și scutul m.s. regelui, domnului nostru milostiv.

Primejdiei care vine asupra noastră din partea lui Báthory, m.s. regele binevoise la rugămintea noastră să poruncească milostivirii sale domnului voievod al Ruteniei[9] să-i facă față cu mercenarii din oastea sfertului[10], cărora le-am dat, prin mîna milostivirii sale, cincisprezece mii de zloți. Aceștia nu numai că nu ne-au dat ajutor, ci, făcînd mari stricăciuni pretutindeni în țara noastră, în ținuturile Sorocei și Hotinului, au plecat înapoi în țările m.s. regelui, luînd leafă de la noi, prin mîinile milostivirii sale domnului voievod ⟨al Ruteniei⟩, pentru trebuința noastră, pentru care, fiind rugați cu stăruință, nu s-au înfățișat. Preaplecat au să roage ⟨solii⟩, ca să li se facă mustrări pentru aceasta de către m.s. regele, iar acea sumă, pe care au luat-o de la noi, o dăm vistieriei m.s. regelui.

S-au adunat în Sniatin cîteva mii de cazaci, care au trecut pe neașteptate prin țara noastră în Ucraina și au prădat tot ținutul Cernăuților și o parte din cel al Hotinului. Vor ruga ⟨solii⟩ preaplecat pe m.s. regele să binevoiască să prevină aceasta prin poruncile sale către staroștii din Ucraina.

„Aici a fost punctul, în care ni s-a recomandat să cerem un protector mare, puternic, ca să-l dea m.s. regele țării Moldovei, și ni s-a poruncit să-l numim pe milostivirea sa domnul voievod al Kievului[11], care punct ni l-a șters domnul staroste de Felin"[5].

Mercenarii pe care-i năimim după trebuință în slujba noastră, nemulțumindu-se cu leafa de la noi, cîte 30 de zloți pentru un călăreț, dată pe un sfert, cu hrană sigură, după înțelegerea cu ei, fac mari daune supușilor săraci, luînd cu puterea ce le place. Vor ruga ⟨solii⟩ pe m.s. regele ca să le dea poruncă să-și îndeplinească îndatoririle potrivit înțelegerii lor cu noi, iar dacă vor proceda împotriva ei, să fie pedepsiți.

Supușilor noștri li se fac deseori luări cu puterea, pentru cea mai mică pricină, de către cetățenii coroanei, și nu numai acelora, care merg după negoțuri în regat, ci năvălesc în chip dușmănos și peste hotar, iau bunurile supușilor noștri, fără a cere dreptate de la noi. Vor ruga ⟨solii⟩ pe m.s. regele să fie oprit acest lucru.

Pămînturile țării Moldovei sînt luate în părți mari de cetățenii coroanei, cu împilarea supușilor săraci. ⟨Solii⟩ urmează să roage pe măria sa regele să fie trimiși comisari pentru judecarea acestor neînțelegeri în legătură cu pămînturile.

„Acest punct a fost șters de d. staroste de Felin[5] la copierea celorlalte instrucțiuni pentru că era vorba de proprietatea sa".

⟨Solii⟩ vor spune m.s. regelui că negustorii coroanei nu merg la Constantinopol cu mărfuri obișnuite, căci în loc de mărfuri duc bani gheață întreit și taleri[12], iar acolo iau pe ei zloți roșii[13], alegîndu-se deci cu un profit de 10 groși[14] la fiecare zlot roșu; fac pagubă vistieriei m.s.

regelui și veniturilor noastre, din care ținem mercenari din nordul polon. Vor ruga ⟨solii⟩ pe m.s. regele ca sau să transporte după chipul obișnuit, potrivit legilor coroanei, parte mărfuri și parte bani, sau să dea vamă din banii ce se află în sumă mare la fiecare caravană. Iar fiindcă pe lîngă fiecare caravană obișnuiesc să meargă la Constantinopol mulți oameni, atît negustori, cît și persoane din starea nobiliară, cu cărți de recomandare către noi din partea milostivirilor lor domnilor senatori și a unor oameni mari, cetățeni ai coroanei, ⟨persoane⟩ prin care sînt date la Constantinopol scrisori potrivnice demnității măriei sale, iar nouă dăunătoare, pe lîngă aceasta rezultă de aici și o mare pagubă în veniturile noastre din vamă, ⟨solii⟩ vor ruga pe măria sa să binevoiască a ne da o scrisoare, cu care să ne fie îngăduit a nu lăsa să treacă în Turcia pe nimeni, mai ales din starea nobiliară, ci doar pe acela, care ar avea scrisoare dela măria sa către noi. Dînd, pentru binefacerea m.s. regelui, domnului și binefăcătorului nostru milostiv, arătată nouă de înaintașul nostru, supunere credincioasă m.s. regelui, cu care supunere sîntem noi și țara Moldovei sub scutul măriei sale, ne-am fi dorit și aceasta, ca să nu rămînă nimic din ceea ce ne-ar produce îndoială de grația măriei sale, și fiindcă măria sa, dînd către noi scrisorile sale, nu binevoiește să le iscălească cu mîna sa, ⟨solii⟩ au să roage umilit pe măria sa ca să binevoiască să semneze cu a sa mînă scrisorile adresate nouă, ca unui supus credincios al său și care se împărtășește de libertățile republicii și ale coroanei[15], căci și aceasta ne va întări în preaplecata noastră credință dată măriei sale.

Veniturile rezultate din transporturile peste Nistru au rămas de multă vreme pe seama noastră și a țării noastre, care, fiindcă acum le încasează unele persoane ⟨polone, solii⟩ vor ruga pe m.s. regele ca, prin porunca măriei sale, să rămînă la noi, după străvechiul obicei.

Acest dușman Báthory, văzînd că măria sa domnul Radu, voievodul Munteniei [16], a prestat, în urma sfaturilor noastre pe care i le-am dat pentru a sluji pe m.s. regele, supunerea sa credincioasă, întărită prin jurămînt, împreună cu țara sa, m.s. regelui, l-a lipsit de domnie, săpîndu-l cu uneltirile sale la Poartă. Solii noștri au să roage preaplecat, în numele nostru, pe m.s. regele ca, avînd înaintea ochilor această supunere a sa, în această nenorocire a lui[17], să binevoiască să-i dea ajutor. Iar dacă va fi această milă a măriei sale, ca să dea voievodului Radu ajutor cu oastea sa, sau dacă îi vor fi îngăduiți ceva mercenari din regat, ⟨solii⟩ vor ruga pe m.s. regele ca aceștia să fie îndreptați nu prin țara noastră, care este deja pustiită, ci prin țara ungurească[18], pentru că altfel țara noastră ar fi distrusă cu totul.

⟨Solii⟩ vor ruga stăruitor ca m.s. regele să binevoiască să trimită solul său la Poartă în treburile noastre, deoarece, prin uneltirea lui Báthory, fiul lui Iancu[19] caută cu insistență să obțină domnia Moldovei, iar caimacamul stăruie ca Tomșa[20], care este asupra mea, să capete aceasta. Avem deplină nădejde în milostiva îndurare a m.s. regelui că, așa cum ne-a luat sub scutul și protecția sa, va binevoi să aibă ca un părinte grijă de noi și de siguranța țării noastre pînă la capăt.

★

„Am avut poruncă acum în urma instrucțiunilor trimise nouă să stăruim insistent pe lîngă m.s. regele și republică, ca oastea polonă să înainteze cît mai repede la granița Moldovei, pentru că această primejdie vine de bună seamă, dar domnul staroste de Felin [5] ne-a spus să nu îm-

prăștiem asemenea zvonuri și să nu le aducem la auzul măriei sale (căci sînt vorbe), că ele sînt uneltiri de-ale acelor boieri, care, prin încurcăturile lor, voiesc să atragă pe milostivirea sa domnul voicvod al Kievului[11]. Și așa nu ne-a lăsat să-i aducem la cunoștință nici o știre, deși sigură, și ne-a interzis aceasta cu desăvîrșire, și ne-a luat scrisorile către m.s. regele de la boierii moldoveni, și pe cea a lui Ureche către măria sa a defăimat-o, ca și pe cele ale altor sfetnici".

★

„Acești domni cetățeni[8] ai Moldovei însă, a căror scrisoare către m.s. regele a luat-o și a deschis-o domnul staroste de Felin, ne-au recomandat acestea către măria sa":

Mai întîi, că s-au găsit o mulțime de asemenea oameni, care, datorită dezmățului lor, pe care l-au blamat acei guvernatori[21] puși de m.s. regele, au fost pus în liniște la cale să le ia viața, și de bună seamă că ar fi ajuns pînă acum la aceasta cu unul, cu altul, căci cei blamați au voit să-i piardă. Dar mai ales cei cu indigenat[22] nu pot fi osîndiți la moarte, fără comisarul m.s. regelui, trimis în acest scop, în urma judecății căruia să fie gata să îndure totul. Să le fie dat un comisar de la m.s. regele, careva dintre dumnealor domnii senatori, dar mai ales au rugat pe măria sa să le dea pe milostivirea sa domnul voievod de Kiev[11], iar dacă nu s-ar putea aceasta, pe unul dintre milostivirile lor domnii Daniłowicz, care să aprecieze cine este credincios m.s. regelui, cine ia veniturile măriei sale domnului, cine pradă țara noastră, cine dă pricină pentru dezbinare, și cine nu, iar cine s-ar găsi vinovat să fie osîndit la moarte. Ca m.s. regele să binevoiască să întărească, prin scrisoarea sa, ca fiecare, dar mai ales cei cu indigenat, care și-au declarat credința lor m.s. regelui în dregătoria o dată încredințată lor, să le-o dea pe viață, după hotărîrea milostivirii sale răposatului cancelar al coroanei[23], iar dacă s-ar aduce asupra lui vreo pricină de degradare, comisarul m.s. regelui să aprecieze dacă-i o pricină dreaptă sau nedreaptă. Să ceară să fie întărită cetatea Sucevei, ca să fie trimis acolo cineva dintre nobilii poloni, iscusit în treburile de arme, și pe lîngă aceasta să adauge, ca măria sa să binevoiască să trimită pe careva dintr-ai săi pentru a lua jurămîntul pîrcălabului Sucevei, Isac Balica hatmanul, boierul cu indigenatul coroanei polone[24], care jurămînt să prevadă că, în caz de primejdie asupra țării Moldovei, acest pîrcălab să fie dator să se închidă cu acei trimiși de m.s. regele în Suceava și să reziste atîta timp, pînă cînd fie că va fi poruncă de la măria sa, fie că va fi trimis ajutor de la măria sa.

★

„Aceste lucruri solii nu le-au putut aduce la cunoștința m.s. regelui deoarece domnul staroste de Felin[5] le-a luat actul de împuternicire din partea boierilor moldoveni, precum și din cea a domnului Ureche. Totuși Otwinowski a făcut cunoscut aceasta milostivirii sale domnului voievod de Kiev[11], și cum li s-au făcut toate acestea și alte presiuni din partea domnului staroste de Felin în mod ilegal, ei fiind soli, precum și primejdia care se apropie, din pricina căreia ⟨Otwinowski⟩ nu se aștepta să găsească pe măria sa domnul Constantin în capitală. ⟨Starostele de Felin⟩ a rugat pe m.s. regele să-i spună ce i-a adus la cunoștință milostivirea sa domnul voievod ⟨de Kiev⟩ în audiența sa particulară, ceea ce aflînd domnul staroste de Felin, a dat răspuns aceluiași trimis, Otwinowski".

★

Pricina pentru care domnul staroste de Felin ne-a modificat instrucțiunile și a înlăturat punctul despre milostivirea sa domnul voievod de Kiev și de ce ne-a interzis să aducem la auzul m.s. regelui această primejdie, este aceasta :

Lozinschi[25], fiul pîrcălabului de Hotin[26], fratele măriei sale doamnei[27], bazat pe înrudirea sa cu ea, avînd o creștere rea, a uneltit tot răul și fără a-și aminti de Dumnezeu și de cinste a săvîrșit acte de violență, crime, a smuls oamenilor săraci sate. Avînd cu el pînă la 600 de destrăbălați, le-a împărțit tobe, steaguri, le-a dat conace spre apăsarea celor mai săraci, i-a trimis la prădat în statele coroanei, în care scop sînt cîteva chemări. L-au admonestat pentru aceasta superiorii, dar el n-a ținut deloc seama de aceasta, ci le-a adus lor înșile jigniri. Și fiindcă apoi l-a bătut pe vlădica Romanului[28], i-a scos cu buzduganul dinții și l-a călcat în picioare, cînd a fost certat pentru răutatea lui, toți boierii sfetnici ai Moldovei s-au văitat de această daună și intrînd la domn[1] în cameră și la doamnă[27], au povestit aceasta cu mare jale, și-au lepădat dregătoriile și au rugat : „Ca să vezi și tu, doamnă, ce face fratele tău, lucru ce mai înainte nici cei mai mari tirani voievozi n-au făcut, și poate că el umblă și după domnie, căci poartă de acum semne domnești, adică tobe, trîmbițe, steaguri, poruncește să fie ascultat etc.". Măria sa doamna, cuprinsă de mînie, a poruncit îndată la trei roate polone și le-a dat călăuze, ca luînd-o, înarmați ușor, la drum, să-l gonească într-o mănăstire și să-l prindă și și să-l aducă viu la Iași, sau, dacă s-ar apăra, să-l ucidă, dacă într-adevăr ar fi așa. L-a prevenit însă Chiriță postelnicul[29], un grec, cumnatul său, și așa a fugit. Toți boierii sfetnici însă au scris m.s. regelui la Smolensk[7] și au iscălit cu mîinile lor și au pecetluit cu pecețile lor, aducîndu-i la cunoștință toate aceste crime ale sale și arătîndu-i ce iese dintr-aceasta și rugîndu-l ca măria sa să binevoiască să înlăture aceasta.

M.s. regele a binevoit să dea poruncă să li se dea în scrisoarea sa acest răspuns : „Am recomandat puternicului voievod de Kiev etc. să intre cu oastea în Moldova și să pedepsească pe acest lotru".

Cînd domnul a citit această scrisoare și s-a adus aceasta la cunoștința doamnei și a pîrcălăbesei de Hotin, mamei sale, aceasta a făcut îndată sfat, văitîndu-se pentru fiuțul ei dezmățat și gîndindu-se cum să-i piardă pe domnii Ureche, Balica și Bucioc, fie prin otravă, sau prin calomnie, ori prin război. Și a trimis Lozinschi la cazacii zaporojeni, angajîndu-i în slujba sa, ca să-i piardă ⟨pe boieri⟩, pe care scrisoare au pus mîna acești boieri. Dar fiindcă ⟨Lozinschi și ai săi⟩ s-au temut să nu intre milostivirea sa domnul voievod[11] cu oastea și să-l pedepsească, au uneltit la seim cu domnul staroste de Felin ca să împiedice cu orice mijloc ca milostivirea sa domnul voievod de Kiev să intre acolo cu oastea și să devină protector al acestei țări, ci mai curînd ca el singur ⟨starostele de Felin⟩ să stăruie în acest scop pentru sine, ceea ce a și făcut, deși în senat s-a fost *hotărît* ca milostivirea sa domnul voievod de Kiev să intre (în urma deselor scrisori primite din partea boierilor sfetnici moldoveni, care îl înștiințau despre primejdie) cu oastea în Moldova. Starostele de Felin a destrămat însă aceasta, simulînd în fața m.s. regelui că acolo nu există primejdie, ci acestea-s numai niște uneltiri ale boierilor moldoveni, și ne-a spus să nu aducem aceasta la auzul măriei sale. Ceea ce totul a venit acum din pricina unei asemenea purtări ale sale, căci el singur a balamucit aceste treburi împotriva acestor boieri, care au ridicat cu credință, cu cinste și cu bună-

voință demnitatea m.s. regelui și pacea acelei provincii, acestea toate le-a răsturnat, de care martor este Domnul Dumnezeu că boierii nu sînt cîtuși de puțin vinovați.

[1] Constantin Movilă (1607–1611).
[2] Nistor Ureche mare vornic și Constantin Bucioc paharnic, trimiși la 16 octombrie 1611 la rege (vezi scrisoarea de recomandare a lor cu aceeași dată, trimisă de domn lui Leon Sapieha, cancelarul Lituaniei, la J. N. Bobrowicz, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 244, reprodusă, în traducere românească, de B. P. Hașdeu în „Archiva istorică", I, p. 29, nr. 28).
[3] Sigismund al III-lea.
[4] Întrunit în sesiune anuală începînd cu data de 26 septembrie 1611.
[5] Ștefan Potocki, soțul Mariei, fiica lui Ieremia Movilă.
[6] 1608–1613.
[7] Unde regele a ajuns la 29 septembrie 1609, la începutul războiului cu rușii, și unde a rămas pînă la 7 iulie 1611, cînd, după cucerirea acestei cetăți (13 iunie 1611), s-a întors la Varșovia.
[8] Citește : boierii.
[9] Stanislav Golski (Gulski).
[10] Armată permanentă de mercenari, plătită dintr-un sfert (pol. *kwarta*) al veniturilor domeniilor regale și însărcinată cu paza fruntariilor de miazăzi ale Poloniei (pol. *wojsko kwarciane*).
[11] Stanislav Żółkiewski.
[12] Taler = monedă de argint.
[13] Zlotul roșu = monedă de aur, de aceeași valoare cu florinul.
[14] Groș = centimă, ban.
[15] Constantin Movilă era cetățean nobil („indigen") polon din anul 1593, cînd această cetățenie s-a acordat tatălui său, Ieremia, pe cînd se afla, cu familia sa, în refugiu în Polonia.
[16] Radu Șerban (1601–1611).
[17] Pierderea domniei și pribegia lui Radu Șerban în Moldova.
[18] Citește : Transilvania.
[19] Este vorba de Ștefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasu.
[20] Ștefan al II-lea Tomșa, viitorul domn.
[21] „Guvernatorii" Moldovei, în numele lui Constantin Movilă, erau : Elisaveta Movilă, Nistor Ureche și Isac Balica.
[22] Cetățenie nobiliară polonă.
[23] Ioan Zamoyski ; aluzie la cele stabilite de acesta în 1595 și 1600 cu prilejul instalării lui Ieremia Movilă în scaun.
[24] Primit în 1607.
[25] Vasile Lozinschi.
[26] Gheorghe (Kattaratos) din Lozeni, tatăl Elisavetei, deci socrul lui Ieremia Movilă. În volumul întîi al colecției noastre am identificat greșit „Z Lozani" (din textul polon) cu „din Lozna".
[27] Elisaveta, soția lui Ieremia și mama domnului Constantin Movilă.
[28] Episcopul Mitrofan.
[29] Constantin Chiriță Paleolog, care ținea în căsătorie pe Maria, altă fiică a pîrcălabului Gheorghe din Lozeni.

30 ⟨Octombrie 1611⟩.

N. URECHE și I. BALICA CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Se plîng de excesele comise de Vasile Lozinschi, fiul pîrcălabului Hotinului, Gherghe din Lozna, și fratele doamnei Elisaveta Movilă, care, între altele, a maltratat pe episcopul Mitrofan al Romanului și s-a purtat cu gîndul să ia domnia cu ajutorul cazacilor.

Tu pokazuiemy prawdziwe rzeczy, dla ktorych z gniewu udali nas nieprzyaciele naszy przed maiestatem w.k.m. opacznie y w tym wiare otrzymali, a mysmy o tym dawali znac w.k.m. y to moze bydz przy dobrey pamieci w.k.m. pana y dobrodzieia naszego mlciwego.

Wasil Lozinski, syn purkolaba chocimskiego, brat domny jey m. matki hospodara pana naszego Constantego, z mlodosci lat swoich nigdziey nie byl w cwiczeniu, telko przy rodzicach swych w piesczocie, za czym nie mial boiazni bozey przed oczyma, takze rodzicow swych nie szanowal, nie sluząc nikomu, na sweywoli zyl. Poki byl zyw Ieremiey woiewoda pan nasz, za zywota iego nie smial nic broic, ani przy dworze h. iego m., ani tesz w ziemi. Teraz za panowania Constantego woiewody pana naszego niwczym się go nie boiąc, sweywoli iako chcial zazywal, nie sluchaiąc niwczym nikogo, bezprawia ludziom czyniel, po ziemi sobie iezdząc, u slachty konie, szaty, oreze gwaltem wydzieral, a to zas dawal swemu lotrostwu, tym, ktorych mial nie malą kupe przy sobie zebranych, ktorych zebral do 700 czleka, zoldu im nie dawal, ani zadnych stacey sam od siebie, telko iezdząc po ziemi, po maietnosciach naszych y ziemskich slacheckich, odbiiaiąc im komory, piwnice, biorąc zywnosci, temu swemu lotrostwu dawal. A to wszytko nam na zlosc czyniel. Nad zwyczay ziemski mial to lotrostwo kolo siebie, a takiey kupy nie wolno miec nikomu, iedno hospodarowi, a on sam ią mial. J z tym lotrostwem, z trąbami y z szurmami wsciagaiąc chorągwie, naiezdzal domy slacheckie, gwaltem biorąc dziewki, zony cudze, maietnosci wydzieraiąc, y gdzie przyechal, stamtąd nie odiachal az poiadl y popiel wszytko w kolo dworow, y we wsi wszytko popalel. Takze y s panstw w.k.m. bywali nan czeste skargi, ze to lotrostwo swoie slal rozbirac y z niemi sie lupem dzielel. My tedy s posrzodku rady hospodara p. naszego prosielismy o to, takze tesz matki h. iego m., aby go karali y aby tych przedsiewzietych zlosci swych zaniechal. J po sila kroc kazano go slownie, ale on na to nic nie dbal, ani chcial tego sluchac. Widząc my ze zle, zebralismy się wszyscy do kupy, mowielismy mu, aby to lotrostwo swoie, ktore zebral na lupu h. iego m.y poddanych naszych rosprawiel, bo iezli tego nie uczynisz, tedy dalei cierpiec cy tego nie bendziemy mogli. Zaraz na tymze mieyszcu gorący y popedliwy gniew wziąl na nas, zaraz tesz odiachal od dworu, a gdzieby mial roskazaniu h.i.m. y prozbie y radzie naszey dosyc uczynic, to tym barziey rozgniewawszy się, przybral wiecy ieszcze tegosz lotrostwa, groząc y ukazuiąc popedliwem gniewem ze albo on bendzie, albo my. Zarazem iachal z tym rozboystwem swym, biorąc gwaltem poddane, biorąc gwaltem pola, slug naszych biorąc sobie gwaltem sluzyc kazal, kopce granice przeoruiąc, gdzie granice iego przypadaly z inszemi slacheckiemi granicami, napusczal stada na zboze, gwaltem łąki pokosiel y inszych takich angaryi wiele czyniel, ktorych ani mozemy wypisac, ani wypowiedziec. Nie dosyc na tym bylo, ale ieszce przyslal nam odpowiedz, s tym lotrostwem przyachal pul mile pod Iasy y zasadzke pod lasem uczyniel, chcąc nas naiachac nocą w domach naszych y pozabiiac y pobrac nam wszytka chudobę. A w tym przyaciel nasz ieden dowiedziawszy się o tym, przestrzegl nas. Ukazalismy to zaraz dumnie iey m., oycowi y matce iego. Oni się temu dziwowali y nie chcieli dac wiary, az poslali sami swych wiernych, y tak nalezli. Prosielismy dumni iey m. y rodzicow iego, aby zabiegali temu, zeby za tym przedsiewzieciem iego do czego zlego nie przyszlo, na ktore sie zanioslo, bo s tamtych nienawisci y s tak wielgiey sweywoli iego, musialoby przysc bylo do dziwnych rzeczy, ukazuiąc im tesz to, ze my koniecznie onemu na gardlach swych nie chcemy dac usiec, ale y owszem bendziemy mu się bronic, iako nieprzyacielowi, ale dla Boga uhamuycie go, by s tego nie przyszlo upadnienie panstwa h. iego m.p. naszego, gdysz na to patrzą postronni nieprzyaciele pana naszego y cieszą się s tego. Troche go slowy zgromieli, ale on na to

nic nie dbaiąc, poiechal znowu w ziemie, robiel to co się mu podobalo, iezdząc po tey ubogiey ziemi pustosząc, czyniel co chcial, iechal tesz poblizu monasteru naszego, ktory zowią Siekul, bedąc tam x. Mitrophan, biskup romanski. Zaprosiel go na bankiet do monasteru, iako tego iest zwyczay w ziemi naszey. Naprzod pocciel go nabozenstwem picknym w cerkwi. Potym go tak bankietowal, iako wielgiego czleka. Upiwszy się on, przypomnial sobie on gniew pierwszy ktory mial na nas. Zbiel onego biskupa barzo buzdiganem, biiąc na ziemi, ran mu kileka pozadowal w glowie, nogami ku ziemi deptal, na ostatek zemby mu cztery wybiel y tak za umarlego we krwi splynionego zostawiel. Mniszy niebozeta rozbiegli się po gorach, iako przed wielgiem nieprzyacielem, a monaster pusto zostawieli. Wielgi frasunek y wielgi wstyd arcibiskupowie y biskupowie y ieguminowie y xieza, takze y p.p. tak stanow wielgich y malych stad mieli, gdysz takich zlosci nikt od początku panowania tey ziemie, nie tylko s panow, albo z inszych, ale z onych wielgich tyranow hospodarow nie czyniel, co wszytka ziemia y my teraz od niego cierpiemy y nigdy to w chrzescianstwie slychano nie bylo, aby kto duchow nym swym mial to wyrządzac, nie tylko miedzy chrzesciany, ale y pogany tego się nie pokaze.

Bacząc my tego czleka, ze insz się nikogo nie boi, ani przewrotnych swych zlosci przestac nie chce, nie smielismy go karac, ze iest bratem dumny icy m. y wuiem h. iego m., a z domem h. iego m. nie chcielismy się wasnic. Lecz maiąc przed oczyma ukrzywdzenie wielgie nasze od tego czleka, bo to uczyniel przeciwko Bogu y przeciwko chrzescianstwu, a widząc zesmy od niego podeptani, iako od tego, ktory P. Boga nie boi się, ani pomni na powinnosc swą chrzescianską y ze smial ręcę podniesc na tak wielgiego y zacnego oyca duchownego, na stolicy biskupi bendącego y pocczonego wietszą pocciwoscią y radą od nas, upatrowalismy to, ze iezli on sie tego nad duchownem naszym wazyl, ze y nam tosz mysli, bo dzien w dzien im daley tym gorzey szedl. Rodzice iego karac go nie mogli, zaluiąc tesz onego, zeby komu innemu go kazali karacz, a on przecie onych swych zamyslow nie przestawal.

Naradzielismy się wszycy radni hospodara p. naszego, widząc ze s tey wielgiey sweywoli iego przyiedzie do wielgiey mieszaniny y wielgiego zlego. Nie mogąc daley scierpiec, musielismy przez listy nasze o tym maiestatowi wass. k.m. oznaimic, takze tesz y ieho m.p. woiewodzie kiiowskiemu, ktory natenczas z Moskwy wyiezdzal, y iego m.p. podcanclerzemu y p. staroscie felinskiemu y x-u iego m. Wisniewieckiemu. O czym tesz y dosyc szeroce się ukazalo natenczas bendącemu poslowi p. Kochanskiemu secretarzowi k. iego m.o wszytkich angariach y ciezarach naszych, ktoresmy ponosieli niewinnie od p. tego Lozynskiego, aby to w.k.m. y wszytkiey radzie w.k.m. ukazal, y abys w.k.m. nam rade dac raczyl, iakoby tego czleka zlego skarac. Na zlecenie nasze przez p. Kochanskiego inszegosmy responsu nie mieli, telko mandat w.k.m. abysmy go na seym pozwali. A na listy nasze, ktoresmy do w.k.m. poslali, zadnegosmy responsu nie otrzymali, telko do h. iego m. od w.k.m. byl list, w ktorymes w.k.m. oznaymic raczyl, ze iego m.p. woiewoda kiiowski, wszedszy do Wołoch z woyskiem, za roskazaniem w.k.m. skarac go mial.

Dowiedziawszy się Lozynski, zesmy skargę przed w.k.m. nan polozyli y zesmy tesz y o to w.k.m. prosieli, aby w.k.m. raczyl senatora ktorego zeslac, a mianowicie iego m.p. woiewoda kiiowskiego, aby tych swowolnikow karal, gdysz w.k.m. pan y dobrodziey nasz mleiwy raczylesz to byl podac

do rąk iego m.p. woiewody kiiowskiego, aby tak Ukrainą coronną, iako y hosp. panem naszym y tą ubogą provincią zawiadowal. Ten to Lozynski, obawiaiąc się senatora tego, ktory dla uspokoienia tak wielgich rzeczy z ramienia wass. k.m. mial bydz zeslany, iako naipredzey wyprawiel do Kozakow Zaporoskich, aby Kozacy swych wiernych poslow do niego przyslali, przez onych poslow aby sie z niemi porozumieli, chcąc dalsze przewrotne zamyszly swe czynic. Kozacy zaraz za pisaniem iego przyslali posly swe do niego, do Chocimia, y tak z niemi postanowiel, iezliby on od w.k.m. podluk woli swey sprawiedliwosci nie otrzymal z nas, gdzisz go dumna iey m. zolnierzom kazala poimac, co on na nas kladł, zarazem Kozakow onych kielka tysięcy, aby przybyli do niego, a on zaraz s temi Kozakami mial naiachac nas y woli swey dosyc uczynic. Gdziesmy tego wlasnego listu s podpisem ręki iego dostali z wielgiem kosztem, ktory list dla wietszey wiary odsylamy w.k.m., a.w.k.m. prosiemy racz kazac wen weyrzec o czym y co pisze, a nam calą wiare dac, gdysz o nas opaczne udanie do w.k.m. z nienawisci od nieprzyaciol naszych, a od iego strony stalo się, bo on się staral nie tylko abysmy swego ucciwego y dobr zbeli, ale na to się usadziel, aby nas y zdrowia pozbawiel, y to wszytko co teraz na h. iego m.y na nas przyszlo, za iego y przyaciel iego przyczyną, a to wszytko y niewinnosc nasza y swiat oswiadczy.

Unizenie tedy w.k.m. pana y dobrodzieia naszego prosiemy, aby w.k.m. mlciwą panską laską swą niewinnosci nasze uwazyc y w nie wierzyc raczyl, zesmy się opacznie y niewinnie udani, o co y powtore unizenie w.k.m. pana y dobtodzieia naszego prosiemy, abys w.k.m. odlozywszy na strone to opaczne o nas udanie, w laske swoie krolewską nas wiernych poddanych swoich przyąwszy y do konca w niey chowac raczyl, iako tych, ktorzy maiestatowi w.k.m. y rzptey do smierci w wiernem poddanstwie naszym, przysięgą naszą potwierdzonym, trwac chcemy.

Wass. k.m. pana naszego m-o wierni poddani y unizeni sludzi, Nestor Ureki, dwor. wiel. mold. Isaac Balika, purk, soc., het. mold.

AGW—LL, 28, f. 352—356. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 107—119.

Aici vom arăta adevăratele lucruri, pentru care, din mînie, duşmanii noştri ne-au încondeiat strîmb în faţa maiestăţii măriei voastre regeşti şi au obţinut crezare, iar noi am dat de ştire despre aceasta măriei voastre şi poate că măria voastră, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv, îşi aduce bine aminte de aceasta.

Vasile Lozinschi, fiul pîrcălabului Hotinului [1], fratele măriei sale doamnei [2], mama domnului, stăpînului nostru, Constantin [3], din anii tinereţii sale n-a fost nicăieri la învăţătură, ci a stat numai pe lîngă părinţii săi în alintare, din care pricină n-a avut înaintea ochilor frică de Dumnezeu, nici pe părinţii săi nu i-a respectat, şi fără a sluji nimănui, a trăit după voia sa. Cît timp a trăit Ieremia voievod [4], domnul nostru, în timpul vieţii lui n-a îndrăznit să facă nici o poznă, nici la curtea măriei sale domnului, nici în ţară. Acum, în vremea domniei lui Constantin voievod, stăpînul nostru, netemîndu-se de nimeni s-a dat dezmăţului, după cum i-a fost voia, neascultînd nimic de nimeni, a făcut nelegiuiri oamenilor, umblînd prin ţară, a smuls de la boierime cu forţa cai, haine, arme, iar pe acestea le-a dat tîlhărimii sale, acelora, pe care-i avea strînşi în grămadă mare pe lîngă el, pe care i-a adunat pînă la 700 de oameni. Acestora nu le-a dat leafă şi nici o gazdă de la el, ci numai umblînd prin ţară, prin moşiile noastre şi prin cele ale boierilor de ţară, spărgîndu-le cămările,

pivnițele, luînd hrană, a dat-o acestei tîlhărimi a lui. Și toate acestea ni le-a făcut din răutate. A ținut această tîlhărime în jurul său peste datina țării, căci asemenea grămadă nu e voie nimănui s-o aibă, decît numai domnului. El însă a avut-o. Și cu această tîlhărime, cu trîmbițe și cu trompete, desfăcînd steagurile, a năvălit asupra caselor boierești, luînd fete, soții străine, smulgînd averi, și unde ajungea, de acolo nu pleca pînă ce nu mînca și bea totul dimprejurul curților și pînă ce nu ardea totul în sat. Și din țările măriei voastre ne-au venit dese plîngeri, că își trimitea acea tîlhărime a sa să prade și împărțea prada cu ei.

Atunci noi am rugat, din mijlocul sfatului, pe domnul, stăpînul nostru, precum și pe mama măriei sale ca să-l pedepsească și să se lase de aceste întreprinderi și răutăți ale sale. Și i s-a poruncit verbal de foarte multe ori, dar el n-a ținut deloc seama de aceasta și nici n-a voit să asculte. Văzînd noi că-i rău, ne-am strîns toți laolaltă și i-am spus să împrăștie această tîlhărime a sa, pe care a strîns-o pentru prada măriei sale domnului și a supușilor noștri, „căci dacă nu vei face aceasta, atunci nu-ți vom putea suferi mai departe aceasta”. Îndată, în același loc, l-a cuprins o furie aprinsă și iute împotriva noastră, și îndată a plecat de la curte. Dar în loc să îndeplinească porunca măriei sale domnului și rugămintea și sfatul nostru, el, înfuriindu-se cu atît mai mult, a strîns și mai mulți tîlhari de același soi, amenințînd și arătînd în mînia-i iute că : sau el, sau noi. În același timp, a plecat cu acea tîlhărime a sa, luînd cu sila pe supuși, luînd cu puterea cîmpurile ; luînd cu forța slugile noastre, le-a poruncit să-l servească ; a astupat gropile de hotar, unde hotarele sale se mărgineau cu alte hotare boierești, a dat drumul cirezilor în grîne, a cosit cu puterea fînețele și a făcut multe alte asemenea angarii, pe care nu le putem nici scrie, nici povesti.

N-a fost destul cu aceasta, ci înainte de a ne sosi răspunsul, a venit cu acea tîlhărime o jumătate de milă depărtare de Iași și a făcut capcane la poala pădurii, vrînd să năvălească noaptea în casele noastre, să ne ucidă și să ne ia tot avutul. Între timp însă un prieten de-al nostru, aflînd de aceasta, ne-a prevenit. Am arătat îndată aceasta măriei sale doamnei[2], tatălui[1] și mamei sale. Ei s-au mirat de aceasta și n-au vrut să ne dea crezare, pînă ce n-au trimis ei singuri credincioși de-ai lor, și așa au aflat. Am rugat pe măria sa doamna[2] și pe părinții săi să înlăture aceasta, ca prin această întreprindere a lui să nu se ajungă la ceva rău, la care ne așteptam, căci din pricina acelor uri și a unui dezmăț atît de mare al său va trebui să se ajungă la lucruri ciudate ; arătîndu-le și aceasta, că noi nu voim în ruptul capului să-l lăsăm să se urce în spinarea noastră, ci, dimpotrivă, îi vom opune rezistență, ca unui dușman, dar „pentru Dumnezeu, opriți-l, ca din aceasta să nu vină căderea domniei măriei sale domnului nostru, căci dușmanii, vecinii domnului nostru, privesc la aceasta și se bucură de aceasta”. L-au mustrat puțin cu vorba, dar el, neluînd deloc în seamă aceasta, a plecat din nou prin țară, a făcut ce i-a plăcut, călărind prin această săracă țară și pustiind, a făcut ce i-a fost voia. A mers și în apropierea mănăstirii noastre, căreia îi zic Secul, fiind acolo părintele Mitrofan, episcopul Romanului. Acesta l-a poftit la masă în mănăstire, cum este obiceiul în țara noastră. Mai întîi l-a cinstit cu o frumoasă slujbă în biserică. Apoi l-a ospătat ca pe un om mare. El, îmbătîndu-se, și-a adus aminte de mînia de mai înainte pe care o nutrea împotriva noastră. A lovit tare cu buzduganul pe acel episcop, culcîndu-l la pămînt, făcîndu-i cîteva răni în cap, călcîndu-l în picioare, în sfîrșit i-a scos patru dinți

și l-a lăsat așa ca mort în șiroaie de sînge. Călugării, sărmanii, au luat-o la fugă care încotro prin munți, ca înaintea unui dușman mare și au lăsat mănăstirea pustie. Mare tînguire și mare rușine au avut de aici arhiepiscopii și episcopii și egumenii și preoții, precum și dumnealor boierii cei mari, cît și cei mici, căci asemenea răutăți ce le îndurăm acum toată țara și noi de la el n-a săvîrșit nimeni de la începutul domniei în această țară, nu numai din boieri sau din alții, ci și din acei voievozi, mari tirani, și niciodată nu s-a auzit în creștinătate ca cineva să facă aceasta duhovnicilor săi, și acest lucru nu s-a mai pomenit nu numai între creștini, ci și între păgîni.

Văzînd noi pe acest om că nu se mai teme de nimeni și nici nu vrea să înceteze cu răutățile sale perverse, n-am îndrăznit să-l pedepsim, căci este fratele măriei sale doamnei și unchiul măriei sale domnului, iar cu casa măriei sale domnului n-am vrut să ne punem rău. Ci, avînd înaintea ochilor marea noastră daună din partea acestui om, căci aceasta a săvîrșit-o împotriva lui Dumnezeu și împotriva creștinătății, și văzîndu-ne călcați în picioare de el, ca de acela, care nu se teme de Dumnezeu și nici nu-și aduce aminte de datoria sa creștinească și care a îndrăznit să ridice mîna asupra unui atît de mare și de respectabil părinte duhovnicesc, care se afla în reședința sa episcopală, onorat de noi pentru mai marea cinste și sfatul său, am găsit că, dacă el a îndrăznit aceasta asupra duhovnicului nostru, se gîndește să ne facă și nouă același lucru, căci zi de zi cu cît a mers mai departe, cu atît a mers mai rău. Părinții săi n-au putut să-l pedepsească, și le-a părut rău de el ca să poruncească altuia să-l pedepsească, iar el n-a încetat cu acele planuri rele ale sale.

Văzînd că din acest mare dezmăț al său se va ajunge la o mare tulburare și la un mare rău, am ținut sfat noi toți sfetnicii domnului, stăpînului nostru. Neputînd răbda mai departe, am fost nevoiți să aducem aceasta, prin cărțile noastre, la cunoștința maiestății măriei voastre regești, precum și milostivirii sale domnului voievod de Kiev[5], care plecase atunci din Moscova[6], și milostivirii sale domnului vicecancelar[7] și domnului staroste de Felin[8] și luminăției sale principelui Wiśniowiecki[9]. Despre care lucru s-a arătat destul de pe larg și domnului Kochański, secretar al m.s. regelui, fiind atunci sol[10], și anume despre toate angariile și greutățile noastre, pe care le-am îndurat fără nici o vină din partea acestui domn Lozinschi, ca să arate aceasta măriei voastre și întregului senat al măriei voastre, și ca măria voastră să binevoiască să ne dea sfat, cum să pedepsim pe acest om rău. La recomandarea noastră prin domnul Kochański n-am avut alt răspuns decît porunca măriei voastre ca să-l cităm la seim. Iar la cărțile noastre, pe care le-am trimis măriei voastre, n-am primit nici un răspuns, decît că a fost o scrisoare de la măria voastră către măria sa domnul, în care măria voastră a binevoit să-l înștiințeze că milostivirea sa domnul voievod de Kiev, intrînd cu oastea în Moldova, îl va pedepsi din porunca măriei voastre.

Aflînd Lozinschi că am făcut plîngere înaintea măriei voastre și că am mai rugat pe măria voastră să binevoiască să trimită pe un senator ceva, și anume pe milostivirea sa domnul voievod de Kiev, ca să pedepsească pe acești dezmățați, căci măria voastră, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, ai fost binevoit să dai în mîinile milostivirii sale domnului voievod de Kiev puterea ca să cîrmuească atît Ucraina coroanei, cît și pe domnul, stăpînul nostru, și această săracă provincie. Acest Lozinschi, temîndu-se de acest senator, care urma să fie trimis în numele măriei

voastre pentru liniștirea unor atît de mari lucruri, a trimis cît mai grabnic la cazacii zaporojeni, ca aceștia să-și trimită la el soli credincioși, ca prin acei soli să se înțeleagă cu ei, voind să-și facă alte planuri subversive. La scrisoarea sa, cazacii și-au trimis îndată soli la el, la Hotin, și așa a hotărît cu ei ca, dacă nu va primi dreptate după voia sa de la măria voastră în pricina cu noi—căci măria sa doamna[2] poruncise mercenarilor să-l prindă, fapt pe care el ni-l atribuia nouă—să vină îndată la el cîteva mii din acei cazaci, iar el să năvălească îndată cu acești cazaci asupra noastră și să-și împlinească voia. Noi am ajuns, cu mare cheltuială, în stăpînirea acestei scrisori proprii a lui, iscălită cu mîna sa, pe care scrisoare, pentru o mai mare crezare, o trimitem măriei voastre și rugăm pe măria voastră să binevoiască a porunci să se uite în ea despre și ce scrie, iar nouă să ne dea întreaga crezare, căci falsa acuzare împotriva noastră la măria voastră s-a făcut din ură din partea dușmanilor noștri și din partea lui, căci el a căutat nu numai ca noi să ne pierdem cinstea și bunurile noastre, ci și-a pus în gînd să ne lipsească și de viață. Și toate cele ce au venit acum asupra măriei sale domnului și asupra noastră sînt din pricina sa și a prietenilor săi, iar acestea toate le atestă și nevinovăția noastră și lumea.

De aceea rugăm umil pe măria voastră, domnul și binefăcătorul nostru, să ia în seamă, din milostiva îndurare a măriei voastre, nevinovăția noastră și să binevoiască să creadă în ea, căci am fost încondeiați strîmb și fără vină, pentru care ne rugăm din nou preaplecat măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru, ca, lăsînd la o parte această pîră calomnioasă asupra noastră și primindu-ne pe noi, supușii săi credincioși, în grația sa regească, să binevoiască să ne țină în ea pînă la sfîrșit, ca pe acei ce voim să rămînem pînă la moarte în credincioasa noastră supunere, întărită prin jurămîntul nostru, către maiestatea măriei voastre regești și către republică.

Ai m.s. regești, domnului nostru milostiv, credincioși supuși și preaplecate slugi, Nistor Ureche, mare vornic al Moldovei, Isac Balica, pîrcălab al Sucevei, hatman al Moldovei.

---

1 Gheorghe din Lozeni.
2 Elisaveta Movilă.
3 Constantin Movilă.
4 Ieremia Movilă.
5 Stanislav Żółkiewski.
6 Plecarea lui Żółkiewski din Moscova la Smolensk, unde se afla regele, a avut loc la 30 octombrie 1610.
7 Felix Kryski.
8 Ștefan Potocki.
9 Mihail Wiśniowiecki, soțul Reginei, fiica lui Ieremia Movilă.
10 Grigore Kochański, sol în 1609 la Poartă; vezi nr. 27.

31 **⟨Octombrie, 1611⟩.**

N. URECHE ȘI I. BALICA CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Îi cer să dea fiecărui boier, care se bucură de cetățenia nobiliară polonă, cîte o carte deschisă, care să-i apere viața, în cazul cînd domnul l-ar osîndi la moarte; să fie împuterniciți să exercite pe viață funcțiile în care se află; să se bucure de libertățile nobilimii polone cînd își vor duce produsele și bunurile în Polonia și să nu plătească vamă pentru

mărfurile de export; să fie tratați ca nobili ai regatului cînd vor achiziționa acolo bunuri imobile.

Senatorow moldawskich.

Naiasnieyszy mciwy krolu etc. Jezliby iusz z przeyrzenia Bozego, a z woli wass. kro. m. to panstwo moldawskie znowu do rąk hospodara jego m. naszego przyszlo, naprzod unizenie o to wass. kro. mci naszego m. pana y dobrodzieia prosiemy, gdyby bącz obcy ludzie, bądz powinni hospodara p. naszego mieli potwarz klasc na zgube zdrowia, maietnosci y ucciwego naszego, y chocby tesz h. iego m. do tego przywiedli, radą swoią y opacznem udaniem swym, zeby im wiare, w czym dal h.i.m. pan nasz, abysmy z laski mlciwey w.k.m. list kozdy zosobna otworzysty mieli, w ktorymby wass. k.m. oznaymowac raczyl, ze h.i.m. pan nasz nie ma mocy nas o zdrowie nasze sądzic, iako tych, ktorzysmy na indigeni coronne przyęci y z inszemi poddanemi w.k.m. coronnemi we wszytkich wolnosciach porownani y tesz za syny y czlonki tey zaczney corony polskiey. W czym iezliby się nam cieszkosc dziala, tedy h. iego m. na ucciwe nasze y na utrate zdrowia y maietnosci naszych z iakichkolwiek przyczyn chcialby nastampic, aby nam bylo do maiestatu wass.k.m., iako naiwyssego pana naszego y sedziego appellowac wolno, iako slachcicom polskiem wolnosci slacheckiey zazywaiącem, gdzie w.k.m. pan y dobrodziey nas. mciwy, wedluk woli swei y daru ducha s., sprawiedlivie osądzic nas bendziesz raczyl, bądz sam osobą swą krolewską, bąd przez commissarza swego na to poslanego.

Druga, będąc my w.k.m. y coronie przysieglymi na wierne poddanstwo y na poslugi zyczliwe y czystą wiarą, prawem sercem nigdy nieodmiennym, iakosmy byli przedtem y teraz iestesmy y chcemy bydz y w cobysmy mogli potrafic tak dobrego, iako rosserzenia corony y przyczynienia slawy w.k.m., w tey mierze sami będziemy zawsze sie starac do smierci, iako prawdziwi synowie corony, y cy, ktorzysmy nigdy nieodmienni w.k.m. y rzptey byli y iestesmy y bedziemy. Prosiemy unizenie w.k.m., abysmy byli umocnieni laską w.k.m. p. naszego m. y dobrodzieia, tak w ucciwym naszym, iako, w dignitarstwach na nas wlozonych, abysmy z nich degradowani nie byli, ale iezli na wyssze nie postampiemy, przy tych do smierci trwali, gdysz takie bylo slawney pamieci nieboszczyka i.m.p. canclerza coronnego z h. iego m. Eremiem zmarlym, panem naszym, z roskazania w.k.m. postanowienie, czemu on dosyc czyniel, wiec y w oyczyznach y maietnosciach naszych, abysmy zadney przeszkody nie mieli, aby obcy widząc wielgą laske w.k.m. pokazaną nad nami, nad nami serce mieli, sklaniac glowy swoie maiestatowi w.k.m. y wszytkiey coronie y wierne poslugi swoi oddawac.

Trzecia, unizenie laske w.k.m. prosiemy, iezliby się nam trafielo wyslac do corony deposity, zbiory y dobra wszelakie nasze, bądz do Lwowa, bądz do inszych[1] w.k.m., abysmy byli przy wolnosciach slacheckich zachowani, bez pieczęci y arestow zadnych. A iezliby się kto ozwal s tym, zeby komu mieli bydz co winni, zaocznie aby nas nie udawal, ale publice y sądownie nas do prawa wezwal, a my stanąwszy gdzie temu mieyszce bendzie, o sobie sprawe damy. Takze tez strzesz Boze, iezliby przyszlo, przed nieprzyacielem swoie towary, iako, woly, konie, wina, miody y insze depositi nasze do corony wyslac, albo tesz woly przez corone do brzegu dla przedania, owiec y insze rzeczy w coronie czasu pokoiu posylac, aby nie byly nigdziey ni od kogo hamowane y zabierane y myta niebrane,

a iezliby (iakosmy wyzey napisali) kto mieniel się miec iaki dlug u nas, zeby nas iako slachte polską requirowal y swego prawnie dochodziel.

Czwarta, iezlibysmy się kiedy mogli na to zdobyc, zebysmy maietnosci w coronie, tak slacheckie, iako y mieyskie pokupieli, abysmy iako coronny slachcicy przy prawiech y wolnosciach coronnych zachowani, y wedluk onych w kazdych sprawach sądzeni byli, o to unizenie takze w.k.m. prosiemy. A co się tknie prozby naszey wysszey opisaney u w.k.m., aby h. iego m. nie byl wolnym nastempowac na zdrowie, maietnosci y ucciwe nasze, uchowai Boze nie dla czego innego, zeby kto mial rozumiec zebysmy z posluszenstwa y zwierzchnosci h. iego m. sie mieli wylamowac, gdysz my powolnosci nasze y wierne posluszenstwo, iako przodkowie naszy y my sami panom swym hospodarom woloskiem, podluk sądow, praw y zwyczaiow starych tey ziemie, y wszytkie proventa gi wedluk starych zwyczaiow, z wiarą dobrą y sercem prawdziwem chcemy oddawac y iako się godzi wiernym sluzyc y urzednicom panu naszemu, y w czymbysmy mogli potrafiac, iako się godzi, zarabiac tak slawie y dobremu w.k.m. y coronie, takze tesz hospodara pana naszego, o to pilnoscią się chcemy starac y o onym radzic y ratowac, gdyszmy się tego obawiamy aby h. iego m. pana naszego iako mlodego kto nie poduszczal do tego radą niezdrową przywodzieł aby on na zdrowia, maietnosci y ucciwe nasze nastampiel, abysmy w mlciwey lasce y w zachowaniu zdrowia, maietnosci y ucciwego naszego przez warunek pewny w.k.m., pana naszego milosciwego y dobrodzieia zachowani byli. Gdysz my widząc, zesz w.k.m. nasz mlciwy pan y dobrodziey, pan chrzescianski mlciwy, komu co raz dac raczysz, iest to dano, y kogo z mlciwey laski swey przyąc raczysz, przyety iest, poniewazesmy y my raz z woli y mlciwey laski w.k.m. y rzptey za indigeni przyetemi y wolnosciami slacheckiemi zarowno z drugiemi obwarowanemi y ozdobionemi, te nadzieie w mlciwey lasce w.k.m. pokladamy, ze w oneyze, ktorą od w.k.m. iestesmy obdarzeni, do konca zachowac raczysz, y te unizoną prozbę naszą w.k.m. nas m-y pan y dobrodziey będziesz raczyl umocnic, gdyszmy inszey nadzieie na swiecie niwkiem nie pokladamy, telko naprzod w lasce P. Boga wszechmogącego y w lasce w.k.m. A my za wszytkie mlciwe laski w.k.m. naszego m-o pana y dobrodzieia przeciw nam pokazane, tak tesz y za te, iako unizeni y wierni poddani w.k.m. zostaniemy winni P. Boga za dobre zdrowie y sczesliwe panowanie w.k.m. prosic y wywyssac wielgą laske w.k.m. a unizonym y wiernem poddanstwem naszym az do smierci naszey to w.k.m. oswiadczac.

Wass. kro. m. pana naszego m-o wierni poddani y unizeni sludzi, Nestor Ureki, dwornik wiel. mold., Isaac Balica, purk. soc., het. mold.

AGW—LL, 28, f. 349—351^{v}. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 100—106.

⟨Scrisoarea⟩ sfetnicilor Moldovei.

Preastrălucite milostive rege etc. Dacă din mila lui Dumnezeu și cu voia măriei voastre regești această domnie a Moldovei a ajuns acum din nou în mîinile măriei sale domnului nostru [2], întîi ne rugăm umil măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru milostiv, ca, dacă cineva, fie oameni străini, fie credincioșii măriei sale domnului nostru, ar veni cu vreo calomnie pentru a ne pierde viața, averea și cinstea noastră, iar prin sfatul și prin vicleana lor prefăcătorie ar aduce și pe măria sa domnul, stăpînul nostru, să le dea crezare, să avem din milostiva îndurare a măriei voastre fiecare cîte o carte deschisă, în care măria voastră să binevoiești a aduce la cunoștință că măria sa domnul, stăpînul nostru, nu are putere să ne osîndească la moarte, ca unii ce sîntem primiți ca cetățeni ai coroa-

nei și asemănați în toate libertățile cu ceilalți supuși ai măriei voastre din regat, și ca fii și membri ai acestei nobile coroane polone. Deci, dacă ar veni asupra noastră vreo greutate și măria sa domnul ar voi din oarecare pricini să ne osîndească în cinstea noastră și cu pierderea vieții și a averilor noastre, să ne fie permis să apelăm la maiestatea măriei voastre regești, ca la cel mai înalt stăpîn și judecător al nostru, după cum este îngăduit și nobililor poloni care se bucură de libertatea nobiliară, în care caz măria voastră, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, va binevoi să ne judece cu dreptate, după voia sa și darul sfîntului Duh, fie singur în persoana sa regească, fie prin comisarul său, trimis pentru aceasta.

Al doilea. Fiind noi legați față de măria voastră și față de coroană prin jurăminte de supunere și pentru slujbe binevoitoare, și după cum am fost pînă acum cu credință curată, cu inimă dreaptă, nicicînd neschimbată, tot așa voim să fim și acum, și vom stărui întotdeauna pînă la moarte în ceea ce am putea nimeri un lucru atît de bun, ca întinderea coroanei și sporirea slavei măriei voastre, ca fii adevărați ai coroanei și ca unii care n-am fost nicicînd schimbători față de măria voastră și față de republică, și care sîntem și vom fi neschimbători. Ne rugăm cu umilință măriei voastre ca să fim întăriți prin îndurarea măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru milostiv, atît în cinstea noastră, cît și în dregătoriile puse asupra noastră, ca să nu fim scoși din ele, ci, dacă nu vom ajunge la altele mai înalte, să rămînem cu acestea pînă la moarte, căci aceasta a fost hotărîrea, din porunca măriei voastre, a răposatului de slăvită memorie cancelar al coroanei [3] cu măria sa domnul Ieremia [4], răposatul nostru stăpîn, hotărîre pe care el a împlinit-o, și să n-avem nici o daună în ocinile și în averile noastre, pentru ca străinii, văzînd marea îndurare a măriei voastre arătată nouă, să aibă considerație față de noi, să-și plece capetele în fața maiestății măriei voastre regești și a întregii coroane și să-și încredințeze slujbele lor credincioase.

Al treilea. Apelăm preaplecat la îndurarea măriei voastre ca, dacă ni s-ar întîmpla să trimitem în regat depozite, recolte și orice bun al nostru, fie la Liov, fie în alte ⟨orașe⟩ ale măriei voastre, să ne bucurăm de libertățile nobiliare, fără nici o pecete și fără nici un arest. Iar dacă s-ar face cineva auzit că am fi datori cuiva ceva, să nu ne învinuiască în lipsă, ci să ne cheme la lege *in public* și pe cale judecătorească, iar noi, înfățișîndu-ne acolo, unde va fi locul pentru aceasta, vom da seama despre noi. De asemenea, dacă ferească Dumnezeu am ajunge să ne trimitem în regat, din pricina dușmanului, mărfurile noastre, ca boi, cai, vinuri, mieduri și alte produse de-ale noastre, sau să trimitem în timp de pace prin regat boi la țărmul ⟨mării⟩ spre vînzare, iar în regat oi și alte lucruri, să nu fie împiedicate și luate nicăieri de nimeni, nici vămi să nu se ia pe ele, iar dacă (după cum am scris mai sus) s-ar chema cineva că ar avea vreo datorie ceva la noi, să ne caute ca pe nobilimea polonă și să-și dobîndească după lege ceea ce-i al său.

Al patrulea. Dacă vom putea ajunge cîndva să cumpărăm proprietăți în regat, atît nobiliare, cît și orășenești, să fim tratați ca nobili ai coroanei și să ne bucurăm de drepturile și libertățile coroanei și după ele să fim judecați în orice pricină — rugăm preaplecat pe măria voastră regească pentru aceasta. Iar în ceea ce privește rugămintea noastră mai sus scrisă la măria voastră, ca măria sa domnul să nu fie slobod să se ridice asupra vieții, avutului și cinstei noastre, ferească Dumnezeu nu pentru altceva, ca cineva să creadă că noi am avea să ieșim de sub ascultarea și suzeranitatea măriei sale domnului, căci noi voim să dăm cu credință bună și cu

inimă dreaptă supunerea și ascultarea noastră credincioasă, precum înaintașii noștri, așa și noi, stăpînilor noștri, domnilor Moldovei, după judecățile, legile și vechile obiceiuri ale acestei țări, și toate veniturile ei după vechile datini, și să slujim după cum se cuvine unor dregători credincioși stăpînului nostru, și în ce am putea izbuti, după cum se cuvine, să aducem folos atît slavei și binelui măriei voastre și coroanei, cît și slavei și binelui domnului, stăpînului nostru. Pentru aceasta vrem să ne străduim și pe dînsul să-l sfătuim și să-i dăm ajutor, căci ne temem să nu-l ațîțe cineva pe măria sa domnul, stăpînul nostru, ca pe unul ce este tînăr, și să nu-l ducă printr-un sfat nesănătos la aceasta, ca să se ridice asupra vieții, averii și cinstei noastre, ci să fim păstrați în grația sa milostivă și cu respectarea vieții, avutului și cinstei noastre printr-o condiție sigură a măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru milostiv. Pentru că noi văzînd că măria voastră, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, ești un domn creștin milostiv și cui binevoiești să-i dai o dată ceva, dat este, și pe cine binevoiești din milostiva îndurare a măriei voastre să-l primești, primit este, fiindcă și noi, odată primiți cu voia și din milostiva grație a măriei voastre și a republicii ca cetățeni nobili, primiți, întăriți și împodobiți cu libertățile nobiliare în chip egal cu ceilalți, ne punem nădejdea în milostiva îndurare a măriei voastre că vei binevoi să ne ții pînă la capăt în aceeași grație, cu care sîntem dăruiți de măria voastră. Și măria voastră, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, va binevoi să întărească această plecată jalbă a noastră, căci altă nădejde n-o punem în nimeni pe lume decît mai întîi în mila Domnului Dumnezeu atotputernicului și în îndurarea măriei voastre. Iar noi, pentru toate milostivele grații ale măriei voastre, domnului și binefăcătorului nostru milostiv, arătate nouă, precum și pentru acestea, vom rămîne datori, ca niște supuși plecați și credincioși ai măriei voastre, să rugăm pe Domnul Dumnezeu pentru buna sănătate și fericita domnie a măriei voastre și să proslăvim marea îndurare a măriei voastre și să încredințăm pe măria voastră de supunerea noastră preaplecată și credincioasă pînă la moartea noastră.

Ai măriei voastre, domnului nostru milostiv, supuși credincioși și slugi preaplecate, Nistor Ureche, mare vornic al Moldovei, Isac Balica, pîrcălab al Sucevei, hatman al Moldovei.

---

[1] Lipsă: localitățile.
[2] Constantin Movilă.
[3] Ioan Zamoyski.
[4] Ieremia Movilă.

32 **Constantinopol, februarie ⟨1612⟩.**

AHMED I CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Îl înștiințează că a înlocuit pe Constantin Movilă cu Ștefan Tomșa. Cere extrădarea și trimiterea la Poartă a fostului domn și a boierilor săi, refugiați la Camenița, unde strîng oameni pentru a relua domnia.

Imperatoris Turcarum.

Achman soltan padyssach. Wielgiemu y moznemu wiary chrezescianskicy panu y nad wielu p.p. chrzescianskich starszemu panu, krolowi polskiemu Zigmuntowi dai P. Boze sczesliwe panowanie. Ten list nasz priwatny, gdy doidzie do ręku wass. k.m., od dawnych czasow krolowie

polscy z nami zyczliwemi przyacioly bendąc, iezliby ktorzy s poddanych naszych, tak z woloskiego hospodarstwa, iako y z multanskiego do panstw w.k.m.uciekli y tam przemieszkiwali, maczie nam przyacielowi swemu takowych ludzi zbieglych wydawac, wedluk przymierza y postanowienia naszego, przyacielowi naszemu masz w.k.m. bydz przyacielem, a nieprzyacielowi nieprzyacielem. A iezli my rozumiemy zesz nam w.k.m. iestesz przyacielem, iako y przodkowie w.k.m., tedy przyazn y sąsiedctwo dobre codzien pomnazac sie ma, gdysz z naszey strony przyazn iest stateczna y zawarta. A isz Wolosza y Multan są poddani naszy y z dawnych przodkow naszych są pod mocą y wladzą naszą, ze niektorzy boiarowie woloscy, udawszy się na zdzierstwo, poddanych woloskich ludzi ubogich pokrzywdzieli y z maietnosci ich pozdzierali, a gdy z czestemi skargami swemi ludzie ukrzywdzeni do nas przychodzieli, roskazalismy hospodarowi sprawiedliwosc s tych draczow kielka razow czynic. Ze nie czyniel, nie moglismy takowych skarg sluchac y daley krzywd ubogich ludzi swoich scierpiec, to hospodarstwo oddalem komu innemu, to iest chrzescianskiey wiary czlekowi, Stephan woiewodzie, ktorego tam osadziwszy roskazalem Constantemu y z boiary do stolicy naszey przyachac. A oni nie usluchali y do stolicy naszey nie przyachali. Do w.k.m. ziemie do Kamienca poiachali y ludzie zbierali, chcąc mocą hospodarstwo osiesc. A tak wedluk przyazni y przymierza naszego, Constantego z boiary, ktorzy są w panstwach w.k.m., iako zdraicow naszych, kasz w.k.m. nam wydac, wzgledem starodawney orzyazni ktora miedzy nami s przodkow naszych idzie. A zebys w.k.m. iakiemzekolwiek sposobem tego Constantego y boiarow iako zdraycow poimawszy, odeslac nam ich raczyl. A iezli to w.k.m. uczynisz, tedy tym samem wieksza przyazn miedzy nami uczyni się y siela ludzi na swiecie o tym wiedziec bendą. S tey tedy miary pilnie racz w.k.m. roskazac starostom swym ukrainnym, zeby Constantego y boiarow poimawszy, do stolice naszey kazali odeslac. Dan w Constantinopolu, miesiąca lutego.

AGW—LL, 28, f. 369—370. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 120—122.

⟨Scrisoarea⟩ *împăratului turcilor.*

Ahmed sultan, padişah. Marelui şi puternicului domn de lege creştină şi domnului mai mare peste mulţi domni creştini, regelui Poloniei Sigismund, dă-i Doamne Dumnezeule domnie fericită. Cînd această scrisoare particulară a noastră va ajunge la mîna măriei voastre regeşti ⟨să ştiţi că⟩ din vremurile vechi regii poloni, fiind prieteni binevoitori cu noi, dacă cineva dintre supuşii noştri atît din voievodatul Moldovei, cît şi din cel al Munteniei ar fugi în ţările măriei voastre şi ar şedea acolo, asemenea fugari aveţi să ni-i predaţi nouă, prietenului vostru, potrivit tratatului şi prieteniei noastre: prietenului nostru măria voastră să-i fii prieten, iar duşmanului duşman. Şi dacă noi socotim că măria voastră eşti prietenul nostru, ca şi înaintaşii măriei voastre, atunci prietenia şi vecinătatea bună are să sporească zilnic, căci şi din partea noastră prietenia este statornică şi neclintită. Iar fiindcă moldovenii şi muntenii sînt supuşii noştri şi din vremurile vechilor noştri înaintaşi sînt sub puterea şi stăpînirea noastră, pentru că unii boieri moldoveni, apucîndu-se de jumuleli, au făcut pagube oamenilor săraci, supuşi moldoveni, şi i-au jumulit de averile lor, iar cînd păgubaşii au venit la noi cu plîngerile lor dese, am poruncit de cîteva ori domnului [1] să le facă dreptate cu aceşti jefuitori. Pentru că n-a făcut-o, noi n-am putut să auzim asemenea plîngeri şi să mai răbdăm asemenea pagube ale oamenilor săraci, şi am dat această

domnie altuia, adică unui om de lege creștină, lui Ștefan voievod [2], pe care așezîndu-l acolo, am poruncit lui Constantin și cu boierii să vină în capitala noastră. Dar ei n-au ascultat și la capitala noastră n-au venit. Au plecat în țara măriei voastre, la Camenița, și au strîns oameni, vrînd să se așeze cu puterea în domnie. Și așa, dă poruncă măria voastră ca să ne fie extrădați, potrivit prieteniei și alianței noastre, ca trădători ai noștri, Constantin cu boierii, care sînt în țările măriei voastre, avînd în vedere străvechea prietenie care este între noi din vremea înaintașilor noștri. Și ca măria voastră, prinzînd în orice chip pe acest Constantin cu boierii, să ni-i trimiți ca pe niște trădători. Iar dacă măria voastră vei face aceasta, atunci prietenia dintre noi se va face prin aceasta mai mare și o mulțime de oameni din lume vor ști despre aceasta. În această pricină deci binevoiește măria voastră să poruncești grabnic staroștilor măriei voastre de la margine ca, prinzînd pe Constantin și pe boieri, să dea poruncă să fie trimiși în capitala noastră. S-a dat în Constantinopol, în luna februarie.

---

[1] Constantin Movilă.
[2] Ștefan al II-lea Tomșa (1611—1615).

33 **⟨Constantinopol, februarie 1612⟩.**

NAȘUH PAȘA CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Constantin Movilă a fost înlăturat pentru incapacitate; domnia n-a fost dată lui Ștefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasu, ci lui Ștefan Tomșa. Să nu permită fostului domn, refugiat în Polonia, să-și reia domnia, iar dacă ar încerca s-o facă prin război, să-l prindă și să-l trimită la Poartă. Să ucidă pe loc sau să trimită la Constantinopol pe Radu Șerban, fostul domn al Țării Românești.

W. krol. mci przyiacieslkie oznaymuię, ze poniewasz Constantin woiewoda wołosky nie był sposobnem do panowania y poddanych sprawować, ani panstwem rządzić iako było potrzeba nie umiał, także y cesarza iego msci powinnym służbom nie dosyć czynił, wydząc cesarz iego msc tego potrzebę, aby do tamtego panstwa posłał godnego i do rządzenia y panowania sposobnego woiewodę, naznaczył był według przodkow y dziadow swych prawa y zwyczaiu dawnego na tam to panstwo woiewodę Jankenle. Lecz isz zrozumiał, że iego ociec s tamtymi panstwy przyiazni y sąsiedztwa dobrego zachować nie umiał, aby y on sam do skazania przyiazni przyczyny nie dał, woiewodztwo wołoskie dał Stephanowi woiewodzie z dawnych hospodarom wołoskich idącemu, ktory naywyszy cesarskiey Porcie godnie służył. Do Constantina zaś woiewody roskazanie cesarskie posłano, aby według dawnego zwyczaiu do sczesliwey Porty przyiachał, y tam słuzył asz za pomozą ⟨bożą⟩ do sprawowania y rządzenia panstwa będzie godny. Jesli według pisania thego roskazaniu cesarza iego mci dosić uczyni y posłusznym mu się stanie y prosto do Portey cesarskiey przyiedzie, za wolą bozą y łaską cesarską iego mci otrzyma to czego ządać będzie. Ale iesli do sczesliwey Portey nie przyiedzie, a do polskiego kraiu szedszy s pomocą swowolnikow na woiska się będzie, iako y Syrban zbierał, y panować chcąc do woisky y zamieszania wiec się będzie, w.k. mc na to nie zezwalaiąc, według starodawny przyiazni y przymierza takiego mu postępku bronić będziesz. Czego ządaiąc cesarz iego mc, posłal listy swoie

do w.k. mci, z ktoremi my takze pisanie przyiacielskie posyłamy. To iako prędko doydzie dla sczery przyiazni, ktorą od antecessorow swych wziętą z dawnego czasu asz dotąd w k. mci z cesarzami ich mciami zwyklesz zachować, iesliby Constantin woiewoda chęcią panowania ysz uwiedziony, swego w tym scześcia zazycz nieumieiąc, do nawyszey Portey nie przyiachał y roskazaniu cesarskiemu przeciwny był, a zeby przykładem Syrbana zdraice woisko zbierał y woynę zaczynał, abyś w.k.mc temusz Constantinowi nie poblazał, y owszym zeby za napomnieniem y roskazaniem w.k.m. spokoinie się zachował, ynaczy zebyś go w.k.mc roskazawszy poimać do naywyszey Porty posłał, tak zeby się stąd przyiasn y sczyrosć prawdziwa w.k.mci. Przodkowie cesarza iego mci z przodkami y antecessorami w.k.mci krolmi polskiemi w przyiazny sczery mieszkaiąc to wszytko czynili co do zachowania pokoiu oboiga panstw należało. Tęsz przyiasn y przymierze dawne zachowuiąc w.k.m., godzi się abyś w.k.mc w tey sprawie do Constantina y Syrbana należący statecznym się przyiacielem cesarzowi iego mci stawil, azebyś w.k.mc tak Syrbanowi yako y Constantinowi nic przeciwnego poczynać nie pozwaliał, y owszem o to się starał, aby ich odesłano wedlug pisania cesarza j. mci, tak zeby przymierze y postanowienie dawne cale zostało. Ja w.k.m. wszytkiego dobra zyczliwy będąc, przy cesarzu j. mci dzien y noc staraiąc się o pospolity pokoy, wiedząc że dziadowie y przadziadowie cesarza j. mci krolom polskim antecessorom w.k. mci byli milemi przyiaciolmi, zyczę tego y pragnę, aby ta od dziadow iescze y antecessarow zostawiona przyiasn tym się bardziey utwierdziela, tak zeby wszyscy okoliczny zrozumiawszy to, cieszeli z tego, a nieprzyiacielie smęciali.

Dowiedzielismy się, że Syrban zloczynca, nigdy woiewoda multansky, do Portey nie przyiachawszy, ani się poslusznym stawiwszy, przeciw woli cesarza jego mci wielu lotrow y swowolnikow zebrawszy y od cesarza iego mci posłanego woiewodę wypędziwszy, do ziemie siedmigrodzkiey szedszy, wielu nieprzyiazni y zamieszania był przyczyną, ktory gdy cesarz iego mc przeciwko niemu woisko posłał, zbiegl, y w panstwach w.k.m.mci nie zostać. Ten tak wielie lath panuiąc w ziemi multanskiey z wielką cesarza iego mci łaskę, dobrodzieistw iego zapominawszy, zdraycą się stal. Jesli się ten zdrayca takim cesarzowi iego mci pokazal, wam iakim się stani, y co za pozytek uczyni?. Łacna słuszna rzecz, abyś w.k.m. według dawney przyiazni, ktorą w.k.m. masz z cesarzem j.m., pominionego zdraycę, podlug pakt y przymierza albo tam skarać, albo tu posłać roskazal, gdysz to samo bedzie wielką przyczyną do utwierdzenia y pomnozenia spolney przyiazniey. A iesliby nie byl skarany, a mial co nieprzyiacielskiego zniecić pewna rzecz obu stron panstwa, ztąd wiec szkodę będą y poddani znysczeią. Ja, zyczliwy przyiaciel w.k.mci, codzien tem pilniey u cesarza j. mci staram się, aby się przyiasn pomnażała y zeby obu stron poddani w pokoiu zyli. Poki ten swowolnik zostanie, wielu mieyscom szkodzić będzie, ani w.k.m. poddani w pokoiu zyć będą. Przeto iakimkolwiek sposobem to będzie mogło bydź, według przyiazni y przymierza dawnego albo tam niechay tego lotra skarzą, albo go tu do nas niech poslą.

In margine napisano:

Panie Boże zachoway, kiedyby się takiey zdrayca w waszym panstwie znalasl, azeby do naszych kraiow uszedl, tego nie cierpiąc, poslalibysmy go do was. Tesz się tesz godzi w.k. mci uczynic.

A ysz potrzeba tego była, aby byl odminiony hospodar, odmienielismy Constantina, choć iednak Jankula o to woiewodztwo z przyczyną barzo wielu prosil, nie chcielismy mu tego pozwolic, dlatego tilko, ze ociec iego z waszymy panstwey nieprzyiacielskie się zachowal. Jednak

woiewodztwo daliesmy Stephanowi, Thomzowem synowi, ktory y z dawnych hospodarow wołoskich idzie, a iego przodkowie zawsze tamtom kraiom dobrze się zachowali, y roskazalismy mu aby iako ociec y dziadowie iego doskonałą przyiasn w.k. mci wiodl y zachowal. Mehmetowi czausowi, czlowiekowi swiadomemu y o spolną się przyiasn stawiącemu, zlecilismy niektore rzeczy ktore ustnie ma odnieść. Cokolwiek powię aby temu wierzono y według tego czyniono prosimy. Na koniec, miły krolu, przyiacielu y sąsiedzie nasz miely, nie godzi się w.k.m., abyś w.k.m więcey miał ważyc iednego lotra y zdrayce przechowanie y obronę anisz przyiaciela dobrego chęci zatrzymanie. Moie to staranie iest, aby wsyscy lotrowie byli zniesieni, a panstwa w.k. mci y poddani aby w pokoiu byli, miedzy cesarzem a w.k.m. im dali tym więtsza przyiasn y przymierze statecznieysze, byle iedno tego lotra y zdraycę koniecznie iakimkolwiek sposobem znieść w.k.m. nie opusczay. Czausza tego, ktory tam iedzie, w.k.m., nie zatrzymywaiąc, racz do nas prędko odesłać.

Litterae ad sacram regiam maiestatem nomine imperatoris turcici a bassa locumtenente, anno 1612, mense februarii Varssaviam missae.

WAP—OT, ms. XIII, nr. 19, f. 1—3. Copie. ASB—MP, r. 40, c. 27—30.

Fac prieteneşte cunoscut măriei voastre regeşti că, deoarece Constantin [1], voievodul Moldovei, n-a fost în stare să domnească şi să-şi conducă supuşii şi nici n-a ştiut să cîrmuiască ţara după cum a trebuit, de asemenea n-a îndeplinit nici slujbele datorate m.s. împăratului [2], văzînd m.s. împăratul că este nevoie să trimită în acea ţară un voievod demn şi capabil de domnie, a fost numit, după dreptul şi vechiul obicei al înaintaşilor şi strămoşilor săi, voievod în acea ţară pe fiul [3] lui Iancu [4]. Dar fiindcă a socotit că tatăl său n-a ştiut să păstreze prietenia şi buna vecinătate cu aceste ţări [5], şi ca nici el să nu dea motiv pentru călcarea prieteniei, a dat voievodatul Moldovei lui Ştefan voievod, coborîtor din vechii domni moldoveni, care a slujit în mod demn preaînaltei Porţi împărăteşti. Iar lui Constantin voievod i s-a trimis porunca împărătească să vină, după vechiul obicei, la fericita Poartă şi să slujească acolo pînă cînd, cu ajutorul lui Dumnezeu, va fi demn să cîrmuiască şi să guverneze ţara. Dacă după scrisoarea aceasta va îndeplini porunca m.s. împăratului şi i se va arăta supus şi va veni de-a dreptul la Poarta împărătească, cu voia Domnului şi din îndurarea m.s. împăratului, va obţine ceea ce va dori. Iar dacă nu va veni la fericita Poartă, ci, mergînd în ţara Poloniei, va strînge cu ajutorul oamenilor fără frîu oşti, după cum a strîns şi Şerban[6], şi voind să domnească, se va apuca deci de oşti şi de tulburare, măria voastră, neîngăduindu-i aceasta, îi va interzice, potrivit străvechii prietenii şi alianţe, asemenea faptă rea. Ceea ce dorind, m.s. împăratul a trimis măriei voastre scrisorile sale [7], împreună cu care şi noi îţi trimitem carte prietenească. Aceasta, cît de grabnic va ajunge, pentru sincera prietenie pe care, preluată de la antecesorii măriei voastre, obişnuieşte s-o păzeşti de multă vreme şi pînă acum cu măriile lor împăraţii, dacă voievodul Constantin, mînat de dorinţa de domnie, neştiind să profite de norocul său, n-ar veni la preaînalta Poartă şi ar fi potrivnic poruncii împărăteşi şi ar strînge, după pilda lui Şerban [6] trădătorul, oaste şi ar începe război, măria voastră să nu fii îngăduitor cu el, ci să se poarte, la porunca măriei voastre, liniştit, altminteri să dai poruncă să fie prins şi să-l trimiţi la preaînalta Poartă, astfel ca de aici ⟨să se vadă⟩ adevărata prietenie şi sinceritate a măriei voastre. Înaintaşii m.s. împăratului, trăind cu înaintaşii şi antecesorii măriei voastre, regii poloni, în

sinceră prietenie, au făcut totul ce s-a cuvenit pentru păstrarea păcii dintre ambele state. Aceeași veche prietenie și alianță păzindu-le măria voastră, se cade să te arăți în această pricină, care privește pe Constantin și pe Șerban, prieten statornic m.s. împăratului, ca măria voastră să nu permiți nici lui Șerban și nici lui Constantin să facă ceva împotrivă, ci, din contră, să stăruiești ca să fie trimiși, potrivit scrisorii m.s. împăratului, astfel ca vechea alianță și hotărîre să rămînă întregi. Eu, fiind doritor de tot binele măriei voastre și stăruind zi și noapte pe lîngă m.s. împăratul pentru pacea obștească, știind că moșii și strămoșii m.s. împăratului au fost prieteni dragi măriilor lor regilor poloni, antecesorilor măriei voastre, doresc și urez ca această prietenie, rămasă încă de la moși și înaintași, să se întărească cu atît mai mult, încît toți vecinii, aflînd aceasta, să se bucure de aceasta, iar dușmanii să se lase păgubași.

Am aflat că Șerban [6] răufăcătorul, odinioară voievod al Munteniei, nevenind la Poartă și nici supus arătîndu-se, strîngînd, împotriva voinței m.s. împăratului, o mulțime de lotri și dezmățați și alungînd pe voievodul [8] trimis de m.s. împăratul și mergînd în țara Transilvaniei, a fost pricina multor dușmănii și tulburări, care, cînd m.s. împăratul a trimis oaste împotriva sa, a fugit și a rămas în țările măriei voastre. Acesta, care din marea milă a m.s. împăratului a domnit atît de mulți ani în țara Munteniei, uitînd de binefacerile m.s. împăratului, s-a făcut trădător. Dacă acest trădător s-a arătat în felul acesta față de m.s. împăratul, față de voi oare cum se va arăta și ce folos vă va aduce? Un lucru este ușor și drept, ca măria voastră, potrivit vechii prietenii ce o ai cu m.s. împăratul, sau să poruncești ca pomenitul trădător să fie pedepsit, după pacte și alianță, acolo, sau să fie trimis aici, căci aceasta va constitui o mare contribuție la întărirea și sporirea prieteniei comune. Iar dacă n-ar fi pedepsit, ci ar îndrăzni ceva și anume un lucru oarecare dușmănos pentru ambele țări, atunci de aici vor izvorî daune și supușii se vor distruge. Eu, prietenul binevoitor al măriei voastre, mă străduiesc zilnic cu atît mai stăruitor pe lîngă m.s. împăratul ca prietenia să sporească și ca supușii din amîndouă părțile să trăiască în pace. Atîta timp cît acest dezmățat va rămîne ⟨în viață⟩, va face stricăciuni multor locuri și nici supușii măriei voastre nu vor trăi în pace. Prin urmare, prin orice mijloc va fi cu putință, potrivit vechii prietenii și alianțe, sau acest lotru să fie pedepsit acolo, ori să fie trimis aici, la noi.

Scris *pe margine*: Dacă, ferească Dumnezeu, s-ar fi găsit în țara voastră un asemenea trădător, care să fugă în țările noastre, noi, nesuferind aceasta, l-am fi trimis înapoi. Același lucru se cade și măriei voastre să-l faci.

Și fiindcă a fost nevoie să fie schimbat domnul, am schimbat pe Constantin, și deși fiul lui Iancu a cerut tare mult, prin intervenție, acest voievodat, numai de aceea n-am vrut să i-l dăm, pentru că tatăl său s-a purtat în chip dușmănos cu țările voastre. Am dat însă voievodatul lui Ștefan, fiul lui Tomșa [9], care și coboară din vechii domni ai Moldovei, și înaintașii săi s-au purtat totdeauna bine cu țările acelea [5], și i-am poruncit să ducă și să păstreze o prietenie desăvîrșită cu măria voastră, ca și tatăl și moșii săi. Lui Mehmed ceaușul, om priceput și care stăruie pentru prietenia comună, i-am recomandat unele lucruri, pe care are să vi le expună verbal. Orice va spune, rugăm să i se dea crezare și să se facă după spusa lui. În sfîrșit, dragă rege, prietene și vecine al nostru drag, nu se cade măriei voastre ca măria voastră să ții mai mult la adă-

postirea și apărarea unui lotru și trădător decît la păstrarea bunăvoinței unui prieten bun. Strădania mea este ca toți lotrii să fie suprimați, iar țările și supușii măriei voastre să fie în pace, iar între m.s. împăratul și măria voastră cu cît trece vremea cu atît mai mare să fie prietenia și cu atît mai statornică alianța, numai ca măria voastră să nu uiți să distrugi numaidecît prin orice mijloc pe acest lotru și trădător. Pe acest ceauș, care merge acolo, nezăbovindu-l, binevoiește să-l trimiți grabnic la noi.

⟨Pe dosul foii :⟩ Scrisorile către sacra maiestate regală, de la pașa [10], *locțiitorul* [11], *în numele împăratului turcesc, trimise la Varșovia în luna februarie, anul 1612.*

---

[1] Constantin Movilă.
[2] Ahmed I.
[3] Ștefan Bogdan.
[4] Iancu Sasu.
[5] Ale Poloniei.
[6] Radu Șerban, fostul domn al Țării Românești (1602–1611).
[7] Vezi nr. 32.
[8] Radu Mihnea.
[9] Ștefan Tomșa, fost domn al Moldovei (1563–1564).
[10] Marele vizir Nașuh pașa (septembrie 1611 – noiembrie 1614).
[11] Caimacamul.

34 Constantinopol, martie ⟨1612⟩.

AHMED I CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Îi arată motivul pentru care a înlocuit pe Constantin Movilă cu Ștefan Tomșa și îi cere să extrădeze și să trimită la Poartă pe fostul domn, cu boierii săi, precum și pe Radu Șerban, refugiați la Camenița.

Eiusdem imperatoris.

Achmet soltan padissach, wielgiemu y moznemu wiary chrzescianskiey panu y nad wielu p.p. starszemu, krolowi polskiemu Zigmuntowi, dai p. Boze sczesliwe panowanie. Iako ieszce nieboszczyk ociec moy, Mehmet soltan, dal byl Hieremiowi hospodarstwo y po niem synowi iego, tak y ia po smierci Hieremiego zostawilem syna iego na tym hospodarstwie y nie ruszylbym go byl z niego, ale gdy hospodar multanski Radula uciekl do niego do Woloch, posylalismy Umier basse, aby go wydal. Tedy on nie tylko nie wydal, ale ieszce z Radulą zniowszy się, wyiechali przeciw temu Umier bassy. S tych miar wyrzucilem go z hospodarstwa, a na iego mieyszce poslalem z szaraiu swego czleka zacnego hospodarzyka woloskiego, Stephan woiewode, a temu Constantemu roskazalem przyachac do poslug swych na dwor swoy. Ktory nas nie usluchawszy, y owszem zlą mysl przedsięwziąwszy, z Urekim, Baliką, z Biczkiem, Niewiestią, Nikorą, Domazakim, Ankulem wegestiarem, Bugurem, zdraicami naszemi, y za dwie lecie charasu wziąwszy, poiechali do Chocimia, do Polski y do Kamienca, gdzie zaiachawszy, lud zbierali, a zebrawszy do Woloch chcą isc. A to hospodarstwo woloskie y multanskie ieszcze z przodkow naszych, przodkowie pod mocą swoią maiąc, y ia mialem y mam. A iezliby ktory s tych hospodarach bądz woloski, albo multanski, niesprawiedliwie nam sluzyl, mamy takowego odmenic, y ucieklby ktory s tych do panstw waszych, tedy wedle zwyczaiu y przymierza naszego ma bydz nam wydan. A ze teraz Constantin y boiarowie do w. k.m. panstw uciekli,

kasz ich nam w.k.m., iako zdraycow naszych ze miedzy nami nieprzyazn czynią, wydac. Nie bywalo to ieszce nigdy z przodkow naszych miedzy nami, ale widzę to ze się ta przyiazn z strony w.k.m. rozrywa, y dlatego to piszę y przez czausa swego roskazuie, bo od dawnych lat, iakosmy trzymali przyazn, dobremi przyacioly y sąmsiady sobie byly, y teraz potrzebna iest rzecz, abysmy po staremu z sobą byli. A Constantego z Radulą y boiarow iedenascie, ktorzy są przy nich, przez tego sluge mego do stolice mey roskasz odeslac, a teraznieyszemu hospodarowi Stephanowi nie dopusczai w.k.m. szkod iakich czynic, a przyasn nasza, iaka byla z dawnych czasow, y teraz niech bendzie, ktorey wedluk przymierza naszego potrzeba przestrzegac.

Przedtym pisywalesz w.k.m. o Kozaki, a teraz w zamku kamienieckim woyska zebrane. Nie godzieloby się przeciwko przyacielowi, wzgledem przyacielstwa dawnego, tego czynic. Constantego z Radulą y wszytkich boiarow przy nich bendących abysz w.k.m., szanuiąc przyasn nasze, do Constantinopola kazal odeslac. Z dawnych przodkow naszych, iako się zaczela przyasn miedzy nami, przestrzegaiąc dawnego przymierza, roskazalem pogranicznym woiewodom, sandzaką y wszem przelozonym swym, aby zadney szkody w dzierzawach w.k.m. y poddanym w.k.m. nie czynieli. Iako zawze rozkazowalem, tak osobliwie teraz roskazalem y carowi tatrskiemu y wszem innym tataron (isz w.k.m. iestesz nam dawnym przyacielem) nie czynic zadnych szkod poddanym w.k.m. w panstwach w.k.m. Woiewoda y boiarowie za dwie lecie haraczu nie oddali y do panstwa w.k.m. uciekli, Kozakow, innych zboycow nazbierali. Nie godzieloby się im to, wzgledem dobrego przyacielstwa y sąsiedctwa pozwalac. Constantego y Radule z boiarami kazawszy poimac, czaussowi oddaicie y do Constantinopola odeslac raczcie. Co wedluk naszych dawnych przyazni potrzeba tak uczynic. Dan w Constantinopolu m⟨ie⟩-s⟨iąc⟩a marca.

U tego listu reką wlasną cesarską temi slowy : Vidi.

AGW—LL, 28, f. 371ᵛ—373. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 120—122.

⟨Scrisoarea⟩ *aceluiași împărat.*

Ahmed sultan, padișah. Marelui și puternicului domn de lege creștină și mai mare peste mulți domni, regelui Poloniei Sigismund, dă-i Doamne Dumnezeule domnie fericită. După cum încă răposatul meu părinte, Mehmed sultan [1], a fost dat lui Ieremia [2] domnia și, după el, fiului său, așa și eu, după moartea lui Ieremia, am lăsat pe fiul său [3] în această domnie și nu l-aș fi clintit din ea, dar cînd Radu [4], domnul Munteniei, a fugit la el în Moldova, am trimis pe Omer pașa ca să ni-l predea. Atunci el, nu numai că nu l-a predat, ci încă înțelegîndu-se cu Radu, au mers împotriva acestui Omer pașa. Din aceste pricini, l-am aruncat din domnie, iar în locul său am trimis din seraiul nostru un om ales, fiu de domn moldovean, pe Ștefan voievod [5], iar acestui Constantin i-am poruncit să vină în slujbele noastre, la curtea noastră. Care, neascultînd de noi, ci dimpotrivă avînd un gînd rău, a plecat cu Ureche [6], Balica [7], Bucioc [8], Nieviestia ⟨?⟩, Nicoară [9], Tomazache, Iancu vistierul, Bucur, trădătorii noștri, luînd și haraciul pe doi ani, la Hotin, apoi în Polonia la Camenița, unde ajungînd, au strîns oameni, și adunîndu-i voiesc să meargă la Moldova. Iar acest voievodat al Moldovei, ca și cel al Munteniei, înaintașii noștri avîndu-l în puterea lor încă de la înaintașii lor, și eu l-am avut și îl am. Iar dacă cineva dintre acești domni, fie cel al Moldovei, fie cel al Munteniei, nu ne-ar sluji cu dreptate, pe unul ca acela avem să-l schim-

băm, și dacă cineva dintre aceștia ar fugi în țările voastre, atunci, după obiceiu și după alianța noastră, are să ne fie predat. Și fiindcă acum Constantin și boierii au fugit în țările măriei voastre, poruncește măria voastră să ne fie predați, ca trădători ai noștri, căci fac dușmănie între noi. Aceasta nu s-a întîmplat încă nicicînd între noi din vremea înaintașilor noștri, dar văd că această prietenie se rupe din partea măriei voastre, și de aceea scriu și poruncesc prin ceaușul meu, căci după cum din vechime am păstrat prietenia dintre noi și am fost prieteni și vecini buni, tot așa și acum este de trebuință să fim, după vechiul obicei, unul față de altul, iar pe Constantin, cu Radu și cu unsprezece boieri, care sînt cu ei, poruncește să fie trimiși prin această slugă a mea în capitala mea, iar domnului de acum, lui Ștefan, să nu îngădui măria voastră să i se facă nici o daună, și prietenia noastră să fie și acum așa cum a fost din vremuri vechi, care trebuie păzită potrivit alianței noastre.

Mai înainte măria voastră ai scris despre cazaci, iar acum sînt adunate oști în cetatea Camenițe. Nu s-ar cuveni să faci aceasta împotriva prietenului, față de vechea prietenie. Pe Constantin cu Radu, și pe toți boierii care sînt cu ei să poruncești măria voastră, respectînd prietenia noastră, să fie trimiși la Constantinopol. Precum prietenia dintre noi a început din vremea vechilor noștri înaintași, am poruncit, păzind vechea alianță, voievozilor noștri de la graniță, sangeacilor și tuturor căpeteniilor să nu facă nici o stricăciune în domeniile măriei voastre și în cele ale supușilor măriei voastre. După cum am poruncit totdeauna, așa mai ales acum am dat poruncă și hanului tătarilor [10] și tuturor celorlalți tătari (pentru că măria voastră ne ești prieten vechi) să nu facă nici o pagubă supușilor măriei voastre în țările măriei voastre. Voievodul [3] și boierii nu ne-au dat haraciul pe doi ani și au fugit în țara măriei voastre, au strîns cazaci și alți tîlhari. Nu s-ar cădea să le îngădui aceasta, avînd în vedere buna prietenie și vecinătate. Dînd poruncă să fie prinși Constantin și Radu, cu boierii, binevoiți să-i predați ceaușului și să-i trimiteți la Constantinopol. Așa trebuie să faceți, după vechile noastre prietenii. S-a dat din Constantinopol, în luna martie.

La această scrisoare, de propria mînă a împăratului aceste cuvinte: *Am văzut* [11].

---

[1] Mehmed al III-lea (1595–1603).
[2] Ieremia Movilă.
[3] Constantin Movilă.
[4] Radu Șerban.
[5] Ștefan al II-lea Tomșa.
[6] Nistor Ureche, mare vornic de țara de jos.
[7] Isac Balica, hatman și pircălab de Suceava.
[8] Costea Bucioc, paharnic.
[9] Nicoară Prăjescu, vistier.
[10] Djanibek Ghirai al II-lea, în prima sa hănie (1610–1623).
[11] Răspunsul regelui din iunie 1612 (AGW–LL, 28, f. 373–376), la N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 183. Altă scrisoare a sultanului către rege din 1613, prin care i se cerea extrădarea boierilor și retrocedarea Hotinului la Moldova, la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. II, p. 380–382.

35 **Varșovia, iunie 1612.**

LAURENȚIU GEMBICKI CĂTRE NAȘUH PAȘA

În legătură cu mazilirea lui Constantin Movilă din anul trecut, îl asigură că din partea regelui nu s-a întreprins nimic dușmănos față de Poartă

ce ar fi putut justifica această mazilire, în urma căreia polonii de la hotar au suferit multe daune din partea moldovenilor odată cu luarea domniei de către Ştefan Tomşa. În ceea ce priveşte pe negustorii turci, regele va avea grijă să numească judecători drepţi şi corecţi, care să aplice cu obiectivitate prevederile dreptului comercial şi ale tratatelor în vigoare.

Ad vesirum bassam [1] literae illustrissimi regni supremi cancellarii [2].

Illustrissime princeps, domine, amice charissime et observande. Ex literis illustratis v⟨estrae⟩, quas uno tempore binas accepi [3], intellexi eximium illustratis v⟨estrae⟩ pacis et amicitiae inter serenissimum Turcarum imperatorem ac sacram et serenissimam regiam m⟨aiestatem⟩ dominum meum clementissimum conservandae studium. Quod cum mihi quoque semper cordi fuerit, idque pro eo munere, quod in republica sustineo, efficere conatus sim, magnopere delectatus sum hac illustratis v⟨estrae⟩ boni communis propagandi voluntate.

Quae autem de Constantino, Moldavicisque rebus illustras v⟨estra⟩ ad me scribit, iis de rebus ex literis sacrae regiae maiestatis, quas eo nomine ad illustratem v⟨estram⟩ dare mandavit, intelliget illustras v⟨estra⟩ simulque perspiciet nihil hactenus a regia maiestate profectum esse, quod bone vicinitati, pactisque et foederibus ictis, contrarium esset. Magna quidem damna ditionibus regiae maiestatis illata sunt, dataque iusta occasio subditis earum regionum accolis, hominibus ad arma natis, et ad perferen⟨das⟩ iniurias non assuefactis, vim vi arcendi et sua ab invasoribus recuperandi. Caeterum quae privatorum temeritate accidunt, non solet regia maiestas ita ad animum revocare ut ex eo coniiciat, publico nomine, vel serenissimi imperatoris Turcarum scitu, ea facta esse, omninoque sibi persuadet serenissimum imperatorem Turcarum daturum operam, ut ii qui ditiones regiae maiestatis depraedati sunt, poenas luant, pacta vero et foedera, omniaque vetustae amicitiae iura, ab avis et proavis sacrosancte culta, observentur, erroresque, si qui acciderunt, amice corrigantur et componantur.

De mercatoribus vero, quod illustras v⟨estra⟩ peculiaribus suis literis mihi commendat, nihil amplius est, quod ullustrati v⟨estrae⟩ scribam, quam quod s⟨acrae⟩ regiae maiestatis literis comprehensum est, nempe iis iustitiam competentem ex formula pactorum administratum iri. Scit enim illustras v⟨estra⟩ privatorum hominum conventibus non principes, sed eos, qui inter se negotiantur, mutuoque contrahant, obligari illi, ut quod debent, solvant, coram ordinariis iudicibus (qui ut severe ius dicant, iustitiamque administrent, serio illis a regia maiestate est iniunctum) conveniendi sunt. Id ubique gentium observatur, nec aliud est ea in re regum et principum officium, nisi ut bonos et iustitiam amantes iudices constituant, qui civis et peregrini sublato discrimine, munere suo fungantur. Ego quoque id quod muneris mei ratio a me exposcit, dabo operam, ut non solum in hac re, verumetiam in omnibus, quae ad conservandam et stabiliendam principum nostrorum concordiam pertinere videbuntur, officium meum desiderari non patiar. Vicissim autem illustratem v⟨estram⟩ amice hortor, ut ex sua et serenissimi Turcarum imperatoris parte, idem praestare contendat, quo concordi utrinque studio, pax optata vigeat atque propagetur, neque ulla dissensionum inter amicos principes praebeatur occasio. Haec illustrati v⟨estrae⟩ ad binas literas

respondere volui. Cui de caetero studia et officia mea defero. Varsoviae, die ... [4] mensis iunii a⟨nn⟩o 1612.

AGW—LL, 28, f. 377—378. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 132—134.

---

[1] Nașuh pașa.
[2] Laurențiu Gembicki.
[3] Una din aceste două scrisori ale vizirului către cancelar, la N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 185—186.
[4] Loc gol.

36 **⟨4 iulie 1613⟩.**

INSTRUCȚIUNILE LUI GHEORGHE BALȘ ȘI NICOARĂ, SOLI ÎN POLONIA

Să scuze pe Ștefan Tomșa la rege să n-a putut trimite pînă acum soli la el, din cauza oamenilor lui Constantin Movilă care stăteau la hotar. Acum domnul îl asigură de supunerea sa și îi cere să fie apărat împotriva pribegilor din Polonia, anunțîndu-i sosirea în curînd a mitropolitului și hatmanului Moldovei pentru a încheia tratatul.

Poszelstwo od Tomze hospodara wołoskiego.

Naiasnieyszy a mczywy kroliu, panie, panie nasz mczywy.

Stephan Tomza hospodar ziemie mołdawskyey pan nasz unizone słuzby swe z wiernem poddanstwem oddawszy pod nogy maiestatu w.k.m. panu naszemu mczywemu, pilnie i unizenie prosi w.k.m. pana naszego mczywego y wszystkjch rad coronnich, aby w.k.m., pan nasz mczywy, za zle mieć nie raczeł hospodarowy, ze do tego czasu posłow swoych posłac y o dobrem zdrowiu w.k.m. dowiedzieć się (iako się godziło wiernemu poddanemu) nie mogł. O co wszelakiem sposobem starał się y posłow swoych do w.k.m. pana naszego mczywego posiłał, ale dla woyski nieprzyiacielskych i niebespieczenstwa pogranicznego nie mogly do w.k.m. przebić, bo strona przeciwna zawsze na przeszkodzie bela. Skoro iednak z łasky miłego pana Boga pokoy lepszy nastąmpił, tedy hospodar pan nasz, wiedząc ze w.k.m., iako pan chrzesyiansky i pomazaniec Bozy, iesteś przeciw wszistkiemu chrzescyianstwu miłosierdzia pelen, posiła nas do w.k.m. pana naszego mcziwego, proszanc aby w.k. m. miłosiernym bidz raczel hospodarowy panu naszemu y wszystkyem obywatelom ziemie mołdawskyey, ktorzy spolnie z panem swem upadaią na kolana przed nogami maiestatu w.k.m., proszanc aby hospodar teraznieyszy był przyienty za sługę y wiernego poddanego, tak zeby słuzyc mogł w.k.m. y wszystkiey coronie (siedzac spokoynie na hospodarstwie mołdawskiem) iako inszy hospodarowie siedziely y słuzyly, calą wiernoscią z kazdey miary y ze wszystkych stron wszystkiemy powinnosciamy i podatkamy, iako z wieku nalezy w.k.m. panu naszemu mczywemu y coronie, aby zatem ubodzy chrzescyianie y biedna mołdawska ziemia mogly bydz pod obroną y pokoiem zarowno z panstwamy w. k.m. pana naszego mczywego, a nawiencey zeby nas w.k.m. bronić raczeł od tych ktorzy błądząnc, woyska zbierąc y woyne podnosić przeciw nam chcą, naszy własnie bracia, y krew bez wiadomoscy y roskazania w.k.m. i senatu w.k.m. pana naszego mczywego, gdysz iusz dosić ta biedna ziemia skazona, spustoszona i w nywecz prawie obrocona iest od swowolnych y niespokoynych ludzi, aby takiego pokoiu zażyc miała iako pod sczeslywem panowaniem w.k.m.

przedtem zażywała. Pokornie i uniżenie prosimi racz w.k.m. pan nasz mczywy na nas mczywem okiem weyrzeć, a od maiestatu swego panskiego z oczamy zapłakanemy nie dopusczac się nam zwracać y w prośbach naszych zarzucać, zeby hospodar ze wszystkiemy obywatelmy mołdawskiey ziemie ucieszyć się mogł z wielkiey łasky i miłosierdzia w.k.m. pana naszego mczywego. Zaczem, naiasnieyszy a mczywy kroliu, stawią się ochotnie przed maiestat w. k.m. poslowie hospodara pana naszego arcypiscop soczawsky i hetman moldawsky do zawarcia i oddania wszystkiego posłuszenstwa y gruntowney wiary hospodara pana naszego. A my wszyccy Mołdawianie spolnie z hospodarem panem naszem gotowismy y powinni bęndziem pokyśmy zywy Pana Boga prosić za dobre zdrowie y dlugo sczesliwe panowanie w.k.m. pana naszego mczywego. Pisanie ktoresmy miely od hospodara pana naszego do waszey krolewskiey mczy rozumiemy że iusz doszło do rąk w.k.m. przez pana przystawa naszego.

Балше[1] логофът и Никоарь спътар

Balsze podcanclerzy i Mikolai [2] miecznik.

BJK, ms. 5, f. 31—32. Original. ASB—MP, r. 15, c. 2—3.

Solie de la Tomşa, domnul Moldovei[2a]

Preastrălucite şi milostive rege, doamne, domnul nostru milostiv.

Ştefan Tomşa, domnul ţării Moldovei, stăpînul nostru, încredinţîndu-şi cu credincioasă supunere slujbele preaplecate la picioarele maiestăţii măriei voastre regeşti, domnului nostru milostiv, roagă stăruitor şi preaplecat pe măria voastră, domnul nostru milostiv, şi pe toţi sfetnicii coroanei, ca măria voastră, domnul nostru milostiv, să nu binevoiască a-i lua în nume de rău, că n-a putut trimite pînă acum solii săi şi n-a putut să întrebe de buna sănătate a măriei voastre (după cum se cădea unui supus credincios). Pentru care lucru s-a străduit în tot chipul şi a trimis solii săi la măria voastră, domnul nostru milostiv, dar din pricina oştilor duşmane[3] şi a primejdiei de la graniţă, aceştia n-au putut răzbate la măria voastră, căci partea potrivnică le-a fost mereu piedică. Îndată ce însă din mila Domnului Dumnezeu cel drag a urmat o pace mai bună, domnul, stăpînul nostru, văzînd că măria voastră, ca un domn creştin şi ca unsul lui Dumnezeu, eşti plin de îndurare faţă de întreaga creştinătate, ne trimite pe noi la măria voastră domnul nostru milostiv, rugînd ca măria voastră să binevoiască să fie îndurător cu domnul, stăpînul nostru, şi cu toţi cetăţenii[4] ţării Moldovei, care împreună cu stăpînul lor cad în genunchi la picioarele maiestăţii măriei voastre, rugînd ca actualul domn să fie primit ca slugă şi supus credincios, aşa ca să poată sluji măriei voastre şi întregii coroane (şezînd liniştit în domnia Moldovei), după cum au stat şi au slujit şi alţi domni, cu întreaga credinţă şi în orice privinţă şi din toate părţile, cu toate îndatoririle şi dările, după cum din veac se cuvine măriei voastre, domnului nostru milostiv, şi coroanei, ca prin aceasta sărmanii creştini şi biata ţară a Moldovei să poată fi sub apărare şi în pace, la un loc cu ţările măriei voastre, domnului nostru milostiv, şi mai ales ca măria voastră să binevoiască să ne apere de acei, care pribegind, strîng oşti şi voiesc să ridice război împotriva noastră, tocmai fraţii noştri, şi să verse sînge, fără ştirea şi porunca măriei voastre şi a senatului măriei voastre, domnului nostru milostiv. Căci această sărmană ţară este acum destul de batjocorită, pustiită şi aproape distrusă de către oameni fără frîu şi neliniştiţi, pentru ca să nu se bucure de asemenea linişte, de care s-a bucurat mai înainte sub fericita domnie a măriei voastre. Rugăm umilit şi preaplecat, binevoieşte

măria voastră, domnul nostru milostiv, să te uiți la noi cu privire îndurătoare și nu ne lăsa să ne întoarcem cu ochii plini de lacrimi de la maiestatea voastră domnească și să fim respinși în rugămințile noastre, ca să se poată bucura domnul cu toți cetățenii[4] Moldovei de marea milă și îndurare a măriei voastre, domnului nostru milostiv. De aceea, preastrălucite și milostive rege, se vor înfățișa cu bucurie înaintea maiestății măriei voastre solii domnului, stăpînului nostru, arhiepiscopul Sucevei și hatmanul Moldovei, pentru a încheia și a aduce toată supunerea și credința adîncă a domnului, stăpînului nostru. Iar noi toți moldovenii, împreună cu domnul, stăpînul nostru, sîntem gata și vom fi datori, cît vom trăi, să rugăm pe Domnul Dumnezeu pentru buna sănătate și lunga și fericita domnie a măriei voastre, domnul nostru milostiv. Scrisoarea pe care am avut-o de la domnul, stăpînul nostru, pentru măria voastră credem că a ajuns acum în mîinile măriei voastre, prin domnul însoțitor al nostru.

Balș logofăt și Nicoară spătar[5] ⟨Scris ulterior de aceeași mînă ca la început :⟩ Balș vicecancelar și Nicolai (!) spătar.

---

[1] Gheorghe Balș.

[2] Corect : Nicoară.

[2a] Scris ulterior de altă mînă deasupra textului original.

[3] Ale lui Constantin Movilă și ale susținătorilor săi poloni.

[4] Citește : boierii.

[5] Scrisoarea lui Ștefan Tomșa către rege din 4 iulie 1613, prin care își recomandă solii, la I. Bogdan, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 376–378.

37 — Varșovia, 30 iulie 1613.

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE AHMED I

Pe tronul Moldovei ar trebui puși domni care să fie pe placul atît al Porții, cît și al regilor Poloniei. Cel ce domnește acum în această țară, Ștefan Tomșa, după ce l-a alungat pe Constantin Movilă, a năvălit în Polonia, pricinuind mari pagube și luînd prăzi mari. O parte din poloni, pentru a se răzbuna, au dat ajutor lui Constantin, dar încercarea acestuia de a-și redobîndi tronul n-a reușit, astfel că Tomșa a început o persecuție cruntă împotriva boierilor, determinînd pe mulți dintre ei să se refugieze în Polonia, între aceștia aflîndu-se și cei opt pe care sultanul cere să-i fie predați. Garnizoana polonă pusă în Hotin are de scop să apere hotarul de jafuri. Sultanul să nu dea crezare vorbelor răuvoitorilor, care vor să tulbure relațiile bune polono-turcești, ci să aibă încredere în dorința regelui de a păstra prietenia cu turcii și de a respecta tratatele dintre cele două țări.

Serenissime ac potentissime domine amice ac vicine charissime.

Venit ad nos generosus Hasan czauseus cum serenitatis vestrae literis, in quibus quidem serenitas vestra imprimis suam maiorumque suorum nobiscum atque adeo cum divis decessoribus nostris serenissimis Poloniae regibus amicitiam sincere atque constanter cultam commemorat, eandemque etiam in posterum se cupere profitetur. Pari vicissim erga serenitatem vestram voluntate et animo sumus, fuimusque semper, cum in amicitia tuenda, tum vero in pactis foederibusque quae a tot annis regno nostro, inclytaeque familiae nostrae Jagellonicae et nobis ipsis cum serenissima Othomanica domo, atque ipsamet serenitate vestra interce-

dunt, inviolate servandis. Atque eius nostrae erga serenitatem vestram et serenitatis' vestrae maiores voluntatis plura sane et nova et vetera proferri possent documenta, nisi vel hisce literis suis ipsamet serenitas vestra palam asserens fateretur, abunde sibi a nobis in colenda amicitia hactenus fuisse satisfactum, agnoscat etiam magnos in utriusque nostrorum ditiones ex eadem mutua nostra amicitia fructus et commoda redundasse. Neque vero et olim defuisse, et nunc deesse, qui suae cupiditatis commodique causa constantem hanc inter nos amicitiam turbatam, cupiunt, facile etiam serenitas vestra pro sua prudentia intelligit et ex ea quidem quod serenitas vestra ex malevolorum (uti existimamus) relatione de rebus Bogdaniae sive Moldaviae ad nos praescripserit, non satis percipi potest. Moldaviam enim quantum attinet, de ea serenitas vestra non ex vano sermone malevolorum, sed ex ipsis pactis foederibusque cum aliorum maiorum suorum, tum vero laudatissimae memoriae parentis sui nobiscum initis, velimus iudicet: eam nimirum semper adhibitam fuisse, adhiberique debere rationem in praefigendis illi terrae palatinis, ut ÿ Moldaviae palatini perspiciantur, qui et serenissimis imperatoribus Constantinopolitanis fideles, et serenissimis Poloniae regibus non ingrati essent, quique mutuam inter eosdem imperatores ac reges amicitiam, quam diligentissime tuerentur, pactaque et foedera utrinque sancita sacrosancte custodirent. Ac id quidem hactenus et ab ipso serenitatis vestrae laudatissimo parente, et ab ipsamet serenitate vestra magno non solum nostrarum, verum etiam serenitatis vestrae ditionum commodo fuit observatum, donec is[1] qui nunc in Moldavia tyrannidem magis, quam munus praefecti illius provinciae exercet. Constantino[2] illius Hieremiae[3] tantopere de maioribus serenitatis vestrae meriti, filio, et qui etiam ipsius serenitatis vestrae assensu eo palatinatu gaudebat, dolo inde pulso, in ditiones et populos nostros, cum nos pactis cum serenitate vestra securi, alia bella gereremus, inrupit, complura oppida vicosque excussit, praedam ingentem abegit, maximisque damnis ditiones et populos nostros affecit, ut minime mirum sit, et Constantinum iniurias suas ulcisci voluisse, et plerosque ex nostris populis Constantino uti ei qui serenitate vestra assentiente eam provinciam obtinuerat, nobis interim a regno nostro absentibus, suppetias ivisse. Constantini vero conatus minus feliciter cessisse[4], non tam ipsius, qui nunc in Moldavia rerum potitur, felicitas fuit, quam eiusdem provinciae summa profecto est infelicitas. In qua quidem cum post expulsum Constantinum vehementer in omnes provinviae illius incolas, praesertim vero in eos, qui nobili illustriorique loco nati erant, saevitum est, necessario et illis ipsis octo viris, quos serenitas vestra tradi sibi a nobis postulat, patria migrandum ferit. Qua de re plenius serenitas vestra ėx nuntio nostro generoso Georsÿ subiudice terrae Leopolensis, quem an serenitatem vestram mittimus, intelliget. Ex eodem quoque cognoscet serenitas vestra, non aliam ob causam in arce Choczym praesidia nostra haberi, nisi ut quantum fieri potest, latrocinia, quae plerunque utriusque nostrarum fines habent infesta cohibeantur, mutuaque pax utrinque inter nos et serenitatem vestram conservetur, omnino volumus cupimusque, ut haec inter nos amicitia, non ex voluntate malevolorum vel levium hominum dependeat, sed prout imperatorem regemque decet sincere ex animo, et quod caput est, more maiorum nostrorum, atque ex praescriptio pactorum utrinque colatur et conservetur. Quod nos quidem pro nostra parte curaturos promittimus, idemque vicissim pollicemur

nobis de serenitate vestra. Cui optimam valetudinem a Deo precamur. Datum Varsaviae die trigesima july anno millesimo sexcentesimo decimo tertio.

WAP—OT, ms. XIII, nr. 19, f. 101—103. Copie. ASB—MP, r. 40, c. 35—37.

---

[1] Ştefan Tomşa.
[2] Constantin Movilă.
[3] Ieremia Movilă.
[4] Înfrîngerea de la Cornu lui Sas (19 iulie 1612).

38 **Varşovia, 5 august 1614.**

INSTRUCŢIUNILE LUI S. TARGOWSKI, SOL LA POARTĂ

Va acuza pe Ştefan Tomşa că nu păzeşte pacea cu polonii şi dă motive pentru ruperea tratatului acestora cu turcii. Va aminti că Polonia n-a aderat la sfînta ligă, ci, dimpotrivă, a dat jos pe Mihai Viteazul din cîrca turcilor, făcînd prin aceasta eforturi mari militare şi băneşti, în contul cărora ea ţine acum Hotinul.

Instrukcya do cesarza tureckiego urodzonemu Samuelowi Targowskiemu, sekretarzowi naszemu, w Warszawie dnia V-o miesiąca sierpnia roku pańskiego MDCXIV dana.

... Stephan Tomszyć teraźnieyszy hospodar wołoski nie tylko nie stara się o to, aby z obu stron pokoy bił zachowany y przyiaźń między nami a cesarzem wcale zatrzymana, ale sam z swey strony wielkie dwie przyczyny do zerwania przymierza, ludzie swywolne przy sobie chowa i z Węgier i z przyległych prowincyi onych zaciąga, sprawiedliwości z złoczyńców ukrzywdzonym nie czyni. Nie tak inni ktorzy przedtym bywali hospodarowie uczynili powinność to ich byla zawsze tak nam iako i cesarzowi tureckiemu dawać znać kiedy się iakie łotrostwo growadziło, aby za przestrogą ludzie byli ostroźnieysi. Miałby cesarz jmc dostateczną o tym wziąść informacyą i uczynic aby ten człek letki nie dawał przyczyny do zaczepków i na przyiaźne cesarzowi przyiaciele, łotrostwa swego nie spuszczał, dokąd w Wołoszech rządzić będzie trudno się nam ztamtąd pokoju spodziewać. Nie byłaćby jego kmci rzecz trudna tego swywolnego wypchnąć z ziemie wołoskiey człeka i poddanym swoim od niego uczynić pokóy, ale w tym cesarskiey szanuie przyiaźni y niesłuszne bydź rozumie, aby gruntowna między dwiema monarchami przyiaźń ladaiaki miał rozrywać człowiek.

Przypomni do tego iaką statecznością trzymaliśmy, przymierze, iako niedomienną czesarzowi zachowaliśmy przyiaźń tak dalece ze gdy wszyscy panowie chrześciańscy, przyiaciele i powinni nasi na tym byli, aby ieneralny związek uczynili i wspólnemi siłami woynę podnieśli, my iednak lubo nam wielkie ztąd pożytki ukazowano, więczyieśmy sobie ważyli przyiaźń cesarza tureckiego niżli takie przyiaciół naszych zaciągi, ktore pewnie stanęłyby były gdybyśmy chcieli byli do tego wspólnego związku przystać. Tu wspomnieć o Michaiła, ktorego woyska nasze s karbów tureckich zepchnęły.

Ieźliby Chocim wspomniono, powie ze nakłady wojenne od Hieremiego wojewody multańskiego wyparty był z hospodarstwa a potym przez hetmana naszego na stolicy posadzony. Dlaczego wielkie woyska, od

ktorych Michał pogromiony z Woloch i Multan ustąpić musiał, wyprawować nam przyszło było, co nie mogło bydź, iedno z nakładem i kożtem naszym. Teraz nie many inszego z tego, że ludzi nasi na tym zamku są, pożytku tylko ten że zbiegowie i swawolne łotrostwo, tak to ktore z Wołoch do naszych państw, iako i to które od nas do Wołoch zwykło wpadać, tam straża sie hamuie. Kiedy był hospodar taki, ktoryby pokóy miłował, gruntownie zachamować by się mogło ...

BCK, ms. 110/IV, p. 279—280. Copie. ASB—MP, r. 62, c. 34—35.

Instrucțiunile date din Varșovia, *în ziua de 5* luna august, anul Domnului 1614, nobilului Samuil Targowski, secretarului nostru, ⟨sol⟩ la împăratul turcesc.

⟨Dacă se va întîlni pe drum, în Moldova, cu comandanții trupelor turcești, să-i sfătuiască să nu înainteze mai departe împotriva cazacilor. Ajuns la Poartă, va declara vizirului că trimiterea trupelor la granițele Poloniei este împotriva tratatelor, căci dacă turcii au suferit oarecare daune din partea cazacilor, aceștia vor fi pedepsiți de poloni. Îi va vorbi apoi de pagubele suferite acum de poloni din partea tătarilor. Îi va spune că regele vede mijlocul de a se împiedica tătarii de a năvăli în Polonia, iar cazacii în ținuturile turcești, în cedarea către Polonia a Cetății Albe și în așezarea polonilor acolo, care ar opri incursiunile dintr-o țară în alta, iar negustorii poloni n-ar mai trece prin Moldova, Țara Românească și Trasilvania, ci pe la Cetatea Albă, unde ar plăti vama pentru sultan, iar nu ca pînă acum pentru domnii români⟩.

... Ștefan Tomșa, domnul de acum domn al Moldovei, nu numai că nu-și dă osteneala ca pacea să fie păstrată de ambele părți, iar prietenia dintre noi și împărat să fie menținută întreagă, ci chiar din partea sa dă mari pricini pentru ruperea alianței, ține pe lîngă dînsul oameni fără frîu și-i recrutează din Ungaria și din provinciile învecinate și nu face celor păgubiți dreptate cu răufăcătorii. Nu așa au făcut alți domni, care au fost mai înainte. Datoria lor a fost totdeauna de a ne da de veste, atît nouă cît și împăratului turcesc, cînd se aduna vreo tîlhărime, ca prin această înștiințare să fie oamenii mai cu băgare de seamă. M. s. împăratul ar fi trebuit să ia informație îndestulătoare despre aceasta și să facă în așa fel, încît acest om ușuratic să nu dea pricină de atacuri și asupra prietenilor prietenoși ai împăratului și să nu-și trimită tîlhărimea. Cît timp el va domni în Moldova, e greu să ne așteptăm la pace de acolo. Nu i-ar fi fost atît de greu m.s. regelui să alunge pe acest om dezmățat din țara Moldovei și să aducă supușilor săi pace din partea lui, dar el respectă prietenia împăratului și socoate că nu-i drept că nu importă ce om să strice prietenia trainică dintre doi monarhi.

Pe lîngă aceasta îi va aminti cu ce statornicie am ținut alianța, cum am păstrat împăratului o prietenie neschimbată, și aceasta atît de departe, încît, cînd toți domnii creștini, prietenii și îndatorații noștri, au fost de părere să facem o ligă generală și să pornim războiul cu puteri comune, noi însă, deși ni s-au arătat mari foloase de aici, am prețuit mai mult prietenia împăratului turcesc decît asemenea ridicări la arme ale prietenilor noștri, care ar fi avut de bună seamă loc dacă am fi voit să aderăm la liga comună[1]. Aici să amintească de Mihai[2], pe care oștile noastre l-au dat jos din cîrca turcilor.

Dacă s-ar aminti de Hotin, va spune că e vorba de cheltuielile de război ale lui Ieremia[3], care a fost alungat din domnie de voievodul

Munteniei[2], și care a fost pus apoi din nou în scaun de hatmanul nostru[4]. De aceea ne-a fost revenit să trimitem oști mari, de care fiind înfrînt Mihai, a trebuit să se retragă din Moldova și din Muntenia, lucru ce n-a putut avea loc decît cu cheltuiala și costul nostru. Acum n-avem altceva din faptul că oamenii noștri sînt în acea cetate decît numai acest folos că fugarii și tîlhărimea neînfrînată, atît cea care a obișnuit să năvălească din Moldova în țările noastre, cît și cea de la noi în Moldova, este împiedicată acolo de strajă. Dacă ar fi un asemenea domn, care să iubească pacea, <aceste năvăliri> s-ar putea opri cu desăvîrșire.

<Dacă la Poartă vor fi sosit și soli de-ai Moscovei, trimisul va căuta să afle ce au cerut și ce au obținut; el va informa pe sultan că rușii au cerut ca țar pe Vladislav, fiul regelui, dar că acesta n-a fost de acord, și că trupe polone se află și acum la Moscova, fapt ce face pe ruși să caute ajutor la imperiali și la turci>.

---

[1] Aluzie la străduințele papei și ale habsburgilor de a atrage Polonia în sfînta ligă și în războiul cu turcii din 1593—1606.

[2] Mihai Viteazul.

[3] Ieremia Movilă.

[4] Ioan Zamoyski.

39 **Liov, 25 iulie 1618.**

SCRISOAREA UNUI MAGNAT POLON CĂTRE UN ALTUL

Un scurt istoric al năvălirilor tătarilor și al rezistenței opuse lor de poloni, începînd din vara anului 1612 pînă în vara anului 1618. Știri despre schimbările în domnie din Moldova și Țara Românească din această perioadă.

Leopoli, a<nno> 1618, die 25 iulii.

Po onei nam barzo nieszczesney pana Stephana Potockiego w Wołoszech porazcze, w tydzien zaraz Tatarowie na Podole wpadli, zplundrowali wszytkie te kraie tam, popalili, liudzie w niewolą pobrali, stada y towary wygnali nemine sese opponente, chociai był quarciany zolnierz y patrzył na tho, y owszem otarł się on nieprziiacieł.

Taką socordiam naszych Wołochowie widząc, naiezdzali y oni tez sobie przylegle kraie, brali takze ludzie, lupili domy szlacheckie, pasieki wybiiali, stada, towary wygnali z ziemie. Czo trwało całą zimę, a potym iuz y małemi zbyt wpadali kupami, a przedsię nie oponował się im zaden...

Michno Radul hospodar wołoski, iako skoro na panstwie osiadł, ozwał się bycz fiduciarium krola pana naszego, fide sese et iuramento obstrinxit, pismo dał na tho, wziąwszy viceversa upewnienie, iako od pana, de securitate et protectione. Starał się ktos u Porty o tho, aby iego zraziwszy, swego tam candidatum posadził. Ztamtądze przestrzeżony, wiedzial, ostroznieiszym był. Uscieccy zolnierze zamawiali się aby go czatą zbiezecz, kiedy mogli, a porwacz. J o tym wiedzial, tegoz mial suspectum, ze z iego naprawy. Z poddanych iego niektorzy rebellisowali mu swiezo byli, y tych repressit, ale z pomoczą Tatar, nie bez podeirzenia iednak na tegoz, iakoby tom robicz miał. Dissimulabat przedsię naszemiz artibus idącz na nas. Ale przedsię temiż Tatary szczwał nas zawsze. Interim przestrzegał et benevolentiae plena erant omnia.

Alexander hospodar multanski eo nomine oskarzony byl od ziemie do Porty, ze ią exactionibus vexabat nimiis, ze tymczasem promovebamus Gawrylaszka Mozilę na panstwo. Tego tam posadzono, wziąwszy tamtemu. Siedzi iuz w ziemie panem, alie nie wiem iako długo, y musi ostroznie, ne in eundem impingat errorem. Tymczasem dawny ten przywiązal się do Tatar y skodzi nam, woiuiącz iako naibardziey moze...

BK, ms. 292, f. 64—67. Copie. ASB—MP, r. 26, c. 253—255.

Liov, anul 1618, ziua 25 iulie

După acea foarte nefericită înfrîngere pentru noi a domnului Ștefan Potocki în Moldova[1], îndată la o săptămînă tătarii au căzut asupra Podoliei, au prădat toate ținuturile de acolo, au ars, au luat oameni în robie, au mînat cirezi și mărfuri, fără ca nimeni să li se opună, deși acolo era oastea sfertului[2] și privea la aceasta, acel dușman și-a făcut totuși drum.

Moldovenii, văzînd asemenea *slăbiciune* a lor noștri, au năvălit și ei în țările vecine lor, au luat și ei oameni, au jefuit casele nobililor, au distrus prisăci, au mînat din țară cirezi și mărfuri. Lucru care a durat întreaga iarnă, apoi au năvălit în cete prea mici, și nimeni nu li s-a opus.

⟨În continuare, se descriu năvălirile anuale ale tătarilor în Podolia, Pocuția și Rutenia, începînd din primăvara anului 1613 pînă în vara anului 1618, năvăliri care s-au soldat cu enorme prăzi luate de ei în oameni, vite, mărfuri etc.⟩.

Radu Mihnea, domnul Moldovei[3], îndată ce s-a așezat în domnie, s-a chemat a fi *fiduciarul* regelui, domnului nostru, *s-a legat prin credință și jurămînt*, a dat scrisoare pentru aceasta, primind, *în schimb*, asigurarea, ca de la un stăpîn, *a securității și protecției* sale. Cineva a stăruit la Poartă ca, îndepărtîndu-l, să-și pună acolo *candidatul* său. Avertizat din același loc, a știut, a fost mai precaut. S-au anunțat mercenarii din Ușcie[4], ca să se adune la pîndă și cînd vor putea, să-l prindă. Și despre aceasta a știut; l-a avut suspect tot pe același[5], că din îndemnul lui. Dintre supușii săi s-au fost răsculat recent unii. Și pe aceștia i-a reprimat, dar cu ajutorul tătarilor, nu însă fără a bănui pe același[5], cum că i-ar fi făcut aceasta. *Se va preface* doar, prin aceleași *vicleșuguri* ale noastre, mergînd asupra noastră. Căci doar cu aceiași tătari ne-a provocat totdeauna. *Altă dată* ne-a prevenit *și toate au fost pline de bunăvoință.*

Din pricina sa, Alexandru, domnul Munteniei[6], a fost învinuit de țară la Poartă că *a devastat-o cu încasări care au trecut măsura*; că între timp vom promova pe Gavrilașcu Movilă. Pe acesta[7] l-au pus acolo, luîndu-i-o celuilalt[6]. Șade acum domn în țară[7], dar nu știu cît de mult, și trebuie să domnească cu băgare de seamă, *ca să nu cadă în aceeași greșeală*. Între timp fostul domn[6] s-a atașat de tătari și ne strică nouă, luptînd cît poate mai tare...

⟨Din nou știri despre situația din Rutenia și despre luptele, pînă la data de 25 iulie 1618, cu tătarii⟩.

---

[1] La Cornu lui Sas (19 iulie 1612).
[2] Vezi nr. 29, nota 10.
[3] Prima sa domnie în Moldova (3 august 1616 — 4 februarie 1619).
[4] Domeniul Movileștilor.
[5] Aluzie, poate, la Gavril Movilă.
[6] Alexandru Iliaș, în prima sa domnie în Țara Românească (septembrie 1616 — înainte de 18 iulie 1618).
[7] Domnia lui Gavril Movilă în Țara Românească (înainte de 18 iulie 1618 — înainte de 28 iulie 1620).

RADU MIHNEA CĂTRE STANISLAV ŻÓŁKIEWSKI

Îi cere să trimită un sol la Iskender paşa şi să-i răspundă la scrisoarea prin care s-a oferit să medieze pacea între poloni, turci şi tătari.

A⟨nno⟩ D⟨omini⟩ 1618, die 1 septembris.

Z obozu pod siołem Kisiolem[1], hospodar woloski do jegomci pana canclerza coronnego.

O wyiezdzie y przyblizeniu z woiskiem naszym ku Tehini, gdzie iuz iest wielmozny Skinder basza, da pan Bog dnia 4 septembris widziec się bendziem, wm naszemu mci panu oznaimuiemy, ktory, iako mamy wiadomosc, nie dla rozerwania przymierza, ani pact zobopolnych targnienia, lecz pokoiu s. zawarcia tractatow roku przeszlego z wmcią y rptą zaczętych doskonale zkonczenia, thu sie przyblizył. Soltan galga ma w tych dniach do Tehinie przybycz, ktory te woiska tatarskie, ktorych wielka liczba iest, y wpascz mieli zamysł w panstwa j.k.m. O czym my wsłyszawszy pisaniem swym wielmoznego baszę obesłali, aby niz się do Tehinie wszysczy skupiemy, byli zatrzymani. Tam snadniey, maiącz mocz nad niemi soltan galga zniozszy się z wielmoznym baszą wstręt zamylom ich uczynicz moze. W czym da pan Bog z osoby naszey, bywszy milosnikiem swiętego pokoiu y rptey zawsze zyczliwym y milosć dobrego sąsiecztwa miedzy cesarzem niezwyciężonym a k.j.m. zycząc, starania wedlug moznosci przydacz chczemy, by ta sprawa zaczęta w pokoiu dobrym y pożądanym stanęła y panstwa zobopolne, w niwecz prawie z poddanemi obroczone, w pokoiu zachowane byly. Iako wielmozny senator wysokiego rozsądku y milosnik oyczyzny posłancza swego nie mieszkaiącz z pisaniem wolą swoią otwieraiącz, do wielmoznego baszy i do nas racz wm wyprawicz.

BK, ms. 292, f. 74. Copie. ASB—MP, r. 26, c. 256.

Anul Domnului 1618, ziua de 1 septembrie. Din tabăra de lîngă satul Chişinău. Domnul Moldovei[2] către dumnealui domnul cancelar al coroanei[3].

Facem cunoscut domniei tale, domnului nostru milostiv, că am plecat şi m-am apropiat cu oastea noastră de Tighina, unde se află deja puternicul Iskender paşa şi va da Domnul Dumnezeu să ne vedem *în ziua de 4 septembrie*. Care, după cum avem ştire, s-a apropiat aici nu pentru a rupe tratatul, nici pentru a călca pactele reciproce, ci pentru a încheia sfînta pace şi a termina în mod perfect tratatele începute anul trecut cu domnia ta şi cu republica. Calgai[4] sultan urmează să vină zilele acestea la Tighina. Care, aceste oşti tătăreşti, al căror număr este mare, au avut de gînd să cadă asupra ţărilor m.s. regelui. Despre care lucru auzind noi, am trimis cu scrisoarea noastră la puternicul paşa ca să fie oprite pînă ce ne vom aduna cu toţii la Tighina. Acolo, calgai sultan, avînd puterea asupra lor şi înţelegîndu-se cu puternicul paşa, poate mai uşor să-i facă să renunţe la planurile lor. În care lucru, va da Domnul Dumnezeu, prin persoana noastră, fiind totdeauna un binevoitor iubitor al sfintei păci şi al republicii şi dorind dragostea bunei vecinătăţi între nebiruitul împărat[5] şi m.s. regele, voim să depunem stăruinţă, după putinţă, ca această treabă începută să se facă în bună şi dorită pace şi ambele ţări ⟨româneşti⟩, distruse aproape cu totul, să fie păstrate, împreună cu supuşii lor, în pace.

Binevoieşte domnia ta, ca un senator puternic, cu o înaltă judecată, şi ca un iubitor de patrie, să trimiţi fără întîrziere solul domniei tale la puternicul paşă şi la noi cu scrisoare, în care să-ţi faci cunoscută voia.

---

[1] În altă copie : Z obozu pod siołem Kisniowam (BK, ms. 201, f. 163).
[2] Radu Mihnea.
[3] Stanislav Żółkiewski.
[4] Vezi nr. 5, nota 6.
[5] Osman al II-lea (1618—1622).

41 **Din tabăra de lîngă Orynin, 9 septembrie ⟨1618⟩.**

STANISLAV ŻÓŁKIEWSKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Îi trimite scrisoarea primită de la domnul Moldovei, Radu Mihnea, care a luat parte la sfatul căpeteniilor turceşti şi tătăreşti de la Tighina şi care îl îndeamnă să trimită un sol sau o scrisoare lui Iskender paşa. Aşteptă răspunsul regelui în această privinţă.

Copia listu p. hetmana y kanclerza koronnego do k.j.m.

Ruszywszy sie z Baru, czwartym noczlegiem stanalem tu u Orinina z woiskiem w.k.m. Zgadzałem tym stanowiskiem w czym iezdem od w.k.m. napomniony zeby sie oko miało na Kamieniecz y na pokuczki slak. Do Kamiencza tilko dwie mili stad, drogam dobram, przechodu nikendy niemasz zlego tak ze z woiskiem y obozem zarasz uszykowanym bylaliby tego potrzeba moze sie woisko prowadzic. Do pokuczkiego slaczu tilko trzy miele, na brod ktory iest ze wszich nailepszy u Kolodropky, naisnadnieisze przebycie przez Dniestr, bo iz woiska tarskie sam w Wołoszech ten slak naipodieirzanszy iest. A iz Turcin iako credibile iest nań barzo w Kamienczu przemysla, tak zabiegaiącz zamyslom iego, iako y tatarskim naiazdom, naizrecznieisze sie to mieiszcze zdało, za ktorego iednak nie takiesmy sie przywiązali, azebychmy gdzie sie potrzeba pokaze, nie byli gotowi nastampic. O nieprzyiacielu te wiadomosci sam, iako to y z listu hospodara wołoskiego, ktory w.k.m. poszylam, w.k.m. zrozumiec bedziesz racził, ze w tym tegodniu ziechali sie passowie y soltan y przednieiszy murzowie na rade u Tehini, gdzie tysz y hospodar wołoskj, iako to sam o tym pisze, przybył, eventus tj rady iakj bedzie sam czasz pokaze krotkj. Dotąd hospodarowi nie odpiszalem, bo mi go tisz dopiero wczora w noczy przjniesiono y iezdem ambiguus, zwlascza na tim paragraph gdzie pisze abym posłał posła swego do Skender passe, bo sieła iest consideraciy uwazam godnych poslacli czy nie do niego poslancza, lub tysz listem tu odprawic, ktory mu hospodar odda, albo tysz zamilczac. Jakj bedzie effect tj poganskj rady, na ktoram sie ziechali, nie wiemy. Z ich mm.pp. senatorow iescze sam niemasz nikogo, oprucz iegom p.w. ruskiego, iegom, p. kamienieczkiego, jm p. star. sendomierskiego, ktory iest blisko w Skale. X. iegom Janusz Ostrogskj, iegom pan woiew. podolski y iegom p. sendom⟨ierski⟩ nie daleko sam. O ziedzie ichmsci spodziewam sie naidaliy o wtorku. Oczekiwam y na inszych jchmm niektorych. Radbym communicato consilio strony dania responsu hospodarowi wołoskiemu postampił. Iescze mi dwoch rot nie dostaie, ale sie ich po kilku dniach spodziewam. Czokolwiek z nasz iest y bedzie, P.B. wziawszy na pomocz, staniem de nobis cordibus dla sluzbj w.k.m. y R. P. Czuiani y poganie o

nasz. J Wolosza w gury rozbiegala, ziemia iak pusty została, boianc sie tysz od nasz naiazdu. Czokolwiek natenczas iest oznaimuie w.k.m. S tym unizone sluzby me etc. Z obozu pod Orininem 9 7-bris ⟨1618⟩.

BK, ms. 201, f. 162–163. ASB–MP, r. 26, c. 78–79.

Copia scrisorii domnului hatman şi cancelar al coroanei[1] către m.s. regele.

Pornindu-mă din Bar, am ajuns la al patrulea popas de noapte aici, la Orynin, cu oastea măriei voastre regeşti. Am admis această poziţie întrucît sînt făcut atent de către măria voastră, ca să avem privirea îndreptată asupra Cameniţei şi asupra şleaului Pocuţiei. Pînă la Cameniţa sînt de aici numai două mile, drumu-i bun, trecerea nicăieri nu-i rea, aşa că, cu oastea şi cu tabăra aşezată îndată pentru bătaie, se poate, de va fi nevoie, conduce oştirea. Pînă la şleaul Pocuţiei sînt numai trei mile, la vadul care este cel mai bun dintre toate, la Kołodróbwka[2], cea mai comodă trecătoare peste Nistru, căci acest şleau este cel mai suspect, dat fiind că oştile tătăreşti se află în Moldova. Şi deoarece turcul, după cum este *de crezut*, se gîndeşte mult s-o ia pe acest şleau la Cameniţa, nouă, luînd-o înainte atît planurilor sale, cît şi năvălirilor tătarilor, ni s-a părut acest loc cel mai potrivit, de care însă nu ne-am legat în aşa fel, încît să nu fim gata să intervenim colo, unde va fi nevoie. Despre duşman sînt aceste ştiri, după cum măria voastră vei binevoi să afli din scrisoarea domnului Moldovei[3], pe care o trimit măriei voastre, că paşalele şi sultanul ⟨tătăresc⟩ şi mîrzacii mai de frunte s-au întrunit în această săptămînă la sfat la Tighina, unde a venit şi domnul Moldovei, după cum însuşi scrie. Care va fi *rezultatul* acestui sfat, numai timpul va arăta în curînd. N-am răspuns pînă acum domnului, căci abia ieri noaptea mi s-a adus scrisoarea sa, şi *nu* sînt *sigur* mai ales în ceea ce priveşe paragraful în care scrie să trimit solul meu la Iskender paşa, deoarece sînt, cred, o mulţime de consideraţii demne de luat în seamă ca să trimit sau nu la el solul, sau să-i trimit o scrisoare, pe care să i-o dea domnul[3], ori să păstrez tăcerea. Care va fi rezultatul acestui sfat al păgînilor, la care s-au întrunit, nu ştim. Dintre dumnealor domnii senatori nu se află încă niciunul aici, afară de dumnealui domnul voievod al Ruteniei[4], de dumnealui domnul de Cameniţa[5] şi de dumnealui domnul staroste de Sandomir[6], care este aproape, la Skała. Dumnealui prinţul Ianuş Ostrogski[7], dumnealui domnul voievod al Podoliei[8], şi dumnealui domnul de Sandomir[9] nu sînt departe. La adunarea lor mă aştept cel mai tîrziu pe marţi. Aştept şi pe alţi cîţiva senatori. Aş proceda bucuros, *comunicîndu-mi-se hotărîrea* măriei voastre în legătură cu răspunsul ce trebuie dat voievodului Moldovei. Îmi mai lipsesc două roate, dar mă aştept la ele peste cîteva zile. Orice este şi va fi din partea noastră, luînd în ajutor pe Domnul Dumnezeu, vom sta *din inimile noastre* pentru slujba măriei voastre şi a republicii. Şi păgînii sînt îngrijoraţi în privinţa noastră. Şi moldovenii au fugit în munţi, temîndu-se şi de o năvălire a noastră; ţara a rămas ca un pustiu. Orice este între timp, voi anunţa măriei voastre. Cu aceasta, slujbele mele plecate etc. Din tabăra de lîngă Orynin, *9 septembrie* ⟨1618⟩.

---

[1] Stanislav Żółkiewski.

[2] Localitate situată pe malul stîng al Nistrului aproape de Sniatin.

[3] Radu Mihnea. Vezi nr. 40.

[4] Ioan Daniłowicz.

[5] Castelanul de Cameniţa.

[6] Stanislav Lubomirski.
[7] Voievod al Voliniei.
[8] Toma Zamoyski.
[9] Castelanul de Sandomir: Stanislav Tarnowski.

42 **Zamość, 24 noiembrie 1619.**

TOMA ZAMOYSKI CĂTRE ARHIEPISCOPUL DE GNIEZNO

Un pretendent, ce se dă drept Constantin Movilă, agită țara de jos a Moldovei.

...W Wołoszech impostor iakiś ziawił się, mieni się Constantem synem Hieremiowym, i ziemię dolną wołoską trochę pomieszał. O czem rozumiem będziesz wm raczył mieć od iegomci pana canclerza wiadomość... W Zamosciu dnia 24 listopada roku pańskiego 1619.

AGW—AZ, 716, f. 5. Original. ASB—MP, r. 24, c. 487.

...În Moldova s-a ivit un *impostor* oarecare; acesta se dă drept Constantin, fiul lui Ieremia, și a tulburat puțin țara de jos a Moldovei. Despre care lucru cred că domnia ta vei binevoi să ai știre de la dumnealui domnul cancelar[1] ... Din Zamość, în ziua de 24 noiembrie, anul Domnului 1619.

---

[1] Stanislav Żółkiewski.

43 **Zamość, 27 martie 1620.**

TOMA ZAMOYSKI CĂTRE GASPAR GRAȚIANI

Îi răspunde că ține în arest pe Ioan Papară pentru pagubele și nedreptățile pricinuite de acesta supușilor săi. Bunurile sale au rămas toate în Moldova, iar el urmează să fie pedepsit conform legilor polone. Dacă ar fi uneltit ceva împotriva domnului, l-ar extrăda, așa cum a făcut și cu alții mai înainte.

Illustrissime domine, domine et vicine observandissime.

Serius fortassis respondeo ad literas illustrissimae d⟨ominationis⟩ vestrae quia lator earum faciens iter ad sac⟨ram⟩ r⟨egiam⟩ maiestatem domi me non offenderat, qui cum in reditu me iterum convenisset haec pauca in negocio Ioannis Paperae de quo me literis suis compellavit illustrissimae d⟨ominationi⟩ vestrae rescribenda esse existimavi. Infinita damna et graves iniuriae a latrone isto subditis meis illatae hoc a me flagitare videbantur ut capitis poena iam pridem puniretur, quod et facere erat animus, si non interscessiones quorundam amicorum meorum pro illo intervenissent, quorum gratia hoc a me datum est, quod hactenus illum vivere patiar. Per hoc tandem, non video cur subditis illustrissimae d⟨ominationis⟩ vestrae, qui multa ab eo perpessi esse dicuntur, et quorum causa remitti sibi illum postulat satisfieri nequeat. Cum iste solus tantum exutus fortunis omnibus apud me detineatur, facultatibus bonisque omnibus, uxore, liberis, domo in ditionibus illustrissimae d⟨ominationis⟩ vestrae relictis, ex quibus uni cuique iusta satisfactio, ablatorumque resti-

tutio fieri posset. Nam si machinari aliquid adversi contra statum provinciae vel vitae incolumitatem illustrissimae d⟨ominationis⟩ vestrae accusaretur, ultro etiam non compellatus pro more institutoque maiorum remittendum illum existimarem, prout et fecisse me non ita pridem in persequendis aliquot facinorosis, qui se ex illis partibus in ditiones meas receperant, illustrissimam d⟨ominationem⟩ vestram memoria tenere arbitror. Nunc si latronem multis ab annis damna subditis meis inferentem, ignem et vastitatem praediis meis minitantem, a quo vindicandi se nulla via ordinaria a quoquam haberi poterat, in vinculis teneam: an eo nomine quiquam iustam conquerendi de me causam habere poterit? Neque fides pacis publicae, vicinitatisque iura per me violari, a quoquam iuste dici potest: cum hoc et iure meo agam et parens quoque meus[1] piae memoriae pacis auctor studiosissimus, eam solam pacem cum vicinis principibus sacrosancte servandam esse statuebat, quae cum dignitate reipublicae honoreque suo proprio esset coniuncta. In qua tuenda non fortunas solum suas sed etiam vitam ipsam paratus erat profundere. Itaque dabit mihi quoque veniam illustrissima d⟨ominatio⟩ vestra si in detinendo hoc latrone iuribus meis uti videar. Quod reliquum est, commendo me gratiae illustrissimae d⟨ominationis⟩ vestrae, eidemque omnia fausta atque felicia a Deo optimo maximo precor.

⟨*Pe dos* :⟩ Copia listu do hospodara wołoskiego de dat⟨a⟩ z Zamoscia die 27 marty 1620. ⟨Copia scrisorii către domnul Moldovei[2] *cu data* din Zamość, *în ziua de 27 martie 1620*⟩.

AGW—AZ, 3037, p. 116—118. ASB—MP, r. 24, c. 651—653.

---

[1] Ioan Zamoyski.
[2] Gaspar Grațiani (februarie 1619 — noiembrie 1620).

44 Iași, 3 mai 1620.

GASPAR GRAȚIANI CĂTRE STANISLAV ŻÓŁKIEWSKI

La ordinul sultanului, hanul tătarilor își strînge oastea ca să atace pe cazaci la ei acasă. În acest scop a chemat la el și pe domnii români cu trupele lor.

Gratiana hospodara wołoskiego kopya listu do jm pana Stanisława Zolkiewskiego kanclerza y hetmana koronnego 1620 die 3-tia martÿ[1].

Wczora przyiechał czausz od cesarza tureckiego ⟨z listem⟩ w ktorym pisze ze han tatarski 30 000 Tatarow ma wespoł z woyski tureckiemi z prowincyi tak nazwaney Dobrucia y z Tatarami, ktorzy są w Aczermem y w Białym Obozie, y z temi woyski ktore ma przy sobie Skinder basza, zgromadzić w iedno chce, y mieysca one y zamki, w ktorych Kozacy zwykli mieszkać, a maiętności y zywności swoie opuscili, aby tym Kozaki wojowali y onych opanowali. Wezwane tez iest do tego woysko tatàrskie, ieden xiąze tak nazwane Valachiae Transalpinae z swemi woyski, y mnie także kazano abym z wielką potęgą y siłą, ile będę mogł, do nich przybył. Tak iz te woyska wszystkie zgromadziwszy uczynią do 60 000. W liscie cesarza tureckiego pisze ze to chce uczynił dlatego, iz Kozacy na ich mieysca czołnami swemi wpadaią, ktoremi na Morzu Czarnym korzyści ich zabierać y miasta plondrować.

Dlatego te wszystkie rzeczy umyslilem wmci iako nayprędzey oznaymić, a gdybym był nie miał roskazania y wiadomości od cesarza tureckiego, zaprawdebym milczał y rozumiałbym był nieco u ugodzie Skinderbaszyney z Polakami, ale upatrzywszy to, nie trzeba tego zaniedbywac y lekcewazyć y jego kr. mci o wszystkim oznaymić. A proszę usilnie wmci, abyś mię wmc w sekretach tych cale zachować raczył o wszystkich rzeczach ktore na ostatku y wprzod do wmci pisałem, przes pisanie swoie mnie o wszystkim oznaimił, tudziesz też od krola iegomci odpowiedź mnie otrzymać raczył, albowiem wybaczyć mozesz iakowa iest wiara y miłość moia przeciw krolowi iegomci y wszystkiemu krolestwu polskiemu. Zatym etc. Z Jassu 3 maj 1620.

BCK, ms. 1577 — IV, f. 415—416. ASB—MP, r. 14, c. 155—156.

Copia scrisorii lui Graţiani, domnul Moldovei [2], către dumnealui domnul Stanislav Żółkiewski, cancelar și hatman al coroanei, *din ziua de 3 mai 1620.*

Ieri a sosit un ceauș de la împăratul turcesc [3] cu o scrisoare, în care scrie că hanul tătarilor [4] are 30 000 de tătari, împreună cu oștile turcești din provincia așa-numită Dobrogea și cu tătarii care sînt în Akkerman și în Tabăra Albă [5], și cu oștile ce le are pe lîngă el Iskender pașa vrea să le adune la un loc și să pună stăpînire pe locurile și pe cetățile în care cazacii obișnuiesc să locuiască și în care și-au lăsat avuturile și proviziile lor de hrană, și să bată pe cazaci. La aceasta este chemată și oastea tătărească și principele așa-numitei *Valahii Transalpine* [6] cu oștile sale. Şi mie mi s-a poruncit, de asemenea, să vin la ei cu putere și tărie cît mai mare voi putea. Așa că aceste oști, adunîndu-se toate, vor ajunge la 60 000 . În cartea împăratului turcesc îmi scrie că de aceea voiește să facă aceasta, deoarece cazacii năvălesc asupra locurilor lor cu bărcile lor [7], cu care le iau veniturile pe Marea Neagră și le pradă orașele.

De aceea m-am gîndit să aduc cît mai grabnic toate aceste lucruri la cunoştinţa domniei tale și dacă n-aș fi avut poruncă și știre de la împăratul turcesc, de bună seamă că aș fi tăcut și aș fi crezut puțin într-o înțelegere a lui Iskender pașa cu polonii. Dar bag de seamă că acest lucru nu trebuie neglijat și luat ușor, ci că trebuie înștiințat despre toate măria sa regele [8]. Şi te rog stăruitor pe domnia ta să binevoiești să ții cu desăvîrșire în taină toate lucrurile, despre care ţi-am scris la sfîrșit și la început, și să mă înștiințezi despre toate prin scrisoarea domniei tale. De asemenea, să binevoiești să obții pentru mine răspuns de la m.s. regele, căci poți vedea care este credința și dragostea mea față de m.s. regele și de întregul regat polon. Cu aceasta etc. Din Iași, 3 mai 1620.

---

1 Corect : mai.

2 Gaspar Graţiani.

3 Osman al II-lea.

4 Djanibek Ghirai al II-lea.

5 Cetatea Albă (Akkerman).

6 Gavril Movilă, domn al Ţării Românești (iulie 1618 — iulie 1620).

7 Scobite în trunchiuri de copac.

8 Sigismund al III-lea.

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE GASPAR GRAȚIANI

A aflat din scrisoarea sa că s-a scuturat de jugul otoman și că a trecut cu oastea de partea polonă. Să stăruie și să acționeze, prin sfat și ajutor, cu marele hatman, ca pe viitor să anunțe și mai mari izbînzi împotriva turcilor. A dat ordin marelui hatman ca armata polonă să nu pustiască Moldova. A primit prizonierii turci, trimiși de domn.

Duci Gratiano Moldaviae palatino.

Illustrissime princeps etc. Quam dextre quamque faeliciter ill<ustritas> vestra otthomannicae servitutis iugum excusserit, laetum per literas illius accepimus anuncium. Gratum id etiam nobis est, quod ill<ustritas> v<estra> copÿs nostris suas adiunxerit, ipsusque in societatem generali nostro[1] venerit. Faustis ut speramus auspicÿs aderit Deus, sed bene caepta, quod et ill<ustritas> v<estra> censet, alacriter celeriterve prosequenda, ne longior mora, fortiorem brevi quam nunc sit hostem reddat. Communicatis ergo cum generali nostro consilÿs et auxilÿs, ill<ustritas> v<estra> contendet et aget, ut maiora in dies de hostibus trophaea referat, et suis illustribus meritis, tum universam Rempublicam christianam ornet, tum immortalem suo nomini memoriam paret. Ne vero miles noster gravior sit Moldaviae illamque provinciam devastet, generalis noster, cui id nostris etiamnum literis demandamus providebit. Caeterum ab ill(ustritate) vestra insigniores qui interea in manus illius venerunt captivos Turcas libenter recipiemus. Bene et faeliciter ill<ustritatem> vestram valere et vivere cupimus. 1620.

BJK, ms. 2, nr. 21. Copie. ASB—MP, r. 34, c. 187—188.

---

[1] Stanislav Żółkiewski.

46 Din tabăra de la Țuțora, 15 septembrie 1620.

LUCA MIASKOWSKI CĂTRE FRATELE SĂU, ADALBERT

Arată de ce armata polonă s-a oprit la Țuțora. Polonii speră că și muntenii vor trece de partea lor, ca și moldovenii. În același scop, ei s-au adresat și lui Gabriel Bethlen, voievodul Transilvaniei, iar lui Gavril Movilă, care s-a refugiat în această țară, i-au cerut să alunge din scaunul Țării Românești pe Radu Mihnea și să aștepte ajutorul lor. S-a încercat și atragerea hanului de partea polonă. Gaspar Grațiani, domnul Moldovei, a dat pentru armata polonă 1 000 de boi și 2 000 de berbeci.

List od jmci pana Łukasza Miaskowskiego z obozu w oblęzeniu od Turkow y Tatar będącego do brata jegoż pisany, die 15 7-bris 1620 a<nn>o.

Stanelismy tu na Cecorze 12 7-bris od Lozowey skądem dostatecznie wypisał wmci co na nas occurrebat, czwartym necłegem, iako z tego dyariuszu, ktory posyłam, wyrozumieć wmc raczysz. Dlatego na tym mieyscu blisko Jass, żeby się znowu obywatele wołoscy do hospo-

dara gromadzili, bo wszyscy, gdy hospodar Turkow pobiwszy powracał był ku Chociniowi, rozumieiąc że z ziemie uchodzi, pozbiegali do bukowin y Jassy same pustkami zostały. Teraz kiedy potłyszą[1] przy stolicy o hospodarstwie, snadnie znowu concurrunt do niego y nam tym pomyslniey rzeczy poydę, bo gdybysmy z voyskiem pospołu y z hospodarem poszli byli ku Tehyni, ze Wołochom zwyczaynie do tego się ktory iest na stolicy garnąc y przy nim stać. Skinder basza lada kogo na mieysce hospodarskie posławszy, mogłby zamysły nasze bardzo powariować. Przyszedszy zas pod Thechinią, Skinder basza nie mając przy sobie krymskich Tatar, iako pewnie dotąd nie było, nie dostałby pola, zamknąłby sie w zamku. Zamku dobywać, dział po temu y piechoty niemasz. Plondrować Budziaki, palić wsi kozackie, nie urzędnikow koronnych dzieło.

Tu stanąwszy tak za łaską bożą rzeczy sporządzone, jż ta ziemia sine sudore et sanquine za szczęsciem zacnych ze obywatelow prośbami wzięta, będzie rzeczypospolitey dotrzymana. O Multanach teyże sąsmy nadzieje ze poydą, za przykładem Wołochow, także y o Siedmigrodzanach. Posłalismy do wojewody siedmigrodzkiego, ktory zamkow węgierskich wedle obiecania Turkom nie oddawszy y ze wojewodę multanskiego, maiąc z nim braterstwo przysięzne, przez ziemię swoją przepuscił, nie moze sobie łaski cesarza tureckiego obiecować, jżby nie do nas przyłączył przeciwko temu poganstwu. Posłaliśmy y do Gawrylaszka, ktory kapidziejow, co poń byli przyiechali, pozabiawszy, iest z dumną y z bratem Jwanem w miescie Colos w Siedmigrodach, jzby zebrawszy iaką kupę sabbathow, niemieszkając Michna hospodara nowego z Targowice wypędził, spodziewaiąc się od nas kiedy da znać woyskiem pomocy. Więc y do cara tatarskiego, wiedząc pewnie ze z Turkow nie kontent, bo y ta odwłoka soltanowa nie bez przyczyny, wyprawiliśmy, z listami, persuaduiąc żeby się w to nie mieszał, co się będzie między krolem jmcią a Turki działo, azeby pokażał to jż iest wolnym carem, a nie iest niewolnikiem cesarza tureckiego, nasladuiąc stryia swego Machmet Giereja, ktory smierć raczey obrać wolał, anizeli bydz cesarza tureckiego poddanym. Iusz y Gratian, ze dobry będzie poslania tego effekt.

Hospodar wołoski, zabiegaiąc od woyska naszego lupiestwom, dał dzis tysiąc wołow y dwa tysiące baranow na woysko, do trzech albo cztérech niedziel iako będzie stawało. Prowent magister pan złotopolski sędzia, ktory ma dzielić na rothy bydło to. Gdy rycerstwu o tym jm pan kanclerz w kole dziś powiedział, wszyscy się ukontentowali, nie mniey tym, kiedy upewnił ze iuż pinięדze na zapłacenie reszty ze Lwowa wyszły.

Skinder basza u Tychyni po staremu ma Turkow ze trzy tysiące. A przyszła w tey godzinie wiadomość, iakoby sołtan z piętnasto tysięcy Tatar miał iść do Skindera. Przybiegł ieden człowiec co tego pilnował, twierdzi ze woysko krymskie na oko widział. Przyidzieli tu do nas, wolemy że się tu z nami zabawi, anizeli żeby miał panstwa rzeczypospolitey plondrować. Dimmersin po prawowaniu starego okopu jm pan Schimberg ma poruczona, dziś zaczynaią. Dostało się na koń po puł łokcia kopać. Bram, baszt, ktore piechota wystawić powinna. Okopu tego poprawić zdało się, idąc przykładem y dawnych rzymskich y tego wiecznych mądrych wojownikow dla ostrożnosci y bespieczenstwa woyska, dla ufolgowania strażami, ktore teraz non munitis castris muszą przy większe bywać, osobliwie też dlatego, aby nieprzyiaciel, dowiedziawszy się o naszym okopaniu, był tego rozumienia jż my nigdzie się nie ruszaiąc, tego mieysca będziem pilnować, a gdy się tak o nas ubespieczy, możemy mieć oportu-

nitatem woyować go czasami, do ktorych mamy sposobne ludzie. Rogiwcziki ktorych iest 1800 z panem Stefanem Chmieleckim woyska piniężnego koronnego, ktory mialby pewnie dziesięc tysięcy, kiedy sprawiedliwie poczty o sadzone były, więcey piechoty wszystkiey nad twa tysiąca, Wolochow nie rachuiąc.

W obozie licho, skromno, trzezwo, białych głow ani napojów zadnych na bazarze niemasz, a nie tylko zadnego trunku, ale y chleba skompo, bo co Wołosza na przedaż przywiezie, to naszy rozszarpuią, choć iuż w puł obozu dwoch zawieszoną.

Gratian tu z nami iest, nie chce do Jass, ale się obawia iż ieszcze Wołochowie się nie skupili, aby go tam nie zaskoczyli Tatarowie.

Jm pan kanclerz, iako się długo w woysku zabawi, trudno wiedzieć. To wiem że radby był przy początku seymu. W Barze, kiedyśmy wyieżdzali, kazano wozy układać zywnością ieno na sześć niedziel, a iuz to iutro będą trzy niedziele iakesmy wyiechali z Baru.

BCK, ms. 1577 — IV, p. 415—417. Copie. ASB—MP, r. 14, c. 158—160.

Scrisoare de la dumnealui domnul Luca Miaskowski scrisă din tabăra asediată de turci și tătari către fratele său[2] *în ziua de 15 septembrie, anul 1620.*

Am ajuns aici, la Țuțora, la 12 septembrie de la Lozova, de unde ți-am scris domniei tale cu îndestulare ceea ce *a venit* asupra noastră la al patrulea popas de noapte, după cum vei binevoi domnia ta să afli din acest jurnal, pe care ți-l trimit. De aceea ⟨ne-am oprit⟩ în acest loc, aproape de Iași, pentru ca cetățenii[3] moldoveni să se strîngă din nou pe lîngă domn[4], căci atunci cînd domnul, bătînd pe turci, s-a fost întors spre Hotin, toți au fugit care încotro în bucovine[5] și Iașii au rămas pustii, crezînd că fuge din țară. Acum, cînd hoinăresc pe lîngă capitală pentru domnie, *aleargă* fără greutate din nou la dînsul și nouă ne vor merge lucrurile mai cu folos decît dacă am fi mers cu oastea, împreună cu domnul, spre Tighina, căci moldovenii sînt de obicei atrași de acela care este în capitală, și stau pe lîngă el. Iskender pașa, trimițînd pe nu importă cine în scaunul domnesc, ar putea strica mult planurile noastre. Noi însă, sosind sub Tighina, Iskender pașa, neavînd cu el pe tătarii din Crimeea, după cum de bună seamă că nu i-a avut nici pînă acum, n-ar rezista pe cîmp, ci s-ar închide în cetate. A lua cu asalt cetatea, nu există tunuri și pedestrime pentru aceasta. A prăda Bugeacul, a arde căzăcește sate, aceasta nu-i treabă de dregători ai coroanei.

Oprindu-ne aici, lucrurile s-au aranjat din mila Domnului în așa fel, încît această țară[6] este luată, din fericire, *fără sudoare și sînge*, în urma cererilor unor cetățeni[3] dintre cei de frunte, și va fi păstrată pentru republică. Despre munteni, avem aceeași speranță că vor merge după pilda moldovenilor; la fel și despre transilvăneni. Am trimis la voievodul Transilvaniei[7] care, nedînd turcilor, după făgăduință, cetățile ungurești, și pentru că a lăsat să treacă prin țara sa pe voievodul Munteniei[8], avînd cu el frăție jurată[9], nu poate obține grația împăratului turcesc, în caz că nu se va uni cu noi împotriva acestei păgînătăți. Am trimis și la Gavrilașcu[8], care, omorînd pe capugiii care veniseră după el, se află cu doamna și cu fratele său, Ioan, în orașul Cluj, în Transilvania, ca strîngînd o grămadă oarecare de sabați[10] să alunge fără întîrziere pe Mihnea, noul domn[11], din Tîrgoviște și să aștepte de la noi ajutor cu oastea, cînd ne va da de știre. Am trimis cu scrisori și la hanul tătarilor[12], știind sigur că nu e mul-

țumit de turci, căci și această tărăgănare a sultanului nu-i fără pricină, și sfătuindu-l să nu se amestece în ceea ce se va întîmpla între m.s. regele și turci, ca să arate că este un han liber, iar nu un rob al împăratului turcesc, urmînd exemplul unchiului său după tată, Mehmed Ghirai[13], care și-a ales mai curînd moartea decît să fie un supus al împăratului turcesc. Și Grațiani ⟨a spus⟩ că rezultatul acestei trimiteri va fi bun.

Domnul Moldovei[4], prevenind jafurile din partea oștirii noastre, a dat astăzi o mie de boi și două mii de berbeci pentru oaste; îi va preda pînă în trei sau patru săptămîni. Ofițerul cu aprovizionarea, domnul Złotopolski, judecătorul, urmează să împartă aceste vite pe roate. Cînd domnia sa domnul cancelar[14] a comunicat astăzi aceasta în cerc oștenilor, toți au fost mulțumiți, nu mai puțin cînd i-a asigurat că au pornit deja din Liov și banii pentru plata rămășiței.

Iskender pașa are la Tighina, după vechiul obicei, trei mii de turci. În clipa aceasta însă a sosit vestea cum să sultanul[15] are să meargă cu cincisprezece mii de tătari la Iskender. A venit în goană un om, care a păzit aceasta; el afirmă că a văzut cu ochii oastea Crimeii. Dacă vor veni aici la noi, preferăm să petreacă aici cu noi, decît să jefuiască țările republicii. Dimmersin ⟨are ca sarcină⟩ îndreptarea vechiului șanț; dumnealui domnul Schemberg[16] își are încredințat ⟨altul⟩; astăzi vor începe. A revenit unui călăreț să sape cîte o jumătate de cot. Porți, băști, pe care trebuie să le facă infanteria. S-a reușit să se îndrepte acest șanț, mergîndu-se după pilda atît a vechilor luptători romani, cît și după acea a luptătorilor vecini înțelepți, pentru precauția și siguranța armatei, pentru înlesnirea ei cu străji, care acum, *în cazul taberelor neîntărite*, trebuie să fie mai mari, dar îndeosebi pentru faptul că dușmanul, aflînd de intrarea noastră în șanțuri, să înțeleagă că noi, fără a ne mișca nicăieri de aici, vom păzi acest loc, iar cînd va fi convins în felul acesta în privința noastră vom putea găsi *prilejul potrivit* să-i dăm uneori lupta, pentru care avem oameni potriviți. De-ai lui Rogawski[17] sînt 1 800, cu domnul Ștefan Chmielecki. Armata mercenară a coroanei ar avea poate zece mii, dacă unitățile ei vor fi judicios amplasate. Infanteria toată mai mult de două mii, fără a socoti pe moldoveni.

În tabără-i mizerabil, modest, chibzuit. În bazar nu există nici o femeie, nici o băutură, și nu numai nici o băutură, dar și pîinea-i cu zgîrcenie, căci ce aduc moldovenii de vînzare sfîșie ai noștri, cu toate că au fost spînzurați deja doi în mijlocul taberei.

Grațiani este aici, cu noi; nu vrea la Iași, căci se teme să nu-l surprindă acolo tătarii, dat fiind că moldovenii nu s-au adunat încă.

Domnia sa domnul cancelar, cît de mult va zăbovi în armată, e greu să știi. Aceasta știu că ar fi bucuros ⟨să fie⟩ la deschiderea seimului. La Bar, cînd am plecat, s-a poruncit să se încarce carele cu provizii de hrană numai pentru șase săptămîni, iar mîine vor fi deja trei săptămîni de cînd am plecat din Bar.

---

1 Poate: potłucza.
2 Wojciech (Adalbert) Miaskowski.
3 Citește: boierii.
4 Gaspar Grațiani.
5 Pădurile de fag.
6 Moldova.
7 Gabriel Bethlen (1613–1629).
8 Gavril Movilă, domn al Țării Românești.

[9] Prin actul din 5 mai 1619 semnat la Tirgoviște.
[10] Oșteni liberi ; haiduci (mag. *szabadlegény*).
[11] Radu Mihnea în a doua sa domnie în Țara Românească (28 iulie 1620 — sfirșitul lui august 1623).
[12] Djanibek Ghirai al II-lea.
[13] Hanul Crimeii (1577—1584).
[14] Stanislav Żółkiewski.
[15] Calgai sultan. Vezi nr. 5, nota 6.
[16] Teofil Schemberg, polcovnic, comandantul artileriei (40 de tunuri).
[17] Valentin Rogawski, comandantul cazacilor și al călăreților mercenari ușor înarmați, organizați la începutul secolului al XVII-lea de Alexandru Lisowski și care purtau numele acestuia (pol. *lisowczycy*).

47 **Din tabăra de la Țuțora, 15 septembrie 1620.**

LUCA MIASKOWSKI CĂTRE FRATELE SĂU ADALBERT

Au venit în tabără pîrcălabii Orheiului, aducînd știri despre Iskender pașa și despre tătari. Ei s-au prins să fure caii de la tătari și turci și să-i aducă în tabără.

List drugi od tegoz pisany do tegoż brata z Cecory.
Po zawarciu pierwszych listow, iuż byly trzy godziny w noc przyszli Orychowscy burcholabi do jm pana kanclerza, opowiedaiąc o Skinder baszy ze pod zamkiem techinskim taborem siedzi v wielkim strachu. Nie ma Turkow ani Tatar przy sobie więcey 4800. Pod gardłem obiecowali jm panu kanclerzowi pokraść wszystkie konie Tatatrom y niektorym Turkom, a przygnać tu do naszego obozu, jakoż y dzis iednemu rotmistrzowi wołoskiemu u Tatar pobranych koni pod obozem na sto pięcdziesiąt, między temi, ba y po onych Turkach w Jasiech pobitych, iest nie mało koni tureckich, y nie szpetnych. Mnie żal zem w Barze kupował, ale ktoż sie tego spodziewał. O sołtanie ci burcholabie powiadaią ze nie słychać, aby miał bydz u Skindera, teraz go pewnie niemasz. Die 15 7—bris 1620.

BCK, ms. 1577 — IV, p. 447. Copie. ASB—MP, r. 14, c. 160.

A doua scrisoare de la același scrisă de la Țuțora către același frate.
După încheierea primelor scrisori, era acum ceasul trei din noapte, cînd au venit la domnia sa domnul cancelar[1] pîrcălabii Orheiului, spunînd despre Iskender pașa că șade cu tabăra, în spaimă mare, sub cetatea Tighinei. Cu el nu sînt turci, nici tătari mai mulți de 4800. ⟨Pîrcălabii⟩ au făgăduit domniei sale domnului cancelar, pe viața lor, să fure tătarilor și unor turci toți caii și să-i aducă aici, la tabăra noastră, după cum și astăzi i s-au adus unui rotmistru moldovean la o sută cincizeci de cai, luați de la tătari de sub tabăra lor ; între aceștia, ba și ⟨cei rămași⟩ după acei turci uciși la Iași, sînt mulți cai turcești, și nu urîți. Îmi pare rău că am cumpărat la Bar, dar cine se aștepta la aceasta? Despre sultan[2] spun acei pîrcălabi că nu se aude să fie la Skender ; acum cu siguranță nu-i. *În ziua de 15 septembrie 1620*[3].

---

[1] Stanislav Żółkiewski.
[2] Calgai sultan.
[3] Două zile mai tîrziu, Luca Miaskowski trimitea fratelui său a treia scrisoare, comunicîndu-i știrea că Iskender pașa și calgai sultan se apropie de tabăra polonă (BCK, ms. 577 — IV, p. 447).

RELAȚIA LUI KONARSKI DESPRE INTRAREA POLONILOR ÎN MOLDOVA

Trecerea lui Gaspar Grațiani de partea polonilor.

Do Wołoch nieszczesne wiscie iego mm. p. panow hetmanow.

Jego m. p. canczlerz, maiącz pewnam cointelligentiam z Gracianem woiewodam wołoskjm, poszedl z woiskiem, chcząnz nieprzyacieła nie inter domesticos panetes, ale w czudzim panstwie czekać. Przeprawił się przesz Dniestr w mały kupie woiska, ktorego nie mogło bydz wienczj w kupie 6 000. Tam Gracian przyprowadził Turkow dwoch znacznych, trzeciego podleiszego y oddal ich iego m.p. canczlerzowi. Ci Turczj byli posłani od Skander passe w kilku set koni aby mu przywiedli Graczyana. Postrezgł iusz byl bowiem Skander passa practik Gracianowych z panem canclerzem. Co szobaczywszj Graczyan z swemi adherentami poszedł do obozu pod pokrywkam w rzeczj to przeciwko panu kanczlerzowi abj mu zabronił wescia do Wołoch. Gdy stanał obozem, Turczy do niego przyiechali, a wolam tak Skander passe iako y czesarskam onemu opowiedzieli. On sie dlugo wymawiał tam expeditiam przeciwko nam, ale gdy mu doskonale powiedzieli iz ynaczj nie moze bydz tilko zebys iechał, bedzie tu kto inszy zawiadował aby czyn roskazaniu dosic. Widząncz ze nie mogło bydz inaczj na swoich Gracian krzyknał, wsitkjch Turkow pobił, a trzech Derzech age, Musa age, Juzuphego poimal. To zrobiwszj zetknał oboz swoi z obozem naszym. Bedącz tedy p. kanclerz od Graciana upewniony o malym woisku tureczkjm (gdyz sie woiska tatarskiego natenczas nie spodziewano, niezgoda bowiem miedzy hanem a gałgam była ktory z nich miał isc do nasz, lec sie zgodziwszy pretko na nasze zle, nic nie omieszkali w szescidziesiat tysieczy przysli) posli w wołoskam ziemie y stali na Czoczorze w okopach ktore był Zamoiskj uczjnił w ten czasz gdy tractata z Tatarami zawierał. I my osadzaiącz Constantego Hieremiego syna z Poto〈c〉kiem y xiazieciem Wisniowieczkjm, w tychze okopach stalichmy . . .

BK, ms. 201, f. 180. Copie. ASB—MP, r. 26, c. 79—80.

Nenorocita intrare în Moldova a dumnealor domnilor hatmani[1].

Dumnealui domnul cancelar[2], avînd oarecare *înțelegere* cu Grațiani, voievodul Moldovei[3], a mers cu oastea, vrînd să aștepte pe dușman nu între *penații casei*[4], ci în țară străină. A trecut Nistrul cu o mică oaste, care la un loc n-a putut fi mai mult de 6 000. Acolo a adus Grațiani doi turci de seamă și pe un al treilea de o însemnătate mai mică și i-a dat dumnealui domnului cancelar. Acei turci fuseseră trimiși de Iskender pașa cu cîteva sute de călăreți ca să i-l aducă pe Grațiani. Aceasta, pentru că Iskender pașa observase deja uneltirile lui Grațiani cu domnul cancelar. Ceea ce văzînd Grațiani, s-a dus cu aderenții săi la tabăra sa, sub pretextul că merge împotriva domnului cancelar ca să-i oprească intrarea în Moldova. Cînd s-a așezat cu tabăra, au venit la el turcii și i-au făcut cunoscută voia, atît a lui Iskender pașa, cît și a împăratului[5]. El a căutat multă vreme să se scuze, invocînd această *expediție* împotriva noastră, dar cînd i-au spus-o verde că „altfel nu poate fi, decît numai să pleci, aici va fi pus altcineva ca să împlinească porunca", văzînd că altfel nu poate, Grațiani a strigat la ai săi, a ucis pe toți turcii, iar pe trei,

Dereh aga, Musa aga și pe Iusuf i-a prins. Făcînd aceasta, el și-a alăturat tabăra de tabăra noastră. Fiind deci domnul cancelar asigurat de Grațiani că turcii au oaste mică (căci atunci nu se așteptau la oastea tătărească, deoarece era neînțelegere între han [6] și calgai [7], care din ei să meargă împotriva noastră, dar spre nenorocirea noastră, împăcîndu-se repede, n-au întîrziat de loc și au venit șaptezeci de mii), a mers în țara Moldovei și s-a oprit la Țuțora, în șanțurile pe care le făcuse Zamoyski, în vremea cînd a încheiat *tratatele* cu tătarii [8]. Și noi am stat în aceleași șanțuri, cînd am așezat [9], cu Potocki [10] și cu cneazul Wiśniowiecki [11], pe Constantin [12], fiul lui Ieremia [13]...

<Urmează mențiuni despre puținii nobili poloni care au scăpat cu viață din luptă, ca fratele autorului relației de mai sus, Konarski, ca Stanislav Potocki, viitorul hatman etc., precum și știri externe despre Germania, Gabriel Bethlen etc.>.

---

[1] Marele hatman (Stanislav Żółkiewski) și hatmanul de cîmp (Stanislav Koniecpolski).
[2] Stanislav Żłókiewski.
[3] Gaspar Grațiani.
[4] Adică: nu pe teritoriul polon.
[5] Osman al II-lea.
[6] Djanibek Ghirai al II-lea.
[7] Vezi nr. 5, nota 6.
[8] Adică în timpul expediției sale în Moldova din 1595.
[9] La 21 decembrie 1607.
[10] Ștefan Potocki, căsătorit în 1606 cu Maria, fiica lui Ieremia Movilă.
[11] Mihail Wiśniowiecki, căsătorit în 1603 cu Regina, fiica lui Ieremia Movilă.
[12] Constantin Movilă.
[13] Ieremia Movilă.

49 **4 februarie 1621.**

TEODOR ȘI MIHAIL, PÎRCĂLABII SOROCEI, CĂTRE TOMA ZAMOYSKI

Au ajutat omului trimis de el ca să ajungă la domn. Calgai sultanul a plecat cu cîțiva tătari în Crimeea. În locul lui Iskender pașa se află pașa de Bosnia. Îi promit că îl vor informa de îndată ce vor mai afla alte vești pe care le așteaptă. Îi cer să trimită prin ei scrisoare sultanului, iar pe a lor s-o înmîneze regelui, de la care cer să fie trimis la ei un sol pentru consultări.

Religiosissime et illustrissime domine et digne tuo illustri honore servili modo adoramus.

Damus noticiam illustrissime d<ominationi> t<uae> de uno... [1] d<ominationis> t<uae> nomine Demko, qui venit ut adeat illustrissimum dominum nostrum Alexandrum woiewoda<m> [2]. Videntes hominem esse illustrissimae v<estrae> dominationis, quemadmodum potuimus, fovimus eum, et communiter, et privatim.

Secundum significamus illustrissimae d<ominationi> v<estrae> de sultano [3], abiise eum Crimam civitatem, cum nonullis Scythis, simul in locum suum in quem et Amasza murzza et Caddi murmuzza in Album Castellum... [4] Verum de Skinder bassa, in loco suo est bassa Mposnae, verum ille non venit adhuc tantum misit. Habemus... [5] ad illas regiones qui nobis afferunt verbum, quid fieri debeat, et quamprimum venerint

dabimus hic in civitates illustrissimae d⟨ominationis⟩ v⟨estrae⟩ et ille dabit illustrissimae d⟨ominationi⟩ v⟨estrae⟩ quemadmodum scripserimus. Aliud nihil et multi anni illustrissimae d⟨ominationi⟩ v⟨estrae⟩. Datum 1621, februar⟨ii⟩ 4.

Captivi illustrissimae d⟨ominationis⟩ vestrae, Theodorus et Micheas de Soroca.

Illustrissime princeps. Si placet tibi perficere ea qualem pater tuus [6] segessit, optamus primum ut quam celerrime venerandae tuae literae ad nos veniant ut quamprimum Bisantii regi nostro responsum reddere possimus. Alterum, ut haec nostrae literae veneranda tua manu regi Poloniae reddantur. Denique ut redeat utilis nobis vir a rege ut possimus in medium consulere quonam modo illis utendum sit.

⟨Pe dos :⟩ Listy z Wołoch przetlumaczone ⟨Scrisori din Moldova, traduse⟩.

AGW—AZ, 3029, p. 24—26. ASB—MP, r. 8, c. 141—143.

---

[1] Loc gol ; se va citi : homine.
[2] Alexandru Iliaș, în prima sa domnie (20 septembrie 1620 — septembrie 1621).
[3] Calgai sultan. Vezi nr. 5, nota 6.
[4] Loc gol.
[5] Loc gol ; se va completa cu : homines.
[6] Ioan Zamoyski.

50 Soroca, 20 mai 1621.

TEODOR PÎRCĂLABUL SOROCEI CĂTRE TOMA ZAMOYSKI

Știri despre evacuarea tătarilor din Soroca, despre sosirea locțiitorului hanului cu oastea la Oceacov, în drum spre Hotin, și despre intenția hanului de a trece prin Ucraina.

Msciwy panie Zamoyski.

Szluzby me zalecam lascze wm. Jakom sie nieraz ozywal wm bydz prz⟨yacie⟩lem przes piszania moie, tos zawsze wm chcze oswiadczyc. Teras tedy dnia wczorayszego przyiahalo Tatarow koni 15 od soltana aby wszytkich Tatarow s Soroki zagnali pospolu y z wozniami [1]. Doszeglizmy przytym wiadomosci od nih pewny isz soltan przyszedl s piaczią̨dziesiat tysieczy Tatarow wybranych do Daszowa sz ktorymi pod Chocim idzie. Czar sam perekopski ma Ukraina is [2] asz ku Kyiowu. Racczes wm tedy bydz osztroznymi. A ten list prosze rac wm zatraczic, gdys o mnie gra idzie, y gdy dalszy wiadomosci zasiege, nie omieszkam wm dac znac. Oddaie sie zatym lascze wm. W Sorocze d.20 maj anno 1621.

Wm zyczliwy przyiaciel y sluzic gotow, Teodor burkulab soroczki.

Moemu msciwemu panu y przyjacielowi iego mosci panu T. Zamoyskiemu staroscie sarogrodzkiemu nalezy.

AGW—AZ, 738, p. 44—45. Autograf. ASB—MP, r. 24, c. 495—496.

Milostive domnule Zamoyski.

Recomand slujbele mele grației domniei tale. După cum nu o dată m-am făcut auzit prin cărțile mele că sînt prietenul domniei tale, același lucru voiesc să-l mărturisesc totdeauna domniei tale. Acum deci, ieri, au

sosit 15 călăreţi tătari de la sultanul [3], ca să mîne pe toţi tătarii din Soroca, împreună cu căruţaşii. Am primit cu acest prilej ştiri sigure de la dînşii, că sultanul [3] a venit cu cincizeci de mii de tătari aleşi la Daşov [4], cu care merge sub Hotin. Hanul de la Perekop [5] însuşi are să meargă prin Ucraina pînă spre Kiev. Binevoiţi aşadar domniile voastre să fiţi cu băgare de seamă. Iar această carte binevoieşte domnia ta s-o distrugi, căci eu sînt în joc, şi cînd voi lua alte ştiri, nu voi zăbovi să le aduc la cunoştinţa domniei tale. În Soroca, *în ziua de 20 mai anul 1621.*

Al domniei tale prieten şi gata de a sluji, Teodor pîrcălab de Soroca.

〈*Adresa:*〉 Domnului şi prietenului meu milostiv, domniei sale domnului T〈oma〉 Zamoyski, staroste de Szarogród, se cuvine.

---

[1] Corect: woźnicami.
[2] Corect: iść.
[3] Calgai sultan. Vezi nr. 5, nota 6.
[4] Occakov.
[5] Hanul Crimeii: Djanibek Ghirai al II-lea.

51 Varşovia, 28 mai 1622.

ANDREI LIPSKI CĂTRE ŞTEFAN TOMŞA

Îl roagă să asigure libera trecere prin ţară a unui curier, trimis la Poartă după paşaport pentru solul mare, Cristofor Zbaraski, a cărui misiune este să obţină întărirea tratatului de la Hotin. Îi cere să convingă pe sultan de intenţiile paşnice ale polonilor.

Jasnie wielmozny mciwy panie hospodaru. Nie wątpie nic ze whm na tem zyczliwoscią swą y staraniem iestes, aby sąsiedzka przyiazn y pokoi miedzy naiasnieiszym cesarzem tureckim a naiasnieiszym krolem polskim panem moim młciwym, według pact pod Chociniem zawartych, cale i nienaruszenie zachowany beł, gdysz o tym whm tak do xcia iego mci pana koniuszego koronnego, iako y do iego mci pana starosty kamienieckiego przeciw koronie zyczliwość sama whm y wysokie baczenie czyni mi persvasią, isz raczey pokoiu niz woiny zyczysz, za ktorą krwie rozlanie y panstwa mianowicie wołoskich zniszczenie rość musi. Do czego y ia, iako canclerz wielki koronny, do Porty z listy pilnemi, do dobrego sąsiedztwa przynalezącemi y potrzebnemi, oznaimuiąc, ze krol iego mc pacta pod Chociniem postanowione przyiąwszy dla stwierdzenia ich posła wielkiego do Porty, to iest xcia jego mci Zbaraskiego, koniuszego koronnego, człowieka wielkiego y zacnego y mądrego naznaczył, ktory acz dla wielkich przyczyn dotąd się w drogę wybrac nie mogł, w rychle iednak sporządziwszy się, a gleit od cesarza jmci, ktory mu ma przywieść wziąwszy, w tę się drogę wyprawi. Przetosz abys whm temu goncowy ludzkość swe pokazał, onego wolno przepuscił y odprowadzic kazał, pilnie proszę tudziesz y do Porty o tem dał znac, ze krol iego mc y rzpta pokoiu zyczy y pactom dosyc czynic chce, y do tego z mieisca swego u cesarza jego mci powodem beł, aby opacznemu udawaniu y nepewnem wesciom, ktore nieprzyiazni y nienawisci sieią, nie daiąc wiary, pokoiu takze sąsiedztwa dobrego j.k.m. y panstwom koronnym według pact dotrzymał, czem bezpieczenstwo y całość ziemie wołoskiei y obywatelow whm y na łaskę y wdzięcznosc tei korony znacznie sobie zarobisz. Zycze zatem w.h.m·

fortunnych w dlugi czas dni, z ofiarowaniem posług y chęci moich przyiacielskich. Dan w Warszawie, dnia 28 mca maia roku panskiego 1622.

WAP—OT, ms. XIII, nr. 15, f. 549—550. Copie. ASB—MP, r. 40, c. 25—26.

Preaputernice milostive domnule domnitor [1].

Nu mă îndoiesc deloc că milostivirea ta domnească ai bunăvoința și stăruiești ca prietenia de vecin și pacea dintre preastrălucitul împărat turcesc[2] și preastrălucitul rege polon [3], stăpînul meu milostiv, să fie păstrată întreagă și neclintită, căci milostivirea ta ți-ai manifestat atît către luminăția sa principele, domnul comis al coroanei [4], cît și către dumnealui domnul staroste al Camenițeii [5] bunăvoința și înalta atenție față de coroană, lucruri care mă conving că dorești mai curînd pacea decît războiul, în care vărsarea de sînge trebuie să aducă distrugerea și în țările Moldovei. La care și eu, în calitate de mare cancelar al coroanei [6], ⟨am trimis⟩ la Poartă cu scrisori stăruitoare, trebuincioase și care privesc buna vecinătate, anunțînd că m.s. regele, acceptînd pactele stabilite sub Hotin [7], a desemnat pentru conformarea lor un sol mare și anume pe luminăția sa principele Zbaraski [4], comis al coroanei, om mare, distins și cuminte, care din motive temeinice n-a putut porni pînă acum la drum, dar care, pregătindu-se în grabă și luînd de la m.s. împăratul carte de liberă trecere ce urmează să i se aducă, va porni la acest drum. Ca urmare rog stăruitor ca milostivirea ta să arăți acestui curier omenia milostivirii tale, să dai poruncă să fie lăsat să treacă în voie și să fie călăuzit, și să dai de știre la Poartă cum că m.s. regele și republica doresc pacea și voiesc să îndeplinească pactele, și să stărui din locul milostivirii tale pe lîngă m.s. împăratul ca, nedînd crezare încondeierii false și veștilor nesigure, care samănă dușmănii și uri, să păstreze potrivit pactelor pacea și buna vecinătate față de m.s. regele și de țările coroanei, fapt prin care milostivirea ta vei îngriji de siguranța și integritatea țării Moldovei și a cetățenilor ei și îți vei cîștiga mult grația și recunoștința acestei coroane. Cu aceasta, doresc milostivirii tale zile fericite întru mulți ani, asigurîndu-te de slujbele și de sentimentele mele prietenești. S-a dat în Varșovia, în ziua de 28 ale lunii mai, anul Domnului 1622.

---

1 Ștefan al II-lea Tomșa, în a doua sa domnie în Moldova (octombrie 1621 — septembrie 1623).
2 Osman al II-lea.
3 Sigismund al III-lea.
4 Cristofor Zbaraski, sol mare la Poartă; a ajuns acolo în iulie 1622, încheind tratatul cu noul sultan, Mustafa I, la 12—21 februarie 1623.
5 Potocki Ștefan.
6 Andrei Lipski, episcop de Łuck.
7 La 9 octombrie 1621.

52 Varșovia, 14 martie 1624.

RELAȚIA LUI CRISTOFOR SEREBKOWICZ

Asupra discuției purtate cu vizirul în legătură cu mazilirea hanului, cu prinderea lui Cantemir mîrza și cu înlocuirea lui Ștefan Tomșa cu Radu Mihnea, toate acestea cerute de poloni.

Relatia Chrzysztopha Serebkowica posłannika iego k.m. do Porty tureckiey.

...Jam iest poslany do Porty waszei od jego k. mci pana mego do confirmatiei pokoiu y potwierdzenia pactow, ktory stal sie przes xięcia

iego mci posła wielkiego, y upominac sie obietnice y dosic ucierpienia w niektorych punktach y artikułach mianowicie w trzech. Pierwsza: chana tatarskiego macie zrzucic, a inszego nasadzic, 2ª: Kantimiera; 3ª: Tomszę hospodara woloskiego odmienic, y poki sie dosic tym punktom y artikulom nie stanie ni o czym z wmcią nie będę tractowal, gdysz nas nikt nie wadzi ieno ci ludzie. Mianowicie Kantimir, ktory gęste incursie nasyłaniem częstym Tatarow swowolnych w panstwa iego k. mci pana mego wielkie szkody czyni, nie będąc posluszny ani cesarzowi iego mci, ani carowi panu swemu, y poki w Sylistriei baszą y w tych Buczakach y polach białłogrodzkich bliskiem sąsiadem iest, mie moze byc pokoi nigdy gruntowny upewniam. Dla ktorei a nie ynszei przyczyny nie mamy tak wiele czasu, abysmy mogli niposłusznych Kozakow Zaporoskich w posłuszenstwo wprawic.

Tomsze hospodara wołoskiego iego k.m. pan moi mlwy w sąsiedzstwie miec nie chce gdysz iest turbatorem y zdraicą a nieprawdziwym sługą cesarskiem, lecz według listow przymiernych, ktore się zgadzaią soltan Seilemanowemi ma byc hospodar taki, coby nas nie wadzieł z wami. Przerwawszy, wezir rzekł: kogosz chciecie, odpowiedź. Ma cesarz iego mc sług rozmaitych dosic. Niech da komu chce, byle nie Tomszy, będziemy sie contentowac, mianowicie, o to Radull, ktory z cnotey swei iest dobrym y zasluzonym cesarzom waszym. Ten będzie umiał sąsiedztwa dobrego y pokoiu uczynionego przestrzegac miedzy monarchami.

Wezyr: A będzieciesz kontenci z Radula? Odpowiedz: Jego k.m pan moi y rzeczpospolita, iako pierwei byli contenci z sąsiedztwa iego, y teraz nie mniei będą. Mam te roskazanie y instructią od i.k.m. pana mego abym go zalecał y promowal w Porty waszei, iako czlowieka dobrego. Są tesz niektore errory w pactach co xiąże iego m. poseł wielki przyniosł jego k. mci, zaczym tesz pacta poprawy potrzebuią. Gdys sie to snac za omylką pisarzow waszych stało. J mianowałem iako o Bethlem Gaborze, ktory nie ma co czynic w pactach. Abowiem j.k.m. nie z Gaborem ale z cesarzem iego mcią pokoi zawierał przez posła swego wielkiego. A ze siedmigrodzka ziemia zdawna iest w successiei cesarzom waszym dana, a on iest poddanym cesarskiem, tedy niech będzie takiem, iako wołoski, multanski woiewodowie. Takem go tesz dał pisac w pactach. I to wielka y nie miało byc napisano, aby miał j.k.m. prosic was o pokoi pod Chocimiem, gdysz nigdy krolowie polscy nie zwykli nikogo prosic o pokoi. Cozescie nam uczynili? Nic! Rownismy sobie byli, takescie wy iako y my potrzebowali pokoiu y zgody. Proszę tedywm abys tym punctom y artikulom iakoś obiecał uczynieł dosic, gdysz u wezyra kazdego ma byc słowo iedno, a nie dwie, iakosz to sam nieraz mowieł.

Wezyr odpowiedzial: Tatar chana iuzem manzulował, o czym dobrze wiecie. O Kantemira prosze, daicie mi sto czasu do Kazyma, po naszemu do Swiętego Simona Iudy, postaram się da Bog ze zywego w powrozie, abo głowe iego do Porty przyniosą. Gdysz do chana listy y surowe mandaty posłałem cesarskie, y teraz poszlę aby sie zaraz ruszył zwoiskiem na Kantymira. Takze y do ukrainnych begow y beglerbegow y hospodarom woloskiemu, multanskiemu roskazalismy zeby się do cara kupili. Znowu do struzwa co nad Dunaiem, Dniestrem są roskazalismy, aby przeprawy bronili Kantimirowi. Co na tak wielkie y gorące instantie moie ruszyl Tatar chana z woiskiem ku Białłogrodu. Lecz skoro sie car ruszył, dał znac do Porty, a wezyr zaraz posłał po mię y kazał czytac

list przede mną mowiąc : Widzicie iako się staram dla was aby był pokoi stateczny ...

Interim poky ieszcze Kantimiera nie zniesli, czyniłem instantie aby Tomszę zrzucili a Radułowi dali wołoskie, synowi multanskie panstwo. Pytał mie znowu Huseim wezyr iesli k.j.m. będzie content z Raduła, takze rzeczpospolita. Upewniłem go ze będzie pewnie. J zaraz degradowawszy Tomszę, Radulowi chorągiew posłał ... W Warszawie, die 14 martÿ a ⟨nno⟩ 1624. Krzysztoph Serebkowicz.

AGW—LL, 30, f. 43—46. Original. ASB—MP, r. 20, c. 220—227.

Relația lui Cristofor Serebkowicz, trimisul m.s. regelui[1] la Poarta turcească.

⟨Răspunsul dat de sol marelui vizir[2] :⟩ Eu sînt trimis la Poarta voastră de m.s. regele, stăpînul meu, ca să confirm și să întăresc tratatele care s-au făcut de luminăția sa principele[3], solul cel mare, și să reclam îndeplinirea făgăduielilor și înlăturarea neajunsurilor din unele puncte și articole și anume din următoarele trei :

Primul, aveți să maziliți pe hanul tătarilor[4] și să puneți altul în locul său. Al doilea, pe Cantemir[5]. Al treilea, pe Tomșa[6], domnul Moldovei să-l schimbați. Și pînă cînd nu vor fi satisfăcute aceste puncte și articole, eu nu voi trata despre nimic cu domnia ta, căci pe noi nimeni altul nu ne tulbură decît acești oameni. Și anume Cantemir, care prin desele-i incursiuni, trimițînd frecvent pe tătarii dezmățați în țările m.s. regelui, stăpînului meu, face mari pagube, nefiind supus nici m.s. împăratului, nici hanului, stăpînului său, și te asigur că atîta vreme cît el este pașă în Silistra și în acest Bugeac și în cîmpiile Cetății Albe vecin apropiat, nu poate fi nicicînd pace temeinică. Din aceasta și nu din altă pricină n-avem atît de mult timp ca să putem ține în frîu pe cazacii zaporojeni cei nesupuși.

Pe Tomșa, domnul Moldovei, m.s. regele, stăpînul meu, nu vrea să-l aibă de vecin, fiindcă este un tulburător și trădător și slugă nedreaptă împărătească, ci, potrivit cărților tratatului, care concordă cu cele ale sultanului Soliman[7], are să fie ⟨pus⟩ un astfel de domn, care să nu ne tulbure pe noi cu voi.

Întrerupîndu-mă, vizirul a zis : „Pe cine-l vreți? Răspunde! Are m.s. împăratul felurite slugi, destule”.

Să ne dea pe cine vrea, numai pe Tomșa nu, și vom fi mulțumiți ; și anume, iată pe Radu[8], care, prin virtutea lui, este bun și merituos împăraților voștri. Acesta va ști să păzească vecinătatea bună și pacea făcută între monarhi.

Vizirul : „Și veți fi mulțumiți cu Radu?”

Răspuns : M.s. regele, stăpînul meu, și republica, după cum au fost mulțumiți mai înainte[9] cu vecinătatea lui, așa și acum nu vor fi mai puțin. Am porunci și instrucțiuni din partea m.s. regelui, stăpînului meu, ca să-l recomand și să-l promovez la Poarta voastră ca pe un om bun.

Sînt și unele greșeli în pactele pe care luminăția sa principele[3], solul cel mare, le-a adus m.s. regelui ; de aceea și pactele au nevoie de îndreptare. Căci se vede că aceasta s-a întîmplat din greșeala secretarilor voștri. Și am numit pe Gabriel Bethlen[10], care n-are ce căuta în pacte, căci m.s. regele a încheiat prin solul său cel mare pacea nu cu Gabriel, ci cu m.s. împăratul, și că țara Transilvaniei este dată de demult în succesiunea împăraților voștri, iar el este supus împărătesc, deci nu va fi nimic altcum decît voievozii moldoveni și munteni. Așa l-am dat să fie scris și în pacte.

Şi aceasta-i o mare ⟨greşeală⟩ şi nu trebuia să fie scrisă, cum că m.s. regele v-ar fi rugat la Hotin să faceţi pace, aceasta pentru că niciodată regii Poloniei n-au obişnuit să ceară nimănui pace. Ce ne-aţi făcut? Nimic! Am fost egali unii cu alţii şi ca şi voi, aşa şi noi am avut nevoie de pace şi de înţelegere. Te rog deci să satisfaci aceste puncte şi articole, după cum ai făgăduit, căci fiecare vizir trebuie să aibă un singur cuvînt, iar nu două, după cum singur nu o dată ai spus.

Vizirul a răspuns: „Pe hanul tătarilor[4] l-am mazilit deja, despre care lucru ştiţi bine. În ceea ce priveşte pe Cantemir, rog, daţi-mi timp pînă la Kazîm (pe legea noastră: pînă la sfîntul Simon Iuda[11]), cînd mă voi strădui, va da Dumnezeu, să-l aduc în funii viu, sau capul său la Poartă. Căci am trimis hanului[12] scrisori şi porunci aspre împărăteşti şi acum voi trimite ca să pornească îndată cu oastea împotriva lui Cantemir. Am poruncit, de asemenea, beilor şi beglerbeilor de la margine şi domnilor Moldovei şi Munteniei să se adune la han. Am dat poruncă din nou străjilor ce sînt la Dunăre şi la Nistru ca să oprească trecerea lui Cantemir".

La stăruinţele mele atît de mari şi de fierbinţi, a pornit pe hanul tătarilor cu oastea spre Cetatea Albă. Îndată însă ce hanul s-a pornit şi a dat de veste despre aceasta Porţii, vizirul a trimis după mine şi a poruncit să i se citească scrisoarea în faţa mea, spunînd: „Vedeţi cum mă străduiesc eu pentru voi, ca pacea să fie statornică" ...

Între timp, pînă ce nu-l înlăturaseră încă pe Cantemir, am stăruit să-l mazilească pe Tomşa şi să dea lui Radu domnia Moldovei, iar fiului său[13] pe cea a Munteniei. M-a întrebat din nou Husein vizirul dacă m.s. regele va fi mulţumit, cu Radu, la fel şi republica. L-am asigurat că de bună seamă va fi. Şi îndată mazilindu-l pe Tomşa, a trimis lui Radu steag[14] ...
În Varşovia, *în ziua de 14 martie anul 1624*. Cristofor Serebkowicz.

⟨Între timp sultanul Mustafa I şi vizirul Husein au fost înlăturaţi. Solul a avut cîteva audienţe la noul vizir, Kemankeş Kara Ali paşa, pentru a reînnoi tratatul, a obţine cele promise de fostul vizir, precum şi audienţă la noul sultan, Murad al IV-lea. Vizirul s-a lăsat greu convins, căci solul n-avea la el daruri. În sfîrşit, a fost lăsat şi fără daruri la sultan. A cerut apoi vizirului să reînnoiască tratatul. I s-a răspuns că va face aceasta numai dacă regele va trimite un sol mare cu daruri. În cele din urmă a obţinut reînnoirea tratatului. Între timp Cantemir bei a fost prins şi închis de han. Solul a stat la Constantinopol 20 de săptămîni⟩.

---

[1] Sigismund al III-lea.

[2] Merre Husein paşa, în al doilea vizirat al său (martie—septembrie 1623).

[3] Cristofor Zbaraski. Tratatul de pace turco-polon, în traducere polonă, la AGW—AKW, dz. tur., n. 72, t. 303, nr. 853—856; în traducere românească, la M. A. Mehmed, *op. cit.*, p. 151—154.

[4] Djanibek Ghirai al II-lea, în prima sa hănie (1610—1623).

[5] Cantemir, căpetenie de tătari nogai, din 1623 paşă de Silistra, Babadag şi Oceakov.

[6] Ştefan al II-lea Tomşa.

[7] Soliman I Magnificul (1520—1566).

[8] Radu Mihnea.

[9] În prima sa domnie în Moldova (1616—1619).

[10] Voievodul Transilvaniei (1613—1629).

[11] 28 octombrie.

[12] Mehmed Ghirai al III-lea (1623—1628).

[13] Alexandru Coconul, un copil de 12 ani, domn al Ţării Româneşti (sfîrşitul lui august 1623 — începutul lui noiembrie 1627).

[14] Pentru a doua sa domnie în Moldova (din primele zile ale lui septembrie 1623 — ianuarie 1626).

TRATATUL TURCO-POLON

Adus de Cristofor Serebkowicz. Tătarii nu vor trece, în caz de război cu imperialii, prin Polonia. Ei nu vor sta nici în Moldova. Daunele pricinuite de ei și de moldoveni în teritoriile polone vor fi despăgubite. Regii poloni vor păstra prietenia cu voievozii Transilvaniei. Voievozii acestei țări, ca și cei ai Moldovei și Țării Românești, dacă s-ar refugia în Polonia, să fie prinși și trimiși la Poartă. Domnii Moldovei să trăiască în pace cu regii Poloniei.

Pacta tureckie przes Chrzystopha Serebkowicza poslannika jego k. m. przyniesione.

... A ieslyby tesz od wielmoznosci naszey na ktorą stroyne 〈 ! 〉 woyna sie ukazala a chanowi y gałcke soltanowi y murzom jego y woysku tatarskiemu iseby tam przyszło, nie zaymuiąc panstw polskich, ale zwyklemi mieysce y przechodami przechodzic maią. Tatarowie w woloskiey ziemie sobie czynic nie maią. Wienc ieslyby po tem teraznieyszym liscie przymiernym od Tatar, Wolochow y od inszych panstwom k.i.m. pol. szkod y złupienie y wiezniow pobranie iakie się stało, za daniem znac od k.i. ms. ma bydz czyniona sprawiedliwosc, y wiezniowie od napisania abo daty tego listu przymiernego we wszystkim naszym panstwie nie maią bydz przedawani ...

Siedmigrodzka ziemia isz z dziadow, pradziadow z dziedzicnem prawem nam nalezy y wlasnem panstwem naszym iest, tedy z woiewodami siedmigrodzkiemi, ktorzy Porcie naszey iasne poddanstwo czynią, takze z krolmi wegierskiemi sczerą przyiazn zachowac maią ...

Ieslyby tesz z Ardełu, z Wołoch, z Multan ktokolwiek od tych woiewodow, takze panow, iako tez z inszych zbroiwszy co, do Polski by uciekl, takowych nie maią przymowac, y owszem zobopolney przyiazni ucczywosć czyniąc, polapawszy związanych do Porty naszey odeslac maią, takiem sposobem przyiacielowi przyiacielem, a nieprzyiacielowi nieprzyiacielem bydz maią ...

Hospodarowie wołosci według dawnego zwyczaiu iako z krolmi polskiemi w zgodzie sąsieckiey zdawna mieszkiwali, tymze sposobem teraz czynic maią ...

AGW—LL, 30, f. 25v—30. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 186—192.

Pactele turcești aduse de Cristofor Serebkowicz, trimisul m.s. regelui.

... Iar dacă, de asemenea, s-ar ivi război din partea preaputerniciei noastre în orice parte și ar veni hanului și lui calgai sultan și mîrzacilor săi și oștirii tătărești să meargă acolo, ei vor trece prin locurile și trecătorile obișnuite, fără a ocupa țările Poloniei. Tătarii n-au ce căuta în țara Moldovei. De asemenea, dacă după această carte de alianță de acum se vor face de către tătari, moldoveni și alții pagube și jaf și vreo luare de robi în țările m.s. regelui Poloniei, în urma înștiințării din partea m.s. regelui are să se facă dreptate. Și începînd cu scrierea sau cu data acestei cărți de alianță, în întreg statul nostru nu vor fi vînduți prizonierii.

Țara Transilvaniei, fiindcă din moși-strămoși ne aparține nouă, cu drept de moștenire, și este țara noastră proprie, 〈regii Poloniei〉 urmează deci să păstreze o prietenie sinceră cu voievozii transilvăneni, care dau Porții noastre supunere pe față, ca și cu regii Ungariei.

De asemenea, dacă cineva dintre aceşti voievozi şi dintre nobili, precum şi dintre alţii din Ardeal, din Moldova, din Muntenia, făcînd vreo greşeală, ar fugi în Polonia, pe unii ca aceştia <regii poloni> n-au să-i primească, ci dimpotrivă, cinstind prietenia reciprocă, prinzîndu-i, au să-i trimită legaţi la Poarta noastră; în felul acesta au să fie prieteni prietenului nostru şi duşmani duşmanului ...

Domnii Moldovei, după vechiul obicei, precum au trăit de demult în înţelegere, ca vecini, cu regii poloni, în acelaşi fel au să facă şi acum ...

54 Varşovia, 20 martie 1624.

INSTRUCŢIUNILE LUI CRISTOFOR KIELCZEWSKI, SOL LA POARTĂ

Va cere ca tătarii să fie alungaţi din Moldova şi din Bugeac, pentru ca Polonia să fie scutită de incursiunile lor.

Instructia urodzonemu Chrzystophowi Kielczewskiemu, secretarzowi y poslannikowi jego k. mci do cesarza tureckiego Amurada, dana w Warszawie dnia dwudziestego miesiąca marca roku panskiego MDCXXIV-o.

Poslanik wzwysz mianowany jego k. mci wybierze się niemieszkanie w te drogę y poiedzie nigdzie sie nie bawiąc z Abdy ciausem cesarza tureckiego, przestrzegaiąc tego aby pomieniony czausz w drodze obronę, wczas y bespieczenstwo przesz panstwa jego k. mci mial.

Powierze z sobą rewersał pact z czesarzem tureckim zawartych, a przy nich list tak do cesarza, iako y wezyra wielkiego ...

Bedzie się tedy tego na napilney poslanik i.k. mci domawial, aby Tatarowie wedlug pact y obietnice listowney cesarza tureckiego y wezyra z Woloch y z Budziaku zpedzeni byli, gdysz poki oni tu bedą bawic rzecz iest niepodobna aby od przywykłych incursÿ wstrzymac się w takiey bliskosci mieli ...

AGW—LL, 30, f. 13—15. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 161—167.

Instrucţiunile date din Varşovia, în ziua de 20 luna martie, anul Domnului 1624, nobilului Cristofor Kielczewski, secretarul şi trimisul m.s. regelui [1] la Amurad [2], împăratul turcesc.

Mai sus numitul trimis al m.s. regelui va porni fără întîrziere la drum şi va merge, fără a zăbovi nicăieri, cu Abda ceauşul împăratului turcesc, păzind ca numitul ceauş să aibă apărare, odihnă şi siguranţă pe drum prin ţara m.s. regelui.

Va duce cu el instrumentele de ratificare a pactelor încheiate cu împăratul turcesc [3], iar pe lîngă ele scrisoare către împărat [2] şi către marele vizir [4].

Trimisul m.s. regelui va cere deci cu cea mai mare stăruinţă ca tătarii să fie alungaţi din Moldova şi din Bugeac, potrivit pactelor şi făgăduielii date prin scrisoare de împăratul turcesc şi de vizir, căci atîta timp cît ei vor petrece aici, este cu neputinţă ca să fie opriţi de la obişnuitele lor incursiuni, într-o asemenea apropiere ...

---

[1] Sigismund al III-lea.
[2] Murad al IV-lea (10 septembrie 1623—18 februarie 1640).
[3] Mustafa I (20 mai 1622 — 10 septembrie 1623).
[4] Kemankeş Kara Ali paşa (septembrie 1623 — aprilie 1624).

SIGISMUND AL III-LEA CĂTRE RADU MIHNEA

Îi cere să permită și să asigure trecerea prin țară a lui Cristofor Kielczewski, trimis la Poartă cu instrumentele de ratificare a păcii cu turcii.

List do ospodara wołoskiego Michno Raduła od k.i.m.

Wielmozny uprzeymie nam miły. Odprawilismy w tych dniach czausza Abdy cesarza i.m. tureckiego, ktorego byl do nas przy poslancu naszym Serebskowiczu z pactami przysłał, a przy nim posyłamy do Porty urodzonego Krzysztofa Kielczewskiego dworzanina naszego z rewersałem pakt strony naszey napisanych i potwierdzonych. Ktoremu tam idącemu y znowu się do nas wracaiącemu abys uprz.w. zwykłey y powinney swey ku nam chęci y powolnosci ludzkosc pokazał y onego wolno przez panstwo swe przepuscil y dla bespieczenstwa przeprowadzić kazał pilnie od uprz. w. ządamy. Ktoremu natenczas zyczymy dobrego od p. Boga zdrowia z ofiarowaniem chęci y łaski naszey krolewskiey. Dat 20 marty.

AGW—LL, 30, f. 11. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 159.

Scrisoare către Radu Mihnea, domnul Moldovei [1], de la măria sa regele.

Puternice nouă mult drag. În aceste zile am expediat pe Abda ceaușul m.s. împăratului turcesc, pe care l-a fost trimis la noi, cu solul nostru, Serebkowicz, cu pactele, și cu el trimitem la Poartă pe nobilul Cristofor Kielczewski, curteanul nostru, cu instrumentele de ratificare a pactelor, scrise și întărite din partea noastră. Căruia, mergînd acolo și întorcîndu-se înapoi la noi, să-i arăți domnia ta obișnuita și îndatorata bunăvoință, amabilitatea și omenia domniei tale față de noi, și cerem stăruitor de la domnia ta să-l lași să treacă slobod prin țara domniei tale și să poruncești ‹să i se dea› călăuze, pentru siguranță. Dorim, deocamdată, domniei tale de la Domnul Dumnezeu sănătate bună, încredințîndu-te de bunăvoința și grația noastră regească. *S-a dat la 20 martie.*

---

[1] În a doua sa domnie în Moldova (1623—1626).

56 20 martie 1624.

CANCELARUL (?) POLONIEI CĂTRE RADU MIHNEA

Să permită și să asigure trecerea prin țară a lui Cristofor Kielczewski, trimis la Poartă cu instrumentele de ratificare a păcii din partea regelui, care l-a ajutat să ia domnia și care așteaptă să-și facă cunoscută, prin soli, bunăvoința.

Idzie z roskazania iego k.m. pana naszego mciwego do Porty cesarza i.m. tureckiego z pactami y listami pan Krzysztoph Kielczewski dworzanin i.k.m. przy Abdy czausie, ktory takze w tych dniach pacta y listy przyiazne przyniosł k.i.m. od cesarza i.m. tureckiego. Pokazesz mu tedy w.osp.m., iako sludze krolewskiemu y do Porty z listy przymiernemi iadącemu, chęc y ludzkosc swoie y onego wszędzie wolno przepuscic y

dla bespieczenstwa gdzie potrzeba ukaze przeprowadzic kazesz. Co k.i.m. pan nas młciwy mile y wdzięcznie od was. osp. mci przyimie, ktory wiedząc z powiesci ludzkiey y z zalecania mego o chęci y powolnosci was. osp.m. przeciwko sobie y rptey, rad widzi was. osp. m. na tym panstwie y iako do niego was. hosp. m. przez posła swego wielkiego y przez listy u cesarza i.m. tureckiego dopomogli, tak abys was. osp.m. na nym przeskody z panstw i.k.m. nie miał, ani obywatele wołoscy, gdy się tesz oni skromnie zachowac będą od obywatelow coronnych ukrainnych szkod nie poniosly surowo i.k.m. przykaze, a zwłaszcza gdy się tesz w. osp. m.k.i.m. z swoią przez posły według dawnego zwyczaiu ozowiesz powolnoscią y mnie tesz iako przedniemu i.k.m. y rptey urzędnikowi ludzkosc swoie pokazesz. Czym panstwo moie y w. osp. m. ugruntuie, ktore się po wielkiey częsci na zyczliwosci k.i.m. y rptey wspiera. Zyczę zatym w.osp.m. z ofiarowaniem chęci y posług moich przyiacielskich dlugo fortunnych od pana Boga dni.

AGW—LL, 30, p. 12. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 160.

Din porunca m.s. regelui, domnului nostru milostiv, merge la Poarta m.s. împăratului turcesc, cu pacte şi cu scrisori, domnul Cristof Kielczewski, curteanul măriei sale, cu Abda ceauşul, care de asemenea a adus zilele acestea măriei sale pacte şi scrisori de la m.s. împăratul turcesc. Îi vei arăta deci milostivirea ta domnească, ca unei slugi regeşti care merge cu scrisori de alianţă la Poartă, bunăvoinţa şi omenia milostivirii tale şi-l vei lăsa să treacă slobod pretutindeni şi vei porunci să fie călăuzit, pentru siguranţă, unde va fi nevoie. Ceea ce m.s. regele, domnul nostru milostiv, va primi cu drag şi cu recunoştinţă din partea milostivirii tale, care, ştiind din spusa oamenilor şi din recomandarea mea de bunăvoinţa şi amabilitatea milostivirii tale faţă de dînsul şi de republică, vede cu plăcere pe milostivirea ta în această domnie şi precum te-a ajutat la aceasta prin solul său mare [1] şi prin scrisori la m.s. împăratul turcesc, ca milostivirea ta să n-ai piedici în ea din ţările m.s. regelui, tot aşa va porunci aspru ca nici cetăţenii Moldovei, dacă şi ei se vor purta cu cumpătare, să nu sufere daune din partea cetăţenilor de la margine ai coroanei, dar mai ales dacă şi milostivirea ta îţi vei face cunoscută m.s. regelui, prin soli, după vechiul obicei, bunăvoinţa, iar mie de asemenea, ca unui dregător de frunte al m.s. regelui şi al republicii, îmi vei arăta omenia milostivirii tale. Prin aceasta se întăreşte domnia mea şi cea a milostivirii tale, care, în mare măsură, se sprijină pe bunăvoinţa m.s. regelui şi a republicii. Cu aceasta, oferindu-mi bunăvoinţa şi slujbele mele prieteneşti, doresc milostivirii tale multe zile norocoase de la Domnul Dumnezeu.

[1] Cristofor Zbaraski, sol la Poartă în 1622—1623.

57 **Varşovia, 1 aprilie 1624.**

INSTRUMENTUL POLON DE RATIFICARE A TRATATULUI CU POARTA

Tătarii de la Tighina şi Cetatea Albă să fie mutaţi peste Nistru. Daunele ce le-ar pricinui tătarii, moldovenii şi muntenii polonilor să fie despăgubite. Să nu se facă nici o daună polonilor din partea domnului şi a locuitorilor Moldovei, la fel nici acestora din partea polonilor, iar cele ce s-ar comite, să fie reparate. Negustorilor moldoveni

să nu li se ia în Polonia decît vama. Refugiații moldoveni, munteni și transilvăneni în Polonia, de unde ar căuta să tulbure Moldova, să fie prinși și extrădați. Domnii Moldovei vor păstra bunele relații cu regii Poloniei. Ei nu vor da ajutor tătarilor să prade în Polonia. Regele nu va permite ca supușii săi să invadeze Moldova, Țara Românească și Transilvania. Negustorilor transilvăneni, munteni și moldoveni li se asigură libertatea comerțului în Polonia, iar celor poloni în țările române, cu plata vămii străvechi.

Reversał pact tureckich przes Serebkowicza przyniesionych, a przes pana Christopha Kielczewskiego secretarza do Porty poslanych <Actul de confirmare a pactelor turcești aduse de Serebkowicz și expediate la Poartă prin domnul Cristofor Kielczewski, secretarul>.

... Quoniam vero Tartari Valachiam circa Belgradum et Teheniam incolentes, frecventibus in regni nostri ditiones incursionibus amicitiam et pacta violant, ÿ omnes ex Valachia migrare et sedes ultra Istrum transferre, nec in posterum ullo praetextu in Valachia et Moldavia domicilia figere debent...

... Ex parte etiam serenissimi imperatoris idem fiet ut si per Tartaros, Valachos, Moldavos aut aliosquosvis subditos et homines suae serenitatis damnum hominibus et subditis nostris vel in persona vel in rebus, illatum fuerit ex illis serenissimus imperator ubi vel literis vel per nuncium eo nomine a nobis requisitus fuerit, indilatam iustitiam administrabit et damna illata absque quavis excusatione resauciri mandabit...

A palatino Moldaviae incolisque eius regno hominibusque et subditis nostris nullum damnum aut iniuria inferetur quod si illata fuerint, post legitimam comprobationem violationisque convinctionem iustitia mandato serenissimi imperatoris indilata administraretur, damnaque illata resarciant<ur>. Ex parte quoque nostra nullus Moldavorum tam in persona quam in rebus laedetur, quod si id quispiam ex hominibus nostris temere attentaverit inquisitus et inventus severe punietur et damnum illatum resarcietur. Mercatoribus itidem Moldavis accepta sollutione thelonei usitati nihil noxae incuriaeque inferetur.

E Moldavia, Valachia, Transylvania in regnum nostrum fugientes, si aliquo praetextu aut modo Moldaviam turbare voluerint, eos nos ubi eo nomine requisiti fierimus capi et tradi mandabimus...

Pallatini Moldaviae ex vi et formula antiquorum foederum et pactorum debitum amicitiae bonaeque vicinitatis ac honoris officium nobis praestent nihilque omnino attentent quo praesentis foederis atque amicitiae iura labefactari possint. Mercatoribus etiam utriusque partis maiora quam vetus mos et institutum ferat thelonea ne imponatur ...

Palatino Moldaviae serio serenissimus imperator iniungere et mandare debet ut omnem aditum Tartaris alÿsque hostibus et latronibus in regnum ditionesque nostras praecludat neve illis ullo modo favorem aut auxilia praestat ...

Sicut omnes quasvis imperio serenissimi imperatoris subiectas provincias etiam Valachiam, Moldaviam Transylvaniamque per exercitus hominesque nostros infestari iniurÿsque aut damnis affici, non permittemus neque cuipiam quocunque praetextu eos invadere sive imperandi sive ulciscendi sive depraedandi libidine cupienti auxilium faciemus aut transitum per regnum nostrum concedemus.

Mercatoribus transylvanÿs, valachis et moldavis liberum erit ditiones nostras mercaturae exercendae causa adire eosque nos ad maiora

thelonea non adigemus, sed circa antiquum morem pactorumque vetustorum praescriptum conservabimus. Quod itidem princeps Transylvaniae palatinique Moldaviae et Valachiae mercatoribus nostris praestabunt viasque consuetas illis non prohibebunt, sed ab omni noxa et iniuria euntes redeuntesque tutabuntur, nec eos insolitis theloneis gravabunt ac erga maiestatem nostram regnumque Poloniae in vetere debitaque amicitia atque observantia permanebunt ... Datum Varsaviae die prima mensis aprilis anno a nativitate Dei et salvatoris nostri Iezu Christi MDCXXIIII°.

AGW—LL, 30, f. 30—35ᵛ. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 195, 198, 202—206.

58 **⟨1624⟩.**

DUMITRU CĂPITAN MUNTEAN CĂTRE TOMA ZAMOYSKI

I-a primit scrisoarea. Păzeşte hotarul ţării şi luptă împotriva duşmanilor. Vrea să se întîlnească cu el pentru a ţine sfat de pace. Faima tatălui său, Ioan Zamoyski, este vie încă în Ţara Românească.

Naiasnieyszemu y napoządnieyszemu mnie panu woiewodzie kiiowskiemu etc. panu dobrze powodzić się.

Wdzięczny y nad zamiar pożądny ku mnie stał się podarunek, słodszy nad miód, ucciwy i list twuy, który my i o zdrowiu twoim obiawił, dla którego nabarzieiem się uweselił. O pobożnosci królewska załuie, iednakze tego, iżem tak przesławnego y dzielnego męża nie poznał ani przezacney osoby twey oczyma swoimi widział. Czas abowiem nam iest na przeszkodzie, że rzeczy niespodziewane nam przyniósł, inaksze, którędy inędy, inacey obracaiąc. Miesiąc abowiem to iuż czwarty przeszedł, iako cierpiemy cięszkosci, ochraniaiąc naszego miesca granic y zaledwie moglismy odetchnąc, czyniąć przeciwko nieprzyiaciołom. Iednakże za przeyzrzeniem bożym mamy wolą ziachać się z waszmością ieśliby się waszmosci zdało y rade uczynić strony pokoiu oboigu królow, polskiego, mówię, y królewskiego miasta. A to się stanie, gdy od waszmosciów ludzie do naszych stron przyiadą, a naszy zasie do waszych wrocą się, iako y nasz naiasniey pan y namiesznik do twoiey wielmożnosci pisał, my abowiem pokoiu iestesmy przyiaciele y zawsze y teraz.

Druga zaś, że slyszalismy o swiętey pamięci oycu twoim, iako starał się przeszłego czasu z pilnością y pokóy a zgode uczynił w tych stronach, dla którey szczęsliwym y błogosławionym bywa nazwany y chwalony od wszytkich, a naibarziey po nieśmiertelney pamięci zesciu swoim chęc y łaskę żyiącym zostawil błogosławiony iawnie, korego y waszmoscz nasladuiąc, nie przestawaycie około tego staraiąc się y pilnosc podeymuiąc ze wszytkim senatem y pobożnym królem zwyciężyć dobrym złe. Takowym abowiem sposobem y my pokuy przymiem y niesmiertelne dzięki wyznawać będziem, gdy się po wzięciu listu tego chętnie y przystoynie da Pan Bog z sobą oglądamy. Z. Multan, ianuarii 30.

Dimitr hetman y sługa twoy zawsze.

AGW—AZ, 411. Autograf. ASB—MP, r. 24, c. 403.

Preastrălucitului şi celui mai dorit de mine domn, domnului voievod de Kiev [1] etc., să-i meargă bine.

Încîntător și peste măsură de dorit pentru mine a fost cinstitul dar, mai dulce ca mierea, și cartea ta, care mi-a făcut cunoscut și despre sănătatea ta, pentru care m-am bucurat cel mai mult. Îmi pare rău de pietatea [2] regelui, dar și de faptul că n-am cunoscut pe ⟨acest⟩ om atît de ilustru și de viteaz, și n-am văzut cu ochii mei nici pe preadistinsa ta persoană. Aceasta, pentru că vremea ne este împotrivă, că ne-a adus lucruri neașteptate, felurite, întorcîndu-le altfel pe ici pe colo. Căci a trecut acum a patra lună de cînd îndurăm greutăți, păzind locul și hotarele noastre și abia putem răsufla, luptînd împotriva dușmanului [3]. Totuși cu voia Domnului voim să ne întîlnim cu domnia ta, dacă domnia ta vei putea, și să facem sfat în privința păcii ambilor regi, a celui polon, zic, și a orașului regelui [4]. Și aceasta se va întîmpla, cînd oamenii de la dumneavoastră vor veni în părțile noastre, precum și noi, preastrălucite domn și guvernator, am scris domniei tale, căci noi sîntem prietenii păcii și totdeauna și acum.

Alta, că am auzit de răposatul tatăl tău [5], cum s-a străduit în trecut și a făcut pace și înțelegere în aceste părți, pentru care lucru este pomenit și lăudat de toți ca un fericit și blagoslovit, mai ales că după moartea sa a lăsat celor ce trăiesc bunăvoință și îndurare, pentru care este blagoslovit pe față. Pe care și domnia ta imitîndu-l, să nu încetați în această privință, căutînd și stăruind, cu întregul senat și cu regele pios, să învingeți răul prin bine. Căci în asemenea chip și noi vom primi pacea și vom înnoi nemuritoare mulțumiri, cînd, după primirea acestei cărți, va da Domnul Dumnezeu să ne vedem bucuros și frumos. Din Muntenia, *ianuarie* 30.

Dimitrie [2] hatman [7] și totdeauna sluga ta.

---

[1] Toma Zamoyski.

[2] Poate mai curînd ar putea fi vorba de „necazul" regelui Sigismund al III-lea, pricinuit de complotul din 1624 care urmărea înlăturarea lui.

[3] Poate împotriva năvălirii de pradă a tătarilor sub Cantemir din toamna anului 1623.

[4] Poate este vorba de Gdańsk.

[5] Ioan Zamoyski, cancelar și mare hatman (mort în 1605).

[6] Ar putea fi vorba de Dumitru din Filiași (Filișani), numit și Dumitru Filișanu, căpitan; postelnic.

[7] Aici cu înțelesul de comandant de oaste, căci în Țara Românească nu exista la acea dată un dregător cu titlul de hatman.

59 — Varșovia, 5 august 1627.

CANCELARUL (?) POLONIEI CĂTRE ȘTEFAN CHMIELECKI

Îi dă instrucțiuni pentru solia sa la Miron Barnovschi și la capudan pașa, la Oceakov.

. . . Hospodar woloski posyła do kr. jego msci w tey sprawie. Widziałem list ktory pisse do iego mci pana sieradziego, w ktorym o wielkiey potentiey tak ziemią iako y wodą tak tureckiey iako y swoiey, obiecuie iednak mediowac, iesliby mu to krol jego msc poruczył. Wątpie ia aby on był po temu, ale raczey na to wiedzie aby się Turkom szkodą naszą przysłużił. Nie wiem iaki respons od dworu odniesie. Wmc iednak będzies uwazał iesli co gruntownego poda y nie dasz mu sie ladaiako oszukac. Mym zdaniem toby na zdrowiey beło, aby do drugiego roku te sprawe zwlec, a tesz iesli budowac nie poczeli, iusz czas nie będzie po te nu.

BJK, ms. 211, f. 483–484. Original. ASB–MP, r. 34, c. 743–745.

⟨Îi trimite trei tratate turco-polone şi anume cele aduse în 1597 de Gulski, în 1598 de Herburt şi în 1623 de Zbaraski, cu care să se ajute în discuţiile cu domnul Moldovei şi cu turcii. Din primul act se vede că Nistrul este graniţa cu Polonia. Trebuie să se ştie însă că nu pactele fixează graniţele, ci comisiile mixte de hotar. Aşa s-a procedat în timpul lui Sigismund I şi Soliman I, cînd, în urma recunoaşterii că morile de pe teritoriul polon au fost construite de moldoveni, ele au fost desfiinţate la ordinul sultanului. În timpul acela cîmpiile Oceakovului se aflau în stăpînirea regelui Poloniei, iar cînd urmaşul lui Soliman şi-a alăturat la titlul său şi pe cel de stăpîn al acestor cîmpii, Sigismund August a refuzat să-i recunoască acest titlu. În urmă şi cancelarul Zamoyski a apărat, prin Gulski, la Poartă drepturile Poloniei asupra acestor cîmpii. De aceea, cînd solul va ajunge să discute cu Barnovschi şi cu turcii, urmează să-i convingă că aceste diferende nu trebuie soluţionate cu arma, ci în comisiile mixte, unde se va arăta şi apăra dreptul Poloniei asupra acestor cîmpii, pe care turcii voiesc acum să le ia cu puterea⟩.

⟨Ţidulă :⟩ Domnul Moldovei [1] trimite la m.s. regele în această pricină [2]. Am văzut scrisoarea sa pe care o scrie dumnealui domnului de Sieradz [3], în care ⟨îl înştiinţează⟩ despre marea putere pe uscat şi pe mare, atît cea turcească, cît şi a sa ; făgăduieşte totuşi să medieze, dacă m.s. regele i-ar încredinţa aceasta. Eu mă îndoiesc, ca el să fie pentru aceasta, ci mai curînd că se duce într-acolo ca să şi-i oblige pe turci, în dauna noastră. Nu ştiu ce răspuns va lua de la curte. Domnia ta [4] însă vei vedea dacă oferă ceva serios, şi să nu te dai înşelat degeaba. După părerea mea ar fi mai sănătos să se amîne această afacere pînă la anul viitor, căci dacă n-au început încă să construiască ⟨cetatea⟩, nu vor mai avea timp pentru aceasta.

---

[1] Miron Barnovschi, în prima sa domnie (ianuarie 1626 — august 1629).

[2] A fost trimis Iancu Costin, postelnic al doilea, tatăl cronicarului Miron Costin.

[3] Scrisoarea lui Miron Barnovschi către Maximilian Przerembski, castelan de Sieradz, din 17 iulie 1627, la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. II, p. 545–546.

[4] Ştefan Chmielecki, stegar de Braţlav, renumit apărător al fruntariilor polone de tătari şi învingător în năvălirile acestora din 1626 şi 1629 ; voievod de Kiev (mort în 1630).

60 — Buczacz, 13 august 1627.

ŞTEFAN POTOCKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Îi trimite pe solul lui Miron Barnovschi şi-l roagă să-l expedieze fără întîrziere îndărăt, cu răspunsul cuvenit.

Naiasnieiszy miłosciwy krolu panie panie moy miłosciwy. Unizone służby moie y wierne poddanstwo pod nogi maiestatu w.k.m. pana mego miłosciwego pilnie oddawszy.

Przy posłancu moim z woiska hospodarskiego wracaiącego sie do mnie przyiechał y poseł hospodara wołoskiego, ktorego nie bawiąc przy sobie odsyłam iako naprędzey, aby te puncta ktore ma powierzone w.k.m. panu memu miłosciwemu odniosł, a z odprawą prętką nazad wrocic sie mogł. Czegom y pewien ze w.k.m. pan moy miłosciwy nie bawiąc onego

iako naprędzey odprawe dac mu roskazac bęndziesz raczył. Oddaiąc unizone sluzby moie y wierne poddanstwo pod nogi maiestatu w.k.m. pana mego miłosciwego. Z Buczacza die 13 augusti a.d. 1627.

W.k.m. pana mego miłosczywego wierny podany, unyzony sługa, Stephan Potoczky z Potoka.

Sacrae ac serenissimae regiae maiestati, domino, domino meo clementissimo.

BJK, ms. 211, f. 475. Original. ASB—MP, r. 34, c. 733—734.

Preastrălucite milostive rege, domnul, domnul meu milostiv. Depunînd stăruitor slujbele mele preaplecate şi credincioasa mea supunere la picioarele maiestăţii măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv.

Cu trimisul meu, care s-a întors de la oastea domnului [1], a sosit şi solul [2] domnului Moldovei, pe care, nezăbovindu-l la mine, îl trimit cît mai repede, ca să ducă măriei voastre, domnului meu milostiv, punctele ce le are în încredinţarea sa şi să se poată întoarce înapoi cu un răspuns grabnic. De care lucru sînt sigur că măria voastră, domnul meu milostiv, nezăbovindu-l, va binevoi să poruncească să i se dea cît mai repede răspuns. Depunînd slujbele mele plecate şi credincioasa mea supunere la picioarele maiestăţii măriei voastre, domnului meu milostiv. Din Buczacz, *în ziua de 13 august, anul Domnului 1627.*

Al măriei voastre, domnului meu milostiv, preaplecată slugă, Ştefan Potocki de Potok [3].

⟨Adresa :⟩ Sacrei şi serenisimei maiestăţi regale, domnului, domnului meu preamilostiv.

---

[1] Miron Barnovschi.
[2] Iancu Costin.
[3] Ultima frază şi semnătura sînt autografe.

61 **Potok, 22 august 1627.**

ŞTEFAN POTOCKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Îi cere instrucţiuni de felul cum să procedeze cu jefuirea de către Tyszkiewicz a negustorilor din Moldova la iarmarocul din Jazłowiec de 600 de boi.

Naiasnieiszy...[1] Unizone...[1] Jeszcem natenczas był w Lublinie gdy na jarmarku jazłowieckim p. Tyszkiewicz starosta żytomirsky zabrał kupcom wołoskim szesc set czabanow na wybor. O co wołoscy administratorowie pozostali w Jasiech na mieiscu hospodarskim częstemi posłancami przede mną sie uskarzaią y sprawiedliwosci żbrzą. Co y że tego listu do mnie pisanego w.k.m. pan moy miłosciwy snadnie wyurozumiec bęndziesz raczył. Pisałem do nich aby byli do krotkiego czasu cierpliwemi obiecuiąc im prętką o te grabież sprawiedliwosc y to oznaimuiąc zem dał wiadomosc o tym w.k.m. panu memu miłosciwemu. Pan Bog że to wie iesli za te grabież nie zechcą zaboru iakiego w kąncie naszym ubespieczonym uczynic. Prosze tedy abys w.k.m. pan moy miłosciwy w tym informacią swoie przysłac mi roskazał co z tym uczynic y iaki respons ukrzywdzonym Woło-

chom dac pod niebytnosc samego hospodara w ziemi wolósky. Oddaiąc[1] ...
Z Potoka die 22 augusti a.D. 1627.

W.k.m....[1] Stephan Potoczky z Potoka.

BJK, ms. 110, p. 477—479. Original. ASB—MP, r. 34, c. 735—737.

Preastrălucite...[1] Preaplecatele...[1] Mă aflam încă în Lublin, cînd la iarmarocul din Jazłowiec domnul Tyszkiewicz, starostele de Żytomierz, a luat de la negustorii moldoveni şase sute de boi de Podolia, la alegere. Despre care lucru administratorii Moldovei, rămaşi la Iaşi în locul domnului [2], se plîng prin soli frecvenţi în faţa mea şi cerşesc dreptate. Ceea ce măria voastră, domnul meu milostiv, va binevoi să înţeleagă uşor şi din această scrisoare trimisă mie[3]. Le-am scris să aibă răbdare puţin timp, făgăduindu-le grabnică dreptate pentru acest jaf şi înştiinţîndu-i că am dat de ştire despre aceasta măriei voastre, domnului meu milostiv. Dumnezeu ştie dacă nu vor avea să facă, pentru acest jaf, vreo răpire ceva în colţul nostru 〈de ţară〉, asigurat. Rog deci ca măria voastră domnul meu milostiv, să-mi trimită informaţia sa în această privinţă şi să-mi poruncească ce să fac şi ce răspuns să dau moldovenilor păgubaşi, în absenţa domnului[2] din ţara Moldovei. Depunînd...[1] Din Potok, *în ziua de 22 august, anul Domnului 1627.* Al măriei voastre...[1], Ştefan Potocki de Potok. 〈Adresa[1]〉.

---

[1] Ca la nr. 60.
[2] Miron Barnovschi.
[3] Scrisoarea caimacamilor Dumitraşco Ştefan mare logofăt şi Enache Catargiu mare postelnic către Ştefan Potocki, publicată, cu unele deosebiri de lectură, de Gh. Duzinchevici, *Miron Barnovschi Moghilă şi Polonia, loc. cit.*, p. 204—206.

62 **Iaşi, 29 martie 1628.**

MIRON BARNOVSCHI CĂTRE IOAN WOJSZEWSKI

Îi răspunde cu amabilităţi la scrisoarea-i de complezenţă.

Mcziwy panie Woyszewski.

Przystoina ludzkosc y cne wm w sąsiedztwie postempku y obescia wielkiey zaiste godne są pochwaly. Zaczym nastempuie y to aby znacznie wm ku mnie chęci wszelaką nagradzane beły wdziecznoskią 〈 ! 〉 w ktorych, iz mi sie y daley cale trwac nieodmiennym declarować raczysz, wielce dziękuie. Toz sobie zarownie y po mnie obiecuiacz ze na moiey powolnosci y wzaiemnym zadzialywaniu kozdego czasu na mniey wmci zchodzic nie będzie, tylko, prosze abys mnie wm w zawzietey raz łasce swey do konca chowac raczył. Do ktorey sie zatym z chetliwą przyiaznią swą pilnie oddawam. Datt z Ias, 29 mart 1628.

Wmci zawsze zyczliwy przyiaciel y słuzyc gotow, Miron Mogchiła Bernawski woie〈woda〉 y h〈o〉sp〈o〉dar ziem moldawskich

Иѡ Бѣрновски воевода

Jego mosci panu Janowi Woyszewskiemu staroscie krasnostawskiemu y raszkowskiemu memu miłościwemu panu y przyiaciełowi nelezy.

AGW—AZ, 3028, p. 183—184. Original. ASB—MP, r. 24, c. 658—587.

Milostive domnule Wojszewski.

Frumoasa omenie și virtuțile domniei tale, în vecinătatea faptei și a felului domniei tale de a fi, sînt într-adevăr vrednice de mare laudă. Urmează deci ca și intențiile domniei tale binevoitoare față de mine să fie răsplătite cu toată recunoștința. Îți mulțumesc mult că binevoiești să declari că mi le vei păstra și mai departe întregi și neschimbate. Eu, de asemenea, făgăduiesc și din partea mea că nu vei fi lipsit cîtuși de puțin de bunăvoința mea și de reciprocitate, numai te rog să mă păstrezi pînă la capăt în grația, o dată arătată, a domniei tale. În care mă încredințez stăruitor cu prietenia mea binevoitoare. *S-a dat* din Iași, *29 martie 1628.*

Al domniei tale de totdeauna binevoitor prieten și gata a te sluji, Miron Moghilă Barnovschi voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Bărnovschi voevoda.

〈*Adresa:*〉 Domniei sale domnului Ioan Wojszewski, starostelui de Krasnystaw și de Raszków, domnului și prietenului meu milostiv se cuvine.

63 **Iași, 2 aprilie 1628.**

MIRON BARNOVSCHI CĂTRE MAXIMILIAN PRZEREMBSKI

Kruszńyski, solul polon, a fost primit foarte bine la Poartă. Pentru a se impune prin suita sa, domnul i-a atașat mai mulți boieri. Sultanul a dat poruncă tătarilor să nu năvălească în Polonia, iar lui Cantemir bei să iasă din Bugeac. Domnul este sigur acum de liniște din partea lor. Cere însă ca regele să oprească pe cazaci de a ieși pe mare împotriva turcilor.

Copia listu hospodara jegomci do jegomci pana sieradzkiego de data z Ias 2 aprilis 1628.

Dzis swiezo odniosłem od Porty pisanie, gdzie o wczesnym przyięciu y wielkim uszanowaniu j.m. p. Kruszynskiego posła jego kro.mci znac mi daią, przeciwko ktoremu przyimuiąc go przystoinie wiele Turkow wyiezdzało, potym kafftan nań prędko włozono y na czterech innych sług jego. Mieli tę opinią Turcy, iz poseł znaczny iaki przybydz miał, czego ia postrzegszy, dla assistencyey onego tam a decoru dostoienstwa jego kro.mci posłałem przy nim nie mało boiarow swcyh, aby mu tam we wszystkim usługowali, iako to sam pan Kruszynski będzie umiał wmm tam opowiedziec. Staranie y pieczą około tego maią. Ktory to przyiazd jegomci sprawił to ze od Porty wyszły listy do hana, aby zaden z Tatarow nie wazył się nigdzie wypadac, tekze y Kantimiera, aby z Budziakow zszedszy, iechał zarazem tam gdzie mu bastwo od cesarza ukazano, czego gdyby nie uczynił, pogrozono mu inakszym się z nim obesciem, zaczym zadnego niebespieczenstwa od tych pogan obawiac się nie potrzeba. Iesliby tam iakie trwogi następowac z tey miary miały, racz wm tym upewnic wszytkich poblizu siebie będących, aby się namniey nie obawiali. Tudziesz tesz o tym wszytkim jego kro.mci dać znać nie racz zaniechywać, aby tesz jego kro.mc y do Kozakow roskazac raczył, zeby zaniechali chodzenia tego na morze, gdyz y teraz wyszło ich czołnow nie mało na morze. To iusz nie pochybna, o czym mam pewną wiadomosc tak od baszy biłogrodzkiego, iako tesz y inszych mieysc, co to bardzo nie na rękę y mnie, ktory usilnie się staram aby zewsząd pokoy utwierdzony stał, a

gdy takowemi sposoby w nim się przerwa dziac będzie, iako o tym będę miał potym co rzec.

AGW—AZ, 3028, p. 113. ASB—MP, r. 8, c. 247.

Copia scrisorii milostivirii sale domnului[1] către domnia sa domnul de Sieradz[2] *cu data* din Iași, *2 aprilie 1628*.

Astăzi proaspăt am primit scrisoare de la Poartă, în care îmi dau de știre despre primirea timpurie și despre marea cinstire a dumnealui domnului Kruszyński, solul m.s. regelui, înaintea căruia au ieșit mulți turci, primindu-l frumos, apoi a fost pus repede pe el un caftan și pe alte patru slugi ale sale. Turcii erau de părere că avea să vină un sol mare, ceea ce eu observînd, am trimis acolo, pe lîngă el, pentru asistența lui și pentru *podoaba* demnității m.s. regelui, destul de mulți boieri de ai mei, ca să-i servească acolo în toate, după cum însuși domnul Kruszyński va ști să spună, la întoarcere, domniei tale. Aceștia depun stăruință și au grijă în această privință. Care sosire a domniei sale a făcut că au ieșit de la Poartă scrisori către han[3], ca nimeni dintre tătari să nu îndrăznească să năvălească nicăieri. De asemenea și Cantemir[4], ca, ieșind din Bugeac, să meargă îndată acolo, unde i s-a încredințat de către sultan[5] funcția de pașă, lucru pe care, dacă nu l-ar face, a fost amenințat că vor adopta față de el un alt mod de a se purta. Prin urmare, din partea acestor păgîni nu trebuie să ne temem de nici o primejdie. Dacă acolo ⟨în Polonia⟩ s-ar naște anumite temeri în această privință, binevoiește domnia ta să asiguri de aceasta pe toți cei ce se află în apropierea domniei tale, ca să nu se teamă cîtuși de puțin. De asemenea, nu binevoi domnia ta să pregeți a da știre despre toate acestea m.s. regelui, ca și măria sa să binevoiască să dea poruncă și cazacilor să se lase de acest mers al lor pe mare, căci și acum au ieșit destul de multe bărci de-ale lor pe mare. Aceasta-i sigur, despre care am știre demnă de încredere atît de la pașa din Cetatea Albă, cît și din alte locuri, lucru ce tare nu-mi convine nici mie, care caut cu stăruință ca pacea să fie întărită din toate părțile, iar dacă prin asemenea mijloace se va face în ea vreo ruptură, ce voi spune apoi eu despre aceasta?

---

[1] Miron Barnovschi.
[2] Castelanul de Sieradz : Maximilian Przerembski.
[3] Djanibek Ghirai al II-lea, în a doua sa hănie (1628—1633).
[4] Cantemir, căpetenia tătarilor nogai din Bugeac, fost pașă de Silistra.
[5] Murad al IV-lea.

64 **3 aprilie ⟨1628⟩.**

FRAGMENT DIN SCRISOAREA LUI MIRON BARNOVSCHI

I-a scris Șahin Ghirai că vrea să-l prindă pe Cantemir bei. Acesta a primit ordin de la Poartă să părăsească Bugeacul, iar hanul să interzică tătarilor orice năvălire în Polonia. Poarta a cerut domnului să ajute pe han împotriva lui Cantemir. Domnul a făcut atent pe Șt. Chmielecki să nu scape din ochi pe tătari și să fie gata împotriva lor.

Z list⟨u⟩ hospodara jego mci, 3 aprilis.

Przysłał do mnie z listy Sahin Gherei soltan, ktory iusz tu zemknął się z woyskiem swym na Lubeca wsi hanskiego, gdzie koniecznie chce

wszytkie przeprawy zastąpic Kantemirowi, zeby go iedno mogł załapic. Wprawdzie od Porty przy czausa odniosł y emir cesarski, aby koeniecznie ustąpiwszy z Budziakow iechał do Trikala, gdzie mu cesarz dał sąsiedztwo, czego gdyby nie uczynił, zle mu posłuszono. Przes tegosz czausa y do chana roskazanie było, aby tego ze wszechmiar bronil, zeby zaden Tatarzin piędzią do corony nie stąpił. Był y do mnie pisanie od Porty, abym na taką swąwolą Kantimierowę dał woyska y pomocy chanowi, iesliby potęga tak wielka Kantimirowa była. A iz tedy tym psom wierzyc namney nie potrzeba, dałem przestrogę iego mci panu Chmieleckiemu, aby pilne oko miał na to y w gotowosci był.

AGW—AZ, 3036, p. 307. Copie. ASB—MP, r. 7, c. 215.

Din scrisoarea măriei sale domnului *din 3 aprilie.*

A trimis la mine cu scrisoare Șahin Ghirai sultan[1], care a fugit deja aici, cu oastea sa, la Lubeț, un sat al hanului, unde vrea neapărat să închidă lui Cantemir toate trecătorile, numai ca să-l poată prinde. Într-adevăr, acesta a primit printr-un ceauș și poruncă de la Poartă ca, retrăgîndu-se imediat din Bugeac, să meargă la Tricala, unde împăratul i-a acordat vecinătate, ceea ce, dacă n-ar face-o, i-ar fi de rău. Prin același ceauș a fost poruncă și pentru han ca să oprească din toate puterile ca nici un tătar să nu facă un pas în regatul polon. A fost scrisoare și către mine de la Poartă, ca, pentru un asemenea dezmăț al lui Cantemir, să dau oaste și ajutor hanului, dacă puterea lui Cantemir ar fi atît de mare. Dar fiindcă nu trebuie să avem cîtuși de puțină încredere în acești cîini, am atras atenția dumnealui domnului Chmielecki[2], ca să aibă stăruitor în vedere aceasta și să fie gata.

---

[1] Fratele fostului han al Crimeii, Mehmed Ghirai (1623—1628). Șahin Ghirai a cerut ajutorul Poloniei împotriva noului han, Djanibek Ghirai (1628—1633), promițînd că va deveni vasalul ei.

[2] Ștefan Chmielecki, vezi nr. 59, nota 4.

65 **Iași, 5 aprilie 1628.**

MIRON BARNOVSCHI CĂTRE MAXIMILIAN PRZEREMBSKI

Șahin Ghirai, în fuga sa din Crimeea, a trecut Nistrul cu oastea în Moldova, provocînd mare spaimă în țară. Pentru Polonia nu-i nici o primejdie.

Paragraph z listu hospodara i.m. do i.m.p. sieradzkiego de data z Ias 5 aprilis 1628.

Jacom wm memu mcywemu panu dał znac przed kilką dni isz Sachyn sołtan z woyskiem swym zmyka się ku tym stronom, gdy mi dzis znowu wiadomosc przyszła ze Dniestr iusz przeszedl. Zadną miarg, bym naibardziey chciał, z mieysca się ruszyc nie mogę, poki ten dobry przyiaciel zas napad nie ustąpi za rzekę, gdysz za tym wielka trwoga y zabiegi w panstwie mym stały się, acz o niebespieczenstwie na Koronę, o iakim myslie nie potrzeba, bo to postrzegszy iesliby iakie bydz miało, poniewasz mam na to pilne oko y szpiegi rozesłane, więc y boiarow swych w legacyey u sołtana, wczas bym o tym obwiescic nie zaniechał.

AGW—AZ, 3036, p. 307. Copie. ASB—MP, r. 7, c. 215.

Paragraf din scrisoarea milostivirii sale domnului [1] către dumnealui domnul de Sieradz [2] *cu data* din Iaşi, *5 aprilie 1628*.

După cum am dat de ştire înainte de cîteva zile domniei tale, domnului meu milostiv[3], că Şahin Ghirai sultan fuge cu oastea sa în părţile acestea, aşa şi astăzi mi-a sosit vestea că a trecut deja Nistrul. În nici un chip, oricît de mult aş vrea, nu pot să mă clintesc din loc, pînă cînd acest prieten bun nu se va retrage înapoi peste rîu, fiindcă prin aceasta s-au iscat spaimă mare şi griji în ţara mea, deşi nu trebuie să ne gîndim la o primejdie oarecare asupra coroanei, căci, observînd dacă ar fi să fie vreuna, nu voi pregeta să dau de ştire la timp despre ea, deoarece am stăruitor în vedere aceasta şi spioni trimişi în toate părţile, precum şi boierii mei în solie la sultan.

---

[1] Miron Barnovschi.
[2] Castelanul de Sieradz: Maximilian Przerembski.
[3] Vezi nr. 63.

66 **Din tabăra de pe Tatarzyska, 1 septembrie 1628.**

ŞTEFAN CHMIELECKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

Şahin Ghirai sultan şi Mehmed Ghirai fostul han, care-şi oferă supunerea faţă de rege, aşteaptă ajutorul cazacilor. Miron Barnovschi se teme de Kinan paşa şi de tătarii săi. L-a asigurat de ajutorul său.

Od pana Chmieleckiego do kro.ie.mci die 1 septembris 1628.

Sczescie ktore w rzeczach ludzkich nie iest ustawiczne, przykładow dalstych nie szukaiąc tych dwuch w swym sczesciu dobierałym soltan Sahin Giereia y Mechmet Giereia chana podnożkowi naiasnieyszego maiestatu w.k.mci pana mego mlciwego opowiedam. Z piszania ich, ktorych originały same poszyłam, czegoby potrzebowali takze y od woyska zaporozkiego w.k.mc. łacno młciwie wyrozumiec będziesz raczeł. I z tey zas strony co wiadomosci mam, wa.kr.mci panu memu mlciwemu oznaymuię. Kinan basza zaczał cos klecic u Tatarboni. Tatary ktore ma przy sobie chcze na zdobycz w panstwa w.k.mci puscic y iuz ym był pozwolił, ale po onym lamentownym liscie hospodarskiem do mnie, ktorym w.k.mci poszłał, utwierdzałem hospodara aby się nic nie obawiał, gdyz cokolwiek z niem robic zechcze ten bassa, mam go na pilnym oku y lub tez Tatary zemknic zechcze do panstw w.k.mci, tedy pu przez pole Kozaki w tył puszczę z Ukrainy na co sposobionych kilka tysięcy mam. Ktora wiesc, gdy go zaleciała od samego hospodara, u Tatarboni z woyskiem siedzi y Tatarow od siebie nie puscza. Ma przy sobie Nuradyna y Buinak soltanow, Galmaze y Orak murzuw y innych białogrodzkich y dobruczkich Tatarow. Iednak rozumiem gdy za Dunai zechce odeiść wtenczas im pozwoli do panstw w.k.mci. Około czego ia tez staranie pilne czynię abym za pomocą naywyzszego pana a za sczesciem w.k.mci pana mego młciwego dał odpor z woyskiem w.k.mci temu poganstwu. Dalei co mi się ponawiać będzie dawac znac w.k.mci nie będę omieskywał. Pana Boga przytem prosze aby w.k.mc pana mego milosciwego długo fortunnie etc. W obozie nad Tatarzycami etc.

BOW, ms. 209/II, f. 339. Copie. ASB—MP, r. 25 — II, c. 1072—1073.

De la domnul Chmielecki către m.s. regele, *în ziua de 1 septembrie 1628.*

Norocul care în treburile omeneşti nu este continuu, fără să caut alte pilde, am ales, pe norocul meu, pe aceştia doi, pe Şahin Ghirai sultan şi pe Mehmed Ghirai han [1], pe care-i arăt ca supuşi ai preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv. Din scrisorile lor, ale căror originale vi le trimit, măria voastră va binevoi uşor să înţeleagă graţios ceea ce le-ar trebui din partea oştirii zaporojene. Şi din această parte, ce ştiri am, le aduc la cunoştinţa măriei voastre, domnului meu milostiv. Kinan paşa a început să cîrpocească ceva la Tatarbona [2]. Tătarii ce-i are cu el, vrea să-i sloboadă în pradă în ţara măriei voastre şi le-a şi îngăduit aceasta. Dar după acea scrisoare plîngăreaţă a domnului [3] către mine, pe care am trimis-o măriei voastre, l-am încurajat pe domn ca să nu se teamă deloc, căci orice ar vrea să facă acest paşă cu el, am ochii aţintiţi asupra lui. Şi dacă va voi să trimită pe tătari în ţările măriei voastre, atunci îi voi trimite, prin cîmpie, în spate pe cazacii din Ucraina, în care scop am pregătiţi cîteva mii. De cînd paşa a primit această ştire de la domn, şade la Tatarbona cu oastea şi nu sloboade pe tătari de la el. Are cu dînsul pe sultanii nureddin [4] şi Buinak, pe mîrzacii Galmaza şi Orak şi pe alţi tătari de la Cetatea Albă şi din Dobrogea. Cred totuşi că atunci, cînd va voi să plece peste Dunăre, le va da drumul în ţările măriei voastre. În această privinţă şi eu voi depune, cu ajutorul Domnului preaînalt şi cu norocul măriei voastre, domnului meu milostiv, strădanie stăruitoare ca să ţin piept cu oastea măriei voastre acestei păgînătăţi. Ceea ce voi mai afla nou, nu voi întîrzia să dau de ştire măriei voastre. Cu aceasta, rog pe Domnul Dumnezeu să ţină pe măria voastră, domnul meu milostiv, mulţi an fericit etc. Din tabăra de la Tatarzyska etc.

---

[1] Mehmed Ghirai al III-lea, fost han al Crimeii (1623—1628).

[2] Tatarbunar ?.

[3] Miron Barnovschi. Este vorba de scrisoarea sa din 18 august 1628 către Şt. Chmielecki, publicată de Stan. Przyłęcki, *op. cit.*, p. 31—32, şi reprodusă de Gh. Duzinchevici, *Miron Barnovschi Moghilă, loc. cit.*, p. 218—222.

[4] Al doilea moştenitor al tronului la tătarii din Crimeea, (primul fiind calgai).

67 **Iaşi ⟨prima jumătate a anului⟩ 1629.**

JURĂMÎNTUL LUI MIRON BARNOVSCHI FAŢĂ DE SIGISMUND AL III-LEA

Depus în faţa lui T. Szembek, secretar regal, cu prilejul obţinerii cetăţeniei nobiliare polone.

Miron Bernawski wojewoda ziem mołdawskich wiadomo czynię tym pisaniem moim też[1] doznawszy ja na świeżo przeszłym sejmie wielkiej łaski k.j.m. pana mego miłośsiwego i chęci wszystkiej rzeczypospolitej w pozwoleniu mi indigenatu zacnej korony polskiej czuję się być obowiązanym do oddania całej wiary j.k.m. i rzeczypospolitej, jednak chcąc one tym więcej wyrazić uczyniłem powinną przysięgę przed urodzonym panem Teofilem Szembekiem sekretarzem j.k.m. zesłanym umyślnie do mnie od j.k.m. w te słowa :

Ja Miron Bernawski wojewoda ziem mołdawskich przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu w Trójcu Swiętej Jedynemu, iż j.k.m. Sygmuntowi trzeciemu z łaski bożej królowi polskiemu i szwedzkiemu, wielkiemu książęciu litewskiemu wiernym będę, wiarę i poddaństwo swoje oddaję przeciwko k.j.mci panu memu, także przeciwko rzeczypospolitej, z nieprzyjacielem żadnym przestawać nie będę i owszem za j.k.mci dostojeństwo i zdrowie, także za całość rzeczypospolitej do gardła swego przeciwko każdemu nieprzyjacielowi zostawiać się będę i cobym wiedział być k.j.mci i rzeczypospolitej niebezpiecznego i szkodliwego bez wialkiego[2] omieszkania k.j.mci albo urzędników j.k.m. przestrzegać nie zaniecham, we wszystkich postępkach moich także [3] sprawując jako wiernemu i dobremu poddanemu j.k.m. wedle praw zacnej korony polskiej przystoi. Tak mi Panie Boże pomóż i święty jego krzyż. Którą przysięgę moią jako we wszystkim chcę wykonywać takowąż przed pomienionym panem sekretarzem oddaną ręką swoją podpisuję i pieczęć przyłożyć rozkazałem. Dan w Jasiech dnia etc. miesiąca roku 1629.

Z. Wdowiszewski, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 71.

Miron Barnovschi, voievod al țărilor Moldovei, fac cunoscut cu această scrisoare a mea că, învrednicindu-mă eu la seimul de curînd trecut [4] de marea îndurare a m.s. regelui, domnului meu milostiv, și de bunăvoința întregii republici în acordarea mie a indigenatului nobilei coroane polone [5], mă simt dator să dau întreaga mea credință m.s. regelui și republicii. Voind deci să mi-o exprim cu atît mai vîrtos, am făcut înaintea de bun neam domnului Teofil Szembek, secretar al m.s. regelui, trimis într-adins la mine de m.s. regele, jurămîntul obligatoriu prin aceste cuvinte :

,,Eu, Miron Barnovschi, voievod al țărilor Moldovei, jur Domnului Dumnezeu celui atotputernic, unuia în Sfînta Treime, că voi fi credincios m.s. regelui Sigismund al treilea, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei și al Suediei, mare principe al Lituaniei, și că voi arăta credința și supunerea mea m.s. regelui, domnului meu, și republicii. Nu voi ține cu nici un dușman, ci, dimpotrivă, pentru demnitatea și viața m.s. regelui și pentru integritatea republicii mă voi ridica pînă la moartea mea împotriva oricărui dușman și nu voi pregeta să previn fără nici o întîrziere pe m.s. regele sau pe dregătorii măriei sale de ceea ce aș ști că este primejdios și vătămător m.s. regelui și republicii, purtîndu-mă în toate acțiunile mele după cum se cuvine unui supus credincios și bun al m.s. regelui, după legile nobilei coroane polone. Așa să-mi ajuți Doamne Dumnezeule și sfînta Ta cruce. Pe care jurămînt al meu, după cum vreau să-l îndeplinesc întru totul, tot așa îl iscălesc în fața numitului domn secretar cu mîna mea devotată, și am poruncit să i se aplice pecetea. S-a dat în Iași, în ziua etc., luna, anul 1629".

---

[1] Corect : iż.

[2] Corect : żadnego.

[3] Corect : tako.

[4] Întrunit la Varșovia la 18 iulie 1628.

[5] Referitor la acordarea indigenatului, Z. Wdowiszewski, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 28, publică următorul regest, în traducerea noastră : ,,Varșovia, 20 iulie 1628 — 20 februarie 1629. Miron Movilă Barnovschi, voievodul Moldovei, cu acordul tuturor stărilor. L-a admis în blazonul Nowina Maximilian Przerębmbski, castelan de Sieradz, referendar al coroanei, mareșal al curții reginei".

IOAN DZIK CĂTRE IOAN JWASZKOWICZ

Turcii aduc în domnia Moldovei pe Alexandru Coconul, fiul lui Radu Mihnea.

Msciwy panie Jwaskowiczu, moy wielcze msciwy panie y przyacielu.

Jz to iest wola y roskazanie jego mci pana y dobrodzieia mego abym mu o wszystkiem cokolwiekbym iedno miał wiadomosci kazdego tegodnia dawał znac, izem teraz zasiągł trochę wiadomosci iakoby Tatarzy y Turki oczekiwaią, zaczem Alexandra Radułowego syna na hospodarstwo wynioszą, o czemem y jego msci nie chciał zaniechac dawac znac, y wm memu msciwemu panu to tylko do wiadomosci podaię. Tego nie wiem co się będzie dalcy s tem działac. Jednakze cokolwiekby się nowego trafiło, nie omieszkam jego msci panu y dobrodzieiowi memu takze y wm memu msciwemu panu o tem oznaymic. Natenczasz s powolnemi posługami memi oddaię się iako naypilney łascze wm mego msciwego pana. Dat s Szarigrodu dnia 15 augusti a⟨nn⟩o 1629.

Wmsci m.m.p. uprzeimie zyczliwy przyiaciel y sługa powolny, J. Dzik.

Memu wielcze msciwemu panu y przyacielowi jego msci panu Janowi Jwaszkowiczowi podskarbiemu jego msci pana podkaczlerzego koronnego etc. do oddania rąk jego msci.

AGW—AZ, 3036, p. 308—309. Original. ASB—MP, r. 7, c. 216—217.

Milostive domnule Jwaszkowicz, domnul și prietenul meu mult milostiv.

Pentru că este voia și porunca domniei sale domnului și binefăcătorului meu [1] ca să-l înștiințez în fiecare săptămînă despre toate, orice aș avea numai cunoștință, și fiindcă am primit acum puțină știre cum că tătarii și turcii sînt în așteptare și ca urmare aduc pe Alexandru [2], fiul lui Radu [3], în domnie, n-am voit să nu dau de știre despre aceasta domniei sale, însă numai aceasta aduc la cunoștința domniei tale, domnului meu milostiv. Nu știu ce va ieși din aceasta mai departe. Totuși, orice s-ar ivi nou, nu voi pregeta să dau de știre domniei sale domnului și binefăcătorului meu, precum și domniei tale, domnului meu milostiv. Deocamdată mă încredințez cît mai stăruitor cu slujbele mele plecate grației domniei tale, domnului meu milostiv. S-a dat din Szarogród, *în ziua de 15 august, anul 1629.*

Al domniei tale, domnului meu milostiv, din inimă binevoitor prieten și plecată slugă. I. Dzik.

⟨*Adresa* :⟩ Mult milostivului meu domn și prieten, dumnealui domnului Ioan Jwaszkowicz, vistierul domniei sale domnului vicecancelar al coroanei [1] etc., să se dea în mîinile dumnealui.

---

[1] Toma Zamoyski, vicecancelarul regatului.

[2] Alexandru Coconul, domn al Moldovei (înainte de 12 august 1629 — aprilie 1630).

[3] Radu Mihnea, domn în două rînduri al Moldovei (1616—1619 ; 1623—1626).

69 Din tabăra de la Stepanówka, 12 septembrie 1629.

TOMA ZAMOYSKI CĂTRE STANISLAV LUBOMIRSKI

Alexandru Coconul a pornit din Constantinopol la 12 august 1629.

...O hospodaru nowym miałem wiadomość ze 12 augusti s Konstantinopola ruszył. Iako pretko Dunay przeydzie bendę wiedział y wm m.m. pana oznaimię... Dan w obozie pod Stepanowką die 12 7-bris 1629.

AGW—AZ, 716, f. 132. Original. ASB—MP, r. 24, c. 489.

...Despre noul domn[1] am avut știre că la *12 august* a pornit din Constantinopol. Cît de repede voi ști că va trece Dunărea îți voi face cunoscut domniei tale, domnului meu milostiv[2]... S-a dat din tabără lîngă Stepanówka, *în ziua de 12 septembrie 1629.*

---

[1] Alexandru Coconul.
[2] Stanislav Lubomirski, voievod al Rutenici.

70 Zamość, 29 octombrie 1629.

TOMA ZAMOYSKI CĂTRE SIGISMUND AL III-LEA

La cererea lui Miron Barnovschi, retras la Hotin, este de părere ca regele să-i dea ajutor ca să-și reia domnia.

Naiasnieyszy mciwy krolu panie panie nasz mciwy.

List hospodara wołoskiego swiezo do mnie pisany odsyłam w.k.mci panu memu młciwemu przez iegosz poslańca ktorego posyła do dworu w.k.m.pana mego młciwego. Zyczyłbym abyś w.k.mcz poratować go raczył, zeby się rzeczpospolita nie zawodziła, do czego y on sposoby podaie. I ia potym przybywszy, otworzę w tey mierze zdanie swoie w.k.mci panu memu młciwemu, ktoremu nanizsze poslugi moie iako napilniey oddaię W Zamosciu 29 pazdziernika 1629.

AGW—AZ, 716, f. 34. Brulion. ASB—MP, r. 24, c. 491.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul nostru milostiv.

Cartea domnului Moldovei, proaspăt scrisă mie[1], o trimit măriei voastre regești, domnului meu milostiv, prin solul aceluiași, pe care-l trimite la curtea măriei voastre, domnului meu milostiv. Aș dori ca măria voastră să binevoiască să-i dea ajutor, pentru ca republica să nu se înșele în așteptările ei, lucru pentru care și el oferă mijloace de acțiune. Sosind apoi și eu la curte, voi face cunoscută părerea mea în această privință măriei voastre, domnului meu milostiv, căruia îi încredințez cît mai stăruitor slujbele mele cele mai plecate. Din Zamość, 29 octombrie 1629.

---

[1] Scrisoarea lui Miron Barnovschi din Hotin, din 20 octombrie 1629, către vicecancelarul Toma Zamoyski, la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente,* Supl. II, vol. II, p. 588—590.

MIRON BARNOVSCHI CĂTRE UN DEMNITAR POLON

Potrivit ştirilor aduse din Turcia de trimişii săi, Murteza paşa de Silistra stă cu armata la Dunăre, iar Cantemir mîrza în Bugeac, gata de năvală.

Wiesc iakie mam od posłancow swych z Turek y do Turek ida⟨cych⟩ waszmości oznaymuie. Murtaza basza sylistryiski z kilkunastą tysięcy Turkow nad Dunajem odpoczywa. Kantymir na Budziakach pogotowiu, patrzaiąc pogody na chrzesciany. Ktorych woyska w Persyey zbite, ale tego głosić nie dopuszczaią.

BCK, ms. 123/IV, p. 172. Copie. ASB—MP, r. 64, c. 33.

Ştirile pe care le am de la trimişii mei, care merg din şi în Turcia, le aduc la cunoştinţa domniei tale. Murteza paşa la Silistra [1] se odihneşte cu vreo 15 000 de turci pe Dunăre. Cantemir [2] e în Bugeac, gata, aşteptînd vreme bună împotriva creştinilor. Oştile cărora, ⟨ale turcilor, au fost⟩ distruse în Persia [3], dar acest lucru turcii nu îngăduie să fie adus la cunoştinţa publică [4].

---

[1] Acesta a ajuns paşă de Silistra la sfîrşitul anului 1629 sau la începutul anului 1630 înlocuindu-l în acest post pe Cantemir mîrza (numit în 1623).
[2] Vezi nr. 63, nota 4.
[3] În campania turcilor din 1630 împotriva Bagdadului, terminată fără succes la 14 noiembrie 1630.
[4] Datarea fragmentului de scrisoare de mai sus s-a făcut în urma analizei interne a textului.

72 Panstov ⟨?⟩, 4 septembrie 1631.

D. B. WOJKUSZYCKI CĂTRE LUCA MIASKOWSKI

Îl anunţă că transportul de pepeni verzi, trimişi de pîrcălabul Sorocei, se îndreaptă spre el. Cazacii intenţionează să năvălească la Tighina.

Mnie wielce moc panie sendzia podolsky a muy wielce mc panie a dobrodzieiu.

Oznaimuie wm memu mc panu, ze podwoda od jego pana pirkalaba soroczkiego tu staneła s timi harbuzamy w chocinskj dzierzawie. Leczem nie zastał jego pana pjrkałaba chocjnskiego. Liecz namiesnik jego zarazem swojach podwod nie braniocz odsiła ich do wm mego mc pana.

Czo s strony wiadomoscy z Ukrainj, tedy rozumym o tym ze jego pan pjrkałab rzetelnie o wsitkim wm memu mc panu oznaimił, iednak y ia wm memu mc panu oznajmuie ze ta swawola po staremu nie ustaie j tu na Derepcinie [sciongneli sie powiadaio ze iakoby ich miało bycz u Tehiny. Alie pan Zawaczki przjsłał sjna tu do mnie za Czenandrową, kturj powiada ze ich nj mae okrum tisionczą y to jedna czensz strzelbo a drudzy z kjiami, kture dziwi cinio wielkie po miastach. Poddanj panscj barzj so przjhilnieisj swawolnikom nizeli panom swojm. List swoj posilam do jego pana choronzego wipisawsi mu wsitko, o kturj prosze abj to wm

dlia mnie racil ucjnicz a odeslacz go do jego. A przjtjm powolnosc usług mojch pilnie oddaie w laske wm mego mc pana. Dan s Panstową die 4 septembris roku 1631.

Wın mego mc pana calie zjcliwj przjacil i sluga, Danieł Babljsla Wojkusyczkj.

Memu wielce mc panu a dobrodzieiowy iego panu Lukasowy Miaskofskiemu sendziemu podolskiemu do rak jego naliezj pilno.

AGW—AZ, 2872, p. 89—90. Original. ASB—MP, r. 24, c. 522.

Mult milostivului meu domn judecător al Podoliei, domnul și binefăcătorul meu mult milostiv.

Înștiințez domniei tale, domnului meu milostiv, că trăsurile de la dumnealui domnul pîrcălab al Sorocei au ajuns cu acei harbuji aici, în ținutul Hotinului. N-am găsit însă pe dumnealui domnul pîrcălab al Hotinului. În același timp însă locțiitorul său, fără a opri carele, le trimite domniei tale, domnului meu milostiv.

În ceea ce privește știrile din Ucraina, cred că dumnealui domnul pîrcălab te-a înștiințat exact pe domnia ta, domnul meu milostiv, despre toate, totuși fac și eu domniei tale, domnului meu milostiv, cunoscut că această debandadă[1], după vechiul obicei, nu încetează, și s-a strîns aici, la Derebczyn[2]. Spun că ar trebui să se afle la Tighina. Dar domnul Zawacki a trimis pe fiul său aici la mine, după Czenandrowa[3], care spune că nu sînt decît o mie, o parte cu puști, ceilalți cu ciomege, care fac grozăvii mari prin orașe. Țăranii dependenți sînt mai înclinați către acești zăpăciți decît către stăpînii lor. Trimit o scrisoare a mea domnului stegar, scriindu-i totul, pentru care te rog pe domnia ta să binevoiești să faci aceasta pentru mine și să i-o trimiți. Și cu aceasta, încredințez stăruitor supunerea slujbelor mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. Dat din Panstov[3], *în ziua de 4 septembrie*, anul 1631.

Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și slugă, Daniel Babisla Wojkuszycki.

⟨*Adresa* :⟩ Domnului și binefăcătorului meu mult milostiv, domnului Luca Miaskowski, judecător al Podoliei, se cuvine ⟨a se da⟩ grabnic în mîinile sale.

---

[1] A cazacilor.
[2] Sat în ținutul Iampol.
[3] Localitate neidentificată.

73 **Szarogród, 2 mai 1632**

ADALBERT POLITALSKI CĂTRE TOMA ZAMOYSKI

Îi comunică data sosirii la Iași a noului domn, Alexandru Iliaș, de teama căruia se așteaptă ca o seamă de boieri să se refugieze în Polonia.

...Postronnych nowin zadnych ile godnych wiadomosci wm mego mciwego pana pro hanc vice nie posylam, tilko ze hospodar Alexander Ileaszowicz do Jas od Porty przybył na Niedzielę Przewodną. Za ktorego przyiazdem Wołochowie potrwozeni do Raszkowa y Janpola z wielu

włosci przybydz obiecuią się... Datt w Szarogrodzie 2 may, anno Domini 1632.

AGW—AZ, 738, f. 72. Original. ASB—MP, r. 24, c. 493.

...Știri străine, care să fie demne a fi aduse la cunoștința domniei tale, domnului meu milostiv[1], nu trimit *de astă dată* nici una, numai că domnitorul Alexandru Iliaș[2] a sosit de la Poartă la Iași în Duminica Tomii[3]. În urma sosirii căruia, moldovenii, înspăimîntați, se anunță să vină de pe mai multe moșii la Raskov și Iampol... *S-a dat* în Szarogród, *la 2 mai, anul Domnului 1632.*

---

[1] Toma Zamoyski, vicecancelar al coroanei.
[2] În a doua sa domnie în Moldova (1631—1633).
[3] 18 aprilie.

74 — Cunicea, 12 noiembrie ⟨1632⟩.

TEODORAȘCO VARTIC CĂTRE IOAN SMIAŁKO

Îi face cunoscut că Matei Basarab a înfrînt armata domnului Moldovei, Alexandru Iliaș, pe care acesta o trimisese să pună în scaunul Țării Românești pe fiul său, Radu, și a pus stăpînire pe capitală.

Mnie welcze mscwy pane Smialku, moy· m. pane y przyiacielu.

Iakom wm memu m. panu obieczacz raczył ze skoro przybendzie poslanecz noy z Ias tedy nie omieszkam dacz znacz wm memu m. panu, oznaymuie wm iakom y pirsie ⟨!⟩ oznaymił wm memu m. panu tedy y teraz oznaymuie zc hospodar multianski osiadl stolycze swoie, a nasych zbyto y zacznich panow od hospodara nasego poymano, kturzy byli sie poddaly do woyska nasego z Multyan, to iest Papa wisternik a drugy Mikuła tez wistiarnik. Pysą do mnie przyiaczely moy y dzywui sie zem ym nie oznaymił one kturzych Kozakoh iakoby sie mely udarzycz[1] pod Tehinie czegosmy nie wiedzieli. Prosie iesliby wm o nih miał wiadomoscz, prosie oznaymi my wm pisaniem swym przez tego posłancza mego. A natenczas iako naypilnie sluzby moie łascze sie wm mego m. pana oddaie. Dat w Kuniczom nowembra 12 dnia.

Wm mego m. pana zyclywi przyiaczel y sługa.

Teodorasko Wartykowicz przykałab soroczky.

Memu welcze mscwemu panu y przyiaczełowi ego m. panu Ianowi Smiałkowi rotmistrowi iasnie welmozniego podkanczlerza ego m. nalezy.

AGW—AZ, 3028, p. 176—177. Autograf. ASB—MP, r. 8, c. 180—181.

Mult milostivului meu domn Smialko, domnul și prietenul meu milostiv.

După cum am binevoit să făgăduiesc domniei tale, domnului meu milostiv, că îndată ce va sosi trimisul meu de la Iași nu voi pregeta să dau de știre domniei tale, domnului meu milostiv, aduc la cunoștința domniei tale, precum ți-am făcut cunoscut mai înainte, tot așa te înștiințez și acum că domnul Munteniei[2] și-a ocupat capitala, iar pe ai noștri i-a distrus[3] și a prins boieri de frunte de la domnul nostru[4], care din Muntenia s-au fost predat oștirii noastre, adică pe Papa vistiernicul[5] și pe altul pe Nicula și el vistiernic[6]. Îmi scriu prietenii mei și se miră

că nu i-am înștiințat despre acei cazaci, care ar fi lovit la Tighina, ceea ce noi n-am știut. Dacă domnia ta ai știre despre ei, te rog să mă înștiințezi prin cartea domniei tale prin acest trimis al meu. Iar deocamdată încredințez cît mai stăruitor slujbele mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. S-a dat în Cunicea în ziua de *12 noiembrie* ⟨1632⟩.

Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și slugă,
Teodorașco Vartic, pîrcălab al Sorocei.

⟨*Adresa* :⟩ Domnului și prietenului meu mult milostiv, domniei sale domnului Ioan Smiałko, rotmistrului dumnealui preaputernicului vicecancelar [7] se cuvine [8].

---

[1] Corect : uderzyć.
[2] Matei Basarab (1633 – 1654).
[3] Este vorba de înfrîngerea de la 4 noiembrie 1632 lîngă Plumbuita a armatei moldovene, care venise să pună în scaun pe Radu Alexandru Iliaș.
[4] Alexandru Iliaș, în a doua sa domnie în Moldova (1631 – 1633).
[5] Este vorba de Papa logofătul (nu vistierul) din Greci (Greceanu).
[6] Nicola vistierul.
[7] Toma Zamoyski.
[8] Această scrisoare, publicată cu unele erori de lectură și de traducere de P. P. Panaitescu, în *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, p. 138 – 139, a fost datată greșit („Chiniceni, 12 noiembrie 1600"), adică cu 32 de ani mai înainte, fapt ce l-a făcut pe editor să atribuie, în regestul ei, lui Simion Movilă ceea ce se referă, de fapt, la Matei Basarab.

75 **Rusciuk, 22 mai 1633.**

MIRON BARNOVSCHI CĂTRE STANISLAV KONIECPOLSKI

În drum spre Constantinopol, unde merge, însoțit de boieri și clerici, să obțină domnia, s-a întîlnit cu Abaza pașa de Silistra, care i-a promis tot sprijinul, dar care i s-a plîns de prădăciunile căzăcești în ținuturile turcești. Domnul i-a declarat că regele polon dorește să păstreze pacea cu turcii. El roagă deci pe marele hatman să împiedice incursiunile cazacilor, să trimită un sol la pașă pentru a-i sonda intențiile și să nu lase pe cazaci să-i prade, în absența sa, țara.

Copia listu od hospodara jego mci Bernawskiego de data z Ruszczyku die 22 may 1633.

Jasnie wielmozny mcwy panie krakowski moy mciwy panie y przyiacieliu. Nie zdała mi się rzecz przyzwoita abym przez pisanie moie nie nawiedził dobrego zdrowia wm mego m⟨ilos⟩ci⟨weg⟩o pana y o moim oznaimic. Przeiechawszy wołoską y multanską ziemię przeiechałem Dunay na Dziurdziow. Iusz za Dunaiem podkałem się z iasnie wiel. Abazą paszą nizey Deruszczyka ⟨ !⟩, ktory wdziecznie mię barzo przyiął y na wszystko o com go prosił chetnie przyzwolił. Iako sie mi sprawa powiedzie w Constantinopolu, tego ieszcze wiedziec nie mogę, mam iednak w Bogu nadzieię ze się mi według woliey moiey wszystko powiedzie. Naiprzednieiszy p.p. Wołoscy y z duchowiestwiem swem wespol ze mną do Porty iadą, przyczyniaiąc się za mną, o czymze, wm moi mciwy pan, nic nie watpię. Abaza pasza summieniem mi to dobywa obiecał ze u cesarza jego m. panstwo wołoskie otrzyma. W sprawach rzptey znosiełem się z iasnie wiel. Abaszą baszą Sylistryiskim ktory bardzo się uskarza ze Kozacy na morzu panstwa cesarza jego m. splondrowali y dotychczas plondrowac nie przestaią, biorąc wieznie y nieoszacowane szkody czyniąc. A lubo

ma corona polska z nami przymierze, nie zabrania przeciw temu swowolenstwu takowey swywoliczy. Mie pytał sie o thym pasza iezeli się słobody za dozwoleniem krola jego m. lubo rzptey y wm mego mciwego pana nasadowią, w ktorych sie wielie swowolenstwa mnozy y z nich panstwa cesarza jego m. pustoszy. Na com ia mu tak paszy odpowiedział, ze to tam są opryszkowie złodzieie y rozboinicy, ktorzy nikogo niesłuchaiąc, złączywszy się z dunskimi Kozakami te zbrodnie robią, czego im ani krol jego m., ani rzpta, ani hethman nie pozwala y owszem takich gdziekolwiek dostac moga, surowie karac kazą.

Przychodzili tes przyiaciele więzniow ktorych Kozacy w niewolą pobrali, uskarzaiąc się ze wielkie Kozacy szkody poczynili y ludzi siła w wiezienie zabrali z Sludeły y na tho styskuiąc ⟨!⟩ iakoby pasza nie przestrzegał zeby się zadna skoda w panstwach cesarza jego m. nie działa. Na co im pasza odpowiedział (gdysz człowiek iest barzo rostropny y mądry) : y iacbym barzo temu był rad zeby pokoi z obu stron nienaruszony miedzy temi narodami trwał y zadnych opryszkow nie beło ktorzy mniey na przymierze się ogladaią.

Ia tesz bendąc slugą naiasnieiszego krola jego m. powiadałem paszy ze naias.k.j.m. y wszytka rzpta zyczy sobie tego aby pokoi stateczny trwał y zaden go nie naruszał. Skoro to P. Bog da w dobrym zdrowiu do Porty przyiachac a bendą mie pytac o pokoiu, bendę ia wiedział iaką bendę miał dac sprawę, co y sam ze mi pasza zlecił. Rozkazał tesz y do wm mego mciwego p. pisac abys iako naipilniey przestrzegał tego, zeby zadne swowolenstwo nie pustoszylo panstw cesarza jego m. Pilnie przeto wm mego mciwego p. proszę abys swowolenstwo to karał y drogę do panstwa cesarza jego m. zagrodził, zeby ten pokoi statecznie trwał. A do tego racz wm m. mciwy pan człowieka iakiego roztropnego do Abazy paszy posłac, ktory snadnie z niego wyrozumie iako sobie on pokoiu zyczy y radby, aby z oboiey strony pokoiu milego poddani zazywali.

Pytał się mie z strony posła wielkiego. Iam powiedział zc człowieka mądrego roztropnego y zacnego posyłaią, ktory o wszytkim gdy tu do wm y do naias. Porty przyiedzie rzetelną da sprawę. Zyczy sobie y on sam aby do niego poseł wstąpił. List od wm mego mciwego pana do niego pisany dał mi do przeczytania a dlatego naiwięcey abysmy go znowu po turecku przetłumaczili, aby tym snadniey wyrozumiał iako sobie wm moi mciwy pan zyczysz pokoiu y przestrzegasz tego aby pokoi miedzy temi narodami nienaruszony trwał. O to tesz wm mego mlciwego pana proszę abys raczył przykazac zeby zadney szkody w wołoskiey ziemiey swowolenstwo nie czynielo.

AGW—LL, 33, f. 91—92. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 302—301.

Copia scrisorii de la milostivirea sa domnitorul Barnovschi, *cu data* din Rusciuk, *în ziua de 22 mai 1633.*

Preaputernice milostive domnule de Cracovia [1], domnul și prietenul meu milostiv. Nu mi s-a părut un lucru cuviincios să nu cercetez prin cartea mea buna sănătate a milostivirii tale, domnului meu milostiv, și să nu te înștiințez despre a mea. Străbătînd țara Moldovei și cea a Munteniei, am trecut Dunărea la Giurgiu. Dincolo de Dunăre, mai jos de Rusciuk, m-am și întîlnit cu preaputernicul Abaza pașa, care m-a primit foarte amabil și mi-a îngăduit bucuros totul ce i-am cerut. Cum îmi va reuși treaba la Constantinopol, aceasta nu pot ști încă, am însă nădejde în Dumnezeu că totul îmi va merge după voia mea. Merg împreună cu mine la Poartă cei mai de seamă dintre boierii Moldovei și cu clerul lor ca să

stăruie pentru mine, despre care lucru, domnul meu milostiv, nu mă îndoiesc deloc. Abaza paşa i-a făgăduit, pe conştiinţa sa, să facă aceasta pentru mine şi să-mi obţină domnia Moldovei la m.s. împăratul [2]. Am vorbit despre treburile republicii cu preaputernicul Abaza, paşa de Silistra, care se plînge tare de cazaci, că „au prădat pe mare ţările m.s. împăratului şi că nu încetează pînă acum să le prade, luînd prizonieri şi făcînd pagube inestimabile; şi cu toate că regatul polon are tratat de pace cu noi, nu opreşte totuşi asemenea dezmăţ din partea acestor oameni fără frîu". Paşa m-a întrebat pe mine dacă aceste samavolnicii se fac cu îngăduinţa m.s. regelui [3] sau a republicii şi a milostivirii tale, domnului meu milostiv. La aceasta i-am răspuns paşei aşa, că: „acolo sînt răufăcători, hoţi şi tîlhari de drumul mare, care nu ascultă de nimeni şi fac aceste crime, unindu-se cu cazacii de la Don, lucru ce nici m.s. regele, nici republica şi nici hatmanul nu-l îngăduie, ci, dimpotrivă, pe oricare dintre aceştia îl pot prinde, dau poruncă să fie aspru pedepsit".

Au venit şi prietenii prizonierilor, pe care cazacii i-au luat în robie, plîngîndu-se de cazaci că au făcut mari pagube şi au luat în prinsoare o mulţime de oameni din Sludela [4] şi învinuindu-l cum că paşa n-a păzit ca să nu se facă nici o pagubă în ţările m.s. împăratului. La care paşa le-a răspuns (căci omul este foarte prudent şi cuminte): „Şi eu aş fi fost tare bucuros ca din amîndouă părţile să dureze pacea neclintită între aceste popoare şi să nu fie nici un răufăcător care să ţină mai puţin seama de tratat".

Eu, de asemenea, fiind sluga preastrălucitului rege [5], am spus paşei că preastrălucitul rege şi întreaga republică doreşte ca pacea statornică să dureze şi nimeni să n-o clintească. Îndată ce va da Domnul Dumnezeu să ajung cu bună sănătate la Poartă şi de mă vor întreba despre pace, voi şti eu ce relaţie să le dau, ceea ce paşa însuşi mi-a recomandat. Mi-a poruncit, de asemenea, să scriu milostivirii tale, domnului meu milostiv, ca să păzeşti cît mai stăruitor ca nici un dezmăţat să nu pustiiască ţările m.s. împăratului. Prin urmare, rog pe milostivirea ta, domnul meu milostiv, să pedepseşti pe aceşti oameni fără frîu şi să le închizi drumul în ţara m.s. împăratului, pentru ca această pace să dureze statornic. Pe lîngă aceasta, binevoieşte milostivirea ta, domnul meu milostiv, să trimiţi la Abaza paşa un om oarecare precaut, care să înţeleagă uşor de la dînsul cum îşi doreşte el pacea şi cum ar pofti ca supuşii de amîndouă părţile să se bucure de draga pace.

M-a întrebat în legătură cu solul cel mare. Eu i-am răspuns că polonii „vor trimite un om cuminte, precaut, şi însemnat, care va da informaţie exactă despre toate, cînd va ajunge aici, la milostivirea ta şi la preastrălucita Poartă". Şi el însuşi doreşte ca solul să treacă pe la dînsul. Cartea de la milostivirea ta, domnul meu milostiv, scrisă către dînsul, mi-a dat-o mie s-o citesc, dar mai mult pentru ca s-o traducem în turceşte, ca prin aceasta să înţeleagă cu atît mai uşor cum îţi doreşti milostivirea ta pacea şi cum păzeşti ca pacea dintre aceste două popoare să dureze neclintită. De asemenea, rog pe milostivirea ta, domnul meu milostiv, să binevoieşti să porunceşti ca dezmăţaţii să nu facă nici o pagubă în ţara Moldovei.

---

1 Castelanul de Cracovia: Stanislav Koniecpolski, mare hatman al coroanei.
2 Murad al IV-lea.
3 Vladislav al IV-lea (1632–1648).
4 Lectura nesigură.
5 În calitate de „indigen" (cetăţean nobil) polon.

MOISE MOVILĂ CĂTRE TEODORAȘCO VARTIC

Să trimită oameni peste Nistru, care să-i aducă informații asupra intențiilor și mărimii armatei polone.

Universał woiewody woloskiego Mohiły z autentiku przepisany. ⟨De altă mînă :⟩ Nie takoby wiara miała bydz jndigenae.

Moisesz Mohiła woiewoda z bozey łaski hospodar ziem moldawskich. Piszę do sługi mego Todoraszka perkulaby sorockiego, abyscie za uakzaniem tego listu mego przestrzegali y wybrali iakich ludzi sprawnych y do tey potrzeby zgodnych i poslali ich na polu horininskie y w insze kraie kiedykolwiek iest woisko polskie, ktorzyby wyrozumieli iakie ich są zamysły y ięsyka przywiesc mogli y umieli dac sprawę wielie iest woiska polskiego, a kiedy iezyka przywiodą, abyscie dniem y nocą do mnie onych odsyłali z ięzykiem, abym się z nich sprawic mogł. Inaczy nie czynicie pod łaską moią.

AGW—LL, 33, f. 128ᵛ. ASB—MP, r. 20, c. 316.

Carte deschisă a voievodului Moldovei, Movilă [1], tradusă după textul ei autentic.

⟨De altă mînă :⟩ Nu o astfel de credință ar trebui să fie cea *a celui ce se bucură de cetățenia nobiliară polonă.*

Moise Movilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țărilor Moldovei. Scriu slugii mele Teodorașco [2], pîrcălabului Sorocei, ca la arătarea acestei cărți a mele să păziți și să alegeți cîțiva oameni îndemînatici și potriviți pentru această trebuință și să-i trimiteți în cîmpia de la Orynin [3] și în alte ținuturi, oriunde se găsește oastea polonă, care să afle care sînt planurile lor și care să poată aduce limbi și să știe să dea seama cît de mare este oastea polonă, iar cînd vor aduce limbi, să-i trimiteți zi și noapte la mine cu limbile, ca să mă pot lămuri de la ele. Altfel să nu faceți, ca răsplată a milei noastre.

---

[1] Moise Movilă, în a doua sa domnie (iunie 1633 — aprilie 1634).
[2] Teodorașco Vartic (vezi nr. 74).
[3] Orășel la nord-vest de Camenița.

77 **Din tabăra de lîngă Camenița, 8 octombrie 1633.**

STANISLAV KONIECPOLSKI CĂTRE MOISE MOVILĂ

Să-i comunice intențiile lui Abaza pașa, care, intrînd cu trupele în Moldova, calcă tratatul polono-otoman.

Copia listu od pana hetmana do hospodara wołoskiego.

Jasnie wielmozny mciwy hospodaru ziemie mołdawski moy mciwy panie y bratu. Lubo z roznych mieisc codzien wiadomosci mię zachodzą iz Abaza pasza z woiski tureckiemi y innemi miedzy wołoską ziemię zbliza się ku panstwom jego k.mci y rzeptey, lubo widzę oczywisty znak nieprzyiazniey, gdy dotąd gonca jego k.mci pana Boruckiego zatrzymuie, a posła mego p. Suliszewskiego nie odprawuie, iednak zaś widząc naiasniei-

szego cesarza ottomanskiego y wezyra jego wielkiego do naiasnieiszego kr. jego mci pana mego mlciwego dosyc przyiazne pisanie, widząc y czausza po wielkiego posła przysłanego, ktoryby był iuz dawno iechał, by nie te woiska nastempuiące podeirzenia przyiazniey nie czyniły, widząc y list Abaze basze samego przez Asan agę pisany, w ktorym srogimi przysięgami przyiaznią nas upewnia, y nie rozumieiąc aby ten ktory szable przy boku nosi umylne słowa a pogotowiu przysiegi miał dawac, a co naiwieksza, nie widząc zadney przyczyney zebysmy do rozerwania tak starozytney przyiazniey z strony swoiey dac mieli, nie chce się temu wierzyc aby się tak złosliwy człowiec miał znalesc, ktoryby y tę przyiazn wielą wiekow ugrontowaną miedzy temi monarchami, iakiey nigdy po zadnym dom ottomanski nie uznawał, rozrywac y do tak wielkiego krwie rozlania y zniszczenia panstw y provincy przyczynę miał dawac. Iednak czytaiąc wyraznie w pactach isz iako woiska nasze polskie, tek tesz y tureckie wchodzic do ziemie moldawskiey nie maią, ktore ze wyszły iusz się nieladaiako z tamtę stronę raz ruszyly poprzysiezone pacta. Zaczym przestrzegaiąc powinnosci na mnie od jego k. mci y rzptey włozoney, stanąłem tu z woiski y insze do siebie zwoływam, nie zebym miał nieprzyiazney y woiny zyczę, ale zebym bezpieczentswa panstw jego k.mci y rzptey przestregał. W czym was. hos. msci y poddani jego sąscie dobrymi swiadkami ze dotąd nic nieprzyiaznego nie rznaliscie po nas. Iezeli iednak trzymanie to woisk nad pacta ⟨w⟩ wołoskiey ziemiey dłuzey bendzie, iezeli od nich namnieisza szkoda w ktorymkolwiek kącie panstw jego k. mci stanie się, oswiadczam się wszytkiemu swiatu ze nie z nas rozerwania swiatobliwego pokoiu y starozytney przyiazniey przyczyna bendzie y niechai nikt za zle nie ma, gdy się tesz z naszey strony nieprzyiazn ukaze. O czym według powinnosci swey znies się w. hos. mc z wielmoznym paszą y prędko mi na ten list czego się mamy spodziewac oznaimi, gdysz przyszłoliby nam do nieprzyiazney, nie radbym tak wielkie woiska w ziemiey swoiey zatrzymał y tu z niemi nieprzyiacieła czekał. Uprzeimie zatym etc. Dan w obozie pod Kamiencem die 8 octobris anno Domini 1633.

AGW—LL, 33, f. 129v—130. ASB—MP, r. 20, c. 317—319.

Copia scrisorii domnului hatman [1] către domnul Moldovei [2].

Preaputernice milostive domn al țării Moldovei, domnul și fratele meu milostiv. Deși primesc zilnic știri din diferite locuri că Abaza pașa se apropie cu oști turcești și cu altele prin țara Moldovei de țările m.s. regelui și ale republicii și deci văd un semn vădit de dușmănie căci reține pînă acum pe curierul m.s. regelui, pe domnul Borucki, iar pe solul meu, pe domnul Suliszewski, nu-l trimite înapoi, totuși, văzînd scrisoarea destul de prietenească a preastrălucitului împărat otoman [3] și a marelui său vizir [4] către preastrălucirea sa regele [5], domnul meu milostiv, văzînd și pe ceaușul trimis după solul cel mare, care ar fi plecat acum demult, dacă aceste oști, care înaintează, n-ar fi aruncat bănuială asupra prieteniei, văzînd și scrisoarea lui Abaza pașa însuși, adusă de Asan aga, în care ne asigură, prin strașnice jurăminte, de prietenia sa, și necrezînd ca acela, care poartă sabia la șold, să spună cuvinte înșelătoare și să dea pe gîrlă jurămintele, ba, ceea cei-i mai important, nevăzînd nici o pricină de a rupe din partea noastră o prietenie atît de străveche, nu vreau să cred că s-ar găsi un om atît de răutăcios, care să strice și această prietenie, întărită de multe veacuri între acești monarhi, cum alta n-a cunoscut niciciînd casa otomană de la altcineva, și care să dea anză la o așa de mare vărsare de sînge și distrugere de țări și provincii. Citind însă precis în pacte că atît oștile

noastre polone cît şi cele turceşti n-au să intre în ţara Moldovei, care ⟨oşti turceşti⟩ pentru că au intrat, pactele, legate prin jurămînt, au fost călcate deja în mod simţitor de partea cealaltă; prin urmare văzînd datoria pusă asupra mea de m.s. regele şi de republică, m-am oprit aici cu oştile şi chem la mine altele, şi aceasta, nu că aş avea vreo duşmănie şi că doresc războiul, ci ca să asigur securitatea ţărilor m.s. regelui şi ale republicii. Milostivirea ta domnească şi supuşii milostivirii tale sînteţi martori buni că pînă acum n-aţi aflat nimic duşmănos de pe urma noastră. Dacă însă această ţinere, împotriva pactelor, a oştilor în ţara Moldovei va fi mai îndelungată şi dacă se va face de către ele cea mai mică stricăciune în orice colţ al ţărilor m.s. regelui, declar în faţa lumii întregi că pricina ruperii păcii sfinte şi a prieteniei străvechi nu va fi din partea noastră, şi nimeni să nu ne ia în nume de rău, cînd şi din partea noastră se va arăta duşmănie. Despre care lucru, înţelege-te milostivirea ta, după datoria milostivirii tale, cu puternicul paşă şi fă-mi grabnic cunoscut la această scrisoare: la ce să ne aşteptăm? Căci dacă am ajunge la duşmănie, n-aş vrea să ţin oşti atît de mari în ţara mea şi să aştept aici cu ele pe duşman. Cu aceasta, cu amabilitate etc. S-a dat în tabără lîngă Cameniţa *în ziua de 8 octombrie, anul domnului 1633.*

---

1 Stanislav Koniecpolski.
2 Moise Movilă.
3 Murad al IV-lea.
4 Tabani Mehmed paşa (mai 1632 — februarie 1637).
5 Vladislav al IV-lea.

78 — Trebisăuţi, 29 octombrie 1633.

MOISE MOVILĂ CĂTRE STANISLAV KONIECPOLSKI

S-a străduit în zadar să oprească pe Abaza paşa de a intra în Polonia. A reuşit totuşi apoi, împreună cu Matei Basarab, să-l convingă să încheie pace. Îl roagă să trimită în acest scop solul mare la Poartă. Trimite la el în solie pe stolnicul Grama.

Od hospodara wołoskiego.

Iakom przez p. Suliszewskiego ustniem do wm mego mciwego pana rozkazał z strony passe iz go zatrzymuiemy, widząc ze gdy przez nasze ziemię idzie, wielkie szkody odnosic musiemy. Co się iz stało gdyzesmy tego nie zyczyli aby do takiego rozroznienia przysc miało, ale radcy tego zyczymy aby pokoi z cesarzem jego mcią ottomanskim statecznie trwał. Dlatego staralismy się wszelakim sposobem abysmy passe zatrzymac mogli, ale niepodobna rzecz była tego dokazac, coscie y sami uznac y widziec mogli zesmy go do samey bitwy trzymali, a nadto iuz y po wiprawie pilniem chodził koło pokoiu y starodawney przyiazney, ale tu wrociwszy się, szedł dołem Dniestru palanke wszytkie znosic, iako z Studenicą się stało, ktora spalona y ludzie z niey w niewolą zabrani. Prosilismy go potym y napominali pospolu z hospodarem jego mcią multanskim bratem naszym, odwodząc go od jego zamyslow, cosmy na nim wymogli. A zatym na naszych persuaziach przestał y do pokoiu się skłonił. Mysmy go tesz upewnili w tym ze y wm moi mciwy pan tey małey

rzeczy przed się brac nie bedziesz y posła wielkiego do Porty wyslesz. Prosiemy tedy wm mego mciwego pana abys to raczył uczynic, abysmy słowa y wiary naszey nie zawiedli, tylko zeby nie z inakszym przymierzem, tylko z takim iakie iest z soltan Osmanem zawarte. O czym posłamy p. Grammę stolnika naszego prosząc wm mego mciwego pana abys mu we wszytkim dał wiarę y zebysmy przezen z strony wyprawy posła wielkiego dostateczny respons miec mogli. Więc y o to wm mego mciwego pana proszę abys dobry przeciwko mnie zatrzymywał affect, gdyzesmy z wielkim zalem naszym tego zapedu basse zazywali, o czym szerzey wm z p. Suliszewskiego wyrozumiesz. Oddawam się zatym z sluzbami memi etc. w Trebuszowcach die 29 octobris 1633.

AGW—LL, 33, f. 137. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 322—323. BNW, ms. III. 6610, f. 140. Copie.

De la domnul Moldovei [1].

După cum am poruncit prin d. Suliszewski [2] să se spună verbal milostivirii tale, domnului meu milostiv, în privința pașei [3], că îl vom opri, văzînd că, dacă merge prin țara noastră, va trebui să îndurăm mari stricăciuni, ceea ce s-a întîmplat, în timp ce noi n-am dorit să se ajungă la o asemenea neînțelegere, ci bucuroși dorim ca pacea cu m.s. împăratul otoman să dureze statornic. De aceea ne-am străduit în tot felul ca să putem opri pe pașă, dar n-a fost cu putință să izbutim ; ceea ce și singuri puteți recunoaște și vedea că l-am reținut pînă la lupta ca atare, și pe lîngă aceasta chiar și după expediție am umblat stăruitor după pace și după străvechea prietenie, dar întorcîndu-se aici, a mers în josul Nistrului și a distrus toate pălăncile, după cum s-a întîmplat cu Studenița, care a fost arsă și oamenii din ea luați în robie [4]. L-am rugat apoi și i-am cerut, împreună cu milostivirea sa domnul Munteniei [5], fratele nostru, îndepărtîndu-l de la planurile sale, ceea ce am reușit să-i impunem. Ca urmare, a primit sfaturile noastre și a înclinat spre pace. Noi, de asemenea, l-am asigurat că milostivirea ta, domnul meu milostiv, nu vei lua în considerare acest mic lucru și că vei trimite un sol mare la Poartă. Ne rugăm, așadar, de milostivirea ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să faci aceasta, ca să nu ne călcăm cuvintele și credința noastră, numai nu cu alt tratat, ci cu acela, care s-a încheiat cu sultanul Osman [6]. Despre care lucru trimitem pe domnul Grama, stolnicul nostru, rugînd ca milostivirea ta, domnul meu milostiv, să-i dai în toate crezare și să putem avea răspuns îndestulător în privința trimiterii solului celui mare. Deci și aceasta rog pe milostivirea ta, domnul meu milostiv, ca să păstrezi un sentiment bun față de mine, căci cu marea noastră părere de rău am îndurat acest elan al pașei, despre care lucru milostivirea ta vei afla mai pe larg de la domnul Suliszewski. Cu aceasta, mă încredințez cu slujbele mele etc. În Trebisăuți, *în ziua de 29 octombrie 1633.*

---

[1] Moise Movilă.

[2] Solul lui Stanislav Koniecpolski la Abaza pașa.

[3] Abaza.

[4] Este vorba de expediția lui Abaza pașa în Polonia, de atacul dat, fără succes, la 22 octombrie, asupra taberei polone de la Paniowce lîngă Camenița și de cucerirea apoi a orășelului Studenția.

[5] Matei Basarab.

[6] La Hotin în 1621.

MATEI BASARAB CĂTRE STANISLAV KONIECPOLSKI

Îl anunță pentru a treia oară la rînd că este pentru a se ajunge la pace. Caută să-l facă să treacă cu vederea daunele săvîrșite de Abaza pașa în timpul expediției sale în Polonia. Îi cere să trimită un sol mare la Poartă pentru restabilirea păcii și îi declară că a luat aceasta asupra sa. Îi trimite în solie pe unul din sfetnicii săi.

Od hospodara multanskiego.

Sluga moi ktoregom byl poslal do wm mego mciwego pana oddał mi pisanie od wm mego mciwego pana, tktoregom uznał szczerą przyiazn, ze nie iestes pokoiowi przeciwnym. Ia tez wzaiemnie obiecuię wm memu mciwemu panu, iakom to iusz przez sługi moie po dwa razy oznaimił, ze koło zatrzymania tego szczere chodzic bendę y staram się aby starodawna przyiazn miedzy coroną polską a cesarzem ottomanskim potwierdzona była, chociasz passa miał inszy zamysł y affect swoi gorący palanki znosic, panstwa coronne pustoszyc, wsi palic tak iako mu cesarz roskazał. Od czegosmy go odwiedli, takze y persuazią naszą posła wm mego mciwego pana z ucciwoscią y poszanowaniem przystoinym odprawił. A ze szczęscia przez ieden dzien probował y miasteczko iedno zniosł, musiał to uczynic wykonywaiąc rozkazanie cesarskie. U tak ludzi rozsądnych, wiedzac co iest przyiazn y przymierze, tak małe rzeczy miec nie maią mieisca, gdysz nie nowina to, ze y Skinder bassa spalił Roskow, a potym przystampiliscie do postanowienia przymierza. Passa tesz nic inszego od wm mego mciwego pana nie ząda, tylko aby poseł wielki był do Porty wyprawiony dla postanowienia pokoiu y potwierdzenia starodawney przyiazniey, gdyzem ia to na się wziął. Na list wm mego mciwego pana passa odpisuie, ale się mu wm moy mciwy pan nie przeciw. Iednego z p.p. radnych moich przy posle wm mego mciwego pana wysyłam, ktory imieniem moim co ma ode mnie w zleceniu dostatecznie wm przelozy. Oddawam się zatym etc.*

AGW—LL, 30, f. 136. Copie. ASB—MP, r.20, c. 320—321. BNW, ms. III. 6610, f. 141, Copie.

De la domnul Munteniei [1]

Sluga mea, pe care am fost trimis-o la milostivirea ta, domnul meu milostiv, mi-a adus scrisoarea milostivirii tale, din care ți-am cunoscut prietenia sinceră, că nu ești împotriva păcii. Și eu făgăduiesc, la rîndu-mi, milostivirii tale, domnului meu milostiv, așa după cum te-am înștiințat pînă acum în două rînduri prin slugile mele, că voi merge sincer pe linia menținerii acestei păci și voi căuta ca străvechea prietenie dintre coroana polonă [2] și împăratul otoman să se întărească, deși pașa [3] a avut alt plan și dorința sa fierbinte a fost să distrugă pălăncile, să pustiască țările coroanei și să ardă satele, după cum i-a poruncit împăratul. De la care plan l-am îndepărtat, și convins fiind de noi, a trimis înapoi solul milostivirii tale, domnului meu milostiv, cu mare cinste și considerație. Iar că și-a încercat într-o singură zi norocul și a trebuit să distrugă un orășel [4], aceasta a făcut-o pentru a îndeplini porunca împărătească. La oameni atît de rezonabili [5], care știu ce este prietenia și tratatul, nu trebuie să aibă însemnătate lucruri atît de mici,

pentru că nu-i o noutate că și Iskender pașa a ars Rakșovu, și pe urmă ați ajuns să faceți tratatul de pace [6]. Pașa, de asemenea, nu cere nimic altceva de la milostivirea ta, domnul meu milostiv, decît să fie trimis la Poartă un sol mare pentru stabilirea păcii și întărirea prieteniei străvechi, căci eu am luat aceasta asupra mea. Pașa răspunde la scrisoarea milostivirii tale, domnului meu milostiv, dar milostivirea ta să nu-i fii împotrivă. Trimit cu solul milostivirii tale, domnului meu milostiv, pe unul dintre boierii mei sfetnici, care va expune cu îndestulare, în numele meu, milostivirii tale aceea ce i s-a recomandat de către mine. Cu aceasta, mă încredințez etc.

---

[1] Matei Basarab.

[2] Regatul Poloniei.

[3] Abaza.

[4] Studenița.

[5] Aluzie la destinatarul scrisorii.

[6] Este vorba de expediția numitului pașă asupra Poloniei din 1617, încheiată prin pacea de la Jaruga pe Nistru (sfîrșitul lui septembrie același an).

80 — Żabińce, 2 noiembrie 1633.

STANISLAV KONIECPOLSKI CĂTRE MOISE MOVILĂ

Îi recunoaște străduințele depuse pentru restabilirea păcii. Prin cucerirea fortăreței Studenița, Abaza pașa nu s-a făcut decît de rîs în fața lumii. Solul mare va pleca la Poartă, dar numitul pașă nu va avea de cîștigat nimic din aceasta, ci, dimpotrivă, va suferi consecințele expediției sale nereușite.

Respons na ten list hospodara wołoskiego.

Uznawam ia szczerze y pracowite staranie w. h. mci koło zatrzymania swiatobliwego pokoiu. W czym gdyby był persuasiey w.h. mci Abaza passa dał mieisce, nigdyby y ziemia wołoska y multanska do tak wielkiego zniszczenia nie przyszła y on tak wiele zolnierzow dobrych ktorzyby się byli na dalszą usługę cesarza iego mci zesli nie stracieł. Ale ze zdrowey rady nie słuchał y więcey za popedliwym affectem swym szedł tu, nic nie wskorawszy y sławy swey naruszywszy, wiele trupow na placu zostawic musiał, boc y Studennica ze ią zniosł więcey mu niesławy anizeli sławy pomnozyła, gdysz za tak wiele głow, ktore tam na placu legły, złe frymarki ieden kurnik albo chlew, na ktory ze się z woiski tak wielcy urzędnicy cesarscy porwali tak długo koło niego prawie nic nie opatrzonego czoła pocili, iedno się dziwowac, drudzy y w posmiech to sobie obracac bendą. Gdyby tedy nie porzucił tak hardych zawzietosci, ktorym się tak zacna forteca oprzecz mogła, doznałby był w innych miastach ze mezowie mieszkaią y serce y ręce nieustraszone na nieprzyiacieła maią, doznałby był co sprawiedliwa na woinie moze. Ale ze sprobowawszy z nami szczescia y obaczywszy się potym, przestał na radzie w.h. mci. A to y ia skłoniwszy się do gorących prozb w. h. mci, acz mię iusz posłowie w. h. mci w drodze zastali, gdyz się iuz woiska zaporoskie zblizyły do mnie, zlączywszy się z nimi, umyslilem był przez granice panstw jego k. mci y wzaiem to co się nam stało szablą y ogniem szkod swych wetu-

iąc, isz mi o krew y wlosc chrzescianską szło y abym oswiadczył iz szczerze miedzy temi monarchami pokoiu y wieczney przyiazniey zyczę, w tym moim zawodzie zatrzymałem się. Iezeliby iednak w tych dniach iaka czesc woiska jego k. mci do ziemie wołoskiey weszła, nie mieicie za złe, albowiem iako skoro do mnie posłowie w. h. mci przyiachali a dwu kon do nich posłałem aby iezeli ieszcze nie wesli iusz nie wchodzili, iezeliby tez wesli, zarazem się ztamtąd wrocili. Wiadomo y tho dobrze w.h. mci iz y poseł wielki, ktory tak dawno od jego k. mci wziął odprawę, bendąc gotowym y iusz w drodze szedłby był do Porty, same go tylko nastempuiące woiska zatrzymały, ktore gdyby się były wrociły y coby był przedsięwziętą continuował drogę. Ale ze teraz do zakrwawienia między nami przyszło, lubo poidzie a nie wątpię ze prędko, na listy iednak inne instructią od jego k. mci czekac musi. Wszakze moze nie tęsknie jas. wiel passa, gdysz iestem tego pewien ze gdy poseł wielki do Porty przyiedzie, cesarz jego mc tym to zgani, ktorzy go z przyiaciolmi jego wadzą niepotrzebnie y przez krzywoprzysiestwo pomstę Bozą na się zaciągaią, a nadto panstwa mu niszczą. O affekcie moim w.h. mc przeciwko sobie nie racz powątpiwac, ktory snadnie wzaiemną zycznoscią swą y zatrzymac y pomnozyc mozesz. Szerzey o wszytkim p. Gramma stolnik wielki w.h. mci imieniem moim przełozy, ktoremu proszę abys zupełną y niewątpliwą wiarę dac raczył. Uprzeimie zatym etc. Pod Zabincami dnia 2 octobris[1] 1633.

AGW—LL, 33, f. 138. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 323—325. BNW, ms. III. 6610, f. 140v—141. Copie.

Răspuns la această scrisoare a domnului Moldovei[2].

Eu recunosc strădania sinceră și stăruitoare a milostivirii tale domnești în legătură cu menținerea sfintei păci. În care privință, dacă Abaza pașa ar fi dat ascultare sfatului milostivirii tale, țara Moldovei și a Munteniei n-ar fi ajuns nicicînd la o atît de mare distrugere și el n-ar fi pierdut atît de mulți soldați buni, care ar fi rămas să slujească mai departe m.s. împăratului. Dar n-a ascultat de sfatul bun, ci mînat de dorința-i aprinsă, a venit aici, neizbutind nimic, și știrbindu-și slava, a trebuit să lase multe trupuri moarte pe loc, căci și Studenița, că a luat-o, i-a sporit mai mult rușinea decît gloria. Căci în schimbul atîtor de multe capete, care au căzut acolo pe loc, s-a ales cu rele traficuri ale onoarei sale : un coteț de păsări sau o cocină de porci, asupra căreia, că s-au aruncat cu oști niște dregători împărătești atît de mari și și-au asudat frunțile atît de mult timp în jurul ei, aproape deloc întărită[3], unii se vor mira numai, alții o vor lua-o chiar în rîs. Dacă deci nu s-ar fi lăsat de acele aprige înverșunări, cărora o fortăreață atît de însemnată a putut să le facă față, ar fi simțit în alte orașe că în ele locuiesc bărbați și că au inimă și mîini neînfricate împotriva dușmanului, ar fi simțit ce poate dreptatea în război. Dar, pentru că încercîndu-și cu noi norocul și răzgîndindu-se apoi, a acceptat sfatul milostivirii tale, așadar și eu, cedînd rugăminților fierbinți ale milostivirii tale, cu toate că solii milostivirii tale m-au găsit acum pe drum, căci oștile zaporojene s-au apropiat deja de mine și unindu-mă cu ele m-am fost gîndit ⟨să trec⟩ granițele țărilor m.s. regelui și să răzbun, la rîndu-mi, prin foc și sabie ceea ce ni s-a întîmplat, adică daunele noastre, dar mi-a fost de sîngele și de pămîntul creștin, și ca să dovedesc că doresc sincer pacea și prietenia veșnică între acești monarhi, m-am oprit din această întreprindere a mea[4]. Dacă însă în aceste zile o parte oarecare din oastea m.s. regelui

ar intra în ţara Moldovei, să n-o luaţi în nume de rău, căci îndată ce au sosit la mine solii milostivirii tale, am şi trimis la ei ⟨la cazaci⟩ doi călăreţi ca, dacă n-au intrat încă, să nu intre, iară dacă au intrat, să se întoarcă îndată de acolo. Milostivirii tale îi este bine cunoscut şi aceasta, că şi solul cel mare, care de atît de multă vreme a fost trimis de m.s. regele, fiind gata, ar fi pornit deja la Poartă, dar l-au împiedicat numai oştile ⟨turceşti⟩ ce înaintau şi care dacă s-ar fi întors, ⟨solul⟩ şi-ar fi continuat drumul întreprins. Dar pentru că acum s-a ajuns între noi la vărsare de sînge, deşi va merge, şi nu mă îndoiesc, că va merge repede, dar trebuie să aştepte alte instrucţiuni de la m.s. regele. Deşi poate preaputernicul paşă nu-l doreşte, căci sînt sigur că atunci, cînd solul cel mare va sosi la Poartă, m.s. împăratul va alunga pe cei ce-l pun rău, în mod inutil, cu prietenii săi şi atrag asupra sa, prin jurămînt strîmb, răzbunarea dumnezeiască, iar pe deasupra îi distrug şi ţara. De dragostea mea faţă de milostivirea ta binevoieşte să nu te îndoieşti, pe care poţi lesne şi s-o menţii şi s-o sporeşti prin reciproca milostivirii tale bunăvoinţă. Domnul Grama, marele stolnic al milostivirii tale, îţi va relata mai amplu, în numele meu, despre toate, căruia te rog să binevoieşti să-i dai deplină şi neîndoielnică crezare. Cu aceasta, cu graţie etc. Lîngă Żabińce, în ziua de 2 *noiembrie 1633.*

---

[1] Corect: novembris.
[2] Vezi nr. 78.
[3] Aluzie la Studeniţa.
[4] Adică de a trece în Moldova.

81 **Din tabăra de lîngă Żabińce, 2 noiembrie 1633.**

STANISLAV KONIECPOLSKI CĂTRE MATEI BASARAB

Îi răspunde că, la stăruinţele sale, s-a hotărît să se declare pentru pace. Solul cel mare va pleca la Poartă, dar cu alte instrucţiuni, impuse de noua situaţie creată de expediţia nereuşită a lui Abaza paşa.

Do hospodara multanskiego.

O swiadczyles w.h.m. przez then wszytek czas zes szczerze pokoiu y starodawney przyiazniey miedzy panstwy coronnemi y cesarza jego m. ottomanskiego zyczył, w czym ze nie ustawasz y teraz. Wdziecznie ot od w.h.m. przyimuiemy, wdziecznie jego k.m. y rzpta przyimie ile się occazy poda wzaiemną zycznoscią nagdrodzic. Mogł iednak passa takich zawodow nie czyniąc, przysiąg y pact nie łamiąc, ani szczęscią z nami nie probuiąc ktorego, a to z gubą z wielą tak dobrych iunakow krwawie sprobowal y panstw cesarza jego mci w niwecz nie pustoszac to otrzymac, do czego teraz przychodzi. Dawszy tedy gorącym prozbom w.h. mci mieisce, zaluiąc przytym krwie y włosci chrzescianskiey ktoraby pod szable y ogien zeby musiała, lubo wetuiąc swego y woisko ruszywszy miałem się bydz z woiskiem zaporoskim ktore się iusz ku mnie zblizyło isc za granice panstw jego k. mci złączyc y tho czynic co belli iurca kazą. Stanowiłem się w tym zawodzie moim abym tho oswiadczył ze szczerze pokoiu y starodawney przyiazney zyczę. Poseł wielki y ten do Porty wyiedzie, ale z takimi listami y instructiami od jego k. mci na ktorą oczekiwac musi, iakiey sam czas teraznieiszy y to zakrwawienie nasze potrzebuie. Szerzey w.h.m.

pan logofet co ode mnie ma w zleceniu imieniem moim przełozy, ktoremu abys wolne ucho y zupełną wiarę dac raczył pilnie proszę. Uprzeime etc. W obozie pod Zabincami die 2 novembris 1633.

AGW—LL, 33, f. 136v—137. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 321—322. BNW, ms. III 6610, f. 141v—142. Copie.

Către domnul Munteniei[1]

Milostivirea ta domnească ai mărturisit tot timpul că ai dorit sincer pacea și străvechea prietenie între țările coroanei și m.s. împăratul otoman și că nu încetezi în această dorință nici acum. Primim aceasta cu recunoștință din partea milostivirii tale; atît m.s. regele, cît și republica vor primi cu amabilitate ca să-ți răsplătească aceasta printr-o bunăvoință reciprocă oridecîteori se va ivi prilejul. Ar fi putut însă pașa[2] să nu pricinuiască asemenea dezamăgiri, să nu calce jurăminte și pacte și să nu-și încerce cu noi norocul, pe care l-a încercat în chip sîngeros, cu pierderea multor viteji atît de buni, și să obțină acest lucru, la care se ajunge acum, fără pustiirea țărilor m.s. regelui. Dînd deci loc rugăminților fierbinți ale milostivirii tale, pe lîngă aceasta părîndu-mi rău de sîngele și de pămîntul creștin[3], care trebuia să fie trecut prin foc și sabie, căci răzbunînd pe al meu și pornind oastea, aveam să mă unesc cu oștirea zaporojană, care se apropiase deja de mine, și să trec granița țărilor m.s. regelui și să fac ceea ce poruncesc *legile războiului*, m-am hotărît totuși în această întreprindere a mea să declar că doresc sincer pacea și străvechea prietenie. Solul cel mare, și acesta va pleca la Poartă, cu scrisori însă și cu instrucțiuni din partea m.s. regelui, pe care trebuie să le aștepte și de care însuși vremea de față și această însîngerare a noastră au nevoie. Domnul logofăt[4] va prezenta, în numele meu, mai pe larg milostivirii tale ceea ce i-am recomandat din partea mea, pe care rog stăruitor ca milostivirea ta să binevoiești să-l asculți și să-i dai întreaga crezare. Cu grație etc. În tabără lîngă Żabińce, *în ziua de 2 noiembrie 1633.*

---

[1] Matei Basarab.

[2] Abaza.

[3] Aluzie la Moldova.

[4] Solul lui Matei Basarab.

82 **⟨Noiembrie, 1633⟩.**

ABAZA PAȘA CĂTRE STANISLAV KONIECPOLSKI

La insistențele domnilor români, este de acord să facă pace. Cu un rezumat al răspunsului marelui hatman polon.

Copia listu od Abaszy baszy do jego m. pana chetmana przez p. Szwliszewskiego ⟨!⟩.

... Przy pozdrowieniu oswiadczywszy przystoyne y przyiacielskie chęci wiadomo czynie iz w tych przesłych dniach, gdym przyszedł do dniestrowego brzegu, zaciągnąwszy z sobą obudwu hospodarow multanskiego i wołoskiego, ze wszystką ich potęgą, abym sobie z wami gruntowniey koło zatrzymania starodawnego pokoiu postąpiel, tymczasem

wyprawielismy w poselstwie wołoskich y multanskich, skąd nim iaka wiadomosc przysła aby sie co gruntownego postanowieło, gdym przez kilka dni oczekiwał na wiadomosc, wszystko woysko przywiodło mnie do tego abym dniem iednem przedtym luboby niech co chce beło, z wami sprobował. Zaczym przyszedszy pod tabor wcziow, gdysmy troche rozmaitą bronią az do noczy podigrali z sobą, nieprzechodząc nazad Dniestrem do taboru, ale tam na tey stronie przenoczowawszy. Nazaiutrz gdym znowu uderzyc na wasz chciał, obadway hospodarowie prosieli mie barzo abym zaniechał woyny, a do tractatow dla pokoiu y utwierdzenia nowego przystapieł. Widząc ia ich prozby, ktore respectem pozytku swego czynieli, na tom pozwoleł, oswiadczaiąc sie za<t>ym ze od sprawy uciekac nie mam, ktora oboiey stronie pozytecznaby beła. Przesłego dnia az do noczy czekalismy. Poslow znowu swoiech do wcziow wyprawilismy trzeciego. Czekałem az do sniadaney godziny na wiadomosc, ale ze poslowie sie nie wracali, ale y krotkosc czasy y ku ziemie skłaniaiączy sie długo bawic nie dopuscieli. Wracaiąc, sie zrozumieiąc ze przez to pokoy naruszyc sie nie moze, gdym szedł abym nad brzekiem dniestrowym pewne pałanki nowo nad postanowienie pokoiu pobudowane oglądał, zkąd nam tego dnia, gdym stał pod obozem waszym, wypadli zwowolenstwo, cos koni y mułow w obozie naszym zagarneło y niektorych pomordowało. Chcąc sie dowiedziec coby to beło, przyszedszy do pałanki iedney, iekiem w rumelskiey y anadolskiey stronie nigdziey nie widział, ze nad postanowienie pokoiu tam staneła, iakiem sposobem oney dobełem, gdym tak y wszystkich inszych z pomocą bozą by beł iako drugi Kamieniec dostawac zamyslał. Dzien ieden schodzi, do Kałuzi przystąpiwszy, znowu hospodarowie naprawiely na mnie wszyskich begow y zwierzchnosc woyska z kikaią moim, opadli mie gorąco prosząc zebym iako znowu do pokoiu przystąpieł, ubespieczaiąc mnie w thym ze dla utwierdzenia pokoiu poseł wielgi od k.j.m. do Porty wyprawiony bedzie, co na szyie swoie wzieli y zapiszy podali. Zaczym ia rozumiem ze tez y wsc wszystko uczynicz raczysz. Na to czos do mnie pisac raczeł, przez posłe wołoskie wczi krotko odpisuie.

BNW, ms. III. 6610, f. 142–143.

Copia scrisorii de la Abaza paşa către dumnealui domnul hatman[1], ‹adusă› de domnul Suliszewski.

...Mărturisind, odată cu salutarea, sentimentele mele frumoase şi prieteneşti, îţi fac cunoscut că în zilele trecute, cînd am sosit la ţărmul Nistrului, aducînd cu mine pe amîndoi domnii, adică pe cel al Munteniei[2] şi pe cel al Moldovei[3], cu toată puterea lor, ca să procedez cu voi mai temeinic în privinţa menţinerii străvechii prietenii, am trimis în solie ‹boieri› moldoveni şi munteni, de unde, înainte de a sosi vreo ştire că s-a hotărît ceva temeinic, dacă am aşteptat cîteva zile ştirea, toată oastea m-a adus la aceasta, ca să încerc mai înainte o singură zi norocul cu voi şi apoi fie ce-o fi. Ca urmare, venind sub tabăra domniilor voastre, am zvîcnit puţin între noi cu diferite arme, netrecînd înapoi Nistrul la tabără, ci rămînînd peste noapte acolo, pe partea aceea. A doua zi, cînd am vrut să lovesc din nou asupra voastră, amîndoi domnii m-au rugat tare ca să renunţ la război şi să trec la tratative pentru întărirea unei păci noi. Văzînd eu rugămintea lor, pe care o făceau *avînd în vedere* folosul lor, le-am îngăduit aceasta, declarîndu-mă, aşadar, că n-am să fug de un lucru care ar fi folositor ambelor părţi. Eri am aşteptat pînă noaptea. Am trimis din nou al treilea sol al nostru la domniile voastre. Am aşteptat ştire pînă la ceasul prînzului, dar şi scurtimea vremii şi coborîrea ‹soarelui› la pămînt

nu ne-au îngăduit să zăbovim. Întorcîndu-mă și socotind că nu se poate călca pacea prin aceea că am mers să văd pălăncile ridicate din nou pe malul Nistrului, împotriva celor stabilite prin pace, de unde în ziua aceea, cînd am fost sub tabăra voastră, au năvălit oamenii fără frîu, au pus mîna pe cai și pe multe din tabăra noastră și au ucis pe unii ⟨de-ai noștri⟩. Voind să aflu ce-i aceasta și ajungînd la o palancă, cum n-am văzut asemenea nicicînd în partea Rumeliei și a Anatoliei, că era ridicată acolo împotriva celor hotărîte prin tratatul de pace, am cucerit-o printr-un mijloc oarecare, cînd m-am gîndit să dobîndesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe toate celelalte și Camenița. S-a scurs o zi. Ajungînd la Kałuża, au trimis domnii din nou la mine pe toți beii și căpitanii oștirii, cu chehaia[4] al meu, și m-au rugat fierbinte, cerîndu-mi să reiau tratativele de pace și asigurîndu-mă că va fi trimis din partea m.s. regelui un sol mare la Poartă pentru întărirea păcii, lucru ce l-au luat asupra lor pe viața lor și au dat și înscrisuri. Ca urmare, eu cred că și domnia ta binevoiești să faci totul ⟨în acest sens⟩. La ceea ce domnia ta a binevoit să-mi scrie, voi răspunde pe scurt prin solii moldoveni.

⟨În răspunsul său, marele hatman, reproșîndu-i că a venit cu războ[i] împotriva Poloniei și că a distrus Studenița, îl întreba, ironic : ,,Ce rezultat ați dobîndit de pe urma acestui elan al vostru? Ați distrus țările Moldovei și Munteniei ! Și care-i slava m.s. împăratului, care-i slava și cîștigul vostru, oricine vede lesne". La rugămintea domnilor români, ai căror soli l-au găsit pe drum, s-a lăsat convins să nu-și pună în aplicare planul de a se uni cu oștirea cazacilor zaporojeni și de a trece în Moldova împotriva sa. Solul cel mare va pleca la Poartă, acum însă cu alte instrucțiuni, nu cu tratatul încheiat de poloni cu sultanul la Hotin în 1621[5]. BNW, ms. III. 6610, f. 143^v — 144⟩.

---

[1] Stanislav Koniecpolski.
[2] Matei Basarab.
[3] Moise Movilă.
[4] Intendentul.
[5] Noul tratat, încheiat în 1634, și acte turcești cu privire la încheierea și conținutul său, la M. A. Mehmed, *op. cit.*, p. 159—162.

83 **⟨Noiembrie, 1633⟩.**

STANISLAV KONIECPOLSKI CĂTRE IACOB ZADZIK

Despre șiretlicurile folosite de Abaza pașa pentru a face pe sultan să creadă că a învins pe poloni.

Od tegoz do jego mci x-a kanclerza koronnego.

Poselam wm copia listu do gonca jego k.mci pisanego p. Barwiskiego. Dlategom mu tak szeroką o tey naszey roboczie uczynił relatią, ze mię przestrzezono z Wołoch iz Abaza nazbierawszy do dwoch seth chłopow, wielgą częsc ich z turmy wołoskiey y multanskiey wziąwszy, wygołił, postroieł y za nasze zołnierze cesarzowi tureckiemu posłał. Nie nadałac mu się byla pierwsza legatia, bo ucieksży za Dniestr posłał był kilka kopy z bokow Turkow swych wyiętych y chorągiewkę mieiską w Studiennicy wziętą, oznaimuiąc cesarzowi o swoiey victoriey. Tych posłow Wolochowie moi x-cia p. koniuszego zaskoczywszy, pod lasami pobili, chorągiew, kopie pobrali y dwoch zywiem przyprowadzili. Rozumiem

ţedy gdy p. Borucki bendzie informatus dostatecznie o wszytkiemi, ze mu nie poidą te famendi artes, ktore Turcy zwykli taic ze nimi wszyscy robią.

Alec z czemnieiszą wm m-u mciwemu panu y niesłychaną rzecz oznaimuię isz ia corki nie maiąc bendę miał cesarza tureckiego zięcią. Tenze szalbierz czy w Studenicy czy w Wołoszech dostał prostego narodu dziewki, ale słyszę urody barzo piękniey. Tę ustroiwszy, wziąwszy hospodarowi gwałtem karetę z szescią koni, cesarzowi za corkę moię posłał. Iezeli krol August Roxolanę za siostrą przyznawał, y ia się tey kochaney corki swoiey przec nie bendę.

AGW—LL, 32, f. 164ᵛ—165. Copie. ASB—MP, r. 20, c. 343—344.

De la acelaşi [1] către reverendul părinte cancelar al coroanei [2]

Trimit preasfinţiei tale copia scrisorii, pe care am expediat-o domnului Barwiski, curierul m.s. regelui. De aceea l-am informat atît de amplu despre această muncă a noastră, pentru că din Moldova mi s-a atras atenţia că Abaza, strîngînd pînă la două sute de ţărani, mare parte din ei luîndu-i din închisorile din Moldova şi din Muntenia, i-a ras, i-a îmbrăcat şi i-a trimis împăratului turcesc, ca soldaţi de-ai noştri. Nu i-a fost îndeajuns cu prima trimitere, cînd, fugind peste Nistru, expediase cîteva lănci luate de la turcii săi şi un steguleţ orăşenesc luat la Studeniţa, anunţînd sultanului victoria sa. Pe acei soli, surprinzîndu-i moldovenii mei [3] ⟨adică⟩ ai luminăţiei sale principelui comis [4], i-au ucis sub păduri, le-au luat steagul, lăncile şi au adus doi vii. Cred deci că atunci, cînd domnul Borucki va fi *informat* îndestulător despre toate, nu-i vor merge ⟨lui Abaza⟩ aceste înşelătorii pe care turcii le fac cu toţii, obişnuind să le păstreze în taină.

Fac însă cunoscut preasfinţiei tale, domnului meu milostiv, un lucru mai întunecat şi nemaiauzit, că eu, fără să am o fiică, voi avea de ginere pe împăratul turcesc! Acelaşi excroc ⟨Abaza⟩ a primit fie în Studeniţa, fie în Moldova, o fată de neam de jos, aud însă că de o frumuseţe rară. Pe aceasta, îmbrăcînd-o şi luînd cu puterea de la domn [5] o caretă cu şase cai, a trimis-o împăratului drept fiică a mea. Dacă regele August [6] a recunoscut-o pe Roxolana [7] drept soră a sa, nici eu nu mă voi lepăda de această iubită fiică a mea.

---

[1] Stanislav Koniecpolski.
[2] Iacob Zadzik, episcop de Culm.
[3] Mercenari în armata polonă.
[4] Cristofor Zbaraski, comisul coroanei.
[5] Moise Movilă.
[6] Sigismund August, regele Poloniei (1548—1572).
[7] Sultana favorită, soţia lui Soliman Magnificul, după unii de origine ruteană, adusă în 1520 în haremul sultanului.

84 Iaşi, 23 decembrie 1633.

MOISE MOVILĂ] CĂTRE GR. KOŻUCHOWSKI

A însărcinat pe Teoderaşco Vartic, pîrcălabul Sorocei, împreună cu pîrcălabii Orheiului, să cerceteze daunele pricinuite de români supuşilor vicecancelarului Toma Zamoyski.

Mciwy panie starosto raszkowski.

Wdzięczen iestem tey chęci y przyiazni ktorą mi wm będąc w poblizkim sąsiedzstwie przez pisanie swoie oswiadczać raczysz, iako tez y

za zyczliwe powinszowanie wielce dziękuie. Wzaiem za kazdą occasią gdy mi sie wm podług declaratiey swey stawiać będziesz, gotow iestem zadziaływać to wm. Tudziesz zycząc sobie dobrego z iego mcią panem podcanclerzem zachowania, nie chciałbym aby sie namnieysze iakie rożnice za panowania mego między poddanemi memi a iego mci wszczynać y dziać miały. Iakoz y dla tych krzywd o ktorych mi wm oznaimuiesz y dla uspokoienia na potym wszelakiego, naznaczyłem Theodoraszka burkułaba swego sorockiego pisząc do niego, więc przytym zaraz y do purkułabow orhyowskich aby oni pilnie w te wszytkie rożnice y krzywdy tam weyrzawszy według słuszności sprawiedliwość nieodwłoczną administrowali y te tam niesfornoci pograniczne doskonale uspokoili, zabroniwszy aby zadnych z obiedwu stron na potym grabiezy nie było y owszem zeby sie kazdy w krzywdzie swoiey nie do czego inszego tylko do prawa pospolitego udawal. Toz ze y wm z strony swey uczynić y zachować zechcesz nie wątpiąc, oddaie sie natenczas łasce y przyiazni wm. W Iasiech 23 decembrie a<nn>o 1633.

Wm zyczliwy przyıaciel rad słuzy, Moyzesz Mogchila woiewoda y hospodar ziem mołdawskich.

Jego mci panu Gregoremu Kozuchowskiemu staroscie na Raszkowie memu m. panu przyjaciełowi nalezy.

AGW, condica de achiziţii nr. 648/3. Autograf.

D. 23 grudnia 1633 w Jassach. Mojżesz Mohiła wojewoda i hospodar ziem mołdawskich pisze do Grzegorza Kożuchowskiego starosty raszkowskiego (w bracławskiem woiewodztwie nad Dniestrem) dziękuiąc za doznane grzeczności, winszując iz zyczy dobrego zachowania z panem podkaclerzem (Tomaszem Zamojskim) tudzież zapobieżenia obustronnym sąsiedzkim grabieżom.

Milostive domnule staroste de Raşkov.

Sînt recunoscător acestei bunăvoinţi şi prietenii de care domnia ta, fiind în apropiată vecinătate, binevoieşti să mă asiguri prin scrisoarea domniei tale; îţi mulţumesc, de asemenea, mult pentru binevoitoarea domniei tale urare. La rîndul meu, sînt gata să-ţi îndeplinesc dorinţa de fiecare *ocazie*, cînd domnia ta, potrivit *declaraţiei* domniei tale, vei apela la mine. La fel, dorindu-mi relaţii bune cu dumnealui domnul vicecancelar [1], n-aş vrea ca în timpul domniei mele să se ştie şi să aibă loc nici cea mai mică neînţelegere între supuşii mei şi cei ai domniei sale [2]. Atît pentru aceste daune despre care mă înştiinţezi domnia ta, cît şi pentru aplanarea pe viitor a oricăreia am numit pe Toderaşcu [3], pîrcălabul nostru al Sorocei, scriindu-i lui şi îndată şi pîrcălabilor Orheiului ca ei, cercetînd grabnic toate aceste neînţelegeri şi daune, să administreze fără întîrziere justiţia, după dreptate, şi să liniştească cu desăvîrşire aceste neorînduieli de acolo de la graniţă, oprind pe viitor orice jaf de amîndouă părţile, astfel ca fiecare să nu apeleze pentru dauna sa la nimic altceva decît la legea obştească. Neîndoindu-mă că şi domnia ta vei voi să faci şi să păzeşti aceasta din partea domniei tale, mă încredinţez deocamdată graţiei şi prieteniei domniei tale. În Iaşi, *23 decembrie, anul 1633.*

Al domniei tale binevoitor prieten şi gata de a te servi, Moise Movilă voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

<Adresa :> Domniei sale domnului Grigore Kożuchowski, staroste de Raşkov, domnului şi prietenului meu se cuvine.

<În dreapta adresei, pe un petec pătrat de hîrtie, care acoperă un strat de ceară roșie, este imprimată pecetea rotundă a domnului, cu legenda în limba slavă, iar la mijloc, bine reliefat, capul de bour, cu coarnele aduse mult în sus, iar între ele o stea>.

<Pe pagina a doua, rezumatul scrisorii, scris ulterior de altă mînă :> *În ziua de 23 decembrie 1633*, în Iași. Moise Movilă, voievod și domn al țărilor Moldovei, scrie lui Grigore Kożuchowski, staroste de Rașkov (în voievodatul Brațlavului pe Nistru), mulțumindu-i pentru amabilitățile arătate și mărturisindu-i că dorește să întrețină relații bune cu domnul vicecancelar (Toma Zamoyski) și să prevină prădăciunile de ambele părți vecine.

---

[1] Toma Zamoyski.
[2] De pe domeniul Szarogród.
[3] Teodorașco Vartic (vezi nr. 74).

85 **Iași, 14 iulie 1636.**

VASILE LUPU CĂTRE TOMA ZAMOYSKI

I-a îndeplinit ceea ce i-a cerut prin episcopul catolic de Bacău.

Jasnie wielmozny mciwy panie canclerzu coronny, mnie wielce mciwy panie y przyiacielu.

Jmc xiądz biskup bacchowski nawiedziwszy sobie powierzone owce, isz nazad powraca, bez pisania do wm mego mciwego pana pusciciem go nie chciał, w ktorym do usług wszelakich solidum desiderium moie przy powinszowania zdrowia dobrego y powodzenia fortunnego oswiadczyc necessarium duxi, zycząc uprzeymym sercem tych felicitates wm memu mciwemu panu w pożądane lata. Co iedno było commendatum mihi przez jmci xędza biscupa, wszystkom to strenue wykonał. I w dalszych occazyiach oczekawam roskazania wm mego mciwego pana, będac tey nadzieie o łasce wm mego mciwego pana isz zawzięty affect swoy ku mnie tak zachowywać będziesz raczył, iakobym zadney vicissitudinem w tey mierze nigdy nie uznawał. Ja tesz to debitis officÿs meis będę umiał devincere, zwykley natenczas łasce wm mego mciwego pana pilno się z posługami memi zalecaiąc. Datt z Jas 14 julÿ anno 1636.

Wmci mego mciwego pana zyczliwy przyiaciel y sługa, Wasili woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Ιω Βасили воевода

Jasnie wielmoznemu a mnie wielce mciwemu panu y przyiacielowi jmci panu Thomaszowi na Zamościu Zamoyskiemu, hrabi na Tarnowie, canclerzowi wielkiemu coronnemu, generałowi krakowskiemu, knyszynskiemu, rabszty <n>skiemu, sokalskiemu, nowortarskiemu etc. etc. staroscie.

AGW—AZ, 918, nr. 32. Original. ASB—MP, r. 24, c. 510—511.

Preaputernice milostive domnule cancelar al coroanei, domnul și prietenul meu mult milostiv.

Reverendul părinte episcop de Bacău, vizitîndu-și oile încredințate, fiindcă se întoarce înapoi, n-am voit să-l las fără scrisoare către dom-

nia ta, domnul meu milostiv, în care *am socotit necesar* să-mi exprim *dorința* mea *fermă*, cu urarea de bună sănătate și de fericită prosperitate, urînd domniei tale, domnului meu milostiv, cu dragă inimă aceste *fericiri* în anii doriți. Ceea ce mi-a fost *recomandat mie* prin reverendul părinte episcop, am și îndeplinit *repede* totul. Și în alte ocazii aștept porunca domniei tale, domnului meu milostiv, avînd nădejde în grația domniei tale, domnului meu milostiv, că vei binevoi să păstrezi dragostea domniei tale statornică față de mine în așa fel, încît să nu cunosc nicicînd nici o *vicisitudine* în această privință. Eu, de asemenea, voi ști *să depășesc* aceasta prin *slujbele mele îndatorate*, recomandîndu-mă deocamdată stăruitor cu slujbele mele grației obișnuite a domniei tale, domnului meu milostiv. *S-a dat* din Iași, *14 iulie, anul 1636.*

Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și slugă, Vasile voievod și domn al țărilor Moldovei[1].

Io Vasili voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Toma de Zamość Zamoyski, conte de Tarnów, cancelar mare al coroanei, general de Cracovia, staroste de Knyszyn, Rabsztyn, Sokal, Nowy Targ etc.

⟨Pe dosul scrisorii : pecetea domnului imprimată pe o foiță lipită cu ceară⟩.

---

[1] Vasile Lupu (1634–1653).

86 **⟨1645⟩.**

STANISLAV KONIECPOLSKI CĂTRE VASILE LUPU

Îi răspunde la scrisoarea în care i-a făcut cunoscută declarația vizirului că nu s-a dat voie hanului tătarilor să năvălească în Polonia.

Tegosz dnia był list hospodara wołoskiego do jego mci pana krakowskiego z Ias pisany strony incursiei tatarskiei y owych przegrozek scia na morze wyzei mianowanego w ten sposob.

Na ten list takowy jego m.p. krakowski do hospodara jego mci posłał respons.

Wziąłem pisanie od w. hospodarskiei mci w ktorym oznaimowac mi raczysz declaratią wezera jego mci isz nigdy chanowi nie iest dane pozwolenie woiować panstwa j.k. mci y ze mu iest posłany kaftan y szabla, nie incituiąc go do woiny, ale za posługę tę ktorą w Cerkiesiech uczynił y za te wieznie ktore naiasnieiszemu cesarzowi jego mci oddał iest upomiękowany. A przy tym tez upominki, ktore się nie oddaią Tatarom y szkody w stadach y dobytkach, ktore się Tatarom przes konie oddaią wezyr jegomoc przypomina.

Na te tedy puncta, krotce w. hospodarskiei mci odpisuię. Dziwowałem się ia temu, a pogotowiu y krol jego mc pan moy, zeby cesarz jego mc, nie maiąc zadnei namnieiszei do jego krolewskiei mci przyczyny, miał się na to resolwowac y pacta, ktorych violatorow zawsze Bog zwykł surowo karać, niepotrzebnie rwać. To zem y o wezerze jego mci rozumiał, człeku tak wysokiego rozsądku, ktory umie tak z przyiacioły przyiazn zatrzymować, iako nieprzyiacioły ukracać, aby na to miał radzić. Ale isz zaden z Constantinopola, z Krymu nie przyiachał zeby tego nie miał twierdzić,

zadnego z ięzykow tatarskich, ktoryby tego nie przyznawał, a są y ci, ktorzy powiedaią, ze byli praesentes, gdy kapudzi basza przy kaftanie y szabli, emir na woiowanie panstw jego krolewskiei mci oddawał. Iakosz to temu nie wierzyć było, gdy iednaki głos zewsząd szedł, y o tym posłanym kaftanie y szabli, iakosmy mieli ⟨i⟩naczei rozumieć, poniewasz przed woiną zwyczai iest szablę posyłać, a nie po woinie, a iescze po takiei woinie, ktora nie wielką przysługę uczynić miała, gdy tych, ktorzy chołduią cesarzowi jego mci, woiował, y tego, ktory miał przysługę swoię u cesarza jego mci, okrutnie zamordował, za co się nie kaftan, nie szable chan, ale niełaski cesarza jego mci pewnie spodziewał.

Z tych tedy przyczyn musielismy poniekąd wiarę dawać o nieprzyiazni tureckiei wątpić y sami tak się gotować, aby iako zawsze, tak y teraz Tatarowie nie odniesli pociechy. Ale miaąc tak wyrazną declaratią wezera jego mci, tudziesz y assekuratią w. hospodarskiei mci, ktory nas w nienaruszonei przyiazni upewniasz, tę suspicią wyrzucamy z serc naszych, upewniaiąc ze y od nas nic nieprzyiaznego nie poidzie poki się z tamtei strony okazya nie da. Tatarowie, ze Portę molestuią o szkody ktore się im od Kozakow dzieią, a tego nie powiedaią ze oni tego są autorami, naiezduaiąc wprzod jego krolewskiei mci panstwa, bo iezeli Kozak głodny od Tatarow zniosiony mscząc się porwie co, wezmie sczyptem, Tatatrowie zas woiska posyłaią, biorą garscią lubo głowami swemi nie raz tego nadstawaią. Niechay tedy iedno Tatarowie nie daią takiei okaziei, łatwie y my Kozakow zatrzymamy, ze ich nie bedą szkodzić, bo trudniei było tak wiele tysięcy ich od morza odwrocić anizeli tych co się po komyszach dnieprowych tułauią.

Co się dotycze upominkow, oznaimuię o tym naiasnieiszemu krolowi jego mci panu memu. Co za respons odniosę, oznaimię w.h.m. Aleć iako y ia mam radzić j.k. mci, to dawanie upominkow niewdzięcznym, bo y upominki biorą y przecię panstwa j.k. mci naiezdzaią. Nie lepszasz rzecz te upominki obracać w zołd zołnierzom ktorzy się nieprzyiacielowi piersiami swoiemi zastawiaią, anizeli te onym dawać, ktorzy nas woiuią. Ale racz mi w.h.m. spoaob podać, zebysmy byli pewni tego, isz za wzięciem upominkow, według starodawnych pakt, powinną bedą j.k. mci oddawać usługę y panstw j.k. mci naiezdzać nie bedą. Upadnę ia do nog maiestatu j.k. mci pana mego ze ku chanowi laskawą twarz swoię obroci y sczodrobliwei ręki swei onemu nie umknie.

BOW, ms. II. 224, p. 772—775. Copie. ASB—MP, r. 25—II, c. 1113—1114.

În aceeaşi zi a fost scrisoare de la domnul Moldovei [1] către dumnealui domnul de Cracovia [2], scrisă din Iaşi în legătură cu incursiunea tătarilor [3] şi cu acele ameninţări ale mai sus numitului [1] în privinţa ieşirii în acest fel ⟨a cazacilor⟩ pe mare.

La această scrisoare dumnealui domnul de Cracovia [2] a trimis milostivirii sale domnului [1] un astfel de răspuns.

Am primit scrisoarea de la milostivirea ta domnească în care binevoieşti să-mi aduci la cunoştinţă declaraţia dumnealui vizirului [4] că niciodată nu s-a dat hanului [5] voie să facă război ţărilor m.s. regelui [6] şi că i s-a trimis caftan şi sabie, fără a-l incita la război, ci că a fost dăruit pentru acea slujbă pe care a făcut-o în Circasia şi pentru acei prizonieri pe care i-a dat preastrălucitului împărat [7]. Pe lîngă aceasta însă dumnealui vizirul aminteşte şi de darurile, care nu se dau ⟨de poloni⟩ tătarilor şi de daunele în turme şi în vite, pentru care dau tătarilor cai.

La aceste *puncte* deci voi răspunde milostivirii tale. Eu m-am mirat, iar m.s. regele, stăpînul meu, se află în alarmă, ca m.s. împăratul, fără a avea nici cea mai mică pricină din partea m.s. regelui, să se fi hotărît și să fi rupt fără folos *pactele*, pe ai căror violatori Dumnezeu totdeauna a obișnuit să-i pedepsească aspru. Am înțeles și despre dumnealui vizirul, om de o atît de înaltă judecată, care știe să păstreze cu prieteni prietenia, iar pe dușmani îi ține din scurt, că l-ar fi sfătuit aceasta. Dar fiindcă nimeni n-a venit de la Constantinopol, nimeni din Crimeea, care să nu fi afirmat aceasta, nici una din limbile prinse de la tătari, care să nu fi recunoscut aceasta, și sînt și unii care spun că au fost *de față* cînd capugi-bașa i-a adus <hanului>, pe lîngă caftan și sabie, și poruncă pentru a bate cu război țările m.s. regelui. Cum să nu se fi dat crezare faptului, cînd același zvon a mers de pretutindeni? Și despre această trimitere a caftanului și a sabiei, cum să înțelegem altfel? Căci obiceiul este să trimiți sabia înainte, iar nu după război, și încă după un astfel de război, care n-avea să le facă un serviciu mare, căci <hanul> a bătut cu război pe cei ce sînt vasali ai m.s. împăratului, iar pe acela, care se găsea în grația m.s. împăratului, l-a ucis în mod crunt, pentru care faptă hanul se aștepta de bună seamă nu la caftan, nu la sabie, ci la dizgrația m.s. împăratului.

Din aceste motive deci a trebuit să dăm pînă la un anumit punct crezare <știrilor> despre dușmănia turcească, să ne îndoim și să ne pregătim singuri în așa fel, încît tătarii ca întotdeauna așa și acum să nu se aleagă cu bucurie. Dar avînd declarația atît de clară a dumnealui vizirului, precum și asigurarea milostivirii sale, care ne încredințezi de prietenia sa neclintită, alungăm din inimile noastre această bănuială, asigurînd că și din partea noastră nu va merge nimic dușmănos atît timp cît nu se va da ocazie din partea cealaltă. Tătarii, că molestează Poarta cu pagubele ce li se fac de către cazaci, dar nu spun că ei sînt autorii care năvălesc mai întîi asupra țărilor m.s. regelui, căci dacă un cazac flămînd, distrus de tătari, răzbunîndu-se, va răpi ceva, va lua cît poate prinde între degete, cîtă vreme tătarii trimit oști, iau cu pumnul, deși nu o dată plătesc aceasta cu capetele lor. Hai deci să nu dea tătarii asemenea ocazie, că și noi vom opri ușor pe cazaci, că nu le vor face daune, căci mai greu a fost să întorci atît de multe mii de-ale lor de la mare decît pe acei ce rătăcesc prin coclaurile Niprului.

În ceea ce privește darurile, despre aceasta voi aduce la cunoștința preastrălucitului rege, stăpînului meu. Ce răspuns voi primi, îl voi face cunoscut milostivirii tale. Totuși am să-l sfătuiesc pe m.s. regele: pentru această dare de daruri <tătarii> nu sînt recunoscători, căci și daruri iau și asupra țărilor m.s. regelui năvălesc; n-ar fi oare mai bine ca aceste daruri să fie convertite în soldă pentru mercenarii, care se opun cu piepturile lor dușmanului, decît să fie date acelora care vin cu război împotriva noastră? Dar binevoiește milostivirea ta să-mi arăți mijlocul, ca să fim siguri că, în schimbul luării darurilor, potrivit pactelor străvechi, ei vor presta m.s. regelui serviciul datorat și nu vor năvăli în țările măriei sale.

---

[1] Vasile Lupu.

[2] Castelanul de Cracovia: Stanislav Koniecpolski, mare hatman al coroanei.

[3] Este vorba de expediția tătarilor în Polonia din ianuarie 1644, soldată cu înfrîngerea lor la Ochmatów.

[4] Mehmed pașa (1644–1645).

[5] Islam Ghirai al III-lea (1644–1654).

[6] Vladislav al IV-lea.

[7] Ibrahim I (1640–1648).

Eu voi cădea la picioarele maiestăţii măriei sale, stăpînului meu, ca să-şi întoarcă faţa sa îndurătoare către han şi să-i întindă mîna sa mărinimoasă.

87 **Suceava, 14 iunie 1646.**

VASILE LUPU CĂTRE VLADISLAV AL IV-LEA

Îl înştiinţează că turcii au fost înfrînţi de veneţieni în lupta navală din strîmtorile Helespontului.

Copia listu hospodara ziem mołdawskich do krola j.mci polskiego.

Naiasnieyszy mlciwy krolu, panie panie mnie wielce mlciwy. Decima tertia iunÿ przybiezał moy [1] z Constantinopola z wiadomoscią, iz 26 mai wszytka armata turecka na galerÿ chrzescianskie, ktore ad Helesponti fauces dawno stoią, nastąpiła, tak iz bitwa dziewięc niemal godzin trwala z nieoszacowaną Turkow szkodą, ktorą tak w ludziach iako y w galerach poniesli. Owo zgoła nie mogąc potęžnemu impetowi chrzescianskiemu rezistere, z confusią y wielką stratą swoią, ad angustias tegoz portu uszli. A chrzescianie taką tylko szkodę maią, ze im we dwoch galerach żagle powyštrzelano. Tamtym galerom ktorych się z Barbariey spodziewaią wenecka armata przescia broni. Wprawdzie ze się szesc galer ztamtąd do Sakizu z kradkięm przymbnęło, ale z tamtego mieysca ruszyc się nigdzie nie mogą. W tymze czasie wyszedł był iedęn mlodzięniec na ląd z tamtych galer chrzescianskich ktore ad Helesponti fauces stoią dla zasięzęnia wody, gdzie Turcy porwawszy go, pobiezeli z nim do cesarza, ktorego gdy cesarz pytał: czemuby te galery chrzescianskie na tym mieyscu stały ? odpowiedział ze się chcą z iego armatą potykac. Na co cesarz przerzekł: a nie boią się moiey potęgi ? Odpowiedział młodozieniec iz nie tę potęgę, ale dwoie tyle contemnuią. Daley requirował cesarz: iesliby gdzieindzie ieszcze druga armata nie była? Rzekł ze iest ieszcze większa, tylko nie więmy na ktorym mieyscu teraz stoi, ale wiedzcie o tym, lubobyscie się przed tą armatą iakokolwiek uchronili, iedno wie tamta pokona was. Ten tedy tak szczęsliwy succes cavalerow chrzescianskich clavum niewypowiedzianie cesarzowi infigit, ktory sto rzemieslnikow z Constantinopola dla naprawięnia galer co prendzey posłał. Dalszym o teyze woynie excurrentiom intentissimus będę, ktore skoro mię doydą, teyze godziny naiasnieyszemu maiestatowi w.k.m.p.m.m. wypiszę. Zyczę zatym naiasnieiszemu maiestatowi w.k.m.p. m.m. zdrowia od Pana Boga pomyslnego y szczęsliwego w długi wiek panowania. W Soczawie die 14 junÿ, a⟨nno⟩ 1646.

Naiasnieiszego maiestatowi w.k.m.p.m.m. zyczliwy y unizony sluga, Wasili woiewoda y hospodar ziem moldawskich.

WAP—OT, ms. XIII, nr. 17, f. 250. ASB—MP, r. 40, c. 65.

Copia scrisorii domnului ţărilor Moldovei [2] către m.s. regele Poloniei [3].

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu mult milostiv. *La 13 iunie* a sosit în goană ⟨omul⟩ meu de la Constantinopol cu ştirea că la *26 mai* întreaga flotă de război turcească a atacat galerele creştine care stăteau demult *la strîmtorile Helespontului*, aşa că lupta a ţinut aproape nouă ceasuri, cu pierderi inestimabile pentru turci. Neputînd din capul locului ţine piept puternicului atac al creştinilor, ei au fugit în *dezordine* şi cu mare pierdere pentru ei în strîmtorile aceluiaşi port. Iar creştinii

au numai această pierdere, că le-au împuşcat pînzele de la două galere. Flota venețiană apără trecerea celorlalte galere, care se aşteaptă din Barbaria. Ce-i drept că şase galere au sosit de acolo pe furiş la Sakîz, dar nu se pot mişca nicăieri din acel loc. În acelaşi timp, din acele galere creştine, care stăteau la strîmtorile Helespontului, a fost ieşit un tînăr pe țărm, unde, prinzîndu-l turcii, au alergat cu el la împăratul, pe care, cînd l-a întrebat împăratul: „de ce au venit aceste galere creştine în acest loc?", a răspuns că vor să se măsoare cu flota sa. La aceasta, l-a întrebat împăratul: „Dar nu se tem de puterea mea?". Tînărul i-a răspuns că *ele vor înfrunta* nu această putere, ci de două ori pe atîta. Mai departe l-a întrebat împăratul, dacă nu mai este altă flotă pe undeva. El a spus că „este una şi mai mare, numai că nu ştim în ce loc se află acum, dar să ştiți că chiar dacă vă veți ascunde oricum de această flotă, una ştiu, că ea vă va distruge". Aşadar acest *succes* atît de fericit al cavalerilor creştini a înfipt în mod inexprimabil *un cui* în inima împăratului, care a trimis cît mai grabnic o sută de meşteşugari din Constantinopol pentru repararea galerelor. Voi fi *foarte atent* la viitoarele *ştiri* despre acelaşi război, care, îndată ce-mi vor sosi, în aceeaşi clipă le voi trimite în scrisoare preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv. Cu aceasta, doresc preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună şi domnie fericită întru mulți ani. În Suceava, *în ziua de 14 iunie, anul 1646.*

Al preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, binevoitoare şi preaplecată slugă, Vasile voievod şi domn al țărilor Moldovei.

---

[1] Lipsă: człowiek sau wysłannik.
[2] Vasile Lupu.
[3] Vladislav al IV-lea.

88 **Soroca, 16 august 1646.**

ŞTEFAN LOGOFĂT CĂTRE LUCA MIASKOWSKI

Îi mulțumeşte pentru cunoştința făcută cu stegarul coroanei şi îi trimite 100 de pepeni verzi şi 40 de pepeni galbeni.

Mnie wielce mswi panie Miaskowski, moy mswi panie y przyacielu.

Wdzięcznie y to przyąwszy Bogu naiwiszemu dzięki czinię is takowe (amen) uslugi moiey ziczliwosci ziednalismy fideliter u wmci moiego wielce msgo pana, ktori sie sczicic raczis z staley przyazni moyei ktorą tilko sama smierc a nie inne fortunae nieszczesne od przirodzonego chumoru moiego przedsiewzietego odwiesc moze a mne contra alios pogotowiu tak zacnego y u wielu wzietego clowieka wm moiego wielce msgo pana y przyaciela ktoremu ab imo pectore naprzod zdrowia w dlugi wiek y pożądanich succeszow od tworczi niebieskiego ziczę tak y potomstwu zacnemu gdzie i ze mnie wielce mşwi pan y w dalsze znaiomosci y laskę wiel. jego m. pana chorązego koronnego zaleczas dziękuię unizenie y starać sie o to chcę abim promtu y na wszelką uslugę jego mci moiemu wielce mswemu panu y wm przyacielowi tak wielkiemu kozdego czasu znaidował sie, ktorego lasce uslugi niepochibne moie oddawszi natenczas zicliwym moiego wielce msgo pana zostaię przyacielem y slugą

Stephan logofet perk. Soroki
Z Soroki 16 augusti 1646.

Co stroni charbuzow wprawdzie zrazu pokazala sie... [1] owo dlatego lec potem za wielką spieką porosciagnila, atoli iakie sie naiwibornieisze tego lata urodzieli poselam charbuzow 100 zosobna melon 40 ktore to fructi lubo modere y blache rosmaku tich czasow zec iako od przyaciela y slugi swoego racz przyąc moy wielce mswi pan za to pokornie proszę.

Moiemu wielce mswemu panu y przyacielowi iego mci panu Lukaszowi Miaskowskiemu. sędziemu podolskiemu.

Purkułab sorocki.

AGW—AZ, 3028, p. 118—119. Autograf. ASB—MP, r. 8, c. 240—241.

Mult milostivul meu domn Miaskowski, domnul și prietenul meu milostiv.

Primind și aceasta cu recunoștință, aduc mulțumiri lui Dumnezeu celui prea înalt că ne-am învrednicit *cu credință* de asemenea (amin) slujbe ale bunăvoinței mele pe lîngă domnia ta, domnul meu mult milostiv, care binevoiești să te mîndrești cu statornica mea prietenie, pe care numai moartea, iar nu alte *întîmplări* nenorocite, o poate abate de la umorul meu natural, iar pe mine sa mă ridice *împotriva altora*, ca împotriva unui om atît de însemnat și atît de ținut în vază la mulți, ca domnia ta, domnul meu mult milostiv. Căruia mai întîi îi urez *din străfundul inimii* sănătate de la Creatorul cerului întru mulți ani și succesele dorite, apoi și urmașilor săi aleși. Că și domnia ta, domnul meu mult milostiv, mă recomanzi, în continuare, cunoștinței și grației preaputernicului domn stegar al coroanei [2], pentru care lucru îți mulțumesc umil și țin să-mi dau silința să mă găsesc în orice clipă *la îndemîna* și la orice slujbă a domniei sale, domnului meu mult milostiv, a unui prieten atît de mare al domniei tale. În a cărui grație încredințîndu-mi deocamdată slujbele mele fără cusur, rămîn al domniei tale, mult milostivului meu domn, binevoitor prieten și slugă.

Ștefan logofăt, pîrcălab al Sorocei.
Din Soroca, *16 august 1646.*

În ceea ce privește pepenii verzi, într-adevăr la început s-a arătat... [1] de aceea, apoi după o mare uscăciune, au crescut. Trimit totuși 100 de pepeni verzi din cei mai aleși ce-au rodit vara aceasta, și deosebit 40 de pepeni galbeni, care *fructe*, deși în timpul acesta sînt de un gust *modest* și mediocru, binevoiește totuși domnul meu mult milostiv să le primești ca de la un prieten și slugă a domniei tale, lucru pentru care te rog preaplecat.

⟨Adresa :⟩ Domnului și prietenului meu mult milostiv, domniei sale domnului Luca Miaskowski, judecător al Podoliei.

⟨Sub adresă⟩ : Pîrcălabul Sorocei.

---

[1] Un cuvînt iligibil, grafia ștearsă.
[2] Alexandru Koniecpolski.

89 **Varșovia, 3 iulie 1648.**

MATEI ŁUBIEŃSKI CĂTRE VASILE LUPU

Îl roagă, în numele senatului, să asigure trecerea prin țară a lui Zieliewski, sol la Poartă, și să-i ajute ca să scoată din robia tătărească pe hatmanii Nicolae Potocki și Martin Kalinowski.

Do hospodara woloskiego die tertia july 1648.

Jasnie oswiecony mci panie woiewodo wołoski. Jako krol jego msc s. p. swiezo zmarly Wladysław IV pan nas mciwy y rzpta doznawała przes ten czas wm naszego mciwego pana ku sobie chęci y zyczliwosci, przetosz posyłaiąc ad Portam Ottomanicam, pana Zieliewskiego s.p.j.k. mci sekretarza, wielie wm m.p. naszego prosiemy abyz mu przes panstwo swoie bespieczny przeiazd dał y we wszytkim rady y pomocy dodacz raczył, ossobliwie z strony eliberacyey p.p⟨ano⟩w hetmanow z niewoli poganskiey do ktorey nieszczęsciem naszym dostali sie, gdy za rebellią Kozakow woysko hana tatarskiego w panstwo koronne in kursyą uczyniwszy na hetmany nasze y woysko nastąpili bez wszelakiey dania przyczyny, o co tesz w tymze liscie naszym do wezera uskarzamy sie. Aby ten posłaniec senatu rzptey doznał we wszystkim w czymby potrzebował łaski wm naszego mciwego pana powtore prosiemy, doznawać wm nas mci pan będziesz z kazdey okazyey wszelakiey z rzptey ku sobie chęci, ktorą natenczas ofiaruiąc łasce sie wm m.m. pana oddaiemy. Datum utsupra w Warszawie die 3-a julÿ 1648.

Maciey Lubienski pierwsze xiązę[1] korony polskiey imeiniem wszystkiego senatu etc.

BPANK, sign. 2254, f. 113v. Copie. ASB—MP, r. 22, c. 448.

Către domnul Moldovei[2], *în ziua de 3 iulie 1648*

Prealuminate milostive domnule voievod al Moldovei. După cum m.s. regele de curînd decedat, Vladislav al IV-lea[3], domnul nostru milostiv, şi republica au cunoscut în cursul acestui timp bunăvoinţa şi amabilitatea milostivirii tale, domnului nostru milostiv, faţă de ei, trimiţînd *la Poarta otomană* pe domnul Zieliewski, secretarul m.s. regelui decedat, rugăm mult ca milostivirea ta, domnul nostru milostiv, să-i asigure trecerea în siguranţă prin ţara sa şi să binevoiască să-i dea în toate sfat şi ajutor, mai ales în legătură cu eliberarea domnilor hatmani din robia păgînă[4], în care au ajuns din a noastră nefericire, cînd, în timpul răscoalei cazacilor[5], oastea hanului tătarilor[6], făcînd o incursiune în ţara coroanei, au atacat pe hatmani şi oastea noastră, fără a i se da vreo pricină, despre care lucru ne plîngem şi în scrisoarea noastră către vizir[7]. Rugăm din nou ca acest trimis al senatului republicii să cunoască în toate cîte ar avea nevoie graţia milostivirii tale, domnului nostru milostiv, iar milostivirea ta, domnul nostru milostiv, vei cunoaşte în orice ocazie întreaga bunăvoinţă a republicii, pe care oferind-o deocamdată, ne încredinţăm graţiei milostivirii tale, domnului nostru milostiv. *S-a dat ca mai sus* din Varşovia, *în ziua de 3 iulie 1648.*

Matei Łubieński, primatul coroanei polone[8], în numele întregului senat etc.

---

[1] Corect: pierwszy ksiądz.

[2] Vasile Lupu.

[3] Mort la 2 mai 1648.

[4] Este vorba de Nicolae Potocki mare hatman şi de Martin Kalinowski hatman de cîmp.

[5] Sub Bogdan Hmielniţki (victoria acestuia asupra polonilor în lupta de la Żółte Wody din 11—16 mai 1648).

[6] Islam Ghirai al III-lea.

[7] Ahmed paşa Hezar Para (septembrie 1647 — august 1648).

[8] Arhiepiscop de Gniezno.

VASILE LUPU CĂTRE NICOLAE OSTRORÓG

Ienicerii s-au răsculat și au înlocuit pe sultanul Ibrahim I cu fiul său, Mehmed al IV-lea, ucigînd pe vizirul Ahmed pașa. Poarta a cerut hanului să elibereze pe hatmanii poloni, dar mîrzacii s-au opus.

Copia listu od hospodara wołoskiego do i.m. pana podczaszego koronnego.

W kilka godzin po wyprawieniu posłanca wm m.p. przybiezeli moi z Constantinopola z ta wiadomoscia isz 9 augusti ianczarowie w Constantinopolu wielkie barzo motus wzruszywszy, cesarza ottomanskiego ad perpetuum carcerem stracieli, a za cesarza sobie obrali syna iego imieniem sultan Mechmeta, ktoremu tylko osm lat iest, wezera przesłego na szablach rozmiesli. Rozumiem isz z tey odmiany cesarza tak lada iakiego lepiey rzeczy poydą, ze ia wiadomosc iako potrzebna wm m.m.p. tego momentu posyłam, ktorego mi iest przyniesiona. Uprzeyme zatym słuzby moie zalecam iako naypilney w laske wm m.m.p. W Jassiech, die 16 augusti 1648.

Ceduła.

Znowu dzis dano mi znac iako cham kapedzibas kichaie odprawił. Ten gdy ich mciow p.p. hetmanow requirował, odpowiedział cham isz p.p. hetmani w moiey mocy nie są, ale mursowie ich trzymaią, ktorzy woisko polskie z Kozakami gromieli y hetmanow poimali. Gdi zaś do mursow przyszło, mursowie mu cathegorice odpowiedzieli ze hetmanow nie wydadzą, bo tak wiele braciey swych ⟨w⟩ wiezeniu maia w Polsce, ktorych poki nie odzysczą, tych uwolnic nie mogą, a Porta ottomanska niech sobie postempuie z chamem iako chce. Teras z ta odmianą cesarza iako Porta daley z hamem postapic zechce nie wiew. W tym tesz przestrogę wm m.m.p. daie isz cham teras do Tatarow budziackich posłal, aby gotowi byli y skoro się miesiąc ten pokaze, zeby sie ruszyli.

AGW—AZ, 3028, f. 190. ASB—MP, r. 8, c. 168—169.

Copia scrisorii domnului Moldovei [1] către domnia sa domnul paharnic al coroanei [2].

Cîteva ceasuri după expedierea trimisului domniei tale, domnului meu milostiv, au sosit în goană ai mei de la Constantinopol cu știrea că la *9 august* ienicerii, făcînd o *răscoală* foarte mare în Constantinopol, au băgat *la închisoare pe viață* pe împăratul otoman [3], iar ca împărat și-au ales pe fiul său, pe nume sultan Mehmed [4], care are numai opt ani, iar pe fostul vizir [5] l-au măcelărit cu săbiile. Socot că prin această schimbare a împăratului lucrurile vor merge cu totul mai bine, iar eu îți trimit în acest moment știrea care mi s-a adus, ca una ce este trebuincioasă domniei tale, domnului meu milostiv. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele binevoitoare grației domniei tale, domnului meu milostiv. Din Iași, *în ziua de 16 august 1648.*

Țidulă.

Astăzi mi s-a dat din nou de veste că hanul [6] a trimis înapoi pe capigibașa chehaia. Acesta, cînd a cerut pe dumnealor domnii hatmani [7], hanul i-a răspuns că „domnii hatmani nu sînt în puterea mea, ci îi țin mîrzacii, care au înfrînt, cu cazacii, oastea polonă și au prins pe hatmani". Cînd însă ⟨capigibașa⟩ a venit la mîrzaci, mîrzacii i-au răspuns

categoric că nu vor preda pe hatmani, dat fiind că au atît de mulți frați de-ai lor în închisoare în Polonia, pe care, pînă ce nu-i vor obține, nu-i pot elibera pe aceștia, iar Poarta otomană să procedeze cu hanul cum dorește. Acum, cu această schimbare a împăratului, nu știu cum va voi Poarta să purceadă mai departe cu hanul. Într-aceasta, atrag de asemenea atenția domniei tale, domnului meu milostiv, că hanul a trimis acum la tătarii din Bugeac, ca să fie gata și să pornească îndată ce va apare luna.

---

[1] Vasile Lupu.

[2] Nicolae Ostroróg.

[3] Ibrahim I (1640—1648).

[4] Mehmed al IV-lea (1648—1687).

[5] Ahmed pașa Hezar Para.

[6] Islam Ghirai al III-lea.

[7] Nicolae Potocki, mare hatman și Martin Kalinowski, hatman de cîmp, luați în robie de tătari, aliați cu cazacii, în bătălia de la Korsuń (26 mai 1648). Ei au fost eliberați la începutul anului 1650, în schimbul sumei de 40 000 de taleri trimiși de rege hanului (AGW—LL, 35, f. 44).

91 — Iași, 18 martie 1651.

VASILE LUPU CĂTRE NICOLAE POTOCKI

Îl informează despre pregătirile de război ale tătarilor, în alianță cu cazacii, împotriva Poloniei.

Copja listu hospodara wołoskiego de data die 18 martj 1651 do jm Potockiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego.

Jakom dnia onegdaiszego wm m.p. oznaimił ze sie jescze hordj nie ruszilj, tak jezyka s utewerdzeniem tejze wiadomosczi poslaniec moy do [1] Rakowa [2] przibiezal, daiąc mi znacz iz y Masadin [3] sułtan do Perekopu wysedł z taką do [1] hana ordynatyą, abj się z tamtego mieyscza z pilnosczją dowiadowac iezeli potęzne wojska Polaczi maią, zebi sie tam zatrzimal, a dalj nie postąpił, bo po Wielky Noczy pręcko sam han ze wszistkiemy hordamj ruszi sie, nowszj zas hanskjch przyiechawszy. Zięc Sepher Kaza agi, na imię Beteg aga, został na mieyscu Bater agi. Ten z roskazania hanskiego kazał wszędzie po Budziakach, dobruzeckiej ziemi na woynę wołacz, abj wsisci gotowi beli gdysz han sam w osobi swoj na wiosnę rusza się. Od Hmielnickiego ustawicznie posłowie do budziadskych Tatarow przybieraią.. [4] Jura ruskiego porwac sie nie mogą. Unicum restat, abis wm m.p. ea de re tentat et celeritate sprawę tę z Hmielniczkjm moderował, zebi pohaimpie ⟨ !⟩ beło do tego terminu gdzie chan suppetias ferre obiectivas. To natenczas wm m.m.p. pro confidentia et candore meo oznajmiwszy, jusz insej skądinąd pewnosczj nie racz czekac j owsem to cokolwiek o imprezie tego poganstwa piszę sit u wm m.m.p. prorato st firmo. Romaskiewicz z Krimu powracza i dzis albo iutro w Jasiech stanie, ktorego gdjbi Batyr aga w Krimie zastał był, tak powiadaią zeby stamtąd nie wipusczjeli bely, dlia iakiey prziczyny wiedziec rzetelnie nie mogę. Uprzeime zatjm sluzbj moie zalecam w łascie wm m.m.p. W Jassiech 18 martj 1651. Wasil woiewoda j hospodar ziem mołdawskich.

BOW, fotocopie 38, p. 455—456. ASB—MP, r. 25—II, c. 1196.

Copia scrisorii domnului Moldovei[5] *cu data din ziua de 18 martie 1651* către dumnealui domnul Potocki[6], castelan al Cracoviei, mare hatman al coroanei.

După cum am anunţat alaltăieri domniei tale, domnului meu milostiv, că hoardele n-au pornit încă, tot aşa şi trimisul meu la Raşkov a sosit în goană cu adeverirea aceleiaşi ştiri, făcîndu-mi cunoscut că şi nureddin[7] sultan a plecat de la Perekop cu poruncă de la han[8] să cerceteze stăruitor din acel loc ca, dacă polonii au oşti puternice, să se oprească acolo şi să nu înainteze mai departe, căci după Paşti însuşi hanul va porni grabnic cu toate hoardele, sosind altele mai noi ale hanului. Ginerele lui Sefer Gazi aga[9], pe nume Beteg aga, a fost pus în locul lui Batîr aga. La poruncile hanului, acesta a strigat pretutindeni prin Bugeac şi prin ţara Dobrogei la război, ca să fie gata toţi, cînd hanul va porni în persoană la primăvară. Soli de la Hmielniţki[10] vin necontenit la tătarii din Bugeac. .[4] nu se pot ridica pînă la Sfîntul Gheorghe cel rusesc[11]. *Rămîne un singur lucru*, ca domnia ta, domnul meu milostiv, *să încerci în această treabă şi să conduci cu iuţeală* această afacere cu Hmielniţki, ca să fie oprită ⟨ofensiva acestuia⟩ *înainte* ca hanul *să-i dea ajutor efectiv*. Aceasta făcînd deocamdată cunoscut domniei tale, domnului meu milostiv, *pentru credinţa şi sinceritatea mea*, nu binevoi să aştepţi din altă parte asigurare, ci, dimpotrivă, orice îţi scriu eu despre întreprinderea acestei păgînătăţi să fie la domnia ta, domnul meu milostiv, *hotărît şi sigur*. Romaszkiewicz se întoarce din Crimeea şi azi sau mîine va fi la Iaşi. Pe care, cînd Batîr aga a fost dat de el în Crimeea, aşa spun că nu i-ar fi dat drumul de acolo, pentru ce pricină, nu pot şti precis. Cu aceasta, recomand binevoitoarele mele slujbe graţiei domniei tale, domnului meu milostiv. În Iaşi, *18 martie 1651*. Vasile voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

---

[1] Corect : od.
[2] Corect : Raszkowa.
[3] Corect : nureddin. Vezi nr. 66, nota 4.
[4] Cîteva cuvinte de la sfîrşitul rîndului, iligibile, din cauza microfilmului defectuos executat.
[5] Vasile Lupu.
[6] Nicolae Potocki.
[7] Vezi nr. 66, nota 4.
[8] Islam Ghirai al III-lea.
[9] Vizirul hanului.
[10] Bogdan Hmielniţki.
[11] 23 aprilie.

92 Varşovia, 26 aprilie ⟨1651⟩.

ŞTIRI DIN VARŞOVIA

Cu privire la armata căzăcească şi la cea lituaniană; la încercarea lui Bogdan Hmielniţki de a atrage de partea sa pe principele Transilvaniei şi pe suedezi; la cîştigarea de partea Poloniei a ruşilor, în schimbul ajutorului promis contra tătarilor; la ordinul dat de Poartă paşei de Silistra şi domnilor români să dea ajutor cazacilor.

De data z Warszawy 26 aprilis[1].

Hmielnicki w Białey Cerkwi zostawa. Woysko litewskie 9 marty pod Bobrobrowcem ⟨ !⟩ staneli, drudzy pod Lożowem[2] osm mil od Kiiowa. Naradin sołtan ruszywszy sie z Krymu z Perekopu stanął y tam czekac

bedzie na hana, ktory pretko ruszac sie ma, iednak imieniem Sefer Kazi agi Botuz aga woła na woyne, wszedzie rozkazuie o poselki y radzi aby zaras Turcy nad Nieprem y Bohem zamki bodowali, chcą dopomoc do tego, i obiecali mu Turcy multanskich y wegerskich ludzi y dla uceznia lepszego umyslnie wyprawili czausa do niego. Rakocy posłowi naszemu powiedział ze nic hostile nie myslił nigdy y nie misli, iednak to pewna ze szesc tysiecy ludzi zaciagnał po odesciu posła naszego, a Chmielnicki posłał do niego posłow, obiecuiac mu korone polską y prosil o to aby tesz Szwedy na nas buntował y nie kazał sie posłom wracac asz s pewna odprawą. Pan se<n>domierski tesz pisze isz ze dwiema kroc sto tysiecy Moskwy ma staną przed Zielonemi Swiątkami. Podkupilem nam na posiłek s ta kondicya, zebysmy iem na hana wielkiego pomogli. Oboz k.j.m. ma sie stanowic pod Włodzimierzem. K.j.m. pospolitemu rusztenju nie przyczy o czem bedzie consilium w Lublinie.

Z Wołoch p. Kutnarski pisze ze hanowi kawtan y szable przysłano od Porty, aby przeciwko nam woiował y emiry wyszły do baszy sylistryskiego aby z hospodarami z wołoskiem, multanskiem y siedmigrockiem stawali na pomoc Chmielnickiemu, ta iednak przestroga turecka ze iezeliby polskie woyska barzo były potezne zeby sie zatrzymali dla informatiei. Nuradyn sołtan ktory był wyszedł do Perekopu tedy takze ma sie zatrzymac gdysz dla wieliiey zymy barzo konie nedzne maią.

APK—ZR, 31, f. 237. Copie. ASB—MP, r. 32, c. 92.

Cu data din Varşovia, 26 aprilie[1].

Hmielniţki rămîne la Biała Cerkiew. Oastea lituaniană a ajuns la 9 martie lîngă Bobrowiec, alţii lîngă Lojów, opt mile de Kiev. Nuraddin sultan, pornind din Crimeea, de la Perekop, s-a oprit și va aștepta acolo pe han, care urmează să plece în grabă. Totuși Botuz aga [3] strigă, în numele lui Sefer Gazi aga, la război și dă poruncă pretutindeni pentru ajutoare și sfătuiește ca turcii să clădească îndată cetăți pe Nipru și pe Bug, voind să le ajute la aceasta. Şi turcii i-au făgăduit munteni și unguri [4] și pentru o mai bună învăţătură au trimis într-adins la el un ceauş. Rákóczy[5] a spus solului nostru că n-a gîndit niciciînd și nu gîndește nimic dușmănos împotriva polonilor, totuși e sigur că după plecarea de la el a solului nostru a angajat șase mii de oameni, iar Hmielniţki a trimis la el soli, făgăduindu-i coroana polonă și l-a rugat să răscoale și pe suedezi împotriva noastră și a poruncit solilor să nu se întoarcă înapoi decît cu un răspuns sigur. Domnul de Sandomir [6] scrie și el că de două ori o sută de mii de moscoviţi au să se ridice <în ajutorul polonilor> înainte de Rusalii. I-am cumpărat pentru a ne da ajutor, cu condiţia să le ajutăm împotriva marelui han. Tabăra m.s. regelui [7] urmează să se oprească lîngă Włodzimierz. M.s.regele nu se împotriveşte mobilizării generale a şleahtei, despre care lucru va fi *consiliu* la Lublin.

Din Moldova, domnul Kutnarski [8] scrie că s-a trimis hanului de la Poartă caftan și sabie ca să lupte împotriva noastră și au plecat porunci către paşa de Silistra ca să se prezinte cu domnii Moldovei, Munteniei și Transilvaniei în ajutorul lui Hmielniţki, cu această atragere însă a atenţiei din partea turcilor ca, dacă oştile polone vor fi foarte puternice, să se oprească, pentru informaţie. Nuraddin sultan, care a fost ieşit atunci la Perekop, şi el are să se oprească, dat fiind că din pricina iernii mari își are caii tare slabi.

[1] Deasupra, de altă mînă: marty.
[2] Corect: Lojowem.
[3] Compară cu Beteg aga din documentul nr. 91.
[4] Citeşte: transilvăneni.
[5] Gheorghe al II-lea Rákóczy, principele Transilvaniei (1648–1658).
[6] Castelanul de Sandomir: Stanislav Witowski.
[7] Ioan Cazimir (1648–1668).
[8] Gheorghe Kutnarski, secretar de limbă polonă al lui Vasile Lupu.

93 Din tabăra de la Machnówka ⟨16 mai–25 iulie⟩ 1651.

FRAGMENTE DIN JURNALUL LUI TRZEBIECKI

Ştiri trimise de Vasile Lupu despre spaima ce a cuprins Poarta în urma victoriei polonilor de la Beresteczko asupra cazacilor şi tătarilor. Solul domnului Moldovei aduce daruri regelui şi marelui hatman.

...Codzienne zas occurente obozowe posłałem krolewicowi[1] je. mci, do ktorych wmci m. pana odsyłam i do copiey listu hospodarskiego, gdzie o tym zwolnieniu Chmielnickiego y de terrore ktory padł na Portę Ottomanską po tey wictoriey je. k. mci oznaymuie y iako to taić y milczeć z ostatnio. Tegosz dnia i victoriey weneckiey wiadomosc przyszla 22 july.

Pan Kietnarski[2] poseł hospodarski był tu, do Warszawy iezdzie y upominki bogate je. k. mci wiezie, a je. mci panu krakowskiemu do Kamienca przywiodł konia tureckiego z bogatym rządzeniem y kleynoty ktore były u hospodara w zastawie w czym talerow darmo oddaie y daruie. Siła barzo z nami mowił, iakoby była iadrzała Porta, iakoby był y hospodar wypowiedział poddanstwo, gdyby był choć pod Kamieniec albo Konstantinow je.k.m. przyszedł. Bog niechai sądzi tych ktorzy tego są przyczyną ze avocaverunt krola je. mci a bono proposito ...

AGW–AKW, dz. koz., k. 42, t. XXVII, nr. 40. Original. ASB–MP, r. 23, c. 167.

...*Ştirile* zilnice din tabără le-am expediat m.s. regelui, la care te trimit pe domnia ta, domnul meu milostiv, precum şi la copia scrisorii domnului [3], unde înştiinţează despre această încetinire a lui Hmielniţki şi despre groaza care a cuprins Poarta otomană după această victorie a m.s. regelui [4] şi cum se ascunde şi nu se vorbeşte în timpul din urmă de ea. În aceeaşi zi, la *22 iulie*, a sosit vestea şi despre victoria veneţienilor.

Domnul Kutnarski[5], solul domnului[3], a fost aici; merge la Varşovia şi duce m.s. regelui daruri bogate[6], iar dumnealui domnului de Cracovia[7] i-a adus la Cameniţa un cal turcesc, cu un harnaşament bogat, şi bijuteriile care au fost în amanet la domn; dă gratis şi dăruieşte taleri. A vorbit foarte multe cu noi, cum că Poarta ar fi înveninată şi cum că şi domnul[3] ar renunţa la supunerea sa faţă de ea, dacă m.s. regele ar veni cel puţin sub Cameniţa sau sub Konstantynów. Să-i judece Dumnezeu pe cei ce sînt pricina că *au îndepărtat* pe m.s. regele *de la planul cel bun* ...

---

[1] Corect: krolowi.
[2] Corect: Kutnarski.
[3] Vasile Lupu.
[4] Victoria polonilor asupra cazacilor şi tătarilor de la Beresteczko (28–30 iunie 1651).
[5] Vezi nr. 92 nota 8.

[6] Odată cu felicitările pentru victorie, Kutnarski a dat (la 30 august 1651) regelui din partea domnului un cal vioi, cu un harnaşament foarte bogat, trei surguciuri cu pietre scumpe, două covoare persane ţesute cu fire de aur şi două bucăţi de brocart persan (vezi A. Grabowski, *Starożytności*..., I, p. 335).

[7] Castelanului de Cracovia: Nicolae Potocki, mare hatman.

94 **⟨Septembrie, 1651⟩.**

NICOLAE POTOCKI CĂTRE IOAN CAZIMIR

Este de părere să se dea ajutor lui Vasile Lupu împotriva lui Bogdan Hmielniţki şi a tătarilor.

...Uważam to sobie ze albo w panstwach w.k. mci, albo tesz w woloskiey ziemi, na ktorą sam Chmielnicki względem szwagierstwa grozi się. Zaczym iesli w panstwie w.k. mci iad swy wywrzec zechce, wziąwszy P. Boga na pomoc starac się o to będę, zeby nie odniosł pociechy, iesliby tesz wołoską ziemię, nicby słusznieyszego iako tego sąsiada, a wiernego w.k.mci slugę y ktorego in gremium nostrum przyielismy, ratowal. O czym iuz z nim znosiłem się y daley znosic nie omieszkam. Z Wołoch co mi hospodar pisze in copia posyłam w.k. mci. Iako skoro wezmę wiadomosc pewną ze nieprzyiaciel do domu powraca, zaraz woysko w woiewodztwie bracławskim w częsci polesia zaiąwszy y wołynskiego zaiąwszy rozłoze. Oddaię się zatym etc.

BPANK, sign. 2254, f. 329. Copie. ASB—MP, r. 22, c. 459.

...[1]Consider că ⟨tătarii cu nureddin sultan vor merge⟩ fie în ţările măriei voastre, fie în ţara Moldovei, pe care o ameninţă însuşi Hmielniţki în legătură cu încuscrirea sa. Prin urmare, dacă va voi să-şi verse iadul în ţara măriei voastre, voi căuta, luînd pe Domnul Dumnezeu în ajutor, să nu se aleagă cu bucurie, iar dacă asupra ţării Moldovei, nimic n-ar fi mai drept decît să salvăm pe acest vecin şi slugă credincioasă a măriei voastre, pe care l-am primit la sînul nostru[2]. Despre care lucru m-am înţeles deja cu el şi nu voi pregeta să mă înţeleg şi mai departe. Din Moldova, ceea ce-mi scrie domnul[2], trimit *în copie* măriei voastre. Îndată ce voi lua ştire sigură că duşmanul se întoarce acasă, voi dispersa imediat oastea în voievodatul Braţlavului, ocupînd parte din voievodatul Podlasiei şi din cel al Voliniei. Cu aceasta, mă încredinţez etc.

---

[1] Începutul scrisorii nu este microfilmat.

[2] Este vorba de Vasile Lupu, căruia i s-a acordat „indigenatul" (cetăţenia nobiliară polonă) la 24 decembrie 1650.

95 **Roman, 20 ianuarie 1652.**

VASILE LUPU CĂTRE LUCA MIASKOWSKI

În ţară bîntuie ciuma. Îi cere o declaraţie în legătură cu vînzarea orăşelului Jazlowiec. Îşi va trimite solul la seim.

Mnie wielce msci panie sędzia podolski, moy msci panie y przyiacielu.

Nie mogąc się doczekać od wci mego m. pana declaratiey strony przedazy Jazłowca, znowu posłanca mego do wci mego m. pana wypra-

wuię, pytaiąc się o zdrowiu wci m.m. pana, przy ktorzym że p. Bog w tak srogim powietrza ogniu illae sum zachował, wielce się cieszyć będę gdy mi wc. m.m. pan wczesnie o tym wiadomości udzielisz. Więc y o to wci m.m. pana proszę, abyś mi oznaymić raczył iesli wc m.m.pan na seym poiedziesz y iezeli tam jego mosc pan chorąży będzie. I ia naydaley za dwie niedziele swego na seym wyprawuię, gdzie iesliby y jego mc pan chorąży był snadnieby kupno to do effectu przyszło. Uprzeymie zatym służby moie zalecam iako naypilniey w łaskę wci m.m. pana. W Romanie die 20 january 1652.

Wci mego miłosciwego pana życzliwy przyiaciel y sługa, Wasili woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Іѡ Васили воєвода

Memu wielce miłosciwemu panu y przyiacielowi jego mosci panu Łukaszowi Miaskowskiemu sędziemu podolskiemu należy.

AGW, condica de achiziții, nr. 648/6. Original.

Mult milostivul meu domn judecător al Podoliei, domnul și prietenul meu milostiv.

Neputînd primi de la domnia ta, domnul meu milostiv, declarația în legătură cu vînzarea Jazłowiec-ului[1], trimit din nou mesagerul meu la domnia ta, domnul meu milostiv, întrebînd de sănătatea domniei tale, și fiindcă Domnul Dumnezeu m-a ținut într-un foc atît de strașnic al ciumii, *în care mă aflu*, mă voi bucura mult dacă domnia ta, domnul meu milostiv, îmi vei da degrabă știri despre aceasta ⟨sănătate⟩. Pe lîngă aceasta, te mai rog pe domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să mă înștiințezi dacă vei merge la seim și dacă acolo va fi dumnealui domnul stegar [2]. Și eu voi trimite cel mult peste două săptămîni omul meu la seim, unde, dacă ar fi și dumnealui domnul stegar, această cumpărătoare ar ajunge mai ușor *la capăt*. Cu aceasta, recomand din inimă cît mai stăruitor slujbele mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Roman, *în ziua de 20 ianuarie 1652.*

Al domniei tale, domnul meu milostiv, binevoitor prieten și slugă, Vasile voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Vasili voevoda.

⟨Adresa :⟩ Mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Luca Miaskowski, judecător al Poloniei, se cuvine.

⟨În dreapta adresei, pe un petec pătrat de hîrtie, lipit pe un strat de ceară, se află imprimată pecetea domnului, cu legenda în limba slavă, iar în mijloc capul de bour⟩.

---

[1] Jazłowiec (citește Iazlowieț), orășel situat pe pîrîul Olechowiec, aproape de Zaleszczyki.
[2] Alexandru Koniecpolski, stegar al coroanei, proprietarul Jazłowiec-ului.

96 ⟨1652⟩.

NOUTĂȚI DESPRE CEREREA ÎN CĂSĂTORIE A RUXANDREI

Dilema tatălui ei. Poziția armatei polone. Solia polonă la domnii români.

Nowin sam u nas teraz żadnych niemasz, oprocz tego ze Chmielnicki hospodarowne woloskę za syna swego zmowił. Czy doidzie czy nie doidzie to swactwo ieszcze wiedziec nie mozemy, bo hospodar wołoski tak powie-

da, ze iesli będzie miał potęgę to nie da curki swoiey, iesli ze nie będzie miał, to musi dac.

Woisko nasze staneło iedno po Dniestrzem az po Murachowe, a drugie na liniey od Dniepru poczawszy az do Dniestru, a stoią y w dobrach szlacheckich y krolewskich a szkody niezmierne czynią. Owo zgoła pokoiu się nam nie trzeba spodziewac, o ktory p. Boga pilnie prosiemy, a iesli nie będzie mogł byc dluzszy pokoi przynamniey p. Boga prosiemy zeby do Swiątek chociai potrwał.

Przed niedziel dwiema poiechał p. Korycki do hospodarow wołoskiego i multanskiego od krola w poselstwie, luboc mi sie powiedział ze nie iechał abi sie them domysłem practikowac przeciwko Chmielnickiemu. Więcey cobym miał wm panię oznaimic niemasz nic takowego. Poiawili się co, nie omieszkam oznaimic wm m. panię.

APK—ZR, 31, f. 225. Copie. ASB—MP, r. 32, c. 93.

Noutăţi n-avem acum aici nici una, afară de aceea că Hmielniţki a cerut pe domniţa Moldovei[1] pentru fiul său[2]. Nu ştim încă de va reuşi sau nu această încuscrire, căci domnul Moldovei [3] spune aşa, că dacă va avea putere, nu-şi va da fiica, iar dacă nu va avea, trebuie s-o dea.

Oastea noastră s-a aşezat, una pe Nistru pînă la Murachowa, alta pe o linie începînd de la Nipru pînă la Nistru, şi stau atît pe domeniile şleahtei cît şi pe cele regale şi fac pagube enorme. Din capul locului nu trebuie să ne aşteptăm la pace, pentru care rugăm stăruitor pe Domnul Dumnezeu, iar dacă nu va putea fi o pace mai îndelungată, rugăm pe Domnul Dumnezeu să ţină cel puţin pînă la Rusalii.

Înainte de două săptămîni a plecat domnul Korycki [4] în solie din partea m.s. regelui la domnii Moldovei[3] şi Munteniei[5], deşi mie mi s-a spus că nu s-a dus ca să uneltească în această conjunctură împotriva lui Hmielniţki. Mai mult, ce aş avea să vă înştiinţez, nu-i nimic aşa ceva. Dacă se va arăta ceva, nu voi pregeta să vă înştiinţez.

---

[1] Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu.
[2] Timuş.
[3] Vasile Lupu.
[4] Cristofor Korycki.
[5] Matei Basarab.

97 **Iaşi, 25 martie 1653.**

VASILE LUPU CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi transmite prin secretarul său, Gheorghe Kutnarski, cele declarate lui în scris de Bogdan Hmielniţki.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie mnie wielce miłosciwy.

Gdy się tak częstemi w.k. msci panu m-mu młsciwemu ozywam listami, nie inszym respectem czynię to, tylko abym rzetelnemi cały moy candor y nieodmienną ku w.k.m. panu m-mu młciwemu zyczliwość coraz tym grątowniey stwierdził dowodami, wzłascza w takiey sprawie, ktora y dostoięstwo w.k.m. pana m. młscwego y bonum concernunt publicum. Nieustawaiąc ia tedy w tym, co humeris meis od w.k. msci p.m. młsciwego iest impositum, iaką y natenczas od Chmielnickiego in scriptis otrzymałem declaratią przes urodzonego Ierzego Kutnarskiego secretarza mego nulla interiecta mora w.k.m. panu m-mu mlsciwemu one przesyłam.

Z. ktorey declaratiey gdzie mens tego człowieka collimat y na czym się zasadza, clare w.k.m. p.m. mlsciwemu patebit, alie nie mniey y z relaciey pomienionego secretarza mego, ktoremu we wszytkim racz w.k.m., pan moy młciwy, całą y niewątpliwą wiarę dać proszę. Zyczę zatym w.k. msci, panu m. młsciwemu, dobrego od pana Boga zdrowia y sczęsliwego przy obfitych wszelaki fortun accessiach panowania. W Iassiech die 25 marty 1653.

Naiasnieyszego m⟨aies⟩ t ⟨a⟩tu w.k.m.p.m. młsciwego cale yczliwy y unizony sługa, Wasili woiewoda y hospodar ziem moldawskich

Іѡ Васили воевода

Naiasnieyszemu a niezwyciężonemu monarsze Ianowi Kazimierzowi z łaski bozey krolowi polskiemu, wielkiemu xięciu lithewskiemu, ruskiemu, pruskiemu, mazowieckiemu, zmudzkiemu, inflantskiemu, smolenskiemu, czerniechowskiemu, a szwedzkiemu, gottskiemu, wandalskiemu dziedzicznemu krolowi, panu a panu memu wielce miłosciwemu.

AGW—AKW, dz. m.i w., nr. 1. Original. ASB—MP, r. 2, c. 825—826.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu mult milostiv.

Dacă mă adresez prin atît de dese scrisori măriei voastre regești, domnului meu milostiv, o fac nu din alt *motiv*, ci numai ca să întăresc din ce în ce mai temeinic prin dovezi cinstițe întreaga mea *sinceritate* și neschimbata mea bunăvoință față de măria voastră, domnul meu milostiv, mai ales într-o astfel de chestiune, care *privește* și demnitatea măriei voastre, domnului meu milostiv, și *binele obștesc*. Eu neîncetînd, așadar, întru ceea *ce este pus pe umerii mei* de către măria voastră, domnul meu milostiv, transmit măriei voastre, domnului meu milostiv, *fără nici o întîrziere*, *declarația* pe care am primit-o *în scris* din partea lui Hmielnițki, prin nobilul Gheorghe Kutnarski, secretarul meu. Din care *declarație* măria voastră, domnul meu milostiv, *va vedea clar* unde *duce mintea* acestui om și pe ce se sprijină, nu mai puțin însă și din relația numitului secretar al meu, căruia rog ca măria voastră, domnul meu milostiv, să binevoiască să-i dea în toate întreagă și neîndoielnică crezare. Cu aceasta, doresc măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună și domnie fericită, cu *sporiri* îmbelșugate de toate *succesele*. În Iași, *în ziua de 25 martie 1653.*

Al preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului milostiv, cu totul binevoitoare și preaplecată slugă, Vasile voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Vasili voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preastrălucitului și nebiruitului monarh Ioan Cazimir, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei, Mazoviei, Samogiției, Livoniei, Smolenskului, Cernihovului, și rege ereditar al Suediei, goților, vandalilor, domnului și domnului meu milostiv.

98 **Iași, 25 martie 1653.**

VASILE LUPU CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Îl roagă să înlesnească audiența la rege a secretarului său, Gheorghe Kutnarski.

Iasnie wielmozny a mnie wielce msc panie podcanclerzy [1] coronny, moy mciwy panie y przyiacielu.

Z uprzeymego ku mnie affectu wmci m.m.pana motivum biorę do oswiadczenia zwykłey powolnosci y nieodmienney ku wmci memu mci panu propensiey moiey, ktora iako całego przy powinney obserwantiey candoru praefert, tak tez serdeczne elicit vota, aby niebo same zdrowie wmci m.m. panu y wszelakie actus onego długoletnie łaskawemi chcziało pomnazać influentiami. Wielce przytym wmci m.m.pana uprzaszam, abys urodzonemu Ierzemu Kutnarskiemu secretarzowi memu, tak w iednaniu łatwego do i.k. mci accessu, iako y w prędkiey expeditiey osobliwego nie odmówił favoru swego, ktorego y ia votis na tym tu mieyscu moie z ochotą applicabo studia, bylem wiedział w czym usłuzyc mogę. Uprzeyme zatym słuzby moie zalecam iako naipilniey a łaskę wmci m.m.p. W Iasiech die 25 marty 1653.

Wmci mego mci pana cale zyczliwy przyiaciel y sługa, Wasili woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Iѡ҃ Васили воевода

Iasnie wielmoznemu a mnie wielce mciwemu panu y przyiacielowi, iego mci panu Stephanowi z Pilce Korycinskiemu, canclerzowi wielkiemu coronnemu, warszawskiemu, oycowskiemu, wolbromskiemu staroscie.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 2, Original. ASB—MP, r. 2, c. 828—829.

Preaputernice al meu mult milostive domnule cancelar al coroanei, domnul și prietenul meu milostiv.

Găsesc în dragostea binevoitoare a domniei tale, domnului meu milostiv, către mine *motivul* pentru a-mi mărturisi obișnuita stimă și neschimbata mea *înclinare* către domnia ta, domnul meu milostiv, care, după cum *lasă să se vadă* întreaga mea *sinceritate*, pe lîngă îndatorata mea *atenție*, tot așa *face să izvorască* sincerele mele *rugăciuni*, ca cerul să se îndure să sporească prin *revărsări* milostive sănătatea domniei tale, domnului meu milostiv, ca și orice *activitate* a domniei tale. Pe lîngă aceasta, te rog mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, să nu refuzi nobilului Gheorghe Kutnarski, secretarului meu, *favoarea* deosebită a domniei tale atît în înlesnirea *accesului* său la m.s. regele, cît și într-o grabnică *trimitere a lui înapoi*, pentru care lucru și eu *voi depune stăruințí* din acest loc al meu *prin rugăciuni* și prin dorința mea, ca să știu în ce îți pot sluji. Cu aceasta, recomand din inimă cît mai stăruitor slujbele mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 25 martie 1653.*

Al domniei tale, domnului meu milostiv, prieten și slugă cu totul binevoitoare, Vasile voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Vasili voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Ștefan de Pilica Koryczyński, mare cancelar al coroanei, staroste de Varșovia, de Ojców, de Wolbrom.

[1] Corect : kanclerzy.

99 **Hotin, 16 aprilie 1653.**

VASILE LUPU CĂTRE STANISLAV „REVERA" POTOCKI

Din cauza războiului provocat de unii boieri de-ai săi trădători și a fugii sale la Hotin, n-a putut asigura trecerea prin țară a trimisului polon la pașa de Silistra.

Jasnie wielmozny mosci panie woiewodo podolski a mnie wielce mosci panie o przyiacielu.

Jakom zwykl w kozdych occazyach affectacyey wmczi mego msciwego pana satisfacere animo libenti, tak i w tey pro posse meo non deessem, tylko zem nonnullis inductus rationibus, ktorem jego mosci panu Szeligowskiemu, legatowi waszey wielmoznosci mego msciwego pana i brata clare opowiedział podczas teraznieyszey inter confinia nostra, Hungaricaque et Valachica dissidiey w sprawie do paszy sylistryyskiego puszczac się nie radził i affectacyey wmci mego msciwego pana satisfacere nie pospieszył. Sprawiło to iz tak ia sam od niektorych z boiarow moich zdraycow, subito ac insperato belli influxu, regioni nostrae mihique inducto, z stolice panstwa mego w gurne chocinskie dzierzawy udawszy sie, bespiecznego przez panstwo moie jego mosci panu Szeligowskiemu przeiazdu, tak tez i ex parte Turcarum, o chciwey onych przeciwko Kozakom przyiazni od sług moich w Carygrodzie spraw moich pilnuiących bene persuasus, zadną miarą stwier dzic nie mogłem. O czym clarius wasza wielmoznosc od iego mosci pana Szeligowskiego zrozumiesz, ktoremu ia ex officio propensitatis meae przeciwko waszey wielmoznosci, mego msciwego pana i brata, o zamysle Turczyna clare oswiadczył. Powolnosc uprzeymosci moiey natenczas pilnie waszey wielmoznosci m.m.p. i brata oddaiąc, zostawam wszech dobr cale zyczliwym przyiacielem i sługa, Wasił woiewoda y hospodar ziem mołdawskich.

Нѿ Васили воевода

Z Chocinia, april. 16, anno 1653.

Jasnie wielmoznemu mnie wielce msciwemu panu i przyiacielowi, jego mosci panu Stanislawowi z Potoka Potockiemu, woiewodzie podolskiemu, hetmanowi polnemu koronnemu, kołomyyskiemu, krasnostawskiemu stastaroscie.

AGW—AKW, dz. m. i w., nr. 3. Original. ASB—MP, r. 2, c. 831—832.

Preaputernice milostive domnule voievod al Podoliei şi mult milostivul meu domn şi prieten.

După cum am obişnuit *să răspund cu dragă inimă* în toate *ocaziile* afecţiunii domniei tale, domnului meu milostiv, tot aşa *n-am pregetat* nici în această privinţă *după puținţa mea*, numai că, *determinat de anumite considerații* pe care le-am expus *în mod clar* dumnealui domnului Szeligowski, trimisul domniei tale, domnului şi fratelui meu milostiv, pe care nu l-am sfătuit să plece în timpul *neînțelegerii* de acum *dintre hotarele noastre şi cele ale Ungariei*[1] *şi Țării Româneşti* în misiune la paşa de Silistra, nu m-am grăbit *să împlinesc dorința* domniei tale, domnului meu milostiv. S-a întîmplat că şi eu singur, *năpădit de un război subit şi neaşteptat* din partea unora dintre boierii mei trădători[2], *adus țării noastre şi mie din afară*, şi plecînd din capitala ţării mele în ţinutul de sus al Hotinului, n-am putut în nici un chip să asigur dumnealui domnului Szeligowski trecerea sigură prin ţara mea, *fiind bine convins* de către slugile mele din Țarigrad, care au grijă acolo de afacerile mele, şi *în ceea ce priveşte* pe turci de lacoma lor prietenie faţă de cazaci. Despre care lucru domnia ta vei înţelege *mai clar* de la dumnealui domnul Szeligowski, căruia *din datoria înclinării inimii mele* către domnia ta, domnul şi fratele meu milostiv, i-am făcut cunoscut *limpede* intenţia turcului. Asigurîndu-te deocamdată stăruitor pe domnia ta, domnul şi fratele meu milostiv, de

expresia considerației mele, rămîn doritor cu totul domniei tale de toate bunurile prieten și slugă, Vasile voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Vasili voevoda.

Din Hotin, *16 aprilie, anul 1653.*

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Stanislav de Potok Potocki, voievod al Podoliei, hatman de cîmp al coroanei, staroste de Colomeea și de Krasnystaw.

---

[1] Citește : Transilvaniei.

[2] Aluzie la logofătul Gheorghe Ștefan, care i-a ocupat tronul în aprilie 1653.

100 **Iași, 16 aprilie 1653.**

IOAN KEMÉNY CĂTRE DREGĂTORII DIN CAMENIȚA

Le dă asigurări din partea principelui Transilvaniei și a domnilor români, Gheorghe Ștefan și Matei Basarab, că trupele celor trei domnitori se află în Moldova pentru a-l urmări pe Vasile Lupu, iar nu cu vreo intenție dușmănoasă față de Polonia.

Copia listu do ichmcow w Kamiencu reziduiących natenczas od iego m.p. hetmana woyska siedmigrodzkiego ⟨Copia scrisorii către dumnealor domnii ce se află în acest timp în Camenița din partea dumnealui domnului comandant al armatei transilvănene[1]⟩.

Illustrissimi, spectabiles, generosi ac nobiles domini, fratres et amici observandissimi. Salutis vero servitiorumque meorum paratissima commendatione praemissis.

Quibus ex causis et quam urgentibus christianitatis et bonae vicinitatis commoda concernentibus, horum trium Transsylvaniae, Valachiae Transalpinae et Moldaviae regnorum unanimi consensu Vasilium antehac Moldaviae vayvodam sede sua vayvodali ut hominem erga omnes vicinas gentes, earumque principes perfidum, diplomatum violatorem vicinorumque christianorum principum commerciorum nefarium impeditorem exturbare oportuit dominationes vestras edocere necessarium esse duxi. Quem intra ambitum huius regni Moldaviae tanquam violatorem foederum persequi quum oporteat, ut comprehensus commeritam fidefragii sui luat poenam, dictorum trium regnorum copiarum ad persequendum exturbatum vayvodam Vasilium ad confinia eorum expeditionem ne quisquam sinistre interpretetur, universos et singulos regnorum supra nominatorum vicinos et commetaneos ac confiniarios praesentes visuros, signanter regni Poloniae universos status et ordines maiestatem regiam serenissimamque republicam praesentibus nostris assecuratoriis nomine celsissimi Transsylvaniae principis[2], illustrissimorumque Moldaviae[3] et Valachiae Transalpinae[4] vayvodarum, affido et assecuro quod nihil hostilitatis contra vicina regna intendamus, immo quod nulli non desideratam unionem bonamque vicinitatem et amicitiam inter gentem Polonam et Ungaricam ab antiquo institutam ac initam, foedusque nationale dictorum regnorum principes, nosque hac occasione et exercitus ad confinia expediti sancte et illibate observare volumus, nemini quicquam

offensionis illaturi, quin potius si qui de proedictorum regnorum eorumque principum intentione ad commune christianitatis bonum spectante vel praesentis belli causis informari velint, potestate ad id mihi per clementissimum principem meum facta eisdem sufficienti resolutione satisfacere paratus ero. Quibus de caetero omnem felicitatem apprecamur. Datum in sede vayvodali Iasvar, die 16 aprilis anno Domini 1653.

Eisdem dominationibus vestris servire paratus, Joannes Kemeny, illustrissimi Transsylvaniae principis exercituum generalis.

AGW—AKW, dz. s., nr. 2. Original. ASB—MP, r. 3, c. 8—9.

---

[1] Ioan Kemény.
[2] Gheorghe al II-lea Rákóczy.
[3] Gheorghe Ștefan.
[4] Matei Basarab.

101 — Hotin, 18 aprilie 1653.

IOAN BOROS CĂTRE UN DREGĂTOR POLON DE LA HOTAR

Îi dă asigurări că armata transilvăneană de sub comanda lui Ioan Kemény, care se află în Moldova, nu are nici o intenție dușmănoasă față de regatul polon, ci a venit în ajutorul regelui. Să nu creadă ceea ce spune Vasile Lupu.

Druga copia Iana Boroza ktory na residentią snac do Chocinia przysłany, czyli tesz od kapitana iakiego węgierskiego ⟨Altă copie a scrisorii lui Ioan Boros, care a fost trimis se spune cu reședința la Hotin, sau de la un căpitan oarecare ungur⟩.

Spectabilis ac magnifice domine mihi plurimum observandissime. Servitiorum meorum paratam semper commendationem.

Hoc modo data est mihi occasio ad scribendum vestrae magnificientiae, quod spectabilis ac magnificus dominus Ioannes Kemeny etiam nec non Moldaviae vayvoda Stephan[1] me miserunt in officia generali cum bella Moldaviae et cum bella Ungarica etiam cum bella Transilvaniae principis[2], sed non ea occasione et modo ut nos in regno serenissimi regis Poloniae aliquid damni ageremus, nec ad regnum serenissimi regis Poloniae venimus, sed quoque ut si opus fuerit in iuvandum serenissimi regis veniamus. Nihil mali de nobis cogitetur vestra magnificentia. Serenissimus rex quoque nihilis rebus semetipsum eximat. Scimus quod vayvoda Vasil[3] satis mentitur, sed vestra magnificentia non credat. Nos itaque vestrae magnificentiae obsequia commendamus. Rogo vestram magnificentiam ad has literas meas quo citius replicatur. Ex literis vestrae magnificentiae Ioannes Kemeny innocescere vere potest. In reliquis vestram magnificentiam feliciter valere desidero. Datum de Chotin die 18 aprilis anno 1653.

Magnificae dominationis vestrae servus paratissimus, Joannes Boroz.

AGW—AKW, dz. s., nr. 2. ASB—MP, r. 3, c. 9.

---

[1] Gheorghe Ștefan, domn al Moldovei (aprilie 1653).
[2] Gheorghe al II-lea Rákóczy.
[3] Vasile Lupu.

IOAN KEMÉNY CĂTRE IOAN KONDRACKI

Asigură pe dregătorii poloni de la hotar că trupele transilvănene și muntene, la care s-au adăugat ulterior și cele moldovene, se află în această țară numai pentru a urmări pe fostul domn, Vasile Lupu, care a fugit în Polonia, și nu au nici o intenție dușmănoasă împotriva acestei țări. Transilvania, Moldova și Țara Românească rămîn credincioase tratatelor de prietenie cu vecinii, afară de cazul cînd aceștia vor găzdui și vor da sprijin dușmanului lor comun.

Magnifici domini, fratres et amici observandissimi. Salutis voto ac servitiorum meorum commendatione praemissis.

Non intermisit serenissimus Transylvaniae princeps dominus meus clementissimus iustas exercituum Transylvaniae Valachiaeque Transalpinae in hanc terram expeditorum causas sacrae regiae maiestati illustrissimisque dominis regni senatoribus intimare, verum quoad usque sacrae regial maiestatis senatusque inclyti ad dominationes vestras perferatur instructio. Intentio nostra dominationibus vestris ut perspecta sit, nihil dubitent dominationes vestrae Transylvanorum Valachiaeque Transalpinae militum copias (exercitu Moldavico postea ad eas accedente) ad exturbandum Vasilium[1] terrae huius vaivodam tanquam tyrannum confoederationisque cum Valachiae Transalpinae Transylvaniaeque principibus multis modis manifestarium violatorem, fidefrangumque ac omnibus christianis infidum hominem, scelerissimisque ipsius conatibus occurrere, missas huc esse. Quorum tametsi alio modo inter nos optassemus esse, sed ille aequitati causae suae diffidens, morsuque conscientiae agitatus omnibus facultatibus et copiis suis convasatis fugam sibi consuluit. Et licet non erga sacram regiam maiestatem inclytamque rempublicam constanti ex sinceritate confidentia sumpta tractus, sed viarum (qua evaderet) interclusione fama fert eum in Poloniam transiisse. Et sic iuxta illud commune proverbium „Avem non qui captat illius, sed qui eam capit, esse", ob idque ad manus dominationum vestrarum devenisse. Quocirca quod cum praescriptis exercitibus iuxta instructionem per principes nostros nobis datam, sacrae regiae maiestati Poloniae reique publicae nulla ratione nos inimicos esse constet, per praesentes dominationes vestras eosque quorum haec interest nosse certifico et assecuro, ea tamen conditione, si hostibus nostris fautores et patroni non extiterint, profugum trium regnorum ac principum hostem in protectionem ipsam non tenere possent, diusque causa hostilitatis ulla contra nos per dominationes vestras intentata fuerit. Gens vero nostra quod nunquam regno Poloniae inimica fuerit, ita antiqui quoque foederis tenacem fore certa nobis spes est quod si tamen praeter omnem spem ex parte dominationum vestrarum secus fieret, ratione belli ac lege etiam naturae id ipsum dictante, praeter omnem voluntatem nostram defensionis nostrae ratio habenda erit nobis, amicitiaque eorum suscipienda, quos certos amicos nobis esse comperiemus. Interim ad haec a dominationibus vestris responsum expectans, omnem prosperitatem a Deo dominationibus vestris opto. Datae in civitate Jaszvásár, die 20 mensis aprilis a<nn>o 1653.

Magnificae dominationis vestrae frater et amicus benevolus servitiorum paratus, Joannes Kemeny, celsissimi principis Transylvaniae exercituum generalis[2].

⟨Adresa :⟩ Magnificis ac generosis dominis N. Conraczki[3], caeterisque capitaneis, ductoribus ac universis officialibus serenissimi regis ac reip⟨ublicae⟩ Poloniaę in confiniis regni Moldawiae pro nunc degentibus, dominis, fratribus et amicis observandissimis.

AGW–AKW, dz. s., nr. 3. Original. ASB–MP, r. 3, c. 11–13.

---

[1] Vasile Lupu.
[2] Ultimul pasaj, autograf.
[3] Corect : I⟨oan⟩ Kondracki.

103 ⟨1653⟩.

BOGDAN HMIELNIȚKI CĂTRE GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY

Își exprimă mirarea pentru faptul că a pornit cu armata împotriva prietenului său, Vasile Lupu. Îi cere să păstreze relații de bună prietenie cu acesta și să nu dea ajutor dușmanilor săi. Îl anunță că și-a rechemat fiul, pe Timuș, din Moldova, care fără știrea sa își apără socrul.

Serenissime princeps Transilvaniae, domine, domine nobis observandissime.

Mirum in modum obstupescimus quid causae sit, quod serenissima celsitudo vestra per legatos nostros et suos pluribus vicibus amicitiam suam nobis testata sit, postmodum contra amicum nostrum illustrissimum Valachiae palatinum[1] cum exercitu consurrexerit. Si quod subditi Valachiae palatini contra suum dominum rebellionem fecerint et alium palatinum subordinaverint expulso priore, nihil damni et offensionis habuit inde seren⟨issima⟩ cels⟨itudo⟩ vestra, filius meus[2] isto me inscio, defendebat patrem atque adversarium quaerere ubique tenebatur. Quod igitur factum est fieri nequit, revocavi literis acerrimis filium meum. Seren⟨issima⟩ vero celsitudo vestra pristinae memor sit amicitiae, et hostibus nostris ne praebeat auxilium amice optamus, et ut antea nexus amicitiae strictissimae inter nos intercesserat, ne futuris quoque temporibus non solum nobis superviventibus verum posteritate nostra remanente crescat nec indormiat etiam atque etiam postulamus. Plura legati nostri sunt exposituri, quibus fidem habere velit ser⟨enissima⟩ cels⟨itudo⟩ vestra rogamus. Interim ut optime ac felicissime ser⟨enissima⟩ cel⟨situdo⟩ vestra regnet et nos amet ex animo precamur.

Serenissimae celsitudini vestrae ad officia paratus, Bohdan Chmielnicki hetman z woyskiem zaporozkim ⟨Bogdan Hmielnițki hatman, cu oastea zaporojeană⟩.

Titulus : Serenissimo Georgio Rakoci principi Transilvaniae, partium regni Hungariae domino, et Siculorum comiti, domino, domino nobis observandissimo.

AGW–AKW, dz. s., nr. 78. Copie. ASB–MP, r. 3, c. 298.

---

[1] Vasile Lupu.
[2] Timuș Hmielnițki.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV LANCKOROŃSKI

A luat domnia. Dorește să ajute pe poloni împotriva cazacilor și tătarilor. Cunoaște planul dușmănos al lui Bogdan Hmielnițki. A trimis împotriva lui Timuș trupe la malul Nistrului. Așteaptă ajutor militar din Transilvania și Țara Românească. Să nu se permită plecarea lui Vasile Lupu din Camenița.

Jasnie wielmozny a mnie wielce msci panie woiewodo ruski, wielce mnie msci panie y bracie.

Za Nawysszego zrządzeniem osiadszy na stolicy ziem mołdawskich, ozywam się, lubo dotąd z nieznaiomą uprzeymą iednak y zyczliwą przyiaznią moią iasnie wiel. wm m.m. panu, zycząc od Boga wszelakich pomyslnych in multas annorum miryades sczęsliwosci. Wielce przytem proszę abym wzaiemniey ku sobie wsc m.p. uznał propensiey, ubezpieczaiąc ze namney sczyrey się y wm m. pan y wszystka rzeczpta nie zawiedzie, ktorą tak gruntownie y statecznie zawziąc (nie postępuiąc neutraliter iako inszi) usiluię ze ią nie wyrzucą y nawiększe nieprzyiacioł naiazdy za pomocą Nawysszego. In confidentia zdało mi się to wmci m. panu (na ktorego wysokiey consultatiey dependent korona polska) revelować co Chmielnicki w listach swoych insidiey pełnych od naszych ludzi przeiętych pisze do hospodara przeszłego, gdzie się przechwała ze zwycięzywszy iednego nieprzyiaciela, iakoby p. Polakow, wszystką maią mocą powrucę przeciwko drugiemu, zsyłaiąc teraz w prędce w kilku tysięcy Tymoszka zięcia hospodarowego. Przeciwko ktoremu y my, nie spiąc, trzy tysiąca na brzeg woyska teraz wyprawiwszy, zgotuiemy się da pan Bog za tydzien w większey potędze z jego moscią panem Kimin Ianuszem hetmanem woysk węgierskich, spodziewaiąc się z kilkanascie tysięcy woyska dobrego od hospodara jegomci multanskiego. Zyczymy przytem sobie zubopolney braterskiey w zniesieniu tego nieprzyiaciela miłosci, ufaiąc w Bogu ze za zgodą wszystkich nas, to iest ziemi węgierskiey, mułtanskiey y wołskiey y wm m.m. panow snadnie za pomocą Nawysszego upadnie wszystkiego chrzescianstwa nieprzyiaciel. Tylko to restat, zeby zamysły y factie przewrotnego neutralisty w dobrey animadversiey y staraniu zostawały, bo iezeli z Kamienca factiose wysliznie, nieomylnie do wielkiego zamieszania przywiedzie koroną polską, iako patet z listow Chmielnickiego do niego authentice pisanych, ktorych formę y sam iegomsc p. Kimin Janusz pisząc do jego mosci pana podsędka dostatecznie wyraził. Kącząc list wielce proszę abys mię w sczyrey braterskiey przyiazni wm m. pan chowac raczył, ktorego iestem zawsze observantissimus. Powolne zatem słuzby moie zalecam pilno w łaskę jasnie wiel. wm m. pana. W Iasiech die 26 aprilis 1653.

Ostatek ustney relatiey powierzamy.

Jasnie wiel. wm m. pana zyczliwy brat y sługa, Georgi Stephan woiewoda y hospodar ziem mołdawskich.

Иw Гїωргиε Ψεфан воевода

Jasnie wielmoznemu memu wielce miłosciwemu panu y bratu, jego mosci panu Stanisławowi na Brzeziu La⟨n⟩ckoronskiemu, woiewodzie y generałowi ziem rudkich, skalskiemu, dymirskiemu etc. staroscie.

AGW—AKW, dz. m.i w., nr. 17. Original. ASB—MP, r. 2, c. 871—873.

Preaputernice și al meu mult milostive domnule voievod al Ruteniei, prietene și frate al meu mult milostiv.

Din rînduiala celui Preaînalt așezîndu-mă în scaunul țărilor Moldovei, mă adresez, deși pînă acum cu necunoscuta, dar cu îndatorata și binevoitoarea mea prietenie domniei tale, domnului meu milostiv, dorindu-ți de la Dumnezeu toate succesele fericite *în multe miriade de ani*. Pe lîngă aceasta, mă rog mult să cunosc o înclinare reciprocă către mine din partea domniei tale, domnului meu, asigurînd că atît domnia ta, domnul meu milostiv, cît și întreaga republică nu veți fi dezamăgiți cîtuși de puțin de înclinarea mea sinceră, pe care mă străduiesc s-o realizez atît de temeinic și de statornic (neprocedînd *în chip neutru* ca alții[1]) încît, cu ajutorul celui Preaînalt, nu o vor înlătura nici cele mai mari năvăliri ale dușmanilor. Am crezut de cuviință să dezvălui *în mod confidențial* domniei tale, domnului meu (de al cărui înalt sfat *depinde* regatul polon) ce scrie Hmielnițki fostului domn[1] în cărțile sale pline de capcane, interceptate de oamenii noștri, unde se mîndrește că, învingînd pe un dușman, așa zicînd pe domnii poloni, „mă voi întoarce cu întreaga mea putere împotriva celuilalt", trimițînd acum în grabă pe Timuș, ginerele domnului, cu cîteva mii ⟨de cazaci⟩. Împotriva căruia și noi, fără să dormim, trimițînd acum trei mii de ostași la țărm ⟨ul Nistrului⟩, ne vom prinde, va da Domnul Dumnezeu, peste o săptămînă la o putere mai mare cu dumnealui domnul Ioan Kemény, comandantul oștilor unguresti[2], așteptînd și vreo cincisprezece mii de oșteni buni de la măria sa domnul Munteniei[3]. Cu aceasta, ne dorim o dragoste frățească, reciprocă, pentru a distruge pe acest dușman, avînd încredere în Dumnezeu că prin înțelegerea noastră a tuturora, adică a țării unguresti[4], a țării Munteniei și a țării Moldovei, precum și a domniilor voastre, domnii mei milostivi, va cădea ușor, cu ajutorul celui Preaînalt, dușmanul întregii creștinătăți. *Rămîne* doar ca planurile și *tovărășiile* vicleanului *neutralist*[1] să fie în bună *atenție* și grijă, căci dacă se va strecura *în chip meșteșugit* din Camenița, fără îndoială că va aduce regatul polon la mare tulburare, după cum se vede din cărțile lui Hmielnițki scrise *autentic* către el, a căror *formă* și dumnealui domnul Ioan Kemény însuși a arătat-o cu îndestulare, scriind dumnealui domnului vicejudecător. Sfîrșind scrisoarea, mă rog mult ca domnia ta, domnul meu, să binevoiești să mă păstrezi în prietenie sinceră, frățească, fiindu-ți totdeauna *cel mai respectuos*. Cu aceasta, recomand stăruitor slujbele mele binevoitoare grației domniei tale, domnului meu. În Iași, *în ziua de 26 aprilie 1653*.

Restul îl încredințăm relatării verbale.

Al domniei tale, domnului meu, frate și slugă binevoitoare, Gheorghe Ștefan voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Ghiorghie Ștefan voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și frate, domniei sale domnului Stanislav de Brzezie Lanckoroński, voievod și general al țărilor Ruteniei, staroste de Skała, de Dymer etc.

---

[1] Aluzie la Vasile Lupu.

[2] Citește : transilvănene.

[3] Matei Basarab.

[4] Citește : a țării Transilvaniei.

105 Iași, 3 mai ⟨?⟩ 1653.

VASILE LUPU CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi mulțumește pentru pașaportul primit în vederea retragerii sale în Polonia.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie mnie wielce miłosciwy.

Paszport z łaski waszei krolewskiei mosci pana mego miłosciwego iuz tu w Jasiech otrzymałem, ktory i z miłosciwą łaskę w.k.m. mnie hoynie odkrytą okazuie i in viscera regni Poloniae z domkiem moim powabia, ponizenie w.k.m. panu memu milosciwemu dziękuię, upraszaiąc Pana naywyszszego o dlugo fortunne wysokiego w.k.m. maiestatu przedłużenie. Z Jas 3-tia may anno Domini 1653.

Waszey krolewskiei mosci, pana mego miłosciwego, uprzeymy i powolny sluga, Wasili woiewoda i hospodar ziem moldawskich

Нѡ Васили воевода

AGW—AKW, dz. m.i w., nr. 5. Original. ASB—MP, r. 2, c. 834—835.

Preastrălucite milostive rege, domnul și domnul meu mult milostiv.

Din mila măriei voastre regești, domnului meu milostiv, am primit deja aici, în Iași, pașaportul, care arată, pe de o parte, milostiva îndurare a măriei voastre, revărsată în mod generos asupra mea, iar pe de alta, mă atrage, cu căsuța mea, *înlăuntrul regatului Poloniei*, și pentru care mulțumesc umil măriei voastre, domnului meu milostiv, rugînd pe Domnul cel preaînalt să prelungească mulți ani fericiți înalta maiestate a măriei voastre. Din Iași, *în ziua de 3 mai*[1], *anul Domnului 1653.*

Al măriei voastre, domnului meu milostiv, binevoitoare și supusă slugă, Vasile voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Vasili voevoda.

⟨Adresa⟩[2].

---

[1] Datare inexactă, de vreme ce la 3 mai 1653 Vasile Lupu nu se intorsese încă la Iași, ci se afla peste Nistru, la Żwaniec. În realitate, ar putea fi vorba de 3 aprilie 1653.

[2] Ca la nr. 97.

106 Żwaniec, 3 mai 1653.

VASILE LUPU CĂTRE PETRU POTOCKI

Timuș a alungat din Iași pe Gheorghe Ștefan. Se va întoarce la Hotin și apoi la Iași. Să-i trimită doamna.

Iasnie wielmozny mnie wielce mciwy panie woiewodo bracławski, moy mciwy panie y przyiacielu.

Iakom dnia dzisieyszego wmci memu mci pana oznaymił, iz Tymosz owego zdraycę mego zbił y z stolicy sromotnie strącił, tak y teraz doskonalszą o tey victoriey przez koniuszego mego, ktory przy Tymoszu był az do konca wiadomosc wziąwszy, teyze godziny wmci memu mci panu o nei udzielam y oraz oznaymuię, iz dzisia do Chocinia przeprawić się myslę, a iutro da pan Bog iter meum do Ias maturabo. Uprzeyme zatym służby moie zalecam iako naipilney w łaskę wmci m.m. pana. W Zwancu die 3 may 1653.

Wmci mego mci. pana cale zyczliwy przyiaciel y sługa, Wasili woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Ιω Βасили воевода

Zona moia aby za wolą wmci mego m. pana iutro za inną wyiachała, unizenie wmosci m.m.p. proszę.

Iasnie wielmoznemu a mnie wielce mciwemu panu y przyiacielowi, iego mci panu Piotrowi z Potoka Potockiemu, woiewodzie bracławskiemu, generałowi podolskiemu, kamienieckiemu, latyczewskiemu staroscie.

AGW—AKW, dz. m.i w., nr. 6. Original. ASB—MP, r. 2, c. 837—838.

Preaputernice mult milostive al meu domn voievod de Braţlav, domnul şi prietenul meu milostiv.

După cum astăzi te-am înştiinţat pe domnia ta, domnul meu milostiv [1], că Timuş [2] a zdrobit pe acel trădător al meu [3] şi l-a alungat în chip ruşinos din capitală, aşa şi acum, luînd ştire mai amplă despre această biruinţă de la comisul meu, care a fost pe lîngă Timuş pînă la sfîrşit, o împărtăşesc în aceeaşi clipă domniei tale, domnului meu milostiv, şi te înştiinţez că mă gîndesc să trec astăzi la Hotin, iar mîine, va da Domnul Dumnezeu, voi lua în grabă *drumul meu* la Iaşi. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele graţiei domniei tale, domnului meu milostiv. Din Żwaniec, *în ziua de 3 mai 1653.*

Al domniei tale, domnului meu milostiv, cu totul binevoitor prieten şi slugă, Vasile voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

Io Vasili voevoda.

Te rog plecat pe domnia ta, domnul meu milostiv, ca soţia mea să plece, cu voia domniei tale, domnului meu milostiv, mîine după mine.

⟨Adresa : ⟩ Preaputernicului şi mult milostivului meu domn şi prieten, domniei sale domnului Petru de Potok Potocki, voievod de Braţlav, general al Podoliei, staroste de Cameniţa şi de Latyczów.

---

[1] Scrisoarea, în copie germană, din „Szawicz" (adică din Żwaniec), 3 mai 1653, la N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 220.

[2] Timuş, fiul lui Bogdan Hmielniţki şi ginerele lui Vasile Lupu.

[3] Gheorghe Ştefan.

107 — Hotin, 4 mai 1653.

VASILE LUPU CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi mulţumeşte pentru sprijinul acordat. Va discuta cu Hmielniţki şi cu fiul său despre încheierea păcii, în spiritul propunerilor regelui. Gheorghe Ştefan a fost alungat de Timuş din ţară.

Naiasnieyszy ....[1] Nie tylko z tey przyczyny cały y nieodmienny ku sobie affect w. k. mci pana mego miłosciwego uznam, ze tey, ktorą z dopuszczenia boskiego ponosiłem, calamitati indolere raczysz, ale tesz zes mię z ossobliwey ku mnie łaski swey w tak cięszkim razie y consilio y auxilio w dodaniu munitiey paterni wsparł. Za ktore beneficiam iako nisko y pokornie w.k. mci panu memu miłosciwemu dziękuię, tak tez scisły wszelakiey wdzięcznosci oblig na się biorąc, co studia moie conferre zechcę, aby y na wzaiemney moiey szczerosci y zyczliwosci w.k. mci panu memu miłosciwemu nigdy nic nie zeszło.

Puncta ktores mi w. k. mc, pan moy miłosciwy, przez urodzonego Ierzego Kutnarskiego przełozył, rzetelnie z ustney onegosz relatiey wyrozumiałem. Zaczym nihil serius agam, iako o tym z Chmielnickim conferre, co ex voto est w.k. mci pana mego miłosciwego. W tym nagłym razie, gdy wszytkie przeiscia do niego są periculosissima, posła swego w tey materiey wyprawić nie mogłem, iednak ze starać się o to będę, abym iako naiprędzey z takową functią do niego onego expediował. Ale y z Tymoszem, ktory teraz z woyskiem swoim w Iasiech iest, negotium hoc pacificationis ad mentem w.k.m. pana m. młciwego serio tractabo y iaką w tey mierze declaratią otrzymam, nulla interiecta mora w.k. mci panu m.młciwemu onę przeszlę. Tymosz skoro się iedno dowiedział o tym przypadku moim, teyze godziny z kilkąnastą tysięcy Kozakow ruszył się prosto ku nieprzyiacielowi temu, ktory iuz na stolicy moiey osiadł był y wszytką ziemię opanował, ale suo malo, bo go szczęsliwie gromił y sromotnie z stolicy zraził, tak ze do siedmigrodzkiey ziemie uchodzić musiał, z tego procederu Tymosza gdy się tak prędko przeciwko temu nieprzyiacielowi porwał. W.k.m. pan m. mlwy wiarą wziąc mozesz ze Chmielnicki do tey conspiratiey zdraycow moich nie był interessatus, ani tez Porta Othomanica nie iest conscia. Mam zupełną w panu Bogu nadzieię ze to incendium belli gdzieindzie się przeniesie. Zyczę zatym w. krolewskiey mci, panu meu miłosciwemu, dobrego od pana Boga zdrowia y szczęsliwego w długi wiek panowania. W Chociniu die 4 may 1653. Naiasnieyszego ...[1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 7. Original. ASB—MP, r. 2, c. 839—840.

Preastrălucite ...[1] Recunosc întreaga și neschimbata dragoste a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, față de mine nu numai din faptul că binevoiești *să-ți pară rău de nenorocirea* pe care am îndurat-o din voia Domnului, ci și pentru că m-ai sprijinit din deosebita-ți îndurare față de mine într-o atît de grea împrejurare atît *cu sfatul*, cît și *cu ajutorul*, învrednicindu-mă de o *apărare părintească*. Pentru care *binefacere*, după cum mulțumesc plecat și umil măriei voastre, domnului meu milostiv, tot așa, luînd asupra mea îndatorirea precisă de a-mi arăta întreaga recunoștință, doresc *să depun străduințele* mele ca în ceea ce privește sinceritatea și bunăvoința mea reciprocă față de măria voastră, domnul meu milostiv, să nu lipsească niciodată nimic.

Punctele pe care măria voastră, domnul meu milostiv, mi le-ai expus prin nobilul Gheorghe Kutnarski [2], le-am înțeles exact din relatarea verbală a aceluiași. Prin urmare, *să nu fac nimic prea tîrziu* și *să confer* cu Hmielnicki [3] despre aceea ce este în conformitate cu dorința măriei voastre, domnului meu milostiv. În această neașteptată împrejurare, cînd toate trecerile la el sînt foarte *periculoase*, n-am putut trimite solul meu în această materie la el, dar mă voi strădui să-l *expediez* la el cu o astfel de *misiune*. Dar și cu Timuș [4], care este acum la Iași cu oastea sa, *voi trata în mod serios despre această chestiune a încheierii păcii, după gîndul* măriei voastre, domnului meu milostiv, și ce *declarație* voi obține în această privință, voi trimite-o *fără nici o întîrziere* măriei voastre, domnului meu milostiv. Timuș, cum a aflat de această întîmplare a mea, în aceeași clipă a și pornit cu vreo cincisprezece mii de cazaci de-a dreptul către acest dușman [5], care se așezase deja în scaunul meu și pusese stăpînire pe întreaga țară, dar *spre nenorocirea sa*, căci l-a înfrînt în chip norocos și l-a alungat rușinos din scaun, așa că a fost nevoit să fugă în țara Transilvaniei, și aceasta datorită acestei *înaintări* a lui Timuș, cînd s-a

aruncat atît de repede asupra acestui dușman. Măria voastră, domnul meu milostiv, poți avea încredere că Hmielnițki n-a fost *interesat* în această *conspirație* a trădătorilor mei și nici Poarta otomană nu este *complice*. Am toată nădejdea în Domnul Dumnezeu că acest *foc al războiului* se va duce în altă parte. Cu aceasta, urez măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună și domnie fericită întru mulți ani. În Hotin, *în ziua de 4 mai 1653.* Al preastrălucitei ... [1] ⟨Adresa⟩[1].

---

[1] Ca la nr. 97.
[2] Secretarul domnului, sol la rege.
[3] Bogdan Hmielnițki.
[4] Vezi nr. 106, nota 2.
[5] Gheorghe Ștefan.

108 **Hotin, 4 mai 1653.**

VASILE LUPU CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Pleacă la Iași, unde va discuta cu Timuș asupra încheierii păcii dintre poloni și cazaci.

Iàsnie ... [1] gdy wmc moy mci. pan tam acerbo animi sensu tę w ktorey z dopuszczenia boskiego zostawałem calamitatem przyiacz raczysz, nic inszego colligere licet, tylko uprzeymy affect, cały candor y szczerą przeciwko mnie zyczliwosć wmci m.m.pana. Za ktorą iako nisko wmci memu m. panu dziękuię, tak tez serdecznie zyczę, aby pan Bog takowe infortunia od osoby wmci m.m. pana odwracał, a prosperis zawsze successibus przezacny dom wmci m.m. pana chciał secundować.

Urodzony Ierzy Kutnarski nietylko to co do publiki nalezy imieniem i.k. mci y wmci m.m. pana przełozył mi, ale tez y uprzeymą ku mnie przyiazn wmci m.m. pana dobrze intimował mi, z ktorey iz contentissimus zostaię, tym ochotniey siebie samego do wszelakiey wmci m.m. pana usługi disponować będę. Negotium pacificationis miedzy rzecząpltą a woyskiem zaporozkim aby ex voto i.k. mci cedere mogło, wszytkiemi starać się będę siłami, y dlatego dzisia z Chocinia do Ias wyiezdzam, gdzie serio w tey sprawie z Tymoszem conferre zechcę. Co się w tey mierze sprawi, oznaymic i.k. mci nie omieszkam, wielce wmci m.m. pana prosząc, aby o stateczniey moiey ku sobie przyiazni y całym candorze tak persuasus zostawał, ze ad votum wmci m.m. pana zostawam expeditissimus. Uprzeyme...[1] W Chociniu, die 4 may 1653. Wmci ...[1]

AGW–AKW, dz.m.i w., nr. 8. Original. ASB–MP, r. 2. c. 843–844.

Preaputernice ...[1] Cînd domnia ta, domnul meu milostiv, binevoiești să primești acolo *cu inimă amărîtă* ⟨știrea despre⟩ nenorocirea în care am ajuns eu din voia Domnului, *nu se cuvine să văd în aceasta* nimic altceva decît *dragostea* binevoitoare, *candoarea* întreagă și bunăvoința sinceră a domniei tale, domnului meu milostiv, față de mine. Pentru care, după cum mulțumesc plecat domniei tale, domnului meu milostiv, tot așa urez sincer ca Domnul Dumnezeu să abată de la persoana domniei tale, domnului meu milostiv, asemenea *nenorociri* și să se îndure să *favorizeze* totdeauna preademna casă a domniei tale, domnului meu milostiv, *cu succese, după dorință.*

Nobilul Gheorghe Kutnarski mi-a expus, în numele m.s. regelui și al domniei tale, domnului meu milostiv, nu numai ceea ce privește *interesele publice*, ci mi-a arătat bine și prietenia binevoitoare a domniei tale, domnului meu milostiv, față de mine, pentru care, fiindcă sînt *foarte mulțumit*, cu atît mai bucuros mă voi pune la dispoziția domniei tale, domnului meu milostiv, pentru orice serviciu. Voi stărui din toate puterile ca *problema încheierii păcii* între republică și oastea zaporojană să poată *merge după dorința* m.s. regelui, și de aceea plec astăzi din Hotin la Iași, unde doresc *să confer serios* în această privință cu Timuș. Ceea ce se va face în această materie, nu voi pregeta să înștiințez m.s. regelui, rugîndu-te mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, să fii *convins* de statornica mea prietenie și de întreaga mea sinceritate față de domnia ta, rămînîd *foarte dispus* a servi domniei tale, domnului meu milostiv. Cu aceasta ...[1]. Din Hotin, *în ziua de 4 mai 1653*. Al domniei tale ... [1] ⟨Adresa⟩ [1].

[1] Ca la nr. 98.

109 **În cîmp, lîngă Hotin, 6 mai 1653.**

GHEORGHE KUTNARSKI CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îl informează despre alungarea lui Vasile Lupu, sosirea lui Timuș în ajutor, înfrîngerea lui Gheorghe Ștefan și reîntoarcerea fostului domn.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie mnie wielce miłosciwy.

Wyiechawszy z Brzescia siodmego dnia stanąłem w Kamiencu u hospodara iego mci, u ktorego rowno ze mną przyszła ta wiadomosć, iz Chmielnicki dowiedziawszy się iz generał siedmigrodzki z hethmanem hospodara multanskiego nowego hospodara na stolicy mołdawskiey posadzili, a swata iego sromotnie wygnali, zaraz Tymosza ze dwunastą tysięcy Kozakow, przy ktorych tylko dwiescie Tatarow było, do Wołoch zemknął. Ultima aprilis nad Prutem stanął, w milę od obozu tego nowego hospodara. Nazaiutrz do dnia przez Prut przeprawiwszy się tabor porządnie sprawił y męznie na woysko węgierskie y wołoskie nastąpił, bynamniey Węgrowie Kozakom oprzeć się nie mogli, y owszem coraz ku Dziezy rzyce retirowali się, gdzie na przeprawie kilka set piechoty wołoskiey zasadziwszy, iezda się w polu potykala. Lecz Kozacy iezdę mocno wsprawszy, na piechotę tak wsiedli, ze z kilku set piechoty y trzydziestu nie uszło. Qua clade generał siedmigrodzki strwozywszy się odłączył się od Wołochow, wziąwszy do siebie samego hospodara nowego. Co Wołochowie widząc roznie uciekać poczeli, a Węgrowie z nowym hospodarem do granice siedmigrodzkiey uchodzili. Tymosz w Iasiech stanąwszy, pisał do hospodara i.mci aby na stolicę swoię iechał, gdzie hospodar i.mc pospiesza, chcąc y z Tymoszem o tey sprawie, ktorąmem hospodarowi i.mci imieniem w.k.mci pana m. młciwego przelozył, serio expostulować. Alec y do Chmielnickiego w tey materiey posla swego wyprawi, Na tę iednak mediatią nie racz się w.k.mc pan moy miłosciwy spuszczać, bo to nie pewne sę rzeczy, ile kto z tak niespokoyną y przewrotną głową tractuie. Poniewaz tak smiało Tymosza z woyskiem do Wołoch zemknął, nic nie respectuiąc na woyska w.k.mci pana mego młciwego, toc podobno swoiey ufa potentiey y hana gorąco do siebie vocuie, ale doskonaley ieszcze pewnosci o tym niemasz, zeby się miał ruszyć. Porta Othomanica o tey conspiratiey Rakocego z multan-

skim hospodarem przeciwko hospodarowi naszemu nic nie wie. Pogotowiu Chmielnicki, ktory bez wymowki pewne pułki swoie przeciwko Węgrom zemknął, z ktoremi teraz woynę zacząwszy koniecznie one konczyć musi. Z Tymoszem Bohana wyprawił, Głucha z pułkiem humanskim, Hosacza z pułkiem bracławskim, czwartego pułkownika korsunskiego. Tak koniuszy hospodara imci, ktory przy Tymosza w tey potrzebie był, twierdzi, iz nad osm tysięcy Kozakow nie było, tylko generał siedmigrodzki niewiadomy będąc woyny kozackiey confuse barzo stanął y sromotnie umykał. Przy nowym hospodaru woyska węgierskiego y wołoskiego było dwadziescia y więcey tysięcy. Wodzy dobrego nie mieli y tym samym przegrali. Przyiechawszy tedy da pan Bog do Ias tey iedney sprawy intentus będę, abym dobrze wyrozumiał gdzie molimina tego nieprzyiaciela inclinant y qua sponte ten termin pacificatiey przyimie. Cokolwiek w tey mierze exploratum miec będę, w.k.mci panu memu miłosciwemu sine mora wypiszę. Zyczę zatym w.k.mci panu memu milosciwemu dobrego od Pana zdrowia y szczęsliwego w długi wiek panowania. W polu pod Chociniem die 6 mai 1653.

Naiasnieyszego maiestatu w.k.mci pana mego mlciwego wierny poddany, Jerzy Kutnarski.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 10. Original. ASB—MP, r. 2, c. 850—852.

Preastrălucite milostiv rege, doamne, domnul meu mult milostiv.

Plecînd din Brześć, am ajuns a opta zi la Cameniţa, la măria sa domnul [1], la care a sosit odată cu mine ştirea că Hmielniţki, aflînd că generalul din Transilvania [2], cu spătarul [3] domnului Munteniei [4], au aşezat în scaunul Moldovei un domn nou [5], iar pe cuscrul său [1] l-au alungat în chip ruşinos, a trimis îndată în Moldova pe Timuş cu 12 000 de cazaci, cu care au fost numai 200 de tătari. *În ultima zi a lui aprilie* aceasta s-a oprit pe Prut, o milă de tabăra acestui domn nou. Trecînd a doua zi pînă în zori Prutul, şi-a aşezat tabăra în ordine de bătaie şi a pornit vitejeşte asupra oştirii ungureşti [6] şi asupra celei moldoveneşti. Ungurii [7] n-au putut rezista cîtuşi de puţin cazacilor, ci, dimpotrivă, s-au retras tot mai mult spre pîrîul Jijia, unde, aşezînd la vad cîteva sute de pedestraşi moldoveni, călărimea s-a bătut în cîmp. Dar cazacii, lovind puternic călărimea, au intrat în aşa fel în pedestrime, încît din cîteva sute de pedestraşi nici treizeci n-au scăpat. *De care înfrîngere* înspăimîntîndu-se generalul transilvănean, s-a rupt de moldoveni, luînd cu el pe noul domn [5]. Ceea ce văzînd moldovenii, au început să fugă care încotro, iar ungurii [7] au fugit cu noul domn la graniţa Transilvaniei. Timuş, ajungînd la Iaşi, a a scris măriei sale domnului [1] să vină în capitala sa, unde măria sa domnul se grăbeşte, dorind *să discute* serios şi cu Timuş despre acea chestiune, pe care am expus-o, în numele măriei voastre, domnului meu milostiv, măriei sale domnului [1]. Dar el va trimite şi la Hmielniţki solul său în această materie. În această mediaţie însă măria voastră nu binevoi să te bagi, deoarece lucrurile nu sînt sigure; şi cine *tratează* cu un cap atît de neastîmpărat şi de pervers ? [8] Căci a trimis cu atîta îndrăzneală pe Timuş cu oastea în Moldova, *fără a se uita* cîtuşi de puţin la oştile măriei voastre, domnului meu milostiv; probabil că se încrede în *puterea* sa şi *cheamă* insistent pe han la el, dar nu există încă o siguranţă precisă că acesta s-ar fi pornit. Poarta otomană nu ştie nimic despre această conspiraţie a lui Rákóczy [9] cu domnul Munteniei [4] împotriva domnului nostru [1]. Hmielniţki stă gata; el şi-a trimis, fără nici un pretext, polcu-

rile împotriva ungurilor [7], cu care, începînd acum războiul, trebuie numaidecît să-l sfîrşească. Cu Timuş l-a trimis pe Bohun [10], pe Gluh [11] cu polcul din Uman, pe Hosaci cu polcul din Braţlav şi, al patrulea, pe polcovnicul din Korsuń. Comisul [12] măriei sale domnului [1], care a fost pe lîngă Timuş în această luptă, afirmă că n-au fost mai mult de 8 000 de cazaci, numai că generalul transilvănean [2], necunoscînd războiul căzăcesc, *s-a încurcat* tare şi a fugit în chip ruşinos. Cu noul domn [5] au fost 20 000 şi mai mult de ostaşi unguri [7] şi moldoveni. N-au avut un comandant bun şi de aceea au pierdut. Ajungînd deci, va da Domnul Dumnezeu, la Iaşi, mă voi *preocupa* de un singur lucru : să aflu bine unde *înclină străduinţele* acestui duşman [8] şi *cu ce voinţă* va primi această propunere de *împăcare*. Orice voi afla în această privinţă, voi scrie *fără întîrziere* măriei voastre, domnului meu milostiv. Cu aceasta, urez măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul sănătate bună şi domnie fericită întru mulţi ani. În cîmp, sub Hotin, *în ziua de 6 mai 1653*.

Al preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnul meu milostiv, supus credincios, Gheorghe Kutnarski [13].

---

1 Vasile Lupu.
2 Ioan Kemény.
3 Diicu Buicescu.
4 Matei Basarab.
5 Gheorghe Ştefan (aprilie 1653).
6 Citeşte : transilvănene.
7 Transilvănenii.
8 Aluzie la Bogdan Hmielniţki.
9 Gheorghe al II-lea Rákóczy.
10 Polcovnic cazac, participant şi la bătălia de la Beresteczko (1651).
11 În limba ucraineană : Hluh.
12 Grigore.
13 Adresa scrisorii n-a fost microfilmată.

110 — În cîmp, lîngă Hotin, 6 mai 1653.

GHEORGHE KUTNARSKI CĂTRE ŞTEFAN KORYCZYŃSKI

Conspiraţia împotriva lui Vasile Lupu a avut loc sub impulsul lui Gheorghe al II-lea Rákóczy şi al lui Matei Basarab, de teamă ca Hmielniţki să nu pună în scaunul Ţării Româneşti pe fiul său.

Iasnie wielmozny a mnie wielce mci panie canclerzu wielki coronny, moy mciwy panie y dobrodzieiu.

Transactią woyny nowego hospodara z Tymoszem, synem Chmielnickiego, iego k. mci panu memu memu miłosciwemu wypisałem. Zaczym w liscie tym tego nie iteruię, pewien tego będąc, iz contenta listu tamtego wmci m.m. panu y dobrodzieiowi patebant. Consurrectia ta przeciwko hospodarowi iego mci stała się impulso Rakocego y multanskiego hospodara, obawiaiąc się tego żeby hospodar mołdawski syna Chmielnickiego nie prowadził na panstwo multanskie, gdy się rzeczplta uspokoi z woyskiem zaporozkim. Inscio iednak Chmielnickiego y Portae Othomanicae działo się to. Dopiero teraz, gdy na stolicę osiadł nowy hospodar, posłał po consens do Porty, ale darmo, bo do Rakocego umknął. Dalsze wiadomosci ktore do przestrogi i.k.mci nalezą z Ias wmci m.m.panu y dobrodzieiowi oznaymić nie omieszkam. Oddaię się zatym z unizonosciami usług moich iako

naipilniey w łaskę wmci m.m.p.y dobrodzieia. W polu pod Chociniem die 6 mai 1653.

Wmci mego mci. pana y dobrodzieia unizony sługa, Ierzy Kutnarski.

Iasnie wielmoznemu a mnie wielce mciwemu panu y dobrodzieiowi, iego mci panu Stephanowi z Pilce Korycinskiemu, canclerzowi wielkiemu coronnemu, warszawskiemu, oycowskiemu, wolbromskiemu staroscie.

AGW–AKW, dz.m.i w., nr. 11. Original. ASB–MP, r. 2, c. 853–854.

Preaputernice și al meu mult milostive domnule mare cancelar al coroanei, domnul și prietenul meu milostiv.

Am descris m.s. regelui[1], domnului meu milostiv, *cum s-a desfășurat* războiul domnului celui nou[2] cu Timuș, fiul lui Hmielnițki. Ca atare, în această scrisoare nu *voi repeta* aceasta, fiind sigur că domniei tale, domnului meu milostiv, îți *este cunoscut* conținutul acelei scrisori. Această *conspirație* împotriva măriei sale domnului[3] a avut loc *sub imboldul* lui Rákóczy și al domnului Munteniei, care s-au temut ca domnul Moldovei[3] să nu pună pe fiul lui Hmielnițki în domnia Munteniei, cînd republica va face pace cu oștirea zaporojană. Aceasta s-a făcut însă *fără știrea* lui Hmielnițki și a Porții otomane. Abia acum, cînd în scaun s-a așezat noul domn[2], acesta a trimis după *aprobare* la Poartă, dar degeaba, pentru că a fugit la Rákóczy. Alte știri, care se cuvin atenției m.s. regelui, nu voi pregeta să le aduc la cunoștința domniei tale, domnului meu milostiv, din Iași. Cu aceasta, mă încredințez cît mai stăruitor cu umilele mele slujbe grației domniei tale, domnului și binefăcătorului meu milostiv. În cîmp, sub Hotin, *în ziua de 6 mai 1653.*

Al domniei tale, domnului și binefăcătorului meu milostiv, umilă sluga, Gheorghe Kutnarski.

⟨*Adresa* :⟩ Preaputernicului și mie mult milostivului domn și binefăcător, domniei sale domnului Ștefan de Pilica Koryczyński, mare cancelar al coroanei, staroste de Varșovia, de Ojców, de Wolbrom.

---

[1] Vezi nr. 109.
[2] Gheorghe Ștefan.
[3] Vasile Lupu.

111 **Iernut, 20 mai 1653.**

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Să nu dea crezare acuzațiilor lui Vasile Lupu, dacă acesta ar vrea să-l învinuiască în fața regelui.

...⟨După semnătură, ca post scriptum :⟩ Multa crediderimus pro more suo Basilius vaivoda apud serenissimam regiam maiestatem aget et acturus est contra personam nostram, que cum nil nisi proprii cerebri commenta sint, ut rem omnem breviter suae maiestati perscripsimus, illustrissimam d⟨ominationem⟩ v⟨estram⟩ benevole requirimus faciat id pro aucthoritate sua ne leves illius accusationes fidem obtineant. De caetero etiam si quae tabellarius noster nomine nostro propositurus est, fidem illis habere et suae maiestati referre haud dedignetur.

AGW–AKW, dz. s., nr. 5. Original. ASB–MP, r. 3, c. 18–19.

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE STĂRILE POLONIEI

Le cere să nu dea ajutor lui Vasile Lupu, care, plecînd din Camenița, s-a unit cu cazacii și împreună au atacat pe Matei Basarab, dar au fost înfrînți la Finta. Unirea lui cu cazacii este un pericol nu numai pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească, ci și pentru regatul polon.

Serenissima respublica, domini, amici, fratres et vicini nobis observandissimi.

Cum serenissimae regiae maiestati et multis serenissimae reipub⟨licae⟩ commembris in initio adhuc per literas abunde exposuerimus, quibus causis cum principe Matthaeo vajvoda Valachiae Transalpinae contra clandestinas Basilii vajvodae molitiones in excidium nostrum jam jam erumpentes jure inculpatae tutelae pro defensione nostri arma sumere coacti fuerimus, quin toti senatorum collegio innotuerit, dubitare non possumus, uti de progressu illius hac ipsa etiam occasione suam maiestatem regiam certiorem facientes, ad dil⟨ectiones⟩ etiam vestras id brevibus perscribere et hoc pacto boni vicini officiis respondere voluimus.

Basilius itaque ille vajvoda cum ob detectas machinationes se armis ulcisci sentiret, in regnum illud Poloniae Kamenicium profugiens, illinc Kozacos dil⟨ectionum⟩ vestrarum hostes et aemulos, per occultos tractatus contra tria ista regna, federibus antiquis Poloniae regno iuncta, in bellum evocavit. Qui primum etiam cum genero vajvodae et aliis militiae praefectis in Moldaviam jam majori ex parte sub vajvoda [1] patritio pacatam, nulloque (praeter aliquot equitum nostrorum cohortes ad obsequia vajvodae relictas) milite munitam, erumpentes, vajvodam nihil sibi ab impetitione eorum metuentem ad fines Valachiae Transalpinae retrocedere cogentes, nihil a furore suo intactum reliquere. Tandem et ipse Basilius Kamenicio dimissus, copiis undique coactis, iisdem se conjungens, dum nos etiam finibus Valachiae cum castris appropinquare inaudiret, ut conjunctionem nostram cum principe Matthaeo praeoccuparet, celeritate propositum suum exequi statuens, trajecto fluvio Szeret in Valachiam Transalpinam totis castris irruit, ibique milites nostros et principis Matthaei ad fines regni excubias agentes offensos aggresus est, cum quibus facto praelio utrique parti cruento, dum nostros numero longe impares, stationi suae caedere animadvertisset et dimovisset, ilicet oppidis et pagis vicinioribus vulcano commissis, celeriori quo potuit cursu Tergovistiam sedem vajvodalem versus, castra movit, adeo festinans ut principi Matthaeo vix ad duo milliariae eidem occurrendi mora relicta fuerit. Nihilominus Deo et bonae caussae confisus, animo intrepido cum illis manum conferens, adeo vires eorum fregit et dissipavit, ut relictis omnibus tormentis, apparatuque bellico et supellectili, fuga vitae suae praesidium quaerere coactus sit.

Quae eam ob rem dil⟨ectionibus⟩ vestris recensenda valuimus, ut cognoscere possint, quas turbas dimissio illius ex regno Poloniae, et conjunctio cum Kozacis, regionibus vicinis attulerit, qvidve deinceps afferre possit non tantum his regionibus, sed etiam reipublicae serenissimae, sapienti (quo plurimum valent) consilio praeponderantes, favore suo illum ulterius complecti haud sinant, certo scientes ullum Kozacis beneficiarium factum, cum vitae et bonorum dispendio illis inservire teneri, uti

etiam nonnulli ex intimis illius familiaribus in proelio capti palam cum Kozacis id sub fidei vinculo promisisse testati sunt. Quare dil⟨ectiones⟩ vestras instanter requirimus habeant majoris horum trium regnorum et eorum principum respectum homine illo, qui nulli unguam integer fuit, nihil dubiae majoribus nos eos et velle et posse demereri officiis, praesertim si causam nostram utique aequam illius machinationibus praeferre et perniciosam illius cum Kozacis conjunctionem dil⟨ectiones⟩ vestras impedire animadverterimus, quod uti nec desparamus, ita e asdem rebus suis diu ad animi sententiam frui et florere ex animo cupimus. Datum in castris nostris ad Földvár positis, die 4 men⟨sis⟩ iunii, anno D⟨omi⟩ni 1653.

Serenissimae reipub⟨licae⟩ amicus, frater et vicinus benevolus, servire paratissimus, G. Rákóczy[2].

⟨*Adresa* :⟩ Serenissimae inclyti regni Poloniae reipublicae, statibus et ordinibus etc. dominis, amicis, fratribus et vicinis observandissimis.

AGW—AKW, dz.s., nr. 6. Original. ASB—MP, r. 3, c. 24—28.

---

[1] Gheorghe Ştefan.

[2] Ultimul rînd, autograf.

113 ⟨1653⟩.

RELAŢIE ASUPRA RĂZBOIULUI MOLDO-MUNTEAN

Înfrîngerea lui Vasile Lupu şi a lui Timuş la Finta. Luarea tronului Moldovei de Gheorghe Ştefan. Revenirea lui Lupu şi pierderea definitivă a domniei.

Woyna w Multaniech

Chmielnickj będącz chcziwy panowania y wojni przemislial o tym iakobi sina swego Timoska o szadzieł na hospodarstwo multanskie (bydz moze y z namovi abo poduszczenia hospodara wołoskiego Waszilia). Obawiaiącz sie hospodar multanskj Łupuł naiazdow, poczuwszi jaki zamislj, posłał posłj swe do Rakoczego xiązecia siedmigrockiego, prosząc o pomoc j ratunek, gdjsz iesli sie nie oprze j pomoczi nie...[1], sam hospodar multanski zdołac nie moze, a tak gdybi osiad Timosek Multany bełbj y w siedmigrockj ziemy prętko sam Hmielnicki. Xiąze j.m. Rakoczy, maiącz liud gotowy, posłał tesz posłj swe do cesarza tureckiego oznaimuiącz o wszistkjm niebespieczenstwie co Hmielnizki robj ⟨z⟩ sinem y s hospodarem wołoskjm. A tak cesarz pozwolieł hospodara wołoskiego wignacz, a na iego miejsce oszadzicz kanclerza iego Stephana y zebj bronieł Rkoczi Multan. Kanclerz wołoski z wojskj swemi j z Wegrami wiechali do Wołoch. Hospodar stari ledwo usel sescia godzin przedtym skoro go prze...[2] skarbami co mogł zebracz do Kamiencza podolskiego nim wojska przisłj nowego hospodara, gdjsz i Wołohow naszą stronę przekinął. Timosek hcząc sie zemsczic, wpadł do Multan y skodj przyczynieł y liudzi urwał niemalo. Ojca wprowadzic hcział znowu do Wołoch na panstwo. Xiąze Rakoczj z Multani...[1] skupiuszi sie, dali bjtwę Timoskowj y

hospodarowi staremu wołoskiemu, gdzie jch parazono Kozakow na to niemało j Wołochow. Zaliedwo uczekał Timosek. Gonjono go 4 milie. Takze stari hospodar wołoski usedł ranny j tabor wzięli wegrini j zdobjcz wielka wozow.

Posłał posłj swe xiązę Rakoczj do krolia j.m., zebj znosieł Hmielia j Kozakj, hczacz dopomocz z drugą stronę. Krol j.m. posłał tez posła swego wielkiego j.m.p. Gębickiego kastelana, brata j.m.x. biskupa krakowskiego, do xiązecia j.m. Rakoczjgo, zwaząncz sie sobą koło wojny przeciw Hmielnickiemu j Wołochom.

Hospodar wołoski uszedł beł do Kamiencza podolskiego skarbami j tam mieszkał. Ale potem z Kozakj się zlacziwszi, wjechal z Kamiencza na wojne. Znowu s skarbj swe dobeł przeciw Multanom j Wegrom panstwa swego wołoskiego. Nowo dohodzącz j tego nowotnego Stephana hospodara z Wołoch wignał. Stephan sie poprawiwszj kozackim wojski do Wołoch wpadszj, gdj sie iuz ubespiecel stari hospodar, Jasy ubiegli j wzieli, zaliedwo sam ucziekł. Stara hospodarowa j z corką, Timoska zoną, na zamku socawskj uszla j skarbami tamze zawarli.

BOW, fotocopie 38, p. 625—626. ASB—MP, r. 25—II, c. 1202.

Războiul din Muntenia

Hmielnițki[3], fiind lacom de stăpînire și de război, s-a gîndit cum să pună pe fiul său, Timuș, în domnia Munteniei (poate că și la îndemnul sau imboldul domnului Moldovei, Vasile [4]). Domnul Munteniei, temîndu-se de năvălirile lui Lupu, simțind ce planuri are, a trimis solii săi la Rákóczy, principele Transilvaniei, cerîndu-i ajutor și scăpare, căci dacă nu se va sprijini și nu va primi ajutor de la el, domnul muntean nu le poate face singur față, și așa, dacă Timuș ar ocupa Muntenia, și în țara Transilvaniei ar fi grabnic însuși Hmil[3]. Milostivirea sa principele Rákóczy, avîndu-și oamenii pregătiți, a trimis solii săi la împăratul turcesc, înștiințîndu-l despre toată primejdia pe care o aduce ⟨Hmielnițki⟩ cu fiul său și cu domnul Moldovei. Și așa împăratul i-a îngăduit să alunge pe domnul Moldovei, iar în locul său să pună pe logofătul acestuia, Ștefan, și ca Rákóczy să apere Muntenia. Logofătul Moldovei a plecat cu oștile sale și cu ungurii[5] în Moldova. Domnul cel bătrîn[4] abia a fugit cu șase ceasuri mai înainte, îndată ce a fost prevenit, cu comorile ce le-a putut lua, la Camenița Podoliei, înainte ca oștile noului domn[6] să sosească, fiindcă ⟨acesta⟩ a atras și pe moldoveni de partea noastră. Timuș, voind să se răzbune, a năvălit în Muntenia și a făcut stricăciuni și a răpit destul de mulți oameni. A voit să așeze din nou pe socrul său[4] în domnie. Principele Ráckóczy, adunîndu-se cu muntenii, au dat lupta cu Timuș și cu domnul cel bătrîn al Moldovei[4], în care au fost înfrînți mulți cazaci și moldoveni. Timuș abia a scăpat. L-au gonit patru mile. A fugit, rănit, și domnul cel bătrîn al Moldovei, și ungurii au luat tabăra și au dobîndit multe care[7].

Rákóczy a trimis solii săi la m.s. regele[8], ca să bată pe Hmil[3] și pe cazaci, voind să ajute ⟨polonilor⟩ din altă parte. M.s. regele a trimis solul său mare, pe dumnealui domnul Gembicki, castelanul, fratele reverendului părinte episcop al Cracoviei[9], la milostivirea sa principele Rákóczy, legîndu-se între ei în privința războiului împotriva lui Hmielnițki și a moldovenilor.

Domnul Moldovei[4] fugise la Camenița Podoliei, cu comorile, și a stat acolo. Unindu-se apoi cu cazacii, a plecat din Camenița la război.

Din nou a dobîndit, cu comorile sale, domnia în Moldova, împotriva muntenilor și ungurilor. Cîștigînd-o din nou, a alungat pe acest nou domn, Ștefan, din Moldova [10].

Ștefan, prinzînd putere și năvălind căzăcește cu oștile în Moldova, unde se întărise acum domnul cel bătrîn, a împresurat Iașii, și i-a luat. Însuși domnul cel bătrîn abia a scăpat [11]. Doamna bătrînă și cu fiica ei[12], soția lui Timuș, au fugit în cetatea Sucevei cu comorile și s-au închis acolo.

---

[1] Un cuvînt șters.

[2] Sfîrșitul cuvîntului, ilegibil.

[3] Bogdan Hmielnițki.

[4] Vasile Lupu.

[5] Transilvănenii.

[6] Gheorghe Ștefan.

[7] Este vorba de bătălia de la Finta (17/27 mai 1653).

[8] Ioan Cazimir.

[9] Petru Gembicki.

[10] Ultimele două pasaje se referă la întîmplările din aprilie și începutul lui mai 1653, înainte de expediția lui Vasile Lupu cu Timuș în Țara Românească.

[11] Este vorba de lupta de la Sirca (15—16 iulie 1653).

[12] Ruxandra.

114 — Suceava, 22 iulie 1653.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Vasile Lupu a fost înfrînt în Țara Românească și s-a dus la Hmielnițki. Speră ca, ajutat de transilvăneni, munteni și poloni, să desfacă alianța dintre cazaci și tătari.

Naiasniey szy y niezwyciężony krolu Polski, panie a panie moy wielce miłosciwy.

Po wielu experimentach transactiey naszey woienney, za osobliwą łaską y pomocą Nawysszego, z rebellizantami w.k.m. y rzeczyptey poslizną̨wszy się na swoiey dumney suppositiey, głowny nasz nieprzyiaciel uszedł w małym orszaku ludzi do poufalego z dawnych czas przyiaciela swego. Ktory, iako myslił y co knował, następuiąc z Kozakami na multanską y węgierską ziemię, zpracticowawszy się z starym Chmielnickim, sam tylko Nawysszy wiedział, qui ut iustus meritorum remunerator łatwo repressit zdradliwe zamysły iego. Więc zeby nas iescze nie przywiodł, iako thurbator wszystkich nacy do dalszego pomieszania, uciekłem się do w.k.m. pana mego miłosciwego, maiąc iuz unum velle et sentire z xięciem iego m. siedmigrodzkim, m.m. panem, y hospodarem multanskim, pokornie prosząc aby w.k.m., pan m.m., auctoritate vestrae regiae serenissimae maiestatis zamysłom nieprzyiaciela tego, tak nam iako y wszystkiey rzeczyptey barzo szkodzącym succurrere raczył. Uzna w.k.m. y rzeczpta nie neutralney, iako inszego, ceremonialney przyiazni, lecz sczyrze słuzebniczey powolnosci y submissey moiey. Na znak ktorey z tym się w.k.m. declaruię yz za pomocą N. y staraniem poprzysięzonych bracy moich cale się staramy tę ligę chłopską rozłaczyc z Tatarami, byleby w tem prędkim razie nastąpiła osobliwa w.k.m. panska łaska, do ktorey

unizone y pokorne usługi natenczas moie iako napilney zalecam. Datum w Soczawie, die 22 iulÿ 1653.

Waszey krolewskiey mci pani mego miłosciwego zyczliwy y unizony sługa

Иѡ Гіѡргиє Щєфан воєвода

Naiasnieyszemu y niezwiciężonemu Ianowi Kazimierzowi z łaski bozey krolowi polskiemu, wielkiemu xięciu litewskiemu, ruskiemu, pruskiemu, mazowieckiemu, zmudzkiemu, inflantskiemu, czernikowskiemu, smolenskiemu, a gotskiemu, szwedskiemu dziedzicznemu krolowi, panu a panu memu wielce miłosciwemu.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 12. Original. ASB—MP, r. 2, c. 855—856.

Preastrălucite și nebiruite rege al Poloniei, domnule și domnule al meu mult milostiv.

După multe încercări din cursul războiului nostru cu răzvrătiții, măriei voastre regești și ai republicii, dușmanul nostru de căpetenie [2][1] călcînd, din deosebita milă și cu ajutorul celui Preaînalt, peste făloasa sa *substituire*, a fugit cu o mică suită de oameni la prietenul său de încredere de demult [3]. Care [2], cum a gîndit și ce a urzit, venind cu cazacii asupra țării muntenești și asupra celei ungurești [4], uneltind cu bătrînul Hmielnițki, numai singurul cel Preaînalt a știut, care, *ca un răsplătitor drept al meritelor, a pus capăt* ușor planurilor sale trădătoare [5]. Așadar, ca să nu ne mai ducă pe noi, ca un *tulburător* al tuturor *națiilor*, la o altă tulburare, am apelat la măria voastră regească, domnul meu milostiv, avînd deja *o singură voință și simțire* cu milostivirea sa principele Transilvaniei, domnul meu milostiv, și cu domnul Munteniei, rog preaplecat ca măria voastră, domnul meu milostiv, să binevoiască să prevină prin *autoritatea maiestății voastre regale serenisime* planurile acestui dușman, atît de dăunătoare nouă, cît și întregii republici. Măria voastră și republica vor cunoaște ⟨din partea mea⟩ nu o prietenie neutră, ceremonială, ca a celuilalt [2], ci în chip sincer bunăvoința de a vă servi și *supunerea* mea. În semnul căreia *declar* măriei voastre că, cu ajutorul celui Preaînalt și cu străduința fraților mei, legați prin jurămînt [6], vom stărui întru totul să desfacem această ligă țărănească [7] cu tătarii, numai să urmeze în această grabnică împrejurare grația deosebită a măriei voastre, căreia îi recomand deocamdată cît mai stăruitor plecatele și umilele mele slujbe. *S-a dat* în Suceava, *în ziua de 22 iulie 1653.*

Al măriei voastre, domnului meu milostiv, binevoitoare și preaplecată slugă.

Io Ghiorghie Ștefan voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preastrălucitului și nebiruitului Ioan Cazimir, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei, Mazoviei, Samogiției, Livoniei, Cernihovului, Smolenskului și rege ereditar al Suediei, al goților, domnului și domnului meu preamilostiv.

---

[1] Cazacii.

[2] Vasile Lupu.

[3] Bogdan Hmielnițki.

[4] Citește : asupra celei a Transilvaniei.

[5] Aluzie la înfrîngerea lui Vasile Lupu și a lui Timuș Hmielnițki la Finta.

[6] Gheorghe al II-lea Rákóczy și Matei Basarab.

[7] A cazacilor.

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Îi cere lămuriri cu privire la zvonul potrivit căruia regele ar fi pe cale să încheie un tratat de pace cu cazacii. Are credința că Vasile Lupu, refugiat la cazaci, va ataca din nou Moldova, apărată de trupele sale, și se teme că acestea ar putea fi atacate de cazaci. Roagă pe rege ca, dacă încheie pace cu cazacii, să aibă în vedere și securitatea trupelor sale din Moldova.

Ilustrissime domine, amice nobis observandissime.

Relationem et reditum ad suam maiestatem regiam llustrissimi legati sui hisce praevenire placuit; cum sciamus ipsum curru maturare, tam longum et impeditum iter, haud posse. Sciat proinde illustrissima vestra dominatio nos de syncera nostra in serenissimum regem et inclytam remp⟨ublicam⟩ affectione et obsequendi promptitudine resolutam, tum literis, tum ore, fecisse declarationem, et talem qua contentos fore, non est quod dubitemus. Verum post discessum illustrissimi domini legati fertur rumore ad nos Zaporovienses, et aequitati causae, et viribus diffisos, pacem serenissimo regi et inclytae reip⟨ublicae⟩ offerendo, submissionem ostendere, expeditis hac super se ad suam maiestatem deputatis. Vice versa, ex parte suae maiestatis quoque ablegatos commissarios esse, qui pactioria cum hoste transigerent. Cuius rei promovendae curam principaliter Litvanei exercitus ductori, illustrissimo duci Radzivil [1] esse demandatam, et quidem tractatum sub induciarum securitate et suspensione armorum celebrandum. Cui rumori licet plenam nos fidem minime adtribuerimus. Tamen amice v⟨estram⟩ ilustrissimam dominationem requirendam necessarium esse duximus, quatenus efficere velit, ut nunc nos syncere, hac etiam in parte, affectum nostrum et propensionem in serenissimum regem, et suos, declaravimus, ita, similiter reciproca sperando ne frustremur. Nos siquidem, et declarationi suae maiestatis, et vestrae illustrissimaé dominationis oblationi accomodando statum exercitus nostri, hactenus sub praetextu Basilium [2] vaivodam persequendi, non solum continuavimus bellum Moldavicum, sed recenter, divino favente auxilio, profligatis et dissipatis Zaporoviensibus copiis, partes Basilii vaivodae sequentibus, et enervare et distrahere ipsos neutiquam praetermisimus, nec exercitum inde nostrum, ad praesens, revocavimus, sed nec revocabimus, donec de calculo suae maiestatis ad nostram declarationem fiendo, nobis constitent.

Quoniam vero (ut, sicut se lupum suis subditis, ita leporem armato adversario praestaret) Basilius vaivoda fuga legitimam, quam parabamus, vindictam differendo, ad Zaporovienses trans Nistrum, prout certo intelleximus, se se contulerit, apud eos scilicet auxilium sperans, quibus magis ab initio devotus fuit corde, non nisi ore suae maiestati addictus. Veresimile est ipsum viribus ibidem reparatis in Moldaviam iterum penetrare satagere. Quamobrem illustrissimam dominationem vestram, et per eam suam maiestatem regiam instanter requirimus, quatenus oblationi conformiter huic negotio invigilare velint, vel impediendo ne Zaporovienses, traiecto Nistro, nos invadere possint, vel a tergo ipsos iusto cum exercitu aggrediendo, simul bonam cum nostris copiis correspondentiam alentes. Nos vero de praementionati rumoris veritate et induciarum qualitate certiores facere vestra illustrissima dominatio, ut ne moleste ferat,

rogamus. Et apud suam maiestatem efficere, quod etiamsi ad pacta condescendere sua maiestas cum hoste dignaretur (super quo tamen aliter fuimus, tum a suae maiestatis, tum a vestrae illustrissimae dominationis legatis, assecurati) tamen eo quoque casu, talibus cum illis sub conditionibus pacisci velit, ut nostrae etiam futurae securitate abunde prospectum esse agnoscamus. Quandoquidem autem occasione etiam adventus legati Zaporoviensium, totis nostris viribus suae maiestati gratificari, nostrisque promissis satisfacere studuerimus. Grave nimirum foret, sub spe frustatura, copias nostras in summo discrimine versari, exemplo socios animos abalienaturo. His de rebus quamprimum a vestra illustrissima dominatione certam resolutionem expectamus. Eandem diutissimo florere desideramus. Datum in castris nostris ad oppidum nostrum Földvár positis, 24 iulÿ a<nn>o 1653.

Illustrissimae dominationis vestrae amicus benevolus, ad officia paratus, G. Rákóczy [3].

<Adresa :> Illustrissimo domino Stanislao a Potok in Podhaice Potocki, palatino Kioviensi, exercituum regni Poloniae generali, Krasnostavviensi etc. praefecto etc. d<omino> amico observandissimo.

AGW—AKW, dz.s., nr. 11. Original. ASB—MP, r. 3, c. 48—51.

---

[1] Ianuş Radziwiłł.
[2] Vasile Lupu.
[3] Ultimul pasaj, autograf.

116 — Suceava, 26 iulie 1653.

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi cere să-l ia sub protecţia sa, în care scop trimite în solie pe pîrcălabul Ionaşcu.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie, panie mnie miłosciwy.

Ochotna moia ku w.k. msci panu memu miłosciwemu powolnosć stimulum mi addit abym w moiey poczuwaiąc się powinnosci nie tylko pisaniem moim, ale y przez umysłnego swego to wyswiadczył cokolwiek fido iclusum pectore przeciwko w.k. msci panu memu miłosciwemu y panstwom onego foveo. Nic tedy szerszego y rzetelnieyszego wyrazic nie mogę, iako ze przy oddaniu unizonych y wiernych usług moich, tam zyczliwe moie conferam conatus gdzie mens y intentie w.k. msci pana m. miłosciwego colliniant. Tylko unizenie w.k. msci pana m. miłosciwego upraszam abyś mie iako nomini y dostoięstwu w.k. msci pana m. miłosciwego devotissimum panską swą protectią okrywszy, w miłosciwey łasce mey chowac raczył. Reliqua urodzonemu Ionaszkowi kuparowi perkalabowi chocinskiemu aby ustnie w.k. msci panu memu miłosciwemu doniosł zleciłem, w czym aby wolne ucho y zupelną wiarę miał unizenie w.k msci pana mego miłosciwego proszę. Zyczę zatym w.k. msci panu memu miłosciwemu dobrego od pana Boga zdrowia y sczęsliwego przy niesmiertelney sławie w długi wiek panowanie. W Soczawie die 26 iulii 1653. Naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana mego miłosciwego cale zyczliwy y unizony sługa...

AGW—AKW,dz.m.i w., nr. 14. Original. ASB—MP, r. 2, c. 859—860.

Preastrălucitę milostive rege, doamne, domnul meu milostiv.

Înclinarea mea în toate dispusă către măria voastră regească, domnul meu milostiv, mi-a *dat imboldul* ca, simţindu-mă în îndatorirea mea, să mărturisesc nu numai prin scrisoarea mea, ci şi prin într-adinsul meu, totul ce *cultiv cu credincioasă inimă* faţă de măria voastră, domnul meu milostiv, şi faţă de ţările sale. Nu pot exprima aşadar nimic mai amplu şi mai exact, decît că, o dată cu încredinţarea umilelor şi credincioaselor mele slujbe, să depun *silinţele* mele binevoitoare acolo, unde *ţintesc gîndul şi intenţiile* măriei voastre, domnului meu milostiv. Numai că rog preaplecat pe măria voastră, domnul meu milostiv, ca, luîndu-mă, ca pe unul *ce sînt cel mai devotat numelui* şi demnităţii măriei voastre, domnului meu milostiv, sub domneasca sa protecţie, să binevoiască să mă ţină în milostiva sa graţie. *Celelalte* le-am recomandat nobilului Ionaşcu cupar, pîrcălabul Hotinului [1], ca să le spună din gură măriei voastre, domnului meu milostiv, în care privinţă rog umil pe măria voastră, domnul meu milostiv, ca el să aibă slobodă ascultare şi deplină crezare. Cu aceasta, doresc măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună şi domnie fericită, pe lîngă nemuritoare slavă, întru mulţi ani. În Suceava, *în ziua de 26 iulie 1653.* Al preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, întru totul binevoitoare şi preaplecată slugă. 〈Iscălitura, Adresa〉 [2].

---

[1] Acelaşi Ionaşcu, pîrcălab de Hotin, fusese trimis la 18 septembrie 1651 de Vasile Lupu la ginerele său, Ianuş Radziwiłł, şi dusese cu acest prilej o scrisoare a domnului către Nicolae Potocki, mare hatman, publicată de Helcel, *op. cit.*, p. 648–649.

[2] Ca la nr. 114.

117 **Suceava, 26 iulie 1653.**

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE ŞTEFAN KORYCZYŃSKI

Îl roagă să stăruie ca să fie primit în graţia regelui; trimite ca sol pe pîrcălabul Ionaşcu.

Iasnie wielmozny a mnie wielce msciwy panie canclerzu wielki coronny, moy msci panie y przyiacielu.

Gdy urodzonego Ionaszka kupara perkałaba chocinskiego do i.k. mosci pana mego miłosciwego z uprzeymą sczerego y zyczliwego affectu moiego wyprawuię testificatią, za tąz occasią z moią odzywam się wci m.m. panu propensią, sczerym zycząc sercem aby Naywysszy przy dobrym w długi wiek zdrowiu wszelakie intentie y sprawy wci m.m. pana błogosławił pomysłnemi wszelakich fortun napełniaiąc obfitosciami. A przytym wielce proszę wci m.m. pana abyś mi benevolum iego k. msci pana mego miłosciwego conciliare raczył animum, pewien będąc o wszelakiey moiey do usług wci m.m. pana powolnosci. Commissa zas sobie ode mnie gdy tenze wzwyz pomieniony ex iniuncto sibi munere wci m.m. panu przełozy, wielce proszę aby y wolne ucho y zupełną wiarę w tym wszytkim mogł mieć cokolwiek imieniem moim wci m.m. panu intimabit. Uprzeyme zatym sluzby moie zalecam iako naypilniey w łaske wci mego miłosciwego pna. W Soczawie, die 26 iulÿ 1653.

Wci m.m. pana cale zyczliwy przyiaciel y powolny sluga, Giorgi Stephan woiewoda y hospodar ziem mołdawskich.

Ιω Γιοργιε Щефан воевода

Iasnie wielmoznemu a mnie wielce miłosciwemu panu y przyiacielowi, iego msci panu Stephanowi z Pilce Korycinskiemu, canclerzowi wielkiemu coronnemu, warszawskiemu, oycowskiemu, wolbromskiemu staroscie.

AGW AKW, dz.m.i w., nr. 13. Original. ASB—MP, r. 2, c. 857—858.

Preaputernice și al meu mult milostive domnule mare cancelar al coroanei, domnul și prietenul meŭ milostiv.

Cînd trimit pe cel de bun neam Ionașcu cuparul, pîrcălabul Hotinului, la măria sa regele, domnul meu milostiv, cu *mărturisirea* cordială a sincerei și binevoitoarei mele *afecțiuni*, mă adresez cu acest prilej domniei tale, domnului meu milostiv, cu *înclinarea* mea, dorind din inimă sinceră ca cel Preaînalt să blagoslovească toate *intențiile* și treburile domniei tale, domnului meu milostiv, cu bună sănătate întru mulți ani, umplînd-o din generoasa sa abundență de toate *fericirile*. Pe lîngă aceasta, rog mult ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să-mi *cîștigi buna dispoziție* a m.s. regelui, domnului meu milostiv, fiind sigur de toată bunăvoința mea de a sluji domniei tale, domnului meu milostiv. Cînd același mai sus numit ⟨sol⟩ va expune, din sarcina încredințată lui, domniei tale, domnului meu milostiv, *cele poruncite* de mine, te rog mult să poată avea și ascultare și întreagă crezare în toate, orice *va spune* domniei tale, domnului meu milostiv, în numele meu. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele cordiale grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Suceava, *în ziua de 26 iulie 1653.*

Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și plecată slugă, Gheorghe Ștefan voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Ghiorghie Ștefan voevoda.

⟨*Adresa* :⟩ Preaputernicului și mie mult milostivului domn și prieten, domniei sale domnului Ștefan de Pilica Koryczyński, mare cancelar al coroanei, staroste de Varșovia, de Ojców, de Wolbrom.

118 — Din tabăra de pe Siret, 20 august 1653.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi mulțumește pentru ajutorul militar primit. Îi cere să elimine din Żwaniec pe un om al lui Lupu și să-i trimită tunuri, infanterie germană și un artificier.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie mnie wielce miłosciwy.

Tak wysokie miłosciwey ku mnie łaski w.k. msci pana m. miłosciwego przez pana perkałaba chocinskiego posła mego oswiadczenie nie mogę wypłacac inaczey, tylko sczerą a zyczliwą usługą moią. Takies mie bowiem w.k.m. pan moy miłosciwy affectem swoim zniewolił, ze co moment gdyby mozna wyswiadczac moię w.k.msci panu memu miłosciwemu powolnosć za naywiększe sczęscie sobie poczytałbym. Iakosz uznasz w.k.m. pan moy miłosciwy rzeczywiscie isz na moich nigdy nie zawiedziesz się usługach, tylko racz mi do usłuzenia sobie swoie disponowac arbitrium. Za przysłany succurs unizenie y pokornie w.k.msci panu m. miłosciwemu dziękuię, z upewnieniem isz zdrowie y substantię moię na uslugę w.k. msci pana mego miłosciwego łozyc będę y tam wszytkie siły moie obrocę gdzie wola y roskazanie w.k. msci pana mego miłosciwego nastąpi.

U nas teraz iako rzeczy idą z listu iego msci pana canclerza coronnego w.k.msc pan moy miłosciwy wyrozumiec raczysz. Zyczę... [1] W obozie nad Seretem die 20 augusti 1653. Naiasnieyszego... [1]

★

Nieiakis Iani Greczyn, ktory za Wasila hospodara perkałabem y mytnikiem w Chociniu zostawał, bawi się teraz w Zwancu. Ten znosząc się z Wasilem, o wszytkim nieprzyiacielowi naszemu daie znac. Iakosz y tych Kozakow ktorzy na odsiecz do Soczawy przyszli wczesnie uwiadomił, isz iego msc pan Kondracki z woyskiem do Wołoch idzie. Przeto pokornie w.k. msci pana mego miłosciwego proszę, abys huic malo zawczasu obviare rozkazac raczyl.

★

Zebym tego nieprzyiaciela iako nayprędzey mogł dostać a dalsze wypełniac w.k. msci pana mego miłosciwego rozkazania, unizenie y pokornie o armate y o kilka set piechoty niemieckiey upraszam w.k. msci pana mego miłosciwego, takze tesz y o puszkarza iakiego dobrego ktoryby granaty rzucać y prochi posadzac umiał.

★

Po napisaniu listu mego do waszey krolewskiey msci pana mego miłosciwego szedłem z woiskiem pod Soczawą gdzie zastawszy Tymosza, ktory bitwy niedawszy, pod zamkiem okopał się y tamze widze mysli bronic. Ale mam dobrą u pana Boga nadzieię ze y tam długo siedziec nie będzie. Ia iakom zrozumiał ze iest barzo przychilnym y wszelką swą powolnosc zechce odwiadczyc hospodar i. msc z tym wszytkim woiskiem tak multanskim, wołoskim y węgierskim, o czym rozumim ze y sam szerzey do waszey krulewskiey msci wypisze, tylkoby mu w tym trzeba praesidiari, aby ten zdraica pomocy zasiągnąc nie mogł.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 15. Original. ASB—MP, r. 2, c. 861—862, 866, 868

Prealuminate, milostive rege, doamne, domnul meu mult milostiv.

O atît de înaltă și milostivă grație a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, către mine, mărturisită prin domnul pîrcălab al Hotinului [2], solul meu, n-o pot răsplăti altfel decît cu sincera și binevoitoarea mea slujbă. Căci așa m-a cîștigat măria voastră, domnul meu milostiv, cu *dragostea* sa, încît voi considera cea mai mare fericire pentru mine cînd voi putea arăta în fiece *clipă* măriei voastre, domnului meu milostiv, bunăvoința mea. Într-adevăr, măria voastră, domnul meu milostiv, voi recunoaște că, în realitate, nu te vei înșela nicicînd în serviciile mele, numai să binevoiești să-mi arăți *hotărîrea* măriei voastre, pentru a mă folosi de ea. Pentru ajutorul trimis, mulțumesc umil și preaplecat măriei voastre, domnului meu milostiv, asigurîndu-vă că-mi voi pune viața și *ființa* mea în slujba măriei voastre, domnului meu milostiv, și toate puterile mele le voi îndrepta acolo, unde va fi nevoia și porunca măriei voastre, domnului meu milostiv. La noi, cum merg lucrurile, măria voastră, domnul meu milostiv, va binevoi să afle din scrisoarea mea către dumnealui domnul cancelar al coroanei [3]. Cu aceasta... [1] În tabără pe Siret, în ziua de 20 august 1653. Al preastrălucitei... [1] ⟨Adresa⟩ [4].

⟨Țidulă :⟩ Un oarecare Iani grecul, care sub Vasile domnul a fost pîrcălab și vameș la Hotin, petrece acum în Żwaniec. Acesta, avînd contact cu Vasile, dă de știre despre toate dușmanului nostru [5]. Într-adevăr, și acestor cazaci, care au venit pentru despresurare la Suceava, le-a dat din timp de știre că dumnealui domnul Kondracki [6] merge cu oaste în

Moldova. Prin urmare, rog umil ca măria voastră, domnul meu milostiv, să binevoiască să dea poruncă pentru *a se preveni* din vreme *acest rău*.

⟨Țidulă:⟩ Pentru a putea pune cît mai grabnic mîna pe acest dușman[7] și a îndeplini mai departe poruncile măriei voastre, domnului meu milostiv, rog umil și preaplecat pe măria voastră, domnul meu milostiv, să-mi trimită tunuri și cîteva sute de pedestrași germani, precum și un armurier oarecare bun, care să știe să arunce grenade și să pună pulbere.

⟨Țidula lui Kondracki către rege:⟩ După ce am scris cartea mea către măria voastră, domnul meu milostiv, am ajuns cu oastea la Suceava, unde l-am găsit pe Timuș, care, fără a da lupta, s-a îngropat sub cetate și văd că se gîndește să se apere acolo. Am însă nădejde bună în Domnul Dumnęzeu că nici acolo nu va ședea multă vreme. Eu, după cum am înțeles, milostivirea sa domnul [8] ne este foarte favorabil și vrea să ni se arate cu toată bunăvoința sa, împreună cu toată această oștire muntenească, moldovenească și ungurească [9], despre care lucru cred că și el singur va scrie mai pe larg măriei voastre, numai că îi trebuie *întăriri*, pentru ca acest trădător [7] să nu poată primi ajutor.

---

[1] Ca la nr. 116.
[2] Ionașcu cuparul.
[3] Vezi nr. 119.
[4] Ca la nr. 114.
[5] Bogdan Hmielnițki.
[6] Comandantul detașamentului polon trimis în ajutorul lui Gheorghe Ștefan.
[7] Timuș Hmielnițki, asediat la Suceava.
[8] Gheorghe Ștefan.
[9] Citește: transilvăneană.

119 **Din tabăra de pe Siret, 20 august 1653.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Timuș s-a strecurat cu cazacii la Suceava, unde s-a îngropat în șanțuri. Cele două asalturi polone au fost respinse. Cazacii sînt de acum înainte blocați. Regele însă să-și trimită armata în Ucraina pentru a împiedica pe Hmielnițki să dea ajutor fiului său.

Jasnie...[1] Iako mile amplector tę promptitudinem y dobry ku mnie affect wci mego miłosciwego pana, ktory mi przez pana perkałaba chocinskiego boiarzyna mego oswiadczyc raczył, tak tez z pilnoscią o to się starać będę, abym w tych ktore mi do usłuzenia sobie podasz occasiach wci m.m. panu zawsze praesto był, tylko o to wielce proszę abyś wc m. m.pan w poufaley zemną zostawał confidenciey, do ktorey ia acces czyniąc, de successu rerum mearum wci memu miłosciwemu panu oznaymuię.

Poseł a Porta Ottomanica, iako zwyczay niesie, przyiachał z kaftanem do mnie do Iass, do ktorego ia iachałem z Soczawy, W tym usłyszawszy syn Chmielnickiego izem ztamtąd ustąpieł, z ordą y z Kozakami do Soczawy przemknął się. Zaczym ia wczora złączywszy się u Bzizy z iego moscią panem Kondrackim z miłosciwey łaski iego k.msci pana mego miłosciwego mnie na succurs przysłanym, dzis do Seretu przyciągnąłem, iutro Boga wziąwszy na pomoc na nieprzyiaciela nastąpimy. W woysku kozackim tylko Tymosz iest, a Wasil hospodar w Iampolu zostawa. Ia zas iak wiele mam woyska z listu iego msci pana Kondrackiego pułkownika iego k.msci wc m.m. pan wyrozumiec raczysz. I o dalszym progressie moim wci m.m. panu oznaymic nie omieszkam. A teraz uprzeyme

słuzby moie zalecam iako naypilney w łaskę wci m.m. pana. W obozie u rzeki Seretu die 20 augusti 1653. Wci...[1]

Po napisaniu listu tego dnia drugiego wc czwartek z woyskiem do Soczawy przyciągnąłem, gdzie Kozakow zastałem przy zamku soczawskim taborem stoiących y szance mocno, uslyszawszy o woysku naszym, rzucaiących, w pole aby bitwe dali wyniesć nie chcieli. Ale iego msc pan Kondracki, iako kawaler dobry, spieszywszy się z ludem swoim y z piechotą moią odwaznie po dwa razy szedł do szturmu, tylko gęste kule tak z zamku iako z szancow one opanowac nie dopuszczały. Zaczym aby szkody w ludziach nie było, supersedowałem. Iusz my tego nieprzyiaciela ztąd nie wypuscimy, tylko racz wc m.m. pan do tego iego k. msci pana mego miłosciwego disponować aby woyska swoie iako nayprędzey na Ukraine zemknął, zeby snać Chmielnicki ym Kozakom znacznych nie mogł przysłac posiłkow.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 16. Original. ASB—MP, r. 2, c. 863—864, 866.

Preaputernice...[1]. După cum *îmbrățișez* cu drag această *dispoziție gata de a mă servi* și această *dragoste* a domniei tale, domnului meu milostiv, față de mine, pe care ai binevoit să mi-o arăți prin domnul pîrcălab al Hotinului[2], boiarinul meu, tot așa îmi voi da în mod stăruitor silința să fiu totdeauna *gata* în acele *ocazii* pe care mi le vei da pentru a te servi, numai că te rog mult ca domnia ta, domnul meu milostiv, să fii în *relații de mărturisiri* încrezătoare cu mine, la care eu făcîndu-mi *drum*, înștiințez domniei tale, domnului meu milostiv, despre *succesul treburilor mele.*

Solul de la Poarta otomană a sosit, după cum e obiceiul, cu caftanul la mine, la Iași, la care eu am mers de la Suceava. Într-aceasta, fiul lui Hmielnițki, auzind că m-am retras de acolo, s-a strecurat, cu hoarda și cu cazacii, la Suceava. Ca atare, eu unindu-mă ieri la Jijia cu dumnealui domnul Kondracki, trimis mie în ajutor din milostiva îndurare a m.s. regelui, domnului meu milostiv, am ajuns astăzi la Siret, iar mîine, luînd pe Dumnezeu în ajutor, vom porni asupra dușmanului. În oastea căzăcească se află numai Timuș, iar Vasile domnul a rămas la Iampol. Iar eu cît de mare oaste am, domnia ta, domnul meu milostiv, vei binevoi să afli din scrisoarea dumnealui domnului Kondracki, polcovnicul m.s. regelui. Nu voi pregeta să te înștiințez pe domnia ta, domnul meu milostiv, și despre *progresul* meu viitor. Iar acum recomand cît mai stăruitor slujbele mele îndatoritoare grației domniei tale, domnului meu milostiv. În tabără, la rîul Siret, *în ziua de 20 august 1653.* Al domniei tale...[1] ⟨Adresa⟩ [1].

⟨Țidulă :⟩ După scrierea acestei cărți, am ajuns a doua zi, joi, cu oastea la Suceava, unde am găsit pe cazaci sub cetatea Sucevei, stînd cu tabăra legată și săpînd puternic șanțuri; auzind de oastea noastră, n-au vrut să iasă în cîmp ca să dea lupta. Dar dumnealui domnul Kondracki, ca un bun cavaler, grăbindu-se cu oamenii săi și cu pedestrimea mea, a pornit curajos de două ori la asalt, dar plumbii deși atît din cetate, cît și din șanțuri, nu i-au îngăduit să pună mîna pe ele. Ca urmare, ca să nu fie pagube în oameni, *l-am oprit.* De acum noi nu vom da drumul acestui dușman de aici, numai domnia ta, domnul meu milostiv, binevoiește *să pui la cale* pe m.s. regele, domnul meu milostiv, ca să-și îndrepte cît mai grabnic oștile în Ucraina, ca Hmielnițki să nu poată trimite cazacilor ajutoare însemnate.

---

[1] Ca la nr. 117.
[2] Ionașcu cuparul.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Ține asediați în cetate pe doamna lui Lupu și pe Timuș. Cînd va pune mîna pe ei, se va repezi în ajutorul polonilor în Ucraina. A aflat că hanul ar înclina spre pace cu polonii. Îi cere să se pronunțe în această privință.

Naisnieyszy...[1]. Ten ieden iest argument teraznieyszego pisania mego, abym zwykłą moię ku w.k. msci panu memu miłosciwemu propensią ponowił y rzetelnym nieodmiennego affectu moiego oswiadczeniem one stwierdził, nic sobie sczęsliwszego nie kładąc, iako occasie te, ktoreby mie tym grątowniey w miłosciwą łaskę w.k. msci pana mego miłosciwego insinuare mogły. O progressach moich tę daię w.k. msci panu memu miłosciwemu wiadomosc, isz hospodarową y syna Chmielnickiego z woyskiem w.k.msci pana mego miłosciwego, z węgerskim y z moim dotychczas in obsidione trzymam, ktorego skoro za bozą pomocą dostanę, zaraz z woyskiem moim na usługę w.k. msci pana mego miłosciwego na Ukrainie rzucę się, tylko racz w.k.msc pan moy miłosciwy do xięcia siedmigrodzkiego y do hospodara multanskiego pisac, aby w tey coninctiey armorum ktorey sami affectowali zostawaiąc, woyska ktore tu zostaią ze mną w Ukraine puscili. To tesz w.k.msci panu memu miłosciwemu oznaymuię, isz mus-zak ieden, Rusztem murza, we stu koni Tatarow budziackich przyby-wszy mi na posiłek, to powiada isz chan krymski łatwoby się do zawarcia przyiazni z w.k.mscią p.m. miłosciwym skłonił, gdyby do tego był pro-vocowany. Zaczym, iesli iest wola w.k. msci pana mego miłosciwego, proszę declaratią, abym ich ubiegł nim na konie wisędą. Rozumiem iszby to było cum commodo totius christianitatis. Nie wiem iakie zdanie y rozkazanie w.k. msci pana m. miłosciwego nastąpi, ktore wypełnic goto-wem. Zyczę zatym w.k.msci panu memu miłosciwemu dobrego od pana Boga zdrowia y sczęsliwego w dlugi wiek panowania. W obozie pod Soczawą die 31 augusti 1653. Naiasnieyszego...[1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 19. Original. ASB—MP, r. 2, c. 876—877.

Preastrălucite...[1]. *Motivul* actualei mele scrisori este acesta singurul adică de a-mi reînnoi obișnuita mea *înclinare* către măria voastră, domnul meu milostiv, și de a confirma printr-o mărturisire cinstită a neschimbatei mele *dragoste*, neașteptînd nimic altceva mai fericit decît acea *ocazie*, în care să pot *să intru* cu atît mai temeinic în grația milostivă a măriei voastre, domnului meu milostiv. Despre *progresele* mele, dau măriei voastre, domnului meu milostiv, această știre, că țin pînă acum *în asediu*, cu oastea măriei voastre, domnului meu milostiv, cu cea ungurească și cu a mea, pe doamna [2] și pe fiul lui Hmielnițki, pe care îndată ce-l voi dobîndi, cu ajutorul lui Dumnezeu mă voi arunca în serviciul măriei voastre, domnul meu milostiv, spre Ucraina, numai să binevoiască măria voastră, domnul meu milostiv, să scrie principelui Transilvaniei și domnului Munteniei, ca, rămînînd în această *alianță de arme*, pe care ei înșiși *au îndrăgit-o*, să trimită cu mine în Ucraina oștile care stau aici. De asemenea, înștiințez măriei voastre, domnului meu milostiv, că un mîrzac, Rustem mîrza, venindu-mi în ajutor cu o sută de tătari din Bugeac, spune că hanul Crimeii[3] ar înclina lesne spre încheierea

prieteniei cu măria voastră, domnul meu milostiv, dacă ar fi provocat la aceasta. Prin urmare, dacă este voia măriei voastre, domnului meu milostiv, rog o *declarație*, ca să-i previn înainte de a se urca pe cai. Socot că aceasta ar fi *comod întregii creștinătăți*. Nu știu ce părere și ce poruncă a măriei voastre, domnului meu milostiv, va urma, pe care sînt gata s-o îndeplinesc. Cu aceasta, doresc măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu bună sănătate și fericită domnie întru mulți ani. În tabăra de sub Suceava, *în ziua de 31 august 1653*. Al preastrălucitei...[1]. ⟨Adresa⟩[4].

---

[1] Ca la nr. 118.

[2] Lui Vasile Lupu, Ecaterina.

[3] Islam Ghirai al III-lea.

[4] Ca la nr. 114.

121 **Din tabăra de sub Suceava, 31 august 1653.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Dăruiește lui Kondracki hergheliile și alte vite de-ale boierilor lui Lupu, aflate la hotarul Poloniei, și îl roagă că confirme această danie.

Naiasnieyszy...[1] Chcąc sobie iego msci pana Kondrackiego, pułkownika woyska w.k. msci pana mego milosciwego, czlowieka godnego y w rzplitey zasłuzonego moią zwiewolie wdzięcznoscią, te dobra boiarow przeszlego hospodara ktore na granicy polskiey zostaią, a mianowicie u iego msci pana Strzenieckiego, to iest stadnine y insze dobytki pomienionemu wzwyz iego msci panu Kondrackiemu w nagrodę tey iego ku mnie zyczliwosci daie y daruie. Zaczym ze y w.k. msć pan moy miłosciwy onemusz te bona conferre zechcesz nic nie wątpię. Zycze ...[2] W obozie pod Soczawą die 31 augusti 1653. Naiasnieyszego...[3]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 20. Original. ASB—MP, r. 2, c. 878—879.

Preastrălucite...[1]. Voind să-mi arăt recunoștința față de dumnealui domnul Kondracki, polcovnicul oștirii măriei voastre, domnului meu milostiv, om demn și de merit în republică, dau și dăruiesc mai sus numitului domn Kondracki, ca răsplată pentru această bunăvoință a sa către mine, acele bunuri ale boierilor fostului domn, care se află la granița polonă și anume la dumnealui domnul Strzeniecki, adică hergheliile și alte vite. Ca urmare, nu mă îndoiesc deloc că și măria voastră, domnul meu milostiv, va binevoi *să confere* aceluiași aceste bunuri. Doresc...[2] În tabăra de sub Suceava, *în ziua de 31 august 1653*. Al preastrălucitei... [3] ⟨Adresa⟩[4].

---

[1] Ca la nr. 118.

[2] Ca la nr. 120.

[3] Ca la nr. 116.

[4] Ca la nr. 114.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Hanul ar fi dispus să se împace cu polonii. Domnul se oferă să medieze. După ce va prinde pe Timuș, va merge în ajutorul polonilor. Pînă atunci însă regele să-i trimită mijloace pentru asediu.

Iasnie...[1] Iako w zawziętey raz z wcią m.m. panem przyiazni statecznie persevero, tak tesz z powolną moią correspondentią, ktora saluti panstw iego k. msci et incolumitati christianitatis conducit, wci m.m. panu odzywam się y o tym co scitu dignum iego k. msci y wci mego m. pana iudico daię znac. Muszak ieden, Rusztem murzak, we stu koni ordy przybywszy mi na posiłek, między inszemi rzeczami referował mi isz chan krymski do zawarcia przyiazni z Polakami łatwoby się skłonił data occasione. Zaczym iezeli wola iest iego k. msci aby od Kozakow oderwani byli, ia tego mediatorem zostawszy łatwo dokazę, tylko o prędką iego k. msci proszę declaratią. Syna Chmielnickiego dotychczas w oblęzeniu trzymam, ktorego za pomocą bozą dostawszy, zaraz z woyskiem moim ku Ukrainie ruszę się. Tylko wielce upraszam wci m.m. pana aby iego k. msc do xięciu siedmigrodzkiego y do hospodara multanskiego pisac roskazac raczył, zeby te woyska, ktore te mną są, tamze sciągały się. Ia y dalszym intentus zostawam wiadomosciom ktore wczesnie wci m.m. panu przeslę. Uprzeyme...[1] W obozie pod Soczawą, die 31 augusti 1653. Wci...[1]

Unizenie y powtore wci mego miłosciwego pana proszę abys iego k. msć do tego disponował zeby mi kilka set piechoty niemieckiey, armaty, prochu y puszkarza dobrego przysłac rozkazac raczył, zebym tego nieprzyiaciela iako nayprędzey dostał.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 18. Original. ASB—MP, r. 2, c. 874—875.

Preaputernice...[1] După cum *perseverez* cu statornicie în prietenia o dată începută cu domnia ta, domnul meu milostiv, tot așa mă adresez domniei tale, domnului meu milostiv, prin plecata mea *corespondență*, care *contribuie* la *siguranța* țărilor m.s. regelui și a *creștinătății*, și dau de știre despre ceea ce *socot că este demn de știut* de m.s. regele și de domnia ta, domnul meu milostiv. Un mîrzac, Ruștem mîrza, venindu-mi în ajutor cu o sută de călăreți din hoardă, mi-a *relatat*, între alte lucruri, că hanul Crimeii s-ar înclina ușor, *dacă i s-ar da ocazia*, să încheie prietenie cu polonii. Prin urmare, dacă m.s. regele voiește ca ei să fie rupți de cazaci, eu, fiind *mediator*, voi izbuti să fac aceasta, numai rog pe m.s.regele să-mi dea o grabnică *declarație*. Pe fiul lui Hmielnițki îl țin pînă acum în împresurare, pe care punînd mîna cu ajutorul Domnului, îndată voi porni cu oastea mea spre Ucraina. Numai te rog pe domnia ta, domnul meu milostiv, ca m.s. regele să binevoiască să dea poruncă să se scrie principelui Transilvaniei și domnului Munteniei, ca oștile lor, care sînt cu mine, să se îndrepte tot acolo. Eu *sînt* mai departe *atent* la vești, pe care le voi trimite din timp domniei tale, domnului meu milostiv. Cu aceasta...[1] În tabără de sub Suceava, *în ziua de 31 august 1653*. Al domniei tale ...[1] ⟨Adresa⟩[1].

⟨Țidulă :⟩ Te rog plecat și pentru a doua oară pe domnia ta, domnul meu milostiv, *să îndemni* pe m.s. regele ca să binevoiască a porunci să mi

se trimită cîteva sute de pedestraşi germani, tunuri, pulbere şi un artificier bun, ca să pun mîna cît mai repede pe acest duşman.

[1] Ca la nr. 117.

123 **Din tabăra de sub Suceava, 1 septembrie 1653.**

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE ŞTEFAN KORYCZYŃSKI

Lupu intenţionează să despresoare pe Timuş, cu ajutor căzăcesc. În urma lui vine şi Hmielniţki. Şi hanul urmează să pornească asupra polonilor.

Iasnie...[1] Oznaymuię wci m.m. panu isz porucznik moy, będąc u Wasila hospodara w poimaniu przez trzy niedziele, dziś ztamtąd uszedł. Ten mi pewną przyniosł wiadomosc isz Wasilowi hospodarowi na posiłek dwa pułki Kozakow do Raszkowa przyszło y chce na odsiecz Tymoszowi isc. Tatarow przy sobie dotychczas nie ma, ale stary Chmielnicki za tymi pułkami z woyskiem swoim ku Dniestrowi ciągnie. Wiem ze albo syna swego ratowac, albo tesz woyska i.k. msci potykac zechce. Tenze to powiada isz chan krymski ordami po bayranie zaraz (ktory 29 augusti odprawował się) miał na koń wsiadac. Budziacka iednak orda iescze nie ruszyłsię. To wci m.m. panu natenczas oznaymiwszy, wielce proszę aby y iega k. msc. p.m. miłosciwy o zamysłach tego spolnego nieprzyiaciela od wco m.m. pana informatus został, na ktorego pilne oko mieć potrzeba, aby exi inopinato na woyska nie napadł. Nie mniey tesz y o to wci m.m. pana uprasszam, abyś mie z zwykłey przeciwko mnie łaski swey uwiadomic raczył, gdzie teraz iego k. msc. y woyska onego obracaią się. Uprzeyme...[1] W obozie pod Soczawą, die 1 septembris 1653. Wci...[1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 21. Original. ASB—MP, r. 2, c. 880—881.

Preaputernice...[1]. Înştiinţez domniei tale, domnului meu milostiv, că un locotenent al meu, fiind în prinsoare trei săptămîni la domnul Vasile, a fugit astăzi de acolo. Acesta mi-a adus ştirea sigură că în ajutorul domnului Vasile au venit două polcuri de cazaci şi că el voieşte să meargă să despresoare pe Timuş. Tătari n-are pînă acum pe lîngă el, însă bătrînul Hmielniţki înaintează în urma acestor polcuri cu oastea spre Nistru. Ştiu că voieşte sau să-l scape pe fiul său, ori să atace oastea m.s. regelui. Acelaşi ⟨locotenent⟩ spune că hanul Crimeii are să încalece cu hoardele îndată după bairam (care a fost sărbătorit la 29 august). Hoarda Bugeacului însă nu s-a pus încă în mişcare. Aceasta înştiinţez deocamdată domniei tale, domnului meu milostiv, şi te rog mult ca să fie *informat* m.s. regele, domnul meu milostiv, de domnia ta, domnul meu milostiv, despre intenţiile acestui duşman comun[2] asupra căruia trebuie să avem aţintiţi cu stăruinţă ochii, ca să nu năvălească *fără de veste* asupra oştirii. Nu mai puţin şi aceasta rog ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoieşti să mă înştiinţezi, din obişnuita-ţi graţie faţă de mine, unde se îndreaptă acum m.s. regele cu acea oaste? Cu aceasta...[1] În tabăra de sub Suceava, *în ziua de 1 septembrie 1653.* Al domniei tale...[1] ⟨Adresa⟩[1].

[1] Ca la nr. 117.
[2] Bogdan Hmielniţki.

IOAN CAZIMIR CĂTRE GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY

Îl anunță că a trimis la Suceava, în ajutorul lui Gheorghe Ștefan, trupe și instrumente pentru asedierea cetății și a cazacilor lui Timuș Hmielnițki. Îi cere ca trupele sale să întreprindă acțiuni comune cu cele polone și cu cele ale domnului Moldovei, iar o parte din ele să ia măsuri pentru a împiedica pe Bogdan Hmielnițki să vină în ajutorul fiului său și pentru a pleca în urmărirea lui. El însuși va înainta cu armata la Halici pentru a fi mai aproape de trupele din Moldova și pentru a putea făuri planuri comune în vederea obținerii victoriei.

Copia literarum ad illustrissimum Transylvaniae principem nomine s<acrae> r<egiae> maiestatis de data in castris ad Haliciam die IV mensis septembris anno Domini MDCLIII scriptarum.

Joannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex.

Illustrissime princeps, amice et vicine noster charissime. Redux ab illustrate vostra legatus noster, generosus Andresa Morsityn[1], dapifer Sandomirensis ac aulicus noster, postquam omnia prospera ac votis nostris correspondentia, tam de sinceris ilustratis vestrae erga nos officiis, quam de mutua contra communem partium nostrarum hostem coniunctione retulisset, nihil convenientius fieri posse existimamus quam aliquot millia exercitus nostri ad navandam militarem operam illustrissimo Stephano citerioris Moldaviae palatino[2] mittere illisque serio iniungere, ut in ea clarescendi occasione nihil intermitterent quod ad res strenue fortiterque gerendas videretur necessarium. Cumque in eo loco consiliis hostium confusis ac Thymothaeo rebellio Chmielnicii filio absesso nostris pariter a illustratis vestrae nec non illustrissimorum utriusque Moldaviae palatinorum armis secunda fortuna affulisset, eamque ob rem illustrissimus Stephanus idonea auxilia ad expugnandos hostium aggeres a nobis postulasset, ut eo velocius res incepta perficeretur, aliquot militum vulgo dragonum cum necesariis ad obsidionem et expugnationem instrumentis Soczaviam expediimus. Quia vero nobis occurebat illud Cosacos in obsidione ac virium suarum expugnatione multum negotii superioribus temporibus facessivisse Chmielniciumque uti speramus affuturum, qui auxilium potenti multitudine armatus filio suo allaturus esset, id certo ne rem aliqua ex parte intactum sineremus allegavimus inprimis ad eundem citerioris Moldaviae palatinum legatum suum iniungentes eidem ut communicatio cum ductoribus exercituum tam illustratis vestrae et ulterioris Moldaviae palatini[3] quam ipsomet illustrissimo Stephano[2] consiliis illud omnibus quod ex re et necessitate incumbat provideret quatenus obsesso hosti aquis et omni pabulo adempto, regularique cunctis a partibus circumvalatione facta, homines ad obsidionem idoneos relinquerent, ipsi vero ad correptionem Chmielnicÿ si qua futura esset intenti copias suas nostro exercitui adiungerent, passus omnes intercluderent, eoque unanimi studio festinare non intermitterent, quominus omnes mutua dominia tuta et quemadmodum nos eam partem copiis nostris tueri non desistimus, ita vicissim illustratis vestrae exercitus exemplo nostro freti, postulante id necessitate nostro exercitui iungerentur, ulterioresque Chmielnicii ausus unanimo omnium cursu confunderentur. Quod ad nos attinet proximis

diebus ad Haliciam metavimus castra, eo quantotius exercitum directuri, ubi et facilior mutuarum copiarum coniunctio et hostilem consilionem unanimi omnium nostrorum laetitia superis faventibus resultatum foret illustrius. Hoc tamen modo illustrationem vestram ab intentione nostra nequaquam alienam interrit faciendum, quominus exercitus sui ductori nostra eo in passa secundare demandaret consilia. Ipsaque quem nobis multottes exhibuit in eodem erga nos sincero et stabili persistet candore. Sic et hostis circumventis et mutuis dominiis alma pax restituta ulteriora contestandae et sincera affectio inter nos colendae amicitiae dabit occasionem. Cui nos interim prosperam salutem ac fortunatos rerum omnium successus animitum apprecamur. Datt ut supra.

AGW—AKW, dz.s., nr. 15, ASB—MP, r. 3, c. 67—68.

---

[1] Andrei Morstyn, trimis de rege la 25 iunie 1653 ; vezi scrisoarea regelui către Rákóczy din tabăra de la Gliniany din aceeași zi, la Szilágyi S., *Erdély*. . ., I, p. 271.

[2] Gheorghe Ștefan.

[3] Matei Basarab.

125 — Gheorghieni, 4 septembrie 1653.

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Îl roagă să intervină pe lîngă rege ca acesta să taie drumul lui Bogdan Hmielnițki și lui Vasile Lupu de a veni în ajutor lui Timuș și cazacilor asediați la Suceava. Fiind informat de Matei Basarab că pașa de Silistra se pregătește să vină cu oaste turcească și tătărească în ajutorul celor asediați, a hotărît să trimită în ajutorul domnului Țării Românești o armată cu comandantul său de căpetenie, iar el va veni în persoană în Moldova să continue lupta împreună cu Kondracki, comandantul trupelor polone.

Illustrissime . . .[1] Literas vestrae illustrissimae dominationis 25 augusti exaratos, hodiernaque die medio ejusdem tabellarii nobis praesentatas amice accepimus, cujus quidem remissionem ob debilitatem equorum quamvis hac occasione distulerimus, brevi tamen expedire, ac si quid novi intervenerit, per eundem communicare cum vestra illustritate nequaquam praetermittemus. Pergratum itaque nobis extitit, quod vestra illustritas tam de regio suae maiestatis, quam syncero vestrae illustritatis affectu, simulque exercituum suae maiestatis approximatione, optimoque disposito progressu certiores reddere voluerit. Quemadmodum enim nil de regia suae maiestatis oblatione dubitavimus, ita realitatem ejus vel in hac etiam certi suae majestatis exercitus cum nostris conjunctione experti sumus, nullam praetermissuri occasionem, quin reciproca synceritate eidem serenissimae majestati recompensemus, qui quidem conjuncti exercitus in Moldavia ad arcem Szucsava dictam in quibus existant terminis, qualiterque eidem loco se applicaverit hostis, inopinato usus stratagemate, anteqvam recentiores nostrae copiae ad eum locum pervenire, nedum cum exercitu suae majestatis se se conjungere potuisset, ex informatione Stephani vajvodae[2] Kutnarium versus tendentes, captoque tandem rumore qvaliter hostem invaserint, qualique eventu hactenus hostem constrinxerint, et omnia innotuisse vestrae illustrissimae

dominationi non est quod dubitemus. Quod si vero juxta informationem vestrae illustritatis primarius suae majestatis exercitus ad Tyram vel Dnestrum fluvium versusque Mohiloviam pervenerit, Chmelnicium filio[3] ac exercitui, Basilium[4] autem familiae ac bonis, numeroso posse succurrere exercitu ratio ac status belli suadere vix potest, omni tamen dubio procul omnem movebunt lapidem uterque plurimis et mirabilibus oblationibus acturi tam apud Turcas quam Tartaros, qualiter periclitantia ipsorum pignora illorum etiam auxiliis salvari pessint, cum aliter plane in ruinam sint deventura. Quare e re communi summe necessarium multisque modis utile cum ita res ipsa demonstret, summopere vestram illustritatem rogamus pro sua, qua pollet, authoritate efficiat apud suam majestatem regiam, ut quanto poterit citius praecludi possit via, ne suppetias obsesso communi inimico transmittere possint Chmelnicius ac Basilius ex ditionibus Kozacorum, quibus effectuatis, quamvis a palatino Valachiae Transalpinensis[5] literis 30 augusti ad nos datis ita informemur, qualiter passa Szilisztrensis suas etiam congerens copias, ascissisque sibi copiis etiam Tartaricis Danubium trajicere ac vel immediate conjunctos nostros exercitus invadere, vel vero ipsum palatinum aggredi intendat, ea proposito, ut per ejus aggressionem obsidionem solvere, Kozacorumque exercitum cum filio Chmelnicii, familia, bonisque Basilii eliberare possit, quod si nimirum noster exercitus relicta obsidione in succursum Matthaei palatini perrexerit, si vero obsidio continuata fuerit, nominatus palatinus profligatus sede amoveatur, amotoque illo obstaculo, Kozacis ac Tartaris protinus subvenire possint. Et quamvis hoc in casu illum deterere nequaquam possimus, tamen ita etiam in hoc casu nostros disposuimus exercitus, ut separato cum exercitu supremum nostrum generalem in auxilium ipsius palatini transmittamus, imo rebus ita postulantibus, etiam nostra in persona veniamus, continuata interim cum exercitu in Moldavia existente ac cum magnifico domino Kondrackio[6] conjuncto, obsidione ac belligeratione. Attamen si secus fieri minime posset, ac reliqui exercitus pronunc in promptu habiti resistere impetui huic Turcico non sufficerent, verum soluta obsidione Szuczavica, una pars illius exercitus contra Turcam converteretur. Attamen oblationibus nostris syncere satisfacere volentes, hoc etiam in casu quaquam difficili, tamen expressam dedimus ordinantiam exercituum nostrorum praefectis, ut selectiorem stipendiariumque militem nostrum cum magnifico domino Kondrackio ad servitia suae majestatis ac reipublicae expedire mullatenus praetermittant, sicque omnem nostram synceritatem tam secundis quam adversis fortunae casibus serenissimo regi ac reipublicae promissam indissolubili vinculo obligatam esse dum teneamus, similem etiam suae majestatis, reipublicaequae ac vestrae etiam illustritatis affectum speramus, ac summopere contendimus. Qvoniam autem legatos nostros his interventis difficultatibus ad serenissimam regiam majestatem expedire non potuimus, rogamus vestram illustrissimam d⟨ominationem⟩ quo apud suam majestatem excusare velit, brevi enim una cum confoederatorum etiam legatis expedituri sumus. De caetero illustr issimam d⟨ominationem⟩ vestram ad vota valere ex animo voventes. Datum in curia nostra Görgeniensi, die 4 septembris a⟨nn⟩o 1653.

Illustrissimae... [1] ⟨Adresa⟩ [1].

⟨Pe dos :⟩ Görgony 1653. Illustrissimus princeps Transylvaniae 4 sept⟨embris⟩ ad m⟨agnificum⟩ d⟨ominum⟩ generalem [7]. Instat ut praecludatur via Kozacis et Tartaris ne in succursum veniant palatino

Basilio, et quod modo hoc possit fieri, etiamsi altera ex parte bassa Bulgariae invadere eos vellet, longe dissevit.

AGW–AKW, dz.s., nr. 15. Original. ASB–MP, r. 3, c. 71–75.

---

[1] Ca la nr. 115.
[2] Gheorghe Ştefan.
[3] Timuş.
[4] Vasile Lupu.
[5] Matei Basarab.
[6] Ioan Kondracki, comandantul trupelor polone care participau la asediul Sucevei.
[7] Stanislav Potocki, hatman de cîmp al coroanei.

126 Din tabăra de la Halici, 7 septembrie 1653.

STANISLAV, POTOCKI CĂTRE GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY

Ca răspuns la scrisoarea sa din 4 septembrie, îl anunţă că regele a mai trimis la Suceava o parte din trupele sale de mercenari germani cu cele necesare asediului cetăţii şi că a pornit cu armata spre Nistru pentru a putea supraveghea şi împiedica vreun atac din partea duşmanilor. Regele a scris împăratului să aibă în vedere securitatea graniţelor Transilvaniei; el va trimite la Poartă un sol care să explice sultanului cauzele războiului cu cazacii şi va lua măsuri în cazul unui atac din partea paşei de Silistra; cere din nou ca Rákóczy, lăsînd trupe suficiente pentru asediul Sucevei, să-şi unească restul armatei cu cea polonă pentru a putea păzi mai bine căile pe unde s-ar putea veni în ajutorul celor asediaţi.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine et amice observandissime.

Nulla in re hactenus s⟨acra⟩ r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ d⟨ominus⟩ meus clementissimus maiorem operam collocavit quam ut stabiliendae inter se et ilustrissimam celsitudinem vestram coniunctioni insisteret et ea quae anterioribus literis illustrissimae cels⟨itudinis⟩ vestrae expetebantur de submittendo nimirum s⟨acrae⟩ r⟨egiae⟩ m⟨aiestatis⟩ in fines Moldaviae exercitu ad impediendos communium hostium conatus ad effectum deduceret. Instabat saepius et illustrissimus Valachiae princeps[1] id ipsum desiderando, unde factum ut s⟨acra⟩ r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ colonellos suos d. Kondracki et Kłudzinski cum aliquot millibus exercitus eo destinaverit ubi arci Soczaviensi maiori impetu subventuri hostis periculum timebatur. Favet itaque fortuna ut ex adventu iunioris Chmielnicii[2] non inutilis praesentia exercitus s⟨acrae⟩ r⟨egiae⟩ m⟨aiestatis⟩ videretur quo deinceps obsidione iam cinctu[3] atque iterum postulante illustrissimo Valachiae principe partem exercitus germanici cum apparatu bellico ut expugnationis negotium faelicius cederet ex castris Haliciensibus s⟨acra⟩ r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ eo submisit, ac denique ne totis viribus et Scytharum auxilys fretus hostis Valachiam infestare et obsessis subvenire, persumat hoc sua maiestas cum universo exercitu prope flumen Tyram iter elegit, unde in omnes partes hostium conatus interrumpere vicinorum principum societati quam optime prospicere possit, illus semper sua maiestas factura quod communis utilitas postulaverit. Id verso sibi illustrissima celsitudo v⟨estra⟩ omni remota dubitatione persuadeat, s⟨acra⟩ r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ promovendis ill⟨ustrissimae⟩ cels⟨itudinis⟩ vestrae apud s⟨acram⟩

caesaream maiestatem desideryjs quam maxime esse intentam, et quamvis iam sua maiestas ad s⟨erenissimum⟩ imperatorem in negotio scripserit, ut finibus illustrissimae cels⟨itudinis⟩ vestrae omnem praestet securitatem. Item tamen s⟨acra⟩ r⟨egia⟩ m⟨aiestas⟩ habita decori ratione per tabellarium studio missum, id ipsum est factura, non minus suasura ut s⟨acra⟩ caesarea maiestas faciat finitimas suas Hungariae arces contra Turcarum molimina quam speciosissimis praesidys muniri. Ad Portam Otomanicam legatum iam s⟨acra⟩ maiestas destinavit, qui medys diebus actobris eo sit profecturus, ac de constanti suae maiestatis amicitia fidem facturus. Quod Turcarum imperator ut exinde facile intelligeret perspecta rebellionis istius et Cosacorum belli origine, qui frenorum impatientes quod a vexandis Turcarum dominys arcerentur iugum excusserunt. Quin imo praesenti Valachicae obsidionis tempore Porta Othomanica suum regotium agi cognosceret quod rebelles Cosaci aliena dominia invadentes a sua maiestate requirantur poenas daturi. Si nihilominus Sylistriae bassa in aliquam interim hostilitatem errumperet, quae a coniuncto ad Soczaviam excubante exercitu sustineri non posset, suaderet sua maiestas tum in eo casu temporis ad suos exercitus Camenecum Podoliae versus recurrendum esse ac deinceps collectis in unum viribus hosti resistendum. Quod vero novissimis literis hisce diebus illustrissimae dominationi vestrae sua maiestas insinuavit [4] ne tanti exercitus ad Soczaviam sine causa distineantur, ut parte exercitus ibidem relicta, quae peragendis rebus sufficeret et obsidione omni ex parte quam perfectissime formata illustr⟨issima⟩ cels⟨istudo⟩ vestra nobiscum reliquum suum exercitum coniungat ad intercipienda per dominia suae maiestatis hosti itinera, ne obsessis auxilia ferre possit. Idem ad praesens desiderium sua maiestas innovat quo illustr⟨issima⟩ cels ⟨ituso⟩ vestra suo ductori generali iniungat ut suam maiestatem sequi et qua vadente oportunitate proposita a sua maiestate fuerint exequi non gravetur. Mutuam suae maiestatis benevolentiam illustr⟨issima⟩ cels⟨itudo⟩ vestra in omnibus expertura, cui quam faelicissimos successus cum longaevo principatu ex animo apprecor. Datum in castris ad Haliciam prope Tyram, die 7 septembris 1653.

Illustrissimae celsitudinis vestrae ad obsequiam paratissimus, Stanislaus de Potok, palatinus Kioviae, general⟨is⟩ exercitus dux campestris.

AGW–AKW, dz.s., nr. 5, f. 3. Copie. ASB–MP, r. 3, c. 75–76.

---

[1] Gheorghe Ștefan.

[2] Timuș.

[3] Lectură nesigură; poate: cingeretur.

[4] Vezi nr. 124.

127 Gheorghieni, 8 septembrie 1653.

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE IOAN KONDRACKI

A întîrziat să trimită în Moldova trupe noi și mașini de război deoarece a fost anunțat de Matei Basarab că pașa de Silistra se pregătește de război împotriva lor. Îndată ce această chestiune va fi clarificată,

el va trimite trupele promise în ajutorul polonilor. Asigură pe rege de prietenia ce i-o păstrează.

Georgius Rakoci Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum princeps etc.

Magnifice d⟨omine⟩ nobis honoran⟨dissime⟩.

Accepimus literas magnificae d⟨ominationis⟩ vestrae. Exiguum munus non est dignum ut tantis gratiis aestimetur ab magnifica d⟨ominatio⟩ v⟨estra⟩ si Deus prolongaverit vitam nostram, majoribus in rebus studebimus gratificari magnificae d⟨ominationi⟩ vestrae. Quantum attinet missionem peditum et tormentorum, tormenta jam sunt in itinere et qvantum difficultates graves itinerum permittunt festinant, jam etiam dedimus in amandatis magnifico Stephano Petki in finibus Moldaviae cum pecoribus expectent, citius possint invehi. Pedites et equites etiam majori in numero mittere erat in animo nostro, sed a vajvoda Transalpinense Matthaeo nunciatum est nobis passam Silistrensem velle hostilitatem aliquam intentare, ut sic conjunctio nostra possit impediri cum serenissimo rege et republica, eo fine indiximus generalem insurectionem regnicolis nostris ad destinatum locum nunc suscipimus iter, ut si necessitas ita exposcat, non tantum per generalem nostrum, sed etiam in persona nostra possimus auxilio esse, quam primum sedati fuerint hi rumores, tum pedites, tum equites novos selectos missuros nos certo credat serenissimus rex cum sit potentior et propius, itinera etiam sint faciliora et compendiosiora citius posset mittere tormenta, pedites. Credat certo magnifica d⟨ominatio⟩ vestra quod cepimus, Deo juvante perficiemus etiam, charior enim nobis vita fama gloriosa, certo etiam potest sibi persuadere semel oblata officia nostra serenissimo regi et reipublicae tam in secundis fortunae casibus quam in adversis nunquam nos immutaturos, sed syncere servaturos contra communem hostem una vivere et mori, credentes etiam sereniss⟨imum⟩ regem et rempublicam nobiscum, ut decet christianum regem et rempublicam acturos et promissis staturos. Potest etiam illos assecurare, quos decet, nos ⟨non⟩ tantum scriptis sed etiam re ipsa responsuros oblationibus nostris, ut decet principem christianum. De caetero magnificae d⟨ominationi⟩ vestrae vitam longaevam felici rer⟨um⟩ successu fluentem exoptamus. Datum in curia nostra Görgeniense, die 8 septemb⟨ris⟩ 1653.

Mag⟨nificae⟩ d⟨ominationis⟩ vestrae benevolus, G. Rákóczy[1].

⟨Adresa:⟩ Magnifico domino Joanni Kondracki certor⟨um⟩ militum serenissimae regiae maiestatis praefecto generali etc. d⟨omino⟩ nobis honoran⟨dissimo⟩.

AGW—AKW, dz.s., nr. 17. Original. ASB—MP, r. 3, c. 83—85.

---

[1] Semnătura autografă.

128 **Sighișoara, 10 septembrie 1653.**

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE IOAN CAZIMIR

Aflînd despre intențiile lui Vasile Lupu de a veni cu trupe căzăcești în Moldova în ajutorul celor asediați la Suceava, îl roagă să trimită

15 c. 183 71

noi unități în Moldova sau să închidă calea cazacilor și tătarilor. El, deocamdată, nu poate trimite alte trupe, deoarece împreună cu Matei Basarab se așteaptă la un atac din partea turcilor, mai ales a celor din Silistra, dar îndată ce va fi înlăturată această piedică, ostașii lui se vor uni cu cei ai regelui și se vor pune la dispoziția acestuia.

Serenissima regia maiestas, domine benignissime.

Non dubito quin certo maiestati vestrae constet, qualiter Basilius antehac Moldaviae palatinus auxiliatricibus rebellium vestrae maiestatis copiis, suis ac Kmielnicii familia ac exercitiu ad arcem Szuczavam obsessis intendat succurrere. Cui quidem hostis intentioni obviare ac resistere velle et posse suam maiestatem uti firmiter credo, ita instantissime etiam contendo regiam suam adhibere providentiam, suaeque maiestatis ac meis exercitibus Moldavicam illam expeditionem contra communem hostem continuantibus numerosum quanto citius adjungere exercitum, vel vero memorato Basilio ac sibi adjunctis hostibus viam praecludere dignetur, ex ditionibus etenim meis recens exercitus expediri hac occasione non potest, cum summopere Turcis et quidem specialiter Szilistrensibus mihi ac palatino Valachiae Transalpinen⟨sis⟩[1] invigilandum sit. Quibus impeditis obsessi ad Szuczaviam Kozaci Deo volente valde brevi inevitabilem passuri ruinam sublato etiam isto impedimento, mei etiam milites vestrae maiestatis cohortibus adjuncti contra communem hostem vestrae maiestati fidelia ac industriosissima declaraturi erunt servitia. Ego putem tam in hac quam alliis etiam occasionibus regium vestrae maiestatis in me expertum favorem et propensionem promptissimis demereri servitiis constantissime studebo. Ac de reliquo vestram maiestatem quam diutissime viventem feliciterque bellantem ac regnantem exopto. Datum in civitate mea Segesvar 10 7-bris 1653.

Serenissimae regiae maiestatis vestrae addictissimus servitor, G. Rákóczy[2].

⟨Adresa:⟩ Serenissimo principi domino Ioanni Casimiro Dei gratia regi Poloniae, magno duci Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Smolenciae, Livoniae, Chernihoviaeque nec non Suecorum, Gotthorum, Vandalorumque haereditario regi etc. domino benignissimo.

AGW—AKW, dz.s., nr. 118. Original. ASB—MP, r. 3, c. 78—81.

---

[1] Matei Basarab.
[2] Ultimul rînd, autograf.

129 Sighișoara, 14 septembrie 1653.

GHEORGHE AL II-LEA RÁKÓCZY CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Cu toate că se teme de un atac posibil din partea turcilor, totuși a hotărît să trimită în Moldova pe Ioan Kemény spre a împrospăta trupele sale de acolo și a intensifica asediul cetății Sucevei, iar cu o parte din oamenii săi să poată ataca pe altă parte pe dușmani, împreună cu armata regelui. Roagă pe rege să ocupe trecătorile pe unde ar putea fi incomodată armata care asediază cetatea suceveană. Este de părere că pașa de Silistra nu va cuteza să treacă Dunărea, dacă armata regelui se va

apropia de Mohilău sau de Raşkov pentru a împiedica pe cazaci şi tătari de a se uni cu el.

Illustrissime ... [1] Literae illlustrissime dominationis vestrae per cubicularium nostrum ad serenissimam regiam maiestatem ac vestram ill⟨ustrissimam⟩ dominationes proxime praeteritis diebus expeditum, ac ad nos reducem, missae, intimationesque statum rerum modernarum tangentes, tam nomine serenissimae regiae maiestatis, quam etiam proprio factae, nobis gratissimae fuerunt. Ex quibus agnoscere licuit, quantopere in causa praesenti conjuncta, communi bono promovendo incumbat, quod cum etiam nos praecaeteris in animo fixum habemus, nihilque magis (quo voti tam felicis compotes esse possimus) mutuaque itentidem continuata utriusque partis correspondentia necessarium ducamus, ut sic reciproce seposito omni fuco, quid quaeque partium tam velit, quam etiam possit invicem communicentes. Huic (inquam) proposito intenti, serenissimae reg⟨iae⟩ maiestati literis proloxis molesti esse nolentes, de rebus, quas in praesen⟨te⟩ magis necessarias esse putamus, vestram ill⟨ustrissimam⟩ dominationem, ac per eandem ser⟨enissimam⟩ reg⟨iam⟩ maiestatem modo subsequenti informantes.

Et imprimis quamvis pro ratione situs regni nostri, ad circumjectas nationes, praecaeteris autem Turcas intentos semper habemus oculos, nihilominus illustrissimum Ioannem Kemeny de Gyero Monostor comitem commitatus Albensis, arcis et praesidÿ Fogaras, ac equitatus aulici supr⟨emum⟩ capitaneum, exercituumque campestrium generalem supr⟨emum⟩, decimarum per Transylvaniam arendatorem et consiliarium nostrum intimum, fidelem sincere nobis dilectum, proxime sequenti (ut speramus) septimana in Moldaviam (nisi a circumjectis nationib⟨us⟩ aliquod ex insperato intentioni meae praepediculum ingruat) expendiendum ac per eundem haec effectuanda decrevimus:

Nimirum, ut exercitus nostros, per aliquot iam menses bello Moldavico operam dantes, quorum plerique ob continuous belli labores, ac varios cum exercitu hostili insultus, non parvam (ut apud illustrissimam dominationem vestram liquido constare non ambigimus) equorum acturam, ac etiam magnam commeatus inopinam, aliasque belli molestias senserunt, pecunia, ac recenti exercitu adducto reficeret.

Secundo, ut legati nostri ad serenissimam regiam maiestatem expediendi eadem occasione compendiosiori itinere eandem adire possint.

Tertio. Per eundem prospicere volumus quopacto arx iam obsessa una cum exercitu hostili arctiore premi possit obsidione, ac iuxta suae maiestatis intimationem partem exercitus nostri transmittat, qui communi consensu alia via hostes aggredi possit, nisi Turcarum exercitus, nostris insuperabilis eisdem imminens, haec omnia intervertat, quod ne contingat, difficultatibusque suboriendis viam praecludentes medio vestrae ill⟨ustrissimae⟩ dominationis apud serenissimam regiam maiestatem summa confidentia instamus, velit sua regia maiestas. Exercitus alterius promovendo, passus quibus exercitui Szuczaviam obsidenti incommodari posset, hostibus praeripere, quo commodius partem exercitus nostri in candidi erga serenissimam regiam maiestatem ac rempublicam affectus testimonium non autem auxiliandum (cum serenissimae regiae maiestatis exercitum, eo non egere sciamus) transmittere possimus. Assecurantes per eandem ill⟨ustrissimam⟩ d⟨ominationem⟩ vestram suam maiestatem sincerissime, quantum vires regni nostri ac circumiectarum nationum, et praecaeteris

Turcarum vicinitates patientes (quibus invigilando serenissimae reipublicae Polonicae imo toti orbi christiane, non solum nobismet, nos servire credimus) nulla occasione promissis ac sponsioni meae defuturos. Rumores de statu passae Szilisztrensis aliquantulum refrixerunt, neque dubitamus eam animi sui intentionem minime nudaturum, antequam exercitum Scytarum et Kozacorum Boristeni vicinum esse intelligat, quibuscum se coniungere possit. Nos tamen certo certius Danubium speramus cum exercitu trajiciendi, ac secum hostibus illis coniungendi occasionem ipsi facile eripi, si exercitus ser⟨enissimae⟩ reg⟨iae⟩ maiestatis loca Mohilo aut Raszkova approximaverint, quod quidem summe necessarium esse putamus, secus passae Szilistrensis, Scytarumque Buczakiensium excursio semper erit metuenda. Rogamus itaque ill⟨ustrissimam⟩ d⟨ominationem⟩ vestram ut nos de progressu exercitus ser⟨enissimae⟩, r⟨egiae⟩ maiestatis certificare ne praetermittat. In reliquo eidem firmam valetudinem et secundos rerum eventus precamur. Datum in civitate nostra Segesvar, die 14 7-bris 1653.

Illustrissimae ...[1].

⟨Adressa :⟩ Illustrissimo domino Stanislao a Potok Potoczki, palatino Kioviensi, exercituum regni Poloniae duci campestri et capitaneo Crasnostaviensi etc. domino, amico observandissimo.

AGW—AKW, dz.s., nr. 19. Original. ASB—MP, r. 3, c. 90. 93.

---

[1] Ca la nr. 115.

130 Din tabăra de sub Suceava, 18 septembrie 1653.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Timuș a fost lovit din tun și a murit, dar cazacii continuă să se apere din șanțuri. Cetatea nu poate fi luată decît prin înfometare. Hanul a refuzat să dea ajutor lui Hmielnițki. Îndată ce va prinde pe cazaci, își va alătura trupele la armata polonă.

Iasnie ...[1] Przyznawam isz wc m.m. pan w zawziętey ku mnie przyiazni y pufaley correspondenciey statecznie perseverare raczysz, gdy częstym pisaniem dobry ku mnie affekt swoy wc m.m. pan wyswiadczasz y o ruszeniu się iego k. msci pana m. miłosciwego informuiesz mie. Za co iako powinne wci m.m. panu oddaię dzięki, tak tesz wzaiem de successu rerum mearum przy inszych occurrentiach wci m.m. pana wiadomym czynię. Nic tedy pewnieyszego wci m.m. panu oznaymić nie mogę, iako to, isz syn Chmielnickiego 12 praesentis, będąc postrzelony z działa, w tym tygodniu umarł. Plebs zas z pułkownikami y setnikami przy tey fortece szancow poprawiwszy, broni się, ktorą przez szturm trudno wziąc, chyba głodem wymorzyc. Dlatego muszę ią, od szturmow supersedowawszy, aby snac w ludziach szkody nie było, tak długo in obsidione trzymac, poki się albo nie podda, albo tesz w rozsypke nie puydzie. O Tatarach budziackich daią mi znać, isz cicho siedzą. Mam tam posłancow swoich, takze tesz y w Krymie, ktorzy iaką mi ztamtąd przyniosą wiadomosć, wci m.m. panu teyze godziny przeslę. Piszą mi tesz słudzy moi z Gałacu, isz posłancy hospodara multanskiego przy Tatarach z Krymu do niego

powruciwszi to referowali, isz Chmielnicki posłow swoich do chana posyłał gorąco go prosząco posilki, aby synowy swemu mogł do Wołoch na odsiecz posłac, ktorym chan tak odpowiedział, iako syn Chmielnickiego mimo rozkazanie moie szedł do Woloch, tak tesz nie tylko posilkow, ale y zadney zywey dusze niech ode mnie nie spodziewa się. Przeto nie rozumiem aby Tatarowie do Wołoch wtargnęli, chybaby molem suam przeciwko woyskom iego k. msci obrucic mieli, na co pilne mam oko y wci m.m. panu oznaymic nie omieszkam. Co się zaś coniunctiey woysk naszych z woyskami iego k. msci tycze, ia iakom przez iego msci pana posła iego k. msci do mnie obligowanego declarował się, tak tesz do effectu przywieść zechcę, a zwlascza z moiey strony radbym się tam na usługę i. k. msci ze wszytkim woyskiem moim ruszył, kiedby p. Bog tak prędko sprawy moie w dostaniu tego nieprzyiaciela prosperare raczył. O dalszych zamysłach i. k. msci abym od wci m.m. pana informatus został wielce proszę. A teraz uprzeyme słuzby moie zalecam iako naypilniey w łaskę wci m.m. pana. W obozie pod Soczawą die 18 7-bris 1653. Wci ... [1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 22. Original. ASB—MP, r. 2, c. 882—884.

Preaputernice ...[1] Recunosc, că domnia ta, domnul meu milostiv, binevoiești *să perseverezi* temeinic în hotărîta prietenie și în încrezătoarea *corespondență* cu mine, de vreme ce domnia ta, domnul meu milostiv, îți manifești prin dese scrisori *dragostea* față de mine și mă *informezi* despre pornirea m.s. regelui [2], domnului meu milostiv. Pentru care, după cum aduc domniei tale, domnului meu milostiv, mulțumirile mele recunoscătoare, tot așa și eu te voi informa *despre succesul treburilor mele*, pe lîngă alte lucruri *peste care voi da*. Așadar, nu pot aduce la cunoștința domniei tale, domnului meu milostiv, altceva nimic sigur decît că fiul lui Hmielnițki, fiind împușcat *la 12 ale prezentei* din tun, a murit în această săptămînă. *Plebea*[3] însă, cu polcovnicii și cu sutașii lor, se apără, reparînd șanțurile sub această fortăreață, care este greu de luat prin asalt, doar constrînsă prin foame. De aceea eu sînt nevoit, reținîndu-mă de la asalturi ca să nu fie pagubă în oameni, s-o țin *în asediu* atîta vreme, pînă cînd sau se vor preda sau se vor risipi în fugă. Despre tătarii din Bugeac mi se dă de știre că stau liniștiți. Am acolo trimișii mei, la fel și în Crimeea, care cum îmi vor aduce vești de acolo, în aceeași clipă le voi trimite domniei tale, domnului meu milostiv. Îmi scriu, de asemenea, slugile mele din Galați, că trimișii domnului Munteniei la tătari, întorcîndu-se la el din Crimeea, *au relatat* că Hmielnițki și-a trimis soli la han, rugîndu-l fierbinte să-i trimită ajutoare ca să le poată expedia fiului său în Moldova pentru a-l despresura, căruia însă hanul i-a răspuns așa, că „precum fiul lui Hmielnițki a mers în Moldova, fără porunca mea, tot așa să nu se aștepte la nici un suflet viu din partea mea". Ca atare, nu cred că tătarii să năvălească în Moldova, afară doar să-și întoarcă *grămada lor* împotriva oștilor m.s. regelui, lucru pe care îl avem în vedere și nu voi pregeta să dau de știre domniei tale, domnului meu milostiv. În ceea ce privește *joncțiunea* oștilor noastre cu oștile m.s. regelui, eu, după cum *m-am declarat* prin dumnealui domnul sol al m.s. regelui, trimis la mine, tot astfel voiesc să duc această la *bun sfîrșit*, și mai ales din partea mea aș porni bucuros acolo, în slujba m.s. regelui, cu toată oastea mea, dacă Domnul Dumnezeu s-ar îndura *să aducă noroc* afacerii mele în dobîndirea acestui dușman[4]. Rog mult să fiu *informat* de domnia ta, domnul meu milostiv, despre planurile viitoare ale m.s. regelui. Și acum recomand cît mai stăruitor slujbele mele îndato-

rate grației domniei tale, domnului meu milostiv. În tabără de sub Suceava, *în ziua de 18 septembrie 1653*. Al domniei tale ... [1] ⟨Adresa⟩[1].

---

[1] Ca la nr. 117.
[2] La război împotriva cazacilor și tătarilor.
[3] Aici cu înțelesul de cazacii de rînd.
[4] Cazacii din șanțurile cetății Sucevei.

131 Din tabăra de sub Suceava, 18 septembrie 1653.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Timuș, rănit, a murit. Pe cazaci îi ține împresurați. Hoarda din Bugeac nu se mișcă. Hanul nu vrea să-i ajute lui Hmielnițki. Nu crede ca tătarii să năvălească în Moldova, ci în Polonia.

Copia listu hospodara wołoskiego do jego mczi p. hetmana.

Iako z communicatią, mnie potrzebnych wiadomosci, tak za zyczliwę wci mego msciwego pana wotą ktoremi zdrowie moie prosequi raczysz, unizenie wci memu mciwemu p. podziekowawszy, reciproce y ia zyczę, abys przy czerstwosci zdrowia felicissimum w teraznieyszych swych zabawach woiennych odnosic raczył successum.

O progressach zas moich nic pewnieyszego wci memu msmu panu wypisac nie mogę, iako to, isz za directią Naywyszszego in praesentis Tymosza z działa w nogę postrzełono, ktory do trzeciego dnia zdechł. Plebeni zas z pułkownikami y sotnikami iescze in obsidione, supersedowawszy od szturmow, ktore szkody w ludziach zwykly przynosic, a victoriae spemeripiunt, nadzieia w Bogu, ze albo sie podazdą za czaszem gdyrz im głod dokucza, albo fuga zdrowie swoie salvare zechcą.

Tak w Krymie, iako y na Budziakach mam swoich poslancow, ktorzy skoro stamtąd powrucą y iaką mi przyniosą wiadomość teyze godzyny wci memu mciemu p. uwiadomie. To iednak wiem zapewne, ze orda budziacka dotąd cicho siedzy. Od perkalabow moich z Galacu mam te wiadomosc, isz poslanci hospodara multanskiego z Tatarami z Krymu powruciwszy, to referowali isz Chmielnicky poslow swoich do chana posłał, gorąco prosząc o posiłky, aby synowi swemu mogł do Woloch na odsiec poslac, ktorym chan odpowiedzial : iako syn Chmielnickiego nez roskazania mego y pozwolenia smiał panstwa wołoski infestowac, tak tesz y ia nie tylko posiłkow, ale zadney zywey duszę onemu na osięc nie posle. Zaczym nie rozumie aby ordy do Woloch wtargnąc mieli, chybaby motem belli przeciwko woyskom iego krolew. mci obrucic mieli, na co pilne mam oko y w przeslaniu takych wiadomosci zrozumiawszy molimina onych nie będę otiosus. O dalszych tesz zamyslach iego krolew, mci y gdzie z Kamienca divertere zechce o wiadomosc prosze z upewnieniem isz ia o przeciwnosciach nieprzyiaciela naszego wci mego msciwego pana wczeznie informabo. Uprzeyme zatym sluzby wci mego mciwego pana oddawam łasce. W obozie pod Soczawą, 18 7-bris 1653.

AGW—AZ, 3028, p. 120—121. ASB—MP, r. 8, c. 238—239.

Copia scrisorii domnului Moldovei[1] către dumnealui domnul hatman[2].

Mulțumind plecat domniei tale, domnului meu milostiv, atît pentru *comunicarea* știrilor trebuincioase mie, cît și pentru *dorința* binevoitoare

a domniei tale, domnului meu milostiv, cu care binevoiești *să te interesezi* de sănătatea mea, și eu, la rîndul meu, doresc, ca, o dată cu vigoarea sănătății, să binevoiești să ai *cel mai fericit succes* în actualele domniei tale ocupații războinice.

Despre succesele mele însă nu pot scrie domniei tale, domnului meu milostiv, nimic sigur, decît că din voia celui Preaînalt, *în împrejurările de față* Timuș a fost lovit din tun în picior care pînă a treia zi a pierit. Pe *plebei* însă, împreună cu polcovnicii și cu sotnicii, îi țin încă *sub asediu*, *reținîndu-mă* de la asalturi, care aduc de obicei pagube în oameni și *le răpesc speranța în victorie*; nădejdea mi-i la Dumnezeu că, sau se vor preda cu timpul, cînd îi va chinui foamea, sau vor vrea să-și *salveze* viața *prin fugă*.

Am trimișii mei atît în Crimeea, cît și în Bugeac, care îndată ce se vor întoarce de acolo și-mi vor aduce o veste ceva, în aceeași clipă voi face-o cunoscută domniei tale, domnului meu milostiv. Aceasta știu totuși sigur, că hoarda din Bugeac stă pînă acum în liniște. De la pîrcălabii mei din Galați am această știre, că trimișii domnului Munteniei la tătari, întorcîndu-se din Crimeea, *au relatat* că Hmielnițki a trimis solii săi la han, cerîndu-i fierbinte ajutoare, ca să le poată trimite fiului său în Moldova, pentru a-l despresura. Cărora hanul le-a răspuns : „Precum fiul lui Hmielnițki a îndrăznit *să tulbure* țara Moldovei, fără porunca și îngăduința mea, așa și eu nu numai că nu voi trimite aceluia ajutoare, ci nici un suflet viu pentru despresurare". De aceea, nu cred ca hoardele să meargă în Moldova, afară doar dacă nu se vor întoarce, *prin mișcarea războiului*, împotriva oștilor m.s. regelui, asupra cărui lucru veghez cu stăruință și nu voi fi *nefolositor* în trimiterea unor astfel de știri, cînd voi afla de *ostenelile* acelora <tătarilor>. Te rog să-mi dai de știre și despre planurile viitoare ale m.s. regelui, și unde va voi *să se îndrepte* din Camenița, asigurîndu-te că și eu te *voi informa* la timp pe domnia ta, domnul meu milostiv, despre actele potrivnice ale dușmanului nostru. Cu aceasta, încredințez slujbele mele binevoitoare grației domniei tale, domnului meu milostiv. În tabără, sub Suceava, *18 septembrie 1653.*

---

[1] Gheorghe Ștefan.

[2] Stanislav Potocki.

132 Lîngă Suceava, 12 octombrie 1653.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi trimite în ajutor trupe împotriva cazacilor.

Naisnieyszy ...[1] Statecczniem ia, czego wasza krolewska mść pan moy miłosciwy po mnie potrzebuiesz, przez posła waszey k. msc. przez iego m. pana Jaskulskiego straznika woyskowego a rothmistrza w.k.m. wyrozumiał, ktoremu zarazem y sprawy moie opowiedziałem. A odebrawszy ia nad zasługi moie większą od waszey krolewsky msci laske y na dalszą zarabiaiąc wedlug sił moich ludzi do usług w. k. msci bez zabawy odsyłam. Zycząc przytem szczęsliwey w.k.m. nad nieprzyiacielem victorÿ, calego siebie do usług waszey kro. msci pana mego miłosciwego pilnie

odsyłam. Datum s pod Soczawy, die 12 octobris anno Domini 1653. Waszei krolewski mosci pana mego miłosciwego cały sługa...

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 23. Original. ASB—MP, r. 2, c. 885—886.

Prealuminate ...[1] Am înțeles temeinic de la solul măriei voastre, dumnealui domnul Jaskólski, străjer al oștirii și rotmistru, ceea ce măria voastră, domnul meu milostiv, are nevoie de la mine, căruia i-am făcut în același timp cunoscute și treburile mele. Și învrednicindu-mă din partea măriei voastre de o îndurare mai mare, peste meritele mele, și căutînd să cîștig peste meritele mele alta în viitor, trimit fără întîrziere, *după puterile mele*, oameni pentru slujbele măriei voastre. Dorind, pe lîngă aceasta, măriei voastre *izbîndă* fericită asupra dușmanului, mă recomand stăruitor cu totul slujbelor măriei voastre. *S-a dat* de sub Suceava, *în ziua de 12 octombrie, anul Domnului 1653*. Al măriei voastre, domnului meu milostiv, slugă întreagă. ⟨Iscălitura. Adresa⟩[2].

---

[1] Ca la nr. 118.
[2] Ca la nr. 111.

133 Din tabăra de la Żwaniec, 12 octombrie 1653.

ȘTIRI DESPRE PREDAREA SUCEVEI

Doamna lui Lupu a adus la îndeplinire cele tratate cu trimisul polon; *cazacii s-au predat și au jurat credință regelui, sub a cărui protecție s-a pus și Gheorghe Ștefan, trimițîndu-i băutură și vite pentru bucătărie.*

Z obozu pod Zwancem. Awjzyj de data 12 octobris 1653.

Z Wołoch oznaimuią yz sie Socawa podała, y domna uczyniła wsitko to o czim z nią p. Piakowski tam posłany traktował. Wszisci Kozaczj, ktorzi horagwie poddawszy y armatę y rinstunkj, przisiegli p. Makowęskiemu[1] j on im tesz wiary doczyniac y woiowac Hmielnickiego, bo krol j. m. nad nimi miłosierdzie uczynieł. O Hmielnickim niemasz nicz wiadomosczy gdzie sie podzjał. Pokazeła sie beła pod Sawranem orda i kilka set wpadło w Wołyn a nabrawszj liudzi, nazad powroczily, o ktorych tuszą u Hmielnickiego. Hospodar nowotni poslj swe posłał, calie poddaiacz sie pod protectją krolia j.m. Miodow y wina, iasłowicz, owiecz na kuchnia krolowj j.m. poslał w podarunku. Ktoremu (...[2] nawałj na niego) kazano w Polskę zawsze uhodzic j pozwolił kroł j.m. regimentu iednego dragoniej, zebi go zawsze pilnowaly azebj nikomu nie wierzył.

Ta wojska s pod Soczawy wszystkie w Ukraine iscz maiac z hospodarem ...[2] tego nazad powrocieli beli na wsy w Ukrainę y stanelismi nad granicą wołoską, bo iezykj prziwiedzione powiadali, iz Tatarowie idą na odsziecz wojska tamtemu oblięzonemu. Dljategoz krol j.m. chcjał poszylkowacz j na forteczach zostawicz. Teraz dał Bog o czosmi go prosieli, zaczym zaraz krol j.m. ku Iampolu rusujcz sie hce daj Boze sczesliwie.

BOW, fotocopie 38, p. 649. Copie. ASB—MP, r. 25—II, c. 1210.

Din tabăra de lîngă Żwaniec. Avvisi *cu data de 12 octombrie 1653*.

Din Moldova se anunță că Suceava s-a predat și că doamna[3] a făcut totul ceea ce a tratat cu ea domnul Piakowski, trimis acolo. Cazacii

toți au depus steagurile, tunurile și echipamentul și au jurat domnului Machowski, la fel și el să le țină credința, iar ei să lupte împotriva lui Hmielnițki, căci m.s. regele și-a revărsat îndurarea asupra lor. Despre Hmielnițki nu-i nimic știre unde a luat-o. Hoarda s-a fost arătat lîngă Sawrań [4] și cîteva sute au năvălit în Volinia și, răpind oameni, s-au întors înapoi, despre care se crede că sînt la Hmielnițki. Domnul cel nou [5] a trimis solii săi, punîndu-se cu totul sub protecția m.s. regelui. A trimis în dar m.s. regelui pentru bucătărie hidromeluri și vinuri, junci și oi. Căruia i s-a spus ca (dacă dușmanul ar năvăli asupra sa) să fugă totdeauna în Polonia, și m.s. regele a îngăduit unui regiment de dragoni ca să-l păzească mereu, ca să nu se încreadă în nimeni.

Aceste oști de sub Suceava, toate, urmînd să meargă cu domnul [5], s-au fost întors înapoi la sate în Ucraina, și ne-am fost oprit la granița Moldovei, deoarece limbile aduse au spus că tătarii merg să despresoare oastea celui asediat [6]. De aceea, m.s. regele a voit să trimită întăriri, și să rămînă în fortărețe. Acum ne-a dat Dumnezeu ceea ce l-am rugat, căci m. s. regele vrea să pornească îndată, dă Doamne cu noroc, spre Iampol [7].

---

[1] Corect: Machowskiemu.
[2] Loc șters.
[3] Ecaterina, soția lui Vasile Lupu.
[4] Orășel pe Bug, la sud-est de Brațlav.
[5] Gheorghe Ștefan.
[6] Timuș.
[7] Vezi și fragmentul de scrisoare (în limba germană) din 12 octombrie 1653, din Żwaniec, la N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 237—238.

134 Din tabăra de pe Moldova, 18 octombrie 1653.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Hanul a plecat la Hmielnițki, ca împreună cu el să pornească împotriva polonilor. Se va înțelege cu Matei Basarab, ca să țină piept tătarilor la graniță. Trimite regelui întăriri, împreună cu trupe transilvănene.

Copia listu od hospodara nowego wołoskiego do iego mci pana hetmana.

Jasnie wielmozny etc. Dzis posłancy moi z tą pewną a nieomylną nowiną do mnie [1] iz han sam z ordami y Budziag poszedl do Chmielnickiego y coniunctis viribus chce isc przeciwko i.k. mci. Zaczym racz wm mc pan wierzyc gdyz to iest certissimum. Posłanca mego, ktorego dla odstrzynienia ord od Chmilnickiego do hana posłałem, takze tez od xięcia iego mci siedmigrodzkiego, w hanskich wsiach na Budziakach zatrzymano y hostilitatem w panstwa nasze inferre moliuntur. Przeto y my, zniozszy sie z hospodarem multanskim, zechcemy o sobie myslic, iakobysmy impet nieprzyiacielski reprimere mogli. Posiłek według obligu moiego ilem mogł i.k.m. posyłam, ktoremu za regimentarza urodzonego p. Ionaszka kupara, perkałaba chocimskiego, takze tez od xięcia siedmigrodzkiego, dzis sie ruszaią. To natenczas pro candore wmci m. mci panu oznaimiwszy, wielce prosze abys wm mc pan y mnie cokolwiek z tamtei strony o tymze nieprzyiacielu novi occurit oznaimic raczył. Poniewaz han ze wszystkimi ordami ruszył sie y my z xięcią imcią siedmigrodzkim y

z hospodarem multanskim zniozszy sie y woiska znowu zebrawszy, na granicy staniemy ad resistendum nieprzyiaciełowi temu. Powolne zatym słuzby moie zalecam iako naipilnie w łaskę wm m.m. pana. W obozie nad Moldawą die 18 octobris anno Domini 1653.

APK—ZR, ms. 31, p. 83. ASB—MP, r. 2, c. 2.

Copia scrisorii de la domnul cel nou al Moldovei către dumnealui domnul hatman.

Preaputernice etc. Astăzi ⟨au sosit⟩ la mine trimișii mei cu această știre sigură și garantată, că hanul însuși a plecat cu hoardele și cu tătarii din Bugeac la Hmielnițki și vrea să meargă *cu puteri unite* împotriva m.s. regelui. Ca urmare, binevoiește domnia ta, domnul meu milostiv, să crezi, căci aceasta-i *foarte sigur*. Pe solul meu, pe care l-am trimis la han pentru a rupe hoardele de Hmielnițki, precum și din partea milostivirii sale principelui Transilvaniei, l-au reținut în satele hanului din Bugeac, și ⟨tătarii⟩ *uneltesc acte dușmănoase* în țările noastre. De aceea și noi, înțelegîndu-ne cu domnul Munteniei, voim să ne gîndim cum să putem *opri năvala* dușmanului. Trimit, potrivit obligației mele, m.s. regelui întăriri, cîte am putut, peste care am pus comandant de bun neam domnul Ionașcu cuparul, pîrcălabul Hotinului, precum și din partea principelui Transilvaniei; ele pornesc astăzi. Aceasta înștiințînd deocamdată, *din dragostea mea*, domniei tale, domnului meu milostiv, rog mult ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să-mi dai știință despre orice *se va ivi nou* din acea parte despre același dușman. Deoarece hanul a pornit cu toate hoardele, și noi, înțelegîndu-ne cu milostivirea sa principele Transilvaniei și cu domnul Munteniei, și strîngînd din nou oștile, vom veni la graniță *pentru a ține piept* acestui dușman. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele binevoitoare grației domniei tale, domnului meu milostiv. În tabără pe Moldova, *în ziua de 18 octombrie, anul Domnului 1653.*

---

[1] Lipsă cuvîntul : przyjechali.

135 **De pe Moldova, 19 octombrie 1653.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi trimite în ajutor 1 000 de călăreți, sub comanda pîrcălabului Ionașcu, precum și trupe din partea principelui Transilvaniei.

Naisnieyszy...[1] Powruciwszy posłowie moi ze Zwanca wysoką naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pna mego miłosciwego laske y dobry ku mnie affekt opowiedzieli mi, za co iako winne oddaię dzięki, tak tesz aeternum naiashieyszemu maiestatowi w.k. msci pana mego miłosciwego obligatus zostawam. Succurs według obietnice y umowy moiey a affectaciey naiasnieyszego maiestatu w.k.m. pana mego miłosciwego tysiąc koni Wołoszy z urodzonym panem Ionaszkem kuparem, perkałabem chocinskim, posyłam pod Chocin, pokornie upraszaiąc, aby naiasnieyszy maiestat w.k. msci p.m. miłosciwego tę malą garskę ludzi przyiąc raczył, gdysz więcey posłac nie mogę dla wielu przyczyn, ktore wzwyz pomieniony poseł moy ustnie naiasnieyszemu maiestatowi w.k. msci pana mego miłosciwego opowie, ktoremu racz zupełną wiarę dac. Od xięcia iego msci siedmigrodzkiego takze posiłki oraz wyprawiłem. Zyczę zatym naiasnniey-

szemu maiestatowi dobrego od pana Boga zdrowia y sczęsliwego w dlugi wiek panowania. Nad Mołdawią die 19 8bris 1653. Naiasnieyszego ... [1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 25. Original. ASB—MP, r. 2, c. 889—890.

Preastrălucite...[1] Solii mei[2], întorcîndu-se de la Żwaniec[3], mi-au făcut cunoscută înalta grație a preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, și bunul ei *sentiment* față de mine, pentru care, precum vă aduc mulțumirile mele îndatorate, tot așa rămîn *veșnic obligat* preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv. După făgăduiala și înțelegerea mea și pentru *dragostea* față de preastrălucita maiestate a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, trimit sub Hotin o mie de călăreți moldoveni, cu de bun neam domnul Ionașcu cuparul, pîrcălabul Hotinului, rugînd umil ca preastrălucita maiestate a măriei voastre regești, domnul meu milostiv, să binevoiască să primească acest mic număr de oameni, căci mai mulți nu pot trimite din multe pricini, pe care mai sus numitul sol al meu le va spune din gură preastrălucitei maiestăți a măriei voastre, domnului meu milostiv, căruia binevoiește să-i dai întreaga crezare. Am trimis și întăririle din partea milostivirii sale principelui Transilvaniei. Cu aceasta, doresc preastrălucitei maiestăți de la Domnul Dumnezeu sănătate bună și domnie fericită întru mulți ani. De pe Moldova, *în ziua de 19 octombrie 1653.* Al preastrălucitei...[1] 〈Adresa〉[4].

---

[1] Ca la nr. 118.
[2] Logofătul și Ionașcu cupar, pîrcălab de Hotin.
[3] Unde se afla regele, cu tabăra.
[4] Ca la nr. 114.

136 — Începutul lunii noiembrie 〈1653〉.

INFORMAȚIILE UNUI SPION POLON

Despre Hmielnițki, han și Vasile Lupu.

...Codziennie bywa Chmielnicki u hana na radę.

Czausza widział swemi oczyma z Stambolu przysłanego dlatego, zeby sie nie mieszała orda między krolem polskim a Kozakami.

Nie na większy czas byli z Krymu wyszli tylko aby Lupula ratowali a skarby soczawskie odebrali.

Lupul raz przy hanie, a drugi raz przy Chmielnickim zostaie, ludzi nie ma przy sobie nad sto koni Wołochow.

Kamamet murza był czatą w Wołoszech, iuz się powrocił, ięzykow nad dwoch nie miał więcey, po ktorego przysciu była zaraz rada u hana...

BPANK, 2254, f. 389. Copie. ASB—MP, r. 22, c. 478.

...[1] Hmielnițki se află zilnic la han, la sfat.

A văzut cu ochii săi pe un ceauș trimis din Stambul, ca hoarda să nu se amestece între regele polon și cazaci.

〈Tătarii〉 n-au fost ieșit din Crimeea pentru mai mult timp decît numai să-l ajute pe Lupu și să-i ia comorile din Suceava.

Lupu se află cînd cu hanul, cînd cu Hmielnițki; n-are pe lîngă el oameni mai mulți de o sută de călăreți moldoveni.

Kamamet mîrza a fost la pîndă în Moldova. S-a întors deja, n-a avut mai multe limbi decît două. După a cărui sosire, a fost îndată sfat la han ...

[1] Începutul actului n-a fost microfilmat

137 **Din tabără, 10 noiembrie 1653.**

ȘTIRI DIN TABĂRA POLONĂ

Gheorghe Ștefan anunță că hanul i-a urat domnie fericită și că i-a cerut să trimită lui Lupu pe doamna și pe fiul acestuia. Tabăra polonă se aprovizionează din Moldova.

Z obozu die 10 novembris 1653.

...Hospodar wołoski Stephan nowotny daie znac ze przisedł do niego poseł od hana s powinszowaniem zdrowia dobrego, sczesliwego panowanja i z offiarowaniem hęczy y przyiazni swoiey, zadaiącz przitym aby Wasiliowy hospodarowi staremu zone y sinem ⟨!⟩ odesłał, ktorych iuz Stephan nowotni hospodar dobrze przedtym do Rakocego wyprawjł. Daie oraz znac ze han na Ukrainie zymowac myslj...

Od Porty coraz zachodzą mandaty, pierwsze do hana, abj sie zadnim sposobem nie waził wpadacz w ziemie wołoskie y multanskie. Nas tu powjat hocimskj do tego czasu ziwnoscią opatruie y prawie ziwy, bo wlosczj nasze przez naszych w około w niwecz spustosone... 14 9-bris ... Posłał han do hospodara nowego wołoskiego przedaiąc mu starego ...

BOW, fotocopie 38, f. 658–659. Copie. ASB–MP, r. 25–II, c. 1215.

Din tabără, *în ziua de 10 noiembrie 1653.*

Noul domn al Moldovei, Ștefan, ne dă de știre că a venit la el un sol de la han, cu urare de bună vecinătate, de fericită domnie și cu oferirea bunăvoinței și prieteniei sale, cerînd pe lîngă aceasta să trimită domnului celui bătrîn, lui Vasile, soția cu fiul, pe care Ștefan, noul domn, i-a trimis deja mai înainte bine la Rákóczy. Mai dă de știre că hanul are de gînd să ierneze în Ucraina...

De la Poartă sosesc mereu porunci, prima pentru han ca să nu îndrăznească să năvălească în nici un chip în țara Moldovei și în cea a Munteniei. Pînă acum pe noi ne aprovizionează cu hrană ținutul Hotinului, și care-i viu, căci domeniile noastre din jur sînt pustiite cu totul de ai noștri...*14 noiembrie*...Hanul a trimis la noul domn al Moldovei, predîndu-i pe cel vechi...[1]

[1] În realitate, Vasile Lupu n-a fost predat lui Gheorghe Ștefan, ci trimis, în 1654, la Poartă.

138 **⟨1653⟩.**

MĂRTURISIRILE SOLILOR TĂTARI

Luați prizonieri de poloni, solii hanului la domnii români și la principele Transilvaniei dau informații asupra misiunii lor, asupra intențiilor tătarilor și cazacilor și asupra trimiterii, ca prizonier, a lui Lupu în Crimeea, la insistențele lui Gheorghe Ștefan.

Confessata posła hanskiego wyprawionego do hospodara wołoskiego, multanskiego y Rakocego, przezwiskiem Kosim Thochtanisz aga, wzięty pod Kutnerem, trzeci dzień od hana w sobotę przeszłą odprawiony.

Przyznawa ze beł posłem w k. iego mci w Warszawie od hana iusz to trzeci rok temu, iedząc chleb y sol k.i.m. wszytko musze powiedziec bendac teraz niewolnikiem. Listy mial od hana do multanskiego hospodara y Rakocego. A co beły do hospodara Stefana, dwuch Woloszy wprzod z nimi puscili sie y wczesnie przybeli. Nie miał inszego poselstwa do mołdawskiego, telko pozdrowienie hanskie, listu oddanie a predkie do xiazecia Rakocego iego wyprawienie. Do xięcia Rakocego te miał słać porucone pozdrawic han dobrym zdrowiem pyta sie o nim y nawiedza ia swego przyiaciela, a iakos przes czterech posłow swiech oswiadczył uczywwość swoie hanowi iego mci panu memu, teraz przyseła mie abyś ty przes mie hanowi oswiadczył y podarunki posłał, rozumieiąc gdysz to uczynisz ze han dotrzymać na dalszy czas swoiey przyiazni y ziemie twoiey ochroni zawsze od wszelkiey szkody. Przyznawa sobie ze on te podarunki miał podbierać od xięcia Rakoczego, telko zeby beł posła ze mną do hana przysłał, a on, ten aga poseł, za calą przyiazn miał xięciu Rakocemu slubować. Gdy go han wyprawił, wsiadaiąc na koń pytał sie hana gdzie go ma zastać wracaiąc sie z poselstwa. Han go sprawuie ty mie w Rusi zastaniesz zimować umyslyłem y trwać bendę puki sie z k.i.m. nie sprobuie dobrze albo nie poiednam. Wszyscy murzowie i agowie iedney są misli z hanem. Po pierwszym sczesciu ma się han sprawic. Ale konie barzo dobre maią y co ych do długiey zabawy tu w Rusi przywodzi. Iescze Chmielnicki iednego grosza hanowi nie dał, telko go obiecami karmi, tak woiennego sczescia iako y wielkich podatkow z tych maietnosci ktore są pod Chmielnickim. Dla nierychlych Chmielnickiego posłow nierychło tesz han tu przyszedł do Rusi. O socawskich skarbach cale han zamilczał. Wasila do Krymu posłał, co mu nowy hospodar sprawił, a Chmielnicki go tesz odstąpił y wydał. Powiada ze Sefer Kazy aga, czesto smieiąc sie, wspomina jego msci p. starostę winnickiego. Tylko się temu dziwuie, ze zadnego od niego nie ma przez ten czas listu. Kozackie woisko nie wielkie beło. Teraz coś mało ych przybyć. Slysiał o soczawskich Kozakach ze ych siedm tysięcy wyszło po domach się beli rozesc, ale im Chmielnicki prędko kazał do woiska przybywać. Pan Moglinicki zyw siedzi u Chmielnickiego. Gdy iusz z Krymu na włost przychodzieli, nacierali murzowie aby pod Soczawą przynieszyć, ale Sefer Kazy aga y Subehan Kazy aga przemogli tam isc nie mogli, bo to ziemia cesarska, Portębyśmy urazili na sie. Chmielnicki usilnie hana y wszytkich starszych prosi, aby te woinę skonczeli y trwali przes zymę, mowiąc ze zginę iako hana woysko wrociłoby się bez skonczenia. O zimne mrozu nic Tatarowie nie dbaią choćby naycesze bylo gdy maią co iesć y czym konie karmić.

Confessata Tararzyna w teyze wsy co y pan iego, ten posel, przezwiskiem Kieldubay, powiada ze do Krymu kazał się tym posłom wracac...

Wasyl do Krymu posłany, iako lyst przeszedł od nowego hospodara...

Confessata Tatarzyna Asan przezwiskem, sługa iest wziętego posla tamze pod Stefanowcami rowno z drugimi poimany... Wasila hospodara do Krymu han posłał iusz iako wieznia, co han na instantiach nowego hospodara znac mial uczynic. Tieresz aga prowadził Wasila do Krimu y Kozakow kilkanascie... Pana Tymoszka ani han ani murzowie nie załowali. Chciał do czarta, niech ze idzie...

Confessata Tetarzina z temiz wziętego y tego czasu ktory temu posłowi za towarzisza od Sefer Kazy agi byl przydany przezwiskem Tymier bey. Przy lystach należących do Rakocego mieli obadwa mowic aby obiecane upominki przez nich dla zatrzimania dalszey prziiazni y ochrony panstwa swego hanowi przysłał y wiencey nad te terazniey͏sze woysko posilkow krolowi i.m. nie dawał... Z pirszey rady gdy wychodzili, posłano Wasila do Krymu za listem nowego hospodara...

AFK – ZR, ms. 31, f. 211–213. Copie. ASB–MP, r. 2, c. 4–6.

Mărturisirile solului hanului, cu porecla Kasîm Tohtamiş aga, prins lîngă Cotnari, trimis de han acum trei zile, sîmbăta trecută, la domnul Moldovei, la cel al Munteniei și la Rákóczy.

Recunoaște că a fost sol la m.s. regele la Varşovia din partea hanului acum trei ani, cînd a mîncat pîinea şi sarea m.s. regelui. „Fiind acum rob, trebuie să spun totul". A avut scrisori din partea hanului către domnul Munteniei și către Rákóczy. Iar cele ce au fost către domnul Ştefan, cu ele au plecat mai înainte doi moldoveni şi au ajuns mai devreme. N-a avut la domnul Moldovei altă solie decît să-i aducă salutarea hanului, să-i predea scrisoarea și să fie trimis în grabă la principele Rákóczy. La principele Rákóczy a avut ca misiune : hanul îi urează bună sănătate, întreabă de el şi îl vizitează ca pe prietenul său, „și după cum ţi-ai mărturisit măriei sale hanului, stăpînului meu, cinstea prin patru soli de-ai tăi, acum mă trimite pe mine, ca tu să ţi-o mărturisești prin mine hanului și să-i trimiţi daruri, înțelegînd că dacă vei face aceasta, hanul își va păstra și pe viitor prietenia și va apăra totdeauna țara ta de orice daună". Recunoaște că el avea să ia aceste daruri de la principele Rákóczy „numai ca să trimită sol cu mine la han", iar el, acest aga, solul, avea să jure principelui Rákóczy pentru toată prietenia. Cînd l-a trimis hanul, el, urcîndu-se pe cal, l-a întrebat pe han : unde are să-l găsească, cînd se va întoarce din solie? Hanul îi spune : „tu mă vei găsi în Rutenia, unde m-am gîndit să iernez și unde voi sta pînă îmi voi încerca norocul cu m.s. regele, bine sau nu, unul cu altul". Toţi mîrzacii și agalele sînt de acelaşi gînd cu hanul. Hanul are să se conducă după cea dintîi încercare a norocului. Cai însă au foarte buni, și-i aduce mereu pentru o ședere mai îndelungată aici, în Rutenia. Hmielnițki n-a dat încă hanului nici un ban, ci îl hrănește numai cu făgăduieli atît în ceea ce privește norocul războiului, cît şi impozitele mari din acele domenii, care se află în stăpînirea lui Hmielnițki. Din cauză că Hmielnițki nu și-a trimis repede solii, nici hanul n-a venit grabnic aici, în Rutenia. Despre comorile din Suceava, hanul n-a spus nimic. Pe Vasile[1] l-a trimis în Crimeea, ceea ce i-a făcut-o noul domn[2], iar Hmielnițki și el l-a părăsit și l-a predat. Spune că Sefer Gazi aga[3], rîzînd adeseori, își aduce aminte de dumnealui domnul staroste de Winnica. Se miră doar că în timpul acesta n-are nici o scrisoare de la el. Oștirea căzăcească n-a fost mare. Acum ei vin cîte puţini. A auzit despre cazacii din Suceava, că au ieșit șapte mii dintre ei şi s-au împrăștiat pe la casele lor, dar Hmielnițki le-a poruncit repede să vină la oaste. Domnul Moglinicki, viu, șade la Hmielnițki. Cînd au ajuns din Crimeea în ținut, mîrzacii au stăruit să meargă la Suceava, dar Sefe Gazi aga și Subehan Gazi aga i-au convins să nu se ducă acolo, căci e ţară împărătească și ar supăra Poarta împotriva lor. Hmielnițki roagă stăruitor pe han și pe toate căpeteniile sale să sfîrşească acest război și să reziste în timpul iernii, spunînd că „voi muri îndată ce oastea hanului s-ar

întoarce fără a sfîrși războiul". De gerul aspru tătarilor nu le pasă deloc, deși cel mai greu a trecut, cînd au ce mînca și cu ce-și hrăni caii.

Mărturisirile tătarului, poreclit Kieldubai, făcute în același sat, ca și stăpînul său, solul acesta. Spune că s-a dat poruncă acestor soli să se întoarcă în Crimeea... Vasile a fost trimis în Crimeea, îndată ce a sosit scrisoarea de la noul domn...

Mărturisirile tătarului, poreclit Asan; este sluga solului prins[4], făcut prizonier împreună cu alții tot acolo lîngă Ștefănești... Hanul a trimis pe domnul Vasile în Crimeea deja ca prizonier, ceea ce hanul ar fi făcut la stăruințele noului domn. Pereș aga și vreo cincisprezece cazaci l-au dus pe Vasile în Crimeea... Pe domnul Timuș nu l-au plîns nici hanul nici mîrzacii. „A vrut la dracul, la el să se ducă" !...

Mărturisirile tătarului poreclit Tîmir bei, care a fost atașat de către Sefer Gazi aga ca tovarăș solului acestuia și care a fost prins, cu aceiași, în acel timp. Pe lîngă scrisorile cuvenite lui Rákóczy, amîndoi aveau să-i spună că să trimită prin ei hanului darurile promise pentru păstrarea mai departe a prieteniei și pentru paza țării, și să nu dea m.s. regelui mai multe întăriri peste oastea actuală.... Cînd au ieșit de la cel dintîi sfat, l-au trimis pe Vasile în Crimeea, ca urmare a scrisorii noului domn.

---

[1] Vasile Lupu.
[2] Gheorghe Ștefan.
[3] Vizirul hanului.
[4] Kasim Tohtamiș.

139 **Roman, 18 noiembrie 1653.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Hanul înaintează asupra armatei polone, dar se teme să dea lupta deoarece Hmielnițki are forțe prea slabe. Crede că el ar fi dispus să facă pace.

Iasnie...[1] Posłancy moi w blisko przeszłą sobote wyiachawszy od chana, tę dnia dzisieyszego przyniesli mi wiadomosć, isz chana nizey Baru odiachali, ktory z potęgą swoią w gurą ku woysku i.k.msci ciągnie, bo orda koczuiąc tak długo w Ukrainie nań narzeka y pragnie iako nayprędzey rozprawy. Ale widzę chan, iakom z tych posłancow zrozumiał, trwozy sobą, bo Chmielnicki woyska ledwo ze dwadziescia tysięcy ma przy sobie y to podłego. Cisz posłancy referuią isz chan 15 9-bris miał posła swego wysłać do i.k.msci, zeby albo pole dał, albo pokoy zawierał. Widzę zeby się teraz chan łatwo do pokoiu skłonił, bo vires Chmielnickiego są imminutae, ktorym confidere nie chce. Chmielnicki ordzie sto osimdziesiąt miast za Buhem in praedam naznaczył dlatego ze tak dlugo przy nim mieszkali, na co srodze narzekaią. To ia wszytko wysokiey wci m.m. pana committo consideracyey, utrum sit pax z chanem przy tey occasiey i.k.m. stabilienda, czyli tesz jego duce viribus, vires tych nieprzyiaciol reprimendae. Uprzeyme...[1] W Romanie die 18 9-bris 1653. Wci...[1]

Chan powoley w gure ciągnie, a na Chmielnickiego narzeka ze woyska kozackiego mało ma przy sobie, mowiąc mu indignatus : iezeli woyska wiecey nie zbierzesz, ia sam Polakom bitwy dac nie mogę.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 24. Original. ASB—MP, r. 2, c. 887—888.

Preaputernice...[1] Solii mei, plecînd sîmbăta trecută de la han, mi-au adus astăzi această știre, că s-au despărțit mai jos de Bar de han, care merge cu puterea sa în sus, către oastea m.s. regelui, căci hoarda, rătăcind atît de mult timp în Ucraina, cîrtește împotriva lui și dorește cît mai repede lupta. Văd însă că hanul, după cum am înțeles de la acești soli, se teme, deoarece Hmielnițki are cu el abia 20 000 de ostași și aceștia slabi. Aceiași soli *relatează* că hanul, urma să trimită *la 15 noiembrie* solul său la m.s. regele, ca sau să-i cedeze terenul, sau să încheie pace. Văd că acum hanul ar înclina ușor spre pace, deoarece forțele lui Hmielnițki sînt *slăbite*, în care nu vrea *să aibă încredere*. Hmielnițki a destinat hoardei pentru pradă 180 de orașe dincolo de Bug, aceasta pentru faptul că ⟨tătarii⟩ au stat cu el atît de mult timp, de care lucru ei se plîng strașnic. Toate acestea eu le *supun* înaltei considerații a domniei tale, domnului meu milostiv, ca *sau să fie stabilită* cu această ocazie de m.s. regele *pacea* cu hanul, sau să fie *distruse cu forțele de sub comanda* sa *forțele* acestor dușmani. Cu aceasta ...[1] În Roman, *în ziua de 18 noiembrie 1653.* Al domniei tale...[1] ⟨Adresa⟩[1].

⟨Țidulă :⟩ Hanul înaintează încet în sus și-i reproșează lui Hmielnițki că are puține oști pe lîngă el, zicîndu-i *indignat :* „Dacă nu vei aduna mai multă oaste, eu singur nu pot da lupta cu polonii".

---

[1] Ca la nr. 117.

140 **⟨Alba Iulia, după 6 februarie 1654⟩.**

NOILE INSTRUCȚIUNI DATE LUI GR. GILLÁNYI, SOL ÎN POLONIA

Gheorghe al II-lea Rákóczy trimite solului său, aflat în Polonia, scrisorile primite de la Gheorghe Ștefan care cuprind anumite zvonuri ce urmează să fie comunicate regelui. El nu crede aceste zvonuri și este de părere că împăratul nu trebuie acuzat sau întrebat de ele. Regele însă ar trebui să cerceteze de ce Mihai, nepotul lui Mihai Viteazul, care se afla la curtea împăratului, a trecut nu demult prin Polonia la cazaci, și ce tratează acolo.

Recens instructio[1] generosi Gregorii Gillani, culinae nostri praefecti et ad serenissimum regem et reipublice[2] Poloniae ablegati, internuntii nostri.

... 2. Ex Moldavia qui rumores ad nos scripti sint, literas ipsas originales palatini Moldaviae[3] fidelitati vestrae mittimus, quae res quoque communicanda erit ipsi serenissimo regi. Quoniam vero putamus id caesareae maiestati significatum iri. Propterea, cum quibus ea communicabit, semper ea declaratione id faciat, nos quoque iis rebus fidem non habere, neque caesaream maiestatem eo nomine accusare, sed tantum confidentiae, quae inter nos et suam maiestatem regiam intercedit, voluimus hac quoque parte satisfacere. Neque desideramus ut caesaream maiestatem eo nomine aut requirat sua maiestas, aut eidem hoc obiiciat, verum illud tantum petimus, ut sua maiestas regia attendat et inquiri faciat de eo, quod nimirum palatini Sorban[4] filius nomine Michael[5], in caesareae maiestatis aula huc usque degens, inde non ita pridem ad Cosacos transierit,

quove in statu illic sit, et quid tractet. Nam certo certius per ditionem suae regiae maiestatis transiit, quoniam eum per nostram illuc se non contulisse certo nobis constat...

AGW—AKW, dz.s., nr. 27. Original. ASB—MP, r. 3, c. 137—138.

---

[1] Instrucțiunile anterioare, din Alba Iulia, 1 februarie 1654, la Szilágyi S., *Erdély...* I, p. 296—304.
[2] Corect: rempublicam.
[3] Vezi scrisoarea lui Gheorghe Ștefan din 6 februarie 1654 către I. Kemény, la N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 241—242.
[4] Corect: Nicolae Pătrașcu, iar nu Radu Șerban.
[5] Este vorba de Mihai, fiul lui Nicolae Pătrașcu și nepotul lui Mihai Viteazul.

141 — Iași, 14 februarie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Uu trimis al țarului a anunțat cazacilor că Hmielnițki a devenit vasalul Moscovei și le-a luat jurămîntul de supunere. Domnul sugerează regelui să se înțeleagă cu hanul împotriva lor.

Naiasnieyszy...[1] Jakom się przedtym w.k.msci panu memu miłosciwemu declarował ze zyczliwe zawsze do usług w.k.msci pana mego miłosciwego gotowem sposabiać powolności moie, tak y teraz z tym się ozywam isz w udzieleniu zachodzących zewsząd wiadomości ad nutum w.k. msci pana mego miłosciwego zostaię. Iakosz y teraz cokolwiek o imprezie Chmielnickiego przyniesiono mi w.k.msci panu memu miłosciwemu aperio.

Decima 4-ta februarii dano mi znać zapewne, isz nieiakiś Moskal, ktorego woiewodzicem nazywaią, od cara moskiewskiego 12 praesentis do Raszkowa przyiachawszy, ktorego Kozacy cum summa reverentia przyięli, to onym opowiadał, isz Chmielnicki renunciowawszy przyiazni chanskiey, a hołdownikiem cara moskiewskiego zostawszy, wszytką Ukraine onemu oddał. Zaczym taka iest wola cara naszego abyście onemu wszyscy iako panu chrzescianskiemu wiernymi zostali hołdownikami. Nazaiutrz tedy wszytkich do cerkwie zgromadziwszy, przysiągać onym na wierne poddanstwo kazał, obiecuiąc im przytym na rok kozdemu zosobna z skarbu carskiego po dwudziestu talerow i barwe, aby tylko szczerze słuzyli, a w kozdym mieście Moskal starostę ma zostawać. Tę przysiegą w Raszkowie we czwartek wykonali Kozacy, a nazaiutrz ten Moskal miał iachac do Miaskowki y od miasta do miasta iezdząc, miał Kozakow do przysięgi na wierne hołdowanie przywodzic, a potym to odprawiwszy, sam w Bracławiu ma zostać. Nic inszego ci nieprzyiaciele nie myslą, tylko unitis viribus w panstwa w.k.msci pana m. miłosciwego wtargnąc y onego znosić, a po wygraney w Kiowie stolice mieć chcą. To natenczas w.k.msci panu memu miłosciwemu o tym Moskalu, ktorego boiarzyn moy widział, pro candore meo oznaymiwszy y molimina tego nieprzyiaciela wypisawszy, nic nie wątpię isz tak w.k.msc p. moy miłosciwy nie contemnuiąc wiadomosci zawczasu huic malo obviando z chanem krymskim znosic się zechcesz, aby się ten nieprzyiaciel z przeciwnych zamysłow swoich nie cieszył. Zyczę...[1] W Iassiech die 14 februarÿ 1654. Naisnieyszego...[1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 28. Original. ASB—MP, r. 2, c. 893—894.

Preastrălucite... [1] Precum am *declarat* măriei voastre regești, domnului meu milostiv, mai înainte că sînt gata să-mi consacru binevoitoarele mele sentimente de supunere serviciilor măriei voastre, domnului meu milostiv, așa mă declar și acum că voi rămîne *la porunca* măriei voastre, domnului meu milostiv, în împărtășirea știrilor care vin de pretutindeni. Într-adevăr și acum *fac cunoscut* măriei voastre, domnului meu milostiv, orice mi s-a adus despre întreprinderea lui Hmielnițki.

În ziua de 14 februarie mi s-a dat sigur de veste că un anumit moscal, căruia îi zic fiu de voievod, sosind *la 12 ale prezentei* de la țarul Moscovei [2] la Rașkov și pe care cazacii l-au primit *cu cea mai mare reverență*, le-a spus că Hmielnițki, *renunțînd* la prietenia hanului și devenind vasalul țarului moscovit, a dat aceluia întreaga Ucraină. „Prin urmare, aceasta este voia țarului nostru ca toți să-i fiți vasali credincioși, ca unui domn creștin". A doua zi deci, adunîndu-i pe toți în biserică, le-a poruncit să jure aceluia supunere credincioasă, făgăduindu-le cu acest prilej fiecăruia în parte din vistieria țarului cîte 20 de taleri pe an și haine, numai să slujească în mod sincer, iar în fiecare oraș are să fie staroste un moscal. Acest jurămînt l-au făcut cazacii joi la Rașkov, iar a doua zi acest moscal urma să plece la Miaskówka și mergînd din oraș în oraș avea să ducă pe cazaci să depună omagiu de credință, iar apoi, săvîrșind aceasta, are să rămînă în Bratlav. Nimic altceva nu gîndesc acei dușmani, decît să năvălească *cu puteri unite* în țara măriei voastre, domnului meu milostiv, și s-o distrugă, iar după izbîndă voiesc să-și aibă capitala la Kiev. Aceasta făcînd deocamdată cunoscut *din sinceritatea mea* măriei voastre, domnului meu milostiv, despre acest moscal, pe care l-a văzut boiarinul meu, și descriind *străduințele* acestui dușman, nu mă îndoiesc deloc că măria voastră, domnul meu milostiv, nedisprețuind această știre, vei binevoi, *pentru a preveni* din timp *acest rău*, să te înțelegi cu hanul Crimeii, pentru ca acest dușman să nu se bucure de planurile sale potrivnice. Cu aceasta... [1] În Iași, *în ziua de 14 februarie 1654.* Al preastrălucitei... [1] ⟨Adresa⟩ [3].

---

[1] Ca la nr. 118.
[2] Alexei Mihailovici Romanov (1645—1676).
[3] Ca la nr. 114.

142 **Iași, 25 februarie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Este gata să-i trimită acum 1 300 de mercenari, iar ulterior încă pe atîția. Regele să scoată pe han din alianța cu cazacii și să-i promită bani, pentru care va chezășui chiar el. A cerut marelui vizir să țină în frîu pe tătari. Agenții săi la Poartă vor sprijini pe solul polon în misiunea sa. Venețienii au bătut pe turci la Creta.

Iasnie wielmozny a mnie wielce miłosciwy panie woiewodo kiowski, moy msci panie y przyiacielu.

Ossobliwe ztąd biorę uprzeymego ku mnie affectu wci m.m. pana testimonia, gdy stateczne poufaley przyiaźni naszey załozywszy fundamenta, rzetelnym coraz ozwaniem się onę excolere usiluiesz, iakosz y teraz przez iego msci pana Biencowskiego [1] od i.k.msci do mnie obligo-

wanego to wc m. m. pan wyswiadczyłes, co dobremu y poufalemu nalezy przyiacielowi. Zaczym y ia tey wci m.m. pana corresponduiąc zyczliwosci, z tym się declaruię, isz od zawziętey z wcią m.m. panem przyiazni, ktorey statecznie az do ostatnego kresu zywota moiego chcę dotrzymac, zadna novercantis fortunae procella mnie nie odłączy y wolalbym na zdrowiu szwankować y infortunium iakie ponieść, anizeli w przyrzeczoney raz z wcią m.m. panem przyiazni deficere. A iako i.k.m. w potrzebach moich znacznym mnie wesprzeć raczył succursem, tak y ia wierne uslugi moie y siebie samego onemu consecrowawszy, tam powolności moie sposabiać będę gdzie wola i.k. msci pana mego miłosciwego inclinabit.

Poniewaz tedy nieprzyiaciel nasz spolny, nową uczyniwszy z Moskalem confederatię, znowu armuie sie, a wc m.m. pan, iakom z relaciey iego msci pana Biencowskiego [1] wyrozumiał, woyska w Niz obrocic umysliłes, abyś hanc indomitam rusticanae plebis rabiem, ktora poczeła się kupic, z przeciwności ich zraziwszy metum mogł onym incutere, y ia iako ten, ktorego tesz res agitur, za taką iego msci pana posła imieniem wci m.m. pana propositią, tysiąc y trzy sta ludu dobrego pieniężnego przeciwko tym nieprzyiaciołom, za pierwszym gdy się tamte woyska zbliżą od wci m.m. pana oznaymieniem, posłać wci obiecuię, ktorych na Chocin będę dirigował, aby się tam złączyli, a zołd onym ode mnie dany będzie, tylko skoro na tamte strone przeydą, regimini y przeczołowaniu wci m.m. pana onych commutam. Czekam ia z Krymu na respons, ktory iesli według moiey mysli przyniesiony mi będzie, z nową takąsz quantitatem woyska, iezeli potrzeba będzie, wci m.m. panu posłać submittuię się, tylko prędko potrzeba w Niz pospieszac, bo czas upływa. A poniewaz na taką zanosi się woynę gdy Moskwa z rebelizantem łączy się, in hoc vel maxime elaborandum est, abys wc m.m. pan expeditissimis itineribus do i.k.msci posłać raczył, intimuiąc to i.k. msci, aby iako nayprędzey posła swego do chana krymskiego wyprawił, azaby go od przyiazni y ligi chłopskiey odstrzygnąc mogł, a prędko potrzeba w takiey materiey posłać, zeby go ubiedz nim na koń wsiędzie, a chocby mu tesz in tali casu pewną przyobiecać summę, za ktorą ia poręką będę, aby tylko z Moskwą y z Kozakami nie trzymał. Nic to honoru y dostoięstwa i. k. msci nie naruszy, lubo go w tym ubiezy, y ządać będzie, gdysz potym i.k.msć po staremu in suo esse zostanie. Ia varios eo inpassu szukam modos, y do wezyra wielkiego do Constantinopola pisałem, persuaduiąc mu y daiąc kilka racyi, aby Tatarow in officio teraz zatrzymali. Między ktoremi y to wyraziłem, isz ten nieprzyiaciel udawszy się przedtym pod protectią cesarza ottomanskiego, a teraz z Moskalem złączywszy się złe przeciwko domowi ottomanskiemu przy iedney religiey chce swoie succesu temporis obrucic molimina. Pisałem w teyze materiey y do agentow moich, ktorzy w Constantinopolu reziduią, aby koło tego elaborowali y znosili się z iego mscią panem Bieganowskim, ktory od dwoch niedziel z Iass wyiachał, względem zatrzymania ordy. Nie moia wprawdzie rzecz consilium dare wci m.m. panu, iednakze rozumiem zeby to non abs re było, gdyby poseł albo przynamniey goniec do chana zbiegł, bo widzę magna imminent od Moskalow pericula, ktorzy wielką gotowosć maią y prędko się sroszą.

Wiadomosci z Ukrainy zadnych wci m.m. panu nie wypisuię, wiedząc isz dobrze innotescunt wci m.m. panu. A Porta Ottomanica tę mi wczora kałarasze moi przyniesli wiadomosć, isz znową teraz swiezo na morzu apud Cretensem insulam Wenetowie z Turkami mieli bitwe, gdzie fortuna Wenetom posłuzyła, bo Turkow znacznie zbito. Powiadaią ze

y Deli Husein pasza, ktory iescze za Ibraim sołtana nad tamtym woyskem w Krycie znacznym zdawna był regimentarzem, w teyze bitwie zginął; częsc galerow weneckich do Bosny przyszło, gdzie na lond wysiadszy, zamku tureckiego, ktorego zowią Nowa, dobywaią. Posłali praesidiarii tamecznego zamku do beglerbegia, aby im z tysiąc piechoty na obrone onego przysłał. Dwadzieścia zaś galer y szesc galionow weneckich do Bohazu przeszło, tam gdzie naywązsze morze blisko Constantinopola iest, aby snać na tamtym mieyscu Turkom od Cretensem insulam przescia bronili. Słusze krol francuski y cesarz chrzescianski chcą Wenetow posiłkowac.

To natenczas wci m.m.p. oznaymiwszy y dalszych wiadomosci przesyłac non intermittam, wielce prosząc abym y ia z tamtych kraiow od wci m.m. pana we wszytkim informatus zostawał. Uprzeyme zatym słuszby moie zalecam iako naypilniey w łaskę wci m.m. pana. W Iassiech die 25 februarii 1654.

Wci m.m. pana cale zyczliwy przyiaciel y sługa powolny, Giorgi Stephan woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Ιω Γιοργιε Щефан воевода

Jasnie wielmoznemu a mnie wielce msciwemu panu y przyiacielowi, iego msci panu Stanisławowi z Potoka Potockiemu, woiewodzie kiowskiemu, hethmanowi polnemu coronnemu, krasnostawskiemu, chełminskiemu staroscie.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 29. Original. ASB—MP, r. 2, c. 896—899.

Preaputernice și mult milostivul meu domn voievod de Kiev, domnul și prietenul meu milostiv.

Iau de aici *dovezi* deosebite de binevoitoarea *înclinare* a domniei tale, domnului meu milostiv, către mine, că punînd *temelii* trainice prieteniei noastre încrezătoare, te străduiești să o *cultivi* din ce în ce mai mult prin aceea că te faci auzit în chip cinstit în ceea ce se cuvine unui prieten de încredere, după cum domnia ta, domnul meu milostiv, ai mărturisit acum prin dumnealui domnul Bieganowski, trimis de m.s. regele la mine [2]. Ca urmare, și eu, răspunzînd acestei bunăvoințî a domniei tale, domnului meu milostiv, pe de o parte, declar că nici *o furtună a soartei vitrege* nu mă va rupe de strînsa prietenie cu domnia ta, domnul meu milostiv, pe care vreau s-o țin temeinic pînă în ultima clipă a vieții mele, iar pe de alta, aș vrea să ajung mai curînd o rablă și să sufăr *nenorocire*, decît să *renunț* la prietenia o dată făgăduită cu domnia ta, domnul meu milostiv. Și după cum m.s. regele a binevoit să mă sprijine în treburile mele cu un ajutor însemnat, tot așa și eu, *consacrînd* măriei sale slujbele mele credincioase și pe mine însumi, îmi voi îndrepta simțămintele de bunăvoință acolo, unde *va înclina* voia măriei sale, domnului meu milostiv.

Așadar, deoarece dușmanul nostru comun [3], făcînd o nouă *confederație* cu moscalul, se înarmează din nou, iar domnia ta, domnul meu milostiv, după cum am înțeles din *relatarea* dumnealui domnului Bieganowski, te-ai gîndit să-ți îndrepți oștile spre Niž [4], pentru ca, descurajînd dușmănia și această *furie neîmblînzită a plebei țărănești*, care a început să fie cumpărată, să-i poți *inspira teama*, iată că și eu, ca unul căruia *îi este* și *în interesul său*, făgăduiesc, în urma unei astfel de *propuneri* a dumnealui domnului sol, făcută mie în numele domniei tale, domnului meu milos-

tiv, să trimit domniei tale, la prima înștiințare a domniei tale, domnului meu milostiv, cînd se vor apropia acele oști ‹polone›, 1 300 de mercenari buni împotriva acestor dușmani, ‹mercenari› pe care-i voi îndrepta spre Hotin, ca să se unească acolo cu armata polonă, iar leafă li se va da de către mine, și îndată ce vor trece de cealaltă parte îi *voi pune* sub *comanda* și porunca domniei tale, domnului meu milostiv. Eu aștept răspuns din Crimeea, care, dacă îmi va fi adus după gîndul meu, *făgăduiesc* să trimit domniei tale, domnului meu milostiv, alt *număr* tot atît de mare de ostași, dacă va fi nevoie, numai că trebuie să te grăbești repede la Niż, căci vremea trece. Și fiindcă se anunță războiul, dacă Moscova se unește cu *răzvrătitul* [3], *în acest caz trebuie dată cea mai mare silință* ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să trimiți *pe drumurile cele mai ușor de făcut* la m.s. regele, *expunînd* măriei sale aceasta, ca să trimită cît mai grabnic solul său la hanul Crimeii, ca să-l poată rupe de prietenia și de liga țărănească [5], iar în asemenea materie trebuie trimis repede, ca să-l ajungă înainte de a se urca pe cal și să i se promită *în asemenea împrejurare* chiar și *o sumă* anumită, pentru care eu voi fi chezașul, numai să nu țină cu Moscova și cu cazacii. Aceasta nu atinge cu nimic onoarea și demnitatea m.s. regelui, deși ‹hanul› îl va solicita și îi va cere, fiindcă după aceea m.s. regele va rămîne, după vechiul obicei, *în ale sale*. Eu caut *diferite mijloace pentru acest impas* și am scris marelui vizir [6] la Constantinopol, ca să țină acum *sub poruncă* pe tătari. Între care lucruri am spus și aceasta, că acest dușman [3], intrînd mai întîi sub *protecția* împăratului otoman [7], iar acum unindu-se cu moscalul, vrea să-și îndrepte relele sale *străduinți, cu trecerea timpului*, fiind de o singură religie, împotriva casei otomane. Am scris în aceeași materie și agenților mei, care *rezidează* la Constantinopol, ca să-și *dea silința* în această privință și să se înțeleagă cu dumnealui domnul Bieganowski, care a plecat de două săptămîni din Iași, în vederea reținerii hoardei. Nu-i, ce-i drept, treaba mea *să-ți dau sfat* domniei tale, domnului meu milostiv, totuși cred că *nu* ar fi *împotriva interesului*, dacă un sol sau cel puțin un curier ar alerga la han, căci văd că *amenință mari primejdii* din partea moscalilor, care au mare gătire și se vor dezlănțui repede.

Știri din Ucraina nu trimit nici una domniei tale, domnului meu milostiv, știind că ele *sînt* bine *cunoscute* domniei tale. *De la Poarta otomană* călărașii mei mi-au adus ieri știrea că veneţienii au avut acum proaspăt o nouă luptă cu turcii *la insula Creta*, unde *norocul* a fost de partea veneţienilor, căci au bătut tare pe turci. Spun că și Deli Husein pașa, care încă în vremea sultanului Ibrahim [8] a fost de demult comandant de frunte peste acea oaste din Creta, a pierit în aceeași luptă; că o parte din galerele venețiene au sosit în Bosnia, unde debarcînd pe uscat, iau cu asalt cetatea turcească, căreia-i zic Nova. *Apărătorii* acelei cetăți au trimis la beglerbeg, ca să le trimită o mie de pedestrași pentru apărarea ei. Douăzeci de galere și șase galioane venețiene au trecut la Boaz, acolo unde apa este cea mai îngustă, aproape de Constantinopol, ca să apere în acel loc turcilor trecerea *la insula Creta*. Aud că regele Franței [9] și împăratul creștin [10] vor să ajute pe venețieni.

Aceasta făcînd deocamdată cunoscut domniei tale, domnului meu milostiv, *nu voi pregeta* să-ți trimit și alte știri, rugînd mult ca și eu să fiu *informat* în toate din acele țări de către domnia ta, domnul meu milostiv. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor binevoitoarele mele

slujbe grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 25 februarie 1654.*

Al domniei tale, domnul meu milostiv, întru totul binevoitor prieten și plecată slugă, Gheorghe Ștefan voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Ghiorghie Ștefan voievoda.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului, mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Stanislav de Potok Potocki, voievod de Kiev, hatman de cîmp al coroanei, staroste de Krasnystaw, de Culm.

---

[1] Corect Bieganowskiego.

[2] Instrucțiunile date în ianuarie 1654 lui Nicolae Bieganowski, stegar de Liov, sol mare la Poartă, care în drumul său a trecut pe la domnul Moldovei, la A. Grabowski, *Ojczyste spominki,* I, p. 91—96.

[3] Bogdan Hmielnițki.

[4] Regiunea de la pragurile Niprului; țara cazacilor.

[5] Adică, de alianța cu cazacii.

[6] Derviș Mehmed pașa (23 martie 1653 — 28 septembrie 1654).

[7] Mehmed al IV-lea.

[8] Ibrahim I (1640—1648).

[9] Ludovic al XIV-lea (1643—1715).

[10] Ferdinand al III-lea (1637—1657).

143 — Iași, 26 februarie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi mulțumește pentru bunăvoință arătată și se declară gata de ajutor.

Naiasnieyszy... [1] Przyznawam ingenue ze miłosciwą przeciwko sobie łaskę naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana m. miłłosciwego uznawam gdy mi spokoynego zycząc na hospodarstwie panowania wszelakim wczesnie z ossobliwego ku mnie favoru samego zabiegać raczysz przeszkodom. Za co ia unizenie y pokornie naiasnieyszemu maiestatowi w.k. msci pana m. miłosciwego podziękowawszy, do tego się sposabiam, abym nie tylko znaczney ku mnie chęci wdzięczen został, ale tesz na większą w dalszych occasiach łaskę naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana m. miłosciwego zyczliwą ay wierną usługą moią zarabiał. Iakosz y teraz wolą naiasnieyszego maiestatu w.k. msci p.m. miłosciwego z oddawce listu tego do mnie obligowanego wyrozumiawszy, chętnie do wszytkiego acomodowałem się, ktory ze moią viva voce przed naiasnieyszym maiestatem w.k. msci pana m. miłosciwego testabitur powolnosć, nic nie wątpię. Co tesz w.k. msci panu memu miłosciwemu imieniem moim referet racz mu zupełnie wierzyć. Zyczę zatym naiasnieyszemu maiestatowi w.k. msci p.m. miłosciwemu dobrego od pana Boga zdrowia y sczęslkwego w długi wiek panowania. W Iassiech die 26 febr. 1654. Naiasnieyszego... [2]

AGW—AKW, dz. i w., nr. 30. Original. ASB—MP, r. 2, c. 900—901.

Preastrălucite... [1] Recunosc *sincer* milostiva îndurare față de mine a preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, recunosc, că binevoiești din deosebita-ți *favoare* față de mine să previi din timp toate piedicile, dorindu-mi o domnie liniștită în voievodat. Pentru care, eu, mulțumind umil și preaplecat preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, mă pregătesc pentru

ca nu numai să fiu recunoscător marii bunăvoinți a măriei voastre față de mine, ci să-mi cîștig, prin binevoitoarea și credincioasa mea slujbă o îndurare și mai mare a măriei voastre în alte *ocazii*. După cum și acum, înțelegînd de la aducătorul acestei scrisori, trimis la mine, voia preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, m-am *pregătit* bucuros pentru toate, care ‹trimis› nu mă îndoiesc deloc că va mărturisi *prin viu grai* înaintea preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, bunăvoința mea. Ceea ce *va* mai *relata* măriei voastre, domnului meu milostiv, în numele meu, binevoiește să-i dai întru totul crezare. Cu aceasta, doresc preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu bună sănătate și fericită domnie întru mulți ani. În Iași, *în ziua de 26 februarie 1654.* Al preastrălucitei... [2] ‹Adresa› [3].

---

[1] Ca la nr. 118.
[2] Ca la nr. 116.
[3] Ca la nr. 114.

144 **Iași, 4 martie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Intervine pentru vameșul și negustorul Nicolae, ca să i se ridice poprirea pusă asupra bunurilor sale din Polonia.

Naisnieyszy...[1] Nie godziłoby mi sie wprawdzie w takowey sprawie pisaniem moim naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana mego miłosciwego importunować, lecz widząc znaczną Mikołaia mytnika, kupca y obywatela tuteyszego a sługi mego krzywde, ktory stanąwszy przede mną załosnie przełoszył mi, isz za opacznym niechętnikow udaniem, nieiakis pan chorązy Dobrzynski niesłuszny na dobra iego wyprawił kaduk, względem ktorego y inszych tamecznych kupcow niewinnie turbuie y do przysięgi przywodzi, przeto gorącą moią za nim do naiasnmieyszego maiestatu w.k. msci pana m. miłosciwego wnoszę instantią, aby za nastąpieniem miłosciwey w.k. msci pana m. miłłosciwego łaski, ten cięzar kaduku z niego złozony nył. Niesłuszna zaprawde aby na kupcow cudzoziemcow a iescze in vivis będących takowe kaduki wyprawowane bywali, przez ktore handle y wszelakie zewsząd commercia ustawać muszą. Wszak ten to wzwyz pomieniony mytnik ani mnie ani zadnemu w panstwie w.k. msci pana m.miłosciwego handle prowadząc nie przewinił. Zaczym y powtore pokornie upraszam w.k. msci pana mego miłosciwego, aby iako za naiasnieyszych praedecessorow w.k. msci pana m. miłosciwego tych kadukow na kupcow cudzoziemskich nie bywało, tak y teraz za sczęsliwego panowania w.k. msci pana m. miłosciwego takowych oppresyi nie cierpieli. Nie wątpiąc ia tedy ze w.k. msć pan moy miłosciwy tym laskawszym temu ubogiemu kupcowi y słudze memu stawic się zechcesz, im pokornieyszą za nim iako ukrzywdzonym do w.k. msci pna m. miłosciwego wnoszę instantią moią. Zyczę... [2] W Iassiech die 4 martii anno Domini 1654. Naiasnieyszego... [1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 31. Original. ASB—MP, r. 2, c. 903—904.

Preastrălucite... [1] Ce-i drept, nu mi s-ar cuveni *să supăr* prin scrisoarea mea pe preastrălucita maiestate a măriei voastre regești, domnul

meu milostiv, în asemenea chestiune, dar, văzînd paguba simţitoare a lui Nicolae vameşul, negustorul şi cetăţeanul de aici şi sluga mea, care venind înaintea mea mi-a arătat cu jale că la falsa acuzare a răuvoitorilor săi un oarecare domn stegar, Dobrzyński, a pus o poprire nedreaptă asupra bunurilor sale, datorită căreia *tulbură* fără vină şi pe alţi negustori de acolo şi-i aduce la jurămînt, depun deci pe lîngă preastrălucita maiestate a măriei voastre regeşti, domnul meu milostiv, stăruinţa mea fierbinte pentru el, ca prin milostiva îndurare a măriei voastre, domnului meu milostiv, această sarcină a popririi să fie luată de pe el. Într-adevăr, nu e drept să fie puse asupra negustorilor străini, şi încă *în viaţă* fiind, asemenea popriri, prin care să trebuiască să înceteze negoţurile şi toate *afacerile comerciale* de pretutindeni. Dar acest vameş mai sus numit, făcînd negoţ, nu s-a făcut vinovat nici faţă de mine şi nici faţă de nici unul din ţara măriei voastre, domnului meu milostiv. Prin urmare, rog din nou umil pe măria voastră, domnul meu milostiv, ca, după cum în vremea preastrălucitilor *predecesori* ai măriei voastre, domnului meu milostiv, n-au existat aceste popriri asupra negustorilor străini, tot aşa şi acum, sub fericita domnie a măriei voastre, domnului meu milostiv, aceştia să nu sufere asemenea *asupriri*. Neîndoindu-mă, aşadar, că măria voastră, domnul meu milostiv, vei binevoi să stărui cu atît mai graţios în favoarea acestui negustor sărac şi slugi a mele, cu cît mai plecată este stăruinţa mea pe lîngă măria voastră, domnul meu milostiv. Cu aceasta... [2] În Iaşi, *în ziua de 4 martie, anul Domnului 1654.* Al preastrălucitei... [1] ⟨Adresa⟩ [3].

---

[1] Ca la nr. 118.
[2] Ca la nr. 120.
[3] Ca la nr. 114.

145 Iaşi, 4 martie 1654.

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE ŞTEFAN KORYCZYŃSKI

Solul său la rege îi va face o relatare verbală.

Jasnie... [1] Jako w przeszłych occasiach zyczliwe nieodmiennego ku wci m.m. pana affectu moiego dawałem znaki, tak y w teraznieyszych gdy urodzonego Stanisława Kienarskiego sługę mego z pewną functią do i.k. msci posyłam, zdrowie wci m.m. pana revizo, uprzeymym zycząc affectem aby pan Naywyszzy faelicitati wci m.m. pana chciał addere perenitatem y z wszechmocney ręki swey pomyslnych udzielał successow Dałem przytym in commissis pomienionemu wzwyz słudze memu aby w sprawach moich ustną przed wcią m.m. panem uczynił relacią, ktoremu aby laskawe ucho y zupełna wiara dana była wielce wci mego miłosciwego pana upraszam. Uprzeyme... [1] W iassiech die 4 marty 1654. Wci... [1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 32. Original. ASB—MP, r. 2, c. 905—906.

Preaputernice... [1] După cum şi în ocaziile trecute am dat semne binevoitoare de neschimbata mea afecţiune către domnia ta, domnul meu milostiv, tot aşa şi în acestea de acum, cînd trimit pe nobilul Stanislav Kienarski, sluga mea, cu o anumită funcţie la m.s. regele, *cercetez din nou* sănătatea domniei tale, domnului meu milostiv, dorind cu afecţiune înda-

torată ca Domnul cel preaînalt *să sporească veşnicia fericirii* domniei tale, domnului meu milostiv, şi să-i împartă succese fericite cu mîna Sa atotputernică. Cu acest prilej, i-am dat mai sus numitei mele slugi *ca sarcină* să facă în treburile mele o relatare verbală înaintea domniei tale, domnului meu milostiv, care, te rog mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, să fie ascultat cu bunăvoinţă şi să-i fie dată deplină crezare. Cu aceasta... [1] În Iaşi, *în ziua de 4 martie 1654.* Al domniei tale... [1] ⟨Adresa⟩ [1].

[1] Ca la nr. 117.

146 **Iaşi, 17 martie 1654.**

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Îi trimite în ajutor 1 200 de ostaşi, urmînd ca apoi să-i expedieze şi trupe transilvănene.

Wielmoszny miłosciwy panie woiewodo kiiowski, wielce mnie miłosciwy panie y przyiacielu. Wszystkie ia starania moie na tem zasadzam, aby to wszystko co rozumiem być pozytecznego koronie y rzeczyptey polskiey wszelakiemi zyczliwemi powolnosciami wykonałem memi, wiedząc yz wdzięczna tam zgodnych animuszow harmonia, gdzie iedna wola, iedne pomyslenie się znayduią. A tak na znak submissiey moiey, ktorąm powinien iego k.m. panu m. miłosciwemu y rzeczyptey, a przyslugi wm m.m. pana, posyłam teraz dwanascie set nie złych do woyska ludzy, przyrzekaiąc, skoro przydą węgierskie chorągwie, natychmiast y te nie mieskaiąc zechce odesłac wm m.m. panu. Zes się wm m.m. pan na ustną relatią w dalszych terminach naszych pana Jurycy rotmistrza referował, to wszystko dostatecznie wyrozumiawszy, cale się obliguie yz wszystkie moie siły y starania na tem locare non sinam, poki pro animo nie padnie nas wszystkich termin. Ostatek ustney relaciey pana rotmistrza poruczaiąc, zwykley przyiazni y łasce się wm m.m. pna pilno natenczas zalecam. W Iasiech die 17 martÿ 1654. Jasnie wiel. wm m.m. pana cale zyczliwy przyiaciel y sluga...

AGW–AKW, dz.m.i w., nr. 33. Original. ASB–MP, r. 2, c. 907–908.

Puternice, milostive domnule voievod de Kiev, domnul şi prietenul meu mult milostiv. Depun toate stăruinţele mele ca să îndeplinesc prin toate binevoitoarele mele intenţii totul ceea ce socot că este folositor coroanei şi republicii polone, ştiind că *armonia* încîntătoare a inimilor ce se împacă este acolo unde se află o singură voinţă, un singur gînd. Şi astfel, în semn de supunere pe care o datorez m.s. regelui, domnului meu milostiv, şi republicii, şi ca semn de slujire a domniei tale, domnului meu milostiv, trimit acum la oastea ⟨polonă⟩ 1 200 de oameni, nu răi făgăduind că îndată ce vor sosi steagurile ungureşti [1] le voi trimite pe loc şi pe acestea, fără întîrziere, domniei tale, domnului meu milostiv. Ceea ce domnia ta, domnul meu milostiv, mi-ai spus prin relatarea verbală a domnului rotmistru Juryca [2], în legătură cu hotărîrile noastre viitoare, toate acestea, înţelegîndu-le cu îndestulare, mă oblig întru totul *să nu preget să depun* toate puterile şi stăruinţele mele în această privinţă pînă cînd nu vom obţine toate cele hotărîte *după dorinţa* noastră. Restul încredinţîndu-l relatării verbale a domnului rotmistru, mă recomand deocam-

dată stăruitor obișnuitei prietenii și grații a domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 17 martie 1654*. Al preaputerniciei tale domnului meu milostiv, întru totul binevoitor prieten și slugă. ⟨Iscălitura. Adresa⟩ [3].

---

[1] Citește : transilvănene.
[2] Juryca Radanowicz, rotmistru regal.
[3] Ca la nr. 142.

147 **⟨Martie⟩ 1654.**

INSTRUCȚIUNILE LUI M. JASKÓLSKI, SOL ÎN CRIMEEA

Hanul trebuie scos din alianța cu Hmielnițki și atras de partea polonă; să i se ceară apoi să scrie principelui Transilvaniei și domnilor români ca să dea ajutor polonilor împotriva cazacilor.

Instructia urodzonemu Mariuszowi Jaskolskiemu straznikowi koronnemu, poslowi wielkiemu od naiasnieyszego Iana Kazimierza krola jego mci polskiego do wolnego wolnych ord cara hana jego mci krymskiego Islan Giereia, a⟨nno⟩ D⟨omini⟩ 1654.

... 5. W dawnych paktach krolow ich m.m. polskich z wielkiemi hanami krymskiemi to osobliwe obwarowano, isz obiedwie strony powinny byc przyiaciołmi przyiaciełom swoim, a nieprzyiaciołmi nieprzyiaciołom. Isz tedy xiązę j. m. siedmigrodzkie, hospodar jego m. tak wołoski, iako y multanski, dawno z krolem jego mcią y rzptą a z panstwy swemi utwierdzili przyiasń, będzie się starał poseł, aby ci trzey panowie w przyiazní hana jego mci zostawali y wymoc u hana j.m. pisanie tak do xiązęcia jego mci siedmigrodzkiego iako y do hospodarow ich m.m. wołoskiego y multanskiego z utwierdzeniem przyiazni hana jego mci y z ządaniem hanskim, aby woyska swe na pomoc j.k. mci przeciw spolnemu neiprzyiacielowi posłali, gdysz to ochotni y rychli na listy hana jego mci uczynią...

AGW—AKW, dz.tat., k. 62, t. 56, nr. 388. Copie. ASB—MP, r. 36, c. *188—190*,

Instrucțiunile nobilului Marius Jaskólski, străjer al coroanei, sol mare din partea m.s. regelui Poloniei, al preastrălucitului Ioan Cazimir către milostivirea sa hanul Crimeii, Islam Ghirai, liberul țar al liberelor hoarde, *în anul Domnului 1654*.

... 5. În vechile pacte ale măriilor lor regii Poloniei cu mari hani ai Crimeii s-a garantat îndeosebi că ambele părți trebuie să fie prieteni prietenilor și dușmani dușmanilor lor. Deci, fiindcă milostivirea sa principele Transilvaniei, milostivirea sa domnul, atît cel al Moldovei, cît și cel al Munteniei, au întărit de demult prietenia între m.s. regele și republica și între țările lor, solul va stărui ca acești trei domni să rămînă în prietenia milostivirii sale hanului, și va smulge de la han o scrisoare atît către milostivirea sa principele Transilvaniei, cît și către milostivirile lor domnii Moldovei și Munteniei, prin care să le confirme prietenia și să le ceară să-și trimită oștile în ajutorul m.s. regelui împotriva dușmanului comun, căci ei vor face aceasta cu plăcere și grabnic la scrisorile milostivirii sale hanului...

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Mîine va trimite pe solul polon, însoțit de solul tătar și de călărașii săi, la han. Turcilor nu le vine să creadă că Hmielnițki s-a aliat cu Moscova. Să trimită grabnic un curier la marele vizir. Cazacii intenționează să țină calea armatei polone. Îi transmite scrisorile solului polon la Poartă.

Jasnie... [1] Tak przyiazne wm m.m. pana ku mnie vota dosyc abunde przez iego mci pana straznika y pisanie wm m. pana wyswiadczone staram się cale invicem w podaiących się occasiach wypłacywac zawsze wm m. m. panu. Na ktorego powazną instantią z dostateczną informatią iutro da pan Bog pospołu z posłem od soltana do mnie będącym y kałaraszami memi wyprawuię, jego mci pana straznika do Krymu, maiąc zupełną nadzieię w Bogu, ze in vanum non laborabit jego msc pan straznik iesli podług informatiey moiey cale się będzie accmodował wezirowi wielkiemu Sefer Kazyadze. Dzis posłancy moie z Konstantynopola od wezyra wielkiego przyiechawszy, powiadaią ze temu Turcy iako zywo nie wierzą, aby Chmielnicki przyiaznią wzgardziwszy hanską, z Moskwą brał ligę. Przeto zyczyłbym aby przynamniey goniec iaki od wm m. pana był wyprawiony naprędze do wezyra wielkiego z obietnicą iaką, do ktorey ia sam pomocnym będę. W czymem iuz pisał y do jego mci pana Bieganowskiego. Wczora mi tez człowiek z Czeczełnika przyszedszy powiadał ze iuz o intentiey wm m. pana Kozacy się dowiedziawszy, prędko się do woyska kupili chcąc obviam zaysc woysku jego k. mci. Listy od wm m.m. pana jego mci panu chorązemu lwowskiemu nalezące nie mieszkaiąc przesyłam. Od Porty y od hana nic nie słuchac iescze, znac ze y oni na rzeczy patrzą, a zwłaszcza będąc upewnieni o lidze kozackiey z Moskwą. Dwuch posłancow z Sylistriey wyprawił jego msc pan Bieganowski z listami do wmci m.m. pana, z ktorych sufficientissime de progressu legatiey tey wm m.m. pan zrozumiesz, gdyz y ci posłancy nie zabawem do wmci m.m. pana przybędą. Ja cokolwiek mnie godnego occurret wiedziec, nie omieszkam dac znać wmci m. panu, ktorego się natenczas iako naypilniey z powolnemi usługami memi łasce zalecam. W Jasiech die 21 martÿ 1654. Jasnie... [2].

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 34. Original. ASB—MP, r. 2, c. 909—911.

Preaputernice... [1] *Dorințele de bine* ale domniei tale, domnului meu milostiv, atît de prietenești față de mine, exprimate destul *de abundent* prin dumnealui domnul străjer [3] și prin scrisoarea domniei tale, domnului meu milostiv, mă străduiesc, la *rîndul meu*, să le răsplătesc totdeauna întru totul domniei tale, domnului meu milostiv, cu ocaziile ce se ivesc. La a cărui serioasă *stăruință* și îndestulătoare *informație*, mîine, va da Domnul Dumnezeu, voi trimite pe dumnealui domnul străjer în Crimeea, împreună cu solul de la sultan [4], care se află la mine, și cu călărașii mei, avînd întreaga nădejde în Dumnezeu că dumnealui domnul străjer *nu va osteni în zadar*, dacă se va acomoda marelui vizir [5] Sefer Gazi aga. Astăzi, sosind solii mei de la Constantinopol, de la marele vizir [6], spun că turcii nu cred în ruptul capului ca Hmielnițki, disprețuind prietenia hanului, să facă ligă cu Moscova. De aceea aș dori ca cel puțin un curier oarecare să fie trimis cît mai repede de la domnia ta, domnul meu milostiv, la marele

vizir [6], cu o oarecare promisiune, pentru care eu singur voi fi de ajutor. În care privință am scris deja și dumnealui domnului Bieganowski [7]. Ieri sosindu-mi un om din Czeczelnik a spus că, cazacii, aflînd de acum de intenția domniei tale, domnului meu milostiv, s-au adunat grabnic la oaste, voind să țină *calea* oștirii m.s. regelui. Scrisorile de la domnia ta, domnul meu milostiv, care aparțin dumnealui domnului stegar de Liov [7], i le voi trimite fără întîrziere. De la Poartă și de la han nu se aude încă nimic; înseamnă că și ei privesc lucrurile, și mai ales fiind siguri de liga cazacilor cu Moscova. Dumnealui domnul Bieganowski a trimis doi curieri din Silistra cu scrisori către domnia ta, domnul meu milostiv, din care domnia ta, domnul meu milostiv, vei afla *cît se poate de îndestulător despre progresul* acestei solii, căci și acei curieri vor ajunge îndată la domnia ta, domnul meu milostiv. Eu, orice *voi afla* demn de știință, nu voi întîrzia să dau de știre domniei tale, domnului meu milostiv, în a cărui grație mă recomand deocamdată cît mai stăruitor, cu binevoitoarele mele slujbe. În Iași, *în ziua de 21 martie 1654*. Al preaputerniciei tale... [2] ⟨Adresa⟩ [1].

[1] Ca la nr. 142.
[2] Ca la nr. 146.
[3] Vezi nr. 147.
[4] Calgai sultan. Vezi nr. 5, nota 6.
[5] Al hanului.
[6] Derviș Mehmed pașa.
[7] N. Bieganowski, stegar de Liov, sol la Poartă.

149 Iași, 24 ⟨martie 1654⟩.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

I-a trimis în ajutor trupe, care se vor prezenta voievodului de Brațlav. Hmielnițki recrutează mercenari tătari din Bugeac, luînd măsuri ca tătarii să nu afle de alianța sa cu Moscova.

Jasnie... [1] Zrozumiawszy z listu wm m.m. pana, ze wm m. pan w drogę w ymie panskie wychodzic raczysz, uprzeymie zyczę aby w tem zaczętym procederze woiennym Pan N⟨aiwyższy⟩ wm m.m. panu secundare raczył, nie wątpiąc w miłosierdziu panskim o odniesieniu znaczney victoriey z tego upartego nieprzyiaciela. Moie ludzie die 16 praesentis ztąd się ruszywszy, rozumiem ze się prędko zniosą z jego mcią panem woiewodą bracławskim moym m. panem. Ia ztąd, co mi teraz occurrit wiedzieć denuntio wm m.m. panu ze ludzie moie Kozakow od Chmielnickiego idących do Tehiniey zpotkali zwględem zaciągnienia pieniężnych Tatarow. Ktorych iescze mi non constat iesli zaciągnęli, bo to się nie dawno działo. J o tem tez dowiedziałem się ze Chmielnicki woiewodow moskiewskich w Kiiowie y tu poblizu będących zem⟨k⟩nął wszystkich za Dniepr, snąć zeby się Tatarowie nie dowiedzieli o prawdziwey iego z Moskwą lidzę. Ia cokolwiek mi wiedziec godnego occurret, oznaymic wm m. panu nie zaniecham, oddaiąc się natenczas lasce zwykłey wm m.m. pana. W Jasiech die 24. Jasnie... [2].

AGV—AKW, dz.m.i w., nr. 59. Original. ASB—MP, r. 2, c. 976—977.

Preaputernice... [1] Înțelegînd din scrisoarea domniei tale, domnului meu milostiv, că domnia ta, domnul meu milostiv, binevoiești să pornești,

în numele Domnului, la drum, urez din inimă ca Domnul cel preaînalt să se îndure să-ţi *dea noroc* în această acţiune militară începută, neîndoindu-mă în îndurarea Domnului că vei repurta o importantă victorie asupra acestui duşman îndărătnic [3]. Oamenii mei, pornind *în ziua de 16 ale prezentei* de aici, cred că se vor pune grabnic în legătură cu dumnealui domnul voievod de Braţlav [4], domnul meu milostiv. Eu, de aici, *aduc la cunoştinţa* domniei tale, domnului meu milostiv, ceea ce mi s-a *făcut cunoscut* acum, că oamenii mei au întîlnit cazaci care mergeau de la Hmielniţki la Tighina ca să recruteze mercenari tătari. Pe care *nu sînt* încă *sigur* dacă i-au înrolat, căci aceasta s-a întîmplat nu demult. Eu am mai aflat că Hmielniţki a trimis peste Nipru pe toţi voievozii moscoviţi, care se aflau la Kiev şi aici pe aproape, aceasta de bună seamă ca să nu afle tătarii despre adevărata sa ligă cu Moscova. Eu, orice îmi *va sosi* demn de ştiinţă, nu voi pregeta să înştiinţez domniei tale, domnului meu milostiv, încredinţîndu-mă deocamdată obişnuitei graţii a domniei tale, domnului meu milostiv. În Iaşi, *în ziua de 24.* Al preaputerniciei tale... [2] ⟨Adresa⟩ [1].

---

[1] Ca la nr. 142.
[2] Ca la nr. 146.
[3] Este vorba de luptele polonilor cu cazacii din primăvara anului 1654 din ţinutul Braţlavului.
[4] Petru Potocki, in acelaşi timp general al Podoliei şi staroste al Cameniţei.

150 **Iaşi, 30 martie 1654.**

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Pentru a nu da de bănuit tătarilor, şi-a retras armaşul de la Nistru. Solul ţarului se află în drum spre el şi spre domnul Ţării Româneşti, cu misiunea de a-i atrage de partea sa.

Jasnie... [1] Namniey ia nie powątpiewam o zyczliwey ku sobie wm m.m. pana propensiey, ktora iako widzę in dies barziey a barziey większe a scisleysze przyiazni bierze incrementa, poniewaz w uczynieniu sprawiedliwosci poddanym moym respekt re ipsa polliceri wm m. pan raczysz. Co się tknie wiadomosci mianowicie z Krymu, tey zadney natenczas pewney nie mam, gdyz barzo silentio rzeczy tam praetereunt. Tu z Podniestru wskazałem armaszowi memu dla samey suspitiey ustąpic, zostawiwszy pewną czesc ludzy przy inszym kapitanie. To tez mi referował przyszedszy moy armasz, ze nieiakis Hawryl Fedorowicz poseł moskiewski idzie do nas obudwuch hospodarow z oswiadczeniem przyiazni y zachęcaiąc do zobopolney nas iakiey correspoddentiey, iaką z Kozakami postanowili. Z czym y do Matheia hospodara multanskiego arripit iter. Za przysciem tedy onego doskonaley wyrozumiawszy, nie omieszkam pro candore meo o tem wszystkim oznaymic wm m. panu. Moie przytym usługi zalecam pilno w łaskę wm m. pana. W Iasiech die 30 marty 1654. Jasnie... [1].

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 35. Original. ASB—MP, r. 2, c. 912—913.

Preaputernice... [1] Nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin de înclinarea binevoitoare a domniei tale, domnului meu milostiv, către mine, care, după cum văd, *va adăuga pe zi ce trece* tot mai mult şi tot mai mari şi mai strînse prietenii, dat fiind că domnia ta, domnul meu milostiv, bine-

voiești să promiți, cu ocazia împărțirii dreptății supușilor mei, *considerație în pricina lor*. În ceea ce privește știrile, și anume din Crimeea, n-am deocamdată nici una sigură, căci lucrurile *înaintează* acolo tare *pe tăcute*. Aici, din pricina *bănuielii* ⟨tătarilor⟩, am poruncit armașului meu să se retragă din regiunea de la Nistru, lăsînd acolo o anumită parte din oameni, cu alt căpitan. Sosind armașul meu, mi-a relatat că un oarecare Gavril Fedorovici, sol al Moscovei, vine la noi, la amîndoi domnii, ca să ne declare prietenia și să ne îmboldească la o oarecare legătură reciprocă, așa cum au stabilit-o cu cazacii. Cu care misiune, *a luat drumul* și la Matei, domnul Munteniei. Cu venirea lui deci, aflînd mai bine despre ce-i vorba, nu voi pregeta din sinceritatea mea să înștiințez domniei tale, domnului meu milostiv, despre toate acestea. Cu aceasta, recomand stăruitor slujbele mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 30 martie 1654*. Al preaputerniciei tale... [1] ⟨Adresa⟩ [2].

---

[1] Ca la nr. 112.
[2] Ca la nr. 146.

151 **Iași, 2 aprilie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Îi transmite scrisori de la solul polon la Poartă. Solul regelui este așteptat de han.

Jasnie wielmozny miłosciwy panie kanclerzu wielki koronny a moy wielce msci panie y przyiacielu.

Przy oswiadczeniu uprzeyemy powolnosci moiey, listy od iego mci pana Bieganowskiego z Stambołu niemieszkanie iego k.mci yinnym ichmosciom należące do rąk wm m.m. pana przesyłam, zycząc wszelakich fortunnych wm m.m. panu pomyslnosci. Co się iednak w nich zamyka, evidentissime patebit wm m.m. panu z listu iego k.mci pana mego miłosciwego. Wprawdzie y do mnie iego msc pan Bieganowski pisze, oznaymuiąc iako w Wielkonocny dzien maiąc u cesarza iego mci audientią, barzo był wdzięcznie przyięty, był na potym honorifice do gospody odprowadzony y prędką odprawą po wytłumaczeniu listow assecurowany. Stąd tez mam taką wiadomosc, mianowicie od eliagi budzackiego, przyiaciela mego, ze han krymski dowiedziawszy się o iego mci panu strazniku woyskowym do siebie idącym, z barzo wielką ochotą był gotow odbierac przyiazni oswiadczenie iego k.m. y rzptey. Ktory 14 die abo 13 aprilis [1], iako poslancy moie ztamtąd wyiechawszy powiadaią, wiedzał do Krymu. Co mi iednak wiedzieć pewnieyszego occurret, niemieszkanie dam znać wm m.m. panu, oddaiąc się natenczas łasce wm m. pana. W Iasiech die 2 aprilis 1654. Jasnie wiel. wm m. pana cale zyczliwy przyiaciel y sluga...

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 36. Original. ASB—MP, r. 2, c. 914—915.

Preaputernice milostive domnule mare cancelar al coroanei, domnul și prietenul meu mult milostiv.

Odată cu expresia binevoitoarei mele considerații, transmit fără întîrziere la mîinile domniei tale, domnului meu milostiv, scrisorile de la dumnealui domnul Bieganowski din Stambul, aparținînd m.s. regelui și altor domni, dorind domniei tale, domnului meu milostiv, toate succesele

fericite. Ceea ce se ascunde însă în ele, domnia ta, domnul meu milostiv, *vei afla cel mai lămurit* din scrisoarea sa către m.s. regele, domnul meu milostiv. Ce-i drept, și mie îmi scrie dumnealui domnul Bieganowski, anunțîndu-mi cum, avînd în ziua de Paști, *audiență* la m.s. împăratul, a fost primit foarte amabil, apoi a fost condus *cu cinste* la gazda și *asigurat* de grabnică trimitere înapoi, după traducerea scrisorilor. Și de aici am știre, anume de la el — aga [2] din Bugeac, prietenul meu, că hanul Crimeii, aflînd despre dumnealui domnul străjer al oștirii [3] că merge în solie la el, a fost gata cu mare chef să primească declarația de prietenie a m.s. regelui și a republicii. Care ⟨han⟩, după cum spun trimișii noștri, plecînd de acolo, a intrat în Crimeea *în ziua de 14* sau *de 13 martie.* Ceea ce *voi afla* mai sigur de știut, voi da pe loc de știre domniei tale, domnului meu milostiv, încredințîndu-mă deocamdată grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 2 aprilie 1654.* Al preaputerniciei tale, domnului meu milostiv. ⟨Iscălitura. Adresa⟩ [4].

---

[1] Corect: martii.
[2] Ahmed el-agasî, Șah Bulat, „voievodul" Cetății Albe.
[3] M. Jaskólski.
[4] Ca la nr. 117.

152 **Iași, 9 aprilie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Îi trimite, în copie, scrisoarea primită de la țar. A expediat solului polon la Poartă scrisoarea primită de la Hmielnițki. Vasile Lupu umblă să năvălească din Crimeea în Moldova. La cazaci se află nepotul lui Mihai Viteazul, cu scopul de a lua, cu ajutorul lor și al țarului, domnia Țării Românești.

Jasnie... [1] To ia wm m.m. panu w tem pisaniu moym wyswiadczam, co miłosc moia y observantia przyiacielska mi dictuie. Mianowicie o zawziętosciach złączonego nieprzyiaciela, co knuie y dokąd zmierza, z listu do mnie od cara moskiewskiego przez posła przyniesionego wm m. pan sufficienter wyrozumiec raczysz. Ktorego copią słowo w słowo przepisawszy, posyłam wm m.m. panu, wielce prosząc, aby w samey tylko wm m.m. pana cancellariey zostawała. Do iego mci pana Bieganowskiego y teraz dostatecznie pisałem, aby słusznym documentem o zamysłach nieprzyiacielskich wezyrowi wielkiemu pokazał. Do ktorego y ia pisząc, authentice list od Chmielnickiego do mnie pisany, gdzie mię vocuie do zobopolney conferentiey z sobą, ciesząc się ze pod wysoką y mocną ręką cara moskiewskiego zostaie, posłałem persuaduiąc ze ten hardy nieprzyiaciel nie tylko przeciwko koronie molitur ale barziey iescze przeciwko panstwom cesarza iego mci.

Z Krymu mi tez od dobrego przyiaciela dano zanć, ze Wasil hospodar zamyszla z ordą wtargnąc w panstwa nasze. Ktorego y szpiegow z listami do czerncow greckich przysłanych poymawszy, roskazalem pytać, powiedzieli ze tak, iest, nie inaczey. Ufam iednak w milosierdziu boskim, maiąc dobrą ligę z multanskim hospodarem y xięciem siedmigrodzkim ze się na swey suppositiey omyli ten nieprzyiaciel. Tu tez przy Chmielnickim iest synowiec Michala quondam hospodara, ktory quo pacto uszedszy od cesarza chrzescianskiego zmierza w potędze cara moskiews-

kiego y Chmielnickiego na panstwo multansckie iako sobie dziedziczne, a wszystko za powodem Wasila hospodara.

Ia wielce wm m.m. pana proszę, aby te nie nazbyt daleko chorągwie oddalone były, ktorych wprawdzie nie wiele, ale co czełnieysze, przy mnie one zostawały, z ktorych usług rozumiem ze wm m.m. pan content zostawać będziesz raczył. Do iego k.mci pana m.m. nie piszę teraz, oczekiwaiąc co godzina na wiadomosci z Konstantynopola, za przysciem ktorey o wszystkim dam znać dostatecznie iego k.mci. Wm m.m. pan racz mię upewnic o transactiey teraznieyszey, iako pan Bog sczęsci wm m. panu wielce proszę, oddaiąc się natenczas z powolnemi usługami memi łasce wm m. pana. W Jasiech die 9 aprilis 1654. Jasnie... [2].

AGW–AKW, dz.m.i w., nr. 37. Original. ASB–MP, r. 2, c. 916–918.

Preaputernice... [1] În această scrisoare a mea îmi exprim față de domnia ta, domnul meu milostiv, ceea ce dragostea și *considerația* mea prietenească îmi *dictează*. Anume, despre furiile dușmanului unit, ce urmărește și încotro tinde, binevoiește domnia ta, domnul meu milostiv, să afli *îndeajuns* din scrisoarea țarului Moscovei către mine, adusă de solul său. A cărei copie, copiind-o cuvînt cu cuvînt, o trimit domniei tale domnului meu milostiv, rugîndu-te mult ca să rămînă numai în *cancelaria* domniei tale, domnului meu milostiv. Dumnealui domnului Bieganowski i-am scris și acum îndeajuns ca să arate marelui vizir, printr-un *document* autentic, intențiile dușmanilor. Căruia, scriindu-i și eu, i-am trimis scrisoarea *autentică*, trimisă mie de Hmielnițki — în care mă *cheamă la o înțelegere* comună între noi, bucurîndu-se că se află sub înalta și puternica mînă a țarului Moscovei — arătîndu-i că acest dușman semeț nu uneltește numai împotriva regatului polon, ci mai mai mult încă împotriva m.s. împăratului.

Din Crimeea mi s-a dat de știre de către un prieten bun că Vasile domnul plănuiește să năvălească în țările noastre cu hoarda. Ai cărui spioni, trimiși cu scrisori la călugării greci, prinzîndu-i am poruncit să-i întrebe despre aceasta. Au spus că așa este și nu altfel. Am încredere însă în mila Domnului, avînd ligă bună cu domnul Munteniei și cu principele Transilvaniei, că acest dușman se va înșela în *presupunerea* sa. Aici, pe lîngă Hmielnițki se află și un nepot de fiu [3] al lui Mihai, *fost cîndva* domn [4], care fugind *printr-o învoială oarecare* de la împăratul creștin, tinde, cu puterea țarului Moscovei și a lui Hmielnițki, la domnia Munteniei, ca la o domnie a sa de moștenire, și toate acestea din pricina lui Vasile domnul.

Eu te rog mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, ca acele steaguri, care ce-i drept nu sînt multe, să nu fie duse prea departe, ci să rămînă în apropierea mea, de ale căror servicii cred că domnia ta, domnul meu milostiv, vei binevoi să rămîi mulțumit [5]. M.S. regelui nu-i scriu acum, căci aștept în fiecare clipă știre de la Constantinopol, la sosirea căreia voi înștiința cu îndestulare pe măria sa despre toate. Domnia ta, domnul meu milostiv, binevoiește, te rog mult, să mă asiguri de actuala *transacție* [6], cu care Domnul Dumnezeu te fericește pe domnia ta, domnul meu milostiv, încredințîndu-mă deocamdată, cu slujbele mele plecate, grației domniei tale, domnului meu. În Iași, *în ziua de 9 aprilie 1654.* Al preaputerniciei tale... [2]. ⟨Adresa⟩ [1].

---

[1] Ca la nr. 112.
[2] Ca la nr. 146.

[3] Este vorba de Mihai, fiul lui Nicolae Pătrașcu.
[4] Mihai Viteazul.
[5] Este vorba de steagurile de mercenari moldoveni, trimise în ajutorul polonilor.
[6] Aluzie, poate, la înțelegerea (prietenia) cu turcii, sau la ofensiva sa împotriva cazacilor.

153 — Iași, 15 aprilie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Solul țarului a sosit în Moldova. Trimisul polon a fost primit foarte bine la Poartă. Îi trimite copia scrisorii țarului, căci originalul l-a expediat la Poartă, ca și scrisoarea primită de la Hmielnițki.

Jasnie...[1] Będąc ultra merita mea laską iego k.mci pana m.m. zawsze prosequowany, wszystkie siły y starania na tem zasadzam, aby na temze firmamencie solitae in me clementiae iego k.m. a przyiazni ossobliwey wm m.m. pana wszelakie powolnosci moie ugruntowane były, do ktorych znać y same niebo oswiadczenia mi obfite subministrat occasie, kiedy przy oznaymieniu hardey legatiey moskiewskiey mnie należący, oraz umiem y o obrocie iego mci pana Bieganowskiego wielkiego posła iego k.m., w krotce wprawdzie, bo fusius z listu iego mci do iego krolewskiey mci pisanego patebit, oznaymie wm m.m. panu. Mianowicie iako cesarz iego msc y wezyr wielki wysławszy czausz basze y spailar agę w wielkim przeciwko onemu orszaku stronych ludzi wskazał honorifice et pompose do gospody, kędy przedtem stawał prowadzic iego mci. Pisze tu iego msc do mnie ze iescze nie miał audientiey, a mnie zas boiarowie moie na residentiey będące ode mnie oznaymuią ze 4-ta aprilis miał iego msc audientią, listy zas pisane do mnie od iego mci ultima martÿ y do iego k.mci. Oznaymuią tez mnie iako go mile y wdzięcznie przyięto y iako iedynascie assistentow przy iego mci będących w kosztowne kaftany ubrano. O czym y od samego iego mci codzien spodziewam się wiadomosci, ktorą przez umyslnego posłannika mego zechcę annunciare iego k.mci panu memu miłosciwemu.

Listu od cara moskiewskiego do mnie przez posła na ymie Hawryła Fedorowicza przyniesionego copią tylko wm m. panu posyłam, bo authentyczny list nie mieszaiąc posłałem do Porty y drugi Chmielnickiego, dlatego własnie aby się iuz na iawie factia Chmielnickiego u Porty wydała. O czym dałem dostateczną informatią iego mci panu Bieganowskiemu.

Strony obrotu iego mci pana hetmana z woyskiem iego k.mci y częscią sczupłą ludu mego mam z Soroki wiadomosć, iako iego msc przez Bug z woyskiem dobrze się przeprawiwszy y na wiele kup kozackich napadszy gromił, miasta się mu opponuiące dobywszy palił, iako Mankuwkę [2] y Buzowkę [3], a w ostatku Bohuna z woyskiem w pole wyszłego zgromiwszy w Umaniu osadził, gdzie się tylko słyszę w zameczku opponowali Kozacy trochey, a maisto dobyte spalono. Ztamtąd daią mi znać iakoby feliciter powruciwszy iego msc pan hetman wziął Buhem wzgurę dla wielkiey nazbyt wody y przeprawy trudney. Piszą y o tem do mnie, aby miał Chmelnicki wyprawować woysko swoie za woyskiem koronnym, ale zapewnie o tem nie twierdzą.

O ordzie zadney teraz wiadomosci nie mam, bo y tam teraz silentio res praetereunt. Spodziewam się iednak prędko z pomyslną odprawą iego mci pana straznika woyskowego. Daley co będzie pewnieyszego, nie omieszkam dac znac wm m. panu, wielce a wielce prosząc abys mnie

wm. m.m. pan z pamięci y przyiazni sey nie wypusczal, ktorego ia iestem zawsze observantissimus. Powolne zatem, słuzby moie zalecam pilno w łaskę wm m.m. pana. W Jasiech die 15 aprilis 1654. Wm....[4].

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 38. Original. ASB—MP, r. 2, c. 919—920.

Preaputernice...[1] Fiind totdeauna *încărcat peste meritele mele* de grația domniei tale, domnului meu milostiv, pentru ca pe aceeași *temelie a obișnuitei îndurări* a m.s. regelui *față de mine* și a deosebitei prietenii a domniei tale, domnului meu milostiv, să se reazeme și sentimentele mele de considerație, pentru care însuși cerul mi-a oferit multe ocazii de a le mărturisi, cînd, odată cu anunțarea trufașei solii moscovite, care vine la mine, pot înștiința domniei tale, domnului meu milostiv, și despre situația dumnealui domnului Bieganowski, solul cel mare al m.s. regelui, căci mai pe larg vei afla din scrisoarea dumnealui către măria sa. Și anume, cum m.s. împăratul și marele vizir, trimițînd în întîmpinarea sa pe ceauș-bașa și pe aga spahiilor, cu mare suită de oameni eleganți, a poruncit să fie condus dumnealui *cu onoruri* și *cu pompă* la gazdă, unde a stat mai înainte. Îmi scrie dumnealui că n-a avut încă audiență, boierii mei însă, care se află ca rezidenți din partea mea, mă anunță că dumnealui a avut audiență la 4 aprilie; scrisorile însă trimise mie și m.s. regelui sînt din *ultima zi a lui martie*. Mă anunță de asemenea cît de frumos și de amabil l-au primit și cum unsprezece asistenți, care se aflau cu dumnealui, au fost îmbrăcați cu scumpe caftane. Despre care lucru aștept zilnic și de la dumnealui veste, pe care voi comunica-o m.s. regelui, domnului meu milostiv, printr-un într-adins trimis al meu.

Trimit domniei tale, domnului meu milostiv, numai copia scrisorii din partea țarului Moscovei, adusă mie de solul său, cu numele de Gavril Fedorovici, căci scrisoarea autentică am trimis-o fără întîrziere la Poartă, ca și cealaltă, a lui Hmielnițki, pentru ca să iasă la iveală la Poartă *legăturile* lui Hmielnițki. Despre care lucru am dat destulă informație dumnealui domnului Bieganowski.

În legătură cu schimbarea de direcție a dumnealui domnului hatman cu oastea m.s. regelui și cu o mică parte din oamenii mei, am știri din Soroca, că dumnealui, trecînd bine Bugul cu oastea și năvălind asupra multor grămezi de cazaci, i-a înfrînt și cucerind orașele ce i se *opuneau* le-a ars, ca Machnówka și Bużyska, și în sfîrșit, distrugînd pe Bohun, a ieșit cu oastea în cîmpie, l-a închis în Uman, unde se aude că, cazacii *s-au opus* puțin numai în cetățuie, iar orașul, cucerit, a fost ars[5]. După cum mi se dă de știre, dumnealui domnul hatman, întorcîndu-se de acolo, a luat-o pe Bug în sus, din pricina apei prea mari și a trecerii anevoioase a acestuia. Îmi scriu și despre aceasta, că Hmielnițki și-ar fi trimis oștirea după oastea coroanei, dar nu afirmă sigur aceasta.

Despre hoardă n-am acum nici o știre, căci și acolo *lucrurile se desfășoară* acum *în tăcere*. Aștept totuși grabnica sosire a dumnealui străjerului oștirii [6] cu un răspuns favorabil. Mai departe, ce va fi mai sigur, nu voi pregeta să-ți dau de știre domniei tale, domnului meu milostiv, rugînd mult, dar mult, ca domnia ta, domnul meu milostiv, să nu mă lepezi din amintirea și din prietenia domniei tale, al căruia eu sînt totdeauna *cel mai respectuos*. Cu aceasta, recomand stăruitor slujbele mele plecate grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 15 aprilie 1654*. Al domniei tale...[4] ⟨Adresa⟩[4].

[1] Ca la nr. 151.
[2] Corect: Machnówka.
[3] Corect: Bużyska.
[4] Ca la nr. 117.
[5] Este vorba de operațiile, reușite, ale hatmanului Potocki împotriva cazacilor din primăvara anului 1654 în ținutul Brațlavului.
[6] M. Jaskólski.

154 Iași, 16 aprilie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Se bucură de succesul repurtat împotriva cazacilor, regretă însă împrăștierea seimului din Varșovia. Tătarii nu sînt mulțumiți că domnul a trimis trupe în ajutorul polonilor. Îi cere să le permită, la o viitoare înștiințare a sa, întoarcerea în țară.

Jasnie wielmozny msci panie woiewodo kiowski, moy msci panie y przyiacielu.

Niezmiernie ucieszony zostawam dowiedziawszy się z pisania wm m.m. pana yz Pan N. w teraznieyszem procederze wm m.m. panu secundare raczył, zycząc aby y dalsze zwziętosci wm m. pana do szczęsliwego tenze promował skutku. List przy tey occasiey od iego mci pana Bieganowskiego niemieszkanie przesyłam wm m.m. panu, wielce się ciesząc ze laeta fronte legatią iego mci u Porty przyięto, ktora fusius z listu iego mci patebit wm m. panu. Wprawdzie pisze mi iego msc ze iescze audientiey nie miał. Ale po przeczytaniu iuz listu do mnie od iego mci przysłanego, doszła mię wiadomość od residentow moych z Stambolu iakoby iuz iego msci audiencią dano y dwunastu przy nim będących assistentow ubrano w kosztowne kaftany. O czym codzien y od iego mci teyze wiadomosci wyglądam. Nie cieszy mnię tylko warszawska wiadomosc, ze się seym dla niektorych mniey powaznych praetensÿ rozerwał. Rozumiem iednak ze mediante consensu ich mciow p.p. senatorow obrona rzeczyptey obmyszlona. Z Krymu zadney pewney wiadomosci nie mam, y tam iescze silentio res praetereunt. Tylko to mi dano znać, ze Tatarowie, dowiedziawszy się o tey garsteczce ludzy moych odeszłych na tamtę stronę srodze sarkaią. Przeto wielce proszę wm m. pana in quantum by mi necessitas exigeret, za oznaymieniem na potem, aby ym wolny był z łski wm m. pana powrot. Moie zatem powolne usługi zalecam pilno wm m. panu. W Jasiech die 16 apr⟨ilis⟩ 1654. Wm m.m. pana przyiaciel y sługa...

AGW—AKW, dz.m. i w., nr. 39. Original. ASB—MP, r. 2, c. 922—923.

Preaputernice milostive domnule voievod de Kiev, domnul și prietenul meu milostiv.

Sînt peste măsură de bucuros aflînd din scrisoarea domniei tale, domnului meu milostiv, că Domnul cel preaînalt s-a îndurat *să dea noroc* domniei tale, domnului meu milostiv, în *înaintarea* de acum[1], dorind ca în același timp să ducă la un rezultat fericit și viitoarele acțiuni ale domniei tale, domnului meu milostiv. Cu această ocazie trimit neîntîrziat domniei tale, domnului meu milostiv, scrisoarea de la domnealui domnul Bieganowski, bucurîndu-mă mult că solia dumnealui a fost primită la Poartă *cu inimă veselă*, lucru ce-l *vei afla mai pe larg* din scrisoarea dumnealui. Ce-i drept, dumnealui scrie că n-a avut încă *audiența*, dar după citirea scrisorii trimise mie de dumnealui, mi-a sosit știrea de la rezidenții

mei din Stambul cum că i s-a acordat *audiență* și că 12 *asistenți*, care erau cu el, au fost îmbrăcați cu caftane scumpe. Despre care lucru aștept zilnic veste și de la dumnealui. Numai știrea din Varșovia nu mă bucură, că seimul s-a împrăștiat din cauza unor pretenții mai puțin însemnate [2]. Cred totuși că *prin înțelegerea* dintre dumnealor domnii senatori apărarea republicii va fi asigurată. Din Crimeea n-am nici o știre sigură; și acolo *lucrurile se desfășoară în tăcere*. Numai aceasta mi s-a dat de știre, că tătarii aflînd de această mînuță de oameni de-ai mei, plecați de cealaltă parte [3], mormăie tare. De aceea te rog mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, ca, *dacă nevoia mi-ar cere-o*, să le fie liberă din îndurarea domniei tale, domnului meu, întoarcerea, la o viitoare înștiințare a mea. Cu aceasta, recomand stăruitor domniei tale, domnului meu milostiv, slujbele mele plecate. În Iași, *în ziua de 16 aprilie 1654*.

Al domniei tale, domnului meu milostiv, prieten și slugă. ⟨Iscălitura. Adresa⟩[4].

---

[1] Vezi nr. 153, nota 5.

[2] Este vorba de seimul din 11 februarie — 20 martie 1654, care a fost spart din cauza opoziției unor magnați ce au strigat la rege că întîrzie atita timp cu numirea titularilor în postul de mare hatman și de hatman de cîmp, după moartea lui Nicolae Potocki (înainte de 25 noiembrie 1651) și a lui Martin Kalinowski (29 mai 1652).

[3] Adică în ajutorul polonilor.

[4] Ca la nr. 142.

155 — Iași, 23 aprilie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

A aflat că Hmielnițki a făcut joncțiune cu armata țarului și cu tătarii nogai, că a dat ordin unor căpitani de-ai săi să se asocieze cu tătarii din Bugeac și că strînge oameni și de pe Nistru. Îi cere să permită trupelor sale să se întoarcă acasă.

Jasnie ... [1] Dzis posłancy moie dla wybadywania rzeczy przedtem tak do ordy poblizney iakoy do Chmielnickiego będąc posłani, do mnie przyszedszy powiadaią mianowicie od Tehiniey y Budzakow ze Chmielnicki, przeprawiwszy się przez Dniepr, z woyskiem moskiewskim y ordą nahayską złączywszy się, mysli azgurę Dnieprem przeciwko woysku ysc koronnemu, roskazawszy tutecznym pułkownikum ⟨!⟩ aby woyska cokolwiek przybrawaszy z budzacką ordą złąciwszy się takze tem kraiem Bohu ciągnęli, kupiąc woysko y na Podniestrze. Ozemu iescze cale wierzyc nie chcę, wiedząc yz tak prędko y niespodzianie Tatarowie na konie wsiadac nie mogą, zebychmy o nich nie wiedzieli. Iednak też cale y nie ubezipeczaiąc to, co mię wiedziec doszło, z powinnosci moiey oznaymuię wm m.m. panu, powtarzaiąc prozbę moią strony tych posłanych moych ludzy, aby mieli (wiedząc ze mniey potrzebni są teraz) wolny z łaski wm m.m. pana powrot. A na potym iesli będzie potrzeba tego, w zopolney conferentiey y coniunctiey armorum wielce proszę abychmy zostawali, oddaiąc nateneczas słuzby moie łasce wm m. pana. W Jasiech die 23 aprilis 1654. Jasnie ... [2].

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 40. Original. ASB—MP, r. 2, c. 924—925.

Preaputernice... [1] Astăzi solii mei, care au fost trimiși mai înainte atît la hoarda din vecinătate, cît și la Hmielnițki pentru cercetarea lucru-

rilor, sosind la mine, mi-au spus, și anume din Tighina și din Bugeac, că Hmielnițki, trecînd Niprul și unindu-se cu oastea moscovită și cu hoarda nogailor, se gîndește să meargă în susul Niprului împotriva armatei coroanei, poruncind polcovnicilor de aici ca, adăugîndu-și ceva oaste și unindu-se cu hoarda din Buceac, să înainteze, ținînd malul Bugului, și să strîngă oaste și din regiunea de pe Nistru. Ceea ce eu nu vreau să cred întru totul, știind că tătarii nu pot încăleca atît de repede și atît de pe neașteptate, încît eu să nu fi știut de ei. Totuși fac, din îndatorirea mea, cunoscut domniei tale, domnului meu milostiv, totul și fără a verifica ceea ce am aflat, repetîndu-mi rugămintea în privința acelor oameni ai mei trimiși ‹în ajutor›, ca să aibă, din îndurarea domniei tale, domnului meu milostiv, întoarcere liberă (știind că acum sînt mai puțin trebuincioși). Iar dacă pe viitor va fi nevoie de ei, te rog mult ca să rămînem în *înțelegere* comună și în *unire de arme*, încredințînd deocamdată slujbele mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, în *ziua de 23 aprilie 1654*. Al preaputerniciei tale ...[2] ‹Adresa›[3].

[1] Ca la nr. 154.
[2] Ca la nr. 146.
[3] Ca la nr. 142.

156 — Iași, 24 aprilie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Solul polon a ajuns în Crimeea. Despre pornirea tătarilor nu știe nimic. Circulă zvonul că Hmielnițki s-a unit cu nogaii. Nepotul lui Vasile Lupu intenționează să năvălească în Moldova. Îi cere ajutor.

Jasnie ...[1] Dnia wczorayszego die 23 praesentis dway posłancy moie, piętnascie dni temu iako wyiechawszy z Krymu, do mnie przybyli. Ci powiadaią ze wtenczas iego msc pan straznik, na ktorego ochotnie han (iako mi y piszą ztamtąd) oczekiwał, wiezdzał do Krymu. Względem ruszenia się ordy krymskiey zadney ztamtąd nie mam ani od pufałych przyiacioł moych wiadomosci. Tylko fama fertur o złączeniu się nahayskiey ordy z Chmielnickim, o czym w pierwszem moym pisaniu dałem znać wm m.m. panu. Z Ukrainy tez pewną mam teraz od szpiegow moych wiadomosć ze synowiec Wasila hospodara wziąwszy u Chmielnickiego kilka tysięcy Kozakow y trzy tysiąca pieniężney ordy niespodzianie chce wtargnąc w dzien Swiętego Ierzego ruskiego w panstwa moie. Przeto unizenie wm m.m. pana proszę, iesliby tego słuszna occasia była, abys mię wm m.m. pan raczyl y swoym w wczesnie succurrere ludem, pewnym będąc ode mnie wszelakiey wdzięcznosci y powolnosci usług moych. A co większą, nie tylko mnię przez to, ale y xięcia iego mci siedmigrodskiego y hospodara multanskiego scisle sobie wm m.m. pan do zadzięczenia ‹!› wszelakiego obowiązesz, maiąc zupełną w Bogu nadzieię ze ta liga nasza dozywotna rzeczyptey pozytek y nam, a nieprzyiaciołom strach zada. O odprawę ludzi moych nie mniey wm m.m. pana proszę, oddaiąc się natenczas łasce pilno wm m.p. W Jasiech die 24 aprilis 1624. Jasnie ... [2]

Wziałem pisanie i.k. mci y wmci m.m. pana aby woisko było completowane według popisu zwanieckiego. Tego nie moge rozumiec iezeli ad numerum generałem woiska czyli tez iako ktora chorągiew była na popisię z ktorych iedne były barzo drobne. Teraz nie było ze mną w

tey okazyy trzydziesci chorągwi, te niemał wszytkie pozwiąkszę. Jako tedy ten ma bydz complet, prosze zebym był informatus.

Zleciełem panu Detynieckiemu aby na posła moskiewskiego z Wołoch powracaiącego pilne miał oko y z pilnoscią się o to starał iakoby się tym przysluzył i.k. mci, o czym iescze nie mam wiadomosci.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 41. Original. ASB—MP, r. 2, c. 926.

Preaputernice . . .[1] Ieri, *în ziua de 23 ale prezentei*, au sosit la mine doi trimiși de-ai mei, care au plecat din Crimeea acum cincisprezece zile. Aceștia spun că dumnealui domnul străjer [3], pe care hanul l-a așteptat cu plăcere (după cum îmi și scriu de acolo), a intrat în acel timp în Crimeea. În privința pornirii hoardei Crimeii, n-am de acolo nici o știre, nici de la prietenii mei de încredere. Numai *zvonul circulă* despre joncțiunea hoardei nogailor cu Hmilenițki, despre care am dat de știre domniei tale, domnului meu milostiv, în prima mea scrisoare[4]. Din Ucraina am această știre sigură de la spionii mei că nepotul de frate al lui Vasile domnul, luînd de la Hmielnițki cîteva mii de cazaci și 3 000 de tătari mercenari, voiește să năvălească în ziua de Sfîntul Gheorghe rusesc [5] în țara mea. Ca urmare, te rog preaplecat pe domnia ta, domnul meu milostiv, dacă ar fi *un motiv* just pentru aceasta, să binevoiești să-mi *vii* din timp *în ajutor* cu oamenii domniei tale, fiind sigur din partea mea de toată îndatorirea și promptitudinea slujbelor mele. Ba mai mult, domnia ta, domnul meu milostiv, mă vei obliga prin aceasta la toată îndatorarea nu numai pe mine, ci și pe principele Transilvaniei și pe domnul Munteniei, avînd deplină nădejde în Dumnezeu că această ligă a noastră pe viață va aduce republicii și nouă folos, iar dușmanilor spaimă. Nu mai puțin te rog pe domnia ta, domnu meu milostiv, să-mi trimiți înapoi oamenii mei, încredințîndu-mă deocamdată stăruitor grației domniei tale, domnului meu. În Iași, *în ziua de 24 aprilie 1654.* Al preaputerniciei tale . . .[2] ⟨Adresa⟩ [6].

⟨Țidulă :⟩ Am primit scrisoarea m.s. regelui și ⟨cea⟩ a domniei tale, domnului meu milostiv, ca oastea să fie completată potrivit registrului de înrolare din Żwaniec. Nu pot înțelege, dacă la *numărul general* a oștirii, sau după cum a fost steagul la înrolare, dintre care unele au fost foarte mici. Acum n-au fost cu mine la această trecere în revistă treizeci de steaguri ; pe acestea aproape pe toate le voi mări. Rog deci să fiu *informat* cum urmează să fie această *completare.*

Am recomandat domnului Detyniecki să aibă ochii ațintiți asupra solului moscovit, care se întoarce din Moldova, și să-și dea toată silința, cum ar sluji prin această privință pe m.s. regele, despre care lucru n-am încă știre.

---

[1] Ca la nr. 154.
[2] Ca la nr. 146.
[3] M. Jaskólski.
[4] Vezi nr. 155.
[5] 23 aprilie.
[6] Ca la nr. 142.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

I s-au întors trupele din Polonia. Îi cere sprijinul pe lîngă rege într-o chestiune personală. Regele să trimită grabnic al doilea sol la han și soli în Transilvania și în Țara Românească.

Jąsnie ... [1] Za tak zyczliwy ku mnie wm m.m. pana candor, ktorym mię wm m.m. pan in omnem casum mei będąc intentus, prosequi raczysz, wielce a wielce wm m.m. panu dziękuię, obiecuiąc to wdzięczoscią moią correspondere wm m.m. panu.

Ludzie moie, ktore iescze niemal przy posłanniku wm m. pana z panem Woyciechowskim przyszli, nie będą bronni zawsze na wskazanie wm m.m. pana czasu potrzeby. Strony iego mci pana straznika z ustney relatiey pana Czaplickiego wm m.m. pan wyrozumiec będziesz raczył. Do iego k. mci pana m. miłosciwego podług informatiey wm m.m. pana wyprawuię, unizenie prosząc aby y wm m.m. pan powagą swoią w tem terminie moym instare raczył, będąc ode mnie pewen wszelakiey powolnosci y recompensiey. Względem iego mci pana Bieganowskiego, ktory post biduum vel triduum miał otrzymać pomyslną[2] od wezyra wielkiego, constabit z listu iego mci wm m.m. panu. Ia radziłbym aby drugi poseł do hana prędko y do Rakocego y do hospodara multanskiego był z Polski wyprawiony, co iest barzo potrzeba ⟨!⟩ rzecz y pozyteczna. Nie szyrząc się, łasce wm m.m. pana y przyiazni pilno się natenczas z powolnemi usługami memi zalecam. W Jasiech, die 4 may 1654. Jasnie ... [3]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 43. Original. ASB—MP, r. 2, c. 931—932.

Preaputernice ... [1] Pentru o astfel de binevoitoare *candoare* a domniei tale, domnului meu milostiv, față de mine, cu care, *atent* fiind, binevoiești să mă însoțești în orice ocazie a mea, mulțumesc mult, dar mult domniei tale, domnului meu milostiv, făgăduind să *corespund* domniei tale, domnului meu milostiv, prin recunoștința mea.

Oamenii mei, care au sosit aproape odată cu trimisul domniei tale, domnului meu, cu domnul Wojciechowski, nu vor lua armele decît totdeauna la indicarea timpului de luptă de către domnia ta, domnul meu milostiv. Despre dumnealui domnul străjer [4], domnia ta, domnul meu milostiv, vei binevoi să afli din relația verbală a domnului Czaplicki [5]. Trimit la m.s. regele, domnul meu milostiv, potrivit informației domniei tale, domnului meu milostiv, rugîndu-te plecat ca și domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești *să stărui*, prin autoritatea domniei tale în această chestiune a mea [6], fiind sigur de toată bunăvoința și recompensa din partea mea. În privința dumnealui domnului Bieganowski, care *peste două sau trei zile* urma să primească ⟨un răspuns⟩ favorabil din partea marelui vizir, *vei afla* domnia ta, domnul meu milostiv, din scrisoarea dumnealui. Eu aș sfătui să fie trimis grabnic din Polonia un al doilea sol la han, precum și la Rákóczy și la domnul Munteniei [7], lucru ce este foarte de trebuință și de folos. Neîntinzîndu-mă mai mult, mă recomand deocamdată stăruitor grației și prieteniei domniei tale, domnului meu milostiv, cu slujbele mele plecate. În Iași, *în ziua de 4 mai 1654.* Al preaputerniciei tale ... [3]. ⟨Adresa⟩ [8].

[1] Ca la nr. 151.
[2] Lipsă: odprawę.
[3] Ca la nr. 146.
[4] M. Jaskólski.
[5] Însoţitor al solului.
[6] Este vorba de cererea sa de a i se acorda „indigenatul" (cetăţenia nobiliară polonă).
[7] Constantin Şerban Basarab (9 aprilie 1654 — 28 ianuarie 1658).
[8] Ca la nr. 142.

158 **Iaşi, 5 mai 1654.**

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îl roagă ca hatmanul să-i dea ajutor în cazul cînd ar fi atacat de Vasile Lupu şi de tătari.

Naiasnieyszy y niezwyciężony krolu, panie a panie moy wielce miłosciwy.

Dobrze będąc memor panskiey łaski w.k. mci pana mego miłosciwego przy teraznieyszey occasiey moią słuzebniczą powolnosć listownie teraz naiasnieszemu maiestatowi w.k. mci wyswiadczam, obiecuiąc to wszystko ochotnie exequi czego po mnię mandat w.k. mci i rzeczptey requirować będzie.

A teraz co mi occurrit z Stambołu wiedzieć od residentow moych, to ia nie mieszkaiąc przez pisanie obiawiam w.k. mci panu m. miłosciwemu, yz poseł w.k. mci naleznie od cesarza y wezyra wielkiego będąc przyięty, ubezpieczony post biduum vel triduum pomyslą y prędką odprawą prout evidentius patebit w.k. mci z listow iego mci niemieszkanie przedtym ode mnie przesłanych. Strony iego mci pana straznika przed kilku dniami miałem z Krymu zgadzaiącą się z panem Czaplickim wiadomosć, ktorą on oretenus przyiechawszy tam będzie referował w.k. mci panu m. miłosciwemu. Ia maiąc zewsząd pewną wiadomosć yz ten nieprzyiaciel y turbator wszystkich ziem Wasil hospodar znowu coś molitur z Szyrem beiem y Karas beiem nad wiadomosć y licentią hanską, osmieliłem się przeto udać z pokorną moią do naiasnieyszego maiestatu w.k. mci pana mego miłosciwego, aby mi z woley w.k. mci p.m.m. in quantum by tego słuszna necessitas exigeret iego msc pan hetman z woyskiem koronnym succurrere raczył. Tę łaskę w.k.m. pana mego miłosciwego dozywotnie z dobremi wespol przyiaciołmi memi wzaiemnych podaiących sie occasiach zawdzięczac y zasłuzywac winien zostawam, zycząc natenczas przy oswiadczeniu unizonych usług moych w.k. mci panu memu miłosciwemu szczęśliwego w długi wiek panowania. W Jasiech die 5 maÿ 1654. Naiasnieyszego maiestatu w.k. mci pana m. miłosciwego zyczliwy y powolny sługa...

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 44. Original. ASB—MP, r. 2, c. 933—934.

Preastrălucite şi nebiruite rege, domnul şi domnul meu mult milostiv.

Fiind *unul care-şi aduce* bine *aminte* de graţia măriei voastre regeşti, domnul meu milostiv, îmi mărturisesc acum, cu prilejul de faţă, prin scrisoare, preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti înclinarea de a vă servi, făgăduind *să îndeplinesc* cu plăcere totul ce *porunca* măriei voastre şi a republicii va *cere* de la mine.

Şi acum, ceea ce mi *s-a adus* la cunoştinţă din Stambul, de la rezidenţii mei, aceasta înştiinţez eu fără întîrziere, prin scrisoare, măriei

voastre, că solul[1] măriei voastre a fost primit după cum se cuvine de împărat și de marele vizir și a fost asigurat de un favorabil și grabnic răspuns *peste două sau trei zile, după cum mai lămurit* măria voastră *va afla* din scrisorile dumnealui, transmise pe loc de mine. În privința dumnealui străjer[2], am avut înainte de cîteva zile știre din Crimeea, știre care se potrivește cu cele spuse de domnul Czaplicki, pe care el, sosind acolo, le va relata *verbal* măriei voastre, domnului meu milostiv. Eu, avînd de pretutindeni știre sigură că acest dușman și *tulburător* al tuturor țărilor, Vasile domnul[3], *uneltește* din nou ceva cu Șirîm bei și cu Karas bei, fără știrea și *permisia* hanului, am îndrăznit, așadar, să mă adresez cu preaumila mea rugăminte preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnul meu milostiv, ca dumnealui domnul hatman[4] să binevoiască să-mi *dea*, cu voia măriei voastre, domnului meu milostiv, *ajutor* cu oastea coroanei, *atît cît nevoia* adevărată ar *cere-o*. Această grație a măriei voastre, domnului meu milostiv, rămîn dator pe viață s-o răsplătesc și s-o merit, împreună cu prietenii mei buni, în ocaziile reciproce care se vor ivi, dorind deocamdată măriei voastre, domnului meu milostiv, odată cu încredințarea preaplecatelor mele slujbe, domnie fericită întru mulți ani. În Iași, *în ziua de 5 mai 1654.* Al preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv binevoitoare și plecată slugă ‹Iscălitura. Adresa›[5].

---

[1] N. Bieganowski.
[2] M. Jaskólski.
[3] Vasile Lupu.
[4] St. Potocki.
[5] Ca la nr. 114.

159 — Iași, 5 mai 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Tătarii nu sînt deciși cu cine să țină. Regele să trimită la ei al doilea sol și să-și pornească armata în Ucraina. Hatmanul să-i vină în ajutor, în cazul unei năvăliri puse la cale de Vasile Lupu.

Jasnie...[1] To ia wm m.m. panu tem pisaniem moym wyswiadczam, co miłosc moia y zyczliwosc ku rzeczyptey polskiey, a observantia z wm m. panem przyiacielsky mi dictuie, ze po audientiey jego mci pana Bieganowskiego, miała byc postriduum pomyslna odprawa jego mci od wezyra wielkiego, iako z listu jego k. mci należącego patebit wmci m.m. panu.

Strony jego mci pana straznika woyskowego mam pewną wiadomosć, ze naleznie od hana przyięty, zatrzymany iednak do dnia dzisieyszego z roznemi posłami, poki az zdania swoie wszyscy zwolani murzowie y beiowie skimby trzymać mieli nie obrazuią. Mam iednak pewną od pewnych Tatarow wiadomosć y poufałych, ze niemal wszyscy się zgadzaią y skłaniaią się do przyiazni zawzięcia z jego k. mczią y rzczptą, iako y ustnie będzie referował wm m.m. panu pan Czaplicki. Ia będąc faventissimus rzeczyptey radziłby to, aby k. jego m. pan moy mlciwy drugiego posła, nie czekaiąc powrotu pana straznika, do hana expediował. Druga, aby woyska cokolwiek rzeczpta przysposobiwszy zesłała na doł ku Ukrainie obrawiaiąc się Tatarom z gotowoscią swoią, o ktorey skoro Tatarowie

posłyszą, nieomylnie na Moskwę puydą. A tak oni srodze o gotowosci polskiey powątpiewaiąc, nie wiedzą y sami komu się accomodować maią. Pisałem do jego k. mci pana mego mciwego, aby z woley jego k. mci in omnem casum mie jego msc pan hetman z woyskiem koronnym intentus zostawał in quantum by jego potrzeba wyciągała, maiąc pewną wiadomosć ze Wasil hospodar z praktykowanemi niektoremi cos przeciwko ziemie moiey molitur. Zaczym wielce proszę abys y wm m.m. pan authoritate sua w terminach moych będąc assiduus przy naiasnieyszym maiestacie jego k. mci pana mego mlciwego instare raczył, pewen będąc ode mnie wszelakiey zyczliwey moiey powolnosci y nieomylney wdzięcznosci. O co iterato prosząc, oddaię się natenczas z powolnemi usługami memi łasce wm m. m pana. W. Iasiech die 5 may 1654. Jasnie ...[2]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 9. Original. ASB—MP, r. 2, c. 847—849.

Preaputernice ...[1] Prin scrisoarea mea mărturisesc domniei tale, domnului meu milostiv, ceea ce-mi *dictează* dragostea şi bunăvoinţa mea faţă de republică, precum şi atenţia mea prietenească faţă de domnia ta, domnul meu milostiv, cum că după audienţa dumnealui domnului Bieganowski, *a doua zi* avea să aibă loc concedierea sa cu un răspuns favorabil din partea marelui vizir, după cum domnia ta, domnul meu milostiv, vei afla din scrisoarea sa către m.s. regele.

În privinţa dumnealui domnului străjer al oştirii [3], am ştire sigură că a fost primit cum se cuvine de han; a fost reţinut însă pînă astăzi, împreună cu diferiţi soli, pînă cînd toţi mîrzacii şi beii convocaţi nu-şi vor da părerile: cu cine urmează să ţină? Am totuşi ştire sigură de la anumiţi tătari de încredere că aproape toţi sînt de acord şi înclină spre stabilirea prieteniei cu m.s. regele şi cu republica, după cum va relata domniei tale, domnului meu milostiv, şi verbal domnul Czaplicki. Eu, fiind *foarte cu priinţă* republicii, aş sfătui ca m.s. regele, domnul meu milostiv, *să trimită* la han al doilea sol, fără a aştepta întoarcerea străjerului[3]. În al doilea rînd, ca oştile, oricîte le-a pregătit republica, să le trimită în jos, spre Ucraina, impunîndu-se tătarilor prin pregătirea lor, de care îndată ce vor auzi tătarii, vor merge negreşit asupra Moscovei. Dar aşa, punînd ei la îndoială teama de gătirea polonilor, nu vor şti nici ei cu cine să se *acomodeze*. Am scris m.s. regelui, domnului meu milostiv, ca, din voia măriei sale, dumnealui domnul hatman[4] să se *preocupe în orice împrejurare* de mine, cu oastea coroanei, *în măsura în care* trebuinţa i-ar cere-o; avînd eu ştire sigură că Vasile domnul *unelteşte* ceva cu unii ce sînt înţeleşi cu el împotriva ţării mele. De aceea te rog mult ca şi domnia ta, domnul meu milostiv, fiind *stăruitor prin autoritatea sa* în chestiunile mele, să binevoieşti să *stărui* pe lîngă preastrălucita maiestate a m.s. regelui, domnului meu milostiv, fiind sigur din partea mea de toată binevoitoarea mea consideraţie şi de recunoştinţa mea sigură. Pentru care lucru rugîndu-te *din nou*, mă încredinţez deocamdată, cu plecatele mele slujbe, graţiei[1] domniei tale, domnului meu milostiv. În Iaşi, *în ziua de 5 mai 1654.* Al preaputerniciei tale ...[2] ⟨Adresa⟩[1].

---

[1] Ca la nr. 117.
[2] Ca la nr. 151.
[3] M. Jaskólski.
[4] St. Potocki.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Îi transmite scrisori din partea solului polon, care a fost primit bine la Poartă, dar prietenia turcească nu-i decît o vopsea. Turcii se tem de venețieni, de aceea se arată mai favorabil cazacilor, dar lasă totul pe seama hanului.

Jasnie... [1] Zadney ia nie opusczam occasiey, ktoreybym nie miał moiey wci memu miłosciwemu panu contestari przyiazni. Zaczym y teraz gdy listy od iego msci pana chorązego lwowskiego tak i.k. msci, iako y wci m.m. panu nalezące, do rąk wci m.m. pana diriguię, o zdrowiu wci m.m. pana chciwie pytam się animatus, zycząc abys wszelakie przy onym ex voto odnosił prosperitates.

Iako iego msci pana chorązego lwowskiego u Porty przyięto, excipowano y tractowano, z listu onegosz wć m.m. pan wyrozumiec raczysz. Dobrze zaprawdę Porta przyieła go y przyiazn i.k.msci oswiadczyła. Ale ia od dobrych przyiacioł y confidentow moich iestem informatus, isz to wszytko farba y powierzchowna turecka przyiazn, teraz a in tali casu, kiedy im ciasno, bo in summo zostawuią periculo, gdysz Wenetowie instructissimam maią classem y zawczasu na morze wyszedszy u Bohaza gdzie naywęzsze morze iest stoią w gotowości, ktorą potęgą Turcy perculsi frasuią się y koło tego pilno chodzą, aby im mogli resistere, ale słaba nadzieia, bo potęgi niemasz. Nie wiem co za slepota oczy ich obfuscavit, ze oni po staremu przychylnieyszi są Kozakom, lubo się teraz i.k. msci z przyiaźnią oswiadczaią. Będąc tedy Porta w takim niebezpieczęstwie, to wszytko cale na chana spusciła, aby to czynił co sam rozumie y tam siły swoie obrucił coby z dobrym Porty było.

Przeto wielce upraszam wci m.m. pana abyś do i.k. msci expeditissimis itineribus posłał, zeby znową do chana posła swego wyprawił zeby go od kozackiey oderwac ligi. Iego msc pan canclerz coronny pisze mi imieniem i.k. msci przez sługe mego, abym często w wszytkim z wcią m.m. panem znosił się y iesliby iakie od nieprzyiacioł następowało periculum wczesnie dawał unac, aby tym snadniey ieden drugiego in casu ingruentis necessitatis ratowac y posiłkowac mogł, w czym ia nie zaspię, tylko y wć m.m. pan racz idem perficere y czasu potrzeby mnie succurrere.

O ordzie zeby się miała gotować, nie nie słychać. Posyłałem swoich ku Daszowa w polu, ale y tam nic nie słuchać, tylko znac ze bydla swoie zimowała. O oddanie tych listow komu należą wielce wci m.m. pana upraszam. Nie mniey tesz y o to zeby drugi poseł iako nayprędzey szedł do chana, gdysz Porta na wolą iego zdawa się. O Kozakach zadney nie mam wiadomosci. Uprzeyme... [1] W Iassiech die 8 may 1654. Wci... [1]

AGW–AKW, dz.m.i w., nr. 45. Original. ASB–MP, r. 2, c. 936–938.

Preaputernice ... [1] Eu nu scap nici o *ocazie* în care să nu-mi *mărturisesc* domniei tale, domnului meu milostiv, prietenia. De aceea și acum, cînd *îndrept* la mîinile domniei tale, domnului meu milostiv, scrisorile de la dumnealui domnul stegar de Liov [2] aparținînd atît m.s. regelui, cît și domniei tale, domnului meu milostiv, întreb cu însuflețire și cu ardoare de sănătatea domniei tale, domnului meu milostiv, urîndu-ți să ai, pe lîngă ea, toate *fericirile, după dorință.*

Cum a fost întîmpinat, *primit* și *tratat* dumnealui domnul stegar de Liov la Poartă, domnia ta, domnul meu milostiv, vei binevoi să afle din scrisoarea sa. Într-adevr, Poarta l-a primit bine şi a declarat m.s. regelui prietenie. Eu însă sînt *informat* de prietenii şi confidenții mei buni că totul este vopsea şi prietenie superficială turcească, acum și *în asemenea caz*, cînd turcii sînt strîmtorați, căci se află *în cea mai mare primejdie*, deoarece veneţienii au *o flotă de război foarte instruită* și ieșind din timp pe mare la Boaz, unde marea este cea mai îngustă, stau gata, de care putere turcii, *foarte abătuți*, se tînguiesc și caută stăruitor ca să le poată *rezista*, dar slabă nădejde, căci n-au putere. Nu știu ce fel de orbire le-a *întunecat* ochii, căci sînt, după vechiul obicei, mai favorabili cazacilor, cu toate că acum se declară cu prietenie m.s. regelui. Fiind deci Poarta într-o astfel de primejdie, a lăsat toate acestea cu totul pe seama hanului, ca să facă ceea ce crede el singur și ca să-și îndrepte forțele acolo, unde ar fi spre binele Porții.

Prin urmare, te rog mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, să trimiți *pe drumurile cele mai ușor de făcut* la m.s. regele, ca să-și trimită din nou solul său la han spre a-l rupe de liga cu cazacii. Dumnealui domnul cancelar al coroanei[3] îmi scrie, în numele m.s. regelui, prin sluga mea, ca să mă înţeleg frecvent în toate cu domnia ta, domnul meu milostiv, și dacă s-ar ivi vreo *primejdie* din partea dușmanilor, să-ți dau din timp de știre, ca să ne salvăm și să ne dăm ajutor cu atît mai ușor unul altuia *în caz de nevoie amenințătoare*, în care privință eu nu voi adormi, numai și domnia ta, domnul meu milostiv, binevoiește *să faci același lucru* şi să mă *ajuți* la vreme de trebuință.

Despre hoardă, că s-ar găti, nu se aude nimic. Am trimis pe ai mei spre Dașov [4] în cîmpii, dar nici acolo nu se aude nimic, numai se crede că și-au iernat acolo vitele. Te rog mult pe domnia ta, domnul meu miostiv, să fie date aceste scrisori cui se cuvin. Nu mai puțin şi acest lucru, ca să meargă cît mai repede al doilea sol la han, fiindcă Poarta se lasă în voia lui. Despre cazaci n-am nici o știre. Cu aceasta...[1]. În Iași, *în ziua de 8 mai 1654*. Al domniei tale... [1]. ⟨Adresa⟩[1].

---

[1] Ca la nr. 142.
[2] N. Bieganowski, sol la Poartă
[3] Șt. Koryczyński.
[4] Oceacov.

161 **Iași, 2 iunie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îl sfătuieşte să confirme prin jurămînt tratatul încheiat cu hanul, după cum i-a cerut-o și solul acestuia, sosit la Iaşi, împreună cu trimisul polon.

Naisnieyszy... [1] Przy ponowieniu stateczney moiey ku naiasnieyszemu maiestatowi w.k. msci pana m. miłosciwego zyczliwości y nalezytey submissiey, rzetelne y natenczas stałego affectu moiego czynię testimonia, gorąco o to pana Boga prosząc, aby on naiasnieyszy maiestat w.k. msci pana mego miłosciewgo y dobrym w długi wiek nadarzał zdrowiem y

wszelakie intencie onego pożądanym cum commodo wszytkiego chrześcianstwa coronował skutkiem.

Suliman aga poseł od chana do naiasanieyszego maiestatu w.k. msci pana m.miłosciwego obligowany wespoł uz iego moscią panem straznikiem stanąwszy w Iassiech, miał u mnie audientią, ktory expostulował ze mną, abym y ia do naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana m. miłosciwego pisał, aby te zaczęte z chanem względem zawarcia przyiazni tractaty niemieszkanie przez przysięgę stwierdzone były. A isz chwała Bogu legacia iego msci pana straznika ex voto nas wszytkich cessit, y chan recolligowawszy się do zawarcia stateczney przyiazni skłania się, dobrzeby teraz onę, do ktorey się y oni maią, iuramento confirmare. Nie moia zaprawdę iest rzecz consilium dare, ktorego sam potrzebuię, ale tylko namieniam ile rozum moy zdolac moze coby było cum commodo nas wszytkich. Naiasnieyszy zas maiestat w.k. msci pana mego miłosciwego ze skuteczne uspokoienia złączonych panstw przedsięwiezniesz⟨!⟩ rady zupelną mam nadzieię, aby się nieprzyiaciele z nas nie urągali. A ia z moiey strony z tym się declaruię, isz zdrowie y substancią moią łozyc gotow iestem na usłudze naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana mego miłosciwego. Zyczę... [2] W Iassiech die 2 iuny anno 1654. Naisnieyszego... [3]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 56. Original. ASB—MP, r. 2, c. 939—940.

Preastrălucite... [1] Odată cu înnoirea constantei bunăvoinţi şi a cuvenitei mele *supuneri* faţă de preastrălucita maiestate a măriei voastre regeşti, domnul meu milostiv, fac *dovadă* şi în acest timp de *afecţiunea* mea statornică, rugînd fierbinte pe Domnul Dumnezeu să dăruiască măriei voastre, domnului meu milostiv, bună sănătate întru mulţi ani şi să *încoroneze* toate intenţiile măriei voastre cu succesul dorit, *spre binele* întregii creştinătăţi.

Soliman aga, solul trimis de han la măria voastră, domnul meu milostiv, sosind împreună cu dumnealui domnul străjer la Iaşi, a avut audienţă la mine, care mi-a cerut ca şi eu să scriu măriei voastre, domnului meu milostiv, ca tratatele începute cu hanul în legătură cu încheierea prieteniei să fie întărite fără întîrziere prin jurămînt. Şi fiindcă solia dumnealui domnul străjer *s-a sfîrşit*, slavă Domnului, *după dorinţa* noastră a tuturora, iar hanul, *venindu-şi în fire*, înclină pentru încheierea unei temeinice prietenii, ar fi bine ca aceasta, spre care tind şi ei, *să fie confirmată acum prin jurămînt*. Ce-i drept, nu-i treaba mea să dau sfat, care îmi trebuie mie, dar spun numai ce poate fi în stare capul meu, ce ar fi *spre binele* nostru al tuturora. Am însă deplină nădejde că preastrălucita maiestate a măriei voastre regeşti, domnul meu milostiv, vei lua sfaturi competente pentru liniştirea ţărilor unite între ele, ca duşmanii să nu-şi bată joc de noi. Iar eu, din partea mea, mă declar că sînt gata să-mi pun viaţa şi fiinţa mea în slujba preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv. Cu aceasta... [2] În Iaşi, *în ziua de 2 iunie anul 1654*. Al preastrălucitei...[3]. ⟨Adresa⟩[4].

---

[1] Ca la nr. 118.

[2] Ca la nr. 143.

[3] Ca la nr. 116.

[4] Ca la nr. 114.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE ȘTEFAN KORYCZYŃSKI

Îl roagă să asculte ceea ce-i va spune verbal solul său, trimis la rege, și să-i înlesnească o reîntoarcere grabnică.

Jasnie... [1] Gdy iego k.mci panu memu miłosciwemu przez umyslnie posłanego sługę mego urodzonego Mikołaia Przyłuskiego, z powinną moią odzywam się powolnoscią y wm m.m. panu nalezyte defero studia, animitus zycząc, abys wm m.m. pan przy dobrem w dlugi wiek zdrowiu omnes felicitates ad voluntatem wm m.m. pana fluentes odnosic raczył.

Wielce przytem proszę, abys wm m.m. pan relatiey ustney wysz mianowanego sługi mego ode mnie in commissi quaedam secretioara maiącego wiarę dać y onemu pro celeriori expeditione pomocą zostawać eaczył. Z znową w tey mierze łaskę wm m.m. pana wszelaką moią wdzięcznoscią y uprzeymą powolnoscią wypłacywać winien zostaię, oddaiąc sie natenczas iako naypilniey oney z powolnemi usługami memi. W Iasiech die 4 iunÿ 1654. Jasnie...[2].

Zem fusius troszeczki do iego k.m.p. mego miłosciwego pisał, nic przeto do ustney nie zleciłem relatiey, wiedząc dobrze o tem ze wszystkie sprawy dependent na sczegulney powadze wm m.m. pana.

Rebus meis oretenus przez sługę mego wm m.m. panu relatis nie wątpię ze pro solita in me benevolentia wm m.m. pan favere zechcesz. Przeto dozywotnie mnie sobie wm m.m. pan quam ⟨servie⟩tissime ad omnia obligabis.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 47. Original. ASB—MP, r. 2, c. 942—944.

Preaputernice... [1] Cînd mă adresez m.s. regelui, domnului meu milostiv, prin trimisul meu într-adins, nobilul Nicolae Przyłuski, sluga mea, cu îndatorata mea supunere, *îmi manifest* și față de domnia ta, domnul meu milostiv, *devotamentul* cuvenit, urîndu-ți ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să ai *toate fericirile curgătoare* după dorința domniei tale, domnului meu milostiv, cu bună sănătate întru mulți ani.

Pe lîngă aceasta, rog mult ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să dai crezare relației verbale a mai sus numitei mele slugi, care are ca *misiune* din partea mea *unele lucruri mai secrete*, și să-i fii de ajutor pentru *o mai grabnică expediere a sa.* Pentru această mare bunăvoință a domniei tale, domnului meu milostiv, voi rămîne îndatorat să-ți răsplătesc cu toată recunoștința și considerația mea binevoitoare, încredințîndu-mă deocamdată cît mai stăruitor, cu plecatele mele slujbe, grației domniei tale. În Iași, *în ziua de 4 iunie 1654.* Al preaputerniciei tale...[2]. ⟨Adresa⟩[1].

⟨Pe marginea stîngă a scrisorii :⟩ M.s. regelui, domnului meu milostiv, i-am scris puțintel *mai pe larg* și, ca urmare, n-am încredințat nimic relatării verbale, știind bine că toate chestiunile *depind* de autoritatea deosebită a domniei tale, domnului meu milostiv.

⟨Țidulă :⟩ Nu mă îndoiesc, că domnia ta, domnul meu milostiv, vei binevoi, *din obișnuita* domniei tale bunăvoință *față de mine, să fii favorabil treburilor mele* [3], *relatate verbal* domniei tale, domnului meu milostiv, de sluga mea. Pentru care, domnia ta, domnul meu milostiv, mă *vei obliga*, pe viață *în mod cît mai serviabil la toate.*

[1] Ca la nr. 117.
[2] Ca la nr. 151.
[3] Este vorba de cererea sa de a i se acorda cetățenia nobiliară polonă.

163 **Iași, 25 iunie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE IOAN CAZIMIR

Îi trimite știri aduse de solul său de la Moscova despre pregătirile de război ale țarului, sfătuindu-l să-și formeze o armată puternică pentru a le putea ține piept.

Naiasnieyszy... [1] Jescze przedtym nim się Chmielnicki Moskwie poddał, wyprawiłem byl posłanca swego z oswiadczeniem przyiazni do cara moskiewskiego, abym tylko mentem onego mogł expiscare. Teraz vicessima quarta iunÿ ten posłaniec ztamtąd do mnie powrucił, ktory powiada o wielkiey potędze moskiewskiey. Ruszył skarbow dawnych, uzyska wielkie zebrał, piechote zbroyną, orde kazanską y astrahanską wprzod roznemi mieyscami posłał aby się ku granicom panstw naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana mego miłosciwego sciągali, sam tesz ossobą swoią w prędce ma się ruszyć, ktory dwakroc sto tysięcy iazdy ma przy sobie. Kozakow dunskich częsc do Kiowa przyszło. Widzę ze się ten nieprzyiaciel, iako mi powiada, zmocnił. Chmielnicki zas takze 17 iunÿ miał się ruszyć z woyskiem swoim z Czehryna, chcąc częsc woyska ku Kamiencowi podolskiemu, a częsc ku Konstantinowi obrucić. Boię się by teraz cięsza moles belli nie nastąpiła anizeli przedtym ordyncow z Kozakami. Przeto racz w.k. mść p.m. miłosciwy potęznemu kazać iako nayprędzey zgromadzać się woysku ad resistendum nieprzyiacielowi temu, nie spusczaiąc się na succurs tatarski. Bo iesli Moskał Kozakow dunskich morzem ku Krymowi zemknie, o czym iusz słychac, tedy chan swoich będzie bronil konopi. To ia tedy z powinnosci y dobregv affectu mego w.k. msci panu memu oznaymuię, a w.k. msc pan moy miłosciwy racz to czynic co p. Bog do serca poda. Zyczę... [2] W Iassiech die 25 iunÿ 1654. Naiasnieyszego... [3]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 48. Original. ASB—MP, r. 2, c. 946—947.

Preastrălucite... [1] Încă înainte ca Hmielnițki să se fi supus Moscovei, am fost trimis solul meu la țarul Moscovei, cu o declarație de prietenie, aceasta numai ca să pot *cerceta cu de-amănuntul intenția sa*. Acum, *la 24 iunie*, acest sol s-a întors de acolo la mine, care vorbește de puterea mare moscovită. ⟨Țarul⟩ a pus în mișcare comori vechi, a strîns dări mari, a trimis înainte prin diferite locuri pedestrime înarmată și hoardele de Kazan și de Astrahan, ca să pornească spre granițele țărilor preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, și în curînd urmează să pornească chiar el în persoană, care are cu el de două ori o sută de mii de călăreți. Parte din cazacii de la Don au sosit la Kiev. Văd că acest dușman, după cum mi se spune, s-a întărit. Hmielnițki, de asemenea, avea să pornească la 10 iunie cu oastea sa din Cehrin, voind să-și întoarcă parte din oștire spre Camenița Podoliei, iar parte spre Konstantynów. Mă tem să nu vină acum o *mașină de război* mai mare decît a fost mai înainte cea a tătarilor, cu cazacii la un loc. De aceea, binevoiește măria voastră, domnul meu milostiv, să poruncești să se adune cît mai repede o oaste puternică *pentru a rezista* acestui dușman,

fără a te încrede în *ajutorul* tătarilor. Căci dacă moscalul va împinge pe cazacii de la Don pe mare spre Crimeea, despre care lucru se aude deja, atunci hanul își va apăra cînepile sale. Eu fac așadar cunoscut aceasta, din îndatorirea și din sentimentul meu bun, măriei voastre, domnului meu milostiv, iar măria voastră, domnul meu milostiv, binevoiește să faci ceea ce Domnul Dumnezeu te va îndrepta. Cu aceasta...[2]. În Iași, *în ziua de 25 iunie 1654.* Al preastrălucitei...[3] ⟨Adresa⟩[4].

---

[1] Ca la nr. 118.
[2] Ca la nr. 143.
[3] Ca la nr. 116.
[4] Ca la nr. 114.

164 **Iași, 21 iulie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE SEBASTIAN MACHOWSKI

Arată motivele pentru care nu mai poate da ajutor militar polonilor.

Mnie wielce miłosciwy panie pułkowniku, moy msci panie y przyiacielu.

Pisałem ia wprawdzie, zasłyszawaszy o imprezach Chmielnickiego, ktory przeciwnosci swoie w panstwa moie obrucic chciał, do iego msci pana woiewody bracławskiego, aby częsc woyska tylko ku granicy zemknął był, ale zeby na tę strone nie przechodziło, dlatego zeby tym snadniey temu nieprzyiacielowi odpor moglismy dać. Ale ze to y w dlugę poszło Chmielnickiego złe zamysły odmieniły się, dla pewnych y powaznych przyczyn muszę cicho siedzieć, ktorych wszytkich nie wyrazam, tylko to namieniam isz Tatarowie są in procinctu tylko wsiadać na koń. Basza sylistryiski tu poblizu w dobruckiey ziemie w miescie Babie zostawa, maiąc pilne na wszytkie strony oko. Od Porty tesz rozne za przyiazdem Wasila hospodara zachodzon turbacie. Zaczym ia teraz tego wazyc się nie mogę, abym się miał his perturbatis temporibus w taką podawac ⟨!⟩ suspicią, ktoraby iawnie wszytkiemu swiatu pateret. Dodawałem ia succursu pro posse meo czasu swego rzplitey zadney ludziom moim nagrody nie potrzebuiąc, y ia wzaiem o posiłek upraszałem, ale ze od tego superseduie com zamysliwał czasu niebezpieczęstwa, sama iniquitas temporum od tego mie retardat. Ia i.k. msci, rzplitey y wci m.m. panu za tę ochotę unizenie dziękuie, ale to uwazaiąc co bonum meum concernit, muszę się zatrzymac y zadnego z ludzi moich nie posyłac dla pomienionych wzwyz przyczyn. Wc zas moy miłosciwy pan nie racz za podiętą prace vino vertere ac quod optimum factu videbitur faciat. Uprzeyme zatym słuzby moie zalecam iako naypilniey w łaskę wci m.m. pana. W Jassiech die 21 iulÿ 1654.

Wci m.m. pana zyczliwy przyiaciel y sługa, Giorgi Stephan woiewoda y hospodar ziem mołdawskich.

Ιω Гιωргне Щефан воевода

Memu wielce miłosciwemu panu y przyiacielowi iego msci panu Sebastianowi Machowskiemu polkownikowi i.k. msci, obozemu woyskowemu.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 51. Original. ASB—MP, r. 2, c. 949—951.

Mult milostivul meu domn polcovnic, domnul și prietenul meu milostiv.

Auzind de întreprinderile lui Hmielnițki, care voia să-și îndrepte faptele sale dușmănoase în țările mele, am scris într-adevăr dumnealui domnului voievod de Brațlav [1] ca numai să trimită o parte din oaste spre graniță, dar să nu treacă de partea aceasta, ca să putem ține cu atît mai ușor piept acestui dușman. Dar pentru că și aceasta s-a întîrziat și intențiile lui Hmielnițki s-au schimbat, trebuie să stau liniștit din motive sigure și importante, pe care nu ți le expun pe toate, ci numai că tătarii sînt *gata* să încalece. Pașa de Silistra stă pe aici pe aproape, în țara Dobrogei, în orașul Baba [2], avînd ochii ațintiți stăruitor asupra tuturor părților. De la Poartă, de asemenea, se anunță diferite *tulburări* în urma sosirii acolo a lui Vasile domnul [3]. Ca urmare, eu nu pot risca să mă expun acum, *în aceste vremuri tulburi*, unei astfel de *bănuieli*, care ar fi clară întregii lumi. Am dat *după putința mea* ajutor la timpul său republicii, netrebuindu-le oamenilor mei nici o plată, și am cerut, la rîndul meu, ajutor, dar, că acum *mă las* de ceea ce m-am gîndit la vreme de primejdie, însăși *greutatea vremurilor* mă *oprește* de la aceasta. Eu mulțumesc umil m.s. regelui, republicii și domniei tale, domnului meu milostiv, pentru acest zel, dar socotind ceea ce *privește binele meu*, sînt nevoit, din motivele arătate mai sus, să mă opresc și să nu vă trimit nici unul din oamenii mei. Domnia ta, domnul meu milostiv, să nu binevoiești, pentru munca depusă, *să prefaci* vinul, *ci să faci ceea ce-ți va părea cel mai bine de făcut*. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele binevoitoare grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 21 iulie 1654*.

Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și slugă, Gheorghe Ștefan, voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Ghiorghie Ștefan voevoda.

⟨Adresa:⟩ Domnului și prietenului meu mult milostiv, domniei sale domnului Sebastian Machowski, polcovnic al m.s. regelui, comandantul taberii oștirii.

---

[1] Vezi nr. 149, nota 4.
[2] Babadag.
[3] Vasile Lupu.

165 **Iași, 23 iulie 1654.**

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Tătarii și-au ales un nou han și au trimis la Poartă pentru confirmare. Regele să întărească imediat tratatul de prietenie cu noul han, luînd-o înainte lui Hmielnițki.

Iasnie...[1] Vigesima iul z Krymu dano mi znać isz chan zapewne umarł. Teraz na mieyscu iego Tatarowie obrali sobie za chana soltana gałge y in instanti Osman agę, brata Sefer Kazy agi, wezyra chanskiego, do Porty posłali dla promowowania spraw u Porty soltana gałgi zeby na tym panstwie zostawał. Poniewaz tedy to z rady wszytkich Tatarow conclusum est aby gałga sołtan chanem był, trzebaby moim zdaniem teraz iako nayprędzey chociasz posłanca iakiego do niego wyprawić strony potwierdzenia y zatrzymania zawartey z pierwszym chanem przyiazni,

zeby go Chmielnicki, dowiedziawszy się o tey smierci wprzod w tey mierze nie ubiegł go y na swoię nie przeformował strone. Pan Iuryca Radanowicz roth mistrz i.k.m. do chana obligowany 10 iulÿ wziąwszy odprawę nazad powraca, rozumiem ze iter suum maturate conficere zechce. Uprzeyme...[1]. W Iassiech die 23 iulÿ 1654. Wci...[2]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 52. Original. ASB—MP, r. 2, c. 952—953.

Preaputernice...[1] *La 20 iulie* mi s-a dat de știre din Crimeea că hanul[3] într-adevăr a murit. Tătarii și-au ales în locul său ca han pe calgai sultan și au trimis pe loc la Poartă pe Osman aga, fratele lui Sefer Gazi aga, vizirul hanului, pentru *promovarea* treburilor lui calgai sultan la Poartă, ca să rămînă în această domnie. Așadar, pentru că în sfatul tuturor tătarilor s-a hotărît ca sultan calgai să fie han, ar trebui, după părerea mea, să se trimită cît mai repede chiar și un curier oarecare la el pentru întărirea și menținerea prieteniei încheiate cu hanul cel dintîi, pentru ca Hmielnițki, aflîndă de această moarte, să nu ne-o ia înainte și să nu-l atragă de partea sa. Domnul Juryca Radanowicz, rotmistrul m.s. regelui, trimis la han, se întoarce înapoi; socot că va vrea *să-și facă drumul repede.* Cu aceasta [2]... În Iași, *în ziua de 23 iulie 1654.* Al domniei tale... [1] ⟨Adresa⟩ [1].

---

[1] Ca la nr. 142.
[2] Ca la nr. 154.
[3] Islam Ghirai al III-lea.

166 — Iași, 29 iulie 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Știri despre situația din Crimeea după moartea hanului și despre opoziția unor căpetenii tătărești împotriva tratatului cu polonii. Să-și concentreze trupele, pentru ca tătarii, văzînd puterea polonă, să nu țină cu Hmielnițki.

Iasnie... [1] Iako chan umarł y iako po smierci iego kałga soltan, Sefer Kazy aga y inszi sołtanowie y murzowie Batyr age do Constantinopola posłali, prosząc o chana Mehmet Kierego, starszego brata sołtana kalgi, iuzem dnia onegdayszego wypisał wci m.m. panu. Teraz to oznaymuię wci memu miłosciwemu panu, isz po smierci chanskiey Karas murza brudzi, smakaiąc sobie przyiaźn kozacką. Tosz powiadaią o Aytymir begiu y o Szyrym begiu, ale ia o tym nie rozumiem, bo iesli kałga sołtan y Sefer Kazy aga uczynioney chana z iego k. mscią trzymaią się ligi, tedy y Szyrym beg, iako ten ktory pospołu z nimi do rady zasiada, musi się oney trzymac. Poniewaz tedy oni iescze dotąd w tey trwaią lidze, expedit aby woyska i.k.msci iako nayprędzey kupiły się, bo Tatarowie, kiedyby widzieli gotowosc, tym ochotniey przy tey lidze zostawaliby. Ianosz y teraz, iako pan Iuryca referuie, z tym się declaruią ze za pierwszym pisaniem i.k. msci budziacką y nahayską ordy na succurs woysku i.k. msci przeciwko Kozakom, iezeli tego będzie potrzeba, zemkną. Przy tych tedy ordach kilkanascie tysięcy woyska polskiego mogłyby simele na Chmielnickiego uderzyć. Dla Boga racz wc m.m. pan w tym elaborowac aby się woyska i.k. msci iako nayprędzey sciągneły, zeby potym Tatarowie rozmysliwszy się z Kozakami nie trzymali. Iaka będzie na petita soł-

tanow od Porty declaracia y kogo chanem uczynią wci m.m. panu oznaymic nie omieszkam. Uprzeyme... [1] W Iassiech, die 29 iulÿ 1654. Wci...[1]

Jasnie wielmoznemu a mnie wielce msciwemu panu y przyiacielowi iego msci panu Stanisławowi z Potoka Potockiemu, woiewodzie kiiowskiemu, hetmanowi wielkiemu coronnemu, krasnostawskiemu, chełmińskiemu staroscie.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 53. Original. ASB—MP, r. 2, c. 954—956.

Preaputernice... [1] Cum a murit hanul și cum după moartea sa calgai sultan, Sefer Gazi aga și alți sultani și mîrzaci au trimis pe Batîr aga la Constantinopol ca să ceară de han pe Mehmed Ghirai, fratele mai mare al lui calgai sultan, am scris deja alaltăieri domniei tale, domnului meu milostiv [2]. Acum te înștiințez pe domnia ta, domnul meu milostiv, că, după moartea hanului, Karas mîrza pune piedici ⟨prieteniei cu polonii⟩, complicîndu-se în prietenia căzăcească. Același lucru se spune și despre Aitîmir bei și despre Șirîm bei, dar eu nu pricep aceasta, căci dacă calgai sultanul și Sefer Gazi aga se țin de liga hanului, făcută cu m.s. regele, atunci și Șirîm bei, ca unul care ocupă, împreună cu ei, un loc în sfat, trebuie să se țină de ea. Deoarece ei mai țin încă pînă acum această ligă, *este bine* ca oștile m.s. regelui să se adune cît mai repede, căci și tătarii, cînd ar vedea gătirea lor, ar rămîne cu atît mai bucuros la această ligă. După cum și acum, precum *relatează* domnul Iuryca [3], ei se declară că, la prima scrisoare a m.s. regelui, vor trimite hoardele Buceagului și nogailor în *ajutorul* oștirii măriei sale împotriva cazacilor, dacă va fi nevoie de aceasta. Așadar vreo 15 000 de ostași poloni ar putea lovi cu îndrăzneală, cu aceste hoarde, pe Hmielnițki. Pentru Dumnezeu, binevoiește domnia ta, domnul meu milostiv, *să-ți dai osteneala* să se concentreze cît mai repede oștile m.s. regelui, ca altfel tătarii, răzgîndindu-se apoi, să nu țină cu cazacii. Care va fi *declarația* din partea Porții la dorințile sultanilor ⟨tătari⟩ și pe cine îl vor face han, nu voi pregeta să anunț domniei tale, domnului meu milostiv. Cu aceasta... [1] În Iași, *în ziua de 29 iulie 1654*. Al domniei tale... [1]

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Stanislav de Potok Potocki, voievod de Kiev, mare hatman al coroanei, staroste de Krasnystaw, de Culm.

[1] Ca la nr. 142.
[2] Vezi nr. 165.
[3] Iuryca Radanowicz, sol la tătari.

167 — Iași, 9 august 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV LANCKOROŃSKI

Țarul vine cu forțe imense asupra polonilor, iar Hmielnițki se pregătește și el să-i atace pe neașteptate. Tătarii nu pot veni în ajutorul regelui, de teama calmucilor. Regele să trimită după ajutor la Poartă, și la noul han.

Iasnie wielmozny a mnie wielce msciwy panie woiewodo ziem ruskich, moy msci panie y przyiacielu.

Wyprawiłem ia był niedawnemi czasy boiarzyna mego z oswiadczeniem przyiazni do Chmielnickiego, abym tylko mentem iego mogł miec

exploratam. Teraz 7-ma augusti powruczil ztamtąd, przy ktorym posłowie Chmielnickiego ieden Demko Asawuła, a drugi Iskrzycki dla stwierdzenia przyiazni y zawzięcia poufałey ze mną confidentiey do mnie są wyprawieni. Ci Chmelnickiego pod Fastowem odiachali, ktory iako y boiarzyn moy referuie ma niemałą przy sobie potęge czterdziesci tysięcy Kozakow, a z ossobna dwadziescia tysięcy na poły z Niemcami, bo samych officierow y stroinych y zbroynych pod cztery sta przy namiocie Chmielnickiego boiarzyn moy widział. Sam zas car moskiewski ruszył się ktorego woyska trzema szlakami idą, a woyska iego rachuią na czternascie kroc sto tysięcy. Wysoki wprwdzie comput, ktory ma byc y falszywy, ale znać przecie ze wielka ich iest potęga. Ciągnie sam car ku Smolensku z ktorym nie tylko astrachanska y kazanska trzyma orda, ale y Dziurdziowie onemu poddali się. Chmielnicki zaś z tym woyskiem ktore ma przy sobie s pod Fastowa miał się ruszyc ku Pawołoczy, to niepodzybna ze chce na woysko i.k. msci, ktore pod Zborow sciąga się, insperate napasc. Zaczym trzeba się miec na ostroznosci, trzeba pospolitego ruszenia iako nayprędzey ad resistendum nieprzyiacielowi temu, bo wielka moles belli następuie. Porta Ottomanska in metu zostawac musi dla weneckich y kozackich incursyi. Tatarowie krymscy znacznych posiłkow i.k. msci dac nie mogą, bo chyba budziacką orde zemkną, bo kiedby się z Krymu ruszyła orda, zarasby kałmucka orda w Krym wypadła, ktora na to tylko pilnuie. To natenczas wci m.m. panu pod confidentia nostra oznaymiwszy, wielce wci m.m. pana upraszam aby ten list vulcano tradatur, zeby snać nikt o tym nie wiedział. Uprzeyme zatym słuzby moie zalecam iako naypilniey w łaskę wci m.m. pana. W Iassiech die 9 augusti 1654. Wci m.m. pana cale zycozliwy przyiaciel y powolny sługa...

Iasnie wielmoznemu a mnie wielce msciwemu pany ⟨!⟩ y przyiacielowi, iego msci panu Stanisławowi z Brzezia Lanckorronskiemu woiewodzie ziem ruskich, hethmanowi polnemu koronnemu, skalskiemu, stobnickiemu etc. staroscie.

Dobrzeby było moim zdaniem kiedy i.k.m. posłancow swoich na prędkich koniach tak do Krymu iako y do Porty posłał dla prędkich a znacznych posiłkow, persuaduiąc Porcie isz my oyczyzny naszey bronic y przy oney umierać będziemy, ale idzie tu y was, bo iesliby (czego Boze nie day) noga nam powinąc się miała, wszytka moles belli na was obruciłaby się.

Po napisaniu listu tego dano mi znac, isz Porta stosuiąc się do affectaciey Tatarow krymskich Mehmet Gierego chana, ktorego oni sami chcieli, z Constantinopola posłała im, naydaley za szesc dni a Krymie stanie. Expedit tedy aby i.k.m. posła swego do niego prędko wyprawił, ktory rozumiem ze zechce y upominkow pod Zwancem umowionych.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 54. Original. ASB—MP, r. 2, c. 960—963.

Preaputernice şi al meu mult milostiv domnule voievod al ţărilor Ruteniei, domnul şi prietenul meu milostiv.

Am trimis nu demult un boiarin de-al meu, cu declaraţie de prietenie la Hmielniţki, numai ca să-i pot *explora* intenţia. Acum, *la 7 august*, s-a întors de acolo. Cu el au fost trimişi la mine solii lui Hmielniţki, unul Demko Asavului, iar altul Iskrzycki, pentru a stabili prietenia şi a întemeia legătură secretă cu mine. Aceştia s-au despărţit de Hmielniţki lîngă Fastów, care, după cum îmi *relatează* şi boiarinul meu, are cu el o putere destul de mare de 40 000 de cazaci, iar deosebit 20 000 de moscali, la un loc cu germani, căci boiarinul meu a văzut la cortul lui Hmielniţki numai

ofiţeri şi eleganţi şi înarmaţi ca la 400. Iar ţarul Moscovei a pornit în persoană, ale cărui oşti merg pe trei şleauri, iar oştile lui se socotesc la patrusprezece ori o sută de mii. Număr, ce-i drept, mare, care trebuie să fie şi fals, dar se vede că puterea lor este mare. Ţarul însuşi se îndreaptă spre Smolensk; cu el ţine nu numai hoarda de Astrahan şi cea de Kazan, dar şi georgienii i s-au supus. Iar Hmielniţki urma să pornească cu oastea pe care o are cu el de la Fastów spre Pawołocza; nu-i de mirare că voieşte să năvălească *pe neaşteptate* asupra oştirii m.s. regelui, care se adună sub Zborów. Prin urmare, trebuie să fim cu băgare de seamă; este nevoie cît mai grabnic de mobilizarea generală a şleahtei pentru a rezista acestui duşman, căci vin mari *mulţimi de oşti*. Poarta otomană este nevoită să rămînă *în teamă*, din cauza *incursiunilor* veneţiene şi căzăceşti. Tătarii din Crimeea nu pot da m.s. regelui ajutoare importante, afară doar de nu vor trimite hoarda din Bugeac, căci dacă ar porni hoarda din Crimeea, îndată ar năvăli în Crimeea hoarda calmucilor, care numai aceasta aşteaptă. Aceasta făcînd deocamdată cunoscut domniei tale, domnului meu milostiv, pentru *confidenţa noastră*, te rog mult pe domnia ta, domnul meu milostiv, *să dai focului* această scrisoare, ca să nu ştie nimeni de aceasta. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor binevoitoarele mele slujbe graţiei domniei tale, domnului meu milostiv. În Iaşi, *în ziua de 9 august 1654*. Al domniei tale, domnului meu milostiv, întru totul binevoitor prieten şi plecată slugă ⟨Iscălitura⟩.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului şi mult milostivului meu domn şi prieten, domniei sale domnului Stanislav de Brzezie Lanckoroński, voievod al ţărilor Ruteniei, hatman de cîmp al coroanei, staroste de Skała, de Stopnica etc.

⟨Ţidulă :⟩ Bine ar fi, după părerea mea, dacă m.s. regele ar trimite solii săi pe cai iuţi atît în Crimeea, cît şi la Poartă pentru ajutoare grabnice şi însemnate, convingînd Poarta că „noi ne vom apăra patria şi vom muri cu ea, dar că aici este vorba şi de voi, căci dacă noi n-am izbuti (ceea ce nu da Doamne), atunci toate mulţimile s-ar întoarce asupra voastră".

⟨Ţidulă :⟩ După ce am scris această carte, mi s-a dat de veste că Poarta, conformîndu-se *dorinţei* tătarilor din Crimeea, le-a trimis din Constantinopol pe hanul Mehmed Ghirai[1], pe care ei înşişi şi l-au dorit şi care va sosi cel mult peste şase zile în Crimeea. *E bine* deci ca m.s. regele să trimită grabnic solul său la el, care cred că va voi şi darurile stabilite la Żwaniec[2].

---

[1] Mehmed Ghirai al IV-lea (1654—1665).

[2] Este vorba de acordul încheiat la 15 decembrie 1653 în această localitate între rege şi fostul han.

168 **Iaşi, 9 august 1654.**

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE ŞTEFAN KORYCZYŃSKI

Ţarul cu Hmielniţki au pornit cu forţe mari asupra polonilor. A atras atenţia hatmanului de cîmp asupra primejdiei. Turcii şi tătarii nu pot da ajutor regelui, primii de teama incursiunilor veneţiene şi căzăceşti, ai doilea de cea a năvălirii calmucilor.

Iasnie... [1] Wyprawiłem ia był niedawnemi czasy boiarzyna mego z oswiadczeniem przyiazni do Chmielnickiego, abym tylko mentem iego

mogł mieć exploratam. Teraz 7-ma augusti powrucił ztamtąd do mnie, przy ktorym posłowie Chmielnickiego, ieden Demko Asawuła, a drugi Iskrzycki dla zawarcia przyiazni y zawzięcia poufałey ze mną confidentey do mnie przyiachali. Ci Chmielnickiego pod Fastowem odiachali, ktory czterdziesci tysięcy Kozakow, a z ossobna Moskalow z Niemcami dwadziescia tysięcy ma przy sobie. Ztamtąd miał się ruszyć ku Pawołoczy, to nie podzybna ze chce na woysko i.k.m. ktore pod Zborow sciąga się insperate napaść. Zaczym przestrzegam iego msci pana hethmana polnego aby się miał na ostroznosci. To pewno ze moskiewskie woysko iest u Chmielnickiego, bo boiarzyn moy ze cztery sta samych officierow przy namiocie Chmielnickiego widział. Sam zaś car moskiewski powiadaią isz ruszył się, ktorego woyska trzema szlakami ku Smolensku ciągną, a woyska iego rachuią na czternascie kroc sto tysięcy. Wiem ze tak wiele niemasz go, ale snac ze w wielkiey idzie potędze, bo astrachanska za kazanska orda z nim. Dziurdziowie tesz onemu poddali się. Trzeba koniecznie iako nayprędzey pospolitego ruszenia ad resistendum nieprzyiacielowi, temu, bo wielka moles belli następuie. Porta Ottomanska dla weneckich y kozackich częstych inkursyi in metu zostawać musi. Tatarowie krymscy znacznych posiłkow i.k.m. dać nie mogą chyba tylko budziacką orde zemkną, bo niedby się krymscy ruszyli Tatarowie, zarazby kałmucka orda w Krym wpadła, ktora na to tylko pilnuie. To natenczas wci m.m. panu pro confidentia nostra oznaymiwszy, wielce proszę aby ten lisz przy wci m.m. panu zostawił, albo raczey spalony był. Uprzeyme...[1] W Iassiech die 9 augusti 1654. Wci...[1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 54. Original. ASB—MP, r. 2, c. 957—959.

Preaputernice...[1] Trimisesem nu demult un boiarin al meu cu declarație de prietenie la Hmielnițki, numai ca să-i pot *explora gîndul*. Acum, *la 7 august*, s-a întors de acolo la mine, cu care au venit la mine solii lui Hmielnițki, unul Demko Asavului, iar altul Iskrzycki, pentru încheierea prieteniei și inițierea unei înțelegeri secrete cu mine. Aceștia au lăsat pe Hmielnițki lîngă Fastów, care are cu el 40 000 de cazaci, iar, separat, 20 000 de moscali, cu germani. De acolo urma să pornească spre Pawołocza; nu-i de mirare că va vrea să năvălească *pe neașteptate* asupra oștirii m.s. regelui, care se strînge lîngă Zborów. Ca urmare, atrag atenția domniei sale domnului hatman de cîmp[2] ca să fie cu băgare de seamă. E sigur că oastea moscovită se află la Hmielnițki, căci boiarinul meu a văzut ca la 400 de ofițeri la cortul lui Hmielnițki. Țarul Moscovei însuși spun că s-a pus în mișcare, ale cărui oști se îndreaptă pe trei șleauri spre Smolensk, iar oștile sale se numără la patrusprezece ori o sută de mii. Știu că nu sînt atît de multe, dar de bună seamă că merge cu mare putere, căci hoarda de Astrahan și cea de Kazan sînt cu dînsul. Și georgienii i s-au supus. Este neapărată nevoie cît mai repede de mobilizarea generală a șleahtei *pentru a rezista* acestui dușman, căci înaintează mari *mulțimi de oști*. Poarta otomană este nevoită să stea *în teamă* din cauza *incursiunilor* venețiene și căzăcești. Tătarii din Crimeea nu pot da întăriri însemnate m.s. regelui, afară doar că vor trimite numai hoarda din Bugeac, căci dacă s-ar mișca tătarii din Crimeea, îndată ar năvăli în Crimeea hoarda calmucilor, care atîta așteaptă. Aceasta înștiințînd deocamdată domniei tale, domnului meu milostiv, *pentru confidența noastră*, te rog mult ca această scrisoare să rămînă pe lîngă domnia ta,

domnul meu milostiv, sau mai degrabă să fie arsă. Cu aceasta...[1] În Iaşi, *în ziua de 9 august 1654.* Al domniei tale... [1]<Adresa>[1].

---

[1] Ca la nr. 117.
[2] Stanislav Lanckoroński; vezi nr. 167.

169 — Iaşi, 18 august 1654.

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE STANISLAV LANCKOROŃSKI

Hmielniţki încearcă să atragă de partea sa pe domnii români. Vizirul fostului han ar fi asigurat pe cazaci de prietenia tătarilor. Poarta a trimis un nou han, cu care regele ar trebui să reînnoiască înţelegerea.

Iasnie...[1] Poselstwo Demka Asawuła y Iskrzyckiego, posłow od Chmielnickiego do mnie obligowanych, nihil aliud continebat, tylko to, aby mnie y hospodara mulanskiego do siebie przyłączył, daiąc przy oswiadczeniu przyiazni tę racie, isz vis religionis omnes coniunctiones superat, my tesz będąc iedney religiey, iedney prawosławney wiary, expedit abysmy unitis viribus oney bronili y krew naszą za nie rozlewali, przytym obiecuiąc nam y to, isz Tatarom iesliby panstwa nasze chcieli infestować, nie tylko posilku nie dadzą, ale przeciwko nim arma sument. Dnia wczoryszego do tych wzwyz pomienionych posłow z Ukrainy do Iass ta przyszła wiadomosć, iakoby dziesięć tysięcy nahayskiey ordy do Chmielnickiego przyszło. Powiadaią isz wezyr przeszłego chana, Sefer Kazy aga, posłał Kan Mehmet murze do Chmielnickiego z taką declaracią, isz dawnego braterstwa z wami nie odstępuiemy y lubo chan zmarły z Polakami przyiaźń zawarł był, my po staremu z wami trzymamy, bo chan iako przeciwko zobopolney przyiazni y braterstwu naszemu przez violatię onego zgrzeszył, tak tesz go Bog za to z tego swiata sprządnął. To z ust kozackich posłow slyszałem, ale to iescze non verificatur, iednakze tego lekce sobie wazyć nie trzeba, ani tez Tatarow dowierzac, bo ten narod poganski iest lubricae fidei. Chmielnicki, iako ci posłowie powiadaią, sam ossobą swoią z Ukrainy w gurę natenczas nie ruszy się, tylko tę częsc Tatarow budziackich, ktorym ma płacic, z Kozakami w gurę posle, a iesli się im poszczęsci, tedy y sam ruszy się. Chana nowotnego, Mehmet Giuraia, Porta posłała do Krymu, do ktorego trzebaby prędko posła wyprawić, a Suliman age nic a nic nie bawic, zeby tey iako nayprędzey potwierdził ligi, ktora z i.k.m. y rzplitą staneła, azeby się Tatarowie cale od Kozakow oderwali. To natenczas wci m.m. panu oznaymiwszy, zyczę aby woyska i.k. msci iako nayprzędzey skupiły się, zeby na niegotowych nieprzyiaciel nie napadł. Uprzeyme...[1] W Iassiech die 18 augusti 1654. Wci...[1]

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 55. Original. ASB—MP, r. 2, c. 964—966.

Preaputernice...[1] Solia lui Demko Asavului şi a lui Iskrzycki, solii trimişi de Hmielniţki la mine, *n-a conţinut nimic altceva* decît să mă lege pe mine şi pe domnul Munteniei[2] de el, invocînd, odată cu declararea prieteniei, această raţiune, că *puterea religiei întrece toate legăturile*;

noi de asemenea fiind de o singură religie, de o singură lege pravoslavnică, *e bine* s-o apărăm *cu puteri unite* și să ne vărsăm sîngele pentru ea; promițîndu-ne pe lîngă aceasta că nu numai că nu vor da ajutor tătarilor, dacă ar voi să ne atace țările, ci că *vor apuca armele* împotriva lor. Ieri a sosit din Ucraina la Iași, la acești soli mai sus numiți știrea cum că la Hmielnițki au sosit 10 000 de tătari din hoarda nogailor. Spun că Sefer Gazi aga, vizirul fostului han, a trimis pe Mehmed Kan mîrza la Hmielnițki cu o astfel de declarație, că „nu vom renunța la vechea frăție cu voi, și chiar dacă răposatul han a fost încheiat prietenie cu polonii, noi vom ține după vechiul obicei cu voi, căci hanul, precum a greșit împotriva prieteniei și frăției noastre comune, prin *violarea* ei, așa l-a curățat și Dumnezeu de pe această lume". Aceasta am auzit-o din gura solilor căzăcești, dar încă *nu s-a verificat*, totuși nu trebuie luată în glumă, nici nu trebuie să avem încredere în tătari, căci acest popor păgîn este *alunecos în credință*. Hmielnițki, după cum spun acești soli, nu va porni deocamdată în persoană din Ucraina în sus, ci va trimite în sus, cu cazacii, numai acea parte din tătarii din Bugeac, cărora urmează să le plătească soldă, și dacă acestora le va surîde norocul, atunci va porni și singur. Poarta a trimis în Crimeea pe noul han, Mehmed Ghirai, la care ar trebui trimis repede un sol, iar pe Soliman aga[3] n-ar trebui zăbovit deloc, dar deloc, ca să întărească cît mai repede această ligă, pe care a încheiat-o cu m.s. regele și cu republica, ca tătarii să se rupă cu totul de cazaci. Aceasta înștiințînd deocamdată domniei tale, domnului meu milostiv, urez să se strîngă cît mai grabnic oștile m.s. regelui, ca dușmanul să nu cadă asupra lor nepregătite. Cu aceasta...[1] În Iași, *în ziua de 18 august 1654*[4]. Al domniei tale...[1]. ⟨Adresa⟩[1].

---

[1] Ca la nr. 167.

[2] Constantin Șerban.

[3] Sol tătar la rege.

[4] Vezi și scrisoarea lui Gheorghe Ștefan din aceeași zi, cu un conținut identic, către cancelarul Ștefan Koryczyński (AGW—AKW, dz.m.i.w., nr. 55. Original. ASB—MP, r. 2, c. 967—969).

170 — Iași, 30 august 1654.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV POTOCKI

Hmielnițki stă încă pe loc. Solul polon la tătari pleacă din Iași în Crimeea. Acolo a fost ceartă mare între vistier și vizir. Noul han n-a sosit încă.

Jasnie ... [1] Większe coraz uprzeymego ku mnie wm m.m. pana affectu dowody dosyc abunde wprzod przez sługę mego z Warszawy powroconego, a potem przez iego mci pana straznika wyswiadczone, włozyły na mnie te unicum officium, abym przy nalezytem podziękowaniu y zyczliwym wysszey functey od rzeczyptey włozoney powinszowaniu, na wszystkie do przysługi wm m.m. pana moie podaiące zostawał avide occasie atentus. Iakoz y teraz comię o intenciach Chmielnickiego occurrit wiedzieć enoduię wm m.m. panu, yz przy posłancu moym tam natenczas będącym szesć tysięcy Kozakow a dwa Moskwy wybrakowawszy na podiazd pod woysko koronne wyprawił, o czym dałem przestrogę y tym

chorągwiom co na Podniestrza zostawaią. Sam pod Fastowem Chmielnicki obozem stoi, ktory ma przy sobie szesc tysięcy Moskwy. Iego msc pan straznik dzis u mnie będąc y cale we wszystkim informatus, iutro w imie panskie, to iest ultima augusti, z Suliman agą do Krymu się rusza. Na tego tu ze trzy dni commorari musiał, ze w Krymie między podskarbiem a wezyrem wielkim confusia była tak wielka, ze musiał Sefer Kazy aga aż na pewne y obronne ustępować mieysca, gdzie sobie ludzi przybrawszy dobrych in defensione musi na hana oczekywać. Han iużby mogł dawno był zostawać na mieyscu, kiedyby na morzu praepeditią nie były okręty weneckie. A tak chyba lekkiemi czułnami przez morze abo tez lądem zechcą do Krymu prowadzić onego. Więcey nic godnego nie maiąc do oznaymienia, unizenie proszę abym w zwykley zyczliwey wm m.m. pana przyiazni zostawał. Do ktorey natenczas powolne usługi moie iako naypilniey zalecam. W Jassiech die 30 augusti 1654. Wci ...

AGW–AKW, dz.m.i w., nr. 56. Original. ASB–MP, r. 2, c. 971–973.

Preaputernice ...[1] Dovezile din ce în ce mai mari de binevoitoarea dragoste a domniei tale, domnului meu milostiv, față de mine, mărturisite destul *de demult* mai întîi prin sluga mea, care se întoarce de la Varșovia, apoi prin dumnealui domnul străjer [2], mi-au impus această *unică îndatorire,* ca odată cu mulțumirea mea cuvenită și cu binvoitoarea mea felicitare pentru funcția mai înaltă, încredințată de republică [3], să rămîn *atent* la toate *ocaziile* mele, care se pretează *avid* la slujirea domniei tale, domnului meu milostiv. După cum și acum *aduc la cunoștința* domniei tale, domnului meu milostiv, ceea ce *am aflat* despre intențiile lui Hmielnițki, că a trimis, în prezența solului meu, care se afla atunci acolo, 600 de cazaci în podgheaz la oastea regatului, dînd la o parte ca inapți 200 de moscoviți, despre care lucru am atras atenția și steagurilor ce se află pe Nistru. Hmielnițki însuși stă lîngă Fastów și are cu el 6 000 de moscoviți. Dumnealui domnul străjer [2], aflîndu-se astăzi la mine și fiind *informat* cu desăvîrșire în toate, mîine, adică *în ultima zi a lui august,* va porni, în numele Domnului, cu Soliman aga [4], în Crimeea. De aceea a trebuit să întîrzie aici trei zile, pentru că în Crimeea a fost *o tulburare* atît de mare între vistier și marele vizir, încît Sefer Gazi aga [5] a fost nevoit să se retragă în locuri sigure și apărate, unde strîngîndu-și oameni buni, trebuie să aștepte *în defensivă* pe han. Hanul ar fi putut fi acum de multă vreme la fața locului, dacă nu l-ar fi *împiedicat* pe mare vasele de război venețiene. Și așa poate vor voi să-l conducă în Crimeea pe mare, cu luntre ușoare[6], sau pe uscat. Neavînd mai mult nimic demn de înștiințat, rog plecat să rămîn în obișnuita binevoitoarea prietenie a domniei tale, domnului meu milostiv, căreia îi recomand deocamdată cît mai stăruitor plecatele mele slujbe. În Iași, *în ziua de 30 august 1654.* Al domniei tale ... [7] ⟨Adresa⟩ [8].

---

[1] Ca la nr. 142.
[2] M. Jaskólski, sol la tătari.
[3] Este vorba de ridicarea, în scimul din iunie 1654, a lui Stanislav Potocki în funcția de mare hatman al coroanei.
[4] Solul tătarilor la rege.
[5] Vizirul fostului han.
[6] Scobite în trunchiuri de copac.
[7] Ca la nr. 154.
[8] Ca la nr. 166.

GHEORGHE ȘTEFAN CĂTRE STANISLAV LANCKOROŃSKI

Îl roagă să transmită mulțumirile sale cancelarului pentru sprijinul acordat în seim în chestiunile sale. N-are nici o știre din Ucraina și Crimeea. Trimite trupe pentru distrugerea bandelor de răufăcători care operează la hotar.

Jasnie wielmozny msci panie woiewodo ruski a moy wielce msci panie y bracie.

Za tak przyiazne zyczliwego ku mnie wm m.m. pana affectu vota dosyć abunde przez sługe mego z Warszawy powroconego wyswiadczone, gdy zechcę condignas wm m.m. panu persolvere grates, nie mogę inaczey ieno wziąwszy na się taki obowiązek w kazdych requisitach wm m.m. pana tak stawać zechcę, iakoby do naleznego braterskiego candoru nil desiderari videretur. Usilnie wm m.m. pana upraszaiąc abyś wm m.m. pan o wzaiemnym moym affekcie optime będąc persuasus y iego mci panu kanclerzowi m.m. panu data occasione to declarował, ze non penes ingratum tę swaią gorliwą chęc w sprawach moych na seymie wyswiadczyć raczył, ktorą ia omni gratitudine pro posse zapewną occasią wypłacać iego mci m.m. panu conabor. Co się tknie z wm m.m. panem conferentiey naszey, to iako sczera y poufała nigdy na się poki ducha w ciele zadney nieznaski y zadney niesczyrosci nie zawlecze, ale in dies pomnozenie e parte mea brać będzie.

Tymczasem nulla tak z Ukrainy iako z Krymu occurrunt, a nawet y o samym hanie pewney wadomosci zasiagnąć nie mozemy, lubo to fama fertur pospolstwa, ze soltan galga na hanstwo ma być obrany, ale tego zapewnie affirmare nie mozemy do zasiągnienia pewnieyszey wiadomosci. Chmielnickiego posłaniec moy pod Fawstowem w obozie odiechał, o ktorego ruszeniu się znać nie mozemy. Względem zniesienia swawolnych kup opryszkowskich zaraz szesc chorągwiey kalaraszow a dwie darabanow zmykaiąc, wielce proszę aby ludziom moym y na tamten kray przescie za nimi nie bronne było. Sprawy wm m. pana y iego mci p. Detynickiego do usteny podaię iego m.p. posłowi relaciey, wielce prosząc aby w tymze candore y w teyze zyczliwosci y w dalszy czas wm m. pan przeciwko mnie obierać się raczył. Ktorego iestem zyczliwym bratem y sługą ... W Iassiech die 6 septembris 1654.

Jasnie wielmoznemu memu wielce mciwemu panu y bratu, iego mci panu Stanisławowi na Brzeziu Ląckoronskiemu, woiewodzie ruskiemu, hetmanowi polnemu koronnemu, skalskiemu, dymirskiemu etc. staroscie.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 57. Original. ASB—MP, r. 2, c. 974—975.

Preaputernice milostive domnule voievod al Ruteniei și al meu mult milostiv domn și frate.

Pentru *sentimentele* atît de prietenești de binevoitoare dragoste față de mine, manifestate în mod destul de *abundent* prin sluga mea, care s-a întors de la Varșovia, dacă aș voi *să aduc* domniei tale, domnului meu milostiv, *mulțumirile pe care le meriți*, n-aș putea altfel, decît să iau asupra mea îndatorirea de a mă prezenta în cazul fiecărei *cereri* de-a domniei tale, domnului meu milostiv, în așa fel încît să *nu rămînă nimic de dorit* cuvenitei *sincerități* frățești. Te rog stăruitor pe domnia ta, domnul meu milostiv, ca domnia ta, domnul meu milostiv, fiind *convins foarte bine* de

dragostea mea reciprocă, să declari *la timpul nimerit* și dumnealui domnului cancelar [1], domnului meu milostiv, că *nu pentru un nerecunoscător* a binevoit să-și arate în seim bunăvoința sa zeloasă în treburile mele [2], pentru care eu *voi încerca* cu o ocazie sigură să-i răsplătesc domniei sale domnului meu milostiv, *cu toată gratitudinea cuvenită*. În ceea ce privește *înțelegerea* noastră cu domnia ta, domnul meu milostiv, sinceră și intimă precum este, nu voi lăsa nicicînd, cît îmi va sta sufletul în trup, să intre în ea nici o neînțelegere, nici o nesinceritate, ci *din partea mea* va spori *pe zi ce trece*.

Între timp *nici o veste nu vine* nici din Ucraina și nici din Crimeea, și nici despre hanul însuși nu putem avea o știre sigură, deși în poporul de jos *circulă zvonul* că în hănie urmează să fie ales calgai sultan, dar aceasta n-o putem *afirma* cu siguranță pînă la primirea unei vești mai sigure. Pe Hmielnițki trimisul meu l-a lăsat în tabără lîngă Fastów, despre a cărui mișcare nu putem ști. În legătură cu stîrpirea bandelor fără frîu de răufăcători, trimițînd îndată șase steaguri de călărași și două de dărăbani, rog mult să nu fie oprită oamenilor mei trecerea după ele pe țărmul celălalt. Chestiunile domniei tale, domnului meu milostiv, și cele ale dumnealui domnului Detyniecki le încredințez dumnealui domnului sol [3] pentru a le relata verbal, rugînd mult ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoiești să te arăți și în viitor cu aceeași *candoare* și cu aceeași bunăvoință față de mine. Căruia îi sînt binevoitor frate și slugă. ⟨Iscălitura⟩.

În Iași, *în ziua de 6 septembrie 1654*.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului mult milostivului meu domn și frate, domniei sale domnului Stanislav de Brzezie Lanckoroński, voievod al Ruteniei, hatman de cîmp al coroanei, staroste de Skała, de Dymer etc.

---

[1] Șt. Koryczyński.

[2] Este vorba de acordarea, la 30 iunie 1654, lui Gheorghe Ștefan a „indigenatului" (cetățeniei nobiliare polone) în seimul întrunit în aceeași lună la Varșovia.

[3] M. Jaskólski, la întoarcerea sa din Crimeea.

172 — Hănțești ⟨începutul anului 1657⟩.

STANISLAV RADKIEWICZ CĂTRE IOAN CAZIMIR

Hmielnițki a trimis lui Gheorghe Ștefan cazaci ca pază împotriva tătarilor. Hanul a intervenit la Poartă pentru reinstalarea lui Vasile Lupu. Pașa de Silistra a fost numit comandant al armatei; *el se va uni în primăvară cu tătarii în Moldova, de unde vor trece apoi prin Țara Românească în Transilvania. Domnii români vor fi schimbați.*

Naiasnieiszy milosciwy krolu, panie y panie moy miłosciwy.

Z wielkim wstydem moim piszę do waszey krolewskiey ⟨mosci⟩ pana mego miłosciwego żem słowa swego nie dotrzymał, ale to wyszstko z woli Boga wszechmogącego stało sie, bom iescze niemem wyiachał s panstwa waszey krolewskiey msci niesczęsną chorobą obłozony byłem y ledwo prawie w puł umarły przyiachałem do Jas, ale z łasky bozey ledwem przyszedł do siebie. Alez ia przecie mam to na dobrey pamienci przyobiecane słowy moie waszey krolewskiey mosci, panu a panu memu miłosciwemu, tedy lubo iescze y tu omieszkiwam, co ze mnie moze bydz, iak z wiernego poddanego waszey krolewskiey msci, we wszstkym doszć uczynie.

Naprzod ounaimuie to waszey krolewkiey msci ze Kozacy s Krymem na udry chodzą y onych sobie zarzic nie wazą. Druga ze iedna iest fabryka z hospodarem wołosky, naiwiększa z Multanami y z Węgrami. Hospodar wołoski pisał do Hmielnickiego obawiaiąc sie chana jego mci. Ale Hmielnicki odpowiedział ze fraszky to iest Tatarowie byle bylo zima ustapila zagram ia onym w dudy. Y ze pewnie posłał hospodarowi siedmset Kozakow, aby przy boku onego były. Co sie thnie zamysłow tureckich y krymskich, chan jego m. raz y drugi raz pisał do cesarza tureckiego, prosząc go aby Łupuł Wasil woiewoda znowu był na tym panstwie, tedy ieszcze responsu pewnego nie maią ale maią nadzieię ze zapewnie onego znowu przywrocżą do panstwa. Silistryiski pasza naznaczony iest y woiska zbira iuz, tylo oczekiwa na Tatarow nim lato nastapi, bo Nohaiom sie nie zostało koni, wszystkie stada wyzdychali, ale chan jego m. ze wszystki⟨m⟩ woyskiem swym ledwą ledwą sie ruszy o Jurym ruskym, złączywszy potęgę swą s paszą silistreyskym do Woloch. Tam wołoskie woyska iezeli sie upokorzą onych s sobą wezmą do Multan. Multani takoz iezeli sie upokorzą y one woyska wezmą, ale rozumiem ze hospodarowie tak wołosky iako y multansky odmienione będą, a te wszyskie potęgi zebrawszy prostą w panstwa Rakoczego obiecuiąc one znosic mieczem y ogniem. Cesarz tez sam turecky słyszemi ze sie ma sam ruszyc, ale zapewnie nie wiemi. Inszych nowin niemasz, ktorebym ieszcze miał oznaimic waszey krolewskiey mosci panu memu miłosciwemu. Iezeli iescze iakie będą, tedy za warią waszey krolewskiey mosci panu a panu memu miłosciwemu oznaimie, pokornie krai szaty waszey krolewskiey mosci całuiąc, miłosciwey sie łasce iako wierny poddany oddawam. Dat s Cha⟨n⟩keszty.

Oznaimuie tez se sultan gazy aga nie chce tego panstwa, to iest woiewodztwa białogradskiego, y rozumiem ze prętko komu inszemu oddadza, a to dlatego, bo chan od niego kozocha c⟨h⟩ce, a on iako zywo dać nie chce. Tedy wątpie aby między nimi iakiey zwady nie było.

Waszey krolewskiey mosci wierny poddany, Stanisław Radkiewicz.

Naiasnieiszemu krolowi iego mosci panu a panu memu miłosciwemu pilnie oddać nalezy.

AGW—AKW, dz.tat., k. 62, t. 65, nr. 397. Original. ASB—MP, r. 23, c. 135—137.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu milostiv.

Spre marea mea rușine scriu măriei voastre regești, domnului meu milostiv, că nu mi-am ținut cuvîntul. Totul s-a întîmplat însă din voia lui Dumnezeu celui atotputernic, căci nu plecasem încă din țara măriei voastre cînd am și fost cuprins de o boală nenorocită și aproape pe jumătate mort abia am ajuns la Iași, iar din mila Domnului abia mi-am revenit. Dar eu țin bine minte cuvintele mele, promise măriei voastre, domnului meu milostiv. Deci cu toate că voi întîrzia și aici, voi îndeplini întru totul ceea ce poate fi din partea mea, ca din partea unui supus credincios al măriei voastre.

Mai întîi înștiințez măriei voastre că, cazacii se luptă cu ⟨tătarii din⟩ Crimeea și nu se încumetă să și-i supună. Al doilea, că una este „fabrica" cu domnul Moldovei [1], cea mai mare însă cu muntenii și cu ungurii [2].

Domnul Moldovei a scris lui Hmielnițki, temîndu-se de milostivirea sa hanul. Dar Hmielnițki i-a răspuns că „aceasta-i un fleac" — adică tătarii — „să treacă numai iarna, le cînt eu din cimpoi". Și că de bună seamă a trimis domnului 700 de cazaci, ca să fie pe lîngă el. În ceea ce privește intențiile turcilor și ale tătarilor din Crimeea, milostivire sa

hanul a scris o dată și a doua oară împăratului turcesc, rugîndu-l ca Vasile Lupu voievodul să fie din nou în această domnie; n-au încă un răspuns sigur, dar au nădejde că-l vor aduce de bună seamă din nou în domnie. A fost desemnat <comandant> pașa de Silistra, care strînge deja oaste și așteaptă numai pe tătari înainte de sosirea verii, căci nogailor nu le-au rămas cai, toate hergheliile le-au pierit, iar milostivirea sa hanul va porni cu toată oastea sa abia, abia pe la Sf. Gheorghe rusesc [3], unindu-și forțele cu pașa de Silistra în Moldova. Acolo oștile moldovenești, dacă se vor umili, le vor lua cu ei în Muntenia. Muntenii, de asemenea, dacă se vor umili, le vor lua și oștile lor, dar socot că domnii, atît cel al Moldovei, cît și cel al Munteniei [4], vor fi schimbați. Iar toate aceste forțe, adunîndu-se vor merge de-a dreptul în țara lui Rákóczy [5], făgăduind s-o treacă prin foc și sabie. Și împăratul turcesc auzim că are să pornească în persoană, dar nu știm sigur. Alte noutăți nu sînt pe care să le aduc la cunoștința măriei voastre, domnul meu milostiv. Dacă vor mai fi ceva, le voi aduce, ca diverse, la cunoștința măriei voastre, domnului meu milostiv. Sărutînd umil poala mantiei măriei voastre, mă încredințez ca un supus credincios grației milostive a măriei voastre. S-a dat din Hănțești.

Mai înștiințez că sultan Gazi aga nu vrea acea domnie, adică voievodatul Cetății Albe, și socot că o vor da altui cuiva, și aceasta, pentru că hanul pretinde de la el cojoc, iar el nu vrea în ruptul capului să-i dea. Mă îndoiesc deci să nu fie vreo ceartă între ei.

Al măriei voastre supus credincios, Stanislav Radkiewicz.

<Adresa :> Măriei sale preastrălucitului rege, domnului și domnului meu milostiv, se cuvine a i se da grabnic.

---

[1] Gheorghe Ștefan.
[2] Citește : transilvănenii.
[3] 23 aprilie.
[4] Constantin Șerban.
[5] Adică în Transilvania.

173 Sniatin, 1 decembrie 1657.

PROCES-VERBAL AL COMISIEI MIXTE DE LA HOTAR

Comisia nu s-a ocupat de pricinile provocate de intrarea în Polonia a trupelor trimise de Gheorghe Ștefan în ajutorul lui Gheorghe al II-lea Rákóczy, ci de cele de drept comun. Dar absența unor acuzați și ciuma au silit-o să-și amîne activitatea pînă la o altă dată fixată de comisari.

My commissarze naiasnieiszego krola jego mości pana naszego miłościwego y wszystkiey rzeczypospolitey przez iasnie wielmoznego jego mości pana Stanisława z Potoka Potockiego woiewodę y generała ziem kiiowskich, hetmana wielkiego koronnego, krasnostawskiego, robczykiego ety. starostę, iako stroża pospolitego pokoiu y pogranicza, naznaczeni, ziachwszy się z pany commissarzami od iaśnie wielmożnego jego mości pana Georgiego Stephana woiewody y hodpodara ziem moldawskich do Sniatyna zesłanymi na uspokoienie granic y krzywd międzu poddanymi stron obudwu za panowania teraznieiszego hospodara jego mości zachodzących, y czynienia skuteczney ukrzywdzonym sprawiedliwości, pozaczęciu y ufundowaniu iurisdictiey naszei, pierwszym punctem : ieslize

w tych szkodach y gwałtach, ktore woisko wołoskie przez xiązęcia Rakocego zaciężne do Podoli idące, tu w granicy ziemie halickiey poczyniło, ukrzywdzonym sprawiedliwość czynic ichm p.p. commissarze hospodarscy maią wolą z zobopolney namowy naszey, poniewaz iuz iest z hospodarem jego mości y przez iasnie wielmoznego i.m.p. hermana wielkiego koronnego imieniem rzeczypospolitey wszystkiey traktowany, trudnić nam tego. A y tu commissiey nie zdało się, ale to całe decizyezy rzeczypospolitey zachowawszy, nspokoienie natenczas granice y poddanych z obupolnych w krzywdach extra jus belli poczynionych przedsięwzielismy a w sąd y decizią ich przez kilka dni dobrze wkroczywszy, gdy nam siła spraw się zatrudniało niebytnością y daleką odległością obwinionych, taz z strony wołoskiey p.p. boiarow przy boku hospodarskim bądących, iako y p.p. zołnierzow z strony polskiey usługą natenczas rzeczypospolitey zatrudnionych ; do tego ze powietrze morowe, tu w mieiscach niedalekich srodzę się szerzyc zaczeło. Uwazaiąc iz ta commissia nie moze natenczas słusznie y skutecznie bycz skonczona, ten chrzodek między sobą znalezlismy, aby dalsza odprawa y skonczenie oney na czas sposobnieiszy odłożona była. Iakoz onę dla wyzey mianowanych racyi na dzień 21 stycznia według nowego kalendarza w przyszlym da p. Bog roku w teyze mocy limituiemy y odkładamy, mieisce w Sniatynie naznaczaiąc. A teraz regestra wszystkich krzywd y zaborow, takze y ludzi o nie obwinionych natenczas popisana z obu stron między się daiemy, aby na onym terminie bez wszelakich odwłok wszyscy obwinieni, lub sami przez się, lub przez przyiacioły i agenty swoie do słuchania y dosyc czynienia dekretom commisarskim stawali. Tymczasem, aby pokoi pospolity w granicy y wszędzie, takze bespieczenstwo drog kupieckich y kupi ich w zobupolnych panstwach zachowany był, ieden drugiego aby swowolnie nie zabierał y nie zaczepiał, miec chcemy, aby do zadney zamieszki y wzruszenia pospolitego pokoiu okazia przez zobupolnych poddanych dawana nie była, ale to, co do dalszey między narody zatrzymania zgody y przyszlego pomiarkowania nalezy, zachowano było. A iezeliby się taki swawolny nalazł z ktoreykolwiek strony izby śmiał zabor iaki uczynic albo co gwałtownego w tym czasie, to bez commisiey rozrywac nie ma, ale gdyz się na nie znowu da p. Bog ziedziemy, naprzod ma byc sądzony y surowie karany. Ktora nasza namowa, aby do wiadomości wszystkich przyszła, onę obwołac na mieiscach publicznych kazalismy. To pismo rękami naszymi przy pieczęciach podpisuiemy. Działo się w Sniatynie die prima decembris a⟨nn⟩o 1657.

Stanislaw Głowiczki sędzia ziem halickich, Woiciech Bunieczki podczaszy ziemie halickiej, Krzysztof Swięnieski ⟨?⟩, S. Papieski, Jan Theodorek Potocki z Potoka podkomorzy ziemie haliczkiey.

Аз Косташко Мочок вив вел сꙋлџер искал

Andryasz Ianowicz obozny hospodara jego msci.

Аз Андреи Мꙋргꙋлец староста черн⟨ъꙋцкои⟩ искал.

Commissya z Wolochami.

BOW, ms. 407/II, p. 215. Original. ASB—MP, r. 25—II, c. 1135.

Noi, comisarii măriei sale preastrălucitului rege, domnului nostru milostiv, și ai întregii republici, numiți de dumnealui preaputernicul domn Stanislav de Potok Potocki, voievod și general al țărilor Kievului, mare hatman al coroanei, staroste de Krasnystaw, de Ropczyce etc., în calitate de păzitor al ordinei obștești și al ținutului de graniță, întrunindu-se cu domnii comisari trimiși de milostivirea sa preaputernicul domn Gheor-

ghe Ştefan, voievod şi domn al ţărilor Moldovei, la Sniatin, pentru liniştirea graniţelor şi daunelor dintre supuşii ambelor părţi, întîmplate în timpul domniei milostivirii sale domnului de acum, şi pentru a face dreptate eficace celor păgubiţi, după începerea şi fundamentarea jurisdicţiei noastre la primul punct : dacă în aceste daune şi acte de violenţă pe care le-a săvîrşit aici, la graniţa ţării Haliciului oastea moldovenească, angajată de principele Rákóczy [1], în drum spre Podolia, au voie dumnealor domnii comisari ai domnului să facă dreptate păgubaşilor după înţelegerea noastră reciprocă, dat fiind că aceasta s-a tratat deja cu milostivirea sa domnul şi de către dumnealui preaputernicul domn mare hatman al coroanei, în numele întregii republici. Dar şi aici nu i s-a părut comisiei 〈să se ocupe de aceasta〉, ci, respectînd întru totul decizia republicii, am luat în examinare deocamdată liniştirea graniţelor şi a supuşilor ambelor părţi în ceea ce priveşte daunele pricinuite *în afara dreptului războiului*. Şi intrînd bine timp de cîteva zile în judecarea şi hotărîrea lor, cînd o mulţime de pricini ne-au fost îngreunate de absenţa şi de depărtarea mare a acuzaţilor, atît din partea moldovenească a domnilor boieri, care se află pe lîngă domn, cît şi din partea polonă a domnilor mercenari, ocupaţi în acest timp cu slujba republicii, pe lîngă aceasta pentru că şi ciuma a început să se lăţească aici, prin locuri apropiate, considerînd apoi că această comisie nu-şi poate termina în mod just şi cu succes activitatea, am găsit mijlocul, ca desfăşurarea mai departe şi terminarea activităţii ei să fie amînate pentru un timp mai favorabil. Într-adevăr, pentru raţiunile amintite mai sus, în virtutea aceleiaşi puteri, o limităm şi o amînăm pe ziua de 21 ianuarie, după noul calendar, anul, va da Domnul Dumnezeu, viitor, fixîndu-i locul la Sniatin. Iar acum împărţim între noi *registrele*, iscălite de ambele părţi, de toate daunele şi răpirile, precum şi de oamenii acuzaţi de ele, ca la acel termen să se înfăţişeze, fără nici o amînare, toţi acuzaţii, fie ei înşişi în persoană, fie prin prietenii şi agenţii lor, pentru audierea şi executarea decretelor comisarilor. Între timp, ca să fie păstrată liniştea publică la graniţe şi pretutindeni, precum şi siguranţa drumurilor negustorilor şi a mărfurilor lor în ambele ţări, ca să nu se ia cu forţa şi să nu se atace de capul lor unul pe altul, vrem ca să nu se dea ocazie de către supuşii ambelor părţi la nici o tulburare şi nici o agitaţie a liniştei publice, ci să fie păzit ceea ce se cuvine pentru menţinerea mai departe a înţelegerii între popoare şi pentru potolirea lor în viitor. Iar dacă s-ar afla un astfel de om dezmăţat din oricare parte, care ar îndrăzni să săvîrşească în acest timp o răpire oarecare sau ceva violent, aceasta n-are să se hotărască fără comisie, ci, cînd va da Dumnezeu să ne întrunim din nou, mai întîi acela va fi judecat şi aspru pedepsit. Care înţelegere a noastră, ca să ajungă la cunoştinţa tuturora, am poruncit să fie vestită în locurile publice. Această scrisoare o iscălim cu mîinile noastre, lîngă peceţi. S-a făcut în Sniatin *în prima zi a lui decembrie, anul 1657*.

Stanislav Głowicki, judecător al ţărilor Haliciului. Adalbert Buniecki, paharnic al ţării Haliciului. Cristofor Swieniewski 〈 ?〉. A. Papieski. Ioan Teodoric de Potok Potocki, şambelanul ţării Haliciului.

Eu Costaşco Moţoc fost mare sulger a iscălit. Andreiaş Ianovici mare şetrar al măriei sale domnului. Eu Andrei Murguleţ staroste de Cernăuţi a iscălit.

〈Pe verso〉 : Comisia cu moldovenii.

---

[1] Gheorghe al II-lea Rákóczy, cu ocazia expediţiei sale din primăvara anului 1657 în Polonia pentru a pune mîna pe tronul acestei ţări.

GHEORGHE ŞTEFAN CĂTRE ŞTEFAN KORYCZYŃSKI

Îl roagă să intervină pe lîngă rege pentru a fi reprimit în graţia acestuia.

Jasnie ... [1] Ugrątowawszy zrazu z wcią m.m. panem uprzeymą przyiazn, nic inszego nie spodziewałem się, tylko ze uberrimos z tak poufaley zawziętosci naszey miałem colligere fructus, ale durante temporum iniquitate musiała nieco poufała przyiazn nasza odłogem lezeć. Teraz gdy z łaski naywysszego serenior affulsit hora, o zdrowiu wci m.m.p. avide pytam się animatus zycząc abys onego przy wszelakich obfitosciach długo sczęsliwie zazywac raczył. A isz wci m.m. pana doznawałem rebus meis zawsze addictissimum, tak y teraz wielce proszę, abys mie zwyklzno 〈!〉 swym raczył prosequi affectio, a dexteritate y powagą swoią w miłosciwą kro. jego msci chciał insinuare łaskę. Nic tedy nie wątpię isz w.m.m. pan w stateczneyno ku mnie perseveruiąc favorze, a mnie nullo non die maiąc sobie iuz obligowanego, zechcesz meis eo in pasu correspondere votis, czym mnie do usług swoich tym barziey obowiązesz. Dowolne zatym słuzby moie zalecam iako naypilniey w łasce wci m.m. pana. W Iassiech die 13 decemb〈ris〉 1657. Wci ... [1]

BCK, ms. 402, f. 313. Original. ASB—MP, r. 11, c. 677—678.

Preaputernice ... [1] Întemeind de la început cu domnia ta, domnul meu milostiv, o prietenie cordială, nu m-am aşteptat la nimic altceva decît *să culeg cele mai îmbelşugate roade* din elanul nostru atît de intim, dar *din pricina greutăţii neînduplecate a vremurilor*, intima noastră prietenie a trebuit să stea puţin în păragină [2]. Acum, cînd din mila celui Preaînalt *timpul s-a făcut mai senin, însufleţit* întreb *cu lăcomie* de sănătatea domniei tale, domnului meu milostiv, dorind să binevoieşti să te bucuri de ea mulţi ani în fericire şi în toate belşugurile. Şi după cum te-am cunoscut pe domnia ta, domnul meu milostiv, totdeauna *tare cu priinţă pentru treburile mele*, tot aşa şi acum te rog mult să binevoieşti, după obiceiul domniei tale, să mă *însoţeşti pînă departe cu dragostea* domniei tale, *iar cu dexteritatea* şi autoritatea domniei tale să vreai *să-mi cîştigi* graţia milostivă a m.s. regelui. Nu mă îndoiesc aşadar deloc că domnia ta, domnul meu milostiv, perseverînd în favoarea statornică faţă de mine, iar pe mine avîndu-mă de acum *în fiecare zi* îndatorat faţă de domnia ta, vei binevoi *să răspunzi rugăminţilor mele în acest pas*, fapt prin care mă vei îndatora cu atît mai mult la slujbele mele. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele binevoitoare graţiei domniei tale, domnului meu milostiv. În Iaşi, *în ziua de 13 decembrie 1657*. Al domniei tale ... [1] 〈Adresa〉 [1]. 〈Sub adresă: Pecetea rotundă a domnului imprimată pe un petec de hîrtie lipit de scrisoare〉.

---

[1] Ca la nr. 117.

[2] Aluzie la expediţia principelui Transilvaniei în Polonia şi la ajutorul dat lui de domn.

INSTRUCȚIUNILE LUI ANDREIAȘ IANOVICI, SOL ÎN POLONIA

Ștefăniță Lupu își prezintă doleanțele privind aplanarea litigiilor de la hotar, drepturile sale de succesor al zestrei surorii sale, Maria Radziwill, scutirea de vamă a stofei pentru curtea sa, blamarea solului polon care l-a ponegrit la Poartă, constrîngerea boierului Petriceicu ca să-i achite banii datorați și eliberarea unor negostori din Turcia.

Instructia urodzonemu Andreaszowi Ianowiczowi medelniczarowi, boiarzynowi memu do iego k. msci obligowanemu podana.

1. Hospodar iego msc tego affectuie y zyczy sobie aby stateczna z iego k. mscią y rzplitą mogła intercedere przyiaźn, iako za dawnych antecessorow y iasnie wielmoznego rodzica hospodara iego msci intercedebat, ktorzy gubernacula panstwa mołdawskiego od przeswietney Porty Ottomanskiey mieli sobie conferowane. Zaczym to tesz następowało, ze nie tylko cultus amicitiae w sąsiedztwie trwał, ale tesz y poddani na pograniczu w pokoiu mieszkali.

2. Isz zachodzące między poddanymi z obu stron roznice, inaczey uspokoione byc nie mogą, tylko przez commissią, wnosi swoie desiderium hospodar iego msc do iego k. msci aby ich msc panowie commissarze na pogranicze zesłani byli, ktorzyby wszelakie krzywdy przez zabory, złodzieystwa y pozboystwa popełnione, pospołu z commissarzami hospodara iego msci iustis pomiarkowali mediis.

3. Nie tayno to iego k. msci y rzplitey isz xięzna iey msc Maria Radziwiłłową, woiewodzina wilenska, hethmanowa wielka w.x. lithewskiego, siostra hospodara iego msci, będąc xięciu iego msci Radziwiłłowi in sociam vitae et thori dana, wniosła posagu w dom xięcia iego msci gotowych pienięדzy cztery kroc sto tysięcy y pięćdziesiąt tysięcy złotych polskich, takze tesz kleynotow tak wiele y z inszą wyprawą, ktorych hospodar iego msc regestr gotow przysłac. A isz teraz Bog z tego swiata one do chwały swoiey swiętey powołał, hospodar iego msc, iako legitimus successor, upomina się successiey posagowi rowney na maiętnosciach y miastach od xięcia iego msci Radziwiłła woiewody wilenskiego xięznie iey msci zapisaney, czego aby tym prędzey doszedł, uprasza o listy iego k. msci do ich mosciow panow executorow.

4. Towary iako to sukna rozne y bławaty na własną potrzebe dworu hospodara iego msci, w panstwach iego k. msci skupione, aby bezmytne przepuszczone były. Zeby tąz łaską iego k. msci hospodar iego msc, będąc indigeną, mogł się szczycic, o ktorą się y teraz szczyci iasnie wielmozny rodzic hospodara iego msci.

5. Uskarza się przed iego k. mscią hospodar iego msc na pana Franciszka Menynke [1] niedawnemi czasy do Porty obligowanego, ktorego tam iadąc honorifice przyiął w Iassiech y zadney onemu do niechęci przyczyny nie dał. Ten stanąwszy w Adrianopolu a ziednawszy sobie u wezyra wielkiego prywatną audientię, przy ktorym tylko był kihaia iego y reis effendy sekretarz, skarzył na hospodara iego msci, udaiąc go za zdraycę, iakoby miał z Kozakami się znosic y tak o woyskach iego k. msci, iako y tatarskich onymze oznaymowac, tosz potwierdzaiąc y przed cesarzem iego mscią. Z czego hospodar iego msc będąc niewinny wywiodł się u Porty. Potym zalem wzruszony, reducem pana posła ztamtąd nie tak iako pier-

19 – c. 183 17

wey przyiął, iednakze zwyczayną miał u hospodara iego msci audiencię y przewodnictw az do granicy. Pokornie tedy uprasza hospodar iego msć iego k. msci aby to indignanter nie raczył przyiąc, a postępek pana Franciszka, ktory mi chciał bez rozkazania y woley iego k. msci u Porty zaszkodzic, zganił.

6. Nieiaki Petryczayko boiarzyn y obywatel tuteyszy, będąc h. iego msci winien czterdziesci y osim tysięcy złotych polskich, uszedł do panstw iego k. msci. Uprasza tedy hospodar iego msc, aby za nastąpieniem rozkazania iego k. msci do swoiey powrocził oyczyzny, gdysz hospodar iego msc nie na garło iego następuie, tylko długu swego upomina się, ktory zapłaciwszy wolny będzie, albo y ztamtąd niech tę summe odda hospodarowi iego msci, uprasza tedy o sprawiedliwosc iego k. msci hospodar iego msc.

7. Iego msc pan Bieniewski, kasztellan wołynski, trzech kupcow z tureckiey ziemie, z Slonska z towarami powracaiących, w Dubnie ze wszystkim zabrał y onych zatrzymał, twierdzaiąc iakoby z Ukrainy mieli byc. Przeto uprasza hospodar iego msc iego k. msci, aby ci kupcy uwolnieni byli y towar w cale przywrocony. W Iassiech die 23 may 1660.

Нѡ Щефан воевода

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 82. Original. ASB—MP, r. 2, c. 980—982.

Instrucţiunile date celui de bun neam Andreiaş Ianovici medelnicer boiarinului meu [2], trimis la m.s. regele.

1. Măria sa domnul [2] aceasta îşi doreşte şi îşi urează ca să poată *lega* o statornică prietenie cu m.s. regele şi cu republica, după cum *a fost* pe vremea vechilor săi *înaintaşi* şi a ilustrului părinte [3] al m.s. domnului, care şi-au avut încredinţată *cîrma* statului moldovenesc de către preastrălucita Poartă otomană. A urmat deci că nu numai *cultul prieteniei* ca între vecini a durat, ci şi supuşii din regiunea de graniţă au trăit în pace.

2. Fiindcă neînţelegerile care au loc între supuşii ambelor părţi nu pot fi aplanate altfel decît prin comisie, m.s. domnul îşi exprimă dorinţa faţă de m.s. regele ca să fie trimişi în regiunea frontierei dumnealor domnii comisari, care să cerceteze, împreună cu comisarii m.s. domnului, toate daunele săvîrşite prin răpiri, tîlhărie şi hoţie la drumul mare.

3. Nu-i un secret pentru m.s. regele şi pentru republică, că luminăţia sa principesa Maria Radziwiłł, voievodeasă de Vilna, mare hătmănească a marelui principat al Lituaniei, sora m.s. domnului, fiind dată *de soţie de viaţă şi de pat* luminăţiei sale principelui Radziwiłł [4], a adus ca zestre în casa luminăţiei sale principelui de patru ori o sută de mii şi cincizeci de mii de zloţi polonezi, bani gheaţă, precum şi bijuterii atît de multe şi altă zestre, al căror registru m.s. domnul este gata să-l trimită. Iar fiindcă acum Dumnezeu a chemat-o din această lume la slava sa sfîntă, m.s. domnul, ca *succesor legitim*, reclamă *succesiunea* asupra zestrei egale, înscrise luminăţiei sale principesei de luminăţia sa principele Radziwiłł, voievod de Vilna, asupra domeniilor şi oraşelor, lucru care, pentru a fi îndeplinit cît mai repede, roagă să se dea scrisori din partea m.s. regelui către dumnealor domnii executori.

4. Mărfurile, ca diferite postavuri şi stofe de mătase albastră pentru propria trebuinţă a curţii m.s. domnului, cumpărate în ţările m.s. regelui, să fie lăsate să treacă fără vamă. Ca m.s. domnul, fiind indigen [5], să se poată

mîndri de aceeași grație a m.s. regelui, de care se mîndrește și acum ilustrul tată al m.s. domnului.

5. M. s. domnul se plînge înaintea m.s. regelui împotriva domnului Francinsc Meniński, trimis nu demult la Poartă, pe care, mergînd acolo, l-a primit la Iași *cu onoruri* și nu i-a dat nici un motiv de antipatie. Acesta, ajungînd la Adrianopol și obținînd o *audiență* privată la marele vizir, cu care erau numai chehaia[6] acestuia și reis-efendi[7], secretarul, s-a plîns împotriva m.s. domnului, făcîndu-l trădător, cum că s-ar fi înțeles cu cazacii ca să le dea informații atît despre oștile m.s. regelui, cît și despre cele tătărești; același lucru afirmîndu-l și în fața m.s. împăratului. De care lucru m.s. domnul, nevinovat fiind, s-a dezvinovățit la Poartă. Apoi, cuprins de durere, l-a primit pe domnul sol, *care se întorcea* de acolo, nu ca de prima dată, totuși acesta a avut *o audiență* obișnuită la m.s. domnul și călăuze pînă la graniță. Așadar, m.s. domnul roagă preaplecat pe m.s. regele să nu binevoiască a primi aceasta *cu indignare*, „iar fapta domnului Francisc, care a voit, fără porunca și voia m.s. regelui, să-mi strice la Poartă, s-o blameze".

6. Un oarecare Petriceicu boiarin și cetățean de aici, fiind dator m.s. domnului 48 000 de zloți polonezi, a fugit în țările m.s. regelui. M. s. domnul roagă deci ca, la porunca m.s. regelui, să se întoarcă în patria sa, căci m.s. domnul nu atentează la viața sa, ci își cere numai datoria, pe care plătind-o, va fi liber; sau să plătească m.s. domnului această *sumă* de acolo; roagă deci m.s. domnul pe m.s. regele să-i facă dreptate.

7. Dumnealui domnul Bieniewski, castelanul Voliniei, a luat în Dubno pe trei negustori din țara turcească, care se întorceau cu mărfuri din Silezia, cu toate ale lor, și i-a reținut, spunînd că ar fi din Ucraina. M.s. domnul roagă deci pe m.s. regele ca acei negustori să fie eliberați și marfa să le fie restituită în întregime. În Iași, *în ziua de 23 mai 1660.*

Io Ștefan voevoda.

---

[1] Corect: Menińskiego.
[2] Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (12 noiembrie 1659 – 29 septembrie 1661).
[3] Vasile Lupu.
[4] Ianuș Radziwiłł.
[5] Cetățenia nobiliară polonă o primise tatăl său la 24 decembrie 1650 pentru el și fii săi.
[6] Intendentul.
[7] Ministerul de externe.

176 ⟨1660⟩.

RĂSPUNS LA SOLIA LUI ANDREIAȘ IANOVICI

Regele satisface cererile lui Ștefăniță Lupu, dar nu se poate pronunța în privința dreptului său de succesiune asupra dotei surorii sale și nici în privința defăimării sale la Poartă de către solul polon.

Respons na instructią urodzonemu Andreaszowi Ianowiczowi medelniczarowi boiarzinowi wysłanemu do i.k. mci od hospodara iego mci ziem moldawskich dany z cancellariey dnia.

Wdzięcznie i.k.mc przyimuie od hospodara i. mci tę observantią z ktorą się na tym wstępie na hospodarstwo ziem moldawskich zwyczaiem antecessorow swoich ozwal. Pewien zostaie i.k.mc, ze maiąc wiecey zadat-

kow, przed inszemi hospodarami antecessorami swemi przyiaznych do krolestwa polskiego, poczuwac się w tym bedzie co do powinnosci prawdziwego indigeny nalezec będzie, wzaiem będac pewien ze mu na łasce i.k. mci schodzic nie będzie.

Zachodzace miedzy poddanemi z obu stron roznice, aby przez commissią uspokoione były przez commissarzow na to zesłanych uwaza słusne bydz postulatem hospodara i. mci iego krol. msc. Za zblizeniem tedy tam w kraie ruskie zniesc w tym kaze kancelariey swoiey z hospodarem i mcią o czasie y mieyscu, gdzieby się ta commissia nasposobniey odprawic mogła, naznaczywszy do tego commissarzow, ktorzy powagą i.k. mci wsparci, takowe wszytkie differentie uspokoic będą mogli.

Jakieby miedzy xiązęciem Radziwiłem woiewodą wilenskiem a siostrą hospodara i. mci, matrzonkami obiema zmarlemi, zaszły pacta dotalia, rzecz ta iest niewiadoma i. k. mci, iako inter privatos cives acta, wszakze iesliby się co w tym przeciwko przerzeczonym contractom stało, wolna tego iest repetitio od successorow zmarlego xiazecia Radziwiła, pana woiewody wilenskiego, ktorzy się hospodarowi i. mci w należytem sądzie sprawią o to wszytko będa powinni, byle hospodar i. mc nie chciał intermittere szukania sprawiedliwosci in foro competenti z przerzeczonemi successorami.

Około towarow tych, ktore dla osoby samego hospodara i. mci z panstw i.k. mci wyprowadzone bywaią, tak się i.k. mc obysc roskaze, iako dawny przedtym niosł zwyczay tamtych cel, ktore pomienione towary przechodzic będą.

Nie będąc naten⟨czas⟩ przy boku i.k. mci przytomnym p. Franciszek Meninski sprawy dac nie moze w tym obzałowaniu swoim od hospodara i. mci, iako iednak na dwor tu i.k. mci przybedzie, nie omieszka i.k. mc.wziąc dostateczney informaciey od niego z iakieyby przyczyny y z iakiego fundamentu tę udania do Porty hospodara i. mci czynic miał, lubo z innych mieysc i.k. mc te odnosi przestrogi, iakoby hospodar i. mc miał plus aequo favere nieprzyiaciołom i.k.mci y Portę Ottomanską, z ktorą i.k. mci y temu krolestwu nieporuszone zostaią pacta, przez udania rozne swoie wadzic. W czym i.k. mc nie zwykł tak lekkomyslnie wiary dawac plonnym udaniom, owszem pewien zostawa atateczney ku osobie swoiey panskiey y panstw swoych zyczliwosci, iako indigeny y syna tey oyczyzny.

Względem Petryczayka boiarzina, ktory snadz będac dłuznym hospodarowi i. mci, tu sie do panstw i.k. mci na czas schronił, dostateczną sprawę i.k.msc roskazał wziąc w tym cancellariey swoiey około człowieka tego, y gdzieby natenczas naydował się, za ktorym uwiadomieniem sprawiedliwosc hospodarowi i. mci, iako y w tey drugiey sprawie względem zabrania trzech kupcow z Slaska powracaiących przez pana kasstellana wołynskiego y w Dubnie zatrzymanych, w czym wszytkiem na tym iest i.k. mc, aby się satisfactia stac mogła hospodarowi i. mci.

AGW—AKW, dz.tat., k. 61, t. 154, nr. 298. Copie. ASB — MP, r. 23, c. 114 — 116 şi r. 36, c. 74—76.

Răspunsul dat de cancelarie la instrucţiunile nobilului Andrei Ianovici medelnicer, boiarinului trimis la m.s. regele de milostivirea sa domnul Moldovei.

M. s. regele primeşte cu recunoştinţă din partea milostivirii sale domnului această atenţie cu care se face auzit după obiceiul *înaintaşilor*

săi, la acest început al domniei lui în țările Moldovei. M. s. regele este sigur că avînd mai multe dovezi de prietenie decît ceilalți domni, *înaintași* ai săi, din partea regatului polon, se va simți în ceea ce se va cuveni în legătură cu îndatorirea unui adevărat indigen, fiind la rîndul său sigur că nu-i va lipsi grația m.s. regelui.

Diferendele ce au loc între supușii din ambele părți, ca să fie aplanate de comisari trimiși în acest scop, m.s. regele consideră just postulatul milostivirii sale domnului. Odată deci cu apropierea sa acolo, în țările rutene [1], va porunci cancelariei sale să se înțeleagă cu milostivirea sa domnul în privința datei și locului unde această comisie ar putea să-și desfășoare cît mai comod activitatea, desemnînd pe lîngă aceasta comisari, care, sprijiniți pe autoritatea m.s. regelui, să poată aplana toate asemenea diferende.

Ce fel de *contracte dotale* au intervenit între principele Radziwiłł, voievod de Vilna, și sora milostivirii sale domnului, ambii decedați, acest lucru este necunscut m.s. regelui, ca *acte între cetățeni particulari*. Cu toate acestea, dacă s-ar ridica ceva împotriva numitelor contracte, liberă este *reclamația* de la *succesorii* decedatului principe Radziwiłł, domnului voievod de Vilna, care vor fi obligați să răspundă despre toate acestea milostivirii sale domnului într-un tribunal cuvenit, afară doar dacă milostivirea sa domnul n-ar vrea să încredințeze căutarea dreptății cu numiții *succesori unui for competent.*

În legătură cu acele mărfuri, care sînt scoase din țările m.s. regelui pentru însăși persoana milostivirii sale domnului, m.s. regele va da poruncă să se urmeze așa, după cum a fost mai înainte vechiul obicei al acelor vămi, prin care vor trece numitele mărfuri.

Domnul Francisc Meniński, nefiind în acest timp pe lîngă m.s. regele, nu poate da informație în această acuzare a sa de către milostivirea sa domnul. Îndată însă ce va veni aici, la curtea m.s. regelui, măria sa nu va pregeta să ia informație îndestulătoare de la el : din ce pricină și pe ce *bază* ar fi făcut această defăimare a milostivirii sale domnului la Poartă, cu toate că din alte locuri i se atrage m.s. regelui atenția cum că milostivirea sa domnul ar *ține parte mai mult* dușmanilor m.s. regelui și că învrăjbește, prin diferite prefăcătorii, Poarta otomană, cu care m.s. regele și acest regat păzesc neclintit *pactele*. În care privință, m.s. regele nu obișnuiește să dea crezare atît de ușor pîrelor deșarte, ci, dimpotrivă, rămîne sigur de bunăvoința statornică <a domnului> către persoana sa regească și către țările sale, ca un indigen și fiu al acestei patrii.

În ceea ce privește pe boiarinul Petriceicu, care se vede că, fiind dator milostivirii sale domnului, s-a adăpostit aici, în țările m.s. regelui, măria sa a poruncit cancelariei sale să ia informație îndestulătoare despre acest om și unde s-ar afla în acest timp, în urma cărei înștiințări să se facă dreptate milostivirii sale domnului ; la fel și în această a doua pricină privind luarea celor trei negustori, care se întorceau din Silezia, de către domnul castelan al Voliniei și reținerea lor la Dubno, în toate acestea m.s. regele este de acord să se dea *satisfacție* milostivirii sale domnului.

---

[1] Odată cu deplasarea teatrului de război (după pacea încheiată la 1 ianurie 1660 cu suedezii) spre teritoriile de est și sud ale țării, unde polonii vor bate în vara aceluiași an pe cazaci și pe ruși.

ŞTEFĂNIŢĂ LUPU CĂTRE IOAN CAZIMIR

Cere ca mai întîi să fie despăgubiţi moldovenii de daunele provocate de poloni la hotar, urmînd apoi despăgubirea polonilor de cele suferite din partea moldovenilor.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie, panie mnie wielce miłosciwy.
Załosna y mnie od obywatelow panstwa moiego ustawicznie dochodzi skarga, isz nie tylko przedtym zolnierze w.k. msci pana mego miłosciwego na tę stronę przeszedszy, poddanych moich violenter zw wstystkiego obrali, ale y teraz zabiegaiąc, szkod czynic nie przestaią. Nie mogąc tedy poddani moi za częstemi requisitiami otrzymac sprawiedliwości, widząc isz co raz takowe zagęsczaią się excessy y zabory, za słuszną rzecz poczytali swoie wzaiemnemi zaborami wetowac szkody. Ia do takowych zadatkow ani poddani moi nie są powodem y occasią, bo nie z tey ale z tamtey strony wprzod takowe wsczely się insolencie. Niech przyiazni y ossobliwey łaski w.k. msci pana mego miłosciwego w tym uznam, aby wprzod szkody y zabory poddanym moim z rozkazania w.k. msci pana mego miłosciwego przywrocone były, czym tak mnie i.k. msć pan moy miłosciwy obowiązesz ze nie tylko wszystkie szkody y zabory od poddanych moich popełnione obywatelom panstw koronnych zupełnie przywrocić rozkazę, ale tesz y excessivos nazbyt wydac nie zbronię się, y tak we wszystkim usługę w.k. msci panu memu miłosciwemu iako ktory z wiernych sług w.k. msci pana mego miłosciwego usłuzyc moze. W ostatku iego msc pan poseł w.k. mosci panu memu miłosciwemu szyrzey ustnie opowie. A ia zyczę w.k. msci panu memu miłosciwemu dobrego od pana Boga zdrowia y sczęsliwego w długi wiek panowania. W Iassiech die 28 augusti, anno Domini 1660.
Naiasnieyszego maiestatu w.k. msci pana mego miłosciwego zyczliwy y unizony, sługa, Stephan woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Ιω Щефан воевода

Naiasnieyszemu a niezwyciężonemu Ianowi Kazimierzowi z bozey łaski krolowi polskiemu, wielkiemu xięciu lithewskiemu, ruskiemu, pruskiemu, mazowieckiemu, inflantskiemu, smolenskiemu, czerniechowskiemu, a szwedzkiemu, gottskiemu, wandelskiemu dziedzicznemu krolowi, panu a panu memu wielce miłosciwemu.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 85. Original. ASB—MP, r. 2, c. 984—985.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu preamilostiv.
Şi eu primesc neîncetat din partea cetăţenilor ţării mele jălbi plîngătoare cum că mercenarii măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, trecînd nu numai mai înainte în această parte, au luat *cu forţa* pe supuşii mei, cu toate ale lor, dar pătrunzînd şi acum, nu încetează să facă daune. Supuşii mei, neputînd deci să obţină dreptate în urma deselor lor cereri şi văzînd că asemenea *excese* şi răpiri se îndesesc tot mai mult au socotit ca un lucru drept să se răzbune de daunele lor prin răpiri reciproce. Nici eu şi nici supuşii mei nu sîntem pricină şi prilej pentru asemenea aconturi, căci asemenea obrăznicii nu se produc din partea aceasta, ci mai întîi din cealaltă. Hai să cunosc în această privinţă prietenia şi deosebita graţie a măriei voastre, domnului meu milostiv, ca mai întîi să fie restituite, la

porunca măriei voastre, domnului meu milostiv, supuşilor mei daunele şi răpirile, prin care fapt măria voastră, domnul meu milostiv, mă vei obliga în aşa fel şi pe mine, că voi porunci ca nu numai să fie date cu desăvîrşire înapoi toate daunele şi răpirile săvîrşite de supuşii mei cetăţenilor ţărilor coroanei, ci nu mă voi opune nici la predarea celor prea *exageraţi*, şi aşa voi sluji în toate măriei voastre, domnului meu milostiv, atît cît poate sluji unul din credincioasele slugi ale măriei voastre, domnului meu milostiv. În sfîrşit, dumnealui domnul sol va spune verbal mai pe larg măriei voastre, domnului meu milostiv. Iar eu doresc măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună şi domnie fericită întru mulţi ani. În Iaşi, *în ziua de 28 august, anul Domnului 1660.*

Al preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, binevoitoare şi preaplecată slugă, Ştefan voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

Io Ştefan voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preastrălucitului şi nebiruitului Ioan Cazimir, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei, Mazoviei, Livoniei, Smolenskului, Cernihovului, şi rege ereditar al Suediei, goţilor, vandalilor, domnului şi domnului meu preamilostiv.

178 **Iaşi, 23 martie 1666.**

F. KOBYLECKI CĂTRE NICOLAE PRAZMOWSKI

A fost primit de Gheorghe Duca, care l-a informat despre mazilirea hanului şi l-a sfătuit să nu meargă în Crimeea, ci să se reîntoarcă acasă. Se va întoarce deci la Cameniţa, unde va aştepta noi instrucţiuni.

Jasnie wielmozny mci xięze kanclerzu wielki koronny, my wielce mci panie y dobrodzieiu.

Wziowszy na sie sanctią przysługi moiey do chana krymskiego od jego kr. mci, starałem się abym iako naypilniey y nayprędzey mogłbył comparere, iakoz y nie omieszkałem, kiedy vigessima stanowszy marty u hospodara i. mci ceremonią zwykly posłom jego kr. mci wyswiadczoną uznałem w prowadzeniu moim do Ias cum fregventia swoich ludzi, gdzie ledwie dawszy mi co odpocząc, konia po mnie przysłał (czego nie bywało aby tak prętka audientia posłom była) y honorifice przyiał mie tam gdzie y cesarza tureckiego przyimuie posłow. Dziwował się iednak temu ze jego kr. mc nie wiedząc tantam mutationem między chanem jego mc krymskim a Portą othomanską mnie ty wyprawił przez panstwa onego ktory mi przed oczy klad pericula iakoz pewne do przeiazdu mego przez Budziaki do Krymu, kiedy iuz Bakandzi Mechmet basza sylistryiski w swoie wzioł Budziaki wszytkie y wsi hana i. mci possesią y Mechmet age ktory był iałagasy wyrugował do Kryma, A Assan agie turczyna na mieyscu iego osadził y po wszytkich passach po dwiescie człeka rozsadził, iakoz w Kupance, Ciuburci w Pałance, w Menderze, gdzie ledwie ptakowi od nas do Krymu a z Krymu do nas przelecic podobna. Okazya zas tych dissensyi między niemi ta iest: Nahaicy udali przed cesarzem tureckim chana quod hanc coniunctione nostram iuz w poł iest gaurem, kiedy barziey favet nam chrzescianom nizli othomanis y w jego kr. mci tym barziey utopił samego siebie respekcie nizli w łasce cesarza tureckiego, lecz iakom zrozumiał wiecey w Doroszenku, ktorego sobie appropiavit. Czym

commotus cesarz turecki nie dla angariey nahayskiey, ktorą ucierpieli od chana krymskiego, luboc to primarie, kazał znosic bawiących się w panstwach jego, ale potym narzekał ze tak severe nimis. Chan sobie z temi postąpił, kiedy ze wszytkiemi ułasami onychze do Krymu zapendził, z ktorych część tylko na tey stronie przy baszy sylistryiskim w Białogrodzie zostaie, iako to Adył murza nahaiski czesc Szeydabulu y Mamayulu ktorzy in excubys prawie u pomienionego baszy zostaią.

Zaczym abys wm. m.m. pan i dobrodziey wiedział iz tym samym Porta manzutnie zyczliwego jego kr. mci chana, a nowego Czoban Gereia sołtana z Rodosu stanowi, ktorego po teraznieyszym bayramie swoim chce cale introducere wszytkiemi siłami. Przy tey tedy okaziey dobry swey y do nas skłoniła umysł, ktoremu wierzac potrzeba. Chan iednak krymski chce oney resistere, dufaiąc coniunctiey naszey, zaporowskiey więcey, ale y w moskiewskiey non dubitat, kiedy Szeremetha, iako hospodar wołoski powiada, wolnym uczynił. Poprzysiezoną ma sobie po trzy kroc orda, tak z soltanow, szyrynow, agow, az do naymnieyszego ordynca, iz go odstąpic nie maią. Nahaycow sie tez eo ipso nie boi ba ma ich pignora w ręku. Dla tych tedy przyczyn niepodobny mnie iest przeiazd w usłudze jego kr. mci, kiedy mie sam hospodar po krutkiey audientiey przestrzegszy zyczył abym w Iassiech nie bawił, bo y listy do jego kr. mci y wm.m.p. samego priwatim do gospody odesłał, daiąc tym ad intende abym spieszył nazad, boby mie tu pewnie musiał zatrzymać, abowiem immediate o drodze moiey do chana i. mci rezydenci turecki dali znac do Porty, iednak barzo mie hospodar prosił abym nie wspominał tey chanskiey drogi, ale tak udawal ze do samego tylko hospodara miałem moie functią, inaczey musiałby in periculo zostawac, iakoz cenzorow barzo ma nad sobą wiele. Sam tedy hospodar wielce sie trwozy z sąsiedzwa tak bliskiego baszy sylisryiskiego, ktoremu kazano na woynę bydz gotowym, iakoz y gotowym iest, ale prawdy niemasz dokąd. Ceremoniał iest wielki, lecz Bog wie iesli zyczliwy, atoli dosc przestrogi jego, kiedy y mnie nie bawił y to powiedział abym o wszytkim jego kr. mci y wm. m.m.panu ze gotowosc iest wielka turecka y na morzą y lądem wypisał, zamyslona do Kirytu, to iest do Candiey, a prawdziwa do nas, morzem do Krymu, lądem. Krym uspokoiwszy do nas certissime obracaią, czemu dla Boga przestrzegam chciey wm.m.m.pan y dobrodziey wierzac, gdyz się to nie odmeni. Consilium albo raczey dywan generalny był w Stambole, w ktorym ieden Hadzi Husseim basza to promowował, aby cesarz turecki nie szúkuiąc inszych prowincyi, nie prowadził gdzieindziey woyny, wziął naprzod chana za czupryne dobrze, a in instanti do nas secure et recta isc, czego są hoc in consilio Austriaci okazyą, przez co dla nas y francuski poseł zbogusłowany wielce, ktorego palmowano strasznie y do Iedykuły wrzucono, austryackiego zas honorifice tractowano, gdy mu teraznieyszego cesarza oyca ferezyę sobolami podszytą dano, ktorą na szesdziesiąt tysięci talerow twardych szacowano. Ia tedy nie zycze nic wiecey tylko miec oko na te imprezy, domowe uspoloić trudnosci, a na pewną woyne bydz gotowemi turecką, dla Boga przestrzegam, bo ta nas nie minie, iakom z roznych wyrozumiał. Wezyr codziennie prawi z Stambołu przysyła do hospodara dowiaduiąc sie co sie w Polszcze dzieie. (Ten iesli prawda) corresponduie o wszelkim woysk jego kr. mci apparamencie woiennym przeciwko nieprzyiaciołom jego kr. mci y

rzeczypospolitey. Ia ze s persuasiey hospodarskiey nie mogąc sie przebrac do hana i. mci, powracam do Kamienca dla wzwyz pomienionych przyczyn y tem będe czekał od jego kr. mci y wm. m.m. pana y dobrodzieia ordynansu co mam daley czynic, bo lubolym sie puscił w Ukraine przez Podniestrze, ktore hultaiow ma dosic podczas tey resolutiey, Bog to wie ieslibym przebrnął, atoli nie nam nic strasznego dla przysługi jego kr. mci to tylko ze eventus varius res nova semper habet, kiedy na mieyce zyczliwego jego kr. mci chana Czoban Gereia prowadza y to certissimum per mare, zaczym tu chcę sequi woli jego kr. mci y wm. m.m. pana y dobrodzieia co mam daley czynic. To tedy w Jasiech wyrozumiawszy, zyczyłbym wm.m.p. aby mowa moia prętko sie spelniła, zeby jego kr. msc y wm. m.p. do Porty wyprawił, a nie kogo inszego, tylko im. p. staroste nurskiego, a w ostatku kogo wola jego kr. mci y wm m.m.p. będzie. Rezydent a Jasiech incognito aby był, barzoby rzecz bylą zdrowa, lecz inszego nie potrzeba tylko p. Kienarskiego pisarza nadwornego hospodarskiego, ktory barzo iest zyczliwy jego kr. mci, wszak to mnieysza te sto y drugie talerow, ktore iuz miał y przyobiecano od jego kr. mci, a ze go nie dochodzą, ktoz darmo służyc będzie. P. Ginowski, to iest Astamati, ktory był przy p. Teterze, y ten po swoiey będąc potrzebie w Jassach u hospodara, barzo zyczliwie jego kr. mci w osobie moiey stawił się, gdy y niektore secreta a nam nalezyte przede mną powiedział, to iest y o tey imprezie tureckiey, gdyz będąc teyze wiary snadno wszytkiemu przysłucha sie, iakowey y hospodar od podufałych swoich. Zaczym rozumiałbym moy dobrodzieiu abys wm.m. p. list swoy do p. Kienarskiego y tego to p. Ginowskiego napisał, osobliwą jego kr. mci łaske onym obiecuiąc, tusziesz y swoię promotią, a przy moich lisciach przysyłac. A ze exquitissime ile mogłem wypytywał skądby ta między cesarzem tureckim y chanem i.m. urosła mutatia krymskim iuz wyzey namieniłem, lecz y ta pewna przyczyna, ze nie tylko Nahaiscy są moteres, ale tez y Isłam aga, syn Sefer Kazy agi przeszłego wezyra, chcąc się krwie oyca swego pomscic, to sprawił, ktory lądem z Turkami idzie na Budziaki y w tych dniach stawa, gdyz wczora przyszła hospodarowi z Stambolu wiadomosc. Dla Boga, moy dobrodzieiu, o prętkę proszę declaratią co mam daley czynic, bo w kilkudziesiąt koni w Kamiencu mieszkaiąc wniwecz sie strawie, iakosz przez wszytkie droge z grosza zyłem, bo ledwie y nocowac po miastach pozwalali mi nasi panowie, bramy zamykali, iako to w Jagielnicy, we Zwanku przede mną y gdzieindziey, tak są przyiazni jego kr. mci. Miłosciwey sie przytym wm. m.m.p. y dobrodzieia mego z powolnoscią moią oddaie łasce, zostaiąc zawsze wm. pana y dobrodzieia unizony sluga, F. Kobylecki p⟨oseł⟩ wielki jego k. mci, m.p.

W Jasiech 23 marty 1666.

P. S. Cokolwiek interveniet od Porty w tych czasich hospodar obiecał mi dawac znac do Kamienca Ja tez ozwałem sie przez list przez pewnego człowieka kupieckiego hanowi y wezyrowi, upewniaionc onze o zyczliwosci jego k. mci ku onym y o moiem powrucie do Kamienca dla iakie przyczyn powracam oznaymilem.

Od p. Kobyleckiego oddany die 7-a aprilis 1666. Pisany 23 marty.

AGW—AKW, dz.tat., k. 60, t. 3, nr. 3. Original. ASB—MP, r. 23, c. 45—48.

Preaputernice milostive părinte mare cancelar al coroanei, domnul și binefăcătorul meu mult milostiv.

Luînd asupra mea din partea m.s. regelui *sarcina* misiunii mele la hanul Crimeii [1], am căutat cît mai stăruitor şi cît mai repede *să mă înfăţişez* la el, după cum nici n-am zăbovit, cînd, *la 20 martie*, ajungînd la milostivirea sa domnul [2], m-am bucurat *de ceremonia* cu care sînt întîmpinaţi în mod obişnuit solii m.s. regelui, fiind condus la Iaşi *de un număr mare* de oameni de-ai săi, unde, abia dîndu-mi ceva pentru odihnă, a şi trimis un cal după mine (ceea ce nu s-a întîmplat să li se fi acordat solilor o atît de grabnică *audienţă*) şi m-a primit *cu onoruri* acolo, unde primeşte şi pe solii împăratului turcesc. S-a mirat însă că m.s. regele, necunoscînd *atîta schimbare* între milostivirea sa hanul Crimeii şi Poarta otomană, m-a trimis aici, prin ţara sa, şi mi-a pus sub ochi ca sigure *primejdiile* la care mă expun la trecerea mea prin Bugeac în Crimeea, cînd Bakangi Mehmed, paşa de Silistra a luat deja în stăpînire tot Buceacul şi satele milostivirii sale hanului, iar pe Mehmed aga, care a fost el-gazi [3], l-a surghiunit în Crimeea şi în locul său a pus pe Asan aga turcul, şi la toate trecătorile a pus cîte două sute de oameni, ca în Copanca, Ciubărciu, în Palanca, în Mender, unde se pare că greu zboară pasărea de la noi în Crimeea şi din Crimeea la noi. Motivul acestor disensiuni dintre ei este acesta: nogaii au pîrît înaintea împăratului pe han *că prin această legătură cu noi* este deja pe jumătate ghiaur [4], cînd ţine parte mai mult nouă, creştinilor, decît otomanilor, şi că s-a înecat pe sine însuşi mai mult în respectul faţă de m.s. regele decît în graţia împăratului turcesc, dar, după cum am înţeles, mai mult în Doroşenko [5], pe care şi l-a *apropiat*. De care lucru, împăratul turcesc, mişcat nu pentru angariile ce le-au îndurat nogaii din partea hanului Crimeii, cu toate că şi acesta a fost *cel dintîi* <motiv>, a poruncit să fie suprimaţi cei ce petreceau în ţările sale, dar pe urmă i-a părut rău că a procedat atît *de sever*. Hanul s-a purtat cu aceştia aşa, că i-a alungat cu toate olacurile lor în Crimeea, dintre care numai o parte a rămas de partea aceasta, în Cetatea Albă, pe lîngă paşa de Silistra, precum Adil mîrza nogaiul; o parte a lui Şeidab şi a lui Mamai, care rămîn la numitul paşă aproape *sub pază*.

Prin urmare, să ştii domnia ta, domnul şi binefăcătorul meu milostiv, că Poarta, implicit, va mazili pe hanul binevoitor m.s. regelui şi va pune unul nou, pe Cioban Ghirai din Rodos, pe care voieşte să-l *instaleze* definitiv, cu toate forţele sale, după actualul bairam. Cu acest prilej, gîndul ei cel bun şi l-a îndreptat şi spre noi, în care trebuie să avem încredere. Hanul Crimeii însă voieşte să-i reziste, avînd încredere în legătura noastră, mai mult însă în cea a zaporojenilor, dar nici de cea moscovită *nu se îndoieşte*, cînd, după cum spune domnul Moldovei, l-a eliberat pe Şeremet [6]. Îşi are jurată de trei ori hoarda, de la sultani, şirîni [7], agale, pînă la cel mai mic tătar din hoardă, că nu-l vor părăsi. De nogai, *de la sine*, nu se teme, căci are în mînă *ostateci* de-ai lor.

Din aceste pricini deci, trecerea mea în misiunea încredinţată mie de m.s. regele îmi este cu neputinţă, cînd însuşi domnul, prevenindu-mă după o scurtă audienţă, şi-a exprimat dorinţa să nu stau în Iaşi, căci a trimis şi scrisori către m.s. regele şi către domnia ta însuşi, domnul meu, *în particular*, la gazdă, dînd să înţeleg prin aceasta ca să mă grăbesc înapoi, căci aici ar trebui de bună seamă să mă reţină, deoarece rezidenţii turci au dat *imediat* de ştire la Poartă despre drumul meu la milostivirea sa hanul, totuşi domnul m-a rugat mult să nu pomenesc de acest drum la han, ci să mă prefac că am avut misiunea mea numai la domn, altfel ar

trebui să rămînă *în primejdie*, căci într-adevăr are foarte mulți *cenzori* deasupra sa. Însuși domnul se teme deci mult din pricina vecinătății atît de apropiate a pașei de Silistra, căruia i s-a poruncit să fie gata de război și într-adevăr este gata, dar cu adevărat nu se știe încotro.

Ceremonialul este mare, dar Dumnezeu știe dacă-i binevoitor, totuși destulă precauție din partea sa ⟨a domnului⟩, cînd și pe mine nu m-a distrat. Și aceasta mi-a spus, ca să scriu m.s. regelui și domniei tale, domnului mêu milostiv, că gătirea turcească este mare și pe mare și pe uscat, născocită spre Creta, adică spre Candia, și adevărată spre noi, pe mare spre Crimeea, apoi pe uscat. Liniștind Crimeea, se vor întoarce *foarte sigur* împotriva noastră, asupra căruia lucru îți atrag, pentru Dumnezeu, atenția, binevoiește domnia ta, domnul meu milostiv, să-i dai crezare, căci nu se schimbă.

La Stambul a fost *sfat* sau mai bine zis divan general, în care unul, Hagi Husein pașa, a propus ca împăratul turcesc, fără a căuta alte provincii, să nu facă război aiurea, ci mai întîi să-l ia bine de smocul său de păr pe han și *în mod amenințător* să meargă *în siguranță* și *drept* la noi. *Imbold* pentru aceasta sînt în *acest sfat* austriecii, din care pricină și ambasadorul francez ⟨a fost⟩ tare blagoslovit pentru noi, pe care l-au pălmuit strașnic și l-au aruncat în Edicule, iar pe cel austriac l-au tratat *cu onoruri*, cînd i-au dat mantia căptușită cu zibelină a tatălui actualului împărat [8], care a fost prețuită la 60 000 de taleri vîrtoși.

Eu nu doresc așadar nimic mai mult decît să avem ochiul ațintit asupra acestor întreprinderi, să aplanăm greutățile interne [9] și să fim pregătiți pentru un război sigur cu turcii. Atrag, pentru Dumnezeu, atenția, căci acesta nu ne ocolește, după cum am înțeles de la feluriți ⟨oameni⟩. Vizirul trimite aproape zilnic din Stambul la domn [2], aflînd ce se petrece în Polonia. Acesta (dacă-i adevărat) îl informează despre orice *pregătire* de război a oștilor m.s. regelui împotriva dușmanilor măriei sale și ai republicii, Eu, pentru că la sfatul domnului n-am putut trece la milostivirea sa hanul, mă întorc la Camenița pentru mai sus pomenitele pricini și voi aștepta acolo de la m.s. regele și de la domnia ta, domnul și binefăcătorul meu milostiv, poruncă de ce trebuie să fac mai departe, căci cu toate că m-aș duce în Ucraina prin ținutul de pe Nistru, care are în timpul acestei *slăbiri a ordinei* destui pungași, dar Dumnezeu știe dacă aș răzbate, totuși n-am nimic de care să mă tem pentru slujba m.s. regelui, atîta numai că *lucrul nou are totdeauna rezultate diferite*, cînd în locul hanului, binevoitor m.s. regelui, îl vor aduce pe Cioban Ghirai, și aceasta *în modul cel mai sigur, pe mare*. De aceea vreau *să cunosc* aici voia m.s. regelui și a domniei tale, domnului și binefăcătorului meu milostiv, ce trebuie să fac mai departe? Acestea deci înțelegîndu-le din Iași, te-aș ruga ca cele spuse de mine să se împlinească repede, ca m.s. regele și domnia ta, domnul meu, să trimiteți la Poartă pe nimeni altul decît numai pe dumnealui domnul staroste de Nur, iar la urma urmelor pe cine va fi voia m.s. regelui și a domniei tale, domnului meu milostiv. Ca să existe un rezident *incognito* în Iași, aceasta ar fi un lucru tare sănătos, dar altul nu trebuie, ci numai domnul Kienarski [10], secretarul curții domnești, care este foarte binevoitor m.s. regelui, cu toate că-s prea puțin acele sute și alți taleri pe care i-a avut pînă acum și care i s-au făgăduit din partea m.s. regelui, dar pe care nu-i primește. Cine va sluji degeaba? Domnul Ginowski [11], adică Astamati [12], care a fost cu domnul Tetera [13], și acesta, aflîn-

du-se după treburile sale la Iași, la domn, s-a arătat foarte binevoitor m.s. regelui, în persoana mea, cînd și unele *secrete*, iar nouă convenabile, le-a spus în fața mea, adică și despre această întreprindere turcească, deoarece, fiind de aceeași credință, lesne ascultă totul, ca și domnul, de la oamenii săi de încredere. Prin urmare, aș socoti, binefăcătorul meu, ca domnia ta, domnul meu, să scrii cărțile domniei tale către domnul Kienarski și către acest domn Ginowski, făgăduindu-le grația deosebită a m.s. regelui ca și *favoarea* domniei tale și să le trimiți împreună cu scrisorile pentru mine.

Că m-am informat cît am putut *de serios* de unde s-ar fi născut această *schimbare* între împăratul turcesc și milostivirea sa hanul, aceasta am amintit-o deja mai sus, dar și aceasta-i o pricină sigură, că *cei ce mișcă* nu sînt numai nogaii, ci și Islam aga, fiul lui Sefer Gazi aga, fostul vizir, a făcut aceasta, vrînd să răzbune sîngele tatălui său; care merge cu turcii pe uscat asupra Bugeacului și zilele acestea se va opri, căci ieri a sosit la domn știrea din Stambul. Pentru Dumnezeu rog, binefăcătorul meu, o grabnică declarație : ce trebuie să fac mai departe, căci, șezînd cu cîteva zeci de călăreți în Camenița, mă ruinez. Într-adevăr, pe toate drumurile am trăit din centimă, căci domnii noștri mi-au îngăduit cu greu chiar să mîn prin orașe, au închis porțile în fața mea, ca în Jagielnica, în Żwaniec și aiurea, atît sînt de prieteni m.s. regelui. Cu aceasta, mă încredințez cu stima mea milostivei grații a domniei tale, domnului și binefăcătorului meu milostiv, rămînînd totdeauna al domniei tale, domnului și binefăcătorului meu, umilă slugă,

F. Kobylecki, sol mare al m.s. regelui, *cu mîna mea proprie.*

În Iași, *23 martie 1666.*

P.S. Domnul [2] mi-a făgăduit să-mi dea știre la Camenița de orice *va interveni* în acest timp din partea Porții. Eu, de asemenea, m-am adresat prin scrisoare hanului și vizirului ⟨său⟩ printr-un negustor oarecare, asigurîndu-i de bunăvoința m.s. regelui față de ei, și i-am înștiințat despre întoarcerea mea la Camenița și pentru care motive mă întorc.

⟨Pe margine : ⟩ De la domnul Kobylecki, adusă *în ziua de 7 aprilie 1666.* Scrisă la *23 martie* [14].

---

[1] Mehmed Ghirai al IV-lea, în a doua lui hănie (1654—1665).

[2] Gheorghe Duca, în prima sa domnie în Moldova (septembrie 1665 — mai 1666).

[3] Mehmed, el-agasî, Șah Bulat, căpetenia tătarilor de la Cetatea Albă.

[4] Creștin.

[5] Petru Doroșenko, hatmanul cazacilor din dreapta Niprului.

[6] Șeremetev (numit și „Șeremet"), general rus, căzut în robia tătarilor, aliați cu polonii, în războiul contra acestora din 1660.

[7] Nobili, căpetenii tătărești.

[8] Mehmed al IV-lea.

[9] Aluzie la răscoala lui Gheorghe Lubomirski, mare mareșal și hatman de cîmp, împotriva regelui, și la războiul civil din 1665-1666.

[10] Stanislav Kienarski.

[11] Ostafiei Ginowski, care la 21 mai 1662, în calitate de sol al regelui Ioan Cazimir, trecea prin Lublin în drum spre Moldova (WAPL—KML, nr. 256, f. 192 v).

[12] Agent grec stabilit în Ucraina.

[13] Pavel Tetera Maszkowski, hatman al cazacilor din dreapta Niprului, urmașul lui Iuri Hmielnițki.

[14] Altă scrisoare a aceluiași, ulterioară, adică din 10 decembrie 1666, din Iași, la I. Hudiță, *Recueil de documents concernant l'histoire des pays roumains tirés des archives de France XVIe et XVIIe siècles*, Iași, 1929, p. 145—148.

SCRISOARE CĂTRE UN MARE DEMNITAR POLON

Ştiri despre înlocuirea lui Gheorghe Duca cu Iliaş Alexandru, pregătirile de război ale turcilor pentru ocuparea Ucrainei, atitudinea şefilor cazacilor din dreapta şi din stînga Niprului şi înlocuirea hanului.

28 may Turczyn w lot przybiegl do Ias od cessarza w Adernopolu zostaiacego z emirem degraduiąc Dukę hospodara a oraz boiarom przygroziwszy aby koniecznie go na pilnym oku mieli do przyiazdu czausza wielkiego (ktory do wiazdu nowego hospodara myslił stolicę obeimowac). Ale nieboraz ducha tak będąc iuz unikłany, wczęsnie między monastery y poufałe swoie boiary rozdawszy bydła, owiec y insze mobilia bona, z odwagą wielką przez Turczyna poufałego naprzod kilkanascie tysisięcy czerwonych złotych pchnąwszy przed sobą do Porty, sam niemieszkanie prosto do Porty z nadzieią ieszce recuperandi dominy pospieszył, nie czekaiąc owego Skemle czausza do Jas przyiazdu (y ledwie przez siły tego nie dokaze znowu). Bo ten nowy hospodar Eliasz syn kahaiapy ⟨?⟩, lubo przypuszczony do pocałowania poły cesarskię, lecz ieszcze chorągiew nie otrzymał, a male pieniędzy maiąc, pisał do boiarow aby go potykali z pieniędzmy. Twierdzą drudzy iz to consulte Porta spracticowała onego na tego Dukę, aby skarbow swich z tych złych szelągow nabytych ruszył. Drudzy to ze basza sylistryski przeiął listy Duki h⟨ospoda⟩ra do hana starego pisane podeyzrzane, o ktore gdy upominaiąc się znaczną gwotę od niego aby cessarzowi nie odesłał, zadney słuszną nie odniosł wdzięcznosci, skoro do Porty posłał. Zaras o degradatię iego myslic Porta poczęła y de facto sprowadzono na niego inszego tego Eliasza. O wezirze wielkim powiadaią iz z częscią woyska pod Tessaloniką, zostaie, lądem na weneckie fortalicia dybie, ten zasie sylistryski z częscią woyska drugą z baszami pewnemy na Zadnieprze wazy y iuz pod Sachczyią na Dunaiu mosty buduią we dwoie na statkach, z armatą y munitią nie malą idąc. Ale non esse contemnendum tego nieprzyiacieła, bo iak wilk myslił gdzieindzie mierzac a owdzie uderzyc, iako to zacny człek o nym pisze na przestrogę de data w Krasnym 29 may w ten sposob. Z tych kraiow do oznaymienia wm m.m. p. nil reperio digni, tylko ze woysko zaporowskie ad motus Regni interessowac sie nie chce, nasi zas podniestrzanie cos novi intendunt, iednak j.m.p. hetman zaporowski na nich pilne oko ma ne septemtrione petant, ab oriente zas nic sie dobrego nie spodziewac. Han nowy cale w Krymie osiadł y na posłuszęstwo wszystkie ordy onemu iurarunt. Basza silystryski 20 000 janczarówa spahiow 10 000 zostawił. Juz tu mamy wiadomosci ze in primordys panowania swego zechce obłowic, obawiaiac sie barzo zeby przy teraznieszym zamieszaniu pomyslnie nie goscił w Polszcze. Stary zas han na Sici zostaie. Szeremerta y więzniow moskiewskich ante excitu⟨m⟩ z Krymu wypuscił był in vim amicitiae et coniunctionis z Moskwą, ale car moskiewski barzo sie bierze do baszych rzymian, anizeli do krymian. Brzuchowiecki z Dimitraszkiem pod Kaniowe y wiele dokazuią in parte cara moskiewsk⟨iego⟩, woyska zas carskie potęzne za Dniepr przyszły y na tę stronę Dniepru intendunt. Iezeli p. Bog non sedabit w Polszcze praesentes tumultus, a serca poddanych do Pana non convertet, ultima manent Respublica verendum non

Bisurmanin partem alteram sumat, Moskowa Ukrainę. Dattum w Krasnym 29 mai 1666.

5 juny przyszła wiadomosc iz y xiązęcia siedmigrodzkiego y multanskiego hospodara takze dla conspiratię y coninctię z hanem starym na imperiu⟨m⟩ tureckie degradowano, a Basza silystryski te pieniądze Duki h⟨ospoda⟩ra, ktore dla corrumpowania Porty przez Turczyna poufałego przed sobą przesyłał, przeiął y znacznie obłowił sie. Okręty weneckie z Malteczykami pod Callyopolem blisko stanęły, tureckie zasie gotuią u saraiu nie daleko weneckiey provincij. Tu tez ten Konstantyn graeczyn na Mohilowie dynasta cicho siedząc cos intendit, a czasem y z przyiaznią sie swoią ozywaiąc, przestrzyga kiedy czaty swowolne wychodzą w niedobor; (iesli nie malowana przyiazn) nie gotowismy tez graecae fidei ufac. Ten goniec turecki do krola j.mci zaledwie nie speculandi causa poszedł. Do tego rzeczy się maią tam, przestrzyga pewny człek z Wołoch aby się na ostroznosci mieli panowie Polacy, bo nie darmo armatę y munitię znaczną przez Dunay przeprawuią, bez ktoreyby hana starego mogli znosic, bo tes tam fortec niemasz takich ktoreby miano dostawac armatą. Dla Boga consultatur saluti pratiae, bo passim Turcy to prawią iz han stary z temi dynastami miał pewną ligę za wolą iakoby krola j. mci, aby mollimina robił na imperium tureckie. Coby zatym sequi miało, pokazą przyszle swiątki, głosno będzie całemu niemal swiatu, odkryią się fortele tureckie.

AGW—AKW, dz.tat., k. 60, t. 6, nr. 6. Copie. ASB—MP, r. 36, c. 19—20.

La 28 mai a venit în goană la Iaşi un turc de la împăratul, care se află la Adrianopol, cu poruncă mazilind pe Duca domnul [1] şi ameninţînd pe boieri ca numaidecît să ţină în mod stăruitor ochii asupra lui, pînă la sosirea ceasului mare (care s-a gîndit să ocupe capitala, pînă la intrarea noului domn). Dar sărmanul [1], fiind acum atît de lipsit de curaj, după ce şi-a împărţit mai din vreme vitele, oile şi alte *bunuri mobile* pe la mănăstiri şi pe la boierii săi de încredere şi după ce a împins mai întîi cu mare îndrăzneală înaintea sa la Poartă, printr-un turc de încredere, vreo 15 000 de zloţi roşii, s-a grăbit, fără întîziere, de-a dreptul la Poartă, cu nădejdea încă de *a-şi redobîndi domnia*, fără să aştepte sosirea la Iaşi a acelui Selim ceauşul (şi cu greu va obţine-o din nou cu puterile acestuia). Căci acest domn nou, Iliaş [2], fiul lui Alexandru Iliaş [3], cu toate că a fost admis să sărute poala împăratului, dar steag încă n-a primit, şi avînd bani puţini, a scris boierilor ca să-l întîmpine cu bani. Alţii afirmă că Poarta l-a mînat *într-adins* împotriva acestui Duca, ca să pună mîna pe comorile sale, dobîndite din acei şalăi răi. Alţii spun că paşa de Silistra a interceptat scrisorile domnului Duca, suspecte, trimise vechiului han [4], pentru care, dacă a cerut de la el o sumă însemnată ca să nu le trimită împăratului, n-a obţinut nici o răsplată dreaptă, şi îndată le-a trimis la Poartă. Poarta a început îndată să se gîndească la mazilirea lui şi *de fapt* a adus împotriva lui pe un altul, pe acest Iliaş. Despre marele vizir spun că se află cu o parte din oaste la Tesalonic şi pîndeşte de pe uscat *fortăreţele plutitoare* veneţiene, iar acesta, ⟨paşa⟩ de Silistra, cu cealaltă parte de oaste, cu anumite paşale, ţinteşte asupra Ucrainei de dincolo de Nipru, şi turcii construiesc deja poduri în doi pe vase la Isaccea pe Dunăre, mergînd cu tunuri şi cu muniţie destul de multă. Acest duşman însă *nu este de dispreţuit* căci, ca lupul, s-a gîndit să încerce într-o parte, dar să lovească în alta, după cum scrie despre

el, ca avertizare, un om însemnat din Krasny, *cu data de 2 mai*. Din aceste ţinuturi *nu găsesc nimic demn* de înştiinţat domniei tale, domnului meu milostiv, decît că oştirea zaporojană nu vrea să se intereseze *de răscoala din regat* [5], iar ai noştri de pe Nistru *plănuiesc* ceva *nou*, dar dumnealui domnul hatman al zaporojenilor [6] îi supraveghează stăruitor, *ca să n-o ia spre miazănoapte*; *de la răsărit* încă nu-i nimic bun de aşteptat. Noul han [7] s-a aşezat definitiv în Crimeea şi toate hoardele i-au *jurat* supunere. Paşa de Silistra a rămas cu 20 000 de ieniceri şi cu 10 000 de spahii. Aici avem acum ştirea că ⟨noul han⟩ vrea *la începutul* domniei sale să se îmbogăţească, temîndu-se tare că, cu prilejul actualei răscoale [5], nu se va ospăta bine în Polonia. Iar vechiul han [4] rămîne la Sici [8]. *Înainte de a* pleca din Crimeea, a fost dat drumul, *în virtutea prieteniei şi legăturii* sale cu Moscova, lui Şeremet şi prizonierilor moscoviţi, dar ţarul Moscovei face mai multă curte paşalelor romane [9] decît tătarilor din Crimeea. Bruchowiecki [10] se află cu Dumitraşcu [11] sub Kaniów şi multe se fac *în favoarea* ţarului moscovit, iar puternicele oşti ale ţarului au ajuns dincolo de Nipru şi *se întind* şi peste aceastălaltă parte a Niprului. Dacă domnul Dumnezeu *nu va potoli tulburările de faţă* din Polonia şi *nu va întoarce* inima supuşilor către stăpîn, *cel mai de temut pentru republică rămîne* ca musulmanul *să nu apuce altă parte*, iar Moscova Ucraina. *S-a dat* din Krasny, la 29 mai 1666.

La 5 iunie a sosit ştirea că şi pe principele Transilvaniei [12] şi pe domnul Munteniei [13] i-au mazilit, tot pentru *conspiraţia* şi *legătura* cu vechiul han împotriva *imperiului turcesc*, iar că paşa de Silistra a interceptat acei bani ai domnului Duca, ce i-a trims înaintea sa printr-un turc de încredere pentru *a corupe* Poarta, şi că mult s-a îmbogăţit. Vasele de război veneţiene, cu maltezii, s-au oprit lîngă Gallipoli, aproape, iar cele turceşti se gătesc în serai, nu departe de *provincia* Veneţiei. Aici, de asemenea, acest grec, Constantin [14], stînd pe tăcute la dinaştii Movileşti, *plănuieşte* ceva, iar uneori, însufleţindu-ne şi cu prietenia sa, ne atrage atenţia cînd cercetaşii neînfrînaţi nu se aleg cu nimic; (dacă nu-i o prietenie numai cu numele) nu sîntem gata să ne încredem în *credinţa grecească*. Acest curier turc a plecat la m.s. regele abia dacă nu *pentru a spiona*. Pe lîngă aceasta, acolo lucrurile stau aşa: un anumit om din Moldova ne atrage atenţia ca domnii poloni să fie cu băgare de seamă, căci nu degeaba turcii trec peste Dunăre tunuri şi muniţie multă; ei ar putea înlătura pe vechiul han şi fără acestea, căci acolo nu sînt fortăreţe de asemenea natură, care să fie cucerite cu tunuri. Pentru Dumnezeu, *să se aibă grijă de salvarea patriei*, căci turcii spun *pretutindeni* că vechiul han a avut cu aceşti dinaşti o anumită *înţelegere*, cu voia, chipurile, a m.s. regelui, ca să producă *încordări* asupra *imperiului* turcesc. Ce va *urma* după aceasta, vor arăta-o viitoarele sărbători, va fi ştiut aproape de întreaga lume, vor ieşi la iveală capcanele turceşti.

---

[1] Gheorghe Duca, mazilit la 12 mai 1666.

[2] Iliaş Alexandru (12 mai 1666 — noiembrie 1668).

[3] Fost domn al Moldovei (1620—1621, 1631—1633).

[4] Mehmed Ghirai al IV-lea.

[5] Vezi nr. 178, nota 9.

[6] P. Doroşenko.

[7] Adil Ghirai (1666—1670).

[8] Ţara cazacilor de la Praguri.

[9] Aluzie la papă și la împărat.
[10] Hatmanul cazacilor din stinga Niprului, supus Moscovei.
[11] Dimitrie Wiśniowiecki.
[12] Mihai Apaffy (1661—1690).
[13] Radu Leon (1665—1669).
[14] S-ar părea că este vorba de Constantin Șerban.

180 **Iași, 26 octombrie 1669.**

INSTRUCȚIUNILE LUI A. IANOVICI ȘI S. KIENARSKI, SOLI ÎN POLONIA

Gheorghe Duca felicită pe noul rege, Mihail Wiśniowiecki, la urcarea sa pe tron. Îi cere apoi să dispună desființarea slobozilor făcute de Ioan Potocki în Moldova, să pună capăt răpirilor de la hotar, să oprească pe nobili de a-și face singuri dreptate, să se convoace comisia mixtă la graniță, să se readucă apa Ceremușului la vechea-i albie, să nu se ia vamă pentru stofele importate pentru curte, să se restituie spătarului său lucrurile furate și duse în Polonia, să se dea înapoi proprietățile lui Costin hatmanul din Polonia fiilor acestuia, să se plătească lui A. Ianovici datoriile.

Instructia urodzonym Andrzeiowi Ianowiczowi medelniczarzowi boiarzynowi y Stanisławowi Kienarskiemu secretarzowi, posłom moim do jego k. msci dana w Iassiech die 26 octobr. 1669.

Contestatią przyiazni sąsiedzkiey p. posłowie moi z a propenso animi pochodzące apprecacie jego k. msci uczynią, winszuiąc obiętey nad ziemiami y narodami polskiemi zwierzchności, aby na tym nowym thronie temisz narodami w długie lata pomyslnie rządził y sczęsliwie panował onym.

Poniewaz panstwo mołdawskie rządom moim od naiasnieyszey Porty iest podane y powierzone, a in contiguitate z panstwem jego k. msci zostaie, wniosą y to, aby z obu stron obywatelow panstw oboyga było dobrze na pograniczu sine ulla przyiazni laesione zachowanie y administratio sprawiedliwości.

Doniosą y to jego k.m.p. posłowie moi, isz po kilkakroć przyszła do mnie skarga obywatelow moich pogranicznych powiatu czerniowieckiego na jego msc p<an>a Iana Potockiego woiewode bracław skiego, ze contra pacta et foedera, nie upatruiąc granicy y kopców panstwo jego k.m.y moie dzielących, zaiął grątow moich y na onych słobody osadził. Poszłałem dla uznania umysłnych swoich, ktorzy zeznaią y twierdzą isz in fundo panstwa mego rozpościera sie, czego ia zamilczec nie mogę y obawiac się muszę o to od naiasnieyszey Porty, poniewaz ta ziemia mei iest podana regimini. Uproszac tedy będą jego k. msci, aby te słobody ex alieno zniesione były fundo a stały był y grątowny między temi panstwy sąsiedzkiey przyiazni poprzysięzony pokoy.

Tak są skwapliwi obywatele pograniczni panstw koronnych y prędcy do zaborow, ze zaraz bez requisitey sprawiedliwości y udania się do sądow zabieraią, upraszac będą jego k. msci y o to, aby za nastąpieniem powagi y rozkazania nie byli tak skwapliwi do zaborow, ale do sądow ukrzywdzeni udawali się, czego y ia w panstwie moim serio przestrzegać rozkazę.

Co zaś strony stądow ukrzywdzonych oboyga panstw obywatelow, iako ia bez zadney zwłoki czynię decret y satisfactią y urzędnikom moim nieodwłoczną administrare rozkazuię sprawiedliwośc, tak y jego k. msci o to upraszac będą, aby grodom kamienieckiemu y halickiemu zlecic raczył prędkie lubo z slachcic lubo z kogo inszego bez dilaciey albo appellaciey do tribunału czynienie sprawiedliwosci, co constitucią ma byc obwarowano.

Niektorzy pograniczni obywatele szlachta kupami ludzi swoich in armis na tę strone clandestine przesyłaią y wsi ze wszystkim zabieraią a do swoich illicitis mediis et ausu wsiow onych prowadzą, co iest przeciwko observanciey sąsiedzkiey przyiazni, do czego powodem iest p. Zaniewski z Podola z Uszycy, takze y p. Wołodowski y p. Sulatycki powiatu halickiego obywatel. Ci do niechęci, zaczepek y niezgody na pograniczu są prinapłami, zaczym wniosą y to p. posłowie, aby in officio zatrzymani byli y takich nie czynili exorbitancyi.

Miałem correspondentią y pewne interessa z p<ane>m Bekerem, ktoremu podług ządania iego wystawiłem towar iedwabny za pewną summe y posłałem mu go do Polski, potym będąc revocowany do naiasnieyszey Porty, nie wiem ktos w panstwach kornnych nim doszedł rąk pana Bekera ten towar w drodze zabrał, requirowałem ia tego towaru podług umowy naszey u p<an>a Bekera, ze mi go musiał zapłacic, azeby dochodził tego na tym kto ten towar zabrał. Reducent tedy y to serio p. posłowie moi y unizoną prosbe moie wniosą do jego k. msci, aby za nastąpieniem powagi y rozkazania panskiego ten towar iedwabny, ktory niewinnie y bez zadney przyczyny zabrany iest, p<an>u Bekerowi był przywrocony y cale ukontentowany został.

Na pograniczu zagęsciły się zabory y poddani moi wielkie krzywdy maią, a isz commissia dawno nie była, będą upraszac pomienieni wzwyz p. posłowie jego k.m. aby naznaczona była z teraznieyszego seymu na pograniczu commissia dla uznania y pomiarkowania zachodzących z obu stron differecyi, takze y o navrocenie od arendarzow sniatynskich rzeki Czeremuszu na grąty panstwa mego, co iest z szkodą młyn y sianozęci, cisz p. posłowie moi umowią.

Dawsze antecessorowie moi sczycili się tym, ze sukna, bławaty y inne drobiazgi na potrzebe dworu swego z panstwa jego k. msci wywozili bez zadnego cła, co y naiasnieyszy krol jego msc Ian Kazimierz antecessorowi memu pozwolil y uniwersałem swoim potwierdził bezmytnego kupna na sto tysięcy złotych kazdego roku. Zaczym y ia abym eodem mogł z łaski jego k. msci gaudere privilegio, p. posłowie upraszac będą jego k. msci, z upewnieniem isz wzaiemnie w panstwie moim na potrzebe jego k. msci pokupione gdy się przytrafi rzeczy bezmytnie wypusz<cz>one będą.

Stała się wielka szkoda przez kradziez z manasturu iaskiego boiarzynowi memu spatharowi. Tych złoczyncow przeięto w Horodence u p<an>a Wermeckiego podstarosciego tamecznego, zet Drohobickiego poieznika <?> jego msci p<an>a woiewody bracławskiego, ktorzy wszystko poodbierali od nich, a samych złoczyncow wypuscili czyli tesz suppresserunt, zatrzymawszy co lepszego y drozszego przy sobie. Będą upraszali p. posłowie jego k. mosci o executią sprawiedliwości czemu tych wypusc-ili złoczyncow.

Wniosą p. poslowie instantią moie do jego k. msci za urodzonemi synami Kostyna hethmana niegdy ziemie moldawskiey, ktory służąc

długi czas rzeczypospolitey, od naiasnieyszego s. pamięci krola iego msci Władysława za krwawą prace swoie miał nadane sobie maiętnosci w panstwach koronnych, a drugie za wlasną summe kupione. Teraz jego msc p. Złoczowski ad male narrata one in possessione trzyma, aby tedy tę maiętnosci urodzonym synom pomienionego wzwy zs.p. Kostyna hethmana przywrocone były instabunt.

Za urodzonym Andrzeiem Ianowiczem medelniczarzem natenczas posłem pokornie upraszam, aby za pokazaniem zapisow od roznych na pewne długi iak u więzniow z niewoli tatarskiey wykupionych, iako y u inszych kupcow gdanschich, miał nieodwłoczną za roskazaniem jego k. msci staisfactią.

W ostatku o dobrey przyiazni hospodara jego msci ku jego k. msci, iako y zczliwosc onegosz ku rzeczypospolitey opowiedzą p. poslowie.

Нѡ Дѹка воєвода

AGW—AKW, dz.tat., k. 60, t. 31, nr. 33. Original. ASB—MP, r. 23, c. 51—56.

Instrucţiunile date *în ziua de 26 octombrie 1669*, din Iaşi, de bun neam solilor mei la m.s. regele [1], boiarinului Andrei Ianovici medelnicer şi lui Stanislav Kienarski secretar [2].

Domnii soli ai mei vor face m.s. regelui urări *din toată inima*, *ca dovadă* a prieteniei mele de vecin, felicitîndu-l pentru stăpînirea luată asupra ţărilor şi popoarelor Poloniei, ca să cîrmuiască pe acest tron nou cu succes acele popoare şi să domnească fericit peste ele întru mulţi ani.

Deoarece ţara Moldovei este supusă şi încredinţată de preastrălucita Poartă cîrmuirii mele şi se află *în atingere* cu ţara m.s. regelui, ⟨solii⟩ vor spune şi aceasta, ca purtarea de amîndouă părţile a cetăţenilor ambelor ţări şi *administrarea* justiţiei să fie bune în regiunea graniţei, *fără nici o călcare* a prieteniei.

Domnii mei soli vor aduce la cunoştinţa m.s. regelui şi aceasta, că la mine a ajuns de cîteva ori plîngerea cetăţenilor mei de la hotar, din ţinutul Cernăuţilor, împotriva dumnealui domnului Ioan Potocki, voievodul Braţlavului, că *împotriva pactelor şi a tratatelor*, neţinînd seama de hotarul şi de movilele care despart ţara m.s. regelui de ţara mea, a ocupat pămînturi de-ale mele şi a aşezat pe ele slobozii. Am trimis, pentru recunoaştere, într-adinşii mei, care mărturisesc şi afirmă că el se întinde *pe pămîntul* ţării mele, pentru care lucru eu nu pot să tac şi trebuie să mă tem de preastrălucita Poartă, fiindcă această ţară este încredinţată *cîrmuirii mele*. Vor ruga deci pe m.s. regele, ca să fie desfiinţate acele slobozii *de pe pămînt străin*, iar între aceste ţări să fie pace statornică şi temeinică, întemeiată pe jurămîntul prieteniei de vecini.

Cetăţenii de pe hotar din ţările coroanei sînt aşa de grăbiţi şi de repezi la luări, încît iau repede, fără a cere dreptate şi fără a apela la tribunale. Şi pentru aceasta ⟨solii⟩ vor ruga pe m.s. regele ca, prin autoritatea şi prin porunca sa, să nu fie atît de grăbiţi la luări, ci cei prejudiciaţi să se adreseze tribunalelor, ceea ce şi eu voi da poruncă să se păzească în mod serios în ţara mea.

În ceea ce priveşte judecăţile cetăţenilor prejudiciaţi din ambele ţări, după cum eu voi da fără nici o zăbavă *decret* şi *satisfacţie* şi voi porunci dregătorilor mei să *administreze* fără întîrziere justiţia, tot aşa ⟨solii⟩ îl vor ruga pe m.s. regele să binevoiască să recomande tribunalelor din Cameniţa şi din Halici să facă grabnică dreptate, fie cu dintre nobili, fie cu altcineva, fără *amînare* sau *apel* la tribunal, fapt ce urmează să fie garantat prin *hotărîrea* seimului.

Unii cetățeni dintre nobilii de pe hotar trimit *clandestin* cu grămezile oameni de-ai lor *înarmați* de această parte și iau sate, cu toate ale lor, și și prin *mijloace nepermise* le duc în satele lor, lucru ce este împotriva prieteniei noastre de vecini. Pricină pentru aceasta sînt d. Zaniewski din Podolia, din Uszyca [3], d. Wołodowski și d. Sulatycki, cetățean din districtul Haliciului. Aceștia sînt ațîțătorii la dușmănii, provocări și zîzanie la graniță. Prin urmare, domnii soli vor cere și aceasta, ca ei să fie ținuți *în frîu* și să nu facă asemenea *excese.*

Am avut *înțelegere* și anumite interese cu d. Beker, căruia i-am dat, la cererea sa, marfă de mătase pentru o anumită sumă și i-am trimis-o în Polonia. Fiind eu apoi rechemat la preastrălucita Poartă [4], nu știu cine din țările coroanei i-a luat această marfă pe drum, înainte de a ajunge în mîinile domnului Beker. Am cerut această marfă, potrivit înțelegerii noastre, de la d. Beker, că trebuia să mi-o plătească, și ca s-o treacă asupra aceluia, care i-a luat-o. Domnii soli ai mei *vor ridica în mod serios* și această chestiune și vor face m.s. regelui rugămintea mea prea plecată, ca prin autoritatea și porunca sa domnească să fie înapoiată domnului Beker această marfă de mătase, care i-a fost luată fără vină și fără nici un motiv; și să fie mulțumit întru totul.

La graniță s-au îndesit prădăciunile și supușii mei au daune mari, și deoarece nu s-a întrunit demult *comisia,* mai sus numiții domni soli vor ruga pe m.s. regele ca să fie numită din actualul seim *comisia* la hotar, pentru recunoașterea și aplanarea *diferendelor* care se ivesc de ambele părți. Domnii soli ai mei vor conveni ca rîul Ceremuș să fie adus înapoi pe pămînturile țării unele de arendașii din Sniatin, căci ⟨abaterea lui⟩ este în dauna morilor și a fînețelor.

Înaintașii mei de mai demult se mîndreau cu faptul că aduceau din țara m.s. regelui, fără nici o vamă, postavuri, stofe de mătase albastră și alte mărunțișuri pentru trebuința curții lor, fără nici o taxă vamală, ceea ce și măria sa preastrălucitul rege Ioan Cazimir [5] a îngăduit și a întărit, prin cartea sa deschisă [6], înaintașului meu o cumpărătură de 100 000 de zloți în fiecare an, fără vamă. Prin urmare, domnii soli vor ruga pe m.s. regele ca să mă pot bucura și eu din grația măriei sale, *de același privilegiu,* asigurîndu-l că vor fi lăsate să iasă în mod reciproc, fără vamă, lucrurile, cînd se va întîmpla să fie cumpărate în țara mea pentru trebuința măriei sale.

Spătarului, boiarinului meu, i s-a întîmplat o mare pagubă prin furt dintr-o mănăstire din Iași. Acești răufăcători au fost prinși la Horodenka [7], la domnul Wermecki, substarostele de acolo, ginerele lui Drohobicki, omul ⟨?⟩ dumnealui domnului voievod de Brațlav [8], care au luat de la ei totul, iar răufăcătorilor le-au dat drumul sau i-au *suprimat,* oprindu-și la ei ceea ce a fost mai bun și mai scump. Domnii soli vor ruga pe m.s. regele să facă dreptate : de ce au dat drumul acestor răufăcători ?

Domnii soli vor susține *intervenția* mea la m.s. regele pentru de bun neam fiii lui Costin, fostul hatman al țării Moldovei, care slujind vreme îndelungată republicii, și-a avut date de către preastrălucitul răposatul rege Vladislav [9], pentru slujba sa de arme, proprietăți în țările coroanei, iar altele cumpărate pe banii săi proprii. Acum dumnealui domnul Złoczowski le ține, *la rău vorbind,* în stăpînirea sa ; ⟨solii⟩ vor stărui ca aceste proprietăți să fie restituite de bun neam fiilor pomenitului mai sus răposat Costin hatmanul.

Mă rog preaplecat pentru de bunul neam Andrei Ianovici medelnicerul, acum sol, ca, la arătarea zapiselor de la diferiţi 〈oameni〉 pentru anumite datorii, atît la prizonierii răscumpăraţi din robia tătărească, cît şi la alţi negustori din Gdańsk, să aibă, prin porunca m.s. regelui, neîntîrziată *satisfacție.*

În sfîrşit, domnii soli vor vorbi despre buna prietenie a m.s. domnului faţă de m.s. regele, precum şi despre bunăvoinţa aceluiaşi faţă de republică [10].

Io Duca voevoda.

〈Pecetea imprimată pe un petec de hîrtie, lipit de scrisoare cu un strat de ceară〉 [11].

---

[1] Mihail Korybut Wiśniowiecki (1669—1673).

[2] Aceiaşi Andreiaş Ianovici medelnicer şi Stanislav Kienarski secretar al domnului Moldovei fuseseră anterior, şi anume la sfîrşitul anului 1666 şi începutul celui următor, în solie la regele Ioan Cazimir din partea lui Ilias Alexandru, de vreme ce la întoarcere ei poposeau, la 23 ianuarie 1667, la Lublin, cu o suită de 34 de persoane, cu 38 de cai (WAPL—KML, nr. 257, p. 558—559).

[3] Localitate pe malul stîng al Nistrului, la sud-est de Cameniţa.

[4] În mai 1666, dată la care s-a terminat prima domnie a lui Duca în Moldova.

[5] 1648—1668.

[6] Este vorba de proclamaţia trimisă în acest scop lui Eustratie Dabija prin solul Ostafiei Giniowski, care trecea, la 21 mai 1662, prin Lublin, în drum spre Moldova (WAPL—KML, nr. 256, f. 192ᵛ).

[7] Localitate la nord de Sniatin.

[8] Ioan Potocki.

[9] Vladislav al IV-lea (1632—1648).

[10] Solii, cu o suită de 34 persoane, cu 40 de cai, au trecut, în drum spre Varşovia, prin Lublin, unde au stat două zile (8 şi 9 decembrie 1669) şi s-au întors tot prin acest oraş, poposind tot două zile (15 şi 16 ianuarie 1670), suita lor fiind acum numai de 16 persoane, cu 20 de cai (WAPL—KML, nr. 257, f. 123 ; nr. 255, f. 249).

[11] La începutul anului 1670, Duca a trimis în solie la rege, cu scrisori urgente, pe Petru Parcevich, arhiepiscop de Marcianopol, administrator al episcopatului catolic din Moldova şi Ţara Românească ; în drum spre Varşovia, acesta a poposit, la 20 ianuarie acelaşi an, la Lublin (WAPL—KML, nr. 2 55, f. 249 ᵛ).

181 — Iaşi, 26 octombrie 1669.

GHEORGHE DUCA CĂTRE MIHAIL CAZIMIR RADZIWIŁŁ

Din salitra achiziţionată în Moldova de un tîrgoveţ lituanian s-a luat numai o parte pentru trebuinţa Porţii, iar restul i-a fost predat.

Jasnie oswiecone a mnie wielce msciwe xiąze podkanclerzy y hethmanie polny w.x. lith., moy msci panie y przyiacielu.

Przy tey gdy p. posłow moich do maiestatu jego k. msci z oddaniem pokłonu mego wysyłam occasiey y w.x. msc listownie witam, z powinszowaniem wszelakich od Pana Boga sczęśliwych powodow. A isz nie moze barziey stabilire sąsiedzka między przyiacioły przyiazn, ani większego brać incrementum, tylko przez uznanie słuszności, tedy nic nie wątpię isz w.x. msc zachowuiąc sąsiedzkiey przyiazni terminos, zechcesz to uwazyc isz mieszczanin w.x. msci z Stepania na perkałabow chocinskich boiarow moich proterve następuie o zatrzymanie saletry y zabranie pieniędzy, przegrazaiąc zaborami, y w.x. msc niepotrzebnemi obrusł suplikami, ktorego płonnym powiescion wiary dać nie trzeba. Wprawdzie ze za Eliasza hospodara antecessora mego, czausz z emirem od Porty przybiegł

był, zeby na potrzebe Porty naiasnieyszey wszytkie w panstwie saletry zabierano. Tosz zaszło rozkazanie y perkałabow chocinskich, co uczynic musieli y zatrzymali saletre u mieszczanina w.x. msci z Stepania, ale tam zadnych pienięndzy nie było pod iuramentem tychze perkałabow chocinskich, ossob integrae fidei, takze y mieszczan tamecznych. A że Porcie saletrą wstarczono, a ta się została, na instantią w.x. msci rozkazałem był one oddac. Tylko ten poddany w.x. msci nie chciał oney brać, praetenduiąc sobie nie wiem iakich pieniędzy, z ktoremi ani się oświadczył zrazu, ani tego zadnym dowodzi documentem. Zaczym nie ma być wiara dana gołym słowom mieszczanin tego, ani maią byc zabory skwapliwe, ale niech ziedzie ten mieszczanin do Chocimia, tamże będzie inquisitia, y maisto wszytkie pod summeniem zezna isz tam zadnych nie było pieniędzy. O zabranie zaś koś, y to się verificowało ze Iarmole Borodyczowi stała się od Zydow satisfactia y samotrzeć z podpisem ręki swoiey kwitował onych, ktory kwit przy obecności iego przed sądem moim praesentowano. Łasce się zatym y przyiazni w.x. msci zalecam. W Iassiech die 26 octobr. 1669.

W.x. msci zyczliwy przyiaciel y sługa, Duka woiewoda y hospodar ziem mołdawskich

Ιω Дȣка воєвода

Jasnie oswieconemu a mnie wielce msciwemu panu y przyiacielowi xięciu iego msci Michałowi Kazimierzowi na Ołyce y Niezwiezu Radziwiłłowi, hrabi na Szydłowcu, Mirze y Krozach, podkanclerzemu y hethmanowi polnemu w.x. lith ⟨ewskiego⟩, lidzkiemu, przemylskiemu, ostrzkiemu, człuchowskiemu, choynickiemu, nizynskiemu, kamienieckiemu etc. staroscie.

AGW—AZ, 3028, p. 1—3. Original. ASB—MP, r. 8, c. 382—384.

Prealuminate și al meu mult milostive principe vicecancelar și hatman de cîmp al marelui principat al Lituaniei, domnul și prietenul meu milostiv.

Cu această ocazie, cînd trimit pe domnii mei soli la maiestatea măriei sale regești [1] ca să-i prezinte închinăciunea mea, salut și pe luminăția ta prin scrisoare și îți urez de la Domnul Dumnezeu toate succesele fericite. Și fiindcă prietenia de vecin dintre prieteni nu se poate altfel consolida mai tare și nici lua *o creștere* mai mare decît prin recunoașterea dreptății, nu mă îndoiesc nicidecum că luminăția ta, respectînd *termenii* prieteniei de vecin, vei binevoi să iei în considerare că un tîrgoveț al luminăției tale din Stepań procedează *fără rușine* împotriva pîrcălabilor de Hotin, boierilor mei, în ceea ce privește oprirea salitrei și luarea banilor, amenințîndu-i cu răpiri; el te-a supărat și pe luminăția ta cu jălbi netrebnice, ale cărui povești nu trebuie să li se dea crezare. Este adevărat că pe timpul domnului Iliaș [2], înaintașul meu, a fost venit de la Poartă un ceauș cu poruncă să se ia toată salitra din țară pentru trebuința Porții; această poruncă a ajuns și la pîrcălabii Hotinului, lucru ce ei au fost nevoiți să-l facă și au reținut salitra tîrgovețului luminăției tale din Stepań, dar acolo n-a fost luat nici un ban, sub *jurămîntul* acelorași pîrcălabi ai Hotinului, persoane demne de *întreaga încredere*, precum și al orășenilor de acolo. Iar, pentru că Poarta a fost îndestulată cu salitră, ceea ce a rămas, am dat poruncă, la *stăruința* luminăției tale, să-i fie predată. Numai că acest supus al luminăției tale n-a vrut s-o ia, *pretinzînd* nu știu ce fel de bani pe care nici nu

i-a reclamat de la început, nici nu-i poate dovedi prin nici un *document.* Prin urmare, nu trebuie dată crezare cuvintelor goale ale tîrgovețului acestuia, nici nu trebuie să aibă loc luări grăbite, ci să vină acest tîrgoveț la Hotin; tot acolo va avea loc *cercetarea* și întreg orașul va recunoaște *pe conștiința* sa că acolo n-a fost luat nici un ban. În legătură însă cu o altă luare, și aceasta s-a *verificat*, că Iarmolai Borodycz a fost *îndestulat* de către evrei, și el singur, cu încă doi, le-a dat chitanță, cu iscălitură de mîna sa, care chitanță *a fost înfățișată*, în prezența sa, înaintea judecății mele. Cu aceasta, mă recomand grației și prieteniei luminăției tale. În Iași, *în ziua de 26 octombrie 1669.*

Al luminăției tale binevoitor prieten și slugă, Duca voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Duca voevoda.

⟨Adresa :⟩ Prealuminatului și al meu mult milostivului domn și prieten, dumnealui Mihail Cazimir Radziwiłł, principe de Ołyka și Nieświeź, conte de Szydłowiec, de Mir și de Kroże, vicecancelar și hatman de cîmp al marelui principat al Lituaniei, staroste de Lida, Peremył, Ostrz, Człuchów, Chojnice, Nieżyn, Kamieniec etc.

---

[1] Vezi nr. 180.
[2] Iliaș Alexandru (1666–1668).

182 **Iași, 30 august 1670.**

STANISLAV KIENARSKI CĂTRE LAURENȚIU WODZICKI

La judecata dintre ruda sa și creditorii turci s-a hotărît ca marfa (cheresteaua) celui dintîi să fie transportată la Jucica, unde să fie reținută pînă ce-și va achita datoriile față de domn și de creditori.

Wielmozny a mnie wielce msciwy panie starosto zywiecki moy msci panie y przyiacielu.

J list wmci m.m.p-a y przy grzecznósci y uwadze powolność jego msci p-a rodzonego wmci m.m.p-a tak mnie zniewolila, ze radbym był w interessach wmci m.m. p-a iako naylepiey ad mentem wmci m.m.p-a usłuzył, ale począwszy a summo ad infimum z creditorow sprawe trudnili, a zwłascza Turcy przy ktorych iest potestas y zuchwalstwo. Temere ten postępuie sobie, ktory ma się do spraw z Turkami, gdzie ani uwaga ani persuasiones uchodzą by naysłusznieysze, tylko redde. Za przyiazdem do Iass jego msci superintendenta cełł koronnych, poniechawszy creditorowie jego msci p-a Bekera, na jego msci p-a rodzonego wmci m.m.p-a wszyscy oculos convertere, spodziewaiąc się w długach swoich imparatis satisfactiey. W ostatku iednak po wielu turbaciach stetit, ze towary lesne na granice do Zuczki wywieszc pozwolono a tam wprzod hospodarowi jego msci y Turkom creditorom maią byc oddane długi, a potym towar ztamtąd ruszą. O czym szerzey jego msc p. rodzony wmci m.m.p-a viva referet voce. Potwierdzenie listowne hospodara jego msci na bude Hozynenszte za uspokoieniem creditorow łatwo wyprawic, bo tu nie pytaią czyia buda, tylko zeby nalezyta oddana była pensia hospodarowi jego msci, a wolno robic, ani iedna buda od drugiey zadney nie ma folgi w zapłaceniu zwyczaynych rat y myt. Za ofiarowane supplementum unizenie dziękuię wmci m.m.p-a, ia tesz eo magis do usług wmci m.m.p-a na tym tu mieyscu

obligatior zostanę. Powolnosci moie zatym iako naypilniey zalecam w łaskę wmci m.m.p-a.W Iassiech die 30 augusti 1670.

Wmci m.m.p-a zyczliwy przyiaciel y powolny sługa, Stanisław Kienarski sec.h. jego msci ziem mołd. m.pria.

Wielmoznemu a mnie wielce msciwemu panu y przyiacielowi jego msci p-u Wawrzyncowi Wodzickiemu zywieckiemu ety. staroscie.

BOW, ms. 11573, p. 1–2, 4. Original. ASB–MP, r. 25–II, c. 994–996.

Puternice și al meu mult milostive domnule staroste de Żywiec, domnul și prietenul meu milostiv.

Atît scrisoarea domniei tale, domnului meu milostiv, cît și bunăvoința însoțită de politeța și atenția domnului frate al domniei tale, domnului meu milostiv, m-au obligat în așa fel, încît aș fi fost bucuros să servesc cel mai bine interesele domniei tale, *după gîndul* domniei tale, dar afacerea au îngreunat-o începînd *de la cel mai mare pînă la cel mai mic* dintre creditori, dar mai ales turcii care au *puterea* și obrăznicia. *Orbește* procedează acela, care are de a face cu turcii, la care nu încap nici atenția, nici *înduplecările* chiar și cele mai drepte, ci numai : „dă !". Cu sosirea la Iași a domnului *superintendent* al vămilor coroanei, creditorii, lăsînd la o parte pe dumnealui domnul Beker, și-au *întors* cu toții *ochii* asupra dumnealui domnul frate al domniei tale, domnului meu milostiv, așteptîndu-se la o *satisfacție* în datoriile lor *surprinzătoare*. În sfîrșit, după mai multe certuri, *s-a hotărît* să se permită transportarea mărfurilor forestiere la graniță, la Jucica, și acolo să se plătească datoriile, mai întîi măriei sale domnului [1] și creditorilor turci, iar după aceea să pornească marfa de acolo. Despre care lucru dumnealui domnul frate al domniei tale, domnului meu milostiv, îți *va relata prin viu grai*. Întărirea prin scrisoare de către m.s. domnul pentru baraca din Hozinești poate fi făcută ușor, după liniștirea creditorilor, căci aici nu se întreabă a cui e baraca, ci numai să fie dată m.s. domnului *leafa* cuvenită și-i voie să se facă barăci, dar nici o baracă n-are nici o ușurare față de alta la plata ratelor și vămilor obișnuite. Pentru suplimentul oferit, mulțumesc preaplecat domniei tale, domnului meu milostiv ; eu, de asemenea, voi rămîne *cu atît mai obligat* să slujesc de aici, din acest loc, domniei tale, domnului meu milostiv. Cu aceasta, recomand cît mai stăruitor slujbele mele grației domniei tale, domnului meu milostiv. În Iași, *în ziua de 30 august 1670.*

Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și plecată slugă, Stanislav Kienarski, secretarul măriei sale domnului țărilor Moldovei, *cu mîna proprie.*

⟨Adresa :⟩ Puternicului și mult milostivului meu domn și prieten, domnului Laurențiu Wodzicki, staroste de Żywiec etc.

---

[1] Gheorghe Duca.

183 **Ilișeni, 27 mai 1671.**

GHEORGHE DUCA CĂTRE MIHAIL WIŚNIOWIECKI

Transmite cancelarului scrisorile marelui vizir și cere răspuns grabnic la ele.

List od hospodara woloskiego do i.k.m. anno Domini 1671.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie, panie mnie wielce miłosciwy. O listach od iasnie wielmoznego naywyszszego wezera naiasnieyszey Porty Otto-

manskiey do mnie przez agę przysłanych i zaleconych, abym one iako nayprędzey j.m.p. kanclerzowi naywyzszemu koronnemu panstw w.k.mci przez umyslnego swego pro officio odesłał y respons na nie sine mora otrzymał, daię znac w.k.m.p.m. miłosciwemu, unizenie upraszaiąc aby ten posłaniec moy y prędki respons na te listy pro arbitrio uwagę w.k.m. p.m.m.miał y przewodnika takiego z ktorymby mogł prędko y secure do mnie powrocic, gdyz aga tu na ten respons oczekiwa. Gotow iestem y ia kazde ządanie w.k.m.p.m.m.w panstwie moim moią adimplere powolnoscią. Zyczę zatym w.k.m.p.m.miłosciwemu dobrego od pana Boga zdrowia y fortunnego w długi wiek panowania. W Iliszanach die 27 maÿ 1671.

Naiasnieyszego maiestatu w.k.m.p.m.mił.cale zyczliwy unizony sługa, Duka woiewoda y hospodar ziem moldawskich.

AGW—LL, 25, f. 212v—213, Copie. ASB—MP, r. 6, c. 322—323.

Scrisoare de la domnul Moldovei către m.s. regele, *din anul Domnului 1671.*

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu mult milostiv. Dau de ştire măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, despre scrisorile preaputernicului mare vizir al preastrălucitei Porţi otomane, trimise şi recomandate mie printr-un agă, ca să le expediez *din îndatorire* cît mai repede printr-un într-adins al meu dumnealui domnului mare cancelar al coroanei [1] ţărilor măriei voastre şi să capăt *fără întîrziere* răspuns la ele. Rog preaplecat ca acest trimis al meu [2] să aibă atît un răspuns grabnic la aceste scrisori, *după bunul plac* al măriei voastre, domnului meu milostiv, cît şi o astfel de călăuză, cu care să se poată întoarce repede şi *în siguranţă* la mine, căci aga aşteaptă aici acest răspuns. Sînt gata şi eu *să îndeplinesc* cu bunăvoinţă în ţara mea orice dorinţă a măriei voastre, domnului meu milostiv. Cu aceasta, doresc măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună şi domnie fericită întru mulţi ani. În Ilişeni, *în ziua de 27 mai 1671.* Al preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnul meu milostiv, întru totul binevoitoare şi preaplecată slugă, Duca voievod şi domn al ţărilor Moldovei [3].

---

[1] Ioan Leszczyński.

[2] Acesta era Iliaş al lui Gheorghe („Giorgowicz”), rotmistru de pedestraşi al domnului, care la 4 iunie 1671 poposea la Lublin, în drum spre Varşovia. Tot el a fost trimis la sfîrşitul aceluiaşi an a doua oară la rege, de astă dată însoţind pe ceauşul Ahmed aga, solul Porţii; ei au poposit două zile (28 şi 29 noiembrie 1671) la Lublin, în drum spre Varşovia, şi tot două zile (23 şi 24 decembrie acelaşi an) la întoarcere, cînd căpitanul român se afla acum singur, fără ceauş (WAPL—KML, nr. 256, f. 244v, 253, 255).

[3] Vezi şi scrisoarea, cu aceeaşi dată şi cu un conţinut identic, a domnului către vicecancelarul coroanei, Andrei Olszowski, episcop de Culm (AGW—LL, 25, f. 213v—215).

184 **Iaşi, 18 martie 1673.**

ŞTEFAN PETRICEICU CĂTRE MIHAIL WIŚNIOWIECKI

Îi cere o carte deschisă pentru libertatea comerţului, acum după ce s-a încheiat pacea cu turcii.

List od hospodara mołdawskiego do krola j. mci.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie, panie mnie wielce miłosciwy.

Jako przedtym do w.kr.mci p.m.m-o pisałem strony wolnego brzegu y bespiecznego handlow odprawowania, tak y teraz tęz do w. kr. mci

p.m.m-o wnoszę instancią moię aby dawnym trzybem granice w pokoiu od zaborow y krzywd poddanych zobu stron zostawało, aby snac roznych kupcow zwyczayne nie ustawały commercia. Wprawdzie iż j.mc. p.w<oje-wo>da ruski y j.m.p. w<ojewo>da bracławski pisali w tey sprawie do mnie y uniwersały swoie przysłali upewniaiąc wszytkich kupcow, ze secure na tamtę stronę panstw w.kr. mci p.m.m-o z handlami swemi sine ulla aggrawatione mogą przeiezdzać, ale ze j.m.p. w<ojewo>dzic sendomirski, starosta dolinski, tak rok zabrał był kupcow tureckich, ze musiała im tę szkodę tuteczna ziemia nagradzać. Ta tedy przyczyna kazdemu kupcowi wstręt czyni, ze nie mogą tute udawać się do panstw w.kr. mci p.n.m. I teraz nie mało postronnych owdzie zaiachało się kupcow, ale wprzod na listowne upewnienie od w.kr. mci p.m.m.oczekiwaią, za ktorym daley ruszą się. Przeto z umysłu y teraz do w.kr. mci p.m.ml-o posłanca tego wyprawuię, abym miał ia y oni declaracią przez universał w. kr. mcip.m.ml-o na wolne y bespieczne commerciorum tractationes do mnie przyslany, aby podobnych w następuiące czasy nie było zaborow obywatelom panstwa mego szkodliwych. Przyznac to muszę isz podczas tey woyny poddanym zobustron za incursiami stały się szkody, ale upatruiąc commodum panstw oboyga puścic to w zapomnienie potrzeba, azeby z obu stron handle nie ustawały y od tego czasu administracia sprawiedliwości aby utrinque nastąpiła. O co submisse w.k.mci p.m. mil-o upraszaiąc, zyczę w.k.mci m.p.mil-u dobrego od P. Boga zdrowia y fortunnego w długi wiek panowania. W Iasiech die 18 marty a<nn>o 1673.

Naiasnieyszego m<aies>t<a>tu w.k.m.p.m.m.-o cale zyczliwy y unizony sługa, Stefan Petru w<ojewo>da, hospodar ziem mołdawskich

Ιω Стєфан Пєтр воєвода

AGW—LL, 25, f. 523ᵛ—524. Original. ASB—MP, r. 6, c. 417.

Scrisoare de la domnul Moldovei [1] către m.s. regele.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu mult milostiv.

După cum am scris mai înainte măriei voastre regești în legătură cu trecerea liberă și cu practicarea sigură a negoțurilor, tot așa stărui și acum pe lîngă măria voastră, domnul meu milostiv, ca granițele să fie, după vechiul obicei, în pace de către rapturile și daunele supușilor din ambele părți, pentru ca evident *negoțurile* obișnuite ale diferiților negustori să nu înceteze. Ce-i drept, dumnealui domnul voievod al Ruteniei[2] și dumnealui domnul voievod al Brațlavului [3] mi-au scris în această privință și au trimis cărțile lor deschise, asigurînd pe toți negustorii că pot trece *în siguranță* cu mărfurile lor, *fără nici o îngreunare*, de cealaltă parte în țările măriei voastre, domnului meu milostiv, dar dumnealui starostele de Dolina, fiul voievodului de Sandomir [4], așa i-a fost prădat acum un an pe negustorii turci, încît țara de aici [5] a fost nevoită să-i despăgubească de acea daună. Această pricină deci îl dezgustă pe fiecare negustor, că nu pot merge *în siguranță* în țările măriei voastre, domnului meu milostiv. Și acum s-au strîns undeva destul de mulți negustori străini, dar așteaptă mai întîi asigurarea în scris din partea măriei voastre, domnului meu milostiv, în urma căreia vor porni mai departe. De aceea, trimit intenționat și acum la măria voastră, domnul meu milostiv, acest sol, ca să am și eu și ei o *declarație* printr-o carte deschisă a măriei voastre, domnului meu milostiv, trimisă mie, pentru *transacții comerciale* libere și în siguranță, ca să nu se mai săvîrșească în timpurile ce vin asemenea răpiri cetățenilor țării mele. Trebuie să recunosc că în vremea acestui război [6] s-au făcut, din

cauza incursiunilor, daune supuşilor din amîndouă ţările, dar luînd în considerare *folosul* ambelor ţări, trebuie să dăm aceasta uitării, pentru ca negoţurile de ambele părţi să nu înceteze şi din acest moment să urmeze *administrarea* justiţiei *de amîndouă părţile*. Ceea ce rugînd plecat pe măria voastră, domnul meu milostiv, doresc măriei voastre, domnului meu milostiv, de la Domnul Dumnezeu sănătate bună şi domnie fericită întru mulţi ani. În Iaşi, *în ziua de 18 martie, anul 1673.*

Al preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, întru totul binevoitoare şi preaplecată slugă, Ştefan Petru voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

Io Ştefan Petru voevoda[7].

---

[1] Ştefan Petriceicu, în prima sa domnie (august 1672 — octombrie 1673).
[2] Stanislav Jabłonowski, mare hatman al regatului.
[3] Ioan Potocki.
[4] Ioan Tarlo.
[5] Moldova.
[6] Dintre turci şi poloni din 1672.
[7] Începutul documentului n-a fost microfilmat, copia lui primind-o prin bunăvoinţa doamnei Maria Woźniakowa de la Arhiva centrală de acte vechi din Varşovia.

185 **Varşovia, 22 mai 1673.**

ANDREI OLSZOWSKI CĂTRE ŞTEFAN PETRICEICU

Speră într-o pace dreaptă cu turcii. Ar dori ca sultanul să dea în acest scop ordin paşei de Camenița. Îi trimite cărțile deschise ale regelui pentru libertatea comerțului.

List od i. mci xiędza podkanclerzego k-o do hospodara multanskiego [1].

Przypisuię to dobremu affektowi wm m.p. ze przy liscie swoim do krola i. mczi p. mil-o y mnie pisaniem swoim nie raczyłes przepomnieć, winszuiąc mi zdrowia dobrego y pomyslnych w długi e lata szczęsliwosci. Nie mogę tedy tylko obligowany bydz na tę ludzkość y łaskę wm m.m.p., winszuiąc uprzeymie ze wm m.m.pan, narodu wołoskiego starozytny y z przodkow swoich zacny obywatel, na hospodarstwie wołoskim szczęsliwie osadzony iestes. Cokolwiek tedy ze mnie będzie mogło bydz, starac się będę zawsze abym przysługował się wm m.m.panu y dobrą sąsiedzką zatrzymywał correspondentią. Tey nadzieie iestem iz za powrotem z Warszawy czausza pokoy gruntowny declarowany będzie od Porty Ottomanskiey y ze tłumacz y goniec krola i. mci urodzony Dziantymirski z dobrym powroci dziłem, gdyz lubo krol i.mc y rzpta wielkie woyska y potęgi tak swoie iako y pnow chrzescianskich gromadzi, iednak hostiliter zadną miarą nie postąpią y w granicach tylko polskich pro defensione zostawac będą, zadney nie czyniąc nieprzyiazni, ale raczey ad reprimandas excursiones, zeby nas, gdyby kto nieprzyiacielsko nastąpił, niegotowych nie zastał. Tegobysmy zyczyli aby cesarz imc turecki zesłał kogo do Kamienca, abo [2] Halli baszy zlecił postanowic słuszny y gruntowny pokoy, a krol i.mc zesłałby tykze na umowienie condiciey y potwierdzenie pokoiu znacznego y rozsądnego senatora. Uniwersały na wolne commertia kupcom chętnie posyłam. Oddaiąc się zatym z powolnoscią usług moich iako

naylepiey łasce wm m.m.p. Datum w Warszawie die 22 may 1673. Wm m.p. uprzeymy przyiaciel y sługa powolny, Andrzey Olszowski b.ch.y p.p.k.

AGW–LL, 25, f. 254. Copie. ASB–MP, r. 6, c. 417–418.

Scrisoarea reverendului părinte vicecancelar al coroanei către domnul Moldovei.

Atribui bunului sentiment al domniei tale, domnului meu, că, odată cu scrisoarea domniei tale către m.s. regele [3], n-ai binevoit să mă uiţi nici pe mine cu cartea domniei tale, urîndu-mi bună sănătate şi succese fericite întru mulţi ani. Nu pot fi deci decît îndatorat pentru această omenie şi graţie a domniei tale, domnului meu milostiv, felicitîndu-te sincer pentru că domnia ta, domnul meu milostiv, cetăţean coborîtor dintr-un străvechi neam moldovenesc şi distins între înaintaşii domniei tale, eşti aşezat în mod fericit în domnia Moldovei. Aşadar, orice ar putea depinde de mine, mă voi strădui totdeauna să binemerit de la domnia ta, domnul meu milostiv, şi să menţin buna *înţelegere* de vecin. Am nădejde că odată cu întoarcerea ceauşului de la Varşovia va fi declarată de Poarta otomană o pace temeinică şi că nobilul Dziantymirski, tălmaciul şi curierul m.s. regelui, se va întoarce cu ispravă bună, căci deşi m.s. regele şi republica strînge mari oşti şi puteri, atît de-ale sale, cît şi de-ale domnilor creştini, totuşi acestea nu vor acţiona în nici un caz *în mod ostil*, ci vor rămîne numai în hotarele Poloniei *pentru apărare*, nesăvîrşind nici un act de duşmănie, ci mai curînd *pentru reprimarea năvălirilor*, ca să nu ne găsească nepregătiţi dacă cineva ar acţiona în chip duşmănos. Aceasta am dori, ca m.s. împăratul turcesc să trimită pe cineva la Cameniţa, ca să poruncească lui Halil paşa [4] să stabilească o pace dreaptă şi temeinică, iar m.s. regele ar trimite, de asemenea, un senator de frunte şi cuminte pentru a se pune de acord asupra condiţiei şi întăririi păcii. Trimit cu plăcere cărţile deschise pentru libertatea negustorilor *de a face comerţ*, încredinţîndu-mă cu aceasta cît mai stăruitor, cu oferirea slujbelor mele, graţiei domniei tale, domnului meu milostiv. *S-a dat*, din Varşovia, *în ziua de 22 mai 1673.* Al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten şi plecată slugă, Andrei Olszowski, episcop de Culm şi vicecancelar al coroanei polone [5].

---

[1] Corect: mołdawskiego.
[2] Corect: aby.
[3] Vezi nr. 184.
[4] Comandantul Cameniţei, cucerită de turci în 1672.
[5] În primăvara anului 1673 a plecat în solie din partea ambilor domni români Petru Parcevich, administratorul episcopatului catolic din ţările române, acesta trecînd prin Lublin la 26 aprilie, iar în vară Petriceicu a trimis la Varşovia pe Prodan Drăguşescul, care la întoarcere a poposit în acelaşi oraş două zile (13 şi 14 august), avînd o suită de nouă persoane, cu 12 cai (WAPL–KML, nr. 259, f. 180, 189).

186 Varşovia, 22 mai 1673.

MIHAIL WIŚNIOWIECKI CĂTRE STAROŞTII ŞI DREGĂTORII REGATULUI

Carte deschisă pentru libera practicare a comerţului de către negustorii poloni în Imperiul otoman şi de către negustorii moldoveni, munteni, turci şi persani în Polonia.

Uniwersał na wolne handlowanie tureckim y polskim kupcom. Wszem wobec y kazdemu z osobna komu o tym wiedziec nalezy a

zwalaszcza wielmoznym y urodzonym na zamkach, fortecach zostaiącym starostom y ich urzędom commendantom, zgoła wszelkiey condiciey ludziom oznaymuiemy, iz poniewasz przez zawarty swiezo pokoy z Portą Ottomanską pacta et foedera antiqua et recentiora z antecessorami naszemi krolami polskimi y rztą pospolitą zachodzące iterato są reassumowane y stwierdzone, ktoremi to pactami dawnemi y swiezszemi commercia y hand⟨l⟩e z obu stron wolne y bespieczne soleniter warowane są, tedy aby y teraz nie ustawaly, owszem coraz większy augmentum mialy osobliwie we Lwowie y innych miastach koronnych, wydalismy niedawno eo nomine uniwersały nasze y teraznieyszym powtornym listem naszym declaruiemy y miec chcemy, aby mieszczanie lwowscy, kupcy y rzemieslnicy takze y z inszych miast, miasteczek w panstwie naszym będących z towarami, kupiami y robotą swoią nie tylko do Wołoch, Multan, Turek, Persiey, ale y do innych panstw y miast Porty Ottomanskiey bespiecznie y wolno iezdzili y nazad do domow swoich powracali, zadnemi exactiami, mytami, daninami priwatnie ustanowionemi, ktore prawem pospolitem nie są ordinowane, nie byli aggravati. Tosz sie ma rozumiec o kupcach tureckich, perskich, wołoskich, multanskich ktorzy zwykli na iarmarki do Lwowa, Iarosławia, Iazłowca y do innych miast w panstwach naszych z towarami swemi przyiezdzac, aby ich nikt cuiuscunque status et conditionis będący nie tamował, nie uciągał y nad prawo nie aggrawował, owszem wolno przepuszczał y uciązu nie dopuszczał miec chcemy i napominamy. A iezeliby kto nad prawo pospolite inaczey uczynił, takowego kazdego iako violator foederum i pokoiu pospolitego na instantią urodz⟨onego⟩ instigatora koronnego sądzony y karany będzie. Cła iednak koronne y nasze, inducty y evecty y insze ex lege publica powinne wcale zostawac maią. Ktory uniwersał nasz po grodach y miastach publikowac rozkazalismy. Dan w Warszawie die 22 may 1673.

AGW—LL, 25, f. 525. Copie. ASB—MP, r. 6, c. 419—420.

Carte deschisă pentru libera exercitare a comerţului de către negustorii turci şi poloni.

Înştiinţăm tuturora împreună şi fiecăruia în parte cui se cuvine să ştie aceasta, dar mai ales puternicilor şi nobililor staroşti din cetăţi şi fortăreţe şi dregătoriilor *subordonate* lor, şi din capul locului oamenilor de orice *condiţie* că, deoarece prin pacea proaspăt încheiată cu Poarta otomană [1], *pactele şi tratatele vechi şi mai recente* încheiate cu înaintaşii noştri, regii Poloniei, şi cu republica, sînt *din nou* adoptate şi întărite, prin care pacte vechi şi mai recente sînt garantate *în mod solemn drepturile de a face comerţ* şi negoţurile libere şi în siguranţă de ambele părţi, de aceea, pentru ca ele să nu înceteze nici acum, ci, dimpotrivă, să aibă *o sporire* din ce în ce mai mare, mai ales în Liov şi în alte oraşe ale coroanei [2], am dat nu demult *în acelaşi scop* cărţile noastre deschise, iar prin actuala noastră carte de încredere declarăm şi voim să avem, ca orăşenii, negustorii şi meşteşugarii din Liov, precum şi din alte oraşe şi orăşele aflate în ţara noastră să meargă în siguranţă şi slobod cu mărfurile şi cu munca lor nu numai în Moldova, Muntenia, Turcia şi Persia, ci şi în alte ţări şi oraşe ale Porţii otomane, şi să se întoarcă înapoi la casele lor şi să nu fie *îngreunaţi* cu nici o *luare*, vamă şi dare, stabilite în chip particular şi care nu sînt hotărîte prin dreptul public. Acelaşi lucru are să se înţeleagă şi în ceea ce priveşte pe negustorii turci, persani, moldoveni şi munteni, care obişnu-

iesc să vină cu mărfurile lor la iarmaroace la Liov, Jarosław, Jazłowiec și în alte orașe din țările noastre, ca nimeni, *de orice stare și condiție* ar fi, să nu-i împiedice, să nu-i împileze și să nu-i încarce peste lege, ci, dimpotrivă, vrem să avem și cerem ca să-i lase să treacă în voie și să nu îngăduie împilarea. Iar cine ar face altfel, peste legea publică, unul ca acela va fi judecat și pedepsit, la stăruința nobilului procuror al coroanei, ca un *violator al tratatelor* și al păcii obștești. Vămile însă ale coroanei [2] și ale noastre, *adaosurile* și *sporurile* și altele, obligatorii prin *dreptul public*, au să rămînă în întregime. Care carte a noastră deschisă am poruncit să se publice prin cetăți și orașe. S-a dat în Varșovia, *în ziua de 22 mai 1673.*

[1] La Buczacz (16 octombrie 1672).
[2] Regatului polon.

187 **Liov, 23 mai 1673.**

LUPU BOGDAN ȘI IORDACHE RUSET CĂTRE MIHAIL WIŚNIOWIECKI

Fiind alungați din țară din porunca Porții și refugiați în Polonia, îi aduc mulțumire și declarație de supunere pentru adăpostul acordat.

Serenissime ac invictissime rex, domine, domine benefactor et protector clementissime.

Credimus vestram regiam maiestatem benigne intellexisse nostrum infortunium ab excellentissimo domino summo Poloniae generale Ioanne Jablonoski [1], nostro benefactore, etiam eximio, qualiter et quam oportune absque omni vitio Porta iussit nos nostram deserere patriam, tamen gratulamur et damus Deo laudes quod divus rector Olympi nos ex malevolo dominorum nostrorum furore, sanos ad serenissimam et invincibilem Poloniarum Coronam transtulerit, a qua ab antiquitus omne nostrae nationis profugiens genus clementissime protegebatur et de praesenti benique protegitur. Id ergo et nos considerando eam humilialis [2] capitibus venerari venimus et quod extemplo suae regiae maiestati nostra humilima obsequia deferre non valuerimus, ratio nam quia maxima nos ursit necessitas vicissim ad marginem reverti, ut aliquid de domo et familia nostra intelligere possimus. Interea tamen quod pedes serenissimi et clementissimi regis benefactoris et protectori nostri osculari non conparaverimus, benignam clementer a sua maiestate regia expectando veniam, protectioni et patrocinio suae regiae maiestatis nos subiciendo manemus

serenissimi ac maiestissimi regia humilimi et obligatissimi servi,
Lupul Bogdan hettman,
Jordakj Russett thesaurarius.
Leopoli 23 may 1673.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 124. Original. ASB—MP, r. 2, c. 1005.

[1] Ioan Stanislav Jabłonowski, mare hatman al regatului.
[2] Corect: humilibus sau humilialibus.

GHEORGHE DUCA CĂTRE IOAN SOBIESKI

A comunicat turcilor punctul de vedere al regelui în legătură cu tratativele de pace. Din răspunsul lor se vede că sînt dispuşi să încheie pace. A expediat seraschierului scrisoarea marelui hatman. A avut o întrevedere cu solul polon.

Nayasnieyszy y napotężnieyszy krolu.

Listy obadwa waszey krolewskiey mci przyiąłem z uprzeymym affektem, ieden od slachetnie urodzonego naszego ktoregom był posłał do waszey krolewskiey mci, a drugi od dworzanina waszey krolewskiey mci, jego mci pana Jana Karwowskiego czesnika podolskiego, ktorego mile przyiąwszy, a naybarziey podziękowawszy waszey krolewskiey mci za wyswiadczony affekt, ktory wasza krolewska mc przeciwko mnie pokazać raczył, od ktorych maiąc wiadomosć o szczęsliwey waszey krolewskiey mci koronaciey et de integro statu sanitateque waszey krolewskiey mci wielce ciesząc się z tego, za co Bogu wszechmogącemu niech będzie chwała, ktorego zawzdy prosze żeby był podporą y strożem szczęscia tego, a sława waszey krolewskiey mci y wieczna pamiątka zostawała na wieki tey oyczyżnie y wszystkiemu chrzescianstwu. Cokolwiek było opisano w listach waszey krolewskiey mci y więcey co z ust ktorzy przyszli do mnie od waszey krolewskiey mci szyrzey mnie opowiedzieli, tom wszytko wyrozumiał y poznał oczewiscie, ze powaga y mądrosć waszey krolewskiey mci we wszytkich rzeczach z wielkim porządkiem y powodem dobrym idzie, upatruiąc wszytkie te rzeczy ku koncowi dobra pospolitego, ktorych spraw jedyno władnący Bog niech będzie auxiliator et finitor.

Przytym o rzeczach spokoynych cum potentissima Othomanica Porta, do ktorych waszą krolewską mcią pobudziłem, nie mało starania się przyłożyło iako może siła moia znosić, ażeby mogli te rzeczy obodwoch wielkich stron do iednosci y zgody przysć między sobą, a naywięycey o pocieszeniu cierpiących wiele złego, ponieważ te woyny grozne y nieprzestaiące, nie tylko tym czasom teraźnieyszym daią uszczyrbek y szkodę, ale też y przyszłym żal y ciężkie wzdychanie przynoszą. O czym potrzeba wielkim y mądrym rządcom aby przynosili pociechi y odpoczynek narodom pilnie staranie mieć, a naybarziey o chrzescianstwie, ktorey podobno za niezliczone grzechi swoie widzimy oczewiscie ze naywięcey uszczyrbku cierpią.

Przyiachawszy tedy do nas wyżey pomienioni z responsem y roskazaniem waszey krolewskiey mci, według zwyczaiu y powinnosci moiey ktorą mam, natychmiast dałem znać przez pisanie do nayiasnieyszey y napotężnieyszey Porty, do jaśnie wielmożnego jego mci kehai wezyrskiego, a potym y do jaśnie wielm. Ibraim paszy seraskiera, daiąc znać y pobudzaiąc iako się mi godziło do sposobu, ktoryby należał ku pokoiowi swiętemu, aby mogli wziąc koniec te wielkie woyny. Za ktorym oznaymieniem odpowiada mnie sam jaśnie wielm. wezyr jego mc, potym y kehaia wezyrski y jaśnie wielmozny Ibraim pasza, wszystcy ci na sentenciey iedniey zgadzaiąc się, mowiąc ze nayiasnieyszy y napotężnieyszy cesarz na prozbe nayiadnieyszego chana haracz ten opuscił, ktory między pactami zawartemi za swiętey pamięci krola jego mci Michała y z niektoremi senatorami iego postanowiony był, y ten dotąd tych woien głową

był. Ale maiąc to na uwadze swoiey cesarstwo, zostawiło, y obietnica tey dani, ktora w ten czas postanowiona była, teraz iuż zaniechana iest.

O inszych rzeczach jaśnie wielmożny wezyr jego mc y wielmożny Ibraim pasza piszą y mowią, poniewaz w achtnamelach ktore dane są napisane, zostaiąc na tych bez żadnego wątpienia y mniemania, pokoy aby się iuż dokączył.

Zatym s temi responsami usiłowałem iako nayprędzey oznaymić waszey krolewskiey mci, podaiąc to do wysokiey mądrosci y rady waszey krolewskiey mci, uważaiąc aby się mogli ograniczyć te rzeczy należące de pożytku wielu y dobru y odpoczynkowi, ktore się pociągaią daley, gdyż ia iuxta veram conscientiam meam y względem miłosci ktorą mam przeciwko narodowi chrzescianskiemu pobudzam y tego mile zycze waszey krolewskiey mci, to coby było iako naylepiey ku dobru pospolitemu y całosci, aby się bez zabawy dokonczyło, gdyż takowym rzeczom ktore zwykły przynosić upadek potrzebaby wcześnie zabiegać, albowiem na potym lubo y przydą do swoich doskonałosci, ale coż po stracie, gdyż tak wiele kroć mniey pożytku a więcey uszczyrbku doznawa narod chrzescianski. W czym nie wątpie że te wszystkie rzeczy mądroscią swoią wasza krolewska mc zechcesz pomiarkować y dokonczyć, aby to ku szczęsliwosci waszey krolewskiey mci y ku dobru y pożytkowi pospolitemu było. A przytym co do mnie piszą y respons daią mi na listy moie od nayiaśnieyszey Porty y od jaśnie wielmożnego Ibraim paszy, abys wasza krolewska mc nie rozumiał zeby miała być iaka zdrada y obłuda, ale prawdziwie teraz y szczyrze tractuią y chcą tractować o pokoiu. Albowiem gdybym poznał y wyrozumiał z nich iaką nieszczyrosć, anibym się mieszał do tych rzeczy, albowiem odpowiadałbym na straszliwym sądzie panskim y przed wszystkiemi narody chrzescianskiemi, ale iaśną twarzą pokazać się chce, bo zrozumiałem prawdziwe żądanie jaśnie wielmożnego wezyra jego mci aby te rzeczy dokączone byli. Dlaczego iako iuż oznaymiłem wiele razy waszey krolewskiey mci bez zabawy abym miał respons, gdyź y ia takowe roskazanie mam, bo iuż jaśnie wielmożny Ibraim pasza ruszył się dnia osmnastego tego miesiąca od Baby y cale tendit z woyskiem w tamte kraie, ale niech Bog wszechmogący to wszytko sprawi, azeby y droga iego krotsza była y przestanie ruin y szkód wielkich kraiow.

Listy jaśnie oswieconego xiązęcia jego mci Wisniowieckiego hetmana wielkiego koronnego zaraz odesłałem z iednym moim podufałym dworzaninem do jaśnie wielmoznego Ibraim paszy, od ktorego respons otrzymawszy, posyłam.

Oprocz tych y innych co więcey będzie ustną miałem rozmowe s posłem waszey krolewskiey mci jego mcią panem Janem Karwowskim dworzaninem y czesnikiem podolskim, ktorego widze że iest expertus we wszystkich rzeczach. Umowiłem z niem aby rzyrzey opisał o wszystkich rzeczach waszey krolewskiey mci. Przytym zycze aby P. Bog naywyższy dał dobry y szczęsliwy koniec tych wszystkich rzeczy. Z Bukuresztu die 25 may według nowego kalendarza, anno Domini 1676.

Waszey krolewskiey mci nayiaśnieyszemu maiestatowi wszystkiego dobra zyczliwy y słuzyć gotow, Jan Duka woiewoda y hospodar ziemi multanskiey

Иѡ Дѹка воєвода

Nayasnieyszemu y napotężnieyszemu Ianowi trzeciemu z bożey łaski krolowi polskiemu, wielkiemu xiązęciu litewskiemu, ruskiemu,

pruskiemu, mazowieckiemu, zmudżkiemu, jnflandzkiemu, kiiowskiemu, podolskiemu, podlaskiemu, wołynskiemu, smolenskiemu y czerniechowskiemu do oddania.

AGW—AZ, 3028, p. 121—127. Original. ASB—MP, r. 8, c. 232—235.

Preastrălucite și preaputernice rege.

Amîndouă scrisorile măriei voastre regești le-am primit cu dragoste cordială, una de la boierul nostru pe care l-am fost trimis la măria voastră, iar alta de la curteanul măriei voastre, dumnealui domnul Ioan Karwowski, ceașnicul Podoliei, pe care, primind-o cu drag, mulțumesc cel mai mult măriei voastre pentru dragostea pe care măria voastră a binevoit s-o arate față de mine. Din care ⟨scrisori⟩, avînd știre despre fericita măriei voastre încoronare *și despre starea și sănătatea deplină* a măriei voastre, m-am bucurat mult de aceasta, pentru care slăvit fie Dumnezeu cel atotputernic, pe care totdeauna îl rog ca să fie sprijinul și păzitorul acestei fericiri, iar slava măriei voastre și amintirea ei veșnică să rămînă acestei patrii și întregii creștinătăți în veci. Orice a fost scris în scrisorile măriei voastre și mai mult ceea ce mi-au spus mai pe larg din gură cei ce au venit la mine din partea măriei voastre, totul am înțeles, și am cunoscut, firește, că autoritatea și înțelepciunea măriei voastre merge în toate lucrurile cu mare rînduială și cu bună socoteală, rînduind toate aceste lucruri în scopul binelui obștesc, căror lucruri numai Dumnezeu stăpînitorul să fie *cel ce le ajută și le înseamnă hotarul.*

Prin urmare, despre lucrurile privitoare la pacea *cu preaputernica Poartă otomană*, la care am îmboldit pe măria voastră, s-a depus destul de multă stăruință, pe cît mi-a stat în puterea mea, ca aceste lucruri ale ambelor înalte părți să poată ajunge la o înțelegere și la un acord între ele, și mai mult pentru a bucura pe cei ce suferă mult rău, deoarece aceste războaie groaznice și neîncetate nu numai că pricinuiesc daună și stricăciune vremilor de acum, ci aduc jale și grele suspinuri și celor ce vin. Pentru care lucru trebuie ca marii și înțelepții cîrmuitori să aibă stăruitoare grijă ca să aducă bucurii și odihnă popoarelor, dar cel mai mult să poarte de grijă de creștinătate, care se pare că pentru nenumăratele sale păcate vedem, firește, că pătimește cel mai mult.

Sosind deci la noi mai sus numiții cu răspunsul și cu porunca măriei voastre, am dat îndată de știre, după obiceiul și datoria pe care o am, prin scrisoare preastrălucitei și preaputernicei Porți, preaputernicului chehaia [1] vizirului [2], apoi și preaputernicului Ibrahim pașa, seraschierul [3], înștiințîndu-i și îmboldindu-i cum mi-a venit mai bine spre ceea ce s-ar potrivi pentru pacea sfîntă, ca să poată lua sfîrșit aceste mari războaie. La care înștiințare îmi răspunde însuși dumnealui preaputernicul vizir, apoi și chehaia vizirului și preaputernicul Ibrahim pașa, toți aceștia ajungînd la aceeași hotărîre, spunînd că preastrălucitul și preaputernicul împărat a renunțat, la rugămintea preastrălucitului han [4], la acel haraci, care a fost hotărît în pactele încheiate pe timpul răposatului rege Mihail [5] cu unii senatori ai săi, și care pînă acum a fost pricina de căpetenie a acestor războaie. Dar împărăția, avînd în vedere aceasta, l-a dat uitării, iar la făgăduiala acestei dări, care a fost hotărîtă atunci, acum s-a renunțat.

Despre alte lucruri, preaputernicul vizir și puternicul Ibrahim pașa scriu și spun, că deoarece acestea sînt date și scrise în ahidname [6], ei rămîn, fără nici o îndoială și nici o presupunere, la acestea, numai să se facă acum pacea.

Așadar, cu aceste răspunsuri am căutat să înștiințez cît mai grabnic pe măria voastră, supunînd aceasta înaltei înțelepciuni și sfatului măriei voastre, fiind de părere să se pună capăt acestor lucruri, care privesc folosul multora și binele și odihna, dar care se prelungesc mereu, căci eu *după conștiința mea adevărată* și pentru dragostea pe care o nutresc față de neamul creștinesc, îndemn și doresc frumos măriei voastre ca ceea ce ar fi cel mai bine pentru binele obștesc și pentru ansamblu să se sfîrșească fără zăbavă, căci asemenea lucruri, care obișnuiesc să aducă cădere, ar trebui prevenite din timp, aceasta pentru că mai tîrziu, chiar dacă ajung la perfecțiunea lor, dar ce folos, după pierdere ! Căci neamul creștinesc de atît de multe ori se alege cu mai puțin cîștig și cu mai multă pierdere. În care privință nu mă îndoiesc că măria voastră veți voi să aplanați și să sfîrșiți aceste lucruri, ca aceasta să fie spre fericirea măriei voastre și spre binele și folosul obștesc. Iar, pe lîngă aceasta, ceea ce-mi scriu și ce răspuns îmi dau la scrisorile mele din partea preastrălucitei Porți și a preaputernicului Ibrahim pașa, măria voastră să nu creadă că ar fi o trădare și o înșelăciune oarecare, ci ei tratează acum și voiesc să trateze cu adevărat și sincer despre pace. Căci dacă aș cunoaște și aș înțelege din partea lor o oarecare nesinceritate, nici nu m-aș amesteca în aceste lucruri, căci aș răspunde înaintea strașnicului județ al lui Dumnezeu și în fața tuturor popoarelor creștine, ci voiesc să-mi arăt fața curată, deoarece am înțeles dorința adevărată a preaputernicului vizir ca aceste lucruri să fie duse la capăt. De aceea, după cum am făcut deja de mai multe ori cunoscut măriei voastre, să am răspuns fără întîrziere, pentru că și eu am asemenea poruncă, căci preaputernicul Ibrahim pașa a pornit deja în ziua de 18 ale acestei luni din Baba [7] și *se îndreaptă* definitiv cu oastea către acele țări, ci Dumnezeu atotputernicul să facă totul ca și drumul său să fie mai scurt și ruinele și pagubele mari ale țărilor să înceteze.

Scrisorile luminăției sale principelui Wiśniowiecki [8], marele hatman al coroanei, le-am expediat îndată cu unul din curtenii mei de încredere la preaputernicul Ibrahim pașa, de la care, cînd voi primi răspuns, i-l voi trimite.

Ceea ce va mai fi pe lîngă acestea și altele, am avut o convorbire verbală cu solul măriei voastre, cu dumnealui domnul Ioan Karwowski, curteanul și ceașnicul Podoliei, care văd că este *expert* în toate lucrurile. Am discutat cu el ca să scrie mai pe larg măriei voastre despre toate lucrurile. Cu aceasta, doresc ca Domnul Dumnezeu cel preaînalt să dea un sfîrșit bun și fericit tuturor acestor lucruri. Din București, *în ziua de 25 mai*, după calendarul nou, *anul Domnului 1676*.

Al preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești doritor de tot binele și gata de a sluji, Ioan Duca voievod și domn al țării Munteniei [9].

Io Duca voevoda.

⟨Adresa :⟩ Preastrălucitului și preaputernicului Ioan al treilea [10], din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei, Mazoviei, Samogiției, Livoniei, Kievului, Podoliei, Podlasiei, Voliniei, Smolenskului și Cernihovului să i se dea.

⟨Pe dos : urmele peceții mari, rotunde, a domnului⟩.

---

[1] Intendentul : Suleiman aga.
[2] Ahmed F. Köprülü.
[3] Comandantul de căpetenie al armatei turcești.
[4] Selim Ghirai I, în prima sa hănie (1671—1677).

[5] Mihail Wiśniowiecki. Este vorba de pacea de la Buczacz (1672), prin care polonii au fost obligați, între altele, să plătească tribut Porții.
[6] Tratate, pacte, convenții.
[7] Babadag.
[8] Dimitrie Wiśniowiecki.
[9] Al Țării Românești (1673–1678).
[10] Sobieski (1674–1696).

189 — Iași, 3 iunie 1676.

ANTONIE RUSET CĂTRE IOAN SOBIESKI

Asigură trecerea prin Moldova a curierului solului polon, care se află în Țara Românească.

Naiasnieyszy młosciwy krolu panie, panie a panie miłosciwy.

Odebrawszy mandat Ibraim paszy jego msci abym posłanca od posła waszey krolewskiey msci w multanskiey ziemi zostaiącego cum omni securitate na granicę panstw waszey krolewskiey msci wyprawił, tedy tak dla roskazania paszy jego msci, iako y dla powinney sąsiedzkiey ku maiestatowi waszey krolewskiey msci przysługi, ochotnie zaraz wysz mianowaną osobę wyprawuię. Przy ktorey okazyiey y moią sąsiedzką maiestatowi waszey krolewskiey msci pokorną odsyłam visitę y zyczę aby Bog naywysszy serce y zamysł waszey krolewskiey msci ku spokoynemu stron tych chrzescianskich kierowal terminowi y aby iako naypocieszniejysze maiestatowi waszey krolewskiey msci fortuny zawsze darowac raczył, przy długowiecznym y fortunnym panowaniu. Datt w Jasiech die 3 junÿ anno Domini 1676.

Waszey krolewskiey msci pana mego młosciwego zyczliwy sługa, Anton Ruset woiewoda y hospodar ziemie mołdawskiey

Ιω Днтѡн воєвода

Naiasnieyszemu a niezwyciężonemu monarsze Ianowi trzeciemu z łaski bożey krolowi polskiemu, wielkiemu xiązęciu litewskiemu, ruskiemu, pruskiemu, mazowieckiemu, zmudźkiemu, liwskiemu, kiiowskiemu, wołhynskiemu, podolskiemu, podlaskiemu, smolenskiemu y czerniehowskiemu panu memu młosciwemu.

AGW–AZ, 3028, p. 128–129. Original. ASB–MP, r. 8, c. 320–321.

Preastrălucite milostive rege, doamne, domnul meu milostiv.

Primind porunca dumnealui Ibrahim pașa ca să conduc *cu toată siguranța* la granița țărilor măriei voastre regești pe trimisul din partea solului[1] măriei voastre, care se află în țara Munteniei, deci atît pentru porunca dumnealui pașei, cît și pentru cuvenita slujbă de vecin față de maiestatea măriei voastre regești, trimit pe loc cu plăcere persoana mai sus numită. Cu care ocazie întreb preaplecat, ca vecin, de sănătatea maiestății măriei voastre regești și urez ca Dumnezeu cel preaînalt să călăuzească inima și gîndul măriei voastre spre un rezultat liniștit pentru aceste țări creștine și să se îndure să dăruiască totdeauna maiestății măriei voastre regești fericirile cele mai îmbucurătoare, pe lîngă o îndelungată și norocoasă domnie. *S-a dat* în Iași, *în ziua de 3 iunie*, *anul Domnului 1676*.

Al măriei voastre regești, domnului meu milostiv, binevoitoare slugă, Anton Ruset voievod și domn al țării Moldovei [2].

Io Anton voevoda.

⟨Adresa : ⟩ Preastrălucitului și nebiruitului monarh Ioan al treilea, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei, Mazoviei, Samogiției, Livoniei, Kievului, Voliniei, Podoliei, Podlasiei, Smolenskului și Cernihovului, domnului meu milostiv [3].
⟨Pe dos : urmele peceții domnului.⟩

---

[1] Ioan Karwowski, sol în 1676 la Gheorghe Duca în Țara Românească.
[2] Noiembrie 1675 – octombrie 1678.
[3] O interesantă caracterizare a acestui domn, schițată de Miron Costin, care-l recomanda tot atunci unui prieten al său polon, iar prin acesta regelui, la I. Corfus, *O nouă scrisoare a lui Miron Costin*, loc. cit., p. 248 și 252.

199 **Constantinopol 23 aprilie — 2 mai 1678.**

MEHMED AL IV-LEA CĂTRE DOMNII MOLDOVEI

Să permită călugărilor catolici din Iași, Cotnari și din toată țara să se folosească în voie de bisericile și bunurile lor.

Odebralem z wyrazney woley y dozwolenia jego kr. mci pana mego młciwego za wiadomoscią je.m. pana kanclerza wielkiego koronnego z metriki koronney originalny ferman turecki super liberum exercitium religionis romanae catholicae w Iasiech y Cotnarach od j. pana Mikołaia Szulca metrikanta kancellariey wielkiey koronney, a ten ferman według przetłumaczenia pana Zaierskiego tlumacza koronnego iest nizey inserowang. Quituię tedy pomienionego j. pana metrykanta z oddania takowego originału. Na co się ręką moią podpisuię. Działo sie w Warszawie die 20 marca roku panskiego 1679.
Adam Przeborowski secretarz j.k.m.
Przetłumaczenie emiru soltan Mehmeta cesarza tureckiego do woiewody ktoregokolwiek wołoskiego.
Wyborny z panow ludu Messiaszowego nad Wołochami woiewodo. Iako cie doidzie naywyzszy y naizacnieyszy znak nasz tak masz wiedziec isz z wybornych panow ludu Iezusowego posel polski do naiwspanialszego obozu naszego supplikę swoię przysłał, azeby zakonnicy katholiccy w Wołoszech w Kotnarze y wszendzie po wszytkiey ziemi wołoskiey kosciołow y dobr do nich należących od wszelakiego stanu spokoinie bez wszlelakiey przeszkody zazywali. Rozkazuię tedy azeby według prosby posla krola polskiego kosciołow tych z gruntami zazywali iako przed zaczęciem nieprzyiazni przeciw nam, rozkazuiąc azebys, iako cie doidzie to przeswitne rozkazanie moie, we wszytkim dosic uczynił, zeby przy kosciołach y tych nalezytych dobrach zazywac, kosciołow nikt nie przeszkadzał, iezeli na swych mieyscach tak iako nalezy z dawna zostaią azeby cie drugie rozkazanie nie dochodziło. Tak masz wiedziec y znakowi naszemu przeswitnemu masz wierzyc. Pisany na początku miesiąca, rubbilewela, roku od ucieczki Machometowey z Mekki do Medyny 1089, to iest 1 may 1679 [1].
Kazimierz Zaierski tłumacz koronny j.k. mci, m.p.

AGW—AKW, dz.tur., k. 77, t. 476, nr. 799. ASB—MP, r. 23, c. 444—446.

Am luat, cu voia precisă și cu permisia măriei sale regelui [2], domnului meu milostiv, cu știrea dumnealui domnului mare cancelar al coroanei [3], din condica regatului firmanul turcesc original *în legătură cu libera exerci-*

tare a religiei romano-catolice în Iaşi şi Cotnari, de la domnul Nicolae Szulc, condicar al marii cancelarii a coroanei, iar acest firman este inserat mai jos după traducerea domnului Zaierski, tîlmaciul coroanei. Adeverez deci că pomenitul domn condicar mi-a dat un astfel de original. Drept care mă iscălesc cu mîna mea. S-a făcut în Varșovia, *în ziua de* 20 martie, anul Domnului 1679.

Adam Przeborowski, secretar al m.s. regelui.

Traducerea poruncii sultanului Mehmed, împăratul Turciei, către oricare voievod al Moldovei.

Alesule dintre domnii poporului lui Mesia voievod peste moldoveni. Cum vei primi preaînaltul și prearespectabilul nostru semn, așa trebuie să ştii că dintre excelenţii domni ai poporului lui Iisus solul polon[4] a adus la preamăreaţa noastră tabără cererea sa, ca, călugării catolici din Moldova, din Cotnari şi de pretutindeni din toată ţara Moldovei să se bucure în pace şi fără nici o piedică de bisericile și de bunurile lor de orice fel. Poruncesc aşadar că, potrivit rugăminţii solului regelui polon, ei să se folosească de aceste biserici, cu pămînturile lor, ca și mai înainte de începerea duşmăniei [5] împotriva noastră, poruncind ca, îndată ce-şi va ajunge această preastrălucită poruncă a mea, s-o aduci întru totul la îndeplinire, ca ei să se folosească de biserici și de aceste cuvenite bunuri și nimeni să nu stingherească bisericile, dacă vor rămîne ⟨călugării⟩ la locurile lor, așa după cum se cuvine de demult, ca să nu te ajungă a doua noastră poruncă. Aşa trebuie să ştii şi să crezi în preastrălucitul nostru semn. Scrisă la începutul lunii rebi-ul-evvel, anul de la fuga lui Mahomed de la Mecca la Medina 1089, adică *1 mai 1679*[1].

Cazimir Zaierski, tîlmaciul coroanei și al m.s. regelui, *cu mîna proprie.*

---

[1] Corect: 23 aprilie — 2 mai 1678.
[2] Ioan Sobieski.
[3] Ioan Wielopolski.
[4] Ioan Gniński.
[5] Aluzie la războiul turco-polon.

191 **Bucureşti, 25 noiembrie 1678.**

GHEORGHE DUCA CĂTRE IOAN GNIŃSKI

Regretă că n-a trecut pe la el. cînd s-a întors din solie de la Poartă. Aşteaptă sosirea stolnicului Constantin Cantacuzino, cînd acesta va restitui banii primiţi de la Karwowski, fostul sol, pentru a-i cumpăra nişte cai turceşti.

Jaśnie wielmozny mls panie woiewodo chelminski moy wielce mci panie y przyiacielu.

List pisany do nas dnia 17 novembra przysłany od wielmożnosci waszey m. mls pana przez ianiczerow, s ktorego tak affekt ku nam wielmoż. w.m. mci pana iako y ządanie uznałem. Zyczyłbym sobie był tego barzo abym był praesentem oglądał we dworze naszym wielmoz. w.m.mls pana, ale że zdrożną drogą powrocić raczyłeś wielm. w.m.m. pan nazad, co znać ze s providentiey boskiey stało się. Ia iednak mutuo wielm. w.m.m. pana zdrowia dobrego tym listem moim nawiedzam, życząc przy wszelakich fortunnych successach diuturne zażywac. Co strony pisać raczysz wielm. w.m. mls pan do nas summy kilka set czerwonych złotych, o kto-

rych wiemy y my że zostawił jego mość p. Karwowski, posel natenczas będący do nas od jego k. msci, u pana Konstantyna Kantakuzena stolnika naszego wielkiego, żądaiąc za nie koni tureckich, ktore to pieniądze y dotychczas zostaią u p. stolnika, po ktore jego mość p. Karwowski teraz w tych dniach dwoch posłancow swoich przysłał, ci tez czekaią pilnie p. stolnika przyiazdu. Zaczym gdy przyiedzie nie bawiąc odeszle one pieniądze jego mci p. Karwowskiemu. Kącząc przytym wzaiemnego z uprzeymey zyczliwosci moiey zdrowia dobrego powinszowawszy iestem wielmoznosci waszey mego mls pana uprzeymie zyczliwy przyiaciel y służyć gotow, Jan Duka hospodar i woiewoda ziemm multanskich

Иѡ Дѹка воевода

Dan w Bukareszce die 25 9 bris 1678.

Jaśnie wielmożnemu jego mlsci panu Janowi Gninskiemu woiewodzie chelminskiemu, posłowi wielkiemu jego k. mlsci do nayasnieyszey Porty othomanskiey, mnemu wielce mls p.y przyiacielowi w oddaniu należy.

AGW, achiziţii nr. 648/7. Original.

Preaputernice milostive domnule voievod de Culm, domnul şi prietenul meu mult milostiv.

Cartea scrisă nouă în ziua *de 17 noiembrie* a fost adusă de la domnia ta, domnul meu milostiv, de ieniceri, din care am recunoscut atît dragostea domniei tale, domnului meu milostiv, pentru noi, cît şi cererea domniei tale. Mi-aş fi dorit mult să te fi văzut pe domnia ta, domnul meu milostiv, *prezent* la curtea noastră, dar domnia ta, domnul meu milostiv, ai binevoit să te întorci înapoi din călătoria domniei tale obositoare, ceea ce înseamnă că aceasta s-a întîmplat din *providenţa* divină. Eu totuşi urez, *la rîndul meu*, domniei tale, domnului meu milostiv, prin această scrisoare a mea bună sănătate, dorind să te bucuri *vreme îndelungată* de ea în toate succesele fericite. Ceea ce binevoieşti domnia ta, domnul meu milostiv, să ne scrii în privinţa unei sume de cîteva sute de zloţi roşii, despre care ştim şi noi că dumnealui domnul Karwowski [1], fiind atunci sol la noi din partea m.s. regelui, le-a lăsat la domnul Constantin Cantacuzino, marele stolnic al nostru, cerînd pentru ei cai turceşti, care aceşti bani stau şi pînă astăzi la domnul stolnic, după care dumnealui domnul Karwowski a trimis acum, zilele acestea, doi mesageri ai săi, şi aceştia aşteaptă stăruitor sosirea domnului stolnic. Prin urmare, cînd va sosi, va trimite fără întîrziere acei bani dumnealui domnului Karwowski. Cu aceasta terminînd şi urînd din bunăvoinţa mea sinceră o reciprocă sănătate bună, sînt al domniei tale, domnului meu milostiv, cu sinceritate binevoitor prieten şi gata a te sluji, Ioan Duca domn şi voievod al ţărilor Munteniei.

Io Duca voevoda.

S-a dat în Bucureşti, *în ziua de 25 noiembrie 1678.*

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului domn Ioan Gniński, voievod de Culm, sol mare al m.s. regelui la preastrălucita Poartă otomană, domnului şi prietenului meu milostiv se cuvine a i se da.

---

[1] Vezi nr. 189, nota 1.

ȘTEFAN PETRICEICU CĂTRE ANDREI POTOCKI

A ajuns la Iași, încrezîndu-se în forțele lui Kunițki, hatmanul cazacilor zaporojeni. Acesta a fost bătut însă de tătari, astfel că lui nu-i rămîne decît să se retragă spre nordul țării și să aștepte ajutor de la poloni. A trimis pe Dymidecki să prindă pe Gheorghe Duca la Domnești.

Copia listu i.m. p. Stefana Piotra wwdy i hospodara ziem mołdawskich do i.m.p. kasztelana krakowskiego.

Iasnie wielmozny mci panie kasztelanie krakowski, moy wielce mswy panie. Od niedziel prawie dwoch zdrów y szczęsliwie stanąłem w Iasiech, bez znaczney od nieprzyiacioł praepedycyi y nayazdu, tusząc sobie ze przy tych przydanych y przysposobionych wołoskich y gromadnych woyska kozackiego siłach nieprzyiaciel zadney nie poważyl się czynic impetycyi, ile kiedy j.m. pana hetmana woysk zaporowskich y z innemi ludzmi postępuiąc w nieprzyiacielskie kraie znaczne y szczęsliwe odnosił zwycięstwo y zdobycze. Teraz zaś adversa fortuna prorsus. Dzis tydzień, to iest w przeszły piątek, w Tokaiu [1] blisko Dunaiu syna hańskiego z dziesięciu tysięcy ordy y więcey, przy tym Turkow pod kilkaset, gosciem miawszy y mocno biiąc się z związanym taborem ku Troianu w sobotę przyciągneli. Tam przez niedziele przez bitwy siedząc, w poniedzialek z communik przez Prut niżey Falczyny przeprawiwszy się, zostawiwszy piechotę z taborem nad Prutem na teyże przeprawie. Do tego rozpruszenia nie z inszey przyszło przyczyny, tylko ze nieprzyiaciel przed sobą wielkie napędził na nasze stada y z armaty dobrey, ktorey sztuk siedm było, naszych raził. Przeciwko ktorym nie podobna było naszym stanąc, bo cale kozackie woysko bez prochu znaydowało się. Dlaczego takowemu wszystko woysko nasze succumbere musiało rozgromieniu y rozproszeniu. Dzis tedy tu chorągiew i. k. msci dana j. panu Kunickiemu hetmanowi z buławą wybłąkawszy się w nocy staneła y sam takze z częscią woyska ku Iasom przebiera się, z ktorym zniowszy się naradziemy się de conservatione tak pozostałego woyska iako y nas samych, iednak iako widzę przyidzie nam powątpiwać o sobie. Gdy po tym rozgromieniu, stanowszy tu w Iasiech Kozacy j.m. pana Kunickiego hetmana prawdziwą nam dali relacyą iz wszystkiego woyska kozackiego nad pięć tysięcy nie było, a przedtym i. mc po kilka kroć razy częstemi nas assekurował listami ze liczne ma woyska pod czterdziesci tysięcy y więcey. Teraz zaś gdy potrzeba z tymi Tatarami zdarzyła się nad pięć tysięcy nie nalazło sie y to w rozne strony rozproszyli się tak dalece iz nie wiemy iako dalszym nieprzyiacielskim siłom resistere. Przyidzie nam ku Socawie przebierać się, a stamtąd wyzey, gdzie na succurs y prędki od w.m. pana posiłek oczekiwać będziemy, o ktory wielce wm pana upraszamy, bo tych ludzi kozackich y mało y nieposłuszni bardzo y ciężcy do kazdey uslugi J.m. pana Dymindeckiego pułkownika jego k. msci przed Bożym Narodzeniem wyprawiłem przeciwko Duce hospodara, ktory się tu w ziemi w Domnestach znaiduie. Iadąc tedy ku niemu j.m. pan Dymindecki, uderzył na kilkanascie ludzi gotuiących kunak Duce hospodarowi o pięc mil od tych Domnest y onych zniosłszy kilku żywych do mnie do Ias przysłał, iako 10 stronszkałow y syna agi lipskich Tatarow zostaiącego

przy Duce hospodaru, ieden tylko lipka uciekł do Duki hospodara z między tych ktorych zniesiono. A to się stalo w wigilią Bozego Narodzenia ruskiego. Nazaiutrz miał postąpic ku Domnestom, gdzie iako gosci, zadney nie mam wiadomosci. Dopiero dziś po tym rozgromieniu Kozaków, posyłam do j. mci aby się z woyskiem przebrał ku Romanowi, bo widzę ze tu mała nadzieia potęgi kozackiey, w nadzieię ktorey wm pan mnie ordynowałes y ochotnie przyszedłem, a teraz przyidzie z konfuzyą ustąpić, iezeli nie będzie ratunku prędkiego od wm pana y ubogim ziemianom y innym, ktorzy się na tego nieprzyiaciela porwali, przyidzie iawnie ginąc. Co wszystko staie się czescią ex defectu sukkursu od w.m. pana. Dla Boga tedy chciey w.m. pan prospicere securitati et indemnitati chrzesciańskich ludzi, zebysmy w konfuzyi nie byli y pod miecz pogański onych nie dali. O czym tak teraznieyszy posłaniec, iako tez j.m.x. Liński, tey trazakcyi ⟨ !⟩ oczywisty auditor, uberiorem w.m. panu da relationem. Siebie zatym iako naypilniey do znaney wm pana oddaię łaske. Z Ias 7 ianuariis 1683 [2]. W.m.p. uprzeymie zyczliwy y do sług powolny, Stefan Piotr wwoda y hospodar ziem mołdawskich.

BCK, ms. 180, nr. 31. ASB—MP, r. 11, c. 548—551.

Copia scrisorii milostivirii sale domnului Ştefan Petru, voievod şi domn al ţărilor Moldovei [3], către dumnealui domnul castelan al Cracoviei [4].

Preaputernice milostive domnule castelan de Cracovia, domnul meu mult milostiv. De aproape două săptămîni am ajuns sănătos şi cu bine la Iaşi, fără vreo *împiedicare* şi năvălire importantă din partea duşmanilor, aşteptîndu-mă ca, în prezenţa acestor forţe moldoveneşti, sporite şi nepregătite, precum şi a celor numeroase ale oştirii căzăceşti, duşmanul nu va îndrăzni să săvîrşească nici un *atac*, de vreme ce dumnealui domnul hatman al oştilor zaporojene [5], şi cu alţi oameni, înaintînd în ţinuturile duşmanului, a dobîndit o însemnată şi fericită biruinţă şi pradă. Acum însă *norocul e tocmai pe dos*. Acum o săptămînă, adică vinerea trecută, avîndu-l oaspete în Tobac, aproape de Dunăre, pe fiul hanului, cu 10 000 şi mai mult de tătari, pe lîngă aceştia cîteva sute de turci, încăierîndu-se cu oaspetele şi bătîndu-se tare, ⟨cazacii⟩ au purces sîmbătă cu tabăra legată spre Troian. Stînd acolo duminică la luptă, au trecut luni cu călărimea uşoară Prutul mai jos de Fălciu, lăsîndu-şi pedestrimea, cu tabăra, pe Prut, la aceeaşi trecătoare. La această împrăştiere s-a ajuns nu din altă pricină, ci numai că duşmanul a mînat înaintea sa cirezi mari de vite împotriva alor noştri şi i-a lovit pe ai noştri bine din tunuri, care au fost şapte bucăţi. Împotriva cărora n-a fost cu putinţă să reziste ai noştri, căci toată oastea căzăcească s-a aflat fără praf de puşcă. De aceea întreaga noastră oaste a trebuit *să sufere* o astfel de înfrîngere şi împrăştiere. Astăzi a sosit aici steagul dat de m.s. regele dumnealui domnului Kuniţki hatmanul, cu buzduganul, rătăcindu-se noaptea, iar el însuşi ⟨hatmanul⟩ cu o parte din oaste se îndreaptă spre Iaşi, cu care, întîlnindu-mă ne vom sfătui *în privinţa salvării* oştirii cît a mai rămas, precum şi a noastră înşişi dar, după cum văd, va trebui să ne îndoim de noi. Căci, după această înfrîngere, sosind aici, în Iaşi, cazaci de-ai dumnealui domnului Kuniţki hatmanul, ne-au dat ştire adevărată, că întreaga oaste căzăcească n-a fost mai mare ca cinci mii, iar anterior dumnealui [5] ne-a asigurat de cîteva ori prin dese scrisori că are oaste numeroasă, la 40 000 de mii şi mai mult. Acum, însă, cînd a avut loc lupta cu aceşti tătari, nu s-au găsit mai mult de cinci mii, şi aceştia s-au împrăştiat în diferite părţi şi atît de departe, încît nu ştim

cum *vor rezista* celorlalte forţe ale duşmanului. Noi trebuie să răzbatem spre Suceava, iar de acolo mai sus, unde vom aştepta ajutorul, şi încă grabnic, de la domnia ta, pentru care te rugăm mult, căci aceşti cazaci sînt şi puţini şi foarte nesupuşi şi dificili pentru orice slujbă. Pe dumnealui domnul Dymidecki [6], polcovnicul m.s. regelui, l-am trimis înainte de Naşterea Domnului împotriva lui Duca domnul [7], care se află aici în ţară, la Domneşti. Dumnealui domnul Dymidecki, mergînd deci spre el, a lovit asupra celor vreo cincisprezece oameni care pregăteau lui Duca domnul conacul la vreo cinci mile depărtare de aceşti Domneşti şi distrugîndu-i, a trimis cîţiva vii la mine, la Iaşi, ca la 10 răniţi, precum şi pe fiul agalei tătarilor lipcani [8] ce se afla pe lîngă Duca domnul, şi numai un singur lipcan dintre cei ce au fost distruşi a fugit la Duca domnul. Şi aceasta s-a întîmplat în ajunul Naşterii Domnului după calendarul rusesc [9]. A doua zi urma să înainteze spre Domneşti, unde, ca oaspeţi, n-am nici o ştire. Abia astăzi, după această înfrîngere a cazacilor, trimit la dumnealui, ca să se îndrepte cu oastea spre Roman, căci văd că aici e mică nădejde de puterea căzăcească, în nădejdea în care domnia ta m-ai trimis şi în care am venit cu plăcere, dar acum trebuie să mă retrag în *derută*. Dacă nu va fi ajutor grabnic de la domnia ta, vor trebui să piară în vederea tuturora atît sărmanii boieri de ţară, cît şi alţii care s-au aruncat asupra acestui duşman. Ceea ce totul se întîmplă în parte *din lipsa de ajutor* din partea domniei tale. Pentru Dumnezeu deci, binevoieşte domnia ta *să îngrijeşti de securitatea şi de ferirea de pagube* a oamenilor creştini, ca să nu fim în *derută* şi să nu-i dăm sub sabia păgînă. Despre care lucru va da domniei tale *o relaţie mai bogată* atît trimisul de faţă, cît şi reverendul părinte Liński, adevăratul *auditor* al acestei isprăvi. Cu aceasta, mă încredinţez cît mai stăruitor cunoscutei graţii a domniei tale. Din Iaşi, *7 ianuarie 1684*. Al domniei tale sincer binevoitor şi gata a te sluji, Ştefan Petru voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

---

[1] Corect: Tobaku.
[2] Corect: 1684.
[3] Ştefan Petriceicu, în a treia sa domnie (decembrie 1683 — aprilie 1684).
[4] Andrei Potocki, hatman de cîmp al coroanei.
[5] Ştefan Kuniţki, hatman al cazacilor zaporojeni.
[6] Andrei Dymidecki.
[7] Gheorghe Duca, după a treia sa domnie în Moldova (noiembrie 1678 — 24 decembrie 1683).
[8] Tătarii lituanieni.
[9] 24 decembrie 1683.

193 **Cracovia, 16 ianuarie ⟨1684⟩.**

IOAN SOBIESKI CĂTRE ŞTEFAN PETRICEICU

Se miră că n-a aflat de întoarcerea sa în Polonia. Îi trimite în ajutor dragoni şi tunuri pentru a se menţine în scaun. Trimite stolnicului Constantin Cantacuzino o scrisoare.

Copia listu jego k. mci do wielmoznego hospodara wołoskiego.

Jan trzeci z bozei łaski krol Polski. Wielmozny uprzeymie nam miły. Barzo się dziwuiemy ze uprzeymosc twoia zadniey nie miał dotąd o naszych na to mieysce powrocie wiadomosci, pisząc do i. wielm. kasztellana krakowskiego die 30 X-bris, a mysmy tu iescze stanęli 23, a na granicach

naszych kolo dnia 13 tegosz miesiąca y iakosmy tu tylko osiedli, tak zaraz skutecznie applikowalismy się iakoby uprzeymosci twoiey zacząc w domowych progach poprzec progressy, y osobę iego iak naybespieczniey tam ufundowac. Do ktorego konca swiezo teraz ordynowalismy do uprzeymosci twoiey dragania y armatę na obronę chwalebną usługę iego. W czym na pierwszy nasz referuiemy się list, od x-ca siedmiogrockiego zadnych impetow obawiac sie nie trzeba nieprzyiacielskich, bo ten iako zawsze tak y teraz przyiazną y nienaruszoną ku nam swiadczy przychylnosc. Miec zatym nalezy nieomylną w Bogu ufnosc, ze wiernych swoich zaczętego ku pociesze chrzescianskiey dziela nie skonfunduie. My pewnie myslic nie przestaiemy o nalezytey uprzeymosci twoiey pomocy y augmentowaniu w panstwie iego. List do Katekuzana, brata hospodara multanskiego, na ręce iego przysiłamy, żądaiąc aby na mieysce swoie pewnie doysc mogł. Dobrego zatym uprzeymosci twoiey zdrowia y sczęsliwego powodzenia od Pana Boga zyczemy. Dan die XVI stycznia z Krak⟨owa⟩.

BOW, ms. 248/II, p. 175. ASB—MP, r. 25—II, c. 1115.

Copia scrisorii m.s. regelui către puternicul domn al Moldovei.

Ioan al treilea, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei. Puternice nouă sincer drag. Tare ne mirăm că domnia ta n-ai avut pînă acum ştire despre întoarcerea noastră în acest loc [1], scriind preaputernicului castelan al Cracoviei [2], *în ziua de 30 decembrie*, iar noi am ajuns aici încă la 23, iar la frontierele noastre în jurul zilei de 13 ale aceleiaşi luni, şi numai ce ne-am stabilit aici, că îndată am şi căutat să sprijinim progresele domniei tale în cămine şi să întărim cît mai în siguranţă persoana domniei tale acolo. Pentru care scop am trimis acum recent pentru domnia ta dragoni şi tunuri pentru apărarea şi slujba lăudabilă a domniei tale. În care privinţă ne referim la prima noastră scrisoare : din partea principelui Transilvaniei [3] nu trebuie să ne temem de nici un avînt duşmănos, căci acesta, ca întotdeauna, aşa şi acum îşi arată faţă de noi bunăvoinţa prietenească şi neclintită. Prin urmare, trebuie să avem credinţă tare în Dumnezeu că nu va răsturna opera începută de credincioşii săi spre bucuria creştinătăţii. Noi cu siguranţă nu vom înceta să ne gîndim la ajutorarea şi întărirea cuvenită a domniei tale în domnie. Trimitem scrisoare lui Cantacuzino [4], fratele domnului Munteniei [5], la mîna sa, cerînd ca să poată ajunge sigur la locul ei. Cu aceasta, dorim domniei tale de la Domnul Dumnezeu sănătate bună şi succes fericit. S-a dat *în ziua de 16* ianuarie din Cracovia.

---

[1] Adică la Cracovia, după despresurarea Vienei (12 septembrie 1683).
[2] Vezi nr. 192, nota 4.
[3] Mihai Apaffy (1661—1690).
[4] Constantin Cantacuzino stolnicul.
[5] Şerban Cantacuzino (1678—1688).

194 Cracovia, 25 ianuarie 1684.

IOAN SOBIESKI CĂTRE ŞTEFAN PETRICEICU

I-a primit vestea despre înfrîngerea cazacilor lui Kunicki de către tătari. I-a trimis în ajutor tunuri şi dragoni, iar hatmanii poloni îi vor mai da întăriri, pînă ce va trece el singur în Moldova. Îl încurajează să nu plece din capitală, iar la nevoie să se adăpostească prin împre-

jurimi, urmînd ca la primăvară să-şi fortifice cîteva locuri pentru a putea rezista.

Copia listu iego krolewskiey mci do tegosz.

Wielmozny uprzeymie nam miły. Te wiadomosc, ktoras nas listu uprzeymosci twoiey do iasnie wielmoznego kasztellana krak⟨owskiego⟩ o rozgromieniu Kozakow dochodzi, dawnosmy sobie przed oczy stawili. Tak bowiem zawsze tuszylismy ze Tatarowie głodni y jassyrem obłozeni z daleka na domy swoie y na gosci u nich rozłozonych patrząc, musieli zazyc takiey resolutiey, ktorą ostatnią nadzieią zysku lub straty przyniesc mogła. I dlategosmy wczesnie upomieli byli urodzonego Kunickiego, aby w dalsze succesow swoich nie wdawaiąc się zawody z.u.t. łączył się y to nam przyniosł naywiększe ukontentowanie, nie dac się wyprzec z Wołoch nieprzyiacielowi. Co lubo się ynaczey y przeciwko woli naszey stało, ale się iednak z informatiey u.t. sprawic mozemy, nie widzimy nic tak nagłego aby go trwozyc y mieszac miało, albo bron Boze do opuszczenia znadnie stolice swoiey przywodzić. Nadzieia bowiem Bogu ze cisz Kozacy w prętce znowu się zkupią y zgromadzą ile gdy my im przed kilka niedziel summę sto tysięcy złotych y kilka set postawow, sukna na zachęcenie dalszych okazy posłali, pewnie się tedy do uczestnictwa pomienionego posilku zbiega y tą sczodrobliwoscią naszą pokrzepieni u.t. skutecznego na panstwie ufundowania się dopomogą. Więc tuszemy ze tez iuz y chorągwie z urodzonem Ubysem do niego ordynowane nadeszły. Nadto swieze wyprawione dragonie y armatę o czym przeszlemi listami u.t. oznaymilismy nadchodzic będą y czegoby iescze własnie potrzeba była, wielmozny woewoda ruski, iako hetman, znioszy się z iasnie wielmoznym kasztellanym krak⟨owskim⟩ w bliskosci tamtego kraiu, nim się tam sami przewieziemy prowidow y obmyslac nie omieszka. Mozesz zatym uprzeymosc twoia bespiecznie w kraiu swoim dosiadac y odebraney z łaski bozey dotrzymowac stolice. Swiezy dosc w oczach swoich masz przykład, zesmy w Ukrainie przed kilką lat w Bracławiu za sczegulnemi płotami z sobą naszą ⟨?⟩ dosiedzieli y utrzymali się lubo nie tylko han krymski z ordami y pasczow kilka nad nami się wiesało, ale nawet sami Kozacy po wielkiey częsci nam przeciwni byli. A dopierosz tym bespieczniey u.t.w stolicy swoiey zostawac powinienes, kiedy nie tylko nieznosc ordzie rozposcierac się nie pozwala, ale y samo mieysce warownieysze nizeli Bracław wstręt czyni nieprzyiacielowi. Naslednikow zas Duki hospodara nie wiele przy takim czasie byc musi, y byles iescze zrasz konfundował pewnie nie natrą. Zmiesac ich musi nie pomału y smiersc wezyrowa o ktorey nas swiezo wiedziec dochodzi, iakoby go uduszono y łep ucięty do Porty zaniesc miano. Przyniosą nieposledni moment confuzyey y te na ktore się w Węgrzech zanosi imprezy, gdy cesarz i.mc chrzescianski pod dwiema generałami znaczne woyska swoie destynował y zimą nisczyc y gubic chce cokolwiek iest Turków przychylnego. Iezelibys iednak u. twoia tam gdzies iuz sczęsliwie osiadł zadnym sposobem czego nie rozumiemy dosiedziec nie mogł, toby się nalezało w pobliszą okolicę uchyliwszy przy manasterze albo przy iakieykolwiek zasłonce fundowac a za naypierwszą wiosną kilka mieysc sposobnych upatrzywszy one iak nayprędzey dla wygody y obrony swoiey fundowac y fortifikowac. Spodziewamy się iednak przy łasce bozey tudziesz przy pilney i cułey iego ostroznosci ze przeciwna strona naymnieyszey gory nad u.t. nie odniesie. Czego a oraz dobrego od Pana

Boga uprzeymosci twoiey zyczemy zdrowia. Dan w zamku naszym krakowskim die 25 ianuarii, anno Domini 1684.

BOW, ms. 248/II, p. 175–177. ASB–MP, r. 25–II, c. 1115–1117.

Copia scrisorii m.s. regelui către același[1]. Puternice nouă sincer drag. Această știre, pe care am luat-o din scrisoarea domniei tale către preaputernicul castelan de Cracovia[2] despre înfrîngerea cazacilor, am avut-o demult în vedere. Căci așa ne-am așteptat totdeauna, ca tătarii, flămînzi și garnisiți cu prizonieri, privind din depărtare la casele lor și la mosafirii răspîndiți la ei[3], să fie nevoiți să ia o astfel de hotărîre, care să le poată aduce cea din urmă nădejde de cîștig sau de pierdere. Și de aceea am fost cerut din timp nobilului Kunițki[4], ca, nelansîndu-se în alte întreprinderi ale succeselor sale, să se unească cu domnia ta — și aceasta ne-a adus cea mai mare mulțumire — să nu se lase scos de dușman din Moldova. Ceea ce, deși s-a întîmplat altfel și împotriva voinței noastre, totuși din informația domniei tale ne putem da seama și nu vedem nimic atît de neașteptat, încît să te înspăimînte și să te tulbure, sau Doamne ferește să te ducă să-ți părăsești ușor capitala. Căci nădejdea-i la Dumnezeu că aceiași cazaci se vor strînge și se vor aduna din nou în grabă, căci noi le-am trimis înainte de cîteva săptămîni suma de 100 000 de zloți și cîteva sute de bucăți de postav, de stofă, pentru a-i îmboldi la alte lupte. Așadar, de bună seamă că se vor aduna, ca să participe la ajutorul amintit și, refăcuți prin dărnicia noastră, vor ajuta la întărirea cu succes a domniei tale în domnie. Nădăjduim deci că au ajuns la domnia ta și steagurile, trimise lui[4] cu nobilul Ubyś. Pe lîngă aceasta, vor sosi și tunurile și dragonii recent trimiși, despre care am făcut cunoscut domniei tale prin scrisorile de mai înainte[5]. Și ceea ce ar mai fi nevoie, puternicul voievod al Ruteniei[6], ca hatman, înțelegîndu-se în apropierea acelei țări[7] cu preaputernicul castelan de Cracovia[2], nu vor pregeta să găsească ajutoare, înainte de a trece noi înșine acolo[7]. Prin urmare, domnia ta poți sta în siguranță în țara domniei tale și poți ține capitala, din mila Domnului recucerită. Ai în ochii domniei tale o pildă destul de proaspătă, cînd noi am stat și ne-am menținut înainte de cîțiva ani în Ucraina, la Brațlav, după niște garduri anumite, legate între ele, deși asupra noastră atîrna nu numai hanul Crimeii, cu hoardele și cu cîteva pașale, ci chiar și cazacii ne erau în mare parte dușmani[8]. Deci cu atît mai în siguranță trebuie să rămîi domnia ta în capitala domniei tale, cu cît ea nu numai că nu îngăduie hoardei să-și desfășoare nesuferita-i putere, ci și locul ca atare, mai întărit decît Brațlavul, va descuraja pe dușman. Iar aderenții domnului Duca[9] trebuie să fie puțini într-o astfel de vreme, și numai ca să nu-i dobori încă odată, poate nu vor ataca. Trebuie să-i tulbure mult și moartea vizirului[10], despre care am primit recent știrea că l-au înăbușit și că i-ar fi adus capul tăiat la Poartă. Un moment însemnat de confuzie vor aduce și întreprinderile ce se anunță în Ungaria, unde împăratul creștin[11] a destinat importante trupe de-ale sale, sub comanda a doi generali, și la iarnă vrea să distrugă și să piardă orice este favorabil turcilor. Dacă însă domnia ta nu vei putea în nici un chip să te menții, ceea ce nu credem, acolo unde te-ai așezat deja în chip fericit, atunci s-ar cuveni ca, adăpostindu-te într-un loc mai apropiat, la o mănăstire sau în orice ascunziș, să-l întărești, iar la primăvara ce vine, alegînd cîteva locuri potrivite, să le pregătești și să le fortifici cît mai grabnic pentru comoditatea și apărarea domniei tale. Sperăm însă că, prin mila Domnului, precum și prin

stăruitoarea și atenta domniei tale băgare de seamă, partea potrivnică nu va dobîndi nici cel mai mic avantaj asupra domniei tale. Ceea ce îți dorim domniei tale, precum și sănătate bună de la Domnul Dumnezeu. S-a dat în cetatea noastră a Cracoviei, *în ziua de 25 ianuarie, anul Domnului 1684.*

---

[1] Ștefan Petriceicu.
[2] A. Potocki. Vezi nr. 192.
[3] Aluzie la cazaci.
[4] Vezi nr. 192, nota 5.
[5] Vezi nr. 193.
[6] Stanislav Jabłonowski, mare hatman.
[7] Este vorba de Moldova.
[8] Aluzie la victoria lui Sobieski, pe atunci mare hatman, de la Brațlav din 26 august 1671 asupra tătarilor și asupra acelei părți din cazaci, care se aflau sub comanda lui Doroșenko.
[9] Gheorghe Duca.
[10] Maktul Mustafa pașa, ucis la Belgrad în decembrie 1683 pentru înfringerea de sub zidurile Vienei.
[11] Leopold I (1657—1705).

195 〈Cracovia, 25 ianuarie 1684〉.

IOAN SOBIESKI CĂTRE ANDREI POTOCKI

Kunițki nu l-a ascultat și s-a avîntat prea departe spre Dunăre, fiind bătut de tătari. Acum Ștefan Petriceicu și Kunițki trebuie încurajați ca să se mențină în Moldova.

Copia listu od jego k. mci do j. w-o Andrzeia Potockiego kasztellana krakowskiego.

Jasnie wielmozny uprzeymie nam miły. Takesmy sobie imaginowali ze Kunieckiego successy przy głębokim bespieczenstwie miały się przeplesc iakąkolwiek vicissitudinis humanae alternatio, y dlategosmy daley byli nasz ordynans azeby się nie zapędzaiąc tak głęboko ku Dunaiowi raczey się kontentował tą sławą, nie dac się wyprzec z Wołoch nieprzyiacielowi, ale ze go ta wola nasza nie sprawiła czyli tez nie doszła iescze, załuiemy casum takiey konfuziey, przeciąsz nie rozumiemy ze przy łasce bozey nie mogła tam byc zadna znaczna strata, poniewasz się to dziac miało, iako nas informuią, nad Prutem przy mieyscach trzyną[1] okrytych nie daleko lasow y łatwych do uchronienia się. Tatarowie zas nie mogli sobie inaczey postrąpic[2] tylko per medias etiam acies do domu nie[3] przebierac y z niego goscie rugowac. Nalezy teraz tak hospodara iako y Kunieckiego zagrzewac aby unitis viribus Wołoch dotrzymywali y z osiągnionego z łaski bozey kraiu y stolice rugowac się nie dali. Do ktorych obudwu co się pisze posyłamy u.w. in adiunctos abys tym doskonałey wiedząc filum intencyi naszych, okazyom tamtym providere y pomagac ex re et opportunitate nie omieszkał. W Węgrzech rzeczy Tekielego pewnie się konfundowac muszą, gdy cesarz j.m. krom ludzi z generałem Rabbatą ku Ungwarowi przez nas zawroconych inszych iescze generałem Szafrembergem na windikowanie Przeszowa z innych kwater naszych ordynuie, z ktorą tu wiadomoscią samze pomieniony generał titulo ablegaty do nas nie〈?〉 przyiachał, prosząc oraz abysmy ku teyze imprezie woysko litewskie z nimi destino...

BOW, ms. II. 224, p. 172. ASB—MP, r. 25—II, c. 1117.

Copia scrisorii m.s. regelui către preaputernicul Andrei Potocki, castelanul Cracoviei.

Preaputernice al nostru sincer drag. Așa ne-am închipuit că succesele lui Kunițki se vor împleti, în cazul unei desăvîrșite siguranțe, cu orice *alternare a întîmplării omenești*, și de aceea i-am fost poruncit apoi să nu se avînte atît de adînc spre Dunăre, ci mai degrabă să se mulțumească cu această slavă, nedîndu-se scos de dușman din Moldova, dar fiindcă lui nu i-a plăcut voia noastră, sau aceasta n-a ajuns încă la el, regretăm *întîmplarea* acestei *derute*, totuși nu credem că acolo a putut fi, din mila Domnului, vreo pierdere însemnată, căci aceasta s-ar fi întîmplat, după cum sîntem informați, pe Prut, în locuri acoperite cu stuf, nu departe de păduri și bune pentru adăpostire. Tătarii însă n-au putut înainta altfel, decît să răzbată acasă *chiar prin linia de bătaie* și să scoată pe oaspeți [4] din ea. Acum se cade să reînsuflețim atît pe domn [5], cît și pe Kunițki, ca *prin puteri unite* să mențină Moldova și să nu se lase scoși din țara și din capitala, din mila Domnului, dobîndite. Ceea ce se scrie la amîndoi, trimitem domniei tale *în anexă*, pentru ca luînd cu atît mai bine cunoștință despre *firul intențiilor* noastre, să nu pregeți *de a îngriji* de aceste lupte și de a da ajutor *după putință și oportunitate*. În Ungaria, de bunăseamă că trebuie *să i se încurce* lui Tököly [2] lucrurile, căci m.s. împăratul trimite spre Ujvar, afară de oamenii cu generalul Rabbata, și alții, dați înapoi de noi din cvartirele noastre, cu generalul Schafenberg, pentru apărarea Prešov-ului, cu care știre a sosit aici, la noi, cu titlul de sol, însuși numitul general, rugînd să trimitem cu ei în același scop armata lituaniană ... [7].

---

[1] Corect: trzcìną.
[2] Corect: postąpić.
[3] Corect: się.
[4] Adică pe cazaci.
[5] Ștefan Petriceicu.
[6] Emeric Tököly, conducătorul ungurilor (curuților) răsculați împotriva austriecilor recunoscut de sultan ca principe al Transilvaniei (1682), apoi ca rege al Ungariei.
[7] Numai pînă aici a fost microfilmat documentul.

196 **Liov, 28 aprilie 1684.**

ȘTIRI DESPRE SITUAȚIA DIN MOLDOVA

Ștefan Petriceicu a atras atenția regelui și marelui hatman asupra pregătirilor de război ale turcilor. Dumitrașcu Cantacuzino, domnul numit de Poartă, n-a intrat încă în țară. Andrei Movilă, noul hatman al cazacilor, susține pe Petriceicu.

Ze Lwowa, 28 aprilis 1684.

Z Wołoch w tym tegodniu od hospodara Petryczynka były do j.k.m.y pana woiewody ruskiego listu w ktorych continuat przestrogi o gotuiącey się turecki potędze w tamte kraie a potym w Podole. Zadnych iednak woysk nie było ieszcze tak blisko, y Dymitraszko destinowany do [1] Porty na hospodarstwo wołoskie ieszcze za Dunaiem zostawał, nie chcąc temerarie wchodzic w ziętmię, lubo od niektorych boiarow wołoskich ultro invitatus, asby miał liczną, assistentią. Z Mohiłą hetmanem y woyskiem kozackim w dobry zawsze hospodar correspondentiey y zawsze

się zchodzą z sobą. Upewnił wcale Mohiła hospodara gdy potrzeba exiget ze się z nim łączyc bendzie.

WAP—OT, ms. XIII, nr. 32, f. 90. Copie. ASB—MP, r. 40, c. 52.

Din Liov, 28 aprilie 1684.

În această săptămînă au sosit din Moldova de la domnul Petriceicu scrisori către m.s. regele și către domnul voievod al Ruteniei [2], în care *continuă* să atragă atenția asupra puterii turcești care se pregătește în acele ținuturi, apoi în Podolia. Nici o oaste însă nu s-a apropiat încă atît de mult, iar Dumitrașcu, *numit* de Poartă în domnia Moldovei [3], a rămas încă dincolo de Dunăre, nevoind să intre în chip *nesocotit* în țară, deși *este invitat peste măsură* de unii boieri moldoveni, pînă ce nu va avea o *asistență* numeroasă. Cu hatmanul Movilă [4], domnul se află în bună înțelegere și se întîlnesc mereu unul cu altul. Movilă l-a asigurat cu totul pe domn că se va uni cu el cînd nevoia *va cere-o.*

---

[1] Corect : od.
[2] Vezi nr. 194, nota 6.
[3] Dumitrașcu Cantacuzino, în a doua sa domnie (ianuarie 1684 — martie 1685).
[4] Andrei Movilă, urmașul lui Kunițki (ucis de ai săi la începutul anului 1684) la hătmănia cazacilor zaporojeni.

197 **Brodina, 10 mai 1684.**

BALȘ VORNICUL CĂTRE DUBĂU SPĂTARUL

Dumitrașcu Cantacuzino s-a instalat la Iași, de unde cheamă boierimea la el. Poarta a scutit țara pe patru ani de haraci. Turcii au trimis pe Șerban Cantacuzino la război, iar pe domnul Moldovei intenționează să-l pună hatman în Ucraina. Întreabă dacă regele are armată puternică și dacă va veni cu ea în Moldova.

Copia listu od j-o m. pana Balszy dwornika do j-o m. pana Dubowa spatara z Brodyna w Wołoszech 10 maj 1684.

Od pana Boga zyczę dobrego zdrowia y wszytkim przyiaciołom wm m. pana. Wiadomo to wm m. panu czynię ze Dymitraszko hospodar przyiechawszy z Turkami y Tatarami do Ias siedzi w stolicy bez zadnego niebezpieczenstwa y uniwersaly pisał do wszytkich boiarow y szlachty, ktorzy ieszcze pozostali w provincy, zeby iako nayprędzey do niego szli, a iezeliby nie chcieli przysc, to Tatarom y Turkom ich samych y substantią oddac. Pisze tesz to w liscie swoim, aby gotowi na woynę przyszli. Ferman od Porty taki iest, w ktorym piszą zeby prowincya nic haraczu nie dawała przez cztyry lata. Pieniędzy Porta przysłała na zaciąg ludzi tak pieszych iako y konnych iako ich naywięcey moze bydz. Szerbana hospodara multanskiego wyprawili iusz na woynę, ktory teraz iest w Belradzie ⟨ ! ⟩ y powiadaią ze się ma przewiesc przez Brut na Husz y ma się łączyc z Tatarami, ktory to z synem hanskim isc ma do Kamienca zprowadzic pieniądze. Dymitraszko zas hospodar gotuię się do Soroki, bo han z Tatarami opiera się w Tehin, gdzie czeka y Kurpurła ⟨!⟩ sieraskiera y kaymakana, z ktorym iest siedm baszow, ktorzy wespoł z hanem idą osadzic Dymitraszka w Ukrainie. Kaymakan zas w Iasiech zostawuie basze iednego y Gawrylicę dwornika, Paladego spatara. Most przez Dunay w

Obłuczycy gotowy. W krotkim czasie powiadaią ze ruszyc się maią z hanem na Kozakow, ktorzy są w Ukrainie.
My ieszcze kilku panow na osobliwym mieyscu iestesmy, maiąc nadzieię na iakie potentie chrzescianskie. Ale widząc ze od dnia do dnia od Porty nowiny idą, ze potęga wielka idzie wperzod do chrzescian, wielka bieda y nam będzie. Dlaczego y wm m. pana upraszam racz wm m. pan oznaymic iezeli krol i.m. ma iaką potęgę wyprawic na te poganstwa, bo tu bawic się czas nie pozwała, bo za szesc dni Multani s synem hanskim prosto pod Kamieniec idą. Maią postanowic inszego baszę, a tamtego z sobą wziąc. Z ktorym ieszcze dwa tysiące ianczarow do Kamienca idzie, ktorzy maią tam zostac na praesidium, a tamtych z sobą wezmą. O tych siedmiu baszach ze są w Obłucie pewną mam wiadomosc, bo moi ludzie w ten czas w Galacu byli, ktorzy powiadaią ze skoro nalezli most gotowy zaraz przechodzili y poszli zeby się złączyli z hanem. O tym taką wiadomosc mam. Unizenie proszę wm m. pana iezeli pewnie iest iaka potęga, abo iakie woysko krolewskie, iezeli iest y gdzie iest, iezeli się ruszyło ku wołoskiey ziemi, y gdzie hospodar j.m. znayduie się oznaymic nam, bo tu iusz powiadaią ze hospodar j. m. gdzies iest daleko w Polszcze, a poniewasz tak postąpił daleko, to znac zadna potęga ztamtąd nie iest, o co się barzo frasuięmy, bo przez nich przepadniemy od tych pogan. O czym oznaymiwszy wm m. panu etc. complement.

P.S. Widząc ze przepadniemy ze wszytkim y my y ziemia nasza, lepiey było, poniewasz widzieliscie ze zadna potęga nie iest, do nas nie przychodzic, nizeliscie przyszli y ruszyliscie wszytke złosc poganską y zgubę na nas. Oto poganie y sukna y pieniądze poslali do Kozakow, upominaiąc ich iezeli się chcą dobrowolnie przedac, to dobrze, iezeli nie, to z szablą na nich poydą, co iezeli trafi, zeby się Kozacy poddali. Turcy y Tatarowie maią do Polski isc, złączywszy się z hanem, cokolwiek będą mogli w Polszcze złosci uczynic. A tę wiadomosc mamy od godnych ludzi, iako z nimi rozmowili się, z takimi ktorzy starsi nad woyskiem y wielie pewni.

AGW—AR, dz. II, t. XIII, 1725. ASB—MP, r. 2, c. 423—424, 426.

Copia scrisorii dumnealui domnului Balş vornicul către dumnealui domnul Dubău spătarul, din Brodina în Moldova, *10 mai 1684*.

Doresc domniei tale şi tuturor prietenilor domniei tale, domnului meu, de la Domnul Dumnezeu bună sănătate. Fac domniei tale, domnului meu, cunoscut că Dumitraşcu domnul [1], sosind cu turci şi tătari la Iaşi, şade în capitală fără nici o primejdie, şi a scris cărţi deschise către toţi boierii şi nobilimea, care au rămas încă în provincie, să meargă cît mai grabnic la el, iar dacă n-ar voi să vină, îi va da tătarilor şi turcilor, pe ei înşişi şi avutul lor. Scrie în cartea sa şi aceasta ca să vină pregătiţi pentru război. De la Poartă este un astfel de firman, în care scriu ca provincia să nu dea deloc haraci timp de patru ani. Poarta a trimis bani pentru a recruta oameni, atît pedeştri cît şi călări, cît mai mulţi cu putinţă. Pe Şerban, domnul Munteniei, l-au şi trimis la război, care este acum la Cetatea Albă şi spun că are să treacă Prutul la Huşi şi are să se unească cu tătarii, care urmează să meargă, cu fiul hanului, la Cameniţa ca să aducă bani. Domnul Dumitraşcu însă se pregăteşte pentru Soroca, căci hanul [2], cu tătarii, se sprijină în Tighina, unde aşteaptă pe Köprülü seraschierul şi cu caimacamul, cu care se află şapte paşale, care merg împreună cu hanul să aşeze pe Dumitraşcu în Ucraina. Caimacami însă la

Iaşi va lăsa un paşă şi pe Gavriliţă vornicul şi pe Palade spătarul. Pod peste Dunăre este gata la Oblucița. Spun că în scurt timp au să pornească, cu hanul, asupra cazacilor, care sînt în Ucraina.

Noi şi încă cîţiva boieri sîntem într-un loc deosebit, avînd nădejde în ceva *puteri* creştine. Dar văzînd că din zi în zi merg ştiri de la Poartă că o putere mare merge înainte împotriva creştinilor, mare nevoie ne va fi şi nouă. De aceea te rog şi pe domnia ta, domnul meu, binevoieşte domnia ta, domnul meu, să-mi faci cunoscut dacă m.s. regele are să trimită vreo putere ceva împotriva acestor păgînătăţi, căci să rămînem aici, nu ne îngăduie timpul, deoarece în şase zile muntenii vin, cu fiul hanului, de-a dreptul la Camenița. Au să aşeze alt paşă, iar pe acela au să-l ia cu ei. Cu care vin la Camenița încă două mii de ieniceri, care au să rămînă acolo ca *garnizoană*, iar pe cei de acolo au să-i ia cu ei. Despre aceste şapte paşale, că sînt la Oblucița, am ştire sigură, căci oamenii mei au fost în timpul acesta la Galaţi, care spun că îndată ce vor găsi gata podul, vor trece şi vor merge să se unească cu hanul. Astfel de ştire am despre aceasta. Mă rog preaplecat de domnia ta, domnul meu, să ne dai de ştire dacă este sigur vreo putere ceva, sau vreo oaste oarecare a regelui, dacă este şi unde este, dacă s-a pornit spre ţara Moldovei, şi unde se află măria sa domnul [3], căci aici se spune de acum că măria sa este departe undeva în Polonia, şi fiindcă a mers atît de departe, înseamnă că de acolo nu-i nici o putere, de care lucru ne plîngem tare, căci fără ei vom fi înghiţiţi de aceşti păgîni. Despre care lucru dînd de ştire domniei tale, domnului meu etc., *complimente*.

P.S. Văzînd că ne prăpădim cu toţii, şi noi şi ţara noastră, ar fi mai bine, deoarece vedeţi că nu-i nici o putere, să nu veniţi la noi, decît să veniţi şi să porniţi toată răutatea păgînilor şi prăpădul asupra noastră. Iată că păgînii au trimis şi postavuri şi bani cazacilor, cerîndu-le că, dacă voiesc să se predea de bunăvoie, atunci e bine, iar de nu, vor merge asupra lor cu sabia; ci ar fi mai bine ca să se predea cazacii. Turcii şi tătarii au să meargă în Polonia, unindu-se cu hanul, ca să facă orice răutate vor putea în Polonia. Iar această ştire o avem de la oameni demni de încredere, după cum am vorbit cu ei, cu unii ca aceia care sînt căpetenii peste oaste şi tare de nădejde.

---

[1] Vezi nr. 196, nota 3.
[2] Selim Ghirai I, in a doua sa hănie (1684—1691).
[3] Ştefan Petriceicu.

198 **Iaşi, 29 iunie 1687.**

CONSTANTIN CANTEMIR CĂTRE MARCU MATCZYŃSKI

Din Sniatin şi din alte părţi se fac incursiuni şi se comit jafuri şi omoruri în ţară. În fruntea răufăcătorilor se află doi boieri desţăraţi.

Jasnie wielmozny msci panie woeiwodo bełski, moy wielce mci panie y przyiacielu.

Dziękuię wm m.m. panu za przyiazny affekt y łaskę ku mnie, ktore y przez pana Damiana logofeta trzeciego mego uznałem y teraz swiezo doznaię. Tyranstwa tu w tey ziemi poczynione od czat z Snaityna y inszych mieysc z Kozakami znieszanych trudno wypisac, zaboystwa w ludziach, złupienia ze wszystkiego tak towaru, iako y ubiorow, zabiiania y wstydy

białogłowom y pannom poczynione, monastery złupione, nad wszystkie tyranskie narody wyzey y bezbozniey, za ktore postępki nie may, ale Bog niektorych sam skarał. Ale coz kiedy pryncypałowie tych wszytkich rozboiow nad poganskie uczynki głownieyszych, iako Tanasy Habeszeskuł slepy na oko, Giorgi Błana zawczasu z dobyczą umkneli. A dalsze rzeczy z pewnych not wyrozumiec raczysz wm m.m. pan. Ktoremu zatym zwykły moy affekt oddaię łasce y sąmsiedzkiey przyiazni y natenczas wm.m.m. pana uprzeymie zyczliwy przyiaciel y sąsiad, Kostantyn woiewoda y hospodar ziem moldawskich

Ιω Κостандин воевода

W Iasiech, die 29 iunÿ 1687.

Jasnie wielmoznemu a mnie wielce miłosciwemu panu y przyiaciełowi j. msci panu Markowi Matczynskiemu woiewodzie belskiemu, podkomorzemu koronnemu, memu msci panu.

AGW—APP, tom. 13, nr. 28, f. 36—37. Original. ASB—MP, r. 24, c. 282—283.

Preaputernice și milostive domnule voievod de Bełz, domnul și prietenul meu milostiv.

Mulțumesc domniei tale, domnului meu milostiv, pentru dragostea prietenească și grația față de mine, pe care le-am cunoscut și prin domnul Damian logofătul meu al treilea și le cunosc proaspăt și acum. E greu să cuprinzi în scrisoare tiraniile săvîrșite aici, în țară, mai presus și mai nelegiuit decît toate neamurile tiranice, de detașamentele de recunoaștere din Sniatin și din alte locuri, amestecate cu cazaci, omorurile în oameni, prădăciunile în toate cele, atît în marfă, cît și în îmbrăcăminte, uciderile și rușinările făcute femeilor și fetelor mari, mănăstirile jefuite, pentru care fapte rele, nu noi, ci singurul Dumnezeu i-a pedepsit pe unii. Dar ce să faci, cînd patronii tuturor acestor hoții, mai mari decît nelegiuirile păgînilor, ca Tănase Hăbășescul cel chior de un ochi și Gheorghe Blana, au fugit la timp cu prada. Iar alte lucruri vei binevoi domnia ta, domnul meu milostiv, să le afli din anumite note. În a cărui grație și prietenie de vecin încredințez, cu aceasta, dragostea mea obișnuită și sînt deocamdată al domniei tale, domnului meu milostiv, binevoitor prieten și vecin, Constantin voievod și domn al țărilor Moldovei [1].

Io Costandin voevoda.

În Iași, *în ziua de 29 iunie 1687.*

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și prieten, domniei sale domnului Marcu Matczyński , voievod de Bełz, șambelan al coroanei, domnului meu milostiv.

---

[1] 1685—1693.

199 — Iași, 24 noiembrie 1689.

CONSTANTIN CANTEMIR CĂTRE IOAN SOBIESKI

Soția răposatului vistier Gh. Ursachi nu poate plăti datoriile acestuia către Al. Balaban, fost curtean regal, din cauza sărăciei în care se află.

Hospodar ziemi mołdawskiey do jego k. mci ratione sprawy pana Bałabana z Ursakiem.

Wszelką wdzięcznoscią y nalezytą ucciwoscią odebrałem z rąk wielebnego x-a biskupa list w.k. mci pana mego mlo, z ktoregom wszytko to co się w nim względem sprawy zeszlego Ierzego Ursakiego wisternika będącey z urodzonem niegdy Alexandrem Bałabanem dworzaninem w.k. mci zamyka, zrozumiał. Ten tedy dług, ktory przez urodzonych tutecznych boiarow y przez jasnie wielmoznego niegdy Dukę hospodara tey ziemie iest przysądzony na wszytkich dobrach, tak lezących, jako y ruchomych, tegoz nieboszczyka Ursakiego , zadną miarą oddać się nie moze. Tego ta iest przyczyna : gdysz z tych jego wsi y majetnosci, iedne częśći dłuznicy, ktorym ten pomieniony Ursaki z zywota swego został winien, w possessyą swoię odebrali, a drugie (jak w.k. mc w liscie swoim wyrazasz) w popiele teraz lezą y w pustynie prawie są obrocone. Winnice takze insze za długi pobrano, y drugie puste y nikczemne zostały. A lubo tę długi przez mianowanych urodzonych tey ziemie bojarow tenze Alexander Bałaban miał sobie na dobrach niebosczyka Ursakiego przysądzone, y lubo się w dekrecie jego własnemi tam rękami byli podpisali swemi, jednakze natenczas tę przysądzenie z wielkiego przymuszu Duki hospodara jego mci y z urazy ktorą on miał z nienawisci na tego zeszlego Ursakiego, czynili, a nie to co słuszność y s-a sprawiedliwość kazała. A ze ten nieb⟨osczyk⟩ tak długo jeszcze prowadząc zycie swoie, siedziawszy gravissimis in carceribus w ciemnicy, gdzie swiata nie było widać, zawsze wielkim głosem wołał, pokornie supplicował, prosił Duki hospodara jego mci, zeby go z ciemnicy wolnego pusciwszy, posłał był w tych interessach do naiasniejszego maiestatu w.k. mci. Tedy zadną miarą nie chciał mu tey łaski y miłosierdzia pokazać, aby miał od niego taką w tamtę iść kraię do osoby w.k.mci licentyą. O czym rzetelniey y ten wielebny xiądz biskup, ktory sobie wszytkie rzeczy w teyze materyi, tak ode mnie samego, jako y od urodzonych boiarow miał tu przełozone, ustną uczyni relatyą w.k. mci. Zaczym szczerze o tym obwieszczam w.k. mci panu memu mlu, iz teraz sama zona jego z dwiema corkami bardzo uboga y nędzna zostala, y nie dlaczego inszego, tylko wszytko dla tak wielkich długow, nad ktory onego zeszlego Ursakiego dom zadney zgoła łaskiey family mizernieyszey y ubozszey niemasz. Do tego y syn jego odrzekł się oyca swego, ze mu 2 000 czerwonych złotych, oprocz inszych drogich kleynotow y splendorow, ktore miał z dawnych wiekow od matki sobie dane, nabyte, precz stracił. Szczęsliwego zatym powodzenia y dobrego przy fortunnym powodzeniu w długi wiek od Pana Boga zyczę w.k. mci zdrowia iako nayiasniejszego maiestatu w.k. mci pana mego ml-o cale zyczliwy y unizony sługa, Konstanty woiewoda y hospodar ziem mołdawskich. W Iasiech die 24 noembris 1689 a⟨nn⟩o.

BCK, ms. 1374—I, p. 659—660. Copie. ASB—MP, r. 14, c. 143—144.

Domnul ţării Moldovei către m.s. regele *referitor* la pricina dintre domnul Balaban şi Ursachi.

Cu mare recunoştinţă şi cu cinstea cuvenită am primit din mîinile reverendului părinte episcop [1] scrisoarea măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, din care am înţeles totul ce se cuprinde în ea în legătură cu pricina ce a avut loc între răposatul Gheorghe Ursachi vistierul şi nobilul Alexandru Balaban, fostul curtean al măriei voastre. Aşadar, această datorie, care a fost adjudecată de dumnealor boierii de aici şi de preaputernicul Duca, fostul domn al acestei ţări [2], asupra tuturor bunurilor atît celor stătătoare, cît şi celor mişcătoare ale aceluiaşi răposat

Ursachi, nu se poate achita în nici un chip. Aceasta, pentru că din acele sate şi moşii ale sale, unele părţi le-au luat în stăpînirea lor creditorii, cărora numitul Ursachi le-a rămas dator în timpul vieţii sale, altele (după cum măria voastră se exprimă în scrisoare) zac astăzi în cenuşă şi sînt prefăcute aproape în pustiu. Viile, de asemenea, unele au fost luate pentru datorii, iar altele au rămas pustii şi în stare jalnică. Şi deşi aceste datorii acelaşi Alexandru Balaban le-a avut adjudecate asupra sa, asupra bunurilor răposatului Ursachi, de către pomeniţii de bun neam boierii acestei ţări şi deşi în decretul lor s-au fost iscălit cu propriile lor mîini, totuşi această adjudecare au făcut-o cu mare constrîngere din partea milostivirii sale domnului Duca şi din mare pică, pe care acesta o avea, din ură, împotriva acestui răposat Ursachi, iar nu ceea ce cerea justeţea şi sfînta dreptate. Şi că acest răposat, cît timp a mai trăit, şezînd *în închisorile cele mai grele*, în temniţă, unde n-a putut vedea lumea, a strigat mereu cu glas tare, a cerut cu umilinţă şi a rugat pe milostivirea sa domnul Duca să-i dea drumul din temniţă şi să-l trimită în aceste interese la preastrălucita maiestate a măriei voastre. Ci n-a voit să-i arate în nici un chip această milă şi îndurare, ca să aibă o asemenea permisie de la el pentru a merge în acea ţară la persoana măriei voastre. Despre care lucru va relata verbal mai exact măriei voastre şi acest reverend părinte episcop, căruia i-au fost expuse aici toate lucrurile în aceeaşi materie atît de către mine, cît şi de către dumnealor boierii. Ca urmare, fac în chip sincer cunoscut măriei voastre, domnului meu milostiv, că acum soţia lui, cu două fiice, a rămas foarte săracă şi în stare jalnică, şi aceasta nu din altă pricină, ci cu totul numai pentru acele mari datorii, şi nu există o familie mai vrednică de milă şi mai săracă decît casa acelui răposat Ursachi, lipsită din capul locului de orice îndurare. Pe lîngă aceasta, şi fiul său s-a lepădat de tatăl său, că i-a risipit 2 000 de zloţi roşii, afară de alte bijuterii şi odoare scumpe ce le avea date lui de mama sa. Cu aceasta, doresc măriei voastre de la Domnul Dumnezeu succes şi sănătate bună, pe lîngă prosperitate fericită întru mulţi ani, ca slugă întru totul binevoitoare şi preaplecată a preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, Constantin voievod şi domn al ţărilor Moldovei. În Iaşi, *în ziua de 24 noiembrie anul 1689.*

---

[1] Dłuski, episcop catolic de Bacău.
[2] În 1681. Actele procesului, la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. III, p. 185–229.

200 **Iaşi, 27 ianuarie 1690.**

CONSTANTIN CANTEMIR CĂTRE STANISLAV JABŁONOWSKI

La cererea locţiitorului hanului, îi trimite pe solul lui Emeric Tököly, însoţit de omul său. Vizirul a aprobat vînzarea mărfii comandantului Cameniţei, pentru a-şi achita o datorie bănească.

Jasnie wielmozny mci panie woiewodo y gnrle ziem ruskich, mnie wielce mci panie y przyiacielu.

Jadąc posłaniec i. mci pana Thekielego z listami do osoby wm m.m. pana, otrzymałem od niego list sołtana i. msci galgi, w ktorym do mnie pisze, abym przy moim człowieku onego expediował poslanca przy wszelkiey ochronie y pespieczenstwie az do wm m.m. pana, a stamtąd znowu

zeby z moim pospołu człowiekiem tu do mnie powrocił. Zaczym na mandat soltana i. msci wyprawiłem y mego człowieka imieniem pana Radomirskiego z tymże posłancem. Strony zaś emiru Halił paszy, ktory tu do mnie przyiachał, zarazem go do Porty posłał, przez ktorego y do mego kapikihai pisał, aby sie iak naypilniey starał o ferman wezyra i. msci, ktorymby wolny sprzedał to, cokolwiekby się towaru onego Halił paszy znaydowało. O czym tak mi moy kapikihaia pisze z Andrianopola ze iuz otrzymał ferman od wezyra i. msci, daiąc totaliter licentią rekuperować tego mianowanego Halił paszę. Przeto ten człowiek otrzymawszy ferman, zaraz do Stambułu poiachał dla sprzedania towaru y dla starnia się o gotowe pieniądze. O Mustafa paszy zadney nie mam wiadomosci, znać że iego człowiek nie przyiachał do Andrianopola; ktory iak prętko przybędzie y iaką o niem otrzymam wiadomosc od mego kapikihai, nic czasu nie omieszkawszy, o wszystkim poufale dam znać wm m.m. panu. A teraz zwykłey się łasce wm m.m. pana y zyczliwey przyiazni pilnie oddaiąc, zostawam wm m.m. pana uprzeymie zyczliwy przyiaciel, Jon Konstantyn woiewoda y hdr ziem moldawskich.

Нѡ Костанднн воєвода

Z Ias die 27 ianuary 1690.

BCK, ms. 1164. Original. ASB—MP, r. 12, c. 423—424.

Preaputernice milostive domnule voievod şi general al ţărilor Ruteniei [1], domnul şi prietenul meu milostiv.

Mergînd trimisul dumnealui domnului Tököly [2] cu scrisori la domnia ta, domnul meu milostiv, am primit de la el cartea dumnealui calgai sultan, în care îmi scrie ca pentru o mai bună siguranţă să *expediez* pe acest sol cu un om al meu pînă la domnia ta, domnul meu milostiv, iar de acolo să se întoarcă din nou cu omul meu la mine. Prin urmare, la porunca dumnealui sultanului [3], am trimis şi omul meu, pe nume domnul Radomirski, cu acelaşi sol. În ceea ce priveşte trimisul lui Halil paşa [4], care a sosit aici, la mine, l-am expediat îndată la Poartă, prin care am scris şi capuchehaiei mele ca să depună cea mai mare stăruinţă pentru a obţine firmanul dumnealui vizirului, prin care să se dea voie să se vîndă orice marfă s-ar găsi de-a acestui Halil paşa. Despre care lucru capuchehaia mea aşa îmi scrie din Adrianopol, că ⟨trimisul⟩ a obţinut deja firmanul de la dumnealui vizirul, prin care se dă *cu totul voie să se recupereze* banii de la acest numit Halil paşa. Ca urmare, acest om, primind firmanul, a plecat îndată la Stambul, pentru a vinde marfa şi a stărui să obţină bani gheaţă. Despre Mustafa paşa n-am nici o ştire, poate că omul său n-a ajuns la Adrianopol. Care, îndată ce va sosi şi voi primi vreo ştire ceva despre el de la capuchehaia mea, te voi înştiinţa pe domnia ta, domnul meu milostiv, despre toate, fără întîrziere, în mod confidenţial. Iar acum, încredinţîndu-mă în chip stăruitor obişnuitei graţii şi binevoitoarei prietenii a domniei tale, domnului meu milostiv, rămîn al domniei tale, domnului meu milostiv, sincer binevoitor prieten, Ion Constantin voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

Io Costandin voevoda.

Din Iaşi, *în ziua de 27 ianuarie 1690* [5].

---

[1] Stanislav Jabłonowski, mare hatman.
[2] Vezi nr. 195, nota 6.

[3] Adică a lui calgai sultan. Vezi nr. 5, nota 6.
[4] Comandantul Cameniţei.
[5] Adresa n-a fost microfilmată.

201 — Bucureşti, 31 martie 1690.

CONSTANTIN CANTACUZINO CĂTRE UN DEMNITAR POLON

Nu poate comunica mai des cu polonii deoarece trecătorile prin Transilvania şi Moldova sînt închise. A primit prin Miron Costin scrisoarea regelui Sobieski. Îi descrie starea jalnică în care a ajuns ţara în urma incursiunii lui Heissler şi a tătarilor. Condamnă acţiunea imperialilor şi alianţa cu ei. Îi dă ştiri despre situaţia din Turcia.

List pewonego correspondenta z Wołoch o woysku cesarskim w ziemi wołoskiey podczas woyny tureckiey 1690 ultima marty.

Po moim dawnym a zyczliwym ukłonie ktory wmciom przesyłam y po winszowaniu wszelkich szczęsliwosci ktorych wmciom zyczę, ze bardzo puzne odbieram y ia od wmciow pisanie nie tylko się temu dziwuie, ale tez wielce się snecę. Nie bądz wmc tey o nas opiniey, zebysmy iako nayczęsciey tak pisania iako y ludzi naszych (ktorych mieraz wysławszy, zawracalismy) do wmciow nie posłali, ale iakom y inszych razow (ni fallor) dawał wmci znac iz ktorędybysmy mieli bespiecznie posyłac, nie mamy. Przez siedmigrodzką ziemię impossibile, gdyz tamtędy posyłaiąc bylibysmy przyczyną prędszey posłancow zguby, iako się trafiło niektorym, ktorzy od roku ieszcze w zatrzymaniu zostaią y innych niewypowiedzianych suspicyi, ktorym y sami podlegaią kupcy, nie uszlibysmy zadną miarą. Nie zyczą slyszec abysmy przyiacielską, z wmciami mieli correspondencyą.

Przez wołoską ziemię takze wielka teraz przeszkoda, bo iak skoro tylko poczuią iz albo listy iakie do waszmosciow się posylaią, albo kto od wmciow tu przyiachać miał, to zaraz daią znać Heyzlerowi, y nie tylko o tym szczegulnie oznaimuią, ale y więcey czego niemasz przyczyniaią.

Do ktorego Heyzlera (iako nizey o tym wmciom oznaymię) poslali ichmc dwoch swoich poslow podczas tuteyszego zamieszania, ktorych (iako tu slyszemy) lub chcących lub niechcących chce Heyzler do Wiednia poslać. Czemu to czyni hospodar y czemu nie przepuszcza przeiazdu naszym do wmciow nie dziwuymy się, bo sam barzo barbarus est et ingratus est y wciom moze bydz wiadomo, tudziesz iakiego iest rozsądku y ze bardziey w garcu pełnym wina kocha się, y o tym słychać waszmosc mogliscie.

Ale barziey dziwuiemy się iego consiliarzom y przywodzcom z iakiey to intencyey y suppositiey radzą y czynią. Wiele razow pisałem y roznie prosilem i.m.p. Mirona Kostyna, aby nie mogąc ia częsciey pisać ani wiedząc od niego o bespiecznym sposobnym o prętkim przesłaniu, sam nie tylko z naszey ale y swoiey ziemi occurrencye (o ktorych szczerze znać dawałem) in rei veritate wypisał. Na i. mci x-a biskupa bakowskiego, i.m. x-a Dluskiego, o ktorym, iz był w Wołoszech dowiedziawszy się, z niemała radoscią czekalismy, z ktorym zycząc sobie widzieć się podczas tutecznego wielkiego zamieszania nizey Bozewa ziachałem był, ale strwozony nie chciał do nas ziechac, naszey to przypisuiemy niefortunie. Iednak listy tak krola i. mci p.n. mlwego, iako y od wmci pana przez directią p. Mirona odebrałem, ktore podczas wielkiey tribulacyey naszey

odbieraiąc y bardzo zfrasowanemu sercu levamen uczyniły. Wszechmocny y miłosierny Bog niech wciow posila y wszelkie intencye do iako nayszczęsliwszego y naypożądanszego prowadzi skutku.

O naszey tey strapioney y opłakaney ziemi przygodach, ktore per inenarrabiles depraedationes, spolia et alia plurima damna ac obscaenitates tam a militia germana quam per Tartaros evenerunt, nie mogę one exacte opisac, gdys na to y czasu y papieru wieleby potrzeba. Pewny iestem y mocno wierzę, iak ieno się wmć słuznie dowiecie iakie się rzeczy z Niemcami zaczęły y iak wiele od nich obietnic było (nas wszytkich sobie dewinkuiąc summieniem, poboznoscią y słowem chrzescianskim) ktore zadne dotąd się nie zysciły, częscią zadzilibyscie się wmć, częscią słusznym politowaniem wzruszeni chrzescianską mielibyscie compassią, częscią o niektorych dowiedziawszy się rzeczach podobno y do smiechu mielibyscie okazyą waszmosc.

Inne tedy rzeczy opusciwszy, to krotko teraz wciom pisac mogę, iz Badensis princeps przeszłey blisko iesieni (własnie gdy han pod Nikopolem Dunay przechodził) z niemieckim woyskiem do Kladowy przyszedszy y dni kilka (az han przeszedł y daley poszedł) czekawszy, posłał do hospodara i. mci zrazu oznaymuiąc iz przez tuteczną ziemię zechce przeyść do Ardelu, potym oznaymuiąc ze woysko tu będzie iego zimowało.

Hospodar i.mc z swoiemi, nie chcąc deficere in zelo erga christianitatem, zaraz do niego wyprawił exponendo iz między innemi niebespieczenstwami ktore nad tą ziemią wiszą to naywiększe gdy woyska niemieckie tu zimować się naprą, bo ex occasione ich tu consistencyey Tatarowie przyidą y ziemię bez zadnego ich albo innych chrzescian pozytku wniwecz zruinuią; raczey aby do Ardelu na spokoyne zimowanie przeszło, pewnie y znacznie pieniezne obiecywał subsidia. Ale niedbaiąc naybardziey Heyzler na tę szczere y zyczliwe hospodara iego mci dawne ustne y pismem dane expositie, inductus podobno informationibus et perfidorum persuasionibus etc., woyska w tę ziemię wprowadził, z ktoremi wgłąb ku nam wkroczywszy, sam princeps z ziemie wyiechał, a Heysler z woyskiem przyiechawszy, ktory nie wiedzieć quo motu, nulla admonitione facta, prosto tu do Bukoresztego przyciągnął. Co mu się stało, sprawy nie wiedzielismy, czyli zrozumiał, iz wszedszy immature et violenter w tę ziemię, onę y wszytkie tureckie ditiones iednem haustem polknie etc.

O tym, iako wmci piszę, nie wiedziałem, alem to zapewnie widział y postrzegł, iz certo Turcy dowiedziawszy się o woysku niemieckim, ze się tu zimowac napieraią, a naybardziey obaczywszy ze az do Bukaresztego in meditullium ziemie temere przyszło, zaraz seraskier dał rigorosissimos ordines do Mustafa baszy, aby iako nayprędzey ruszył, rozesławszy emiry na wszytkie strony od Czalykawału (iako w terminach bylo napisano, to iest od gor az do Dunaiu) wzdłuż y wszerz aby kazdy czlowiek na kon wsiadszy pod Ruszczuk się gromadzili. Posłał y do sołtana galgi kapidzibaszow iednego po drugim wyprawował aby y on ze wszytkiemi ordami wsiadał na kon y iako nayprędzey przybywał przeciwko nieprzyiacielowi swoiemu. Co zaraz snadno uczynił, nie maiąc nic do czynienia. Hana samego, ktory był w Bosni, oczekiwano wczesnie tedy u Ruszczuka stanał, soltan galga zas pozniey wszedł w tę ziemię, y wierzcie wmć temu ze wielkim y groznem mnostwem Tatarow wszedł, tak dobre maiąc konie, iz ci, ktorzy z niemi na woynach bywali, lepszych nigdy nie widzieli. Znac ze zdawna karmione były y z bliskiego z nami samsiedztwa nic onych nie zmordowawszy przyszli. To wielkie et innestimabile periculum

następuiące, ktore totalem perniciem huic lamentabili provinciae adducebat widząc hospodar iego mić y wiedząc o potędze iak wielka była aby on sam y ta ziemia w to pomienione niebespieczenstwo kto<re> ad limen accesserat, iako kraie małe y gdzie noga tatarska deptała (o czym iako nam powiadaią Serbowie z więzienia powychodzeni ze na dwa kroc sto tysięcy blisko dusz meszczyzn, białychgłow, dzieci utriusque sexus praeter omnia quae habuerunt, rapinis et igne consumta, od miecza, niewoli, zimna y głodu wygineło) nie wpadli, tempori et necessitati se accommodavit y ku Georgicy polem ze wszytkiemi znacznieyszemi boiarami y z wielą innemi zony y dzitki małe maiącemi y podczas potezney zimi idącemi pomykaiąc się, ztamtąd iako necessitas wyciągała tak się sprawował.

Heyzler zas postrzegszy iz wiele będzie miał gosci, nieprzyiacioł swoich, y zrozumiawszy iz chęci swoiey nie dopnie, ruszył się stąd y do Ardelu poszedł, ale pozno, gdyz z przyczyny ich ziemia in miserabilem et deplorandum est redacta statum.

Potym sincere et vere wmciom iako naszym zyczliwym dawnym dobrodzieiom powiadamy iako y sam Bog wie y kazdy rozumny poznać y wiedzieć moze, iz hospodar i.mc prawdziwie po chrzesciansku żył y żyć chce y to ex zelo christiano uczynił, postponendo wszytkie damna, rapinas, opprobria et alia ktore militia germana popełniła et postponendo contemptum calliditates et alia inconvenientia ktore od nich odbierał, woląc one zcierpiec anizeliby miała militia ad irreparabile przysc periculum. Nie chciał, Bog wie, ani się o to pilnie starał, aby ią do pamiętney przyprowadził szkody, o ktorą iako evidens est snadnoby przyprowadził był, ale wszelkim sposobem et diversis medys allaboravit ut magnum illud malum effugiat militia. Nie wiemy iezeli to poznawac będą y iezeli iaka będzie gratitudo. Iednak iezeli nie poznaią y inaczey superbe tłumaczyc będą, niespiące boskie oko, ktore wszytko istotnie widzi y wie, według sprawiedliwosci swoiey boskiey kazdemu iako zasluzy nagrodzi.

Niemcy tedy ztąd poszli, opłakana zas ziemia y my iey wszyscy ziemianie y rozni cudzoziemcy, ktorzy tu z swoiemi familiami przytulili się byli, drudzy według condicyey swoiey kupiectwem się bawili, in praedam et rapinam Tatarow zostalismy, ktorzy pod praetextem wygania ztąd Niemcow dni pięcdziesiąt y więcey [1] y wzdłuz grassowali y zdeptali. Co alto wmciow iudicio y tey ktorą o niech macie experiencyey podaiemy, zebyscie uwazyli quae mala et obscaena illi immanes hominum lupi non perpetrarunt, excepta una aperta publica captivitate, quam per solam misericordiam et providentiam divinam miraculo quodam evasimus. Wszyscy tedy depraedati, damnificati et multis in locis incendiati znayduiemy się. Plebs fame moritura periclitamur y caleby od głodu umierała, gdyby z rozkazania tureckiego zywnosci tu nie sprowadzono, lubo niemało tutecznych poddanych ossobliwie pogranicznych do nich się przeniesli. Cobysmy czynili albo mowili, nie wiemy, tylko w niebo oczy podniowszy cięszko wzdychaiąc wolamy: iustitia! iustitia!

Obawiam się bardzo iz iezeli w ten sposòb przez takie media chcą sobie subycere regna et provincias christianas, nie skutkiem samym tylko słowy chrzescianami się pokazuiąc et grave iugum et onera a quibus christiani fugiunt non excutiendo, ale iednakie albo wieksze wkładaiąc, aby się to nie zysciło co ieden villanus in senatu romano powiedział: Parum omnino prodest muros quidem populorum capere animos vero civium alienare.

Iesli nie kazdey godziny, ale często, Bog swiadkiem, przy innych nam intentowanych przywodziemy sobie na pamięc y ia y inni ktorym to wiedzieć nalezało prawdziwe proroctwo in scripto nam przez wmci ieszcze in iulio dane co quondam w Rzymie napisano było : Nempe quod non fecerunt Barbari fecerunt Barbarini. To y u nas ze się spełniło evidenter widziało się y na sobie doswiadczylismy, ale nie mamy co czynic, poniewaz, iako ludzie, niepodobna abysmy się nie oszukali, gdyz y monarsie przytrafia się, anuz innym. Tak y piae memoriae hospodarowi i.mci Szerbanowi trafiło się, ze się zrazu dał zwiesc przez tego, iako y wmc mowisz, szalbierza brzydkiego zdraycę Czakiego y przez drugiego iemu podobnego Burgunda wielkiego na swiecie zwodnika nieiakiego Dunda, ktory do siebie kilku tuteczney ziemi młodzikow zdraycow przysposobiwszy co złego nie zmyslili y co nie wypletli na szkodę y ruinę tey ubogiei ziemi. Ale ze de praeteritis darmo iest co więczy mowić od tego przynamniey czasu, niech Bog zmiłuie się nad nami y insze media y sposoby ktore sam wie niech daie ku pociesze y uwolnieniu nas wszytkich od oppressorow, szkodnikow y wkładaiących cieszkie iarzmo.

Po tym wszytkiem usilnie wmciow prosiemy, poniewaz nie mielismy tego szczęscia widzieć się z iego mcią x. Dluzkim biskupem bakowskim tu ordymowanym coby było dobrze, abyscie pod iakim praetextem albo szukania niewolnikow iakich albo pod innym iakim, ktoryby się wysokiemu wmciow zdać mogł rozumowi, fidissimum iakiego et capacem wysłali, z ktorymbysmy się mogli zrozumiec y ktoryby mogł widziec y wysluchac wszytkę prawdę, opressią naszę y caley ziemi bez zadney offensy alba napasci. A tu człowiek bylby był iakoz y iest, ktoregobysmy poslali y z samych boiarow wołoskich, ktorzy gdyby mogli przelecieliby, tylko ze ieszcze passy zatrudnione, nie mozemy, o ktore wszelkiemi sposobami staramy się azaliby przez wołoska ziemię mogły bydz otwarte.

Piszesz mi wmc, abym ia pisania wmci w ogien wrzucał, iako y wmc czynisz moim pismem. Proszę enixe wmci nie bądz tey o mnie opiniey (lubo exigua nimis et simplex iestem persona) abym sekretu chować nie miał a osobliwie wielkich panow y dobrodzieiow moich, tym wmci assekuruiąc iz mię do zgonu zycia mego zyczliwym wiernym (iakom zdawna był, przypomni sobie wmc) zawsze miec będziesz.

Krola i. mci pana mego miłosciwego nayunizeniey za nogi obłapam y kray szaty iego panskiey całuię. A ze na list nie odpisuię nie memu niedbalstwu, ale occasionis defectui przypisac, lecz iako skoro sposobna poda mi się okazya w powinnosci moiey y zyczliwosci ku panu y dobrodzieiowi memu poczuwac się będę. Hospodar takze jego mc krolowi jego mci humillimam et devotissimam cum omni sinceritatis contestatione zasyła reverentiam y wmci iako doswiadczonego przezemnie przyiaciela amplectitur, tudziesz y inni wszyscy nasi nayunizenszy waszmosciom pokłon posyłaią.

De particularitatibus ktore wmc mihi insinuat et inandat< !> nempe de Anastasio visternio y o koniu tureckim drygancie gotow byłem y iestem do usług wmci. Tylko o Anastazym wiedz wmc iz go tu w ziemi niemasz od tego czasu, od ktorego tędy do Ardelu z pieniedzmi y drogiemi kleynotami na okup hospodara imci nieboszczyka Duki poszedł. Zona iednak iego tu przez wszytek czas w miasteczkui ednym nazwanym Kimpułagu zostaie, o ktorey teraz pytałem się, alec mi powiedziano iz gdy Niemcy tamtędy nazad ztąd powracali y ana z niemi do Ardelu poszła. Iednak ia według rozkazania wmci posłałem do niego persuaduiąc aby tu przyie-

chał. Ktory iesli przyiedzie własnym kosztem do wmciow go wyprawię, secus znowu dam znać wmci.

Co względem konia tureckiego wiedz wmc iz byleby było tylko ktorędy secure prowadzić, niebym nie omieszkał w odeslaniu iego wmci y dalszym roskazom wmciow gdziekolwiek y w ktoreykolwiek małey kondicyey naydowac się będę zawsze według słabych y szczuplych sił moich szczerze służyc gotow będę.

Iakie z tych stron tym razem są wiadomosci wmciom oznaymuiemy, iz han z kraiow od Bosni, gdzie było słychac o Niemcach ze tu zimowac chcą, prosto tu iechął, ktory blisko będąc Nikopola dowiedział się iz Niemcy ztąd wyszli, gdzie trocha zostanowiwszy przyszło rozkazanie od Porty aby do Adrianopola poszedł na radę y poszedł. Woysko zas po wielu instancyach hospodara iego mci y po explicacyach wielu mizeryi tey ziemi, aby tu nie weszło, y potym za rozkazaniem wezyrskim tamtą stronę Dunaia wszytko wyprawił, sam zas uproszony roznemi sposobami od Porty aby spolnie z seraskierem od roku woiował. Generalną ze wszytkiemi uczyniwszy radę, aby czas w drodze y tam iadąc y znowu nazad powracaiąc nie upłynął, w Adrianopolu został. Ktory batyrow tak do Budziaku iako y do Krymu posłał, aby się ich woysko gotowało. I to mowią isz miał roskazac zeby Nuradyn soltan, iako Turkom wdzięcznieyszy, z Krymu do Budzaku przyszedł, a soltan gałga do Krymu pos<zedł>. Teraznieyszy Musztafa takze syn starego Kunruła [2] iuz się od przednieyszych wezyrow mitiorem et prudentius se gerit ac illorum imperium gubernat, lubo pod złe barzo czasy, w ktorych wszytko disordinata et diminuta tak od wnętrznych iako postronnych nieprzyiacioł znalazł, wezyrem został. In apparatum belli cum summam diligentiam impendit y ile moze czyni. Renegatow Francuzow, Wlochow y innych, ktorzy są indzienierami y sposobnemi do woyny, do siebie garnie. Paszow takze bogatszych y rozumnieyszych do siebie garnie snac podobno aby ci wszyscy na woynie byli. Do Anatoliey posłał, aby procz ordinaryinego woyska ieszcze z iakie osmnascie tysięcy przysposiobiono.

W Rumeliey zas innego woyska nowego nie czyni, tylko dał rozkazanie, aby się zebrali serhatki pod swoie chorągwie y ianczarowie aby liczbę spelnili swoich oday. Da czego kihaia beia posłał do Konstantynopola. Na morzu takze przyczynił do swoiey armaty galionow cztery y inne pomnieysze okręty. Dunaiem do czternastu frylat [3] ktore y przeszłego roku alias lata były y teraz są pod Ruszczukiem. Powiadaią iz więcey przysyłaią.

Od Barbarezow, Tripolitanow, Algierczykow y do [4] innych byli posłowie u Porty, ktorym Porta na wszytkie proposita annuit, pieniedzi dawszy, prosiła aby byli skuteczniey, iako się y sami przyobiecali. Czernelies Ahmet baszę zostali y iest baszą sylistryiskim, ktorego oni sobie wazą za odwaznego zołnerza. Podobne tym gotowosci wszędzie czynią. Iednak do pokoiu barzo są propensi, byleby tylko mieli aliqua conveniencia media, zarazby na pokoy zezwolili y tak słychac tak od Turkow iako Tatarow, iz Kamieniec oddaliby wmciom zaraz gdybyscie y wmc do pokoiu skłonili się. Poseł francuski iest y teraz w Adrianopolu, ktory miał audiencyą y u cesarza y u hana, eminał barzo poganow aby pokoiu nie czynili według propozycyi podanych od cesarza chrzescianskiego. Poseł hollenderski takze się tam nayduie, ktory in contrarium tendit y radzi Porcie aby nalazła sposob uczynienia pokoiu.

Tych tedy wielkich rzeczy determinacya ze od samego Pana Boga dependet, sam tylko niech iako naylepiey disponat, ktorego ze wszytkiego serca prosiemy, aby się zmilował y to dał co z naylepszym y naypozytecznieyszym całego iest chrzescianstwa. W Bukuresztach die ultima marty 1690. Wmci uprzeymie zyczliwy.

BCK, ms. 1164, f. 34–38ᵛ. Copie. ASB–MP, r. 12, c. 421–435.

Scrisoarea unui anumit corespondent din Țara Românească din *ultima zi a lui martie 1690* despre oastea împăratului [5] în Țara Românească în timpul războiului cu turcii.

După binevoitoarea mea, ca și altă dată, închinăciune ce o trimit domniilor voastre și după urarea tuturor fericirilor pe care le doresc domniilor voastre, nu numai că mă mir că și eu primesc scrisoare de la domniile voastre cu foarte mare întîrziere, dar acest lucru mă și necăjește. Să n-ai domnia ta despre noi părerea că n-am fi trimis cît mai des la domniile voastre atît scrisori, cît și oamenii noștri (pe care nu o dată trimițîndu-i, i-am întors înapoi), dar după cum am făcut cunoscut domniilor voastre și alte dăți *(dacă nu mă înșel)*, nu avem pe unde să-i trimitem în siguranță. Prin țara Transilvaniei *e cu neputință*, căci trimițînd pe acolo, am fi cauza unei pierderi mai repezi a solilor, după cum li s-a întîmplat unora, care de un an stau încă în închisoare acolo, și n-am fi scăpat în nici un chip de alte bănuieli de nespus, cărora sînt supuși chiar și negustorii. Ei [6] nu vreau să audă ca noi să avem o corespondență amicală cu domniile voastre.

Prin țara Moldovei de asemenea este acum o mare piedică, căci îndată ce simt [7] numai că fie că se trimit domniilor voastre oarecare scrisori, fie că ar urma să vină aici cineva din partea domniilor voastre, imediat dau de știre lui Heissler [8] și nu numai că-l informează amănunțit despre aceasta, ci adaugă și mai mult, ce nu există. La care Heissler (după cum voi face cunoscut mai jos) au trimis dumnealor [7] în timpul tulburării de aici [9] doi soli de-ai lor, pe care (după cum auzim aici) Heissler vrea să-i trimită cu voia sau fără voia lor la Viena. De ce face aceasta domnul [10] și de ce nu îngăduie la alor noștri să treacă la domniile voastre nu ne mirăm, căci el *este* tare *barbar* și *nerecunoscător*, și domniilor voastre poate fi cunoscut aceasta, precum și de ce fel de judecată este și că-i place mai mult oala plină cu vin, și despre aceasta puteți domniile voastre auzi.

Mai mult însă ne mirăm de sfetnicii și de căpeteniile sale, cu ce *intenție* și *presupunere* dau sfat și lucrează. De multe ori am scris și am rugat în fel și chip pe dumnealui domnul Miron Costin că, neputînd eu scrie mai des, nici aflînd de la el un mod sigur și grabnic de transmitere ⟨a scrisorilor⟩, să vă scrie el însuși *adevărul* despre întîmplările nu numai din țara sa, ci și dintr-a noastră (despre care i-am dat sincer de știre). Am așteptat cu mare bucurie pe reverendul părinte episcop de Bacău, Dłuski, despre care am aflat că a fost în Țara Românească cu care, dorind să mă văd în timpul marii tulburări de aici [9], am fost mers mai jos de Buzău, dar, speriat, n-a vrut să vină la noi; punem aceasta pe seama nenorocului nostru. Am primit totuși scrisorile atît din partea măriei sale regelui [11], cît și din cea a domniei tale prin *îndrumarea* domnului Miron, care, primindu-le în timpul marii noastre tulburări, mi-au adus *ușurare* în sufletu-mi chinuit. Să vă ajute atotputernicul și milostivul

Dumnezeu și să ducă la cel mai fericit și mai dorit sfîrșit toate intențiile domniilor voastre.

Pățaniile acestei țări necăjite și vrednice de plîns care i *s-au întîmplat prin prădăciunile, jafurile și alte foarte multe daune și nerușinări ce nu se pot povesti atît din partea oștirii nemțești, cît și din cea a tătarilor*, nu le pot descrie *exact*, căci pentru aceasta ar trebui mult timp și multă hîrtie. Sînt sigur și cred cu tărie că îndată ce domniile voastre veți afla cu adevărat cum au început lucrurile cu nemții și cît de multe făgăduieli au fost din partea lor (legîndu-ne pe noi toți prin conștiință, pietate și cuvîntul creștinesc), care nici una nu s-a împlinit pînă acum, parte v-ați tulbura, parte, cuprinși de o dreaptă milă, ați nutri ⟨față de noi⟩ o *compătimire creștinească*, parte, aflînd de unele lucruri, ați avea poate prilejul de a și rîde.

Lăsînd deci la o parte alte lucruri, aceasta pot s-o scriu acum pe scurt domniilor voastre că principele de Baden [12], sosind toamna trecută (tocmai cînd hanul [13] trecuse Dunărea la Nicopol) cu oastea nemțească la Cladova și așteptînd cîteva zile (pînă ce hanul a trecut și a mers mai departe) a trimis la măria sa domnul [14], înștiințîndu-l mai întîi că vrea să treacă prin țara de aici în Ardeal, apoi anunțîndu-l că oastea sa va ierna aici.

Măria sa domnul cu ai săi, nevoind *să se lepede de zelul său față de creștinătate*, a trimis îndată la el *pentru a-i expune* că, între alte primejdii ce atîrnă asupra acestei țări, cea mai mare ar fi și aceasta, dacă oștile nemțești ar stărui să ierneze aici, căci *cu prilejul așezării* lor aici vor veni tătarii *și vor ruina* cu totul țara, fără nici un folos pentru ei sau pentru ceilalți creștini, mai bine să treacă în Ardeal pentru o iernare liniștită; desigur că i-a făgăduit și însemnate *ajutoare* bănești. Dar Heissler, neluînd cîtuși de puțin în seamă această *expunere* sinceră și binevoitoare a măriei sale domnului, făcută mai înainte verbal și în scris, *determinat* evident *de informațiile și sfaturile trădătorilor* etc., și-a adus trupele în această țară, cu care intrînd înlăuntru către noi, *principele* [12] a plecat din țară, iar Heissler, sosind cu oastea, nu se știe *din ce îndemn*, *fără a face vreo somație*, a venit de-a dreptul aici, la București. Ce i s-a întîmplat, n-am avut cunoștință, sau a crezut că intrînd *pe neașteptate și cu puterea* în această țară va înfuleca-o dintr-o singură *înghițitură*, pe ea și toate *ținuturile* turcești etc.

Despre aceasta, după cum vă scriu domniilor voastre, eu n-am știut, dar ceea ce am văzut și am observat cu siguranță este că turcii, aflînd *sigur* despre oștirea nemțească, că stăruie să ierneze aici, și văzînd cel mai mult că a venit *orbește* pînă la București, în *miezul* țării, seraschierul a dat îndată *poruncile cele mai aspre* lui Mustafa pașa ca să pornească cît mai repede, împrăștiind ordine în toate părțile de la Cealîkaval (după cum a fost scris în cuvinte, adică de la munți pînă la Dunăre) în lung și în lat, ca fiecare om, încălecînd, să se adune la Rusciuk. A trimis și la calgai sultan [15] capugibași [16] unul după altul, ca și el, încălecînd cu toate hoardele, să vină cît mai grabnic împotriva dușmanului său. Ceea ce ⟨acesta⟩ a făcut îndată ușor, neavînd nimic de lucru. A fost așteptat însuși hanul, care se afla în Bosnia și care a sosit deci mai devreme la Rusciuk. Sultan calgai însă a intrat mai tîrziu în această țară, și credeți-mă domniile voastre că a intrat cu mare și groaznică mulțime de tătari, avînd cai atît de buni încît cei ce au fost cu ei în războaie n-au văzut nicicînd mai buni. Se vede că au fost hrăniți de demult și, datorită apro-

piatei vecinătăţi cu noi, au venit fără a-i obosi deloc. Măria sa domnul văzînd această primejdie mare şi *de neînlăturat* care venea şi care *aducea ruina totală a acestei ţări vrednice de plîns* şi ştiind cît de mare era puterea lor, pentru ca el şi ţara aceasta să nu cadă în această primejdie amintită şi care *se apropia de limită*, ca nişte ţări mici şi unde a călcat picior de tătar (despre care lucru, după cum spun sîrbii scăpaţi din închisoare că au pierit de sabie, de robie, de ger şi de foame ca la de două ori o sută de mii de suflete de bărbaţi, femei, copii *de ambele sexe, afară de toate cîte le aveau şi care au fost mistuite de jafuri şi de foc*), *s-a adaptat timpului şi nevoii* şi înaintînd spre Gherghiţa în cîmpie cu toţi boierii mai de seamă şi cu mulţi alţii care aveau soţii şi copii mici şi care mergeau pe vreme de iarnă aspră, iar de acolo a urmat aşa după cum l-a împins *nevoia*.

Heissler însă observînd că va avea mulţi oaspeţi, duşmanii săi, şi înţelegînd că nu-şi poate împlini voia, s-a sculat de aici şi s-a dus în Ardeal, dar tîrziu, căci din pricina lor ţara *este adusă în stare nenorocită şi de plîns*.

Apoi vă spunem *sincer şi adevărat* domniilor voastre, ca unor vechi binefăcători binevoitori ai noştri, după cum şi singur Dumnezeu ştie şi după cum fiecare om cu judecată poate cunoaşte şi şti, că măria sa domnul a trăit şi vrea să trăiască cu adevărat creştineşte şi a făcut aceasta *din zel creştinesc, că a pus pe planul al doilea* toate *daunele, jafurile, ticăloşiile şi altele*, pe care le-a săvîrşit *oştirea nemţească, şi a pus cu dispreţ în rîndul al doilea vicleniile şi alte necuviinţi*, pe care le-a îndurat de la ei, voind mai bine să le rabde decît ca oştirea să ajungă *la o primejdie ireparabilă*. N-a voit, ştie Dumnezeu, şi nici nu s-a străduit să o aducă la o pagubă vrednică de ţinut minte, la care ar fi adus-o, după cum îi era *fără îndoială* uşor, ci *a lucrat din greu* în tot chipul *şi prin diferite mijloace ca oştirea să scape de acel mare rău*. Nu ştim dacă ei vor recunoaşte aceasta şi care le va fi *recunoştinţa*. Dacă însă nu vor recunoaşte şi vor interpreta *în chip trufaş* altfel, ochiul lui Dumnezeu care nu doarme şi care le vede şi le ştie de fapt pe toate va răsplăti după dreptatea sa divină fiecăruia după merit.

Nemţii au plecat deci de aici, dar sărmana ţară şi noi toţi, stăpînii ei dă pămînt, şi diferiţi străini, care s-au fost adăpostit aici cu familiile lor, iar alţii după starea lor s-au ocupat cu negoţul, am rămas *în prada şi în jaful* tătarilor, care sub *pretextul* alungării nemţilor de aici, au jefuit şi au călcat în picioare în lung şi în lat vreme de cincizeci de zile. Ce să supunem *înaltei judecăţi* a domniilor voastre şi acelei *experienţe* ce o aveţi despre ei, ca să apreciaţi *ce rele şi ce destrăbălări îngrozitoare au săvîrşit acei lupi îngrozitori ai oamenilor, exceptînd doar o robie publică notorie, de care am scăpat ca prin minune numai din mila şi providenţa dumnezeiască*. Toţi ne aflăm aşadar *prădaţi, păgubiţi şi în multe locuri incendiaţi. Sîntem în primejdie ca poporul de jos să moară de foame*, şi ar muri cu totul de foame, dacă nu s-ar aduce aici din poruncă împărătească hrană, cu toate că destul de mulţi ţărani supuşi de aici, mai ales de la hotar, s-au strămutat la ei ⟨la turci⟩. Nu ştim ce să facem sau ce să zicem, ci numai ridicînd ochii la cer şi suspinînd din greu strigăm: *dreptate! dreptate!*

Tare mă tem că dacă ei ⟨imperialii⟩ voiesc *să supună* în felul acesta, prin asemenea *mijloace, regate şi provincii creştine*, arătîndu-se creştini nu prin rezultatul ca atare, ci numai prin cuvinte, şi că dacă *nu vor înlătura atît jugul greu, cît şi poverile de care fug creştinii*, ci vor pune altele

aidoma sau mai mari, să nu se împlinească ceea ce un *nobil de la țară* a spus în *senatul roman* : *„În general, este de puțin folos să cucerești zidurile popoarelor, dar să-ți înstrăinezi sufletele cetățenilor”*.

Dacă nu în fiecare clipă, dar deseori, Dumnezeu mi-i martor, ne aducem aminte, și eu și alții, cărora li s-a cuvenit să știe, printre altele spuse nouă, de profeția adevărată pe care ni-ai făcut-o domnia ta *în scris* încă *din iulie*, ce s-a fost scris *odinioară* în Roma : *„Negreșit ceea ce n-au făcut barbarii, au făcut cei ce se poartă ca barbarii”*. Aceasta s-a văzut *neîndoielnic* că s-a împlinit și la noi, și am încercat-o pe pielea noastră, dar n-avem ce face, căci, ca oameni, nu e cu putință să nu ne înșelăm, pentru că și unui monarh i se întîmplă să se înșele, darămite altora. Așa i s-a întîmplat și măriei sale domnului *de pioasă amintire* Șerban [17], că s-a lăsat dus la început de acest, după cum spui și domnia ta, excroc urît și trădător, Csáky [18], și de altul asemănător lui, un burgund, un mare înșelător de pe pămînt, un oarecare Dunad, care apropiindu-și și pe cîțiva tineri trădători din țara de aici [19], ce rău n-au născocit și ce n-au făcut în dauna și spre ruina acestei sărmane țări ! Dar, fiindcă *de cele trecute* în zădar este să mai vorbești ceva, cel puțin începînd din acest moment să se îndure Dumnezeu de noi și să ne dea alte *mijloace* și metode ce singur el le știe spre bucuria și eliberarea noastră a tuturora de *asupritori*, de cei ce ne fac daune și de cei ce ne pun jugul greu.

După toate acestea ne rugăm stăruitor de domniile voastre, fiindcă n-am avut norocul să mă văd cu reverendul părinte Dłuski, episcopul de Bacău, trimis aici, ceea ce ar fi fost bine, să trimiteți, sub un *pretext* oarecare sau pentru căutarea unor robi oarecare ori sub un alt motiv careva, *pe cineva foarte credincios și capabil*, care ar conveni înaltei judecăți a domniilor voastre, cu care să ne putem înțelege și care ar putea vedea și asculta întregul adevăr, întreaga împilare a noastră și a întregii țări, fără nici o jignire sau năpăstuire. Iar aici ar fi fost și este într-adevăr omul, pe care l-am trimite, și dintre boierii moldoveni înșiși, care, dacă ar putea, ar trece în zbor, numai, fiindcă *trecătorile* sînt încă închise, nu putem, pentru care ne străduim prin toate mijloacele ca ele să poată fi deschise prin țara Moldovei.

Îmi scrii domnia ta ca eu să arunc scrisoarea domniei tale în foc, după cum și domnia ta faci cu scrisoarea mea. Mă rog *din toate puterile de domnia ta* să n-ai această părere despre mine (cu toate că sînt *o persoană de prea mică valoare și simplă*) că n-aș păstra secretul și mai ales pe cel al marilor mei domni și binefăcători, asigurîndu-te că mă vei avea întotdeauna pînă la sfîrșitul vieții mele un credincios binevoitor (după cum am fost de demult, îți aduci domnia ta aminte).

Măriei sale regelui, domnului meu milostiv, îi cuprind cu cea mai mare umilință picioarele și-i sărut marginea mantiei sale domnești. Iar, că nu-i răspund la scrisoare, aceasta nu se datorește neglijenței mele, ci *lipsei de ocazie*, dar îndată ce mi se va ivi un prilej potrivit mă voi simți în îndatorirea și în bunăvoința mea față de domnul și binefăcătorul meu. Și măria sa domnul trimite măriei sale regelui *cea mai plecată și mai devotată închinăciune, cu toată mărturia sincerității sale*, iar pe domnia ta, ca pe un prieten încercat de mine, te *îmbrățișează* ; la fel și toți ceilalți ai noștri trimit domniilor voastre preaplecată închinăciune.

Despre mărunțișurile la care domnia ta *îmi faci aluzie și cu care mai inunzi*, adică despre Anastasie vistierul și despre armăsarul turcesc,

am fost și sînt gata să te servesc. Numai că despre Anastasie să știi domnia ta că el nu se află aici în țară din timpul de cînd a plecat în Ardeal cu bani și cu bijuterii scumpe ca să răscumpere pe măria sa răposatul domn Duca [20]. Soția lui însă a rămas aici tot timpul într-un orășel numit Cîmpulung; despre care am întrebat acum, dar mi s-a răspuns că atunci, cînd nemții s-au întors de aici, a plecat și ea cu dînșii în Ardeal. Eu însă am trimis, după porunca domniei tale, la el, sfătuindu-l să vină aici. Care, dacă va veni, îl voi trimite pe propria mea cheltuială la domniile voastre, *în caz contrar* îți voi da din nou știre domniei tale.

În ceea ce privește calul turcesc, să știi domnia ta că numai dacă ar fi pe unde să-l ducem *în siguranță*, n-aș întîrzia deloc să-l trimit domniei tale și voi fi totdeauna gata să îndeplinesc sincer după slabele și modestele mele puteri și poruncile viitoare ale domniilor voastre, oriunde și în orice neînsemnată *situație* mă voi afla.

Aducem la cunoștința domniilor voastre ce știri sînt de astă dată din aceste părți, că hanul, cînd a fost auzit din ținuturile Bosniei despre nemți că voiesc să ierneze aici, a venit de-a dreptul aici, care, cînd se găsea aproape de Nicopol, a aflat că nemții au plecat de aici, unde rămînînd puțin i-a venit poruncă de la Poartă să meargă la Adrianopol la sfat, și a plecat. Oastea însă după multe stăruințe ale măriei sale domnului și după multe explicații despre sărăcia acestei țări, ca să nu intre aici, apoi la porunca vizirului [21], a trecut-o toată de cealaltă parte a Dunării, iar el a fost rugat timp de un an prin diferite mijloace de Poartă ca să lupte împreună cu seraschierul. Făcînd sfat obștesc cu toții, ⟨hanul⟩, ca să nu piardă timpul pe drum, ducîndu-se acolo și întorcîndu-se înapoi, a rămas la Adrianopol. Care ⟨han⟩ a trimis bătîri [22] atît în Bugeac, cît și în Crimeea ca să se pregătească oastea lor. Spun și aceasta, că ar fi poruncit ca Nureddin [23] sultan, ca unul ce este mai îndatorat turcilor, să vină din Crimeea în Bugeac, iar calgai-sultanul a plecat în Crimeea. Actualul Mustafa [21], și el fiul bătrînului Köprülü [24], *se poartă* de acum și *cîrmuiește împărăția lor mai blînd și mai cu băgare de seamă* decît vizirii de mai înainte, deși a ajuns vizir în vremuri foarte rele, în care a găsit toate *dezordonate și micșorate* atît de dușmanii dinlăuntru, cît și de cei dinafară. *Pentru mașina de război cheltuiește cu mare băgare de seamă* și face ce poate. Atrage la el renegați francezi, italieni și alții, care sînt ingineri și potriviți pentru război. Atrage, de asemenea, la dînsul pașalele mai bogate și mai cu judecată, firește ca toți aceștia să meargă la război. A trimis la Anatolia, ca pe lîngă oastea ordinară să se pregătească alți 18 000.

În Rumelia însă nu face altă oaste nouă, ci a dat numai poruncă să se adune sub steagurile sale cei din cetățile de la margine și ienicerii să împlinească numărul odăilor lor. Pentru care lucru a trimis pe chehaia bei [25] la Constantinopol. Pe mare, de asemenea, a adăugat flotei sale patru galioane și alte vase de război mai mici. Pe Dunăre sînt și astăzi la Rusciuk pînă la 14 fregate, care au fost și anul trecut *sau* în anii trecuți. Spun că va trimite mai multe.

Au fost soli la Poartă de la berberi, tripolitani, algerieni și de la alții, cărora Poarta a consimțit la toate *cele propuse* de ei și dîndu-le bani i-a rugat să-i fie mai cu folos, după cum au făgăduit și ei. Cernelies Ahmed a ajuns pașă și este pașă de Silistra, pe care ei și-l socot un oștean viteaz. Pregătiri asemănătoare le fac pretutindeni. Totuși sînt foarte *înclinați* spre pace și dacă ar avea numai *oarecare mijloace potrivite* ar îngădui pe

loc pacea, şi aşa se aude atît din partea turcilor, cît şi din cea a tătarilor că ar da îndată înapoi domniilor voastre Cameniţa [26], dacă şi domniile voastre aţi înclina spre pace. Solul Franţei se află şi acum la Adrianopol, care a avut audienţă atît la împărat, cît şi la han, şi care s-a răstit tare, cu ameninţări, la păgîni ca să nu facă pace potrivit propunerilor prezentate din partea împăratului creştin. Solul Olandei se află şi el acolo, care, *dimpotrivă, tinde* şi sfătuieşte Poarta să găsească mijlocul pentru a face pace.

Sfîrşitul tuturor acestor lucruri mari *depinde* aşadar de singurul Domnul Dumnezeu, el numai *să dispună* cît mai bine, şi pe el îl rugăm din toată inima ca să se îndure şi să dea ceea ce-i cel mai bun şi cel mai folositor întregii creştinătăţi. În Bucureşti, *în ultima zi a lui martie 1690.* Al domniei tale sincer binevoitor [27].

---

[1] Corect : wszerz.
[2] Corect : Köprülüa.
[3] Corect : fregat.
[4] Corect : od.
[5] Leopold I.
[6] Imperialii.
[7] Boierii din partida austrofilă, sfetnici ai domnului.
[8] Comandantul armatei imperiale din Transilvania.
[9] Este vorba de intrarea în decembrie 1689 a lui Heissler în Ţara Românească şi de alungarea lui de către tătari în ianuarie 1690.
[10] Constantin Cantemir.
[11] Ioan Sobieski.
[12] Generalisimul armatelor imperiale.
[13] Selim Ghirai I, în a doua sa hănie (1684–1691).
[14] Constantin Brîncoveanu (1688–1714).
[15] Vezi nr. 5, nota 6.
[16] Capugi-başa = şeful portarilor seraiului sultanului, mare şambelan.
[17] Şerban Cantacuzino.
[18] Pribeag maghiar, venit de la Constantinopol la curtea lui Şerban Cantacuzino, primind de la acesta sarcina de a trata cu austriecii.
[19] Aluzie la Constantin Bălăceanu, ginerele lui Şerban Cantacuzino, şi la alţi boieri din solia trimisă de domn în toamna anului 1688 la Viena.
[20] Gheorghe Duca, după a treia sa domnie în Moldova (1678–1683), cînd la 24 decembrie 1863 a fost făcut prizonier, la ordinul lui Ştefan Petriceicu, de un podgheaz polon şi dus în Polonia.
[21] Mustafa paşa Köprülüzade, mare vizir (1689–1691).
[22] Viteji, oameni de încredere.
[23] Vezi nr. 66, nota 4.
[24] Ahmed paşa Köprülü Fazil, mare vizir (1661–1676).
[25] Intendentul vizirului.
[26] Cucerită de turci în 1672.
[27] În urma analizei interne a textului scrisorii, ajutat de alte documente editate şi inedite, am identificat autorul ei în persoana stolnicului Constantin Cantacuzino.

202 — Ţuţora, 2 octombrie 1691.

CONSTANTIN CANTEMIR CĂTRE IOAN SOBIESKI

Îi respinge cererea de a trece sub protecţia sa. Îi cere să nu pună garnizoane în Iaşi şi Roman. Îl sfătuieşte să se întoarcă înapoi şi să nu expună ţara robiei tătăreşti.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie a panie moy miłosciwy.

Doszedł mię waszey krol. msci list, w ktorym mi wa. krolewska msc perswaduiesz abym się cale obrocił y udał do protekcyi waszey krol.

msci. To zadną miarą uczynic nię mogę, gdyz ia z łaski boskiey osobliwych swoich mam panow pod ktorych władzą zostaiąc y patronstwem, mogą y mnie y te ziemię bronic. Mam y o tym wiadomosc ze wa. krol. msc myslisz w Iasiech y w Romanie założyc praesidia. Zaczym y tego wa. krolewska msc dokazac nie mozesz, gdyz iuz soltani ich ms z wielkiemi ordami są na przeprawie, z ktoremi sie da wa. krol. msc prętko obaczysz. Co zas wa. krol. msc tymze liscie swoim wyrazasz do mnie ze sie masz z woyskami swemi łączyc z woyskiem generała i. msci Veterani, o czym wiemy dobrze y gdzie sie generał i. msc Veterani znaiduie y ze tymczasem tu nie przybędzie. Zyczyłbym tedy po przyiacielsku waszey krol. mci zebys wa. krol. msc te woyska darmo nie gubił, ale raczey z onemi nazad się wrocił. W czym po chrzescianskn waszą krol. msc przestrzegam y nie spodziewaу sie wa. krol. msc ze tu woysk tatarskich niemasz. To tez przypominam waszey krol. mci ze przez te ordy nic inszego wa. krol. msc nie zrobisz, tylko wszystkich ubogich ludzi tey ziemi w niewola podasz, na ktorych miecby trzeba chrzescianski respekt. Rozumiem ze wa. krol. msc iakikolwiek uczynek chrzescianski przeciwko tym ubogim naszym ludziom wyswiadczyc raczysz. To więc doniosszy panskiey clementiey, samego siebie wysokiey łasce waszey krol. msci pana mego młwego podaiąc, zostawam, naiasnieyszego maiestatu waszey krol. mci pana mego mlwego unizony sługa, Io Constantyn, w<oiwo>da y ho<spoda>r ziemm mołdawskich

Іѡ Костандин воевода

W Cecorze die 2 8-bris 1691.

BOW, ms. 404/II, p. 375–376. Original. ASB–MP, r. 25–II, c. 1122–1123.

Preastrălucite milostive rege, domnul și domnul meu milostiv.

Am primit scrisoarea măriei voastre regești, în care măria voastră mă sfătuiești să mă întorc cu totul și să mă supun protecției măriei voastre. Aceasta în nici un chip n-o pot face, pentru că eu, din mila Domnului, am stăpînii mei osebiți, sub a căror putere și protecție fiind, pot să mă apere și pe mine și această țară. Am știre și despre aceasta, că măria ta te gîndești să pui *garnizoane* în Iași și în Roman. Deci nici aceasta nu poți face măria voastră, căci dumnealor sultanii se află deja cu mari hoarde la trecătoare, și cu care măria voastră vei ajunge repede să te vezi. Ceea ce măria voastră îmi faci cunoscut în scrisoarea măriei voas re, că ai să-ți unești oștile cu oștirea dumnealui generalului Veterani [1], știm bine atît unde se află dumnealui generalul Veterani, cît și că deocamdată nu va veni aici. Aș dori deci prietenește măriei voastre, ca măria voastră să nu-ți pierzi degeaba aceste oști, ci mai bine să te întorci cu ele înapoi. În care privință fac atent creștinește pe măria voastră, și nu te aștepta măria voastră ca aici să nu fie oști tătărești. Mai amintesc măriei voastre că nu vei face cu aceste hoarde nimic altceva, decît că vei da în robie pe toți sărmanii oameni din această țară, pentru care ar trebui avut un respect creștinesc. Socot că măria voastră binevoiești să arăți o faptă oarecare creștinească față de acești sărmani oameni ai noștri. Supunînd așadar aceasta clemenței măriei voastre și încredințîndu-mă înaltei grații a măriei voastre, domnului meu milostiv, rămîn al preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, preaplecată slugă, Io Costantin voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Costandin voevoda.

În Ţuţora, *în ziua de 2 octombrie 1691.*

---

[1] Frederic Veterani, feldmareşal imperial.

203 **Ţuţora, 2 octombrie 1691.**

CONSTANTIN CANTEMIR CĂTRE IOAN SOBIESKI

Îi arată motivele pentru care nu poate trece de partea sa şi îi cere din nou să nu pună garnizoane în Iaşi şi în Roman.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie a panie moy miłosciwy.

Panski a wysoki waszey krolewskiey msci pana mego młwego list humillimis osculis odebrałem, z ktorego powziąwszy szczęsliwę awizyi o dobrym zdrowiu waszey krol. msci pana mego młwego, nie pomałum się ucieszył, zycząc aby Pan naywyszszy szczęscił zamysłom waszey krol. msci y szczęsliwych successow dodał. Staranie waszey krol. msci około eliberacyi tey mizerney ziemi tey z pod ciężkiego iarzma wszystkim nam wiadome iest y ze zawsze miałes wa. krol. msc oycowskie y łaskawe oko na wszystkich uciekaiących sie ad patrocinium waszey krol. msci. jako y teraz raczysz wa. krol. msc panską informacyą a oycowską przestrogę nam dawac, za ktorą pokornie waszey krol. msci panu memu młwemu dziękuiemy. J tak to iest, bo ktoby taki ktoryby sobie libertatem nie zyczył. Atoli iednak wysokiemu rozsodkowi y panskiey uwadze waszey krol. msci p. m. młwemu nostram difficultatem podaiemy, ze oprocz syna, ktorego mam w Stambule, synow dwoch y dom wszystek fermanem wzięto y wszystkich boiarow domy ktore iuz nizey Falcziu są. Druga tez na moment ieden wszyscy mizerny obywatele musieliby w niewolą upasc, a nadto y ia sam między tak wielu ordy zostaiąc, iakim sposobem mogłbym uchodzic? Musiałbym tak dziatki swoie, iako y cała, ziemię w niewolą dać. Co uczynic nie rozumiałbym aby taki był na swiecie człowiek y iakaby z tego była pamiątka waszey krol. msci, zwlaszcza gdy wa. krol. msc tę pracę podiąłes dla wyswobodzenia tey ziemicy z niewoli. Praesidia tez załozyć w Iasiech y w Romanie, ze iest na mysłu waszey krol. msci słyszę, z tegoby ostatnia zguba y ruina tey zginioney ziemicy urosła, boby musiała przez wszystek czas podpasc pod Iassy y pod Roman ordy, gdzieby nie ieden chrzescianin w niewolą sie dostac musiał. A tak co bysmy eliberacyi spodziewali sie, większey bysmy niewoli cierpiec mieli, y one praesidia w wielkim by niebespieczenstwie mogły byc, gdyz ordy siła. Bo lubo han i. msc tu nie iest, ale woysko iego wszystko przy galgi soltana, ktory ze zadney turbacyi od Moskwy nie ma, idzie tu z woyskiem przeciwko waszey krol. msci z inszemi sołtanami, według summienia waszey krol. msci oznaymuiemy. Upadam tedy przed naiasnieyszym maiestatem waszey krol. msci, zebrząc panskiey clementiey y chrzescianskiego miłosierdzia nad tą konaiącą ziemicą. Moze wasza krol. msc iako pan mądry mądre sposoby znalesc do rekuperacyi naszey, nie ten sposob, ktory ziemicy tey zgubę y ruinę manifestuie. Nie chciey wasza krol. msc tey ziemicy gubic, bo iezieli woyska daley tu wa. krol. msc trzymac będziesz, abo praesidia zostawac, zaiste ginie, gdyz nad nią szable maszych dzierzawcow wiszą. J tak miasto swobodzenia, ostatniey niewoli doczekamy się, za co musiałoby byc naruszenie summienia. Te wszystkie wespoł z naszemi boiarami do wysokiey uwagi y panskiey clementiey waszey krol. msci

p. m-o mlwego podaiąc, do nog waszey krol. msci upadamy, zostaiąc naiasnieyszego waszey krol. msci maiestatu unizony sługa y podnozek, Io Kostantyn w⟨oiewo⟩da i h⟨ospo⟩d⟨ar⟩r ziemm mołdawskich

Нѡ Косшандни воєвода

W Cecorze die 2 8-bris 1691.

Naisnieyszemu y niezwyciężonemu maiestatowi krolestwu polskiemu panu a panu naszemu miłosciwemu nisko y pokornie.

BOW, ms. 404/II, p. 379—380. Original. ASB—MP, r. 25—II, c. 1124—1126.

Preastrălucite milostive rege, domnul şi domnul meu milostiv.

Domneasca şi înalta scrisoare a măriei voastre regeşti, domnului meu milostiv, am primit-o *cu cele mai plecate sărutări*, din care luînd fericita ştire despre buna sănătate a măriei voastre, domnului meu milostiv, nu puţin m-am bucurat, dorind ca Domnul cel preaînalt să aducă noroc planurilor măriei voastre şi să-ţi dea succese fericite. Strădania măriei voastre în legătură cu eliberarea acestei ţări vrednice de plîns de sub greul jug este cunoscută nouă tuturora, şi după cum măria voastră ai avut totdeauna privirea părintească şi îndurătoare asupra tuturor acelora ce apelează la protecţia măriei voastre, tot aşa şi acum măria voastră binevoieşti să ne dai stăpîneasca-ţi informaţie şi părintescu-ţi avertisment, pentru care mulţumim preaplecat măriei voastre, domnului meu milostiv. Şi aşa este, căci cine ar fi acela care nu şi-ar dori libertatea ?

Totuşi supunem înaltei înţelepciuni şi stăpîneştii atenţii a măriei voastre, domnului meu milostiv, *dificultatea noastră*, că, afară de fiul, pe care îl am la Stambul [1], mi s-au luat prin firman doi fii şi întreaga casă, precum şi casele tuturor boierilor care se află mai jos de Fălciu. În al doilea rînd, toţi sărmanii cetăţeni ar trebui să cadă într-o singură clipă în robie. Iar, pe lîngă aceasta, şi eu singur, cum aş putea scăpa, aflîndu-mă între atît de multe hoarde? Ar trebui să dau în robie atît pe copiii mei, cît şi întreaga ţară. N-aş crede să fie pe lume un astfel de om, care să facă aceasta. Şi ce amintire a măriei voastre ar rămîne din aceasta, mai ales cînd măria voastră ai luat asupră-ţi această sarcină de a elibera din robie această ţărişoară? A pune, după cum aud că este gîndul măriei voastre, *garnizoane* în Iaşi şi în Roman, din aceasta s-ar naşte cea din urmă pierzare şi ruină a acestei pierdute ţărişoare, căci ar trebui ca în tot acest timp hoardele să cadă asupra Iaşilor şi asupra Romanului, unde nu un singur creştin ar trebui să cadă în robie. Şi aşa noi, care ne-am fi aşteptat la eliberare, ar trebui să îndurăm o şi mai mare robie, iar acele *garnizoane* ar putea fi în mare primejdie, căci hoardele-s foarte multe. Căci deşi milostivirea sa hanul [2] nu este aici, dar oastea lui e toată, cu calgai sultan, care, fiindcă n-are nici o *tulburare* din partea Moscovei, merge aici cu oastea împotriva măriei voastre, cu alţi sultani, ceea ce înştiinţăm măriei voastre, după conştiinţa noastră. Cad deci în faţa preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti, cerşind creştineasca milă şi îndurare a măriei voastre asupra acestei ţărişoare pe moarte. Măria voastră, ca un domn înţelept, poate găsi mijloace înţelepte pentru *recuperarea* noastră, iar nu acest mijloc, care *arată* acestei ţărişoare *pe faţă* prăpădul şi ruina. Nu dori, măria voastră, să pierzi această ţărişoară, căci dacă măria voastră vei ţine mai departe aici oştile sau vei lăsa *garnizoane*, de bună seamă că va pieri, pentru că săbiile stăpînilor noştri atîrnă asupra ei. Şi aşa, în loc de eliberare, vom ajunge în robia cea de pe urmă, fapt de care conştiinţa măriei voastre ar trebui să fie tulburată. Acestea toate supunîndu-le,

împreună cu boierii noştri, înaltei atenţii şi domneştii îndurări a măriei voastre, domnului meu milostiv, cădem la picioarele măriei voastre, rămînînd al preastrălucitei maiestăţi a măriei voastre regeşti preaplecată slugă şi supus, Io Costantin voievod şi domn al ţărilor Moldovei.

Io Costandin voevoda.

În Ţuţora, *în ziua de 2 octombrie 1691.*

〈Adresa :〉 Preastrălucitei şi nebiruitei maiestăţi a regatului polon, domnului şi domnului nostru milostiv, în chip preaplecat şi umil [3].

---

[1] Antioh.

[2] Sefa Ghirai (1691—1692).

[3] Această scrisoare şi cea de la nr. 202 au fost analizate, după manuscris, de P.P.Panaitescu, în *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1958, p. 33.

204 — Iaşi, 26 aprilie 1694.

CONSTANTIN DUCA CĂTRE IOAN SOBIESKI

I-a primit scrisoarea, adusă de serdarul Ion Costin, trimis la el în solie în toamna anului 1693. Îl roagă să oprească incursiunile de pradă care au ajuns pînă la Iaşi.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie a panie moy miłosciwy.

Jakom w-ey krol. msci panu memu młwemu przez j. msci pana Kostyna sardara szczere moie wyraził usługi, tak i teraz, lub zostaię pod panowaniem cara tureckiego, jestem zawsze inclinatus do wiernych usług naiasnieyszego maiestatu w-ey krol. msci w czym mię panski roskaz w-ey krol. msci zaydzie. Bo lubom ni w czym nie zasłuzony w-ey krol. msci, jednak ku sobie panskiey łaski i dobroczynnosci oycowskiey w.k. msci doznałem, jako et ex scriptis w.k. msci przez j. msci pana, jako sardara, narysowałem sobie w sercu moim do Kostyna. Tylko o to mi się przychodzi uskarzac przed zywotnieyszym maiestatem, w-ey krol. msci pana ro〈 ?〉 naiasniey ze iuz czaty z panstw w k. mci poczęsnego młwego nieprzyiaciel〈skim〉 sposobem az pod samemi Iassami. O ty kradziez jako to, ale y z Horodenki wyprawiono 4-sta do brodu na to, zeby na Iassy uderzyli tak na swo koni tu, jako y na boiarzow moich. Z czegoby to mego znaiezdzic, nie wiem. Oprocz tego że upadam do nog w.k.m. wespoł ze wszystkiemi boiarami wołoskiemi, pokornie prosząc w-ey krol. msci, abys w.k. msc z panskiey swey dobroczynnosci y chrzescianskiey miłosci raczył nas bronic i zahamowac swawolnych ludzi, biorąc nas wszystkich pod panską swoię protekcyę. Czekam tedy w tym panskiego w.k. msci respektu na nas prawie iuz zginionych tak od pogan, jako y od czat panstw w.k. msci. A teraz zdrowia dobrego y szczęsliwego panowania od Pana Boga w długi wiek w-ey krol. msci szczerym sercem zyczę, zostaiąc cale naiasnieyszego maiestatu w-ey krol. msci pana mego młwego unizony sluga.

Io C. Duca voevoda

W Iasiech die 26 aprilis 1694.

Naisnieyszemu maiestatowi Janowi trzeciemu z bozey łaski krolowi polskiemu, wielkiemu xcu litewskiemu, ruskiemu, pruskiemu, mazowieckiemu, inflantskiemu, kyiowskiemu, wołynskiemu, podolskiemu,

podlaskiemu, smolenskiemu, siewierskiemu y czernichowskiemu, panu a panu memu mływemu.

BOW, ms. 404/II, p. 383—386. Original. ASB—MP, r. 25—II, c. 1127—1130.

Preastrălucite milostive rege, domnul și domnul meu milostiv.

După cum am recomandat măriei voastre regești, domnului meu milostiv, sincerele mele slujbe prin dumnealui domnul Costin serdarul [1], așa și acum, cu toate că mă aflu sub stăpînirea împăratului turcesc, sînt totdeauna înclinat spre credincioase slujbe către preastrălucita maiestate a măriei voastre regești în ceea ce-mi va porunci măria voastră. Căci, deși fără a binemerita întru nimic de la măria voastră, totuși am cunoscut grația domnească și binefacerea părintească a măriei voastre față de mine, după cum m-am bucurat în inima mea și *din cele scrise* de măria voastră prin dumnealui domnul Costin serdarul. Numai de aceasta îmi revine să mă plîng înaintea preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești, domnului meu milostiv, că detașamente de recunoaștere din țările măriei voastre ⟨au ajuns⟩ deja în chip dușmănos chiar pînă la Iași. Despre această pradă, mai meargă, dar și din Horodenka au fost trimiși 400 la vad pentru a lovi asupra Iașilor atît asupra cailor noștri de aici, cît și asupra boierilor noștri. Din ce pricină au năvălit asupra mea, nu știu. Afară de aceasta, cad la picioarele măriii voastre împreună cu toți boierii Moldovei, rugînd umil pe măria voastră, ca măria voastră să binevoiască, din domneasca sa binefacere și din iubirea sa creștinească, să nu apere și să frîneze pe oamenii ce-și fac de cap, luîndu-ne pe noi toți sub protecția sa stăpînească. Aștept în această privință respectul domnesc al măriei voastre față de noi, prăpădiți deja aproape atît de către păgîni, cît și de către detașamentele de recunoaștere din țările măriei voastre. Iar acum doresc din inimă sinceră măriei voastre sănătate bună și domnie fericită de la Domnul Dumnezeu întru mulți ani, rămînînd al preastrălucitei maiestăți a măriei voastre regești cu totul preaplecată slugă.

Io C. Duca voevoda [2] ⟨iscălitură cu litere latine⟩.

În Iași, *în ziua de 26 aprilie 1694.*

⟨Adresa :⟩ Preastrălucitei maiestăți, Ioan al treilea, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare principe al Lituaniei, Ruteniei, Prusiei, Mazoviei, Livoniei, Kievului, Voliniei, Podoliei, Podlasiei, Smolenskului, Severului și Cernihovului, domnului și domnului meu milostiv.

---

[1] Ion (Ioniță, Iancu), fiul cronicarului Miron Costin. Solia sa a avut loc în toamna anului 1693, cu care prilej a dus regelui din partea domnului „un cal foarte frumos, cu o șa montată pe o pătură lungă și bogată și cu un harnașament aurit, pe lîngă acestea un buzdugan de aur bătut cu pietre și o sabie turcească de asemenea ferecată în aur". Lui Marcu Matczyński, voievod al Ruteniei, i-a dat un cal, cu o șa înaltă tătărească, brodată, și cu un harnașament aurit. Audiența de plecare a avut loc la 8 noiembrie, cînd solul a primit pentru domn aprobarea regelui de a transporta rămășițele pămîntești ale tatălui său, Gheorghe Duca, de la Liov la Iași. Pornirea lor s-a făcut la 9 decembrie, printr-o fastuoasă ceremonie (4 000 de lumînări) săvîrșită de un mare număr de ortodocși din Rutenia (vezi K. Sarnecki, *op. cit.*, p. 57, 71).

[2] Constantin Duca, în prima sa domnie (aprilie 1693 — decembrie 1695).

205 **Wilanów, 22 octombrie 1695.**

ORDIN AL VISTIERULUI MARCU MATCZYŃSKI

De plată a 15 zloți pentru întreținerea solului lui Constantin Brîncoveanu.

Monsieur Winkler przyiechał od hospodara multanskiego z wiadomosciami do j. kr. mci publicum concernentibus, ktoremu na sustendement tygodniowy day wm pan ex aerario publico złotych piętnaście. Dat w Wilanowie die 22 8-bris 1695.

M. Matczyński swoyą ręką.

Odebrał p. Mathiasz Kozłowski.

AGW—AZ, 3033. ASB—MP, r. 8, c. 10.

Monsieur Winkler a sosit de la domnul Munteniei [1] cu ştiri la m.s. regele [2] *privitoare* la *situaţia publică*, căruia dă-i domnia ta din *vistieria statului* pentru întreţinerea sa săptămînală cincisprezece zloţi. *S-a dat* în Wilanów, în ziua de 22 octombrie 1695.

M. Matczyński cu mîna sa.

⟨De altă mînă, în colţul stîng al biletului :⟩ I-a ridicat d. Matiaş Kozłowski.

---

[1] Constantin Brîncoveanu.
[2] Ioan Sobieski.

206 **18 noiembrie 1695.**

DANIIL RUPICKI CĂTRE STANISLAV JABŁONOWSKI

Comandantul garnizoanei polone din cetatea Neamţului raportează marelui hatman că domnul Moldovei, Constantin Duca, le-a întrerupt aprovizionarea cu hrană, aceasta la îndemnul socrului său, Constantin Brîncoveanu, care-i trimite oameni pentru recuperarea punctelor ocupate de poloni.

Jasnie wielmozny a mnie wielce msci panie kasztelanie krakowski, a moy wielce mci panie y dobrodzieiu.

Hospodar i. mc zadną miarą nie chce pozwalac zboza do nas wozić. Posłałem kilkanascie wozow. Pozwolono kupic. Iako powracali, zatrzymano wszytkich w Piatrze. Dosic nieprzyiazni y nieznaią się na łasce dobrodziea moiego. Własnie ich trzeba postraszic bo y Iasy parkanami obstawiają. A to wszystko hospodar multanski robi. Przysłał kilkunastu kapitanow iakoby na słuzbę do hospodara wołoskiego, a ich ludzie po kilka po kilka zbieraią się znowu do nich y wszyscy będą w kupie, a to tym sposobem zeby to nieznacznie było ze hospodar multanski swoich ludzi przysełа. Zebrawszy ludzie do kupy tak między sobą uradzili, w niebytnosci dobrodzieia moiego ma soltan koszem stać nad Mołdawą między Kompołągiem y Niamcem, y oraz chcą dobywać Kompołągu, Niamca y Hangu. Bez prowiantu nie wiem co daley czynić y w miescie niemasz nic chleba iako te drogi zaparli. Oczekiwam rozkazania dobrodzieia mego co daley z tym czynić. Regiment j. mci pana starosty winnickiego, ten na wielką mizeryą przyszedł. Pokim miał iakikolwiek sposob ratowałem az do tego czasu, więcey nie mam sposobu. Co donioszszy, zalecam się w łaskę panu memu miłosciwemu y zostawam wm jasnie w.m. pana y dobrodzieia a pana mego miłosciwego nayniszszym sługą, Daniel Rupicki ob⟨erszte⟩r j.k. mci.
Die 18 9-bris 1695.

Jasnie wielmoznemu a mnie wielce miłosciwemu panu y dobrodzieiowi j. mci panu kasztelanowi krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, a memu dobrodzieiowi do pilnego oddania we Lwowie.

Od kommendanta Niamcu die 18 9-bris 1695.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 125. Original. ASB—MP, r. 2, c. 1007—1009.

Preaputernice și mult milostivul meu domn castelan de Cracovia, domnul și binefăcătorul meu mult milostiv.

Milostivirea sa domnul [1] nu vrea în nici un chip să îngăduie să se transporte grîne la noi. Am trimis vreo cincisprezece care. Ne-a îngăduit să cumpărăm. Cînd s-au întors, le-a reținut pe toate la Piatra. Destul de neprietenoși și nu se recunosc a fi doritori de grația binefăcătorului meu. Precis, trebuie să-i înspăimîntăm, căci și Iașii îi înconjură cu îngrădituri. Şi acestea toate le face domnul Munteniei [2]. Acesta a trimis vreo cincisprezece căpitani, chipurile, în slujbă la domnul Moldovei, iar oamenii lor se adună din nou cîte cîțiva, cîte cîțiva la ei și vor fi toți la grămadă, şi aceasta în așa fel încît să nu fie știut că domnul Munteniei trimite oamenii săi. Strîngînd oameni la grămadă, s-au sfătuit între ei ca, în absența binefăcătorului meu, sultanul [3] să stea cu tabăra pe Moldova, între Cîmpulung și Neamț, și voiesc să ia Cîmpulungul, Neamțul și Hangul. Fără hrană, nu știu ce să fac mai departe, iar în oraș [4] nu este deloc pîine, de vreme ce au închis aceste drumuri. Aștept porunca binefăcătorului meu: ce să fac mai departe? Regimentul dumnealui domnului staroste de Winnica [5], acesta a ajuns în mare mizerie. Cît timp am avut vreun mijloc, l-am ajutat pînă acum, mai mult nu pot. Ceea ce înștiințînd, mă recomand grației domnului meu milostiv și rămîn al preaputerniciei tale, domnului și binefăcătorului meu milostiv, preaplecată slugă, Daniil Rupicki, colonel al m.s. regelui. *În ziua de 18 noiembrie 1695.*

⟨Adresa :⟩ Preaputernicului și mult milostivului meu domn și binefăcător, domniei sale domnului castelan de Cracovia, marelui hatman al coroanei și binefăcătorului meu să i se dea în grabă la Liov.

⟨La stînga adresei, de altă mînă :⟩ De la comandantul Neamțului, *în ziua de 18 noiembrie 1695.*

---

[1] Constantin Duca.
[2] Constantin Brîncoveanu.
[3] Calgai sultan. Vezi nr. 5, nota 6.
[4] Tîrgu Neamț.
[5] Cazimir Leszczyński.

207 **Liov, 18 decembrie 1695.**

STANISLAV JABŁONOWSKI CĂTRE IOAN SOBIESKI

Îi recomandă pe boierii din Moldova, rămași credincioși, care pleacă la el cu jălbi.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu panie a panie moy miłosciwy y dobrodzieiu.

Jadą supplices do w.k. mci uskarzając się na krzywdy y oppressye swoie panowie boiarowie wołoscy pod zasczytem y protekcyą w.k. mci zostaiący. Wiernie y zyczliwie dotychczas dotrzymali y daley cum eadem fidelitate odzywaią się. Jako tedy respektowi panskiemu w.k. mci zalecam

o soby ich tak aby wysłuchani y wyexaminowani w dolegliwosciach swoich z zwykłey w.k. mci dobroci odniesli consolatią, unizoną za nimi wnoszę prozbę. Ile gdy w teraznieyszych koniunkturach, gdzie cała ziemia wołoska idzie w rebelią, tym barziey przychęcac ich nalezy. Regium w.k. mci lepiey to przeyrzy iudicium. Ja zas cum plena veneratione maiestatu miłosciwey oddaię się łasce.

Waszey krolewskiey msci pana mego miłosciwego y dobrodzieia nayniszszy y nayzyczliwszy sługa, S. J. Jabłonowski.

Ze Lwowa die 18 X-bris 1695.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 126. Original. ASB—MP, r. 2, c. 1010.

Preastrălucite milostive rege, domnul și domnul și binefăcătorul meu milostiv.

Domnii boieri moldoveni, care au rămas în cinstea și protecția măriei voastre, merg *cu jălbi* la măria voastră, plîngîndu-se de daunele și împilările lor. Pînă acum au ținut cu credință și cu bunăvoință și se anunță și mai departe *cu aceeași credință*. Așadar, recomand persoanele lor respectului domnesc al măriei voastre și fac umila mea rugăminte ca să fie ascultați și cercetați în durerile lor și să se aleagă, din obișnuita bunătate a măriei voastre, cu mîngîierea. Se cuvine să-i încurajăm cu atît mai mult pentru noi, cu cît, în actualele conjuncturi, toată țara Moldovei merge în răscoală. *Judecata regească* a măriei voastre va vedea mai bine aceasta. Iar eu mă încredințez, *cu deplina venerare a maiestății*, milostivei ei grații.

Al măriei voastre, domnului și binefăcătorului meu milostiv, preaplecată și prea binevoitoare slugă, S. I. Jabłonowski [1].

Din Liov, *în ziua de 18 decembrie 1695.*

---

[1] Acest pasaj, autograf.

208 — **București, 1 mai 1698.**

CONSTANTIN BRÎNCOVEANU CĂTRE AUGUST AL II-LEA

Îl felicită cu ocazia urcării pe tronul Poloniei și îi dorește domnie îndelungată, succese și sănătate. Se scuză că o face prea tîrziu.

Serenissime ac potentissime rex.

Quod debito tardius per praesentes demississimas literas, cum mea devotissima reverentia, ad serenissimam regiam maiestatem vestram accedam, benignissime sacra regia maiestas ignoscere dignabitur. Apud quam tanquam harum partium non ignaram, quin me, loci distantia et huius provinciae status, nec non certae aliae considerationes excusabunt, minime dubito. Animus enim meus, qui cum votivis expressionibus, primus esse anhelabat, etsi nunc novissimus est, quia acceptabitur, suadet mihi innata serenissimae maiestatis vestrae bonitas et magnanimitas. Proinde nunc, cum ineffabili gaudio, hanc quam divina providentia sacrae regiae maiestati vestrae prosperrimis auspicy̆s diadematae pro regenda serenissima republica Polona contulit dignitatem et in componendis illius regni exortis civibus tempestatibus, dedit faelicitatem demississime gra-

tulor ac toto possibili affectu voveo, ut benedicente Altissimo, sacra regia maiestas vestra in omnibus suis piissimis et gloriosissimis intentionibus nec non heroicis actionibus propitium et favorabilem, cum exaltatione et dilatatione divae gloriae nec non totius christianae reipublicae optabili emolumento, experiatur successum.

Plura exaggerare et depromere opportuna modestia non permittit, tantum ut in benignissimam sacrae regiae maiestatis vestrae gratiam insinuatus, supradictis meis repetita sincerrima adiunguam vota , quatenus Deus ter optimus maximus penes felicissimum regimen sacrae regiae maiestati vestrae integerrimam valetudinem et longaevam vitam clementissime impertiatur. Dabantur Bukureszti die prima maÿ, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo octavo.

Serenissimae ac potentissimae maiestatis vestrae humillimus servus,

Constantinus Brankovan ⟨iscălitură autografă⟩.

⟨Adresa :⟩ Serenissimo ac potentissimo Augusto secundo divina gratia Poloniarum regi [1] ac Saxoniae electori.

AGW—AKW, dz.m.i w., nr. 131. Original. ASB—MP, r. 2, c. 1011—1014.

---

[1] 1697—1733.

209 **Iași, 5 iulie 1699.**

ANTIOH CANTEMIR CĂTRE IOSIF SLUSZKA

Pornește spre Nistru, la evacuarea Cameniței. A declarat turcilor că răpirea de către tătari a oamenilor și carelor trimise de comisarii poloni în acest scop este împotriva dreptului ginților.

Copia listu hospodara wołoskiego do jego mczi pana kasztelana wilenskiego z Ias 5 iulÿ 1699.

Dotychczas dla roznych w preparacyi trudnosci suspensum zblizenia się ku Kamiencowi mego negotium, iako wm.m. panom do teskniey było okazyą, tak nie mniey y moie solicitabat intenta abym czym prędzey obudwuch stron samym skutkiem ukontentował vota. Dlaczego y poslanych od wm.m. pana ludzi przeszłą okazyą, bez ostateczney wyiazdu mego pewnosci, expediowac nie chciałem. Teraz tedy gdy cale dnia dzisieyszego z Ias ruszam się, onych wespoł z teraznieyszym wm.m. pana posłancem z tą pewnoscią wyprawiłem, ze w tym da Bog tydniu stanąc usilnie u Dniestru. Ktorych zas Tatarow niestatek donosisz mi wm pan o zabranie podwod y ludzi wm m. panstwa, ten iuzem ia anticipative gdy mie się wiedziac dostało principałom ich wyraziłem ze się to contra ius gentium dzieie. J teraznieysze wm. m. pana listy do jego mczi pana ablegata do Adryanopola odsyłam. A teraz pospieszaiąc z przytomną moią ku wm m. panu bytnoscią, przyiasni się iego nieodmienney zalecam y łasce, iestem etc.

AGW—AZ, 3029, p. 27. ASB—MP, r. 8, c. 140.

Copia scrisorii domnului Moldovei către dumnealui domnul castelan de Vilna [1], din Iași, *5 iulie* 1699.

Misiunea mea de a mă apropia de Camenița fiind *ținută* pînă acum *în loc* din felurite greutăți de pregătire, după cum ea a fost o ocazie dorită de domniile voastre, domnii mei, tot așa *va solicita* nu mai puțin și *străduințele* mele de a aduce cu atît mai repede la bun sfîrșit *dorințele* ambelor părți. De aceea n-am vrut să expediez rîndul trecut nici oamenii trimiși la mine de domnia ta, domnul meu milostiv, fără a fi cu totul sigur de plecarea mea. Acum deci, cînd astăzi mă pornesc din Iași, i-am expediat, împreună cu actualul trimis al domniei tale, domnului meu milostiv, cu această înștiințare sigură, că în această săptămînă va da Dumnezeu să ajung numaidecît la Nistru. Domnia ta, domnul meu milostiv, îmi dai însă de știre că tătarii, din nestatornicia lor, au luat carele și oamenii domniilor voastre. Eu am spus acum *mai înainte*, îndată ce mi s-a adus aceasta la cunoștință, patronilor mei că aceasta se face *împotriva dreptului ginților*. Și actualele scrisori ale domniei tale, domnului meu milostiv, le trimit dumnealui domnului sol [2] la Adrianopol. Și acum, grăbindu-mă cu prezența mea conștientă spre domnia ta, domnul meu milostiv, mă recomand prieteniei și grației domniei tale neschimbate, sînt etc.

---

[1] Iosif Słuszka.
[2] Stanislav Rzewuski, staroste de Chełm, sol la Poartă.

210 — Din tabăra de la Żwaniec, 3 august 1699.

INSTRUCȚIUNILE LUI SIGISMUND BRZEŚCIAŃSKI, SOL ÎN MOLDOVA

Va face cunoscut lui Antioh Cantemir punctul de vedere al comisarilor în legătură cu găsirea mijloacelor pentru evacuarea Cameniței de turci, iar a Neamțului și Sucevei de poloni.

Memoryał j. mci panu Zygmuntowi Brzescianskiemu podstolemu owruckiemu, oberszterleytnantowi artyleryi koronney do hospodara j. mci wołoskiego dany od ich mosciow p. kommissarzow w obozie pod Zwancem die 3-tia augusti 1699.

Primo. Pasza j. mc kamieniecki requiruie u nas według traktatu postanowionego pomocy do wywozu swego z Kamienca y naznacza kwotę wozow dwa tysiąca. Iuz to drugi raz iako się paszy j. mci explikuiemy w tym terminie ze to pod kondycyą pozwolił nasz plenipotencyariusz pomienioną pomoc, okresliwszy temi terminami : iezeli się to staci moze. Wiadoma zas rzecz ze to byc nie moze, kiedy po zawartych traktatach orda zniszczyła kraie nasze pograniczne, skądby było podobienstwo wyciągnąc iakiekolwiek podwody. Teraz zas lubo nam po częsci iassyr od Tatarow wrocony, przeciesz y iedney sztuki bydła nie oddano.

Secundo. Hospodar j.mc pisząc do nas dołoszył ze do ewakuacyi Kamienca ze wszytkiemi preparamentami idzie. Tymesmy się ubespieczeli y o zadnych nie myslelismy. Prosiemy tedy hospodara j. mci zeby nas w tym terminie swinkował u paszy kamienieckiego, zeby zadney przy wychodzie z Kamienca o to nie było trudnosci.

3-tio. Iezeliby wm mci. pan zrozumiałes ze to nie dla pretextu iakiego pasza kamieniecki zakroił na te podwody y ze hospodar przy... [1] zego

zadną miarą sam wywiesc nie zdoła, mozesz wm mci. pan namienic ze się ich mc panowie komissarze od siebie y z tego... [1] skw ktore tu w konwoiu maią, mogą złozyc na wozow dwiescie... [1] ale to tylko zeby te rzeczy ktore wodą maią poysc z Kamienca do brzegu dnistrowego zwiezc, chocby tez y kilka razy miały te wozy obrocic z Kamienca pod naszym konwoiem y zeby potym powrociły te wozy do nas do obozu.

4-to. J. mc. pan krakowski, hetman w. koronny, odiezdzaiąc z tego kraiu pisał do ich mciow panow komissarzow ze hospodar j. mc przyobiecał wywiesc ciezary nasze tak z Niemca iako z Soczawy do Sniatyna. Spodziewami się ze nie umknie slowa swego ktore dał hetmanowi naszemu. Iednak ze y my dla informacyi kolegi naszego na tę ewakuacyą do Wołoch ordynowanego chcielibysmy miec rzetelną hospodara j. mci w tym deklaracyą, wszakby ta kraynia wołoska ktora od nas dostanie się hospodarowi j. mci wystarczy by temu mogła.

AGW—APP, nr. 13, p. 42—43. Copie. ASB—MP, r. 24, c. 276—278.

Memoriu dat de dumnealor domnii comisari din tabăra de sub Żwaniec, *în ziua de 3 august 1699*, domniei sale domnului Sigismund Brześciański, stolnic de Owrucz, locotenent-colonel din artileria coroanei, la milostivirea sa domnul voievod al Moldovei [2].

Întîi. Dumnealui paşa de Cameniţa [3] cere de la noi, potrivit tratatului stabilit [4], ajutor pentru evacuarea sa din Cameniţa şi indică un număr de două mii de care. Este a doua oară acum că-i *explicăm* dumnealui paşei [5] în această privinţă că plenipotenţiarul nostru [6] a îngăduit numitul ajutor, sub condiţia exprimată prin aceste cuvinte: „Dacă se va putea". Este ştiut însă lucrul că aceasta nu se poate, de vreme ce hoarda a distrus după încheierea tratatelor ţinuturile noastre de la hotar, de unde s-ar fi putut scoate ceva care. Acum însă, cu toate că prada ne-a fost înapoiată în parte de tătari, totuşi nu ni s-a dat înapoi nici un cap de vită.

Al doilea. Milostivirea sa domnul [2], scriindu-ne, a adăugat că merge la evacuarea Cameniţei cu toate lucrurile pregătite. Noi ne-am bazat pe aceasta şi nu ne-am gîndit la nici o pregătire. Rugăm deci pe milostivirea sa domnul să ne absolve în această privinţă la paşa de Cameniţa, ca să nu fie nici o greutate la ieşirea sa din Cameniţa.

Al treilea. Dacă domnia ta, milostive domn, vei înţelege că paşa de Cameniţa a avut chef de aceste care nu pentru un pretext oarecare şi că domnul [2] nu reuşeşte în nici un chip să le scoată singur, domnia ta, milostive domn, poţi aminti că domniile lor domnii comisari pot admite de la ei două sute de care din cele ce le au în convoi, dar aceasta numai ca să transporte acele lucruri care urmează să meargă pe apă, din Cameniţa pînă la ţărmul Nistrului, chiar şi dacă aceste care ar trebui să se ducă şi să se întoarcă din Cameniţa, sub escorta noastră, de cîteva ori, iar aceste care să se întoarcă apoi la noi, la tabără.

Al patrulea. Dumnealui domnul de Cracovia [7], marele hatman al coroanei, plecînd din acest ţinut, a scris domniilor lor domnilor comisari că milostivirea sa domnul [2] a făgăduit să transporte poverile noastre atît din Neamţ, cît şi din Suceava, la Sniatin. Nădăjduim că nu-şi va uita cuvîntul pe care l-a dat hatmanului nostru. Totuşi şi noi am voi să avem în această privinţă o declaraţie exactă din partea milostivirii sale domnului,

pentru a informa pe colegul nostru trimis în Moldova în vederea acestei evacuări, căci această bucată din Moldova care o va primi de la noi, va ajunge milostivirii sale domnului ca să se poată face acest lucru.

---

[1] Marginea documentului a rămas nemicrofilmată.
[2] Antioh Cantemir.
[3] Kahraman.
[4] La Karlowitz (26 ianuarie 1699).
[5] Prima scrisoare, din 2 august 1699 (AGW—APP, nr. 13, p. 10).
[6] Stanislav Małachowski, voievod de Poznań, delegat la tratativele de pace de la Karlowitz.
[7] Castelanul de Cracovia : Stanislav Jabłonowski.

211 **Din tabăra de la Socola, 4 august 1699.**

ANTIOH CANTEMIR CĂTRE COMISARII POLONI

Răspuns la solia lui Brześciański în legătură cu evacuarea Cameniței.

Iasnie wielmozni msci panowie comissarze jego k. msci y rzeczypospolitey, moi wielce msiwi panowie y przyiaciele.

Przez j. msci pana Zygmunta Brzescianskiego, podstolego owruckiego, oberszterleytnanta artylleriey koronney, przyiacielski list wm m.m. panow z wszelką weneratią odebrałem, z ktorego, iako często zabieram wiadomosć o pożądanym zdrowiu y pomyslnych fortunnych wm m. panow sukcessach, tak z tego do większey pobudzam się uciechi. A że mi wm m. panowie w tym liscie swoim tę czynicie expressyą, że iakoby pasza j. msc kamieniecki de novo wm m. panom miał przypomniec względem pomocyi, ktore się w postanowionych paktach zamykaią, zebyscie wm m. panowie dali iaką częsc wozow dla ewakuatiey Kamienca, a iako wprzod pasza j. msc napisał był do wm m. panow o tychże rzeczach, na co tak niektoremi sposobami wm m. panowie odpowiedzieli, od onego czasu dotychczas wm m. panom nic nie wspominał, zaczym ia nie inszą przyczynę byc uważam, ieno pasza j. msc uwazał sobie upoznienie ewakuatiey Kamienca. Lecz teraz nadchodząc ten czas, musi j. msc przypomniec wm m. panom względem obiecaney pomocy, naybarziey wtedy, kiedy iest rzecz wielka, bo mu wiele potrzeba. Strony zas tey przyczyny, ktorą wm m. panstwo daiecie o inkursyey tatarskiey y plundrowaniu, zda mi się że ona iest słaba. Ponieważ gdy naiasnieyszy cesarz j.msc tę rzecz, ktorą orda uczyniła nie słuszną, surowym ordynansem zakazał im, aby się z wm m. panami zgodzili, iakosz tę rzecz uczynili z atęstatią zapisu, ktory od wm m. panow wzięli. To też wm m. panstwo mnie przypominacie, com był napisał wmsciom, że z wszystkim praeparamentem iadę dla wyproznienia Kamienca, prawda ze to iest. Lecz co mi roskazano, to czesc należytosci moiey zupełnie sprowadziłem, ale nie to y coscie wm m. panowie w traktatach postanowionych obiecali, abym wykonał. Iednak wm m. panowie według obietnicy powinniscie wszytko uczynić, iako to wszytko rzetelniey mozecie wm m. panstwo od pomienionego pana posłannika wyrozumieć. Ale ia y według uczynnosci chrzescianskiey y w szczerey przyiazni, ktora iest zawsze miedzy nami konserwowana, iestem gotow affektacyi wm m. panow dosyć uczynić w czym iele moznosć moia zniesć moze. Zwykłem się zatym ich affektowi zaleciwszy, zostaię statecznie wm

m.m. panow uprzeymie zyczliwym przyiacielem y słuzyc gotow, Antyochi Konstantyn w⟨oiewo⟩da y hospodar ziem mołdaw⟨skich⟩

Иѡ Антиох Констандин воевода

Z obozu pod Sokołem die 4 augusti 1699.

Jasnie wielmoznym ich msciom p. panom comissarzom, j. msci panu Marcinowi Kątskiemu woiewodzie kyiowskiemu, generałowi podolskiemu y artylleriey koronney, y wszystkim jasnie wielmożnym jch msciom p. panom comissarzom j.k. msci y rzptey, moim wielce msciwym panom y przyiacielom.

AGW—APP, nr. 13, f. 45—46. Original. ASB—MP, r. 24, c. 279—280.

Preaputernicilor milostivilor domnilor comisari ai m.s. regelui [1] și ai republicii, domnii și prietenii mei mult milostivi.

Am primit cu toată venerația prin dumnealui domnul Sigismund Brześciański, stolnic de Owrucz, locotenent-colonel din artileria coroanei, scrisoarea prietenească a domniilor voastre, milostivilor domni, din care, după cum deseori luăm știre despre dorita sănătate și despre succesele favorabile și fericite ale domniilor voastre, milostivilor domni, tot așa și din aceasta mă bucur și mai mult. Și pentru că domniile voastre, milostivilor domni, vă exprimați în această scrisoare a domniilor voastre că dumnealui pașa de Camenița v-ar fi amintit *din nou* în privința ajutoarelor, care sînt cuprinse în pactele stabilite, ca să dați o parte oarecare din care pentru evacuarea Cameniței, și că la început dumnealui pașa v-a fost scris despre aceste lucruri, la care domniile voastre, milostivilor domni, ați răspuns în anumite chipuri și că de atunci și pînă acum nu v-a mai amintit nimic, eu nu consider că este alt motiv, fără de cît că dumnealui pașa a considerat că evacuarea Cameniței a întîrziat. Acum însă sosind timpul acesta, dumnealui trebuie să vă aducă aminte domniilor voastre, milostivilor domni, de ajutorul făgăduit, mai ales atunci, cînd este o treabă mare, căci îi trebuie multe.

În ceea ce privește însă acel motiv, pe care domniile voastre, milostivilor domni, îl invocați în legătură cu incursiunea tătărească și cu prădăciunea, mi se pare că el este slab. Aceasta, deoarece cînd preastrălucitul împărat [2] le-a poruncit tătarilor prin aspru ordin să se împace cu domniile voastre, milostivilor domni, pentru acel lucru nedrept, pe care l-a săvîrșit hoarda, într-adevăr au făcut aceasta, cu dare de zapis, pe care l-au luat de la domniile voastre, milostivilor domni.

Domniile voastre, milostivilor domni, îmi amintiți și de ceea ce v-am fost scris, că plec cu toate cele pregătite pentru deșertarea Cameniței. Aceasta-i drept. Însă ceea ce mi s-a poruncit, adică partea îndatoririi mele, am îndeplinit-o în întregime, dar nu mi s-a poruncit să fac și ceea ce domniile voastre, milostivilor domni, ați făgăduit în tratatele stabilite. Totuși, domniile voastre, milostivilor domni, trebuie să faceți, potrivit făgăduielii, totul, după cum puteți înțelege toate mai exact de la numitul domn sol. Iar eu, atît după datoria mea creștinească, cît și pentru sincera prietenie ce se păstrează totdeauna între noi, sînt gata să îndeplinesc dorința domniilor voastre, milostivilor domni, cît îmi va sta în putință. Recomandîndu-mă, cu aceasta, dragostei domniilor voastre, rămîne statornic al domniilor voastre, domnii mei milostivi, sincer binevoitor prieten și gata a vă sluji, Antioh Constantin voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Antioh Costandin voevoda.

Din tabără de la Socola, *în ziua de 4 august, 1699.*

⟨Adresa :⟩ Preaputernicilor dumnealor domnilor comisari, domniei sale domnului Martin Kątski, voievod de Kiev, general al Podoliei și al artileriei coroanei, și tuturor preaputernicilor domni comisari ai m.s. regelui și ai republicii, domnilor și prietenilor mei mult milostivi.

---

[1] August al II-lea de Saxonia.
[2] Mustafa al II-lea (1695–1703).

212 **Din tabăra de la Socola, 21 august 1699.**

ANTIOH CANTEMIR CĂTRE MARTIN KĄTSKI

I-a primit răspunsul, precum și scrisoarea adresată comandantului polon al Sucevei. Speră ca „Turcul" să-i aducă știri sigure de la el. A dispus să se înapoieze tunarilor poloni din Neamț cele două perechi de boi. Îi transmite scrisorile ambasadorului polon la Poartă.

Jasnie wielmozny msci panie woiewodo kjiowski y generale podolski, moy wielce msci panie y przyiacielu.

Z wdzięcznym y teraz na list moy odebrałem affektem od wm m.m. pana respons, przy ktorym mię oraz y list od wm m. pana do j.m. pana commendanta soczawskiego ordynowany doszedł. Za ktorą ia stateczną ku mnie przyiazn wielce wm.m. panu dziękuię. Lubom na punkta listu mego wszytkie od wm m. pana nie otrzymał odpowiedzi, iednakze znowu dobrą w tym mam nadzieię, ze j. msc. pan Turkuł na wszytko w prędkim czasie pewną mi od wm m. pana przyniesie wiadomosć. Co zas względem tych dwuch par wołow ktore z Niemca ludziom wm m. pana armatnym za niektorych tutonnikov zabrano, dla poufałey jego affektacyi zaraz napisałem list do ich mosciow panow kaymakanow do Ias z takim mandatem, aby te pare dwie wołow tamtym ludziom wm m. pana armatnym znowu kazali przywrocić. Tylko racz y wm m. pan napisać do j.m. pana commendanta niemieckiego, zeby także z tamtych tutunnikow, ktorzy zostali winni Zydowce w Iasach kilka dziesiąt talarow, słuszną oney uczynił sprawiedliwosc, żeby iey kazał ten dłużek oddać. Poniewaz j.m. pan commendant pierwiey sam sie tak był podiął, żeby ta Zydowka od tamtych ludzi w tym długu ukontentowana była, a teraz zaś j.m. pan commendant tych ludzi, ktorzy Zydowce zostali winni, chce z sobą do gornych wziąc kraiow. Co do wielkiey samego wm m. pana podaię uwagi, chciey w to potrafić żeby y ta Zydowka w długu swym nie miała szkody.

Te listy, które są od j. msci pana Rzewuskiego starosty chełmskiego i ablegata koronny polskiey tu przysłane, zaraz niebawnie do wm m. pana ztąd odesłałem. To dedy poufale doniosszy, zwykłey się y nieodmienney wm m. pana przyiazni zalecam y jestem na zawsze wm m.m. pana uprzeymie zyczliwym przyiacielem y służyć gotowym, Antyochi Kostantyn woiewoda y hospodar z⟨iem⟩ mold⟨awskich⟩

Иѡ Антиох Констандин воевода

Z obozu pod Sokołem die 21 aug⟨usti⟩ 1699.

Jasnie wielmożnemu j. msci panu Marcinowi Kątskiemu, woiewodzie kjiowskiemu, generałowi podolskiemu y artylleriey koronney,

comissarzowi jego krol. msci y rzeczypospolitey, moiemu wielce msciwemu panu y przyiacielowi oddać.

AGW—TPN, nr. 93, p. 12—13. Original. ASB—MP, r. 33, c. 12—13.

Preaputernice milostive domnule voievod de Kiev și general al Podoliei, domnul și prietenul meu mult milostiv.

Am primit și acum cu sinceră dragoste răspunsul de la domnia ta, domnul meu milostiv, la scrisoarea mea, cu care mi-a sosit și scrisoarea domniei tale, domnului meu, trimisă dumnealui domnului comandant al Sucevei. Pentru care statornică prietenie față de mine, eu mulțumesc mult domniei tale, domnului meu. Deși n-am primit răspuns la toate punctele scrisorii mele, totuși am din nou bună nădejde că dumnealui domnul Turcul [1] îmi va aduce în scurt timp știre sigură despre toate de la domnia ta, domnul meu. În ceea ce privește acele două perechi de boi, care au fost luate din Neamț oamenilor domniei tale, domnului meu, de la tunuri adică de la niște tunari, am scris îndată, pentru dragostea domniei tale intimă, carte către dumnealor domnii caimacami la Iași, cu astfel de ordin, ca să poruncească să se dea înapoi acelor oameni ai domniei tale, domnului meu, de la tunuri acele două perechi de boi. Numai binevoiește domnia ta, domnul meu, să scrii dumnealui domnului comandant al Neamțului ca și cu acei tunari, care au rămas datori unei evreice din Iași cîteva zeci de taleri, să se facă acesteia dreaptă dreptate, ca să le poruncească să-i achite acea datorie, deoarece singur dumnealui domnul comandant s-a fost angajat mai întîi să i se achite acestei evreice datoria de către acei oameni, iar acum dumnealui domnul comandant vrea să ia cu el în ținuturile de sus pe acei oameni, care au rămas datori evreicei. Lucru ce-l supun marii atenții a domniei tale, domnului meu; binevoiește să faci așa, încît și această evreică să n-aibă pagubă în datoria sa. Aceste scrisori, care sînt sosite aici de la dumnealui domnul Rzewuski, starostele de Chełm și ambasador al coroanei polone, le trimit îndată de aici, fără zăbavă, domniei tale, domnului meu. Aceasta făcînd-o cunoscut confidențial, mă recomand prieteniei obișnuite și neschimbate a domniei tale, domnului meu, și sînt pentru totdeauna al domniei tale, domnului meu milostiv, sincer binevoitor prieten și gata de a te sluji, Antioh Constantin voievod și domn al țărilor Moldovei.

Io Antioh Constantin voevoda.

Din tabără de la Socola, *în ziua de 21 august 1699*.

〈Adresa:〉 Preaputernicului dumnealui domnului Martin Kątski, voievod de Kiev, general al Podoliei și al artileriei coroanei, comisar al m.s. regelui și al republicii, domnului și prietenului meu mult milostiv să i se dea.

---

[1] Rotmistru moldovean în armata polonă.

213 **Din tabăra de la Socola, 28 august 1699**

ANTIOH CANTEMIR CĂTRE COMISARII POLONI

A întîrziat să le răspundă, fiind plecat la Camenița. Evacuarea acesteia nu se va face pînă cînd nu vor sosi secretarii din țările apusene. A trimis la capuchehaia sa la Poartă ca să afle de ce nu ajung în

mîna solului polon scrisorile trimise de comisari. Le cere un expert în încărcatul navelor.

Jasnie ... [1] Zem na te listy, ktore mię onegdayszego dnia doszły od wm m.m. panow nie odpisał, nie insza tego była przyczyna, tylko natenczas dla interesow moich wyiachałem był z obozu do Kamienca. Teraz zaś upatrywszy czas wolnieyszy, według szczerey obligacyey y samey stateczney przyiazni nie omieszkałem na pomienione listy dać respons poufały wm m. panom. Względem też evacuatiey Kamienca, niech będzie o tym wm m. panom wiadomo, że dotąd ona nie będzie poki tamci sekretarze z gornych kraiow nie przybędą, gdyż w tym fermanie, ktory iest do Karayman paszy j. msci kamienieckiego przysłany, tak piszą, żeby ta ewacuatia Kamienca nie była dotąd, poki sekretarze pomienieni nie przyiadą. Ktorzy iak prędko staną, tak zaraz zacznie sie ta ewacuatia. A co mi wm m. panowie w tymże liscie wyrażacie, ze listy y responsa od wm m. panow do rąk j. msci pana ablegata wmsciow nie dochodzą, lecz ja wszytkie listy te, ktorescie wm m. panowie należące do jmsci pana ablegata do mnie przysłali, odsyłałem ztąd do pana kapitiahi mego, ktory tak do mnię pisze, ze tamte wszytkie listy do rąk j.msci pana ablegata wmsciow oddał. Dlaczego y ja dziwuię się temu nie pomalu, coby to za przyczyna była tey rzeczy. W czym umyslnego mego posłałem stąd do pana kapitiahi mego, żebym się o tym dostatecznie dowiedział, coby za okazya była takowego listow przyt⟨rz⟩ymywania. Za przysłanie mnie copiey, ktorąscie wm m. panowie z szczerego swego ku mnie affektu raczyli transmittere, wielce dziękuię. Upraszam przytym wielce wm m. panow o takiego z piechotnych chorągwi żołnierza, ktoryby sposobny y znaiomy był do naładowania rzeczami statkow, raczcie go wm m. panowie tu przysłać, gdyż my kazali kilka pletow zrobic, do ktorych tuteysi ludzie nie są sposobni, iako one maią nakładać, zeby im pomieniony żołnierz pokazał to jak trzeba one ładować. Z nieodmienną się zatym szczerą wm m. panom oswiadczaiąc chęcią y affektem, zostawam na zawsze wm m.m. panow uprzeymie zyczliwym przyiacielem y służyc gotowym ... [1]

W obozie pod Sokołem die 28 aug⟨usti⟩ 1699.

P.S. Strony też poczty, ieźli tam do wm m. panow iaka zaszla, y względem ich msciow panow sekretarzow, y oraz ich msciow p. panow hetmanow, kiedy tam zapewnie przyiadą, raczcie mi wm m. panowie pufale dawać znać.

AGW—TPN, nr. 93, p. 9—11. Original. ASB—MP, r. 33, c. 14—16.

Preaputernicilor ... [1] Că n-am răspuns la aceste scrisori care mi-au sosit alaltăieri de la domniile voastre, domnii mei milostivi, n-a fost alta pricina, decît că atunci am fost plecat pentru interesele mele la Camenița. Acum însă, avînd timp mai liber, n-am pregetat să dau domniilor voastre, domnilor mei, un răspuns confidențial la numitele scrisori după sincera mea îndatorire și după statornica mea prietenie. În legătură cu această evacuare a Cameniței, să fie domniilor voastre, domnilor mei, cunoscut că ea nu va avea loc pînă cînd nu vor sosi acei secretari din țările din sus [2], căci în acest firman, care este trimis dumnealui Kahraman pașa Cameniței se scrie așa, ca această evacuare a Cameniței să n-aibă loc pînă atunci, pînă cînd nu vor veni numiții secretari. Care cît de repede vor sosi, atît de grabnic va începe această evacuare. Iar ceea ce domniile voastre, domnii mei, îmi spuneți în aceeași scrisoare, că scrisorile și răspunsurile din partea

domniilor voastre către dumnealui domnul ambasador al domniilor voastre nu ajung la adresă, dar eu toate aceste scrisori, pe care le-aţi trimis la mine pentru dumnealui domnul ambasador, le-am expediat de aici domnului capuchehaia al meu, care îmi scrie aşa, că toate acele scrisori le-a predat în mîinile dumnealui domnului ambasador al domniilor voastre. De aceea şi eu mă mir nu puţin: care-i pricina acestui lucru? În care privinţă am trimis de aici într-adinsul meu la domnul capuchehaia al meu, ca să aflu cu îndestulare care-i motivul unei astfel de reţineri a scrisorilor. Pentru copia trimisă mie, pe care domniile voastre, domnii mei, aţi binevoit, din sincera domniilor voastre dragoste faţă de mine, să mi-o *transmiteţi*, vă mulţumesc mult. Pe lîngă aceasta, rog mult pe domniile voastre, domnii mei, să binevoiţi să-mi trimiteţi aici un soldat dintr-un steag de pedestraşi, care ar fi potrivit şi s-ar pricepe la încărcarea navelor cu lucruri, căci noi am poruncit să se facă cîteva ambarcaţiuni, pe care însă oamenii de aici nu ştiu cum să le încarce, ca să le arate numitul soldat cum trebuie să le încarce. Cu aceasta, recomandîndu-mă domniilor voastre, domnilor mei, cu neschimbata şi sincera mea bunăvoinţă şi dragoste, rămîn pentru totdeauna al domniilor voastre, domnilor mei milostivi, sincer binevoitor prieten şi gata de a vă sluji ... [3]

În tabăra de la Socola, *în ziua de 28 august 1699.*

P.S. În privinţa poştei, dacă a sosit ceva acolo, la domniile voastre, domnii mei, precum şi în legătură cu dumnealor domnii secretari, cît şi cu dumnealor domnii hatmani, cînd vor sosi cu siguranţă acolo, binevoiţi domniile voastre, domnii mei, să-mi daţi confidenţial de ştire. ⟨Adresa⟩[1].

---

[1] Ca la nr. 211.

[2] Adică din Anglia, Olanda etc.

[3] Alte acte referitoare la evacuarea Cameniţei, la I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II, vol. III, p. 236–280.

214 Din tabăra de la Socola, 6 septembrie 1699.

LUPU BOGDAN CĂTRE COMISARII POLONI

Să fie despăgubiţi oamenii săi, care au vîndut grîne de-ale sale la Sniatin, dar care n-au primit toţi banii pe ele, luîndu-li-se în plus o optime din secară, fără plată.

Jasnie wielmożni msci panowie commissarze j.k. msci y rzeptey, moi wielce msci panowie przyiaciele.

Przy oddaniu zwyklego nayniższego mego wm m.m. panom ukłonu, donoszę wiedziec wm m. panom, iż tey wiosny ludzie moi iezdzili z dwunastu wozow rożnego zboza do Sniatyna, ktore tam z Strulą y Leybą Żydami sniatynskiemi stargowali, a ze im według targu y umowy ono nie zapłacili, tedy w tym zbożu tamci Zydzi wielką onym krzywdę uczynili. Takze j.m. pan podstarosci sniatynski pomienionym ludziom moim wziął osmiaczkę żyta, a ono im nie zapłacił. W czym umyslnego mego Iana Wołczynskiego sługę do wm m. panow ordynuię, ktory z ludzmi memi sam tam był ze zbożem w Sniatynie. Ten rzetelniey wszytko wm m. panom ustnie opowi. A iezeli te zboże kazałem ztąd do kraiow wm m. panstwa prowadzić, tedy nie zle, ale y owszem dobrze to uczyniłem dla samego kandoru y szczery wm m. panow przyiazni. Wielce tedy y unizenie proszę

wm.m. panow, aby za powagą y hoyną ich munificencyą ludzie moi z tamtych Zydow sniatynskich y j.m. pana podstarosciego tamecznego y innych ich msciow należytą w tym mieli sprawiedliwość, ktorey szkody y regestrzyk osobliwy wm m. panom posyłam. Cokolwiek y tym uznam łaski y dobroci wm. m. panow, wzaiemnie w podaiących sie okazyach zawdzięczyć to y zasłuzyc przezacnym ich osobom zawsze gotow będę. Zwykłey się zatym niedomienney łasce y przyiazni wm m. panow oddawszy z uniżonością moią, iestem statecznie wm m.m. panow y dobrodzieiow uprzeymie zyczliwym y nayniższym sługą, łupuł Bogdan hetman ziem mołdawskich

Лупул Богдан Хатман

W obozie pod Sokołem die 6 7-bris 1699 ro⟨ku⟩.

Jasnie wielmożnym ich mosciom p. panom commissarzom j.k. msci y rzeptey, j. msci panu Marcinowi Kątskiemu woiewodzie kijowskiemu, generałowi podolskiemu y artylleriey koronney, y wszystkim jasnie wielmożnym ich msciom p. panom commissarzom j.k. msci y rzeptey, moim wielce msciwym panom y dobrodzieiom.

AGW—TPN, nr. 93, p. 7—8. Original. ASB—MP, r. 33, c. 19—20.

Preaputernicilor milostivilor domnilor comisari ai m.s. regelui și ai republicii, domnii și prietenii mei mult milostivi. Odată cu transmiterea obișnuitei și preaplecatei mele închinăciuni domniilor voastre, domnilor mei milostivi, vă aduc la cunoștință că în această primăvară oamenii mei au mers cu douăsprezece care cu diferite grîne la Sniatin, care s-au tîrguit acolo cu Ștrul și Leiba, evrei din Sniatin, dar fiindcă nu le-au plătit potrivit tîrgului și tocmelii, acei evrei le-au făcut mare daună în aceste grîne. De asemenea, dumnealui domnul substaroste de Sniatin le-a luat acelor numiți oameni ai mei o optime din secară și nu le-a plătit-o. În care pricină, trimit la domniile voastre, domnii mei, pe într-adinsul meu, pe Ioan Wolczyński, sluga mea, care a fost acolo cu oamenii mei, cu grînele, la Sniatin. Acesta va spune totul mai exact verbal domniilor voastre, domnilor mei. Iar dacă am poruncit să se ducă aceste grîne acolo, în ținuturile domniilor voastre, domnii mei, n-am făcut rău, ci, dimpotrivă, bine, ca răsplată pentru *candoarea* și sincera prietenie a domniilor voastre, domnilor mei. Rog deci mult și plecat pe domniile voastre, domnii mei, ca din marea generozitate a domniilor voastre să li se facă oamenilor mei dreptatea cuvenită cu acei evrei din Sniatin și cu dumnealui domnul substaroste de acolo și cu alți domni, de care pagubă trimit domniilor voastre, domnilor mei, și un mic registru special. Orice grație și binefacere voi cunoaște în această privință din partea domniilor voastre, domnilor mei, voi fi totdeauna gata să rămîn dator și să o răsplătesc, la rîndul meu, în ocaziile ce se vor ivi preadistinselor persoane ale domniilor voastre. Cu aceasta, încredințîndu-mă obișnuitei și neschimbatei grații și prietenii a domniilor voastre, domnilor mei, sînt statornic al domniilor voastre, domnilor și binefăcătorilor mei milostivi, din inimă binevoitoare și preaplecată slugă, Lupul Bogdan, hatman al țărilor Moldovei.

Lupul Bogdan hatman.

În tabăra de la Socola, *în ziua de 6 septembrie anul 1699*.

⟨Adresa :⟩ Preaputernicilor dumnealor domnilor domnilor comisari ai m. s. regelui și ai republicii, domniei sale domnului Martin Kątski, voievod de Kiew, general al Podoliei și al artileriei coroanei, și tuturor preaputernicilor dumnealor domnilor domnilor comisari ai m.s. regelui și ai republicii, domnilor și binefăcătorilor mei mult milostivi.

LISTA DOCUMENTELOR

INDICE*

* Trimiterile s-au făcut la numărul documentului.

CUPRINS

Redactor : HILDA MAZILU
Tehnoredactor : ELENA MATEESCU

Bun de tipar 29 XI 1983. Format 16/70×100. Coli de tipar 24,25

C.Z. pentru biblioteci mari : 9(498.16.(00—12)(0:902.532(438)
902.532(438)(0:9(498),,16,,)

C.Z. pentru biblioteci mici :. 9(498),,16,,(00—12)

c. 183 I. P. Informaţia
str. Brezoianu nr. 23—25
Bucureşti

Lei 36